

4 Polisspåret

Kapitlets innehåll

I detta kapitel redovisas vår granskning beträffande polisspåret. Inledningsvis diskuterar vi något kring begreppet, varvid vi gör en åtskillnad mellan *polisspåret* och de enskilda *polisärenden*, som förekommer i utredningsmaterialet.

Vi har bedömt det som nödvändigt att uppehålla oss en hel del vid bakgrunden till den misstro som funnits mot delar av Stockholmspolisens, en misstro som enligt vår analys utgör en viktig del av diskussionen kring polisspåret. Kapitlet innefattar därför redogörelser för bl.a. den s.k. Norrimalmsutredningen och Stockholms polisstyrelsens utredning angående högerextremism inom Stockholmspolisens.

I kapitlet finns vidare en beskrivning av hur polisspåret på ett mer övergripande plan hanterats inom Palmeutredningen samt av den utredning som bedrivits och dess resultat. Vi har delat in framställningen i uppslag som är inriktade på enskilda polismän, teorier som berör polisen i allmänhet och sådant som inte nödvändigtvis behöver gälla polisen men som ändå kopplats till polisspåret.

Polisspåret som term förekommer inte inom Palmeutredningen. En redogörelse för den utredning som kan sägas ha förekommit i denna del har därför inte någon självklar avgränsning. Vi tar upp sådant som vi uppfattat som någorlunda levande föreställningar i diskussionen kring polisspåret i den mån det återspeglas i Palmeutredningens material. Någon egen utredning av sådant som Palmeutredningen inte gjort men kanske kunde ha gjort har vi inte, här lika lite som i andra delar, engagerat oss i. Av det sagda följer att allt som sagts och skrivits om polisspåret inte tas upp i betänkandet. Det kan bero på att vi själva inte uppmärksammat det eller på att vi inte bedömt det som tillräckligt substantiellt för att beröra i ett sammanhang som detta och att det inte finns någon dokumenterad utredning att redovisa.

De reflektioner och bedömningar som vi ansett oss böra anlägga i dessa delar återfinns delvis i anslutning till redovisade utredningsuppslag, delvis i ett avslutande avsnitt, genomgående under rubriken

Sammanfattande anmärkningar. En kort sammanfattning av våra slutsatser beträffande polisspåret finns i kapitel 8.

Förekommande polismän är anonymiserade enligt vad som angetts i kapitel 1. De polismän som mer eller mindre uttryckligt har förknippats med polisspåret benämns "polisman A", "polisman B" osv., fram till "polisman L".

4.1 Bakgrund

4.1.1 Allmänt om polisspåret

Polisspår och polisärenden

Polisspåret har uppkommit utanför den polisiära mordutredningen. Journalister och andra från polisen fristående granskare har pekat på polisiära åtgärder eller enskilda polismäns handlingar som eventuellt skulle kunna sättas i samband med mordet. Det har bl.a. rört sig om polismän som var i tjänst under mordnatten och därvid påstås ha agerat konstigt, polismän som uppges ha extrema politiska uppfattningar vilka skulle kunna ha legat till grund för ett motiv att mörda statsministern eller polisiära funktioner som fungerat så illa under utredningen att misstanken väckts att det rört sig om avsiktligt nedsatt effektivitet.

Det finns naturligtvis åtskilliga uppslag – de flesta – som ursprungligen härrör från källor utanför utredningen, men som sedan uppmärksammas av utredarna och införlivats med utredningsmaterialet. Det som skiljer polisspåret från många andra av de ”spår” som under åren förekommit i diskussionen efter mordet är att det aldrig inom PU betraktats som något egentligt uppslag. Det är därvid signifikativt att polisspåret inte motsvaras av något särskilt avsnitt i polisens utredningsmaterial, i vart fall inte något avsnitt som bär en till polisspåret associerbar beteckning. Rent faktiskt förekommer i utredningen i och för sig uppslag med anknytning till personer som är poliser i sådan mängd att dessa samlats särskilt (de ligger under avsnitt D, Allmänna tips). PU:s inställning, från Hans Holmérs spaningsledning till den nuvarande förundersökningsledningen, har emellertid varit att det inte funnits något utredningsbart ”polisspår” och att tanken på ett sådant i stort sett faller på sin egen orimlighet, men att det inte kan uteslutas att mördaren eller någon av hans medhjälpare är polis, på samma sätt som vederbörande kan vara läkare, lärare, journalist etc. I den meningen, menar man, är det lika oegentligt att tala om ett polisspår, som om ett läkar-, lärar- eller journalistspår.

Mot den bakgrunden måste vissa distinktioner göras. Med polisspåret menas misstanken att polisen som sådan eller en grupp inom polisen varit inblandad i mordet. PU har inte funnit några indikationer på ett sådant spår och har därför inte utfört några utredningsåtgärder med den inriktningen. Däremot har PU utrett ett mycket stort antal uppslag angående enskilda polisens eventuella inblandning i mordet, liksom ett antal andra uppslag som skulle kunna peka på en polisiär inblandning, t.ex. iakttagelser av walkie-talkies i Stockholms city under

mordkvällen. Med ett mindre noggrant språkbruk är det därmed möjligt att hävda såväl att polisspåret aldrig utretts som att det utretts utförligt.

Det finns därför anledning att skilja mellan *polisspåret*, definierat på det nyss angivna sättet, och *polisärenden*.

- **Polisspåret:** Misstanken att polisen som sådan eller en grupp inom polisen är inblandad i mordet.
- **Polisärenden:** Utredningsuppslag som gäller personer som är poliser eller uppslag som annars kan ha ett samband med personer som är poliser.

Ett stort antal polisärenden har således utretts, medan något polisspår i princip inte existerar i utredningsmaterialet.

Begreppen överlappar uppenbart varandra. Distinktionens betydelse ligger i hur uppslagen uppfattas från utredningssynpunkt. "Polisspår" är brottsmisstankar där det från utredningssynpunkt är sakligt relevant att poliser förekommer. "Polisärenden" är uppslag som i största allmänhet motiverar utredning och där den utredde råkar vara polisman, vilket i och för sig leder till vissa från polisens synpunkt formella krav på hur utredningen skall genomföras. Något sakligt skäl att göra distinktionen skulle knappast föreligga om det inte vore för diskussionen kring polisspåret och utredningsmaterialets uppläggning.

Polisspårets innebörd

Någon etablerad definition av polisspåret finns inte. Begreppet har sitt ursprung i den allmänna debatten, där det använts av journalister och andra från polisen fristående granskare för att peka på polisiära åtgärder eller enskilda polismäns handlingar som eventuellt skulle kunna sättas i samband med mordet.

Själva termen – bestämd form singularis – styr tanken till *en*, mer eller mindre sammanhängande, teori om hur och varför mordet begicks. Ett antal omständigheter skulle alltså kunna bindas samman till just ett spår. Det faktiska språkbruket är emellertid ett annat: polisspåret är en samlande beteckning för ett antal tips, uppslag och teorier om mordet och dess bakgrund. Det betyder att skilda element i polisspåret inte behöver vara förenliga med varandra, än mindre kunna sättas samman till ett mönster där varje bit har sin plats. Detta utesluter inte att det kan finnas ett mönster; tanken synes snarast vara att spåret är så pass outrett att vad vi kan se är fragment av ett mönster, som skulle kunna framträda och tydliggöras om vi bara visste mer.

De företeelser, som brukar förknippas med polisspåret är sinsemellan av olika art. En grupp är tips och uppslag beträffande enskilda polismän. De misstankar det därvid kan vara fråga om kan gälla dels något som kan sättas i samband med brottet, dels politiska uppfattningar av så extrem art att de skulle kunna ha utgjort ett brottsmotiv. Denna grupp sammanfaller med det som definierats som polisärenden (begreppen är, som sagt, överlappande).

En andra grupp utgörs av andra iakttagelser, tips eller uppslag som berör polisen som myndighet och kan sättas i samband med mordet. Det föreligger då alltså dels en koppling till polisen, t.ex. en iakttagelse av en polisbil, dels någon form av samband mellan iakttagelsen och mordet, iakttagelsen har t.ex. gjorts i mordkvarteren vid den tidpunkt då mordet begicks.

En tredje grupp av företeelser i polisspåret är iakttagelser av samma slag som de nyss nämnda, som inte innehåller någon given koppling till polisen men som skulle kunna ha en sådan koppling. Det rör sig med andra ord om uppslag som kan misstänkas gälla polisen eller poliser och kan sättas i samband med mordet. En iakttagelse av civila personer som kommunicerar med walkie-talkie kan t.ex. avse poliser, med tanke på att polisen var en av relativt få yrkesgrupper som vid denna tid använde sig av sådan apparatur (mobiltelefoner av dagens typ var inte i bruk 1986).

En fjärde grupp är iakttagelser av samma typ som har koppling till polisen utan att ha något direkt samband med mordet. Det kan gälla ett allmänt "mystiskt" polisiärt beteende, men i allt väsentligt innehåller denna grupp sådant som har med extremism eller "palmehat" att göra.

Det har sitt intresse att notera till vilken av dessa grupper skilda element i polisspåret hör. De faktiska och rättsliga möjligheterna till utredning skiljer sig åt. Från resurssynpunkt är det rimligt att prioritera utredningsinsatserna utifrån vilken grupp av uppslag det är fråga om. Den prioriteringen är i sin tur avhängig av den allmänna kunskap som finns om hur mordet gick till och de antaganden som kan göras utifrån den kunskapen. De resurser som läggs ned på att utreda en polisiär konspiration bör t.ex. sättas i relation till sannolikheten av att mordet är ett resultat av en konspiration. Från den synpunkten finns det alltså två prioriteringsgrunder, dels själva uppslagets art och substans, dels hur uppslaget kan fogas in i det redan framtagna utredningsmaterialet.

Översikt över polisspårets innehåll

Utpekade enskilda polismän

En stor mängd polisärenden bör inte räknas till polisspåret. Det gäller framför allt tips som inkommit till polisen och utretts utan att de uppmärksammats utanför utredningen och som inte innehåller något konspiratoriskt inslag. Till polisspåret hör däremot uppslagen gällande enskilda poliser, som tillhör den krets poliser som förknippats med den s.k. baseballigan. Den utbredda misstro som funnits mot dessa poliser har medfört att tips angående någon av dem inte minst i massmedierna rönt särskild uppmärksamhet och rest förväntningar på noggranna utredningsåtgärder. Till polisspåret hör vidare uppslag gällande enskilda poliser, som uppvisat eller påstås ha uppvisat nazistiska eller högerextrema åsikter. Förväntningar på utredningsåtgärder har här funnits även då det saknats ett direkt samband mellan det som läggs polismannen i fråga till last och mordet.

Kärnan i denna del av polisspåret gäller en grupp enskilda poliser eller f.d. poliser. För personerna i denna grupp gäller att ett eller flera av följande kriterier är uppfyllda:

- ◇ har uppvisat eller påstås ha uppvisat nazistiska eller högerextrema åsikter
- ◇ har uttalat eller påstås ha uttalat kraftig aversion mot Olof Palme
- ◇ har varit föremål för iakttagelser eller påstådda iakttagelser som kan sättas i samband med mordet
- ◇ innehar privat revolver av den typ mordet sannolikt begåtts med
- ◇ har besökt Sydafrika under apartheidregimens tid

Med en grövre indelning rör det sig alltså om två slags kriterier, dels de som förknippats med polisiärt övervåld, dels de som har att göra med extrema åsikter. I praktiken uppfyller flera av de aktuella polismännen bägge kriterierna.

När en polis ur denna krets nämns i samband med polisspåret är det med misstanken att vederbörande ingått i någon form av sammansvärjning som legat bakom mordet. Det betyder att det från utredningssynpunkt inte är tillräckligt att konstatera att den utpekade polismannen inte kan vara gärningsman (t.ex. på grund av att han har alibi), eftersom vederbörande fortfarande kan ha en roll i den misstänkta sammansvärjningen. De som intresserar sig för polisspåret söker därför efter personliga eller andra samband mellan de förekommande poliserna, samband som man i sin tur söker länka vidare till mordet. Från denna synpunkt är det t.ex. relevant om några poliser ur denna

krets tillsammans i organiserade former gett uttryck för en kraftig aversion mot Olof Palme.

Det finns vidare några polisären den som förekommit i diskussionen kring polisspåret utan att de utpekade för den skull hör till de ovan nämnda kategorierna. Det gäller t.ex. en officer med vapenintresse och kopplingar till polisen. Det gäller även en del enskilda polismän, som inte synes ha något samband med "baseballigan" etc. Ett sådant polis-ärende som synes vara fristående från de nämnda uppslagen gäller den polisman, som bl.a. företog en märklig resa kort efter mordet.

Uppslag som berör polisen i allmänhet

Polisspåret innehåller ett antal uppslag som mer eller mindre uttryckligt pekar ut poliser och som också innefattar ett påstående om att uppslaget kan sättas i samband med mordet, dvs. mer konkreta sammansvärjningsanklagelser. Det gäller uppgiften om ett privat polismöte i Stockholm dagen före mordet (*Södermötet*), där mordet skulle ha planerats eller diskuterats på något sätt. En tid före mordet skall det vidare ha förekommit ett möte med deltagande av bl.a. poliser i Norrköping, där deltagarna skall ha konspirerat mot regeringen och Olof Palme (*Norrköpingsmötet*).

En annan uppgift av detta slag gäller den s.k. *Polisfesten*. Dagen efter mordet hölls en polisfest i Stockholm med deltagande av ett stort antal polismän. Det förekommer uppgifter om att det vid denna fest skulle ha utbringats en skål för mordet, en uppgift som skulle kunna uppfattas som ett tecken på polisiär inblandning.

Buss 43 kallas ett tips som härrör från en journalist. Denne iakttog kring tidpunkten för mordet två mystiska män i anslutning till 43:ans buss. Han utpekade männen som två av dem som ingår i kretsen kring "baseballigan". Även bussföraren redovisade iakttagelser.

Uppgifterna om dåvarande *länspolismästaren Hans Holmérs uppehållsort under mordnatten* hör också hit. Det har ifrågasatts om denne, som han själv uppgett, befann sig i Borlänge på mordnatten. Miss-tanken är att Hans Holmér i själva verket var i Stockholm och att han således ljugit om sina förehavanden vid tidpunkten för mordets begående. Eftersom det är en misstanke som rör den dåvarande chefen för Stockholmspolisen och omständigheter som kan sättas i ett tidsmässigt samband med mordet kan det räknas till polisspåret i denna del.

Det är väl känt och dokumenterat att polisens insatser under mordnatten var anmärkningsvärt otillräckliga. Även i den följande mordutredningen har en många fel och misstag begåtts. Till polisspåret hör

därvid de hypoteser och teorier angående polisiär inblandning i brottet som framförts som förklaring till de otillräckliga polisinsatserna. En hypotes gäller *fördröjning i sambandscentralen*, vilken också kan utvidgas till en mer vittgående *teori om polisiär medverkan i direkt anslutning till mordet*. I den mer vittgående teorin om polisiär medverkan eller "cover up" ingår också iakttagelser rörande poliser och polisbilar i anslutning till brottsplatsen. Iakttagelserna gäller bl.a. en radiobil med ett polisbefäl som enligt vissa bedömningar skall ha befunnit sig "för tidigt" i mordplatsens närhet och dessutom tagit en anmärkningsvärd färdväg dit.

Uppslag som eventuellt kan förknippas med polisen

Det finns en grupp uppslag som brukar nämnas i samband med polisspåret trots att de inte nödvändigtvis behöver avse polisen eller enskilda polismän. Tipset, iakttagelsen etc. kan alltså tänkas vara korrekt och relevant för utredningen men ändå inte ha med polisspåret att göra. Det mest omtalade gäller ett vittne, som redovisat iakttagelser av män med misstänkt walkie-talkie utrustning. Iakttagelserna gjordes kring tidpunkten för makarna Palmes tunnelbaneresor och gjordes dels på Gamla stans tunnelbanestation, dels i Schönfeldts gränd i Gamla stan (*Ulla i Gamla stan*). Två finländska kvinnor har redogjort för ett möte med en man som stod utanför Dekorima, dvs. intill mordplatsen, och talade i en walkie-talkie. Mannen pratade finska och en av kvinnorna kände igen honom från ett gym i Upplands Väsby. Mötet ägde rum kort före mordet (*Dekorimamannen*). Ett vittne som bodde i innerstaden har redovisat iakttagelser av en bil, vars förare först talat i en radiosändare och därefter med en rivstart avlägsnat sig från platsen. Iakttagelserna, som gjordes på Drottninggatan kort före mordet, indikerade att det kunde ha rört sig om en polisbil (*Bilen på Drottninggatan*).

Extremistiska uppfattningar eller rörelser inom polisen

Ett centralt inslag i polisspåret utgörs av uppgifter om olika former av extremism inom poliskåren. Dessa uppgifter har inget direkt samband med mordet, men kan – på samma sätt som extremrörelser på andra håll i samhället – vara av intresse vid eftersökandet av ett eventuellt motiv för brottet. De uppgifter som förekommer rör högerextremism i vid mening. Tecknen på sådan extremism föranledde polisstyrelsen i Stockholm att i mars 1987 initiera en utredning där diverse företeelser undersöktes. Det är delvis dessa företeelser som återkommer i polisspåret.

4.1.2 Vissa utredningar avseende förhållanden vid Stockholmspolisen

Bakgrund

Vaktdistrikt 1 (VD 1) inom Stockholmspolisen innefattar grovt uttryckt Stockholms city, Norrmalm och Vasastan. Som synonym till VD 1 används ofta "Norrmalmspolisen". Under början av åttiotalet kom Norrmalmspolisen att ifrågasättas för sina arbetsmetoder i vissa fall. Kulmen nåddes hösten 1983, då en grupp polismän från VD 1 anhölls för misstänkt övervåld i tjänsten. Incidenten resulterade sedermera i rättslig prövning och fällande domar mot polismän (se nedan).

För att komma tillrätta med ett ökande gatuvåld i innerstaden hade länspolismästaren Hans Holmér 1982 låtit inrätta fyra särskilda s.k. gatuvåldsgupper (GVG). Två grupper bildades inom VD 1, de togs från "C-turen" respektive "G-turen". De påbörjade sitt arbete samtidigt i mars 1982, men synes ha uppfattat sin uppgift på olika sätt. G-turens GVG kom att utmärka sig dels för effektivitet i "rensningsarbetet", dels för kontroversiella polisiära metoder. I massmedia fick gruppen namnet "baseballigan", vilket lär ha haft att göra med att de ingående poliserna ofta var civila och kunde bära s.k. baseballmössor. Alla gatuvåldsgrupporna upplöstes formellt vid årsskiftet 1982/83. Polismännen i G-turens GVG kom dock i stor utsträckning att fortsätta tjänstgöra tillsammans som s.k. områdespoliser. De fortsatte därvid med huvudsakligen GVG-verksamhet, dvs. samma verksamhet som tidigare, "men bokfördes som områdespoliser" (jfr nedan). De polismän som anhölls i det nämnda fallet från 1983 hörde till denna grupp och kom alltså ur "baseballigan".

Norrmalmsutredningen

Mot den angivna bakgrunden beslöt tf polismästaren i Stockholm Sune Sandström att tillsätta en arbetsgrupp för att se över förhållandena i främst VD 1. Direktiv utfärdades den 13 december 1983. Arbetsgruppen bestod av tf polisöverintendenten Gunnar Severin, tf polisintendenten Arne Jönsson, poliskommissarien Hans Hyllander och kriminalinspektören Jan Länninge. Justitiedepartementet utsåg efter tf polischefen Sune Sandströms begäran en observatör, lagmannen Lars-Olov Hillerud. Polisstyrelsen utsåg informationssekreteraren Roland Öhrn att vara styrelsens observatör. Gruppen redovisade sitt arbete i en

rapport i september 1984. Den har allmänt kommit att kallas Norrmalmsutredningen.¹

I de delar som är av intresse i förevarande sammanhang redovisades följande. De två GVG-grupper som bildades i VD 1 kom omgående att arbeta på olika sätt. Den ena, C-turen, arbetade enligt instruktioner och de intentioner som fanns bakom inrättandet av GVG-grupperna. Den andra, G-turen, drog snart på sig kritik från såväl kollegor som allmänheten. Kritiken från kollegorna gick ut på att G-turen använde bryska metoder och missbrukade möjligheten att arbeta i civila kläder. Av rapporten framgår att det är en spridd uppfattning inom polisen att ingripanden på allmän plats bör göras av uniformerad personal, eftersom det annars lättare uppstår störningar. När man arbetar samman i grupper av detta slag bör därför civila polismän fungera enbart som spanare, understödda av uniformerad personal, som tillkallas för ingripanden. G-turen arbetade dock i det närmaste helt civilt i en väl sammanhållen grupp. Inom VD 1 framfördes bl.a. uppfattningen att verksamheten borde stoppas "för att förhindra ett olyckligt slut". Trots den tendens till stegrad våldsanvändning, som kunde avläsas både i gruppens egna rapporter och i framförda klagomål, vidtog ledningen för VD 1 inga åtgärder. Gruppen arbetade i hög grad på egen hand, dvs. utan befälsstyrning. Under hösten tillsattes en kommissarie med uppgift att försöka styra gruppen rätt. Denne bedömde emellertid att det inte var möjligt att komma tillrätta med gruppens arbetsmetoder och föreslog i stället att den skulle upplösas. Verksamheten fortsatte likväl året ut, då samtliga GVG-grupper upplöstes efter beslut av chefen för ordningsavdelningen.

Av utredningen framgår att G-turens ingripanden i övervägande antalet fall gjordes när polismännen burit civila kläder. Detta stämde inte med givna direktiv eller med hur VD 1:s andra GVG-grupp arbetade. Gruppen hade ingen egentlig ledning. Under maj till september 1982 hade den inget ordinarie befäl. Den leddes då av polismän inom gruppen "enligt polisinstruktionens förmansbegrepp". Verksamhetens målinriktning ändrades, "de metoder som användes av polismännen har de sannolikt utformat själva", hette det i rapporten.

Någon kontinuerlig kontroll av tjänstgöringen förekom inte. Det verkar som om polisledningen inte hade klart för sig när enskilda polismän var i tjänst och när de inte var det.² Arbetsgruppens intryck

¹ Norrmalmsutredningen. Slutrapport, Stockholms polisdistrikt, Ordningsavdelningen, Utredningen, Norrmalms VD, 1984-09-24. Rapporten omfattar drygt 40 sidor samt bilagor. Citat i det följande är hämtade ur rapporten.

² "Arbetsgruppen har funnit att vakthavande befäl i vissa tjänstgöringsturer inte har full kontroll över personalen. Det förekommer t.ex. att anmälan före arbets

var vidare att ”vissa av verksamhetsgrenarna i VD 1 fått sköta sig själva”.

GVG-grupperna upplöstes alltså formellt i och med utgången av 1982. Om utvecklingen därefter skrev Norrmalmsutredningen:

Medlemmarna i G-turens GVG kom efter upplösningen att placeras i skilda områden som områdespolis. De flesta i H-turen. Områdespolisverksamhet enligt gällande tjänsteföreskrifter synes dock inte ha bedrivits i någon större omfattning av dessa poliser. Man kan i stället hävda att de fortsatte huvudsakligen med GVG-verksamheten men bokfördes som områdespolis. Polisinspektör med uppgift att samordna områdespolisverksamheten försökte vid flera tillfällen att ändra inriktningen för områdespoliserna från G-turens GVG utan att lyckas. Förhållandet anmäldes till VD-ledningen. Distriktsledningen företog ingen åtgärd och det har under utredningen framkommit att ledningen varit medveten om polismännens sätt att arbeta. I oktober 1983 inträffade den händelse som ledde till att flera polismän som tidigare ingått i G-turens GVG anhölls som misstänkta för bl.a. olaga tvång.

I ett senare sammanhang gjordes följande bedömning:

Det är förvånande att polismännen i gruppen även efter denna upplösning tilläts tjänstgöra tillsammans. Detta synes ha skett i stor omfattning vilket framgår av rapporter och uppgifter som lämnats till utredningen. Även vid många av dessa tillfällen har gruppen arbetat utan befäl, vilket även var fallet vid det tillfälle då de flesta av gruppens medlemmar anhölls för bl.a. olaga tvång i oktober månad 1983.

På ett mer allmänt plan konstaterade utredningen, utan att specifikt knyta det till G-turens GVG-grupp:

Det förekommer uppgifter i utredningsmaterialet som visar att enskilda polismän intar attityder som inte är förenliga med polisrollen. Detta kan gälla t.ex. attityder till missbrukare och s.k. utslagna personer.

Det framkom också att VD 1 hade problem med vissa polisers attityder till kvinnliga kollegor. I ett arbetslag – ”B-turen” – motarbetades kvinnliga poliser aktivt: befälet tillät i praktiken inte kvinnor i yttre tjänst. Trots att förhållandena var kända hade ledningen inte förmått göra

---

paus inte sker till vakthavande befäl och det har också inträffat att vakthavande befäl inte haft kännedom om att polismän infunnit sig till tjänstgöring eller om de anmält sig vid arbetspassets slut.” – Gruppen fann det ”alarmerande” att sådant kunnat inträffa.

något åt dem.³ Utredningen rekommenderade att befälet i fråga skulle omplaceras. Det sägs inte vilket befäl som avses. I annat sammanhang framgår att det rör sig om polisman B (se nedan).

Beträffande våldsanvändning fann utredningen att VD 1 som helhet inte utmärkte sig i förhållande till andra vaktdistrikt, i vart fall inte om man beaktade en del för VD 1 specifika omständigheter (t.ex. var polismännen i detta distrikt ensamma om att regelbundet behöva transportera gripna och omhändertagna i hiss, vilket erfarenhetsmässigt ofta ledde till stök och bråk). G-turens GVG utmärkte sig däremot, bl.a. genom att i högre grad än andra rapportera våld mot polisman. Utredningen noterade vidare: "De polismän som ofta rapporterat våld har också blivit anmälda för övervåld. Även i detta hänseende intar gatuvåldsgruppens medlemmar en särställning." En närmare granskning av gruppens anmälningar visade att bakgrunden ofta var att handfängsel använts:

För att kunna anbringa handfängsel har i många fall s.k. "fotsvep" använts för att få omkull den som skulle frihetsberövas. I vissa fall har s.k. distraktionsslag använts. Våldet har noga redovisats i anmälan. Distraktionsslag beskrivs ofta som knytnävsslag eller batongslag. Den ofta använda beskrivningen "nedläggning framåt enligt rikspolisstyrelsens anvisningar" orsakar ofta skador i ansiktet.

Av rapporten framgår att utredningen ansåg att övervåld förekommit i G-turens GVG, även om man var försiktig med att precisera det till enskilda tillfällen.⁴

Norrmalmsutredningen definierade i huvudsak problemet med G-turens GVG, dvs. "baseballigan", som en ledningsfråga:

Utredningens uppfattning är --- att gruppen utförde ett bra arbete men kritiken gäller arbetsmetoderna och den riktar sig i första hand mot VD-ledningen som lämnade gruppen att sköta sig själv.

³ Det faller i någon mån utanför vårt perspektiv men har ändå sitt intresse i sammanhanget att något utveckla detta. Utredningen visade att den kvinna som senast placerats i B-turen omedelbart begärde förflyttning, vilket accepterades. Inga kvinnliga poliser i denna tur fick tjänstgöra i radiobil. "En kvinnlig polis har till arbetsgruppen uppgivit att yttre befälet i turen skulle aktivt arbeta för att hon inte skulle kunna bli hundförare om hon hade detta önskemål", heter det vidare. En kvinnlig polis uppges "ha funnit sig tillrätta" i arbetslaget. Hon tjänstgjorde i receptionen eller som arrestvakt. Det kan tilläggas att det i varje tur måste finnas en kvinna som kan tjänstgöra i arresten.

⁴ "Enskilda händelser har inte bedömts i arbetsgruppen. Det har inte heller framkommit några sådana som inte tidigare varit kända och i vanlig ordning utretts vid juridiska avdelningen eller av justitieombudsmannen."

Av intresse i förevarande sammanhang är också den skrivelse från de fackliga organisationerna vid VD 1 som inkom till utredningen i början av dess arbete. Den innehåller konkreta beskrivningar av hur arbetsmiljön i vaktområdet ter sig och förslag på åtgärder som skulle förbättra personalens arbetssituation. Det framgår emellertid också att personalen var påfallande missnöjd med rådande förhållanden. Därvid skymtar kraftiga spänningar mellan polismännen och deras uppdragsgivare, i vid mening. Följande uttalande kan noteras:

I detta sammanhang kan nämnas att den enskilde polismannen ofta kommer i en konfliktsituation vad avser lagarna LAS, AOS och LOS. Med tanke på åklagarnas, domstolarnas och politikernas nonchalanta och liberala tolkning av lagarna. Polismännen måste ofta använda sig av dessa lagar för att komma tillrätta med akuta ordningsproblem. Polismännen måste ta hänsyn till affärsinnehavarna, de boende och andra intressenter.

En fråga som ofta upplevs negativt av polispersonalen på Norrmalm är kontakten med massmedia. Nyhetsbevakningen om polisen upplevs som klart negativ. Inslag har förekommit i lokalradion i uppenbart syfte att misstänkliggöra polisen i deras arbete. Polismännen är av den uppfattningen att polisledningen alltför sällan bemöter dessa ogrundade påhopp.

Medborgarvittnen infördes på Norrmalmspolisen den 1 okt 1983. Polispersonalen uppfattar detta som ett mistroende mot hela yrkeskåren. Den ständiga övervakningen på arbetsplatsen av utomstående upplevs som klart störande. Polismännens hederskodex ifrågasätts. Arbetslusten försvinner. Medborgarvittnen har vid vissa tillfällen stått över axeln på rapportering till polismän och gjort anteckningar. Vilka andra yrkesgrupper skulle finna sig i en sådan övervakning?

Mot slutet av skrivelsen finns följande sammanfattande bedömning:

Avslutningsvis anser vi att det mesta av den kritik som riktats mot VD 1 och dess personal beror på okunnighet hos politiker, polisledning och massmedia. Arbetsmiljön är hård och det medför att den metodik som ligger till grund för vårt arbete måste anpassas till den verklighet som vi står inför.

Den tiosidiga promemorian från de fackliga representanterna, daterad den 14 februari 1984, är intagen som bilaga till rapporten.

Machnowfallet

Eftermiddagen den 28 juni 1982 omkring kl 17 omhändertog två polisassistenter, i vårt betänkande benämnda polisman D och polisman

E, en person på Sergels torg i Stockholm. Personen hette Rolf Machnow, en 39 år gammal missbrukare. Skälet till omhändertagandet angavs vara att Machnow på grund av berusning inte var i stånd att ta vård om sig själv. Han fördes till det s.k. OT-rummet på T-centralen.⁵ Det är oklart vad som sedan inträffade men i det åklagarbeslut som avslutade polisutredningen hette det: "Under vistelsen i OT-rummet blev Machnows tillstånd sådant att sjukhusvård bedömdes vara påkallad. Ambulans rekvirerades. Sedan Machnow förts till Sabbatsbergs sjukhus konstaterades samma dag klockan 18.15 att han avlidit."

Ärendet utreddes grundligt. Enligt polisman D och polisman E hade Machnow själv åsamkat sig skador. I JO:s senare granskning återgavs deras berättelse från förundersökningen på följande sätt:⁶

Enligt polisman D:s och polisman E:s bedömning var Machnow så berusad att han inte själv var i stånd att taga vård om sig själv och de omhändertog honom därför. De ledde honom till det s.k. OT-rummet i norra delen av T-centralen för att därifrån rekvirera transporthjälp. Då de kom in i rummet sattes Machnow på den väggfasta bänk som finns på ena långsidan. Han kom då att sitta ungefär mitt för kortsidan på det skrivbord som står i rummet. Machnow satt lugnt på bänken under tiden som polisman D och polisman E tog upp anteckningar och rekvirerade transporthjälp. Efter uppskattningsvis fem minuter reste han sig plötsligt. Han tappade därvid balansen och föll i det närmaste handlöst framstupa över skrivbordet och slog då magen eller mellangärdet mot bordskanten. Machnow studsade därefter baklänges med ryggen före mot den väggfasta bänken och vidare ned på golvet, där han blev liggande på magen. Polisman D och polisman E kontrollerade genast om Machnow hade skadat sig. Han reste sig då upp med hjälp av polismännen och förklarade att han mådde bra. De satte honom då ånyo på bänken. Polisman D och polisman E återgick därefter till sina platser på var sin sida av skrivbordet. Efter ytterligare cirka fem minuter började Machnow plötsligt att tala osammanhängande och föll nästan samtidigt åt höger. I fallet vred han kroppen så att vänstra sidan av huvudet slog mot bänkens framkant. Polisman D kastade sig då fram för att

⁵ OT-rummen tillhandahölls av SL. Det var små rum, avsedda som tillfällig förvaringsplats för frihetsberövade personer i avvaktan på transport till polisstation. Det norra rummet på T-centralen, dit Rolf Machnow fördes, kom enligt Norrmalsutredningen att få en vidare användning än som avsetts, bl användes det som "avvisiteringsrum", skrev utredningen och fortsatte: "Alla personer som införts i rummet har sannolikt inte noterats i någon handling på polisstationen. Det är inte möjligt att utreda i vilken omfattning rummet använts." Utredningen noterade också att det såväl av anmälningar mot som av polismän framkommit att våld förekommit i rummet. Enligt utredningen var förhållandena inte acceptabla och det föreslogs att det aktuella OT-rummet inte fortsättningsvis skulle få användas.

⁶ JO:s beslut 1984-05-08.

försöka hindra att Machnow skulle falla ned på golvet. Han hann dock endast få armarna under Machnow samtidigt som denne slog i golvet. Ungefär samtidigt som detta hände anlände de polismän som skulle biträda med transporten. Chef för den patrullen var polisinspektören Håkan Olsson. Av hans berättelse framgår bl. a. att Machnow låg på golvet medan polisman D och polisman E satt vid skrivbordet då han och polisassistenten Christina Jorinder kom in i OT-rummet. Det sades då inte någonting om att Machnow var skadad. Olsson tyckte dock att den omhändertagne såg konstig ut och dessutom fanns det blod på golvet. Med hjälp av Olsson och Jorinder satte sig Machnow på bänken men sjönk omgående ihop. Han föreföll då vara helt borta och polismännen såg att han hade ett sår i huvudet. Olsson ringde efter ambulans och i väntan på den lades Machnow ned på golvet. Då ambulanspersonalen anlände visade Machnow svaga livstecken och man gav honom då luft och syrgas. Utöver den behandlingen satte ambulanspersonalen igång med hjärtkompression. Behandlingen fortsatte under transporten till Sabbatsbergs sjukhus, dit han infördes kl. 17.55 och kl. 18.15 konstaterade en läkare att Machnow hade avlidit.

Chefsåklagaren Per-Håkan Bondestam lade den 1 juli 1983 ned förundersökningen mot polisman D och polisman E, med motiveringen att det inte kunde styrkas att någon av dem förfarit brottsligt. Knappt ett år senare fann JO, som anslöt sig till Per-Håkan Bondestams bedömning i åtalsfrågan, att polisman D:s och polisman E:s underlåtenhet att sörja för tillräcklig tillsyn av Rolf Machnow i OT-rummet var så allvarlig att de inte borde undgå disciplinärt ansvar. Han förde därför denna fråga till polisstyrelsen.

Polisstyrelsen handlade ärendet den 18 juni 1984. Föredragande var länspolismästaren Hans Holmér, som yrkade att polisman D och polisman E inte skulle åläggas någon disciplinpåföljd, vilket också blev polisstyrelsens beslut. JO förde då frågan vidare till Arbetsdomstolen, som i januari 1985 beslöt att inte ålägga polisman D och polisman E disciplinansvar. Domstolen ansåg att de inte visat det goda omdöme som kunde ha krävts av dem, men att det fel de begått inte skulle föranleda någon disciplinpåföljd. Två ledamöter i AD var skiljaktiga och ansåg att disciplinpåföljd för tjänsteförseelse skulle utgå.

JO uttalade även kritik i en del andra hänseenden, han skrev bl.a.:

Utöver det --- redovisade finner jag det påkallat att något uppehålla mig vid ett yttrande som polisman D fällde vid ett förhör den 15 september 1983 i här aktuell utredning. På fråga från förhørsledaren om polisman D ville lyssna på den bandinspelning som gjorts vid förhöret svarade han följande. "Nej, men jag skulle gärna vilja skicka en hälsning till JO och massmedia och be dom att inte trakassera oss så mycket". Med den

hälsningen avses tydligen att JO:s granskning av polisman D:s åtgärder eller brist på åtgärder i Machnowärendet skulle vara att anse som trakasserier. Jag vill då erinra om att ombudsman enligt 21 § lagen (1975:1057) med instruktion för justitieombudsmännen skall verkställa de utredningsåtgärder som fordras för prövning av klagomål och andra ärenden. Klagomålen i detta fall avsåg bl.a. begäran om utredning av omständigheterna kring Rolf Machnows död. Polisman D:s yttrande, som fällts i anslutning till ett ärende av så allvarlig natur, måste enligt min mening anses utomordentligt olämpligt.

Fallet Machnow blev även föremål för indirekt prövning i några tryck- och yttrandefrihetsmål. Det mest kända gällde Sveriges Television, som sommaren 1984 sände ett program som bl.a. belyste JO-institutionen. Fallet Machnow tjänade som exempel. I programmet, som var direkt-sänt, framträdde bl.a. Rolf Machnows syster. Hon namngav polisman D och polisman E samt deras befäl och höll dem i praktiken ansvariga för broderns död. De tre polismännen anmälde tv-programmet till JK, som väckte åtal för förtal avseende polisman D och polisman E. Åtalet bifölls. Det prövades i tre instanser⁷ och avslutades med dom i Högsta domstolen den 15 april 1987. Den ansvarige programutgivaren dömdes till 50 dagsböter. Polisman D och polisman E tilldömdes skadestånd om 25.000 kronor vardera.

Machnowärendet har föranlett omfattande publicitet. Polisman D och polisman E har med eller utan namns nämnande gjorts ansvariga för Rolf Machnows död. Såväl åklagaren som JO har efter ingående undersökningar konstaterat att det inte finns bevis som stöder den anklagelsen. Flera domstolar har i tryck- och yttrandefrihetsmål funnit att det mot den bakgrunden inte är försvarligt att med namns nämnande likväl upprepa anklagelsen. JO ansåg dock att polismännen D:s och E:s bristande tillsyn av Rolf Machnow hade bort föranleda disciplinär påföljd. Det kan i viss mån ha gett stöd för misstanken om att allt inte gått rätt till vid omhändertagandet av Rolf Machnow. Ärendet innefattade långt fler turer än de som relaterats här.

Skeppsholmenmålet

En fredagskväll i oktober 1983 patrullerade sex poliser ur den s.k. baseballigan tillsammans i en polisbuss. Gatuvåldsgrupperna var vid denna tid upplösta. De tjänstgjorde i stället som s.k. områdespoliser och

⁷ Hovrättsförhandlingarna ägde rum dagarna efter mordet. Det var dessa förhandlingar vittnet Lars K besökte för identifikation av polisman D, jfr avsnittet om denne nedan.

skulle därvid patrullera två och två, men de hade av vakthavande befäl fått tillstånd att patrullera gemensamt. Om själva händelsen förelåg olika beskrivningar, men enligt det åtal⁸ som väcktes mot tre av poliserna hade en man tagits med i polisbussen, där han, utan att vara gripen eller lagligen omhändertagen, påsatts handbojor. Han transporterades sedan till en plats längst ut på Skeppsholmen, där han lämnades. Mannen hävdade att han misshandlades under färden, vilket poliserna samstämmigt bestred. Enligt poliserna hade han fått sitta på golvet i bussen. Handbojor hade inte använts. Domstolarna – målet gick upp till Högsta domstolen – fann det bevisat att mannen mot sin vilja förts ut till och lämnats kvar på Skeppsholmen samt att han betvingats med handbojor. Den polisman som ansågs ha varit den som de facto förde befäl och den polisman som körde bussen dömdes till vardera 100 dagsböter för olaga tvång. Även polisman D var åtalad, för att ha varit den som satte på handfångslet. Åtalet i den delen ogillades. I påföljdsfrågan skrev tingsrätten, vars påföljdsbestämning varken hovrätten eller Högsta domstolen fann anledning att frångå, att mannen utsatts för ett svårartat övergrepp, som kunde vara ägnat att undergräva allmänhetens förtroende för polisen. Överväganden av det slaget kunde tala för att fängelsestraff borde utdömas, skrev tingsrätten, men fortsatte:

Tingsrätten anser sig emellertid böra ta hänsyn till att (befälet och föraren) tjänstgjort inom ett vaktdistrikt där polismännen är utsatta för särskilt svåra påfrestningar i sin tjänst. Vidare beaktar tingsrätten att (befälet och föraren) enligt vad som framkommit av polisinspektören Ericssons vittnesmål utfört ett energiskt och framgångsrikt arbete som områdespoliser. – Ett kraftigt bötesstraff får anses utgöra tillräcklig påföljd.

Värt att notera är, förutom själva gärningen, att domstolarna alltså fann att de ifrågavarande poliserna farit med osanning såväl när det gäller användningen av handbojor som skälet till att mannen en sen fredagskväll släpptes av på en mörk och enslig plats långt från det ställe där han anträffats (de hävdade att han ville gå av där).

Sammanfattande anmärkningar

Syftet med den lämnade bakgrundsredovisningen har varit att ge en beskrivning av situationen under åren kring 1986, eftersom förhållanden

⁸ Åklagare var chefsåklagare K.G. Svensson.

av det skildrade slaget torde vara av betydelse för förståelsen av den miljö i vilken diskussionen kring det s.k. polisspåret uppstått.⁹

När Norrmalmsutredningen lade fram sin rapport, hösten 1984, halvtannat år före statsministermordet, konstaterades alltså att det inom Stockholmspolisen fanns i vart fall en gruppering som

- ◇ satte sig över givna instruktioner
- ◇ arbetade utan befälsstyrning
- ◇ utövade polistjänst civilt i strid mot officiell policy
- ◇ på goda grunder misstänktes för övervåld i tjänsten
- ◇ fortlevde trots ”upplösning” och omorganisation
- ◇ arbetade inom ett distrikt där det förekom ”med polisrollen oförenliga attityder” och där ledningen inte ingrep mot känd könsdiskriminering

Norrmalmsutredningen definierade alltså väsentligen problemet med G-turens GVG, dvs. ”baseballigan”, som en ledningsfråga:

Utredningens uppfattning är --- att gruppen utförde ett bra arbete men kritiken gäller arbetsmetoderna och den riktar sig i första hand mot VD-ledningen som lämnade gruppen att sköta sig själv.

Ansvar för att missförhållandena uppstod och framför allt för att de fick bestå måste naturligtvis sökas på chefsnivå, men det är också naturligt att de förhållandevis få polismän som ingått i gruppen tilldrar sig ett visst intresse. Även om de skulle ha arbetat i goda avsikter för att stävja kriminalitet och främja ordning står det klart att de som individer ansett sig ha en särställning i förhållande till gällande lagar och poliskåren i övrigt. I ledningsansvaret måste därvid ingå åtgärder som inom organisationen och samhället i övrigt visar att detta inte tolereras.

Vad som senare skett från polisens och statsmakternas sida för att komma tillrätta med de problem som uppenbarligen förelåg kring synen på Stockholmspolisens arbete faller utanför det perspektiv som här funnits anledning att anlägga. Vi kan emellertid inte undgå att konstatera, att de frågeställningar kring det polisiära arbetet som sålunda tilldrog sig intresse vid åttiotalets mitt är fortsatt aktuella.

⁹ Det finns flera åtal rörande övervåld begånget av polismän, som förekommer i diskussionen kring polisspåret. Till tidsbilden kan läggas en dom, som Södra Roslags tingsrätt meddelade den 26 februari 1986 (DB 129), två dagar före mordet. Där dömdes polisman D och en kollega till honom för misshandel och ofredande. Brotten begicks dock inte i tjänsten. De hade i samband med en fest i december 1984 förgripit sig på en person som tingsrätten beskrev som ”en späd, småväxt, 15-årig yngling”.

4.1.3 Utredning om högerextremism inom polisen

Allmänt

Frågan om det förekommer högerextremism inom polisen har dykt upp då och då, såväl inom polisen som i den allmänna debatten. Intresset för saken kulminerade i den diskussion kring polisspåret som uppkom i utredningen av statsministermordet. Det ledde till att Stockholms polisstyrelse beslöt tillsätta en arbetsgrupp för att utreda sanningshalten bakom uppgifterna om extremism. Beslutet fattades den 30 mars 1987, dvs. relativt kort efter det att Hans Holmérs spaningsledning brutit samman och denne lämnat utredningen, och i praktiken även arbetet som länspolismästare. Utredningen inriktades särskilt mot Norrmalms vaktområde, VD 1. Händelser under arbetets gång ledde till att arbetsgruppen även inriktade sin granskning på om det förekommit otillbörliga kontakter mellan svensk och sydafrikansk polis och på frågan om påstådd inblandning av Stockholmspolisen i mordet, dvs. polisspåret. I den senare delen kom granskningen dock att bli helt översiktlig, se vidare nedan.

Gruppen bestod av Carl Cederschiöld (ordförande i polisstyrelsen), Roland Öhrn (vice ordförande i densamma), Gösta Welander (biträdande länspolismästare), Kaj Jonsson (ordförande i Stockholmsavdelningen av Svenska Polisförbundet) och, från mitten av september 1987, Sven-Åke Hjälmoth (tillträdande länspolismästare). Arbetsgruppen lade fram sin rapport i januari 1988, då den antogs av polisstyrelsen i plenum.¹⁰

Översikt över Stockholms polisstyrelsens utredning

Polisstyrelsens rapport redovisar en relativt bred utredning. Uppgifter om följande företeelser eller påstådda företeelser belystes:

- ◇ Polismän som under 1969 och 1970 på fritiden lyssnat på marschmusik och inspelade tal av Hitler m.fl.
- ◇ Polismän som under 1970-talet spelat marschmusik i en piketbuss
- ◇ Sammankomster ("herrmiddagar") av högerextremistiskt slag under 1982-84
- ◇ En polisman som under mordnatten ringde till VD 1 och uttryckte tillfredsställelse över mordet

¹⁰ Rapport med anledning av påståenden om högerextremism m.m. inom Stockholmspolisen (citater i det följande är hämtade ur rapporten).

- ◇ Polisens delaktighet i mordet ("polisspåret")
- ◇ Polifesten den 1 mars 1986, med en påstådd skål för mordet
- ◇ Brev med hotelser mot en journalist för att denne förföljt poliser i samband med mordet
- ◇ Förekomsten av klistermärken från EAP i VD 1 och nubbbilder av Olof Palme på klädsåk i VD 3 (iakttagelser långt före mordet)
- ◇ Iakttagelse av partiledaren i Vänsterpartiet kommunisterna Lars Werner av polismän som i samband med bevakningen av en demonstration bar märken med svenska flaggan på sina uniformer
- ◇ Fyndet av en SS-hjälm och teknisk utrustning i en polisens lägenhet
- ◇ Polismän vid VD 1 som privat anlitat en militär instruktör för utbildning i självförsvar
- ◇ Polismän vid VD 1 som under sjuttio- och början av åttiotalet gjort nazisthälsningar
- ◇ En gruppering med namnet Stockholmspolisens nationalsocialistiska förening
- ◇ En polisman som innehade skivor med nazistiska marscher och tal av Hitler m.fl.
- ◇ En polisman som skall ha iakttagits via TV då han deltog i en demonstration anordnad av en extrem högerorganisation
- ◇ Sex polisens enskilda resor till Sydafrika¹¹

Av intresse för den bakgrundsskildring, som detta avsnitt utgör, är de företeelser som ligger i tiden före mordet och de som mer allmänt belyser frågan om eventuell högerextremism. Utredningens resultat beträffande själva polisspåret och dit hörande frågor redovisas i respektive sammanhang.

Av de undersökta företeelserna kan – med ledning av det material polisstyrelsens utredningsgrupp fick fram – åtskilliga betraktas som mindre intressanta som underlag för en bedömning.

Den polisman som på sextiotalet arrangerade privata sammankomster där man lyssnade på marschmusik m.m. flyttade från Stockholmspolisen den 1 januari 1970. Personalen hade sedan dess omsatts flera gånger. Det torde vid tidpunkten inte ha funnits någon kvar i VD 1 av dem som kan ha deltagit. Sammantaget hade dessa uppgifter alltså inte tillräcklig substans för att kunna ligga till grund för

¹¹ Utöver det som här upptagits belyste utredningen uppgifter om en polisman som på sin fritid velat "kvittera ut" en god vän som gripits efter ett bråk mellan skinheads och invandrare samt samme polisens beteende på Operabaren i Stockholm, där han påstods ha uppvisat en svensk flagga med hakkors fästad på kavajslagets undersida. Se nedan (polisman C).

någon bedömning av eventuell högerextremism inom polisen vid den tid då undersökningen gjordes.

Uppgiften att det spelats marschmusik i en piketbuss undersöktes bl.a. genom att en polisman som i ett radioprogram 1983 uppgivit att han spelat Björneborgarnas marsch hördes av utredningsgruppen. Även tidigare och nuvarande vaktchef hördes. Det kom fram att polismännen ofta tog med sig egna band till polisfordonen för att lyssna på när tjänsten så tillät. Detta var vanligt när det var tyst i etern, företrädesvis nattetid. Alla typer av musik kunde förekomma, dock aldrig några marscher som kunde associeras till extrema politiska uppfattningar, uppgavs det. Den ifrågavarande polismannen tillbakavisade uppgifter som förekom i ärendet, att han skulle ha extrema uppfattningar. Han hade för 15 år sedan (dvs. på tidigt sjuttioal) varit medlem i Demokratisk Allians, en organisation som han dock inte ansåg att den kunde betraktas som extrem, om man såg till dess stadga, syfte eller fattade beslut. Numera var han sedan länge inte medlem i någon politisk organisation.

Iakttagelserna om klistermärken från EAP och nidsbilder på Olof Palme från VD 1 respektive VD 3 hade gjorts av en ledamot av polisstyrelsen långt före mordet. Utrymmena ifråga besiktigades av utredningsgruppen, varvid det konstaterades att där numera inte fanns några märken.

Lars Werners iakttagelse ledde till att polisledningen erinrade vakt-distriktscheferna om förbudet att bära bl.a. svensk flagga på uniformen. Att det skulle ha förekommit nazisthälsningar på VD 1 gick inte att belägga. Den som tillskrivits uppgifterna, en polisman som framträtt i media, uppgav för utredningsgruppen att han blivit felciterad när det sagts att hans iakttagelser gällde åttiotalet; han hade bara uttalat sig om gamla händelser från sjuttioalet. Gruppen gjorde ytterligare efterforskningar och ansåg sig kunna konstatera att det inte förekom någon jargong eller attityd som kunde yttra sig i nazisthälsningar, men ville inte utesluta "att det vid vissa tillfällen kan ha förekommit enskilda överdrifter". Polisstyrelsen fann ändå skäl att ta uppgifterna på allvar och förde resonemang kring behovet av en fungerande yrkesetisk utbildning m.m.

Existensen av någon organisation inom polisen med namnet Stockholms nationalsocialistiska förening fann utredningsgruppen inte några tecken på, "trots betydande ansträngningar". Man höll det för utomordentligt osannolikt att en organiserad grupp av detta slag skulle finnas. På denna punkt synes utredningen alltså ha gett ett närmast entydigt svar. Den polisman som hade utpekats som initiativtagare till föreningen, tillika innehavare av nazistiska grammofonskivor av olika slag, hördes av gruppen, liksom vederbörandes chef. Polismannen

stälde sig helt frågande till uppgifterna (även om han angav en tänkbar förklaring till hur uppgifterna kunnat komma i cirkulation). Hans chef gav honom ypperliga vitord: ”en av de bästa polismännen i distriktet med ett gott omdöme och bra uppträdande”.

Fyndet av en SS-hjälm hos en polisman behandlas nedan (polisman E); det har utretts inom ramen för förundersökningen. Polisstyrelsens utredningsgrupp klarlade genom vissa efterforskningar att Valön, den plats där polismannen säger sig ha bärgat hjälmen, förvärvades av Föreningen Kamraterna 1955. Föreningen fann då olika föremål med nazistblem. Föremålen skall dock ha samlats in och förstörts. Polisstyrelsen ansåg att detta förhållande fick polismannens förklaring till hur han kommit i besittning av hjälmen att framstå som än mer sannolik.

I det bakgrundsmaterial som polisstyrelsens utredningsgrupp efterlämnat och som kommissionen tagit del av finns anteckningar av biträdande länspolismästaren Gösta Welander från en föredragning av säkerhetspolisens dåvarande chef, Sven-Åke Hjälmoth, i maj 1987. Av anteckningarna framgår att säkerhetspolisen från 1970 fått återkommande – men inte särskilt frekventa – uppgifter om högerextremism som tydligen noterats. I februari 1979 synes säkerhetspolisen ha tagit kontakt med Stockholmspolisen. Därvid nämndes inga namn; informationen avsåg företeelserna som sådana, t.ex. att marschmusik spelades i en piketbuss och att Hitlerhälsning förekom. Anteckningarna innehåller vidare upplysningar om de s.k. herrmiddagarna (se det avsnittet), och om att såväl justitieministrarna Ove Rainer och Sten Wickbom som statsminister Olof Palme informerades om dessa möten. Efter 1984 skall det dock inte ha kommit några indikationer på högerextremism till säkerhetspolisen.

Sammankomster med påstådd nazistisk inriktning ("herrmiddagarna")

Polisstyrelsens redogörelse för de s.k. herrmiddagarna lyder i sin helhet på följande sätt:¹²

Ett uppmärksammat förhållande är de sammankomster som ordnades av en polisinspektör i VD 1 under åren 1982-1984.

Till sammankomsterna, som hade karaktär av herrklubb, inbjöds polispersonal att äta middag och lyssna på föredrag i aktuella samhällsfrågor av någon inbjuden talare. Föredragen behandlade ämnen som överlevnad, kapprustning, vapenfrågor och terrorism.

¹² Rapporten s. 10 ff.

Klubben hade inga fasta medlemmar utan kunde besökas av polismän som var intresserade av något visst ämne eller av att träffas privat under informella former. Ett mindre antal av deltagarna var inte polismän.

Under perioden januari 1982 – februari 1984 förekom 11 kända möten. Som mest kunde ett 40-tal polismän närvara. Normalt rörde det sig om ett 20-tal. Av deltagarna var det flera som endast besökte sammankomsterna vid något enstaka tillfälle. Mötena rönt ett efterhand vikande intresse och upphörde slutligen helt.

Av vad som har framkommit förekom vid något tillfälle Hitler-hälsning. Av kommentarer och frågor framgick också att flera deltagare föreföll ha en udda politisk uppfattning.

Säkerhetspolisen fick tidigt kännedom om mötena. Företeelsen undersöktes noga och SÄK redogjorde för dessa möten för justitieministrarna Ove Rainer och Sten Wickbom. År 1983 skedde även en redovisning för statsminister Olof Palme.

Uppgifter saknas om att Stockholms polisdistrikt skulle ha informerats av säkerhetspolisen om mötenas förekomst. Uppgifterna var inte av den arten att de enligt regeringens föreskrifter kunde antecknas i säkerhetspolisens register, varför heller ingen s.k. ”spontanutlämning” av uppgifterna kunde ske. (Med ”spontanutlämning” avses utlämnande av nytillkomna uppgifter, mellan personalkontrolltillfällena, om personer som tillhör skyddsklass. Fråga om utlämning prövas av rikspolisstyrelsen jämlikt personalkontrollkungörelsen --- .)

Gruppens kommentar: Det får anses klarlagt att det vid de aktuella sammankomsterna har förekommit uttryck för åsikter av en extrem karaktär. Mötena har haft en varaktighet i tiden och besökts av ett inte obetydligt antal polismän. Enligt gruppens mening är det dock icke möjligt att härav dra slutsatser om förekomsten av en mer utbredd eller organiserad förekomst av högerextremistiska uppfattningar inom polisdistriktet. Dels rör de observationer som har gjorts av extrema yttringar endast vissa av sammankomsterna och då endast vissa av de deltagande åhörarna, dels har gruppen deltagande polismän omsatts betydligt – flera deltagare har uppenbarligen gått på ett inledande möte av nyfikenhet för att sedan inte vidare delta – dels har sammankomsterna spontant upphört på grund av visat ointresse.

När det gäller den polisman som organiserat sammankomsterna konstaterar emellertid gruppen att en särskild bedömning bör göras.

Det är från yrkesetiska utgångspunkter olämpligt att en polisman på detta sätt för i huvudsak polismän aktivt organiserar möten av en sådan karaktär att de för utomstående kan framstå som ett forum för att uttrycka icke demokratiska åsikter.

För den vidare bedömningen av den aktuella polismannen hänvisade gruppen till en annan punkt i rapporten (se under följande rubriker).

Polisman som på mornatten ringde VD 1 och uttryckte tillfredsställelse över mordet

I det avsnitt där polisstyrelsens arbetsgrupp redogör för uppgifter kring "polisspåret" återges följande händelser och kommentar.¹³

Tidigt på morgonen den 1 mars uppringdes vakthavande befäl i VD 1 av en polisman som tidigare tjänstgjort vid vaktområdet.¹⁴ Under telefonsamtalet skall polismannen ha uttryckt sin tillfredsställelse över mordet på Olof Palme med uttryck i stilen "så dog den fähunden Palme". Polismannen skall också ha utbrängt en skål i champagne för mordet eller mördaren.

Polismannen har i radioprogrammet Kanalen uppgett att han även ringt några andra polismän under natten och morgonen efter mordet.

Det vid tillfället vakthavande befälet bekräftar att han natten mot den 1 mars mottog ett samtal från en polisman. Han bekräftar också att denne därvid uttryckte sig negativt om Olof Palme, men han kan ej erinra sig detaljer i samtalet. Han ansåg dock vid tillfället samtalet vara så anmärkningsvärt att han anmälde detta för vaktområdeschefen Hans Hyllander, vilken i sin tur informerade dåvarande chefen för ordningsavdelningen Sune Sandström som förde informationen vidare till den dåvarande spaningsledningen i Palme-utredningen. Vakthavande befälet säger sig senare ha hört genom radio att han skulle ha återgett en bestämd ordalydelse, men han kan ej nu erinra sig närmare vad som sades.

Den utpekade polismannen har bekräftat att han ringt upp vakthavande befäl vid sin tidigare arbetsplats då nyheten om mordet blev känd för att höra vad som hänt. Han kan inte erinra sig exakt vad som yttrades i samtalet, men säger sig aldrig ha gjort någon hemlighet av att hans personliga inställning till Olof Palme och det han representerade var mycket negativ.

Gruppens kommentar: Gruppen konstaterar att flera samtal har ägt rum och att det sannolikt i samband härmed uttryckts nedsättande omdömen om Olof Palme.

Gruppen finner att polismannen har, oavsett att samtalens exakta ordalydelse inte gått att klart fastställa, uppträtt på ett klart olämpligt sätt sär-

¹³ Rapporten s. 16 ff.

¹⁴ Det rör sig om den polisman, som arrangerade de nazistiskt inriktade sammankomsterna, tillika den som flyttades från VD 1 efter att Norrmalmsutredningen uppmärksammat hans diskriminering av kvinnliga polismän, i vårt betänkande benämnd polisman B.

skilt då han mornatten ringt upp en tjänstgörande polisman och uttryckt nedsättande omdömen om den mördade statsministern.

Det skall här noteras att det är fråga om samme polisman som stod som arrangör till de under punkten 2 redovisade sammankomsterna. Det bör därför enligt gruppens mening här i ett sammanhang göras en samlad bedömning.

Gruppen fortsatte med att konstatera att polismannen i fråga, dvs. polisman B, tidigare omplacerats "bl.a." på grund av sin negativa attityd till kvinnliga poliser. Den slog vidare fast att polismannen inte begått något brott, att det han gjort hade skett utanför tjänsteutövningen och att det inte påståtts att han påverkats av sina åsikter i sin tjänst. Men genom att arrangera sammankomsterna och genom telefonsamtalet till VD 1 hade han "visat prov på ett så dåligt omdöme att detta i sin tur varit ägnat att allvarligt rubba allmänhetens förtroende såväl för honom som enskild polisman som för polisen i stort."

Bedömningen resulterade i att polisstyrelsen agerade för att avskära polisman B från fortsatt tjänst, se under följande rubrik.

Stockholms polisstyrelses begäran att en polisman skulle försättas i disponibilitet

Mot den bakgrund som beskrivits under de två föregående rubrikerna ville polisstyrelsen få polisman B:s agerande prövat disciplinärt. Det konstaterades att de lagliga möjligheterna för detta var begränsade, men att det fanns "en sällan nyttjad möjlighet för regeringen att jämlikt 7 kap. 7 § LOA försätta arbetstagare vid polisväsendet i disponibilitet". Därför beslöt polisstyrelsen att begära att Rikspolisstyrelsen underställde regeringen denna fråga. (Försättande i disponibilitet innebär att personen i fråga avstängs från sitt arbete, men får behålla sin lön.)

Beslutet fattades den 25 januari 1988. I juni 1988 anmälde en privatperson, May N, polisstyrelsens utredning och handläggning därav till granskning hos JO. Drygt ett år efter polisstyrelsens begäran, den 14 februari 1989, fattade Rikspolisstyrelsen beslut i ärendet.

Rikspolisstyrelsen konstaterade att försättande i disponibilitet enligt det åberopade lagrummet kunde komma i fråga, då det är nödvändigt för rikets bästa. Det krävdes därvid enligt Rikspolisstyrelsen, att det föreligger ett starkt nationellt säkerhetsintresse för att med stöd av denna bestämmelse mot någons vilja koppla bort denne från arbetet. I sak gjorde Rikspolisstyrelsen till synes en annan bedömning än polisstyrelsen av de aktuella sammankomsterna:

De ämnen som avhandlades vid de föredrag som hölls vid sammankomsterna – och som alltså torde få antas ha varit ett av skälen till varje deltagares närvaro – var --- av den arten att de knappast kan sägas föra tanken till något slag av extrem politisk uppfattning; utöver ämnen av det slag som anges i arbetsgruppens rapport avhandlades frågor som exempelvis Skolan förr och nu, Polismannens olika roller inför domstol och Arbetarrörelsens historia i Sverige.

I det material som Rikspolisstyrelsen hade att utgå från påvisades inga omständigheter som medförde att polisman B skulle anses ansvarig för ”vissa åhörars beteende vid vissa sammankomster”. Rikspolisstyrelsen ansåg därför inte att polisman B:s roll som arrangör av sammankomsterna kunde medföra att han skulle försättas i disponibilitet. Beträffande telefonsamtalet ansåg Rikspolisstyrelsen att det var svårt att klarlägga exakt vad som sagts. ”Det torde emellertid stå klart att X (polisman B, vår anm) uttalat något värdeomdöme om Olof Palme och att detta inte varit positivt”, konstaterade man emellertid. I ärendet hade även inkommit en skrivelse från den som hade mottagit samtalet. I skrivelsen tonades betydelsen av det inträffade ned. Det hade snarare varit fråga om ett ”störande privatsamtal” än något anmärkningsvärt. Rikspolisstyrelsen ansåg att det var ”olämpligt av X att ringa detta samtal och ge det ett innehåll som kunde väcka den förargelse som uppenbarligen blev fallet”. Det kunde emellertid inte bli fråga om att på den grunden försätta polismannen i disponibilitet.

Ytterligare drygt ett år senare, den 3 april 1990, riktade JO i sitt granskningsbeslut vad som får uppfattas som allvarlig kritik mot polisstyrelsen i Stockholm. JO delade Rikspolisstyrelsens bedömning om när försättande i disponibilitet rättsligen kan komma ifråga. Beträffande utredningen om sammankomsterna och telefonsamtalet gjorde JO följande bedömningar:¹⁵

Arbetsgruppen och polisstyrelsen har vid sina överväganden fäst stor vikt vid innehållet i det telefonsamtal som lagts X till last. Det har emellertid inte genom arbetsgruppens utredning klarlagts vad som yttrats vid samtalet. I rapporten, som låg till grund för polisstyrelsens framställning till RPS, har det angivits att vakthavande befälet, Anders B, funnit samtalet så anmärkningsvärt att han anmält det till vakt-distriktschefen. Denna passus i rapporten, som närmast förefaller att ha grundats på hörsägen, står inte i överensstämmelse med vad Anders B har uppgivit i sin promemoria som han överlämnat till JO.¹⁶

¹⁵ JO:s beslut 1990-04-03.

¹⁶ Skrivelsen hade tidigare återgivits av JO. Den hade följande lydelse (citerat från JO:s beslut): ”Undertecknad tjänstgjorde som vakthavande befäl vid VD 1 natten då Olof Palme mördades. Ett till mig inkommande telefonsamtal från

Vad sedan gäller de sammankomster som anordnats av X sägs varken i arbetsgruppens rapport eller i polisstyrelsens yttrande något närmare om arten av det material som man lagt till grund för sina slutsatser. Det finns emellertid anledning att tro att rapportens uttalanden om vad som förekommit vid sammankomsterna åtminstone delvis grundats på anonyma uppgifter och andra upplysningar av tvivelaktig kvalitet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att handläggningen av ärendet avseende X inte uppfyllt de befogade krav som kunnat ställas på den från rättssäkerhets- och effektivitetssynpunkt. Arbetsgruppens och polisstyrelsens handlande framstår som särskilt anmärkningsvärt med hänsyn till att detta avsett områden som omgärdas med ett särskilt skydd genom regeeringsformens regler om yttrandefrihet och mötesfrihet.

Efter JO:s beslut framställde polisman B sedermera skadeståndsanspråk mot staten. 1994 beslöt JK att skadestånd skulle utgå (se JK-Beslut 1994 s. 161). Polisstyrelsens agerande innebar enligt JK förtal av polismannen; de uppgifter som lämnats om honom hade varit ägnade att utsätta honom för andras missaktning. Det hade heller inte varit i lagens förtalsbestämmelses mening försvarligt att uttala sig på det sätt som polisstyrelsen gjort. JK beslöt därför att staten skulle ersätta polismannen med 20 000 kronor som ideellt skadestånd.

---

kollegan --- har sedan tillmätts oanade proportioner i senare utredningar rörande disponibilitet. Jag bedömde inte samtalet då, och inte heller nu, som särskilt anmärkningsvärt, utan snarare som ett störande privatsamtal från en troligen salongsberusad kollega. Hade jag funnit samtalet anmärkningsvärt och intressant för skeendet, hade jag omedelbart kontaktat närmaste chef. Nu ingick uppgiften endast som en av många vid en regelbundet återkommande "morgonbön" två dygn efter händelsen. Samtalet bedömdes således inte av mig som anmärkningsvärt, utan har framställts så i den vidare handläggningen, i vilken jag ej deltagit. Jag har ej ens blivit formellt hörd i frågan." – I ett yttrande till JO skrev polisstyrelsen att uppgifterna från det vakthavande befälet inhämtats per telefon via dennes chef, som höll i luren och förmedlade frågor och svar. Upprättade anteckningar hade senare, efter JO-anmälan, bekräftats av såväl befälet som chefen. Det vakthavande befälet hade dessutom själv framträtt i massmedia och berättat om samtalet. Polisstyrelsen framhöll vidare att det var ostridigt att vakthavande befäl rapporterat samtalet till avdelningschefen och att uppgiften sedan vidarebefordrades till mordutredningen.

Polisfesten den 1 mars 1986

”Polisfesten” och polisstyrelsens utredning kring den behandlas nedan under rubriken *Uppslag som berör polisen i allmänhet*.

Polismäns resor till Sydafrika

Hösten 1987 förekom uppgifter i massmedia om att 10-15 polismän från VD 1 under de senaste åren hade besökt Sydafrika. Det skulle ha skett gruppvis, varvid kontakter med sydafrikansk polis samt deltagande i övning och utbildning skulle ha förekommit. De aktuella polismännen skulle vidare ha försökt värva kollegor för resor till Sydafrika i syfte att ”hjälpa den vita regimen”.

Samma dag som uppgifter av detta slag förekom i Riksradios ekosändningar beslöt länspolismästaren Sven-Åke Hjälmsroth att låta Stockholmspolisens klagomålssektion granska uppgifterna. Granskningen visade sig inte vara helt lätt att genomföra bl.a. av det skälet att journalister som arbetat med materialet ansåg sig förhindrade att närmare ange vilka polismän det rörde sig om. Den genomfördes så att alla avdelningschefer inom Stockholmspolisen uppmanades att undersöka om det fanns uppgifter om polismän som besökt Sydafrika. De fackliga organisationerna ombads göra motsvarande undersökning. Vidare gjordes efterforskningar hos IPA, International Police Association, som är en privat internationell sammanslutning för sociala kontakter mellan polismän. Förfrågningar gjordes även hos UD och svenska beskickningen i Pretoria, bl.a. bad man om hjälp med efterforskningar av uppgifter i sydafrikansk press. Även den sydafrikanska polisen kontaktades. Därifrån förnekades dock kategoriskt att det skulle ha förekommit något utbyte av det slag som hade beskrivits i svenska massmedier.

Arbetet ledde till att sex polismän som besökt Sydafrika under åren 1981 – 1987 identifierades. Om dessa framkom följande uppgifter.

1. Polisman R uppgav att han tillsammans med sin fru hade besökt Sydafrika under två veckors tid 1985 på en ”kombinerad semester och bröllopsresa”. Vid ett par tillfällen bodde de hos sydafrikanska poliser, som de fått kontakt med via IPA. Merparten av tiden bodde de på hotell. Vid återkomsten skrev polisman R ett brev till en av de poliser de övernattat hos och tackade för gästfriheten. Brevet publicerades i IPA:s tidning. Det refererades sedan i medier med större spridning, bl.a. citerades:

Vi skall aldrig glömma ert underbara land, och vi hoppas kunna komma tillbaka en dag. Jag har ordnat en sydafrikansk afton för poliserna i

Stockholm, och de var helt tokiga över den. Mitt största problem är nu att försöka övertyga den svenska regeringen att vi behöver er Casspir här i Sverige.

Casspir är en pansarbil som användes vid den sydafrikanska polisen.

Polisman R uppgav att artiklarna i den sydafrikanska pressen var mycket missvisande. Hans privata brev hade misstolkats. Den sydafrikanska afton han ordnat bestod i att han bjudit anhöriga på sydafrikansk mat. Uttalandet om "Casspir" var ett skämt och anspelade på en diskussion han haft med den sydafrikanska polis som var brevets adressat. Han uppgav sig vara mycket olycklig över hur brevet utnyttjats i sydafrikansk propaganda. Han tog avstånd från regimen; skälet till att de valt att resa till Sydafrika var att en släkting till hans fru arbetat där och berättat mycket om landet.

2. Polisinspektören Bo N uppgav följande. Han var en av Svenska Kennelklubben licensierad hunddomare. Han hade rest världen kring och bedömt hundar. Han hade i denna egenskap varit i Port Elisabeth en dag våren 1985. Sedermera rekommenderade Kennelklubben svenska domare att inte åta sig uppdrag i Sydafrika. Bo N hade därefter tackat nej till sådana uppdrag.

3. Polisinspektören Leif M medföljde på den resa då Bo N bl.a. besökte Sydafrika. Leif M ville inte lämna några upplysningar om sin resa, med motiveringen att det rörde sig om en privat angelägenhet.

4. Polisman P uppgav att han hade besökt södra Afrika och bl.a. Sydafrika under en längre resa sommaren och hösten 1985.

I den tidningsartikel, där brevet från polisman R citerades, återgavs även delar av ett brev som polisman P sänt till IPA:s tidning i Sydafrika. Artikeln hade rubriken: "Polishjärtan i Sverige varma för Sydafrika". Ur brevet från polisman P citerades: "Jag uppskattar verkligen min vistelse i Sydafrika, liksom också klimatet, människorna och de underbara flickorna. Jag skall bedja för Sydafrikas framtid".

Vid den aktuella tidpunkten var han inte anställd inom polisen. Han hade varit anställd 1982-84 och återanställdes i mars 1986. Han berättade inför sin återanställning för rekryteringspersonalen om att han besökt Sydafrika.

5. Polisman U uppgav att han hade besökt Sydafrika vid två tillfällen. Den första gången var under ett halvår 1981, då han arbetade på en gård. Kontakten hade förmedlats av en kamrat från militärtjänstgöringen. Detta var innan han anställdes som polis och han berättade om vistelsen vid anställningstillfället. Under ett halvår 1986 var polis-

man U tjänstledig från polisen. Han tillbringade då bl.a. två månader i Sydafrika för att besöka gamla vänner och bekanta.

6. Polisman C uppgav att han under sin semester i februari 1987 hade varit i Sydafrika. Han besökte svenska vänner där. Han hade inte arbetat eller deltagit i någon utbildning tillsammans med den lokala polisen.

Utredningsgruppen sammanfattade utredningsresultaten så här:¹⁷

Gruppen konstaterar efter den utredning som gjorts att ingenting framkommit som styrker att yrkesmässiga kontakter med sydafrikansk polis skulle ha förekommit. Dessa farhågor, vilka motiverat den särskilda utredningen, förefaller därför i sin helhet kunna avföras.

Det konstaterades vidare att de resor som förekommit var privata och att dessa inte föranledde annan kommentar än att de visade på den risk polismän liksom andra som reste till Sydafrika löpte att utnyttjas i propagandasyfte. Det föreslogs därför att polisstyrelsen genom allmänna riktlinjer eller på annat sätt skulle ge polismän ledning för hur de borde förhålla sig vid kontakter av privat natur med Sydafrika.

Sammanfattande anmärkningar

Herrmiddagarna

I Granskningskommissionens arbete har en del framkommit utöver det som redovisas i Stockholms polisstyrelses rapport. Av de handlingar kommissionen stött på hos säkerhetspolisen framgick bl.a. följande.

I ett ärende benämnt SK 8-82 fanns en pärm märkt "Projekt Adolf", som till största delen tog sikte på de aktuella sammankomsterna.

Pärmens innehåll utgjordes av vad som såg ut som ett arbetsmaterial, dit handlingar av olika dignitet hade förts. Huvuddelen bestod av vad som kallades en "Personförteckning", upptagande ursprungligen 53 namn, sedan hade ytterligare namn påförts, mot slutet med blyerts. Listan upptog då kommissionen tog del av den 63 punkter. Alla personer var inte poliser, t.ex. fanns en domare, en journalist och en advokat med. Den senaste "påföringen" verkade vara gjord i mars 1996.

I pärmen fanns inledningsvis ett antal promemorior med allmänna beskrivningar av verksamheten, bl.a. en promemoria från mars 1983 med titeln "Ang högerextremistisk sammanslutning med anknytning till

¹⁷ Rapporten s. 40.

poliskåren i Stockholm". Den innehöll uppgifter om polisman B. Denne uppgavs vara nazist och klart uttalad motståndare till det rådande demokratiska statsskicket. Han sades ha stort inflytande inom polisen. Sammankomsterna beskrevs. Deltagarna uppgavs vara handplockade. 16 personer namngavs som deltagare. Det framgick att viss spaning mot mötena skulle inledas eller hade inletts.

I följande promemorior och anteckningar beskrevs fler sammankomster, vilka som deltagit, vilka ämnen som avhandlats osv. Det framgick att de deltagande polismännen i stort sett alla kom från VD 1.

En promemoria från februari 1984 hade följande lydelse (personnamn ersatta med "NN" eller den benämning som på annat ställe i betänkandet används).

Uppgifter om sammanslutning vid stockholmspolisens som ev kan betecknas som högerextremistisk

I mars 1983 blev det känt vid säkerhetsavdelningen att en "herrklubb" fanns vid vd 1 och att det inom denna fanns en dragning åt högerextremism. Enligt uppgifter hade "klubben" funnits åtminstone sedan början av 1982.

Dess ledare och organisatör av sammankomster är polisman B, som sägs vara nazist och stark motståndare till det rådande demokratiska statsskicket.

"Klubben" har sedan början av 1982 och till dags dato haft åtminstone 11 sammankomster. Dessa äger regelmässigt rum i Van der Lindeska Valven vid Västerlånggatan i Stockholm. Sammankallande är ovannämnde polisman B. Någon kallelse eller affischering om sammankomsterna förekommer icke, utan budskap om sammankomst framföres muntligt till var och en av polisman B.

Rutinerna vid sammankomsterna är alltid desamma. Polisman B tar emot samtliga vid ingångsdörren och hälsar genom att ta i hand. Nazisthälsning förekommer. Efter en drink i baren samlas man till middag vid ett långbord där alltid polisman B presiderar.

Efter middagen kommer ett föredrag av inbjuden föredragshållare, varefter tillfälle gives för åhörarna att ställa frågor.

Polisman B brukar därefter tacka föredragshållaren och i samband med detta håller han alltid ett anförande om sin egen syn på det ämne som behandlats. Han låter därvid sin politiska inställning komma fram på ett sätt som inte kan missförstås av åhörarna.

Ämnen för föreläsningarna är som regel valda i en anda som speglar polisman B:s politiska inställning. Följande kända ämnen har förekommit:

Överlevnad (föreläsare NN, FOA, känd för kontakter med högerextrema organisationer)

Kapprustning i öst kontra väst (föreläsare NN, har förekommit två gånger)
Vänstervridningen i pressen (föreläsare NN, Idrottsbladet)
Terrorism (föreläsare NN, FOA)

Andra föredrag har rört bl.a. rätts- och skolfrågor. Föredragshållare utöver ovan nämnda har varit advokat NN, kammaråklagare NN, samt en tingsrättsdomare --- m.fl.

Vid säkerhetsavdelningen finns namnuppgifter på 40 polismän som vid något tillfälle besökt tillställningarna. Normalt brukar 25-talet besökare finnas vid sammankomsterna.

Vid de flesta möten som avhållits har en i högerextremistiska sammanhang mycket känd person, nämligen NN, deltagit. Då han varit närvarande har han också stått vid ingångsdörren och hälsat deltagarna välkomna tillsammans med polisman B. Han har också presiderat vid bordets kortända tillsammans med denne.

Mötena brukar avslutas omkring klockan 24.00. Det bör framhållas att spritförtäringen vid tillställningarna är mycket måttlig.

I senare promemorior sades att sammankomsterna "troligen" upphört. Det fanns ingen dokumentation över att sammankomster skulle ha ägt rum efter 1984.

I pärmen följde därefter registeruppgifter och foton på de registrerade personerna, i något fall förekom tidningsklipp, här och där fanns lösa blyertsanteckningar om hos de aktuella personerna förekommande karaktärsdrag.

Av såväl pärmens beteckning som det som sades i dess innehåll framgick att säkerhetspolisen gjort bedömningen att sammankomsterna var att betrakta som nazistiska eller i vart fall att de arrangerades av personer som rätteligen kunde betecknas på det sättet. Det sades inte som i polisstyrelsens rapport att nazisthälsning förekommit "vid något tillfälle" utan att det "förekommer". Uppgiften att flera av deltagarna bara närvarat vid något tillfälle och då kanske utan att i förväg ha haft sammanhanget alldeles klart för sig vann dock visst stöd i säkerhetspolisens material. Av det senare framkom emellertid också att gästerna utvaldes och inbjöds särskilt av polisman B, som syntes ha åtnjutit respekt hos i vart fall en del av sina kollegor. Det var alltså inga öppna möten.

Kommissionen, som utgår från att polisstyrelsen via säkerhetspolisens föredragning fick tillgång till de uppgifter om sammankomsterna som finns hos säkerhetspolisen, har mot denna bakgrund intrycket att polisstyrelsens kommentar till företeelsen är något överslätande. Visserligen är det riktigt att man av företeelsen inte kan dra några slutsatser om "förekomsten av en mer utbredd eller organiserad

förekomst av högerextremistiska uppfattningar inom polisdistriktet". Det är samtidigt tydligt att säkerhetspolisen tagit saken på stort allvar, så stort allvar att statsministern direkt informerades. Det finns därför anledning att förmoda att polisstyrelsen varit mer oroad än vad som framgår i dess kommentar. Det är två saker som särskilt borde varit ägnade att oroa. Dels att det tycks ha funnits en kärna av mer eller mindre öppet nazistiska polismän, som manifesterade sin intressegemenskap på detta sätt, låt vara att denna kärna kanske inte bestod av särskilt många individer. Dels att kulturen inom distriktet varit sådan att sammankomster av detta slag inte bara tolererades, utan också bevistades av åtskilliga enskilda polismän. Denna kultur tycks även framträda på andra håll.

Polisstyrelsens bedömning beträffande polisman B

Stockholms polisstyrelses begäran att få polisman B försatt i disponibilitet blev som framgått hårt kritiserad vid den efterföljande granskningen. Av JO:s och JK:s granskningar framgår att polisstyrelsens utredning inte hade den formella stadga som måste krävas för den typ av åtgärder, som utredningen kom att utmytna i beträffande polisman B. Det synes också klart att det saknades juridisk grund för att försätta polisman B i disponibilitet. JK ansåg att det "inte gick att frigöra sig från intrycket att framställningen främst har motiverats av ett önskemål om att få ett slut på en massmedial uppmärksamhet rörande polisen som upplevdes som besvärande". Men, som JK också uttalade, "önskemål som att komma till botten med saken eller att skydda polisen i stort mot obefogade angrepp kan givetvis inte rättfärdigas om sådana syften skulle uppnås på bekostnad av en enskild polisman berättigade rättssäkerhetskrav". I de delar granskningen utmynnat i kritik avseende beslutet att söka försätta polisman B i disponibilitet är det således lätt att instämma. Det hade varit bättre om fallet tagits som utgångspunkt för överväganden angående behovet av lagliga möjligheter för polisen att göra sig av med personer som inte har de egenskaper en polisman måste äga.

Om uppgifterna hos säkerhetspolisen avseende "herrmiddagarna" är riktiga tycks det dock som om såväl Rikspolisstyrelsen som JO hamnade snett i sin bedömning av dessas karaktär. Rikspolisstyrelsen går av innehållet i säkerhetspolisens material att döma för långt i vad som närmast ter sig som en iver att bagatellisera mötena. JO tycks hänföra den information från säkerhetspolisen som polisstyrelsens bedömningar grundades på till kategorin "andra upplysningar av tvivelaktig kvalitet".

Det förhåller sig på liknande sätt med telefonsamtalet. Av det förhållandet, att entydig bevisning om vad som sagts vid detta inte finns, följer att man bör vara försiktig med att lägga det till grund för åtgärder mot polismannen, men inte att samtalet måste ha varit oskyldigt. Det är snarare så att åtskilligt tyder på att det varit omdömeslöst på just det sätt polisstyrelsen beskrev. Rikspolisstyrelsens konstaterande att "något värdeomdöme om Olof Palme" förekommit och att "detta inte varit positivt" framstår som opåkallat eufemistiskt; samtalet och dess innehåll har trots allt anmälts till befäl, liksom till mordutredningen. JO:s uttalande om att polisstyrelsens slutsats om samtalet – dvs. att det rapporterats vidare eftersom detta var så anmärkningsvärt – "närmast förefaller att ha grundats på hörsägen", synes missvisande. Även om orden i rapporten här kanske kunde ha valts med större omsorg, ter det sig närmast som en truism, att den som fört uppgifter om ett samtal av detta slag vidare, funnit detsamma anmärkningsvärt, det är ju därför han funnit det värt att anmärka.

Framför allt förhåller det sig så, att en samlad bedömning av polisman B:s person – diskrimineringen av kvinnliga poliser vid VD 1, den drivande rollen i de uppenbart tvivelaktiga "herrmiddagarna" och det omdömeslösa samtalet under mordnatten – påkallade någon form av handling från polisstyrelsens sida. Det är tydligt att polisstyrelsen därvid valde fel väg. Men de i efterhand granskande organen framställer den situation polisstyrelsen ställdes inför som enklare än den var, när "herrmiddagarna" och telefonsamtalet beskrivs som harmlösa.

Polismäns resor till Sydafrika

Polisintendenten Thord Pettersson, som var ansvarig för den internutredning som bedrevs i anledning av uppgifterna om polismäns resor till Sydafrika, har för kommissionen uppgivit att hans avdelning hade svårigheter att utföra det uppdrag hans enhet erhöll av Sven-Åke Hjälmoth. Det förelåg inga brottsmisstankar. Det polismännen eventuellt företagit sig hade de gjort på sin fritid. Utredarna på Thord Petterssons avdelning vägrade därför arbeta med saken. Det hela löstes så att Thord Peterson själv tog sig an ärendet. Han började med att kontakta de poliser som hade vaskats fram på det sätt som ovan beskrivits. Han erbjöd dem att berätta om sina besök i Sydafrika. Berättelserna dokumenterades, i den mån de berörda poliserna medgav detta. Några förhör var det inte fråga om. Vissa av de tillfrågade var tveksamma till att delta; det har ovan framgått att en person vägrade redogöra för sin vistelse. En annan (polisman C) var ovillig att medverka och ville inte att hans redogörelse skulle dokumenteras.

Thord Petterson ansåg att uppdraget hade varit svårt att genomföra, eftersom det hade saknats en formell grund för "utredningen". Därvid uttryckte han förståelse för de utredningsmän som inte velat utföra uppdraget, eftersom poliser är vana vid att det man företar sig skall ske i formell ordning och med lagstöd. Detta gäller enligt Thord Petterson inte minst internutredningar, där de som är föremål för åtgärder är noga med att bli korrekt behandlade. – Sammanfattningsvis var de åtgärder som vidtogs inte att betrakta som utredning i gängse mening, utan mer som ett sätt att låta de polismän, som var beredda därtill, förklara sig. Några kontrollåtgärder i form av uppföljande förhör, slagningar etc. förekom inte.

I säkerhetspolisens material fanns ytterligare upplysningar om några av de inblandade poliserna och deras sydafrikakontakter.

Om polisman R fanns en del uppgifter antecknade i den akt om honom som fanns hos säkerhetspolisens. 1984 ansågs det befogat att "registrera den form av verksamhet han enligt uppgift bedriver". Verksamheten ansågs ha klar anknytning till högerextremism. Polisman R synes ha betraktats som nazist och visat detta tämligen öppet. Det uppgavs att han i mitten av 80-talet uppvisade klara sympatier med apartheid-politiken, att han hade kontakter med Sydafrika som gick via Tyskland och att han under sin resa till Sydafrika medföljt den sydafrikanska polisen på uppdrag i kåkstäder. – Om polisman R var vidare antecknat att han är dömd för vållande till kroppsskada i tjänsten och att han 1991 antogs till polisens speciella anti-terroriststyrka (nationella insatsstyrkan).

Polisman R förekommer även i Palmeutredningens, PU:s, avsnitt om "Sydafrikaspåret". Under hösten 1996 inkom ett tips till PU om en polisman som påstods ha varit i Sydafrika. Tipset kom från en annan polis som gått assistentkursen vid polishögskolan och där sammanträffat med polisman R, som var placerad vid nationella insatsstyrkan i Stockholm. Polisman R hade skilt sig från övriga deltagare och visat klart högerextrema tendenser. Han hade bl.a. kommenterat mordet på Olof Palme med att han tyckte det var "ganska bra". Han hade brukat sjunga nazistiska sånger "på krogen". Polisman R hade dessutom berättat att han varit på bröllopsresa i Sydafrika, där han gjort studiebesök vid polisen. Han sade sig ha bott hemma hos polischefen i Pretoria och hade uppvisat foton från polisens träningsläger. Polisman R hade också en gummikula som skulle höra till de vapen som den sydafrikanska polisen förfogade över.

Tipset till PU följdes upp genom ett telefonsamtal med polisman R. Denne underrättades om att PU ville hålla ett kompletterande förhör med honom angående vilka platser och personer han besökt respektive träffat i samband med sin bröllopsresa i Sydafrika våren och sommaren

1985. Polisman R, som tyckte det hela var olustigt och som hade en känsla av att vara förföljd, svarade att han redan lämnat en fullständig redogörelse för resan till Thord Pettersson och att inget negativt därvid framkommit. Om PU önskade höra honom ville han ha en skriftlig kallelse till förhör. PU synes ha låtit sig nöja med detta; några ytterligare åtgärder avseende polisman R finns inte i materialet.

Polisman U förekom, liksom polisman P, i säkerhetspolisens ovannämnda ärende SK 8-82. Han uppgavs vara bekant med polisman R och polisman P, dvs. två av de andra sydafrikaresenärerna. I det sammanhanget nämndes även polisman G. Det uppgavs att polisman U sannolikt varit den som ordnat kontakterna i Sydafrika. Polisman U och polisman R hade uppmärksammats för en incident 1991, då de hade närmat sig säkerhetspolisen på ett sätt som kunde tolkas som att de försökte skaffa sig information om vilka aktiviteter som bedrevs i förhållande till nazistiska rörelser. Det framkom i handlingarna att polisman U hade ansökt om att få komma till anti-terroriststyrkan, men inte blivit antagen.

Det kan konstateras att den uppfattning Thord Pettersson sålunda redovisat om internutredningens insatser i sammanhanget inte riktigt stämmer med beskrivningen i polisstyrelsens material, där det sägs att det uppdragits åt Stockholmspolisens klagomålssektion att ”utreda om de framkomna uppgifterna var korrekta”.¹⁸ Polisstyrelsens arbetsgrupp synes i och för sig även ha företagit egna utredningsåtgärder i sammanhanget. Dess slutsats att det inte framkom något som styrkte att ”yrkesmässiga kontakter med sydafrikansk polis skulle ha förekommit” kan vara riktig. Frågan är emellertid vad som läggs i begreppet yrkesmässig. Det tycks ha förekommit kontakter ”kollegor emellan” och av säkerhetspolisens uppgifter att döma var det sydafrikanska engagemanget från vissa av polismännen starkare än vad det framstår som i rapporten. – Även i denna del framstår polisstyrelsens bedömningar, i jämförelse med vad som framgår i säkerhetspolisens material, som något överslätande. Det borde kanske även ha redovisats att någon egentlig utredning genom klagomålssektionen inte gick att få till stånd.

Polisstyrelsens material och säkerhetspolisens information ger i alla händelser skilda perspektiv på de förekommande personerna och på den företeelse saken gäller. Kommissionen saknar underlag att bedöma var sanningen ligger mellan dessa skilda perspektiv, men konstaterar att saken borde ha gjorts till föremål för en grundligare utredning och att det alls inte kan uteslutas att de mest korrekta uppgifter som förekommit i sammanhanget är de som återgavs i massmedia, dvs. att före-

¹⁸ Rapporten s. 33.

teelsen gällde fler poliser och hade en allvarligare karaktär än vad som blev känt för eller redovisades av polisstyrelsen.

Övriga delar av polisstyrelsens granskning

Det kan konstateras att en del av det som utreddes av polisstyrelsen och som redovisats översiktligt ovan visade sig sakna substans. En del annat utgör som enskildheter inte mycket att dra några växlar på. Frågan är emellertid om man inte också måste lägga samman sjuttio-talets företeelser – det i och för sig privata lyssnandet på nazistisk marschmusik och tal av Hitler m.fl. – med klisterbilderna på EAP och niddbilderna på Olof Palme, Lars Werners iakttagelse av svenska flaggor på polisuniformer vid demonstrationsbevakning, fyndet av SS-hjälmen samt det förhållandet att polisstyrelsen inte syntes kunna utesluta att nazisthälsningar ("enskilda överdrifter") fortfarande förekom. Något klart belegg för högerextremism ger detta inte, men flera företeelser som var för sig inte är så mycket att gå på, kan sammantagna naturligtvis ge en tydligare bild.

Sammanfattning

Säkerhetspolisen hade vid tidpunkten för mordet information som pekade mot ansatser till högerextremistisk opinionsbildning i Stockholms poliskretsar. Vi utgår från att säkerhetspolisen hade och har en relativt hög tröskel att passera innan information av detta slag dokumenteras; informationen i sig ger ett vederhäftigt intryck, även om den i alla enskildheter naturligtvis inte kan betraktas som belagd. De uppgifter som fanns kan knappast avfärdas som bagatellartade; det har ju uppenbarligen inte heller säkerhetspolisen gjort, med tanke på vidtagna åtgärder, inklusive avrapporteringen till statsministern och två justitieministrar.

I ärendena från åttiotalet – Norrmalmsutredningen, fallet Machnow och Skeppsholmen-målet – framväxte ett mönster. Rötägg, tendenser till övervåld och tvivelaktig människosyn förekom inom Stockholmspolisen, men ledningen förmådde inte komma tillrätta med företeelserna. Detta mönster är tydligt också i utredningen om högerextremism m m. Svårigheterna att med hjälp av granskning och rättsliga instanser åstadkomma en förändring illustreras samtidigt tydligt. Det rättsliga slutet på polisstyrelsens försök att göra sig av med polisman B torde ha haft en kraftigt avkylande verkan på andra initiativ i liknande riktning. Situationen synes samtidigt ohållbar. Vi frågar oss om rätt slutsatser dragits av det ärendet och de granskningsåtgärder som företagits. Vår

slutsats av den genomgång vi gjort är att det krävs förändringar vad gäller de rättsliga möjligheterna att granska polismänsandel och att göra sig av med dem som visat sig uppenbart olämpliga.

4.2 Polisspåret hantering inom PU

4.2.1 Översikt

Redan de första dagarna efter mordet inflöt tips och aktualiserades uppslag angående personer inom polisen som eventuellt kunde ha med brottet att göra. Hans Holmér beslöt i ett tidigt skede – den 6 mars 1986, enligt vad Juristkommissionen fann utrett – att dessa polisärenden skulle hanteras i särskild ordning, mer härom strax.

Vid sidan av polisärendena utreddes tips angående polisbilar som rört sig i området kring mordplatsen och iakttagelser av walkie-talkies. Dessa uppslag utreddes av våldshoteln vid Stockholmspolisen (se Parlamentariska kommissionens skrivelse till regeringen den 21 december 1987, fogad som bilaga till dess betänkande, SOU 1988:18).

Någon särskild förundersökningsledning förekom inte för polisärendenas del, utan de hörde i det hänseendet samman med den övriga utredningen och förundersökningsledare var därmed Hans Holmér. K.G. Svensson beslutade om tvångsmedel i ett polisärende (polisman L) i mars. När Claes Zeime övertog förundersökningsledningen vidtogs inga särskilda åtgärder i denna del av utredningen. I september 1986 fick han en föredragning rörande samtliga polisärenden. Per-Göran Näss har uppgivit att han uppfattade det så att Claes Zeime tog över ledningen av förundersökningen successivt och att ansvaret för polisärendena övergick till denne i augusti 1986.¹⁹

Själva ärendena synes ha legat kvar hos säkerhetspolisen fram till april 1988, då kriminalinspektören Jan S överlämnade dem till PU. Det rörde sig då enligt Jan S om uppskattningsvis 40-60 ärenden. Enligt Hans Ölvebro var det fråga om 48 ärenden. De handlades fortsättningsvis på enheten för inre spaning. Den 1 juli 1990 bildades en specialenhet. Där handlades polisärendena under fem år. Efter den 1 juli 1995 har de hanterats på samma sätt som övriga uppslag.

Sammanfattningsvis utreddes polisärendena alltså i särskild ordning med biträde av säkerhetspolisen fram till strax efter det att Hans Ölvebro tillträdde som spaningsledare. Därefter har de hanterats i själva

¹⁹ Samma uppgift lämnad av Hans Holmér enligt PK-minnesanteckningar nr 41.

utredningen, varvid särskilda överväganden i någon mån styrte hanteringen.

Närmare om hanteringen under den första tiden

Vid Juristkommissionens avrapportering av brottsutredningen fram till den 4 februari 1987 fanns ett trettiotal polisärenden i vilka den utpekade polismannen hade kunnat identifieras. Samtliga dessa uppslag synes då ha bedömts vara utredda.

Att polisärendena utreddes i särskild ordning innebar enligt Juristkommissionen och Parlamentariska kommissionen att de handlades vid säkerhetspolisen, där byråchefen Per-Göran Näss, som också ingick i spaningsledningen, ansvarade för utredningen.²⁰ Detta torde allmänt ha uppfattas så att ärendena utreddes och bedömdes självständigt av en instans som var avskild från utredningen i övrigt. Så var det inte. Dessa ärenden låg under samma ledningsgrupps- och förundersökningsledningsansvar som alla andra utredningsuppslag. Ansvar för hur polisärendena skulle hanteras låg ytterst hos Hans Holmér; det var t.ex. denne som ytterst beslutade när ett uppslag var färdigutrett.

Av det sagda framgår att hanteringen av polisärenden inte låter sig beskrivas fullt så enkelt som att den sköttes av säkerhetspolisen. Det första årets utredningsorganisation innebar i stället följande. Förundersökningsledaren överlämnade polisärendena till byråchefen vid säkerhetspolisen Per-Göran Näss. (Det bör påpekas att säkerhetspolisen vid denna tid ålagts att bistå spaningsledningen och i så måtto var underställd denna.) Per-Göran Näss tog ställning till behovet av utredningsåtgärder. Eventuell utredning ombesörjdes av en kriminalinspektör vid säkerhetspolisen, Jan S, som hade avdelats för ändamålet. Han anlät i sin tur vid behov annan personal från säkerhetspolisen. När utredningsåtgärderna var utförda bedömdes ärendet av Per-Göran Näss, som slutbedömde det för säkerhetspolisens räkning. Därefter föredrog han det för Hans Holmér.

Per-Göran Näss uppfattade gången så, att han hade att för spaningsledningens räkning utreda förekommande polisärenden och återrapportera dem dit²¹. Det var sedan spaningsledningen, där den övergripande bilden av utredningsläget fanns, som hade att bedöma

²⁰ SOU 1987:72 s. 73; Parlamentariska kommissionen skrivelse 87-12-21, återgiven i SOU 1988:18 s. 216 ff.

²¹ Den tidigare Palmekommissionens utfrågning av Per-Göran Näss och Jan S den 26 mars 1996.

ärendet. Att det måste gå till på det sättet var närmast en självklarhet, eftersom det inte kunde vara tal om att bedriva en utredning av vissa brottsmisstankar skild från den kunskap som i övrigt insamlades om brottet. Av det skälet var det enligt Per-Göran Näss viktigt, att så fort det sig göra lät, återföra de utredda polisärendena till spaningsledningen. Per-Göran Näss var själv avskuren från åtskillig kunskap om utredningsläget och det gällde i än högre grad Jan S, som för kommissionen beskrivit att den kunskap han hade om utredningen, fick han via massmedia. Det betyder att Per-Göran Näss och Jan S utredde de uppslag de tilldelades utifrån den information som ingångstipsen innehöll.

Per-Göran Näss har vidare uppgivit att de uppdrag han fick gällde enskilda polismän som misstänkta gärningsmän. Det var, med ett undantag, i princip aldrig fråga om att utreda de utpekades eventuella delaktighet i en sammansvärjning eller om de på annat sätt kunde ha någon koppling till brottet. Om han skulle ha fått uppdrag av det slaget hade han hanterat dem på helt annat sätt. Men det fick han alltså inte och det var inte hans uppgift att ta egna initiativ i den riktningen. Att utredningen utfördes av säkerhetspolisens personal innebar enligt vad Per-Göran Näss och Jan S uppgivit för den tidigare Palmekommissionen inte heller att säkerhetspolisens kunskap beträffande politiska extremgrupperingar, personer som bedömts utgöra säkerhetsrisk etc. togs i anspråk.²² Poängen med att anlita säkerhetspolisen låg i princip enbart i att det var en fråga från polisen i övrigt organisatoriskt skild avdelning. (Hans Holmér har för Juristkommissionen uppgett att utredningen inte kunde ligga på klagomålssektionen, som normalt utreder brottsmisstankar mot poliser, eftersom denna inte var representerad i ledningsgruppen, men att säkerhetspolisen, som var representerad, var lämplig just för att den var fristående från Stockholmspolisen.²³)

Enligt Per-Göran Näss fanns det från utredningssynpunkt en direkt nackdel med att polisärendena hanterades på detta sätt. De som utredde dem hade, som nyss framgått, inte full kunskap om utredningen, vilket innebar en risk för att de missade någon aspekt i undersökningen. De som satt i spaningsledningen fick i sin tur inte någon helhetsbild av

²² Viss kontroll mot säkerhetsavdelningens personregister synes regelmässigt ha förekommit i polisärendena. Det framgår av flera uppslag att så skett. Vad Per-Göran Näss och Jan S åsyftade vid utfrågningen torde ha varit att man inte använde just kunskapen om extremistgrupper som finns inom säkerhetspolisen; kontrollen inskränkte sig till registerslagning. Detta bekräftas av vår genomgång av polisärendena.

²³ Juristkommissionens utfrågning med Hans Holmér den 8 december 1987.

polisärendena, eftersom de utreddes en bit bort. Från effektivitets-synpunkt var den valda modellen alltså inte optimal.

Hur Per-Göran Näss såg på uppgiften framgår av följande passus ur utfrågningen:²⁴

Fråga: Kan man säga att den lilla gruppen inom Säpo arbetade som en parallell mordutredning?

Svar: Nej, långt därifrån. Vi sysslade med att handlägga dom tips vi fick in, göra dom utredningsåtgärder vi bedömde vara möjliga och nödvändiga för att se om det fanns någon möjlighet att komma vidare med tipset eller ej. När vi kom fram till den nivån, då måste det tillbaks till huvudpotten så att säga, för att syresättas, för att vi kom inte längre. – Om vi hade fått ett konkret uppdrag, exempelvis nu ska ni som säkerhetsavdelning utreda möjligheten av att det inom svensk polis finns en organisation eller en sammanlutning som kan ha konspirerat för att exempelvis rikta sig mot landets statsminister, då hade det varit ett uppdrag. Då hade vi bedrivit en parallell utredning, så att säga.

Hans Holmér har i kontakter med den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat bekräftat Per-Göran Näss' uppgift att det var han själv som fattade beslut även i polisärendena.²⁵ Per-Göran Näss fick ärendena den reguljära vägen, utredde dem med hjälp av sina tjänstemän vid säkerhetspolisen och föredrog dem sedan för Hans Holmér, som tog ställning till den fortsatta handläggningen. Föredragningarna ägde rum ungefär en gång i veckan. Hans Holmér uppgav vidare att utredningen av polisärendena alltid och oavsett ingångstipsets innehåll tog sikte på alibikontroll. Ledningsgruppen diskuterade under Hans Holmérs tid inte möjligheten av en konspiration inom polisen.

I säkerhetspolisens material finns en redogörelse för polisärendenas hantering. Den har upprättats av Jan S. Den bekräftar i huvudsak det som framkommit enligt ovan, dock med den nyansen, att säkerhetspolisens roll enligt denna redogörelse framstår som mer självständig, än vad den gjort i den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Per-Göran Näss och Jan S. Redogörelsen är daterad i juni 1994 och har följande lydelse:

Promemoria avseende Rikspolisstyrelsens Säkerhetsavdelning (RPS/SÄK), dvs. nuvarande Säpo, utredning av inkomna Spaningsuppslag omkring polismän i mordutredningen gällande dåvarande statsministern Olof Palme.

²⁴ Den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Per-Göran Näss den 26 mars 1996.

²⁵ PK-minnesanteckningar nr 41.

Kort efter mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986 utsågs undertecknad av Säpos dåvarande ledning till den ansvarige för utredningarna omkring spaningstips gällande polismän och detta med hjälp av ett antal utredningsmän. Chef och ytterst ansvarig för utredningarna vid Säpo ledning, var dåvarande byråchefen P-G Näss, som i sin tur fick ärenden för utredningen direkt, eller indirekt, från chefen för mordutredningen, dvs. länspolismästaren Hans Holmér. Även om förundersökningsledarskapet växlade mellan olika personer, var dessa:

1. Länspolismästare Hans Holmér
2. Chefsåklagare K-G Svensson
3. Överåklagare Claes Zeime eller
4. Riksåklagarens särskilda åklagare i form av Axel Morath och Jörgen Alnblad

Under min utredningsverksamhet hade jag direktkontakt endast med Zeime, Morath och Alnblad i deras egenskap av förundersökningsledare. All övrig kontakt med förundersökningsledare gick via byråchefen P-G Näss. I sammanhanget kan det dock nämnas, att det från tid till annan var mycket svårt att få ett konkret svar på frågan vem som faktiskt var förundersökningsledare och ansvarig för förundersökningen omkring mordet!

I takt med att undertecknad och medarbetarna utredde de inkomna spaningstipsen fram till en punkt då ärendet enligt min och byråchefen P-G Näss' bedömning för ögonblicket var färdigutrett, påtecknade Näss ett sådant beslut varefter det enskilda ärendet via undertecknad vidareändades till "Palmegruppen" (Paul Johansson m.fl.) för arkivering och eventuell ytterligare registrering. Det innebar alltså i klartext att jag aldrig "låg på" färdigutredda ärenden inom Säpo. På så sätt minskade kontinuerligt antalet ärenden som skulle utredas, även om givetvis nya ärenden hela tiden tillkom i form av Spaningsuppslag.

På grund av att det tämligen snart framstod som uppenbart, att antalet Spaningsuppslag för utredning skulle bli rätt stort och inte ens till antalet kunde överblickas för framtiden, ifrågasatte undertecknad visavi byråchef P-G Näss om det inte var lämpligt med någon form av diarieföring vid Säpo av de ärenden som utreddes vid avdelningen omkring mordet. På grund av att ärendena redan diarieförts som spaningstips i förundersökningen och endast överlämnats till Säpo för vissa utredningsåtgärder utan arkivering, ansågs någon ytterligare diarieföring inte nödvändig. Av rent praktiska skäl, dvs. med tanke på omständigheten att undertecknad personligen till och från fick förfrågningar omkring de enskilda ärendena, lät jag upprätta ett slags kombinerat diarium och minnesanteckningar genom anteckningar på registerkort av varje inkommande/utgående ärende. På så sätt kunde de uppgifter lämnas omkring bland annat ärendets ankomstdag, diarienummer, anmälare, vem det avsåg och vad det gällde, tillika med givetvis när ärendet redovisades, etc. Inalles kom inte mindre

än nittiofyra (94) registerkort att upprättas omkring ärendena och vilka fortfarande finnes i förvar.

Förutom registerkorten finns en kopia av ett reversal från april 1988, som utvisar vilka ärenden som vid tidpunkten fanns kvar vid Säpo och som överlämnades till Rikskriminalen via polisintendent Roland Ståhl, för fortsatt utredning i enlighet med de nya direktiv som givits omkring huvudmannaskap för bedrivandet av utredning omkring polismän. Till detta kommer diverse andra handlingar, som förvaras av undertecknad under dom år som gått, men som nu önskas tillförda Säpos arkiv omkring Palme-mordet.

Något senare kommer undertecknads samling av tidningsurklipp omkring Palme-mordet och dess påstådda polisinblandning, för tiden mars 1986 – april 1988, att sammanställas och tillföras Säpo-arkivet.

De nämnda registerkorten jämte ett stort antal tidningsurklipp finns mycket riktigt arkiverade hos säkerhetspolisen. De innehåller handskrivna, kortfattade anteckningar med i princip det innehåll som beskrivs i promemorian; vad saken gällt framgår dock inte alltid för en utomstående. En person kan förekomma på flera kort, det rör sig således inte om 94 personer. Alla kort avser inte polismän och en del kan inte knytas till någon identifierad person. I sak ger registerkorten ingen för den utomstående substantiell information, vilket inte heller synes ha varit meningen, eftersom syftet alltså endast var att upprätthålla en viss ordning i materialet, i frånvaro av gängse diarieföring.

Förundersökningsledningens roll

Sedan förundersökningsledningen även i denna del övergått till åklagare synes förundersökningsledningen ha förhållit sig tämligen passiv till såväl polisspåret som polisärendena. Det är delvis naturligt, med tanke på hur arbetet med förundersökningsledningen varit upplagt. Inget polisärende har nått någon grad av misstanke i mordutredningen och de har därför stannat inom polisen, även om de varit föremål för något slags granskning av åklagare.

Kommissionen har vid några tillfällen upplysts att Riksåklagaren låtit gå igenom polisärendena och att promemorior upprättats över dessa genomgångar. Kommissionen har sedermera också fått del av dessa promemorior. De är emellertid extremt kortfattade och innehåller ingen annan information, än upplysningen att en uppföljning av tips mot polismän skett och att ingenting i materialet givit anledning till skälig misstanke mot någon enskild polisman eller grupp av polismän.

Den senaste promemorian är daterad 1995-10-25 har i sin helhet följande lydelse:

Tips angående polismän

Denna dag har uppföljning skett av ifrågavarande tips. Tidigare genomgångar har gjorts dels under tiden april-maj 1993 dels ock under september-oktober 1994.

Ingenting i det tillkommande materialet ger anledning till skälig misstanke mot någon enskild polisman eller grupp av polismän.

Anders Helin

Den andra promemorian, också den undertecknad av Anders Helin, är daterad 1994-11-23 och har en snarlik lydelse.

Förundersökningsledningens arbete med polisärendena synes alltså ha bestått i en genomgång i efterhand av företagna utredningsåtgärder samt bedömning av om dessa varit tillfyllest, vilket de bedömts vara.

Sammanfattande anmärkningar

När man skall granska hur polisärendena hanterats är det viktigt att hålla den distinktion Juristkommissionen pekade på i minnet.²⁶ Det har inte varit fråga om att utreda brottsmisstankar i juridisk mening utan om att följa upp och kontrollera spaningstips. De regler som finns om utredning av brottsmisstankar mot poliser är alltså inte direkt tillämpliga.

Den egentliga brottsutredningen avseende statsministermordet kan inte heller utan vidare delas upp, så att olika enheter självständigt utreder olika uppslag. Arbetsuppgifterna kan delas, men själva utredningen är odelbar.

Det problem utredningen ställdes inför när uppslag angående poliser aktualiserades var alltså inte alldeles lätt att ta ställning till. I realiteten

²⁶ ”De tips som kommer in vid ett spaningsmord har en delvis annan karaktär än en anmälan om brott. Det rör sig som regel om uppgifter om iakttagelser vilkas samband med brottet kan vara ganska oklara. Sådana tips ger som regel inte grund för någon egentlig misstanke. Inom ramen för förundersökningen bearbetas de olika tipsen. De läggs så småningom till handlingarna när utredningen i den delen inte kan föras längre. Även om ett tips anses som färdigbearbetat vid en viss tidpunkt kan det tas upp på nytt så snart det finns anledning till det, t.ex. därför att det har kommit fram nya uppgifter. Att ett tips läggs åt sidan kan inte jämföras med t.ex. att en förundersökning som baserar sig på en brottsanmälan läggs ned.” (SOU 1987:72 s. 160)

synes säkerhetspolisen under Per-Göran Näss ha kommit att fungera som en förhörsgupp, med uppgift att kontrollera utpekade personer och de uppgifter som fanns i respektive uppslag. Det innebar inte – trots att det allmänt uppfattades så – att ärenden skildes ut och bedömdes självständigt av säkerhetspolisen. Att säkerhetspolisens självständiga ansvar för dessa utredningsuppgifter inte gick längre än vad det gjorde kan emellertid knappast föranleda någon kritik, eftersom det från effektivitetssynpunkt hade varit fel att förfara på något annat sätt än man nu gjorde. I detta fall har det inte funnits något realiserbart alternativ till att polisen fick utreda också eventuella misstankar mot poliser, eftersom det alternativet skulle ha inneburit att polisen fråntogs hela mordutredningen.

Samtidigt har det i detta ärende, precis som i andra fall då misstankar kan riktas mot poliser, funnits ett starkt behov av extern kontroll över utredningen. Det hade av det skälet – precis som Juristkommissionen funnit – varit naturligt och riktigt att låta åklagare ta ställning till alla polisärenden. Det var en brist att så inte skedde under den tid då förundersökningen leddes av Hans Holmér. Efter det att Claes Zeime inträtt som förundersökningsledare föredrogs samtliga polisärenden för honom under sensommaren 1986. Formellt sett hade man därmed åstadkommit en acceptabel ordning.

Den kritik som Per-Göran Näss inför den tidigare Palme-kommissionen riktat mot utredningsordningen, dvs. att man riskerade att förlora kunskap genom att lägga utredningen på en från den övriga utredningen avskuren avdelning synes inte fullt ut beakta att den slutliga bedömningen ändå gjordes av spaningschefen. I teorin återfördes ju kunskapen på det sättet till utredningens centrum. Att detta inte fungerat särskilt väl, med tanke på hur själva utredningen centraliserats till just spaningschefen m.m. Hans Holmér är en annan sak, som redan utförligt belysts och kritiserats av tidigare kommissioner.

Att utredningen av polisärenden ”lades på säkerhetspolisen” har också uppfattats som en garanti för att eventuell extremism bland de förekommande poliserna skulle fångas upp och beaktas. Något syfte av det slaget hade organisationsformen som framgått inte och säkerhetspolisen användes heller inte på det sättet vid utredandet av de enskilda uppslagen. Några försök att allmänt inventera vilken information som fanns om polismän gjordes inte, t.ex. synes inte ärendet SK 8-82 med bl.a. uppgifterna om de s.k. herrmiddagarna ha kommit till användning. Säkerhetspolisens handläggning av polisärendena framstår i det ljuset enbart som en organisatorisk fråga – det var avdelningens avskildhet man ville använda, inte dess kunskaper.

Som framgått ansåg Juristkommissionen att det hade varit en fördel om uppslag avseende poliser hade särbehandlats, på så sätt att åklaga-

ren hade tagit direkt ledning av utredningsarbetet i dessa delar. Med tanke på den bedömningen hade det varit naturligt om förundersökningsledningen fortsättningsvis, efter omorganisationen, skulle ha tagit mer aktiv del i polisärendenas hantering än vad som kom att bli fallet.

Förundersökningsledningens roll i detta hänseende har emellertid varit passiv. Delvis har detta varit en följd av den allmänna arbetsfördelningen mellan åklagare och polis i detta utredningsarbete. Förundersökningsledningen kan också sägas ha tagit en större del i utredningen av polisärendena än i övrigt genom de genomgångar av tips mot polismän som synes ha förekommit med viss regelmässighet. Hur grundliga dessa genomgångar varit kan inte bedömas, eftersom den dokumentation de efterlämnat är intetsägande. Dokumentationen i form av de ovan relaterade promemoriorna tyder, liksom de samtal vi haft med förundersökningsledningen om polisspåret, dock på att detta varit en oprioriterad del av utredningsarbetet.

4.3 Utredning och utredningsresultat

4.3.1 Allmänt om polisärendena

Under den tidigare Palmekommissionens arbete gjordes en dokumenterad inventering av de ärenden i brottsutredningen som kan hänföras till polisspåret. Ca 130 uppslag redovisades. De hade framtagits med hjälp av PU:s dataregister, där samtliga ärenden vari polismän utpekades enligt vad som sägs i redovisningen försetts med ett prefix. Dessa uppslag har varit föremål för förnyad genomgång i Granskningskommissionens arbete. Majoriteten av dem utgår från mycket tunna ingångstips och nästan inget har fått ökad substans i och med företagna utredningsåtgärder. Återkommande delar i ingångstipsen är vapenintresse, likhet med fantombilden eller ”skuggan”, påstående om aversion mot socialdemokratin, ”palmehat” eller uttalad politisk extremism.

Tydliga kopplingar till mordet – tidsmässigt, geografiskt eller annat orsakssamband – är sällsynta. Materialet utgör inte heller en samling av brottsmisstankar mot polismän utan snarare en samling av uppgifter som kunnat bedömas som värda att kontrollera, eftersom ärendet och utredningsläget varit och är sådant att inga stenar bör lämnas ovända. Det betyder att många av de förekommande tipsen tagits på allvar trots att en del av anmälningarna närmast verkar ha gjorts på måfå. Någon gång kan man därvid skönja en förhoppning från anmälarens sida att erhålla del i den utlysta belöningen; andra gånger rör det sig relativt tydligt om anmälare som kan misstänkas ha en gås oplockad med den som utpekades. Åtskilliga är anonyma.

Som redan Juristkommissionen påpekade måste polisens utredande av tips m.m. vid ett spaningsmord skiljas från utredande av egentliga brottsmisstankar.²⁷ Utredningsläget kan vara sådant – och det har det varit i detta ärende – att även långsökta och till synes chansartade efterforskningsåtgärder trots allt ter sig värda att genomföra. Beträffande polisärendena tillkommer den omständigheten att det för polisen kan upplevas som särskilt angeläget att undanröja grogrund för den misstänksamhet, som kan väckas hos allmänheten, om inte uppslag angående den egna yrkeskåren utreds nog. De polisärenden vi gått igenom präglas många gånger av just detta: en vilja att visa att enskilda polismän närmast utreds mer noggrant än andra utpekade.

Inom PU finns en i mars 1996 upprättad förteckning över polisärenden ("Identifierade poliser som tipsats i utredningen"). Förteckningen upptar 67 uppslag.²⁸ I förteckningen anges bl.a. "orsak", definierat som "huvudorsaken till att vederbörande polis blivit tipsad". En sådan orsak är "åsikter", varvid det heter att "då åsikter angivits kan det innefatta bl.a. extrema åsikter, Palme-fientliga uttalanden, uppträtt mystiskt etc", dvs. det är fråga om en vid definition.

I 24 fall har endast åsikter angetts som orsak till tipset. I ytterligare 9 fall har åsikter angetts tillsammans med någon annan omständighet, vanligtvis vapen. I 12 fall anges fantombilden ensam som orsak, i ytterligare ett fall finns den med tillsammans med annan omständighet. I 6 fall anges vapen som orsak, i ytterligare 8 fall tillsammans med annan omständighet.

Det är svårt att sammanfatta anledningen till förekommande tips så grovt. Helhetsbilden är dock tydlig och den bekräftas av vår genomgång av materialet. Åsikter, likhet med fantombilden samt vapeninnehav eller vapenintresse är de dominerande "misstankarna" bakom tipsen. (Åsikter skall då alltså förstås i vid mening, det kan t.ex. innefatta att en berusad polisman i ett privat sammanhang uppges ha gjort aggressiva uttalanden om Olof Palme eller socialdemokratin.)

Det betyder att ingångstipsen i stort sett genomgående har ett mycket begränsat samband med själva brottet. Detta innebär i sin tur att polisärendena sammantaget inte framstår som en central och viktig del i den egentliga brottsutredningen. Det rör sig från den utgångspunkten snarare om utredningens periferi. Det betyder inte att det saknats skäl

²⁷ SOU 1987:72 s. 160 (citerat ovan s. 61).

²⁸ Skillnaden i förhållande till den tidigare Palmekommissionens av oss uppföljda genomgång, som alltså omfattar fler uppslag (132), består bl.a. i att den senare innehåller flera uppslag angående samma polisman och uppslag där en utpekad polis inte kunnat återfinnas eller som inte nödvändigtvis behöver avse poliser över huvud taget.

att utreda dem, men utredningsåtgärdernas angelägenhetsgrad måste beaktas vid bedömningen av hur de prioriterats och utförts.

Mot den angivna bakgrunden finns det ingen anledning att redogöra för samtliga polisärenden. Redovisningen här inriktas i stället på de utredningsåtgärder som är relevanta för bedömandet av hur polisspåret utretts. Därvidlag har det också sitt intresse att mer stickprovsvis redovisa en del uppslag som inte har med diskussionen kring polisspåret att göra.

4.3.2 Uppslag inriktade på enskilda personer

Allmänt

I detta avsnitt redovisas utredning som förekommit mot personer som kan sägas ha beröring med diskussionen kring polisspåret. Redovisningen och därmed urvalet styrs av den utredning som faktiskt förekommit inom PU rörande polisärenden. Som framgår är det ibland ganska slumpmässigt mot vilka och med vilken inriktning utredningsåtgärder kommit att vidtas.

Polisman A

Polisman A var en vapenintresserad och vapenkunnig polis som vid tiden för mordet tjänstgjorde vid Stockholmspolisen, där han arbetade i Norrmalmspolisens piketstyrka. Kort efter mordet lämnade han sin tjänst för att driva egen verksamhet med vapenhandel, något han påbörjat redan tidigare. Verksamheten bedrevs tillsammans med en f.d. militär. I den rollen levererade polisman A vapen och skyddsutrustning till polisen, bl.a. till mordutredningen under Hans Holmér. En tid efter mordet anställdes han vid Televerket Radio, en anställning han dock inte innehade särskilt lång tid. Hans namn aktualiserades tidigt i utredningen genom ett tips angående vapeninnehav och intresse för nazismen. Intresset för polisman A återuppväcktes och kulminerade i samband med uppdagandet av hans inblandning i den insmuggling av buggningsutrustning, som förekom i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Stora mängder vapen och ammunition togs då i beslag hos A, liksom diverse föremål som tydde på att A sympatiserade med nazismen.

*Översikt över utredningsåtgärderna*²⁹

Polisman A har varit aktuell i utredningen i ett antal omgångar. Den första påbörjades efter ett anonymt tips den 10 mars 1986 från en person som uppgav sig vara tidigare kamrat med A. Enligt tipsaren innehade polisman A en magnumrevolver, var motståndare till det socialdemokratiska partiet samt hade under skoltiden varit intresserad av kriget och nazismen. Det är troligt att utredningen då initierades även utifrån allmänna kunskaper inom polisen om polisman A:s person. Utredningen avslutades rätt snart med ett beslut om att uppslaget skulle läggas ad acta; beslutet är icke daterat.

I juni 1986 kom ett tips från en uppgiftslämnare, som hade besökt polisman A:s hem och då iakttagit bl.a. en hel del vapen. Efter nya utredningsåtgärder lades även detta uppslag ad acta, den 28 augusti. Dessförinnan, den 19 augusti, hördes dock polisman A tämligen ingående av säkerhetspolisen. Detta är det första dokumenterade förhöret med polisman A.

En tredje omgång synes ha inletts i mars 1987, då ett anonymt, ospecificerat tips angående polisman A och dennes affärskollega den f.d. militären inkom. I det skedet handlades uppgifterna om A inte längre vid säkerhetspolisen. Några egentliga utredningsåtgärder synes emellertid inte ha vidtagits i detta sammanhang, av dokumentationen att döma.

Den fjärde utredningsomgången utlöstes av den s.k. Ebbe Carlsson-affären 1988. Ett flertal tips kom då in, som ett resultat av uppmärksamheten kring bl.a. polisman A. A hördes särskilt om ett vykort med en gåtfull text, vykortet hade beslagtogs hos polisman A tillsammans med vapen, ammunition och bilder av polisman A där han utförde nazistiska symbolgester. Ett av hans vapen provsköts. PU övertog flera av de beslag tullen gjort hos polisman A. I denna veva hölls även ett förhör med A. I protokollet uppges att förhöret är en komplettering till ett förhör som hade hållits två år tidigare; PU intresserade sig åter för polisman A:s alibi.

²⁹ Här återges de åtgärder som återspeglas i PU:s material. Det finns även en akt över polisman A hos säkerhetspolisen. Den innehåller en del senare handlingar angående A:s vapenhandel och uppgifter om förhållandena vid Televerket Radio, där polisman A under juni till december 1986 var säkerhetschef (det synes ha förekommit misstankar om att A tog egna provisioner i samband med upphandling och andra liknande oegentligheter, men inget i handlingarna bestyrker misstankarna). I akten finns även handlingar som berör PU:s intresse för A. När innehållet i dessa handlingar tillför informationen i PU-materialet något av intresse har detta anmärkts.

En femte utredningsvända förekom 1989-90 i anledning av ett tips om ett vapen, som skulle ha ägts av polisman A.

I uppslaget finns ett läkarintyg angående polisman A. Det utfärdades 1992 av en läkare vid Södersjukhuset och gäller A:s tillstånd när han skrevs ut den 28 februari 1986. Intyget synes medge slutsatsen att utredningen angående polisman A:s alibi inte bedömdes som avslutad vid denna tidpunkt.

Försommaren 1993 hölls så de mer ingående alibiförhören med personer som träffat polisman A under morddagen och mordkvällen. De får betraktas som en uppföljning av ursprungstipsen. Alibiutredningen beträffande A hade vid denna tid således pågått från mars 1986 till sommaren 1993, dvs. i närmare sju och ett halvt år.

Sammanfattningsvis har följande förhållanden kring polisman A, såvitt framgår av PU:s dokumentation, varit föremål för mer eller mindre grundlig utredning:

- ◇ hälsotillstånd och förehavanden på morddagen
- ◇ lägenheten på Regeringsgatan 85
- ◇ vapeninnehav, inklusive provskjutning
- ◇ innebörd och bakgrund till det vykort som ingick i tullbeslaget
- ◇ påstående om att polisman A efter mordet sålt en revolver

Utredningsresultat

Beträffande *hälsotillstånd och alibi* finns en den 24 mars 1986 daterad promemoria från säkerhetspolisen, med följande innehåll:

Enligt en säker och tillförlitlig källa, vilken önskar vara anonym, har följande inhämtats rörande polisman A.

Polisman A lades in med sprucken blindtarm den 21 eller 22 februari 1986. Den 26 mars besöktes polisman A, och han var då ej i kondition att ens klä på sig själv. Även den 27 mars besöktes polisman A och vid detta tillfälle iaktogs att han knappt var kapabel att gå själv.³⁰ Den 28 februari skrevs han ut på egen begäran, då han inte trivdes. Polisman A var placerad i en sal med 3 äldre män. Polisman A är sjukskriven till den 1 april 1986.³¹

Från denna tid finns även en kort promemoria om polisman A:s vapen och vapenhandel. Det torde emellertid vara utredningen kring

³⁰ Troligen rör det sig om felskrivningar, när besöken dateras till den 26 och 27 mars, inte minst med tanke på att promemorian är daterad den 24 mars. Antagligen avses den 26 och 27 februari.

³¹ Denna promemoria finns inte i säkerhetspolisens akt om polisman A, se vidare nedan under *Övrigt*.

hälsotillståndet som föranledde det odaterade avskrivningsbeslut, som antecknats på ursprungstipset från den 10 mars och undertecknats av Per-Göran Näss:

Beslut

Då verkställd utredning visat att polisman A 1986-02-21--28 varit intagen på sjukhus för bukoperation och vid utskrivningen ej varit återställd skall vidare åtgärder i saken ej vidtagas, då misstanke om brott ej föreligger.

Den 19 augusti hölls förhör med polisman A vid säkerhetspolisen. Det odaterade beslutet får antas ha fattats före detta förhör, eftersom det finns ett nytt, inte närmare motiverat, beslut om ad acta-läggning från den 28 augusti. Detta beslut, liksom förhöret, synes ha föranletts av de uppgifter som inkommit från den nedan omtalade uppgiftslämnaren.

I förhöret den 19 augusti tillfrågades polisman A om sina förhållanden morddagen och kvällen. Han uppgav att han skrevs ut kl 11 och åkte hem till sin bostad på Söder i taxi. Kl 19 fick han besök av en tjänsteman från Försvarets materielverk, FMV, vars namn han inte ville uppge. Vid 20-21-tiden fick han besök av två kollegor, varav en var Göran S; den andre kunde han inte komma ihåg namnet på. På natten, vid 1-2-tiden blev han uppringd av en piket-kollega, som berättade om mordet.

I förhör den 18 oktober 1988, ett förhör som enligt förhørsprotokollet utgör en komplettering till augustiförhöret från 1986, uppgav polisman A att han besöktes av kollegan Thord A på eftermiddagen den 28 februari 1986, omkring kl 15-16 samt att det var Göran S som ringde på natten. På fråga sade polisman A vidare att FMV-tjänstemannen var Per A. Polisman A fick vid detta tillfälle även frågor om *lokalen på Regeringsgatan 85*. Den hyrdes från 1985 till hösten 1986 och var smyghkontoriserad. Inga vapen förvarades där. Den var med till visshet gränsande sannolikhet inte uthyrd vid tillfället för statsministermordet. Endast polisman A och hans kollega den f.d. militären hade nycklar.

Den 28 februari 1992 utfärdades ett läkarintyg angående polisman A. Det begärdes in av PU i samband med uppgifter i massmedia om polisman A. Intyget är undertecknat av chefsöverläkaren Thomas I vid Södersjukhuset. I intyget sägs bl.a.:

Enligt min uppfattning är det osannolikt att polisman A skulle kunnat företa några längre språnghälsomarscher eller förflyttat sig snabbt i trappor inom de närmaste dagarna efter sin utskrivning.

Journalanteckningar finns bifogade. Thomas I hade inte undersökt polisman A eller själv haft honom som patient. Av intyget framgår att

Thomas I uttalar sig om hur det typiskt sett förhåller sig med en patient som haft åkommor av det slag polisman A hade och undergått den behandling denne hade varit föremål för.

Försommaren 1993 hölls slutligen ett antal ingående förhör med personer som varit i kontakt med polisman A under morddagen.

Thord A uppgav följande. Han kom i kontakt med polisman A när denne var skjutinstruktör för livvaktgruppen. Han hade haft en del flyktiga kontakter med polisman A, bl.a. hade han besökt denne i hans bostad några gånger. De hade inget privat umgänge, men delade vapenintresset. Besöket morddagen vid 3-4-tiden var "en artighets-visit"; polisman A var ganska svag och inte intresserad av något längre besök. Thord A hade vid något tillfälle besökt Regeringsgatan 85. Det var en vanlig lägenhet, tungt möblerad. Hans intryck var att den var till för polisman A och den f.d. militärens gemensamma firma. Thord A hade inte medverkat med polisman A på något möte på Söder. Han hade på senare tid inte haft med polisman A att göra.

Göran S uppgav följande. Han jobbade vid tiden för mordet på Norrmalm, i piketen. Göran S träffade polisman A 1982-83 i samband med skjutövningar där polisman A fungerade som skjutledare. Han hade sedan arbetat tillsammans med A som skjutinstruktör. Det var återkommande utbildning för framför allt piketpersonal. De hade inte annat än undantagsvis umgåtts privat. Besöket hos A på mordkvällen mindes han dåligt, men han hade talat med kollegan Per H och kommit fram till att de jobbade "civilt" den kvällen och var hemma hos polisman A. Även om minnena var väldigt diffusa kom han ihåg att A var dålig och bar morgonrock. På frågan "kan du komma ihåg hur han rörde sig?" svarade Göran S: "Han gick som en 95-åring, små steg och framåtböjd på grund av smärta i magen. Det liksom det är den enda bild jag har av han." Såvitt Göran S kom ihåg var det ingen annan där samtidigt. Han mindes inte varför man besökte polisman A. – Göran S tjänstgjorde alltså mordkvällen och deltog i spaningarna på mordnatten. Han ringde till polisman A på natten och berättade om mordet. Skälet till att han ringde var bl.a. att de fick sitta och vänta en del. Han hade träffat A bara någon enstaka gång efter mordet (i augusti/september -86 flyttade Göran S från Stockholm). – Göran S fick frågor om han hade pratat politik med polisman A någon gång. Det hade han inte. Göran S hade inget minne av att ha besökt Regeringsgatan 85.

Per H uppgav följande. Han hade träffat polisman A när denne fungerade som skjutinstruktör. De umgicks inte privat. De besökte polisman A på mordkvällen, men Per H mindes inte exakt när. Han var för övrigt inte helt säker på att det var mordkvällen. De körde målade polisbil men var civila. Polisman A gick i morgonrock och var skröplig, han hade varit inne och opererats, Per H kom inte ihåg för vad. Han

trodde att anledningen till besöket var att Göran S, som i likhet med polisman A var skjutinstruktör, skulle diskutera någon sådan angelägenhet med polisman A. Besöket kanske varade en halvtimme. Det diskuterades inget politiskt.

Per A, vid förhörstillfället avdelningsdirektör vid FMV, uppgav följande. Han hade känt polisman A sedan 1982 eller 1983. De träffades vid vapentester i samarbete mellan försvaret och polisen. De var bägge intresserade av skytte och vapen och träffades fortfarande. Polisman A var numera agent för en vapenfirma från vilken FMV köpte vapen. Före 1986 hade han varit hemma hos polisman A tre, fyra gånger, i samband med skjutövningar. (Per A nämnde i sammanhanget bl.a. namnet på den f.d. militären.) Av polisman A:s poliskollegor hade Per A träffat polisman F några gånger. – Han hade fått höra att A låg på sjukhus med brusten blindtarm. Han kände en person vars far dött i den åkomman och visste att det var allvarligt samt beslöt därför att besöka polisman A och överlämna en chokladask på fredagen den 28 februari efter arbetets slut. När han kom – oanmäld – till sjukhuset fick han veta att A skrivits ut samma dag. Han ringde då A och frågade om han fick komma och hälsa på. Polisman A, som normalt var framåt och högljudd ”lät som ett litet barn egentligen”. Per A kom dit vid sex-tiden och de satt och pratade någon timma. Polisman A var ensam. På fråga uppgav Per A att A rörde sig ”väldigt dåligt”. Skälet till att polisman A hade lämnat sjukhuset trots att han var så dålig var att han inte trivdes med miljön, personalen osv. – Per A hade besökt kontoret på Regeringsgatan, troligen dock efter detta tillfälle. Han trodde att det var den f.d. militären som stod för den lägenheten. Den var liten och deras firma växte snart ur den. – Efter besöket hade Per A åkt direkt hem; han bodde då fortfarande hos sin mamma. – Via försvaret, som hade kontaktats av polisen, blev han omedelbart efter mordet tillfrågad om han kunde hjälpa till att identifiera mordkulan. På söndagmorgonen hämtades han av en polisbil och sammanträffade med Vincent Lange. Han kom fram till att det var en Winchester Western, kaliber .38 eller .357. Efter att ha fått upplysningar om kulans vikt förstod han att det var en .357 Magnum, på räfflorna kunde man se att det var en Smith & Wesson eller någon av kopiorna. Sedan hörde han ingenting på många herrans år, förrän han kallades för en provskjutning av sin Smith & Wesson. Det var således det andra tillfället han hade haft med mordutredningen att göra (och detta förhör var det tredje). – Per A trodde definitivt inte att polisman A har med mordet att göra. De hade aldrig pratat politik.

Av de uppgifter som de hörda sammantaget lämnade framgick vidare att polisman A betraktades som särpräglad, i olika hänseenden

extrem och upptagen av sitt vapenintresse. Samtliga tillfrågades om polisman A:s politiska åsikter, vilka beskrevs som högerorienterade.

Beträffande *vapeninnehav m.m.* har utredningen gett följande resultat.

En uppgiftslämnare berättade vid ett förhör i juni 1986 om ett besök i polisman A:s hem, som han gjort å yrkets vägnar. Bland diverse uppslagna böcker fanns "Mein Kampf". Bostaden var särpräglad. Under ett följande besök gjorde polisman A utfall mot Olof Palme. Uppgiftslämnaren beskrev polisman A som helt oberäknelig, han växlade från total affekt till total avslappning på några sekunder. Uppgiftslämnaren hade funnit situationen olustig och associerat till mordet.

Polisen synes ha tagit fasta på uppgifterna om vapen. Polisman A fick frågor om dessa i förhöret den 19 augusti 1986. Han uppgav att han hade haft alla sina vapen i behåll på morddagen; inget var utlånat. I juni 1986 hade han besökts av några poliser i anledning av en ansökan om vapenlicens. Därvid hade hans vapensamling inventerats. Kort senare lades uppslaget ånyo ad acta; i ett beslut den 28 augusti 1986 anförde Per-Göran Näss:

Inkomna uppgifter om polisman A:s vapeninnehav föranleder ej vidare åtgärd, då verkställd utredning visat att polisman A kan avföras från utredningen.

I mars 1987 inkom ett anonymt tips angående polisman A och den f.d. militären. Det föranledde viss ny utredning. Den gjordes denna gång vid rikskriminalen och berörde de bägge utpekade och deras vapenhandel. Åtgärderna innefattade slagning, viss sondering bland kollegor m.m., men inga direkta förhör.

I juli 1988 redovisade SKL sina undersökningar av kulor från provskjutning av vapen som tillhörde polisman A. Kulorna visade inga överensstämmelser med mordkulorna.

I oktober 1989 övertog PU beslag som hade gjorts i tullärendet. I det mycket omfattande materialet ingick bl.a. patroner av den typ som Olof Palme dödades med. Blyisotopisk jämförelse begärdes. Resultaten redovisades av SKL i mars 1990. De torde få förstås så att kulorna inte visade någon överensstämmelse med proven avseende mordkulorna.

I juli 1988 hörde journalisten Björn H av sig och uppgav att tullbeslaget innehöll *ett vykort med kryptisk text* m.m. Vykortet hämtades omgående in till PU.³² Dess avsändare, Klas A, hördes.

³² Vykortets text lød "Svinet på den andra sidan låter sej fortfarande förfäras av fantombilden, men järnvägsspåret blir allt hetare. Sätt dej snarast i förbindelse med Enskedemannen".

Dennes sambo hördes samma dag för kontroll av Klas A:s alibi. Det framgår i uppslaget att Svenska Dagbladet innehållit en artikel om vykortet samma dag som tipset kom in och att Klas A i anledning av detta hört av sig till polisen. Dagen efter hördes polisman A om vykortet. (Förhörsvittne på polisman A:s begäran var polisman B.) Polisman A var vid detta tillfälle anställd hos Protector AB, vilket synes ha varit hans eget företag. Inget av värde framkom; vykortet tycks ha varit ett privat skämt.

I december 1989 inkom ett tips från en anställd vid en vapenfirma angående en revolver Smith & Wesson .357. Vapnet skulle vid tiden för mordet ha ägts av polisman A, som sedan sålt det till en Ove M. Vapnet var troligen en ombyggd 38:a med 2 1/2 tums pipa. Tipset är utrett och polisman A har lämnat upplysningar i uppslaget.

Utöver dessa utredda uppslag finns det en del uppgifter som inte synbarligen föranlett någon utredning, i vart fall inte någon utredning som uttryckligen inriktats på respektive tips.

Överåklagaren Ola Nilsson, som var förundersökningsledare i "smuggelmålet" mot bl.a. polisman A, vidarebefordrade i juli 1988 en uppgift från en person som ca ett halvår efter mordet hade hört ett samtal mellan polisman A och polisman B. De hade sagt att de visste vem som utfört mordet, men att man aldrig skulle kunna finna mördaren. Uppgiftslämnaren hördes av PU. Han uppgav då att han inte uppfattat det som att polisman A och polisman B vetat vem mördaren var, utan snarare att de genom sina känningar i utredningen – kollegor som fungerade som livvakter åt Hans Holmér – fått insikter om vem som var mest intressant i utredningen. Förhørsprotokollet ger intryck av att uppgiftslämnaren något ville modifiera de uppgifter han enligt Ola Nilsson skulle ha lämnat till denne.

Ett underuppslag i utredningen från juni 1988 har följande bakgrund. Vid en diskussion inom PU angående polisuppslag drog sig kriminalinspektören Ingemar I till minnes att han en gång råkat höra fragment av ett samtal mellan polisman A och en viss person, här kallad NN. Samtalet utspann sig medan man väntade på en hiss i polis-huset. Samtalet gick ut på att Sverige var på väg "åt helvete" och att något borde göras. NN hade sagt att det fanns folk som skulle se till att det blev ändring. Händelsen inträffade i december 1985 eller januari 1986. Ingemar I hade endast hört fragment och ansåg själv inte att man kunde dra några större växlar på det han hört. Han tillade att samtalet förts helt öppet och inte haft något konspiratoriskt över sig. – Det beslöts sedermera att ett uppslag skulle skrivas över Ingemar I:s iakttagelser. Det skedde alltså i juni 1988, dagarna efter det att den s.k. Ebbe Carlsson-affären tagit sin början. När de beskrivna diskussionerna

inom PU hade ägt rum framgår inte. Det finns ingen ytterligare utredning redovisad i anslutning till uppslaget.

Vid tiden för Ebbe Carlsson-affären förekom även tips om att polisman A liknade fantombilden. Dessa föranledde ingen särskild åtgärd.

Uppgifter om utredningen angående polisman A som framkommit i den tidigare Palmekommissionens utfrågningar

Polisman A blev tidigt aktuell i utredningen. Uppslaget handlades av säkerhetspolisen. Per-Göran Näss och Jan S har inför den tidigare Palmekommissionen uppgett följande om ärendet.³³ Ingångsuppgifterna beträffande polisman A var inte mycket att ta på. ”Realia” i ärendet var ”faktiskt enbart förhållandet att han hade vapen”. Det fanns också någon uppgift om att han skulle ha extrema uppfattningar, men utöver det fanns inga påtagliga misstankar. Detta måste ställas i relation till utredningsåtgärderna; det fanns många väntande ärenden som var viktiga. Man fick relativt snabbt fram uppgifter om polisman A:s sjukhusvistelse och den brustna blindtarmen, bl.a. hade kollegor besökt honom dagarna före mordet. Det ansågs helt omöjligt att polisman A i sitt tillstånd skulle ha kunnat delta i en mordoperation den dag han skrevs ut. Det var en sådan skälighetsbedömning, som gjorde att man tyckte sig kunna lägga ärendet åt sidan.

Per-Göran Näss påpekade att den lokal polisman A disponerade på Regeringsgatan kunde ha varit av intresse, om platsen för mordet hade kunnat vara planerad i förväg. Men eftersom fakta i målet utesluter detta var lokalen enligt Per-Göran Näss ointressant.

Polisman A:s eventuella kontakter på ledningscentralen hade inte utretts. Inte heller hade A satts i samband med högerextremism eller ”herrklubbsmötena” i Gamla stan. Utredarna hade inte kontakt med den subversiva roteln inom säkerhetspolisen. Enligt Jan S var alla de poliser som utreddes i denna ordning extrema på något sätt, det var i många fall skälet till att de dragit på sig spaningstips. Men likväl saknades det tecken på en konspiration och utredningen inriktades inte på det. Följande passus ur utfrågningen är illustrativ:

Fråga: Vad tjänar då dom här utredningarna till om man inte så att säga vidgar perspektivet utan bara hade ett smalt schakt att betrakta?

Svar: Det måste ju ändå vara någonting som talar för att det finns en konspiration, och de som ändå talade om konspiration det var privatspanare och journalister som ville ha ett Pulitzer-prize. Deras önskedröm var ju, det

³³ Uppgifterna och citaten i det följande är hämtade från den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Per-Göran Näss och Jan S den 26 mars 1996.

var ju alldeles uppenbart, alla privatspanares och journalisters önskedröm var att det skulle vara en polis som hade mördat honom. Man ville ju det, det var uppenbart. Men återigen, vi var ju tvingade att hålla oss till realia och det vi hade, det var ju alltså enskilda polismän, kanske de var nazistsympatisörer, kanske var de långt ute på högerkanten på annat sätt eller extrema på något annat håll. Men vi kunde aldrig se någon formation eller något sådant som vi kunde göra oss nytta av i en förundersökning. Jag kan aldrig säga att jag sett något sådant.

Beträffande det förhör som hölls av Jan S med polisman A i augusti 1986, där även Per-Göran Näss närvarade, upplystes att polisman A var påtagligt nervös inför förhöret. Han var även spritpåverkad. När han informerades om att förhöret skulle gälla mordet på statsministern blev han märkbart lättad. Per-Göran Näss och Jan S tolkade hans reaktion så, att han varit rädd för att förhöret skulle handla om något annat. Det gjordes också vissa efterforskningar, men man kom inte längre än till att sätta det i samband med att han kort senare slutade sin anställning vid Telverket Radio, möjligen hade han förfarit oegentligt i något upphandlingsförfarande.³⁴

Hans Holmér sammanträffade den 14 maj 1996 med företrädare för den tidigare Palmekommissionen. Enligt de minnesanteckningar som upprättades uppgav Hans Holmér följande angående sin kännedom om polisman A.³⁵

Polisman A --- kände han till sedan tidigare bl.a. på det sättet att A på RPS uppdrag utrett behovet av ett nytt tjänstevapen. Polisman A var utbildningsansvarig i vapenfrågor på 70- och 80-talet. Hans Holmér visste att han var "vapentokig" i en positiv mening, nämligen duktig på vapen. Han var även känd för sin Palme-fientliga attityd och högeranstrukna åsikter. Uppslag som kom in i förening med vad som sålunda var känt om honom samt hans omvittnade handlingskraft gjorde att en utredning gjordes beträffande honom. Såvitt Hans Holmér minns kom det fram att polisman A var nyopererad vid tiden för mordet, men hur ärendet avslutades minns han inte.

³⁴ I säkerhetspolisens akt finns en anteckning från dagen för förhöret (19 augusti 1986). Den är gjord av Jan S och innehåller i princip de uppgifter som här återgivits. Det framgår att polisman A varit orolig för att förhöret skulle gälla hans arbete på Televerket Radio. När det stod klart att det inte skulle göra det utan handla om statsministermordet "pustade" polisman A enligt anteckningen "högt av lättnad". – Jfr även säkerhetspolisens noteringar om förhållandena vid Televerket Radio (återgivet i fotnot ovan).

³⁵ PK Minnesanteckningar nr 41.

Uppgifter om polisman A i andra uppslag

Uppgifter om polisman A finns även i andra delar av utredningen, vilket framgår på andra ställen i betänkandet, se särskilt avsnittet om ”Södermötet” och samröret med ”Löjtnant X”.

*Polisman A:s delaktighet i den s.k. Ebbe Carlsson-affären*³⁶

Som framgår på annat ställe var polisman A involverad i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Han drogs in i den genom och tillsammans med två polismän med vilka han tjänstgjort i Norrmalmspolisens piketstyrka, Per K och Per J. Polisman A åtalades därvid i juni 1989 för varusmuggling, valutabrott och olaga vapeninnehav, efter att under månadsskiftet juni-juli året innan ha varit anhållen i två dagar. Han friades från ansvar av Stockholms tingsrätt; polisman A ansågs ha begått de handlingar som lades honom till last ”under uppfattning att nödsituation förelåg”. Han dömdes däremot till 40 dagsböter för olaga vapeninnehav. Svea hovrätt dömde honom emellertid till ansvar på samtliga punkter. Enligt hovrätten utgjorde förhållandena – så som de tilltalade i målet uppgav sig ha uppfattat dem – inte någon nödsituation. Hovrätten bedömde straffvärdet för polisman A:s brott som ”jämförelsevis högt” och noterade att denne var den ende av de åtalade som agerat för ekonomisk vinnings skull. Polisman A dömdes till 120 dagsböter, varav 20 ansågs avtjänade genom de dagar han suttit anhållen.

Domens bakgrund var för polisman A:s del att han i april 1988 hade kontaktats av sin förre kollega Per K, som då hade i uppdrag att i tjänsten på olika sätt biträda Ebbe Carlsson. Polisman A hade i ett tidigare skede av Palmeutredningen levererat vapen m.m. till Per K, då på Hans Holmérs uppdrag. Per K bad denna gång polisman A undersöka möjligheterna att anskaffa avlyssningsutrustning och ”dörrkontroller”. Polisman A fick sedermera en lista på specificerad utrustning. Han kontaktade ett företag i Hamburg, PK Electronics och fick klart för sig att utrustningen inte kunde inköpas den vägen för leverans till Sverige, utan att Rikspolisstyrelsen skulle komma att underrättas officiellt om utförseln från Västtyskland. Detta var inte lämpligt och andra alternativ övervägdes därför. Polisman A överenskom sedermera med en branschkollega i utlandet att denne mot en provision om 250.000 kronor skulle köpa och föra ut utrustningen från Västtyskland till London, där den skulle levereras till A.

Polisman A beställde utrustningen hos PK Electronics; den kostade knappt en halv miljon kronor. Leveransen skedde i huvudsak i två

³⁶ Se även den mer utförliga redovisningen i kapitel 5, *Avsnitt Y – ”Turkiet” (PKK)*.

omgångar. Efter diverse försök att lösa saken på annat sätt reste A till London och tog hem, dvs. smugglade, godset via Arlanda den 28 april 1988.

Även den andra leveransen hämtades av polisman A i London. Införseln över den svenska gränsen gick då till så att A reste med utrustningen till Köpenhamn, där han möttes av Per K, som kört ned från Stockholm i en bil som han tidigare fått utanordnad från säkerhetspolisen. De for sedan gemensamt till Helsingör, där de tog färjan till Helsingborg. Polisman A reste som däckspassagerare medan Per K ensam förde bilen med utrustningen till den svenska tullkontrollen. Avsikten var att de två skulle förenas på andra sidan och fortsätta tillsammans till Stockholm. Per K blev emellertid föremål för kontroll i tullen och varusmugglingen avslöjades. När Per K inte dök upp tog polisman A sig på egen hand till Stockholm. Detta var den 1 juni 1988.

Övrigt

Kommissionen har i sin granskning av material hos säkerhetspolisen stött på följande uppgifter om polisman A.

Den ovan citerade promemorian från säkerhetspolisen som daterats den 24 mars 1986, enligt vilken polisman A på sjukhuset besöktes av kollegor dagarna före mordet, fanns inte bland de handlingar hos säkerhetspolisen som kommissionen tagit del av. Däremot fanns andra handlingar, som innehöll upplysningar kring samma sakförhållanden.

Bland handlingarna fanns således en handskrivna anteckning på ett registerutdrag. Enligt anteckningen, som inte finns i PU:s material och som är daterad den 18 mars 1986, var polisman A ”känd av kollega som ej vill framträda med namn. Polisman A kan ej ha haft med det inträffade att göra enl. denne. Event. skall A ha blivit utskriven från sjukhus efter bukoperation den 28/2”. Enligt ytterligare en (odaterad) anteckning på samma registerutdrag står ”Besökt av kollega den 27/2, då denne låg på SÖS. Polisman A trodde då att han skulle bli utskriven den 28/2. Opererad för brusten blindtarm.”

I säkerhetspolisens akt fanns vidare en utredningsanteckning daterad den 8 juni 1986, med följande lydelse:

Polisman A förekommer ej i avdelningens register men han skall någon gång under åren 1982-1983 ha deltagit i möten arrangerade av en förening vilken politiskt hör hemma långt ut på högerkanten. Föreningen består av poliser och en åklagare och den leds av en person vilken har karakteriserats som nazistsympatisör, med det kan ej påstås att hela föreningen som sådan är nazistisk.

Ann L känner den kollega vilken i sin tur känner polisman A och även besökte denne på sjukhus den 27/2 1986, då polisman A opererats för blindtarmsinfektion och enligt uppgiftslämnaren skulle skrivas ut från sjukhuset den 28/2.

Slutligen fanns i polisman A:s akt en skrift från senare tid, en promemoria daterad den 14 augusti 1996, upprättad av Jan S. Den hänvisade till den just citerade utredningsanteckningen. Jan S hade inför sitt sammanträffande med den tidigare Palmekommissionen tagit reda på vilka polismän som lämnat upplysningarna om A. Det var Ann L och Lars B. Enligt promemorian hade Jan S talat med dessa den 26 mars 1996. Om Lars B står:

När han tillfrågades om han hade besökt polisman A på sjukhuset vid något tillfälle under angiven tid, förklarade han jakande, att han hade besökt honom *dagen för mordet på statsminister Olof PALME!* Förutom B var "hela piketgruppen", dvs. 5-6 poliser, med vid polisman A:s sjukbädd vid tillfället. Polisman A låg vid tillfället i sin säng och hade "mycket ont". Det kom B mycket väl ihåg från sitt besök hos honom.

Polisman B

Polisman B finns bakom några rätt uppmärksammade delar i polisspåret. De herrmiddagar med påstådd högerextrem prägel som organiserades för poliser under början av åttiotalet arrangerades av polisman B. Under mordnatten ringde en polisman till VD 1 och uttryckte tillfredsställelse över mordet. Det var polisman B som ringde. Polisman B är vidare identisk med det polisbefäl, som flyttades från VD 1 på grund av sin negativa hållning till kvinnliga poliser. (Dessa förhållanden har behandlats ovan, framför allt i avsnittet om Stockholms polisstyrelses utredning om högerextremism.) Av utredningsmaterialet hos PU framgår att polisman B är bekant med polisman A, han uppträdde bl.a. som förhörsvittne vid något av förhören med denne.

Beträffande polisman B finns ett uppslag i PU. Det består av ett anonymt telefontips från oktober 1987, där en person uppgav att polisman B, samma dag som det tillkännagavs att Hans Holmér avgått, hade "jublat" över detta. B hade vid tillfället bevistat en ambassad, troligen den australiensiska, där det skulle ha pågått en fest till firande av Hans Holmérs avgång. I december 1987 beslöt Per-Göran Näss att tipset inte föranledde någon åtgärd, "då uppgifterna på intet sätt kan ha betydelse för utredningen av Palmemordet". – Polisman B förekommer

också tillsammans med polisman A i ett tips, se avsnittet om polisman A.

Förutom dessa uppslag, som alltså inte föranlett några vittgående åtgärder, har ingen utredning med sikte på polisman B förekommit i PU.

Däremot har polisman B som framgått ovan varit föremål för ingående granskning i Stockholms polisstyrelsens rapport om högerextremism. Han förekommer också i Norrmalmsutredningen, som synes ha lett till att han omplacerades.

Vid Granskningskommissionens arbete har följande framkommit. Vid förfrågan hos säkerhetspolisen angående polisman B upplystes att han inte förekommer annat än som säkerhetsgranskad (det gäller för alla polismän). Polisman B är emellertid som framgått en centralgestalt i det avsnitt som kallas "Projekt Adolf" i säkerhetspolisens ärende SK 8-82. Förutom vad som framgår i redogörelsen för "herrmiddagarna" ovan, finns i en annan del av samma ärende två promemorior intagna under polisman B:s namn. Den ena är den ovan nämnda promemorian från 1983 där "herrmiddagarna" omtalas första gången. Den andra är en promemoria från 1980 där det från "fullt tillförlitlig källa" uppges att en svensk polisman, identisk med polisman B, deltagit i ett möte med en nazistisk organisation (Sveriges Nationella Förbund), i vilken han uppges ha varit välkänd.

Polisman C

Polisman C anställdes som polis 1979. Han tillhörde kretsen kring "baseballigan". Polisman C har också omtalats i samband med att han hade varit aktiv för att få en person från organisationen Bevara Sverige Svenskt, BSS, som hade gripits vid ett misshandelsbråk, släppt från arresten. Det har inkommit flera tips angående polisman C under utredningen, dock inget som är direkt knutet till mordet. I stället gäller tipsen vapeninnehav, tvivelaktiga åsikter och uppseendeväckande beteende.

Ingångstipset i huvuduppslaget angående polisman C kom i mars 1986. Uppgiftslämnaren pekade ut bl.a. polisman C som högerextremist och uppgav att denne ägde en s.k. magnumrevolver. I C:s krets hade uppgiftslämnaren iakttagit en man som liknade en av fantombilderna ("skuggan").

I samband med att tipset lämnades utreddes polisman C:s anställningsförhållanden och vapeninnehav. Det företogs vidare kontroll vid säkerhetspolisen (C var ej känd) och av var C befunnit sig vid tiden för mordet. Det gjordes även en provskjutning av polisman C:s Smith &

Wesson .357 Magnum. (Kulorna kontrollerades dock inte förrän 1990, då SKL uttalade att inget tydde på att kulorna utskjutits ur samma vapen som mordkulorna.) Utredningen klarlade ganska snart att polisman C hade deltagit i en militärövning vid K 4 den aktuella tiden, mer precist befann han sig morddagen på övning utanför Överkalix. Polisman C hördes aldrig själv. I ett på ingångstipset antecknat "Beslut 1986-08-13" skrev Per-Göran Näss:

Föranleder ej vidare åtgärd då verkställd utredning visat att polisman C vid tiden för iakttagelser av "skuggan" fullgjort tjänstgöring vid K4 Arvidsjaur under sådana förhållanden att han kan avföras från utredningen.

I november 1987 inkom ett nytt tips. Det hade föranletts av den uppmärksamhet kring polisspåret som då förekom i massmedia. Tipsaren trodde att polisman C ingick i "baseballigan" och satte sin iakttagelse i samband med detta. Enligt uppgiftslämnaren hade polisman C på en pizzeria i en småstad uppvisat ett vapen "av den typ amerikanska polisen använder". Händelsen skulle ha inträffat "för några år sedan".

Uppgiftslämnaren hade fått informationen från en annan person. När den personen kontaktades av PU visade det sig att även denne hade uppgiften i andra hand. Uppgiften kom ursprungligen från en man, beträffande vilken endast förnamnet var känt. Mannen bodde inte längre i staden, men det lämnades en del andra uppgifter om honom, t.ex. vad hans hustru hette och var han numera tjänstgjorde. Någon ytterligare uppföljning företogs dock inte.

Från december 1987 finns vidare utredningsanteckningar rörande "baseballigan" och polisman C:s placering där. Utredningen ledde till nya förhör med den ursprunglige uppgiftslämnaren och foto-konfrontation. Inga direkt nya uppgifter framkom dock. Kort därefter lades ärendet åter ad acta efter beslut av Per-Göran Näss. Polisman C hördes inte heller denna gång.

Med datering fem år senare, oktober 1992, finns en utredningsanteckning. Där konstateras att polisman C

varit föremål för omfattande utredning, varvid man bl.a. har kontrollerat hans vapeninnehav och alibi för tiden, då Olof Palme mördades. Något anmärkningsvärt har härvid inte framkommit.

Det noterades vidare att polisman C 1980 erhöll licens för en Smith & Wesson .357 Magnum och att vapnet var provskjutet. "Uppslaget bör möjligen knytas till vad som tidigare är känt och gjort beträffande polisman C", avslutade utredningsmannen.

Polisman C är även omnämnd ett flertal gånger i uppslaget angående "Y" (se nedan). Det framgår där att polisman C var god vän

med Y. Flera från varandra oberoende uppgifter i uppslaget pekar på ett i skilda hänseenden extremt beteende från polisman C:s sida. Det finns vidare flera från varandra oberoende uppgifter om att polisman C förevisat vapen på ett sätt som väckt uppseende.

Kommissionen har tagit del av en akt om polisman C hos säkerhetspolisen. Sakligt sett innehöll den inget värt att notera i detta sammanhang, utöver det som redan framgått av materialet hos PU.

Utanför PU förekommer polisman C i polisstyrelsens utredning om högerextremism, jfr ovan. Polisman C berörs av i vart fall tre avsnitt i den utredningen: uppgiften om att han på sin fritid velat ”kvittera ut” en god vän, här benämnd Y, som gripits efter ett bråk mellan skinheads och invandrare, påstående om en händelse på Operabaren i Stockholm, där polisman C skulle ha uppvisat en svensk flagga med hakkors fästad på kavajslagets undersida (oklar tidpunkt) och polismäns resor till Sydafrika.

Natten den 8 november 1986 greps 23 personer i Gamla stan i Stockholm, misstänkta för misshandel efter en attack på en grupp invandrare. Samtliga gripna utom två, Y och en kamrat till denne, var s.k. skinheads. De gripna frigavs senare under natten efter konfrontationer och identifiering. Y kvarhölls dock eftersom han var bosatt i USA och inte hade fastställbar adress i Sverige. Kort efter det att Y:s kamrat hade släppts ringde polisman C till vaktdistrikt 3, enligt vad som framgår av den promemoria som vakthavande befäl vid vakt-distriktet senare upprättade. C uppgav sig vara kriminalinspektör samt att Y och dennes kamrat var ett par av hans bästa vänner. Polisman C sade vidare att Y inte var någon buse och att denne inte gjort något olagligt. C ringde sedan ytterligare en gång för att ”kvittera ut” Y. Senare på natten infann sig polisman C på polisstationen och bekräftade Y:s tillfälliga adress i Stockholm. Sedan uppgifterna kontrollerats släpptes Y, eftersom adressen därmed var fastställd.

Vakthavande befäl anmälde det inträffade till polisens klagomålssektion (internutredning). Biträdande länspolismästaren beslutade att inte föra saken vidare till åklagare, eftersom misstanke om brott inte förelåg. Händelsen uppmärksammades sedan i massmedia, varefter biträdande länspolismästaren beslöt att i, som det heter i polisstyrelsens rapport, ”klarläggande syfte” anmäla det inträffade till åklagare. Åklagaren höll förhör med den vakthavande kriminalinspektören och lade sedan ner förundersökningen med motiveringen att brott inte förelåg. Polisstyrelsens utredningsgrupp inhämtade för sin del uppgifter från polisman C och de två polismän vid vaktdistrikt 3 som talade med denne under natten. I sin bedömning konstaterade polisstyrelsen att polisman C inte agerat i tjänsten:

Frågan har i stället gällt om det inträffade kan uppfattas så att polisman C³⁷ på ett otillbörligt sätt allmänt sökt utnyttja sin ställning som polis för att förmå vakthavande befäl att frige Y³⁸, eller om agerandet endast är att se som ett försök att identifiera och i övrigt lämna sådana upplysningar om Y att denne för uppfyllande av gällande regler skulle kunna friges.

Det kan konstateras att uppgift står mot uppgift vad gäller innehållet i det eller de telefonsamtal som utväxlades mellan polisman C och företrädare för VD 3. Enligt vakthavande befäl skall polisman C ha ringt vid två tillfällen, varit mycket upprörd och uttryckligen sagt sig vilja ”kvittera ut” Y.

Polisman C bestrider att han uttryckt sig på det sätt som uppgetts liksom att han skulle ha varit upprörd. Hans enda syfte med telefonsamtalet var att ge sådana informationer om Y att denne inte längre skulle behöva kvarhållas. Han kan vidare bara erinra sig ett telefonsamtal.

Gruppen gör bedömningen att då uppgift står mot uppgift, det icke är möjligt att belägga att polisman C på ett otillbörligt sätt sökt utnyttja sin ställning som polis för att få Y frisläppt. (---) Gruppen drar också slutsatsen att eftersom inget i utredningen tyder på att polisman C utgett sig handla i tjänsten, det i vart fall icke skulle kunna vara fråga om annat än ett olämpligt beteende på fritid, vilket inte enligt gällande regler kan föranleda någon disciplinär prövning.

Det upplystes avslutningsvis att Y inte, som tydligt påstås i något sammanhang, lämnat landet efter det att han släppts.

Kommissionen har som nämnts tagit del av polisman C:s akt hos säkerhetspolisen, där det fanns en promemoria från 1986 med rubriken ”Bevara Sverige Svenskt (BSS) – Knytningar till personal vid Stockholms pd och KVS (Kriminalvårdsstyrelsen, vår anm.)”. Den behandlar bl.a. den här aktuella händelsen. Det framgår att Y vid det aktuella tillfället själv kände till att en polisman skulle ”fixa ut” honom. Det hade inte gått att utröna hur Y, som alltså var i polisens förvar, kunde veta detta. En kontroll hade dock visat att en ”känd BSS-medlem, (namnet här uteslutet), vilken är anställd som vaktkonstapel i arresten, tjänstgjorde denna natt”. Det omtalas även att det var känt att personal vid Allmänna häktet var medlemmar i BSS.

Polisstyrelsens utredningsgrupp bedömde även påståendet om att polisman C skulle ha iakttagits på Operabaren då han visat upp en nål med en svensk flagga med ett hakkors fastsatt på kavajslagets undersida. Det finns ingen uppgift om när händelsen skulle ha inträffat. Polisman C bestred inför utredningsgruppen kategoriskt beskyllningen. Ursprunget till uppgiften – som tydligt förekommit i massmedia –

³⁷ Polisman C var anonymiserad i rapporten och kallades där F.

³⁸ Jfr föregående not; Y benämndes K i rapporten.

gick inte att härleda. Mot C:s bestridande fanns det enligt gruppen inget som talade för att den var riktig.

Slutligen identifierade polisstyrelsen polisman C som en av de sex polismän som rest till Sydafrika. Resan hade för hans del ägt rum i februari 1987; han hade besökt svenska vänner som bodde där. Han uppgav sig inte ha arbetat eller deltagit i någon utbildning tillsammans med sydafrikansk polis. (Polisstyrelsens bedömning av resorna framgår ovan.) Av utredningsakten framgår att polisman C var ovillig att medverka i utredningen av Sydafrikasorna. Till skillnad från övriga berörda ville han inte yttra sig på band och motsatte sig även i övrigt dokumentation av saken. Den som tar del av akten kan endast med viss svårighet få fram att den polisman som i utredningen benämns F är identisk med polisman C.

Polisman D

Tipset angående polisman D och ”buss 43” är ett av de tidigast omtalade ”spåren” med anknytning till polisen. En gång torde det ha betraktats som hela polisspåret upphov. Det utgår från iakttagelser som journalisten Lars K anmälde till utredarna om en man som strax efter mordet betett sig märkligt vid en busshållplats på Birger Jarlgatan, en hållplats som är belägen i en för mördaren möjlig flyktväg. Tidigt inkom också uppgifter från en bussförare på linje 43. Bussförarens och Lars K:s uppgifter kunde avse samma händelse, vilket ökade intresset. Redan på ett tidigt stadium, men inte från allra första början, identifierade Lars K den person han sett som polisman D. D ingick i ”baseballigan”. Tillsammans med polisman E var han föremål för utredning i anledning av Rolf Machnows död i det s.k. OT-rummet. Han friades från ansvar i polisutredningen och tilldömdes i flera tryck- och yttrandefrihetsmål skadestånd från de medier som anklagat honom för Rolf Machnows död. Polisman D är vidare utpekad i ett helt annat uppslag, av en person som i massmedia kallats ”vittnet Jerker”.

”Buss 43”. På morgonen den 3 mars 1986 inkom ett tips från Lars K. Han hade åkt med buss 43 längs Birger Jarlgatan mot Roslagstull, dvs. norrut, på mordkvällen vid tiden för mordet. Vid hållplatsen vid Eriksbergsgatan gick en mystisk man på bussen. Mannen åkte dock inte med utan gick av igen innan bussen lämnade hållplatsen. Lars K återkom med sitt tips under eftermiddagen, han lämnade då något fler detaljer. Den 4 mars lämnade en bussförare (i fortsättningen kallad bussföraren) ett tips om två mystiska personer som stigit på buss 43 ungefär 23.30 vid Eriksbergsgatans hållplats. Ett odaterat tips från

samma uppgiftslämnare och med likartat innehåll finns också i uppslaget. Det har lämnats vid personligt besök. Den som mottog det har på spaningsuppslaget antecknat att bussföraren inte verkade vara "riktigt normal i huvudet". Den 5 mars lämnade Lars K samma tips igen, nu vid personligt besök. Han berättade då också att han den 4 mars identifierat mannen på bussen som polisman D. Han hade känt igen D då han besökte en rättegång där D var målsägande. Målet gällde förtal i anledning av att Sveriges Television lämnat uppgift som innebar att bl.a. polisman D gjordes ansvarig för Rolf Machnows död (se *Machnowfallet* ovan). Den 9 mars återkom bussföraren till polisen angående de uppgifter han lämnat; han var rädd att hans tips kommit bort. Han preciserade med hjälp av bussens färdskrivare vissa tidsuppgifter.

Den 11 mars hördes Lars K vid säkerhetspolisen. Han lämnade en fyllig berättelse, som låg i linje med vad han tidigare uppgivit. Han sade nu även att han trodde sig ha hört skotten och att han gått till rättegången för att kontrollera om den han sett var identisk med polisman E eller polisman D. Samma dag hördes bussföraren av säkerhetspolisen.

Den 13 mars hördes polisman D, även han av säkerhetspolisen. Polisman D uppgav att han redan hade hörts den 11 mars. Mordkvällen hade han varit hemma med sin fästmö. Poliserna föreslog att de skulle hålla ett omgående förhör med fästmön. Det ville polisman D inte, med motiveringen att det skulle kräva hämtning från arbetsplatsen och leda till förlust av lön. Polisman D ville att hon skulle kallas i vanlig ordning.

Den 14 mars hördes fästmön. Hon bekräftade att polisman D tillsammans med henne varit hemma under mordkvällen. Morgonen efter hade de väckts av polisman E, som ringde och berättade att Olof Palme var död. D och E skulle tillsammans besöka sin advokat kl 10 på lördagsmorgonen.

Samma dag hölls förhör med Lars K:s dotter. Lars K hade uppgett att han på mordkvällen besökt en teater där dottern arbetade och sedan tagit buss 43 hem. Syftet med förhöret med dottern var att kontrollera det Lars K sagt. Innebörden av de uppgifter dottern lämnade var att det var tveksamt om Lars K besökt teatern den aktuella kvällen. Några dagar senare bekräftade emellertid skådespelerskan Kim A i förhör att hon träffat Lars K på teatern på mordkvällen.

Den 18 mars hölls ett s.k. konfrontationsförhör med Lars K och bussföraren. Av förhørsprotokollet att döma verkade det tveksamt om de hade åkt med samma buss.

Den 20 mars hölls förhör med en annan bussförare, Unni E. Unni E körde buss 43 en senare tur under mordkvällen. Hon beskrev en

passande händelse vid Eriksbergsplan samt en person med Lars K:s signalement som gick av Ingmarsgatan. (Unni E uppgav i senare förhör att hon känt sig påverkad av förhørsledaren vid detta tillfälle, se vidare nedan i avsnittet *Sammanfattande anmärkningar*.)

I april hördes en passagerare, som enligt vad som framgick hade åkt med samma buss som Lars K. Han uppgav att bussföraren var en man. Även passagerarens kvinnliga sällskap från den aktuella kvällen är hörd; förhöret hölls utomlands. Hon bekräftade de uppgifter passageraren lämnat.

I mitten av maj hördes bussföraren igen. Han berättade att han den 2 maj hade kontaktats av Lars K under ett arbetspass på buss 43. Han hade därefter besökt Lars K:s hem. Lars K hade visat bilder ur tidskriften ”399”, där det fanns bilder på polisman D och polisman E. Bussföraren hade då omedelbart känt igen polisman D.

Drygt ett år senare, i juli 1987 hölls ett nytt förhör med polisman D:s fästmö. Enligt beslut av åklagare skulle hon ha hämtats utan föregående kallelse, men hon kom i stället att höras i hemmet eftersom hon hade ett litet barn att ta hand om. Hon bekräftade sina tidigare uppgifter. Hon blev å polisman D:s vägnar upprörd över förhöret.

I månadsskiftet oktober-november 1987 redovisades hela ärendet för den dåvarande spaningsledaren Ulf Karlsson, som även studerade handlingarna. Därefter synes uppslaget i praktiken ha lagts ad acta.

I december 1987 hölls emellertid ett förhör med en man, Å, som enligt vad polisman D tidigare uppgivit tillbringade fredagen den 28 februari 1986 med polisman D. Å:s uppgifter stödde D:s berättelse. Han hade dock lämnat polisman D och dennes fästmö när de skulle äta vid 19.30-20-tiden.

I uppslaget finns flera handlingar som är ägnade att allvarligt rubba tilltron till bussförarens utsagor. Han har sålunda i ett radioprogram hävdat att en av de män som steg på buss 43 vid det aktuella tillfället på mordkvällen var en kvinna utklädd till man, han har i ärendet infört material som rör en bygglovstvist där han var part, han har till utredningen meddelat att mordet begåtts av dåvarande redaktören för tidningen Dagens Nyheters debattsida etc.

Det sista underuppslaget i ärendet är daterat i maj 1993. Det är ett tips som åklagaren Anders Helin vidarebefordrade från Leif P. Lars K hade i samband med ett tv-program den 3 eller 4 mars 1986 lämnat uppgifter till Leif P. Det gällde polisman D. Under det samtal Leif P hade med Lars K kom Hans Holmér förbi, varvid Leif P ”lämnade över” Lars K till Holmér med orden ”här är en som vet vem mördaren är”. Det är oklart varför tipset förts vidare liksom varför det skett vid denna sena tidpunkt.

”Vittnet Jerker”. I massmedia har en person som benämns ”vittnet Jerker” redovisat en iakttagelse av polisman D. Mordkvällen var han på restaurang Monte Carlo. Han träffade där en kvinna, Kicki J. De lämnade restaurangen vid 22.30-tiden, gick Kungsgatan mot Vasagatan, vek av okänd gata norrut och kom så småningom till Adolf Fredriks kyrkogata. Mellan Holländargatan och Adolf Fredriks kyrkogata iakttog de en atletisk man med en rödaktig walkie-talkie. På Adolf Fredriks kyrkogata 7 eller 9 gick de in i en öppen port för att värma sig. De tände inte ljuset. Plötsligt kom en man springande nedför trappan. Han sprang nästan på paret på sin väg ut. Mannen med walkie-talkien har ”Jerker” identifierat som polisman D. – ”Jerker” säger sig ha anmält sina iakttagelser till polisen redan veckan efter mordet, men polisen återkom inte, trots att detta hade överenskommits.

Det första uppslaget i utredningen angående Mauno L, som synes vara identisk med ”Jerker”, är från maj 1988. Det framgår inte om det är Mauno L som tagit kontakt med PU eller tvärtom. Mauno L lämnade i huvudsak de uppgifter som framkommit i massmedia. Det framgick vidare att han och ”Kicki” hade fortsatt ut på Sveavägen och fram till mordplatsen, där de hade bevittnat upplivningsförsök och kvarstannat tills ambulansen lämnat platsen. De hade sedan gått hem till ”Kicki” i Gamla stan, där hon bodde i en liten lägenhet på Stora Nygatan. Ett nytt förhör hölls kort senare.

Vid slagning framkom att Mauno L, som till yrket var sjukvårdsbiträde, hade viss kriminell belastning, men ej var känd av säkerhetspolisen. Ett nytt förhör hölls av PU i slutet av maj. Det gick till så att Mauno L hämtades vid Centralstationen, varefter han ”vallades” runt på de platser varifrån han redovisat iakttagelser. Samma dag som detta ägde rum hördes Mauno L:s sambo per telefon. En vän till Mauno L hördes kort därefter. I september 1988 upprättades en promemoria över ett samtal PU haft med journalisten Maja R, där denna redovisade kontakter med Mauno L, liksom en del bedömningar angående denne. I oktober samma år föreslog utredningsmannen enligt vad som antecknats att uppslaget skulle läggas ad acta av följande skäl.

Utredningen visade att Mauno L lämnat motstridiga uppgifter om mordkvällen och natten. Identifieringen av polisman D hade gjorts utifrån tidningsbilder långt efter mordet. Utredaren betraktade identifieringen som ”misstänkt självsuggestion”. Mauno L:s uppgift att han ringt till dåvarande palmeutredningen efter mordet hade inte avsatt några spår i form av spaningsuppdrag, varför uppgiften kunde misstänkas vara osann. Den kvinna Mauno L varit tillsammans med mordkvällen och natten hade inte kunnat identifieras. Vid vallningen på Stora Nygatan visade Mauno L ”negativt intresse” för försöket att spåra ”Kicki”. Journalisten Maja R:s uppgifter visade vidare att Mauno L

ändrat sin berättelse på ett sätt som gjorde att man svårligen kunde fästa tilltro till denne.

Polisman E

Polisman E förekommer inte som direkt utpekad i något uppslag, i vart fall inte något som utretts inom PU. Intresset för polisman E i utredningen väcktes i samband med att några personer vid en vattenläcka i hans lägenhet hösten 1987 fann en SS- hjälm, ett par walkie-talkies och iakttog något som de uppfattade som radioutrustning. Detta föranledde utredning och sedermera omfattande publicitet i massmedia. Polisman E ingick i "baseballigan". Tillsammans med polisman D var han föremål för utredning i anledning av Rolf Machnows död i det s.k. OT-rummet. Han friades från ansvar i polisutredningen och tilldömdes i flera tryck- och yttrandefrihetsmål skadestånd från de medier som anklagat honom för Machnows död.

Den som upptäckte vattenläckan var Hans C, som ägde den fastighet där polisman E bodde. I anledning av detta hölls ett utförligt förhör med honom. I huvuddrag framkom följande.

Hans C upptäckte själv vattenläckan i taket på husets tvättstuga. Tvättstugan var belägen under polisman E:s lägenhet. Efter att ha sökt polisman E och rådgjort med kollegor till denne gick han in i lägenheten tillsammans med fastighetsskötaren och en kollega till polisman E, Max M. När läckan skulle eftersökas var man tvungen att frilägga rör. I samband med det flyttades en del saker i ett skåp. Bland sakerna fanns två walkie-talkie-apparater och en svart hjälm, på vars sidor fanns ett SS-märke respektive ett hakkors. Hans C kände ett starkt obehag inför hjälmen. Han noterade i lägenheten vidare "ett antal jävla apparater alltså" som blinkade och "rasslade". Det rörde sig dels om två stereoanläggningar, dels om annat, bl.a. en telefon som hade "en helt annan karaktär än vad som vanliga Svensson har". Telefonen var dock i och för sig av en typ som man kunde se i annonser. Hans intryck var att telefonen var sammankopplad med inspelningsutrustningen.

Hans C reagerade på mängden saker, "väldigt mycket var uppställt". Av förhöret framgår vidare att lägenheten var 41 kvm och bestod av ett rum samt kök, matrum, hall och badrum. Det rum där sakerna stod uppställda var alltså förhållandevis litet. Vidare framgår det att Hans C:s reflektioner över det som stod uppställt i lägenheten gjordes efter det att hjälmen och walkie-talkie-apparaterna hade hittats; detta hade väckt hans misstänksamhet.

Hans C berördes som sagt illa av det inträffade. Han funderade på hur han eventuellt skulle gå vidare. Han var verksam som kommunalpolitiker och satt i kommunfullmäktige på ett socialdemokratiskt mandat. Av den anledningen var han bekant med Roland Öhrn, som var vice ordförande i polisstyrelsen. Han beslöt sig för att tala med denne. Av olika skäl blev detta inte av förrän ca två veckor efter händelsen/upptäckten. Den 5 oktober 1987 lämnade han sin redogörelse till Roland Öhrn, varefter det hela ”rullade igång”.

Fastighetsskötaren Lennart B hördes samma dag som Hans C. Utöver vad som framkom i förhöret med denne uppgav Lennart B bl.a. att den polisman som var med bar civila kläder och avlägsnade sig efter 3-4 minuter, eftersom han kände sig överflödig. Hans C och Lennart B var i lägenheten och arbetade ca 1-1 1/2 timme. Enligt Lennart B tedde sig lägenheten mer som en radiostudio eller dylikt än som ett hem. Han irriterade sig särskilt på en bandspelare som slog till och från ”rätt så ofta”. Det fanns lampor som lyste eller blinkade. Han fick uppfattningen att allt som förekom i rummet var avlyssnat. När de lämnade lägenheten sa Lennart B till Hans C att han inte ville gå in i lägenheten ensam igen. ”Jag förstår dig”, svarade Hans C. När de kom ut fann de två uniformerade poliser utanför den låsta ytterporten. Den ene var närmast aggressiv och ville kontrollera lägenheten. Hans C motsatte sig detta och efter en stunds dividerande gav sig polismännen av. – Beträffande själva vattenskadan uppgav Lennart B att denna bestod i en normal förslitningsskada.

Polisassistenten Max M hördes i november 1987. Max M såg ingen nazisthjälm (den torde ha kommit fram efter det att han gått). Han ansåg att det som fanns i rummet var ”fullt normala grejor”. Telefonsvararen slog på när det ringde. Han ville själv stänga av den när polisman E ringde upp medan Max M fortfarande var kvar i lägenheten. Svararen började då blinka och spela in. På fråga sade dock polisman E att det inte spelade någon roll att bandet rullade.

Ett utförligt förhör hölls i detta sammanhang också med polisman I (jämför om denne nedan). Polisman I tjänstgjorde som vakthavande befäl och chef för den s.k. A-turen. I var polisman E:s chef.

Polisman I hade fått kännedom om att det var en vattenläcka i polisman E:s lägenhet och sände ut en tillgänglig polisman till platsen. Syftet var att bereda hantverkare tillträde till lägenheten och begränsa eventuella skador. Han betraktade detta som ett vanligt polisiärt jobb.

På direkt fråga upplyste polisman I att han väl kände till att det fanns en nazisthjälm som förekommit inom polisen. Den hade figurerat i en 15-20 år. När man talat om saken poliser emellan hade många igenkännande sagt: ”Jaså, är det den jävla hjälmen ...” Han visste att den förekommit vid en fest på Valön, där polisfacket har en rekrea-

tionsanläggning, ett par år tidigare. Polisman E hade tillvaratagit en del saker efter festen, bl.a. polisman I:s metspö, och tydligen även den ifrågasvarande hjälmen. Polisman I betraktade detta med hjälmen som "otroligt oskyldigt". Polisman I uttryckte vidare en viss uppgivenhet när det gällde möjligheten att genom grundlig utredning komma till ett slut med misstänkliggörandet av polismän. Självt var han beskyldd för att vid en polisfest dagen efter mordet ha utbringat en skål för mordet. Trots att detta var gripet ur luften och att det hade dementerats i massmedia fortsatte uppgiften att cirkulera. Under det fortsatta förhøret redogjorde polisman I för bakgrunden till den aktuella festen, varvid det bl.a. framgick att I var centerpartist och hade suttit i kommunfullmäktige i Nacka.

I uppslaget finns två handlingar från journalisten Sven A intagna, varav en är rubricerad som "minnesanteckning från telefonsamtal 14.10 kl 10.45 med Roland Öhrn, Sth polisstyrelse" och annan utgör en kopia på brev till dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon. Av den förstnämnda handlingen att döma hade Sven A haft kontakter med Roland Öhrn och fått detaljerade uppgifter angående vattenläckan hos polisman E och de uppgifter som därvid lämnats av Hans C. Det framgår att Sven A hade lovat att tills vidare hålla tyst, "men jag ger dig inte många timmar till".

Polisman E själv hördes i oktober 1987. Anledningen till förhøret uppgavs vara "vissa fynd gjorda i polisman E:s lägenhet --- i slutet av september 1987 vid lokalisering av en vattenläcka, i form av kommunikationsradioutrustning (Walkie-Talkies), elektronisk utrustning, etc.". Förhøret var ingående. I förhørsprotokollet framkommer bl.a. följande.

Han kände till anledningen till förhøret, eftersom polisman I hade berättat att han blivit uppringd av en journalist som ställt frågor kring vattenläckan och den hjälm som upphittats. Journalisten hade upplyst polisman I om att han fått sina uppgifter från en man vid namn Öhrn i polisstyrelsen.

När läckan upptäcktes befann sig polisman E hos sin sjuka mor i Göteborg.

Beträffande hjälmen uppgav polisman E att han hade den om hand, men han var inte dess ägare. Han hade omhändertagit den efter en fest på Kamraternas rekreativsö Valön för ett par år sedan. Han hade ingen aning om vem som ägde den. Hjälmen användes, enligt vad som synes framgå av förhørsprotokollet, för "practical jokes" med anspelning på de uppgifter som förekommit i medierna om högerextremism "och sådant" hos Norrmalmspolisen, reportagen i radioprogrammet "Kanalen" nämns särskilt. Hjälmen var riktig, det var inte fråga om teaterrekvisita.

Beträffande walkie-talkie-utrustningen uppgav polisman E att han skaffat denna omkring 1983-84 när han tillsammans med sin dåvarande flickvän bodde på landet. Det rörde sig om en s.k. PrivatRadio, att användas vid friluftaktiviteter.³⁹ Utrustningen hade emellertid inte just kommit till någon användning.

Polisman E uppgav att det i lägenheten i övrigt fanns TV, stereoanläggning (förstärkare, radiodel, kassettbandspelare, CD-spelare och spolbandspelare), 2 videobandspelare, en hemdator, en transformator samt en telefonsvarare.

Han förnekade bestämt att han skulle ha haft någon utrustning för avlyssning eller liknande och synes ha ställt sig frågande inför uppgifterna om "elektroniska prylar". Han berättade vad han använde sina saker till och fick också frågor om sin videokamera.

Polisman E mindes inte vad han gjorde på mordkvällen, men kom ihåg att han morgonen efter väcktes av sin dåvarande flickvän med beskedet "Du måste lyssna på TV:n, statsministern har blivit mördad". Han bodde vid detta tillfälle i inte i den lägenhet där vattenläckan inträffade, dit hade han flyttat ganska exakt ett år senare. Han minns inte om han tjänstgjorde den 28 februari 1986, men trodde att han hade haft fridagar vid den tidpunkten. Han antog att han hade tillbringat kvällen i hemmet med sin dåvarande flickvän.

Av protokollet framgår att förhørsledaren på uppmaning från förundersökningsledningen, "erbjöd" polisman E en poliskontroll av det som fanns i lägenheten. Polisman E ville emellertid inte låta utföra kontrollen; han trodde inte att det skulle göra varken "till eller från i massmedias ögon eftersom man i alla fall skrev och sade bara det man ville".

Han ångrade sig emellertid (se förhørsledarens berättelse nedan) och i slutet av november 1987 beslöt förundersökningsledaren, biträdande riksåklagaren Axel Morath, att husrannsakan hos polisman E skulle äga rum. I beslutet angavs att denna företogs på E:s egen begäran. I protokollet finns bl.a. intagna fotografier på diverse stereo-, TV-, telefon- och datautrustning. Det som avbildats utgör såvitt kan bedömas normal "hem"-utrustning.

Den f.d. flickvännen hördes av säkerhetspolisen fem dagar efter förhöret med polisman E. Hon uppgav att hon varit sammanboende och förlovad med polisman E. De hade varit tillsammans under tiden 1982-1986. Hon hade inte underrättats om varför hon kallats. I protokollet

³⁹ I uppslaget finns en i mars 1984 utfärdad licens för polisman E. Ändamålet är angivet som "Fritidsändamål som ridning, fiske och vildmarksliv privatradio intagen. Licensinnehavare är". Licensen har annullerats i juli 1987 på grund av bristande betalning.

har därvid antecknats att ”av det skälet kunde hon inte känna till att hon skulle tillfrågas närmare om vad hon och polisman E gjorde fredagen den 28 februari 1986 under dagen och kvällen”. Det framgår inte på vilket sätt förhørsledaren ansåg sig kunna utgå från att hon inte hade talat med polisman E om saken efter förhöret med denne (polisman E uppgav för övrigt att de hade god kontakt med varandra och talade i telefon 3-4 gånger per vecka).

Hon uppgav att de vid denna tid bodde på den adress polisman E uppgivit. Hennes minne av mordet var från morgonen den 1 mars då hon blev uppringd av sin mor, som förmedlade nyheten. Hon såg sedan på TV tillsammans med polisman E, som hon väckte. Hon hade inget minne av vad de gjorde dagen och kvällen innan, men trodde att hon själv arbetade. Sedermera har hon med stöd av tjänstgöringslistor från sin arbetsgivare uppgett att hon arbetade såväl fredag som lördag (hon tjänstgjorde i en affär i Stockholm). När hon hade ett arbetsschema av det slaget brukade hon aldrig gå ut på kvällen. Eftersom de brukade göra allt tillsammans utgick hon från att även polisman E tillbringade kvällen i hemmet. – Hon bekräftade E:s uppgifter angående radioutrustningens anskaffande. Enligt henne var utrustning av det slaget vanlig i de lantliga trakter där de en tid bodde eftersom telefonen inte alltid var pålitlig. Hon tillade att de använt den vid kanotpaddling.

Utöver det sagda, som kan utläsas ur PU:s uppslag angående vattenläckan hos polisman E, har den tidigare Palmekommissionen via utfrågning av Per-Göran Näss och Jan S inhämtat kompletterande upplysningar.⁴⁰ De har berättat följande.

Per-Göran Näss kallades till chefen för säkerhetspolisen Sven-Åke Hjälmsroth en fredageftermiddag i oktober 1987. Han sammanträffade där med vice ordföranden i Stockholms polisstyrelse Roland Öhrn. Denne uppgav att han fått information från en fastighetsägare i Alvik, som gick ut på att det varit en vattenläcka i en lägenhet och i samband med det hade man gjort iakttagelser av apparater i lägenheten som man bedömde utgjorde en radiocentral. Dessutom hade man funnit en gammal SS-hjälm i ett skåp. Per-Göran Näss fick i uppgift att utreda detta. Säkerhetspolisen ordnade därför en spaningslokal från vilken polisman E:s lägenhet kunde övervakas. På onsdagen veckan därpå återkom Öhrn och berättade att han innan han kontaktat säkerhetspolisen lämnat uppgifterna till journalisten Sven A. Sven A hade velat publicera uppgifterna, men Öhrn hade förmått honom att avvakta polisens utredning. Sven A hade gått med på att vänta en vecka. Den följande dagen, torsdag, avsåg emellertid Sven A att ge offentlighet åt hela saken. Trots att säkerhetsavdelningens spanare då i praktiken var

⁴⁰ Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 26 mars 1996.

på plats beslöt man i det läget att avblåsa övervakningen, som bedömdes meningslös i det polisman E ju skulle komma att varskos genom publiceringen. I stället sattes en vanlig utredning i gång, som omgående inleddes med att polisman E hördes.

I samband med förhöret upplystes polisman E om att han hade möjlighet att begära att få en husrannsakan gjord, för att säkra bevisning om sin oskuld. Detta avvisade polisman E i affekt. Efter ett par dagar återkom han och undrade om erbjudandet kvarstod. Förhørsledaren Jan S vände sig då till riksåklagaren och begärde att få genomföra en husrannsakan hos polisman E. Enligt Jan S kan en husrannsakan inte genomföras med den "misstänktes" samtycke. Det krävs laga grund och ett beslut. Jan S underströk i sammanhanget att han som utredningsman ansåg sig ha lika stor rätt att bevisa någons oskuld som att bevisa någons skuld, även om han betraktade åtgärden som extraordinär. På direkt fråga hur man visste att E:s lägenhet var i samma skick som i samband med vattenläckan och om den utrustning som avfotograferades var densamma som den utrustning hyresvärden sett, svarade Jan S att de ansett sig kunna spåra de apparater som vederbörande beskrivit i förhör, bl.a. hade den blinkande apparaten identifierats som en vanlig telefonsvarare.

I polisstyrelsens utredning angående högerextremism inom Stockholmspolisen behandlades även fyndet av nazisthjälmerna hos polisman E. Polisstyrelsens utredningsgrupp klarlade genom vissa efterforskningar att Valön, den plats där polisman E sade sig ha bärgat hjälmerna, förvärvades av Föreningen Kamraterna 1955. Man fann då olika föremål med nazistblem. Föremålen skall dock ha samlats in och förstörts. Polisstyrelsen ansåg att detta förhållande fick E:s förklaring till hur han kommit i besittning av hjälmerna att framstå som än mer sannolik. Polisstyrelsen konstaterade slutligen att "oaktat vad man kan ha för åsikt om det lämpliga i att någon privat innehar en nazisthjälm, detta ändå måste anses tillhöra den enskilde polismannens privatliv."⁴¹

Vid kommissionens granskning av handlingar hos säkerhetspolisen har följande framkommit. Polisman E finns enligt uppgift inte registrerad på annat sätt än de spår som avsätts vid den säkerhetskyddskontroll som alla poliser genomgår. Vi har alltså fått uppgiften att det inte finns någon "akt" angående polisman E. Inte heller gav vår registerförfrågan någon hänvisning till ärende där polisman E förekommer.

I ärendet SK 8-82 finns emellertid ett omfattande material om polisman E. Det gäller uteslutande "vattenläckan". Handlingarna bekräftar det Per-Göran Näss uppgav inför kommissionen om att över-

⁴¹ Rapporten s. 28.

vakning av polisman E förbereddes men gick om intet på grund av den massmediala uppmärksamheten. I stället hölls alltså förhör på vanligt sätt med polisman E. Av handlingarna framgår dock att polisman E faktiskt var övervakad via en lägenhet. Även längre gående åtgärder förbereddes; en tjänsteman från säkerhetspolisen, som uppträdde under falskt namn och använde falsk legitimation, skaffade sig t.ex. via hyresvärden falska nycklar till E:s lägenhet. Såväl dokumentationen som beskrivna åtgärder ger ett för förhållandena vant och välordnat intryck.

Det material som på detta sätt dokumenterar säkerhetspolisens operationer synes ej ha överlämnats till PU, i vart fall finns det inte i det material kommissionen gått igenom. De handlingar som vi på detta sätt endast återfunnit hos säkerhetspolisen gäller vidtagna spaningsåtgärder och vad som därvid framkommit.

Polisman F

Polisman F tjänstgjorde mordkvällen i den s.k. Södermalmspiketen. Patrullen var en av de två som svarade på larmropet och beordrades till platsen. Den anlände dit efter Gösta Söderström men före den andra piketen. Patrullen har uppmärksammats även för att den strax före mordet befann sig i de kvarter som låg i det som skulle komma att bli mördarens flyktväg. Den var därvid sysselsatt med att bistå polisman F då denne skulle flytta sin privata bil, som stod parkerad på Regeringsgatan 103. Det har vidare uppmärksammats att polisman F, som var en av de fyra poliser som beordrades uppta förföljandet av gärningsmannen, efter att ha förflyttat sig upp för trappan i Tunnelgatans ände, stannade och kräktes, något som enligt honom själv berodde på att han samtidigt som patrullen fick larmet "svepte" en burk Coca-cola.

Den 2 mars 1986 hördes polisman F om sina iakttagelser på mordplatsen.

Den 11 mars inkom ett tips angående polisman F, enligt vilket polisman F var vapenfixerad, hade åsikter på den yttersta högerkanten och bodde på Regeringsgatan nära "Nalen". Samma dag hördes polisman F ånyo om sina iakttagelser på mordplatsen och om sina förhållanden just före mordet.

Enligt en utredningsanteckning från juni 1986 var polisman F ej känd vid säkerhetspolisen. Utredningen i övrigt, som synes ha utförts under den tiden, består enligt dokumentationen i kontroll av polisman F:s tjänstgöringsförhållanden, vapeninnehav (licens för tre vapen), bostadsort och anställningsförhållanden. – Per-Göran Näss lade ärendet ad acta efter beslut i juni 1986:

Verkställd utredning visar att polisman F varit i tjänst vid tillfället och att i övrigt inget framkommit om honom som är av betydelse för utredningen.

I september 1986 hördes polisman F än en gång om sina iakttagelser på mordplatsen m.m.

I mars 1989 lämnade journalisten Börje H information om polisman F. Börje H uppgav att en person, som träffat polisman F sommaren 1985, ansett att denne uppträtt anmärkningsvärt, uttryckt ett starkt samhällshat och verkat obalanserad. Enligt Börje H var polisman F anställd hos polisman A efter mordet. Tipset synes inte ha föranlett någon utredningsåtgärd.

I juni 1990 begärde PU med förtur provskjutning av polisman F:s Smith & Wesson .357 Magnum. Drygt åtta månader senare inkom utlåtande från SKL ang vapnets provskjutning. Resultatet var negativt, dvs. inget tydde på att de upphittade kulorna utskjutits ur vapnet.

I mars 1992 inkom ett tips från en uppgiftslämnare, som hade inhämtat uppgifter om polisspåret i massmedia. Uppgiftslämnaren berättade bl.a. om en händelse före mordet som tydde på att polisman F var fientligt inställd till Olof Palme och kunde låta det komma till uttryck på ett aggressivt sätt. Uppgiftslämnaren angav andra personer som skulle kunna höras om händelsen. Uppgiftslämnaren hördes ytterligare en gång knappt ett år senare. Några andra uppföljningsåtgärder finns inte dokumenterade.

Som framgått är polisman F själv aldrig hörd om de tips där han utpekats. Däremot föreligger alltså ett antal förhör med honom i en annan del av utredningen, nämligen den som gäller förhållandena kring mordplatsen efter mordet.

I det första förhöret sades inget om trappor eller illamående etc. I det andra, en dryg vecka senare, omtalades bilflytten och hur han sprang uppför rulltrappan som då gick igång. Inget sades heller denna gång om hans illamående. I förhöret i september 1986 uppgav F att han åkte baklänges uppför rulltrapporna ”för att ge dem som tog trapporna säkring”. Han kom därvid sist upp av polismännen. 1994 hördes han i anledning av uppgifter i ett TV-program. Han berättade då om illamåendet och sade att han var en av de poliser som kom att springa uppför trapporna som leder upp till Malmskillnadsgatan. Han hade just innan druckit en burk Coca-cola och det var orsaken till att han måste kasta upp efter språngmarschen.

Ur utredningen i övrigt kan följande noteras. Polisman F anlätades som skjutinstruktör, varvid han hade efterträtt polisman A. Polisman F slutade en tid efter mordet som polis, men kom sedan tillbaka.

Enligt en av Ulf Karlsson i mars 1992 upprättad promemoria har polisöverintendenten Curt Nilsson uppgett att polisman F ”dyrkade” polisman A. Enligt samma promemoria var polisman F vapenfixerad och politiskt långt ut på högerkanten. Informationen hade Curt Nilsson lämnat vid besök hos Ulf Karlsson i november 1988. Ulf Karlsson hade omgående lämnat uppgifterna vidare till PU (se vidare nedan om ”Södermötet”, där promemorian återges).

Polisman G

Det finns ett flertal tips som gäller polisman G. De första inkom samma dag som fantombilden offentliggjordes, dvs. den 6 mars 1986. De utgick just från polisman G:s likhet med fantombilden, men innefattade också uppgifter om vapenintresse och en personlighet som skulle kunna vara förenlig med en gärningsmans. På ett av spaningsuppslagen finns en handanteckning: ”OBS! Kompis med (namnet på polisman L)”. I april 1986 lämnade en officer vid ett regemente där G tjänstgjort detaljerade uppgifter om denne. G var mycket lik fantombilden och var i övrigt en mycket sannolik gärningsman, bl.a. mot bakgrund av hans skicklighet med vapen och hans attityd.

I ett underuppslag från mars 1992 finns ett samtal med en läkare antecknat. Läkaren ringde till tipsmottagningen i mars 1992 och berättade att han den 31 oktober 1988 hade berättat för PU om en patient som hade betett sig avvikande och gjort märkliga uttalanden. Patienten var polisman G. Denne hade vid tre tillfällen under 1988 vårdats på en narkomanvårdsavdelning, där personer tas in för korttidsbehandling och avgiftning. Läkaren förde vidare uppgifter från personalen vid avdelningen. Polisman G hade varit medicinberoende. Beroendet skulle, uppgav läkaren, enligt polisman G:s egna uppgifter ha uppkommit 1985 sedan han återkommit från Främlingslegionen. Polisman G skulle ha gjort ett antal anmärkningsvärda uttalanden, som hade väckt personalens uppmärksamhet.⁴²

I uppslaget finns även följande antecknat i anslutning till uppgiften att läkaren varit i kontakt med utredningen redan 1988:

⁴² Han skulle bl.a. ha sagt: ”Skjuta någon på en meters avstånd är som att använda knark. Man vill göra om det”. Han hade uttryckt ett allmänt kommunisthat. Han hade sagt sig känna 33-åringen, att han förekom i dennes anteckningsbok, att han förhörts i Palmeutredningen, att han skyddades av polisbefäl, att han ständigt gick beväpnad med minst två knivar och en pistol samt att han ibland sov med sitt tjänstevapen under huvudkudden.

Det överenskoms vid det tillfället att polis skulle besöka (läkaren) på hans arbetsplats, för att erhålla mer fullständiga uppgifter. I nära anslutning till detta samtal kom utredningen om mordet på Olof Palme att koncentreras till den tidigare misstänkte Christer P, varför något besök av polis ej blev aktuellt eller i vart fall skjutet på framtiden.

I april 1994 inkom ett nytt tips från sjukvården, denna gång från en psykolog som arbetade vid samma sjukhus som den nämnde läkaren. Uppgiftslämnaren ansåg att polisman G hade en personlighetsprofil som passade in på en gärningsmans och ställde en fråga från den utgångspunkten relativt detaljerad "diagnos" på G. Strax dessförinnan finns registrerat ett tips om polisman G som hänför sig till dennes likhet med fantombilden. Bilder på G bifogades. I september 1996 inkom ett tips från en polis som träffat polisman G i USA. Det grundade sig på att G var allmänt avvikande och på att uppgiftslämnaren hört talas om en polis som skulle ha varit aktuell i utredningen av mordet. Uppslaget angående polisman G avslutas av en kort promemoria där det framgår att G numera var anställd vid citypolisen, men att han sedan ett drygt år var tjänstledig för studier i USA. Promemorian är daterad i september 1996.

Utredningen angående polisman G inleddes omgående. Säkerhetspolisen höll ett ingående och till synes bryskt förhör i polisman G:s hem på eftermiddagen samma dag som de första tipsen kom in (se vidare om G:s JO-anmälan nedan). Det konstaterades att polisman G bar mustasch och helskägg. På fråga uppgav han att han sett ut så sedan en månad tillbaka. Han fick vidare redogöra för vad han gjort på morddagen och kvällen. Han uppgav att han på kvällen varit tillsammans med sin sambo hos hennes bror i en stockholmsförort för att hjälpa till med en flytt. Han hade emellertid mått dåligt och åkt hem med taxi vid 21-tiden. Han hade gått och lagt sig omkring kl 23. Ungefär 23.30 hade hans sambo ringt och frågat hur han mådde. – Polisman G medverkade till att hans sambo, som kom hem under förhöret, kunde höras vid samma tillfälle utan att de dessförinnan fått tillfälle att samråda. Sambon bekräftade bl.a. att hon ringt hem vid 23-23.30 på mordkvällen och att polisman G då svarat. – Dagen efter fotograferades polisman G av personalen från säkerhetspolisen för att dokumentera skäggväxten. – Enligt anteckning i en av förhørsledaren upprättad promemoria var polisman G:s skägg och mustasch vid förhörstillfället "inte längre än att det kanske kunde ha odlats fram från och med morddagen".

På spaningsuppslaget från den 6 mars 1986, enligt vilket det till spaningsledningen inkommit ett flertal uppgifter om polisman G:s likhet med fantombilden, finns en beslutsanteckning undertecknad av

Per-Göran Näss: "Beslut 1986-06-12. Ärendet föranleder ingen vidare åtgärd ...".

Utredningsåtgärderna mot polisman G blev föremål för JO:s prövning (JO:s beslut 1988-02-19). Anmälan ingavs genom att kriminalkommissarien John J vid ett besök hos JO i mars 1987 lämnade en redogörelse för ingripandena mot Polisman G, så som denne uppfattat dem. Det framgår att polisman G upplevt de vidtagna åtgärderna som mycket obehagliga.

Efter att ha konstaterat att de förhör som hållits med polisman G och hans sambo haft stöd i rättegångsbalken ägnade JO en hel del uppmärksamhet åt en genomsökning som ägt rum av polisman G:s klädsåk på VD 1. Enligt JO var det i någon mån osäkert om ingreppet var att betrakta som husrannsakan i regeringsformens mening eller om det "varit ett utflöde av det civilrättsliga förhållandet mellan polismyndigheten och polisman G såsom arbetstagare/skåpinnehavare". JO var närmast benägen att se det som en husrannsakan. Någon direkt kritik från JO:s sida utmynnade resonemanget dock inte i. Till saken hör att det förblev oklart vad den som ytterst föranstaltat om åtgärden, polisöverintendenten Hans Wranghult, åsyftat med densamma. Enligt Wranghults egen uppfattning avsåg han inte att någon husrannsakan skulle göras, utan endast att de allmänna utrymmen som polisman G disponerade skulle undersökas. JO:s beslut, som kan betraktas som något överslätande, avslutas med en bedömning som bekräftar att JO haft överseende med enskildheter, men ogillade helheten:

Jag har --- svårt att värja mig för intrycket att man gått onödigt bryskt tillväga mot polisman G och att det i viss mån förekommit påtryckningar för att denne skulle gå med på olika åtgärder. Det förefaller således som om åtgärderna mot polisman G borde ha kunnat genomföras på ett betydligt smidigare sätt.

Vissa uppslag, som har sakligt samband med de föregående

"Löjtnant X"

Under november 1987 inkom uppgifter om "löjtnant X". Löjtnant X var mycket lik fantombilden. Han hade bakgrund som fallskärmsjägare och ingick i en antisabotagestyrka inom flygvapnet samt hade mycket god tillgång till vapen. Det uppgavs att X umgicks i kretsar som var politiskt extrema. Säkerhetspolisen anlätades för att biträda med utredningen. Vissa efterforskningar gjordes och säkerhetspolisen återkom i april 1988 med besked från Per-Göran Näss att det fanns "näring" i tipset.

Förhör med uppgiftslämnaren hölls sommaren 1988. Det framgick att löjtnant X anlätades för utbildning, där han bl.a. förevisade vapen. Den grupp där löjtnant X ingick hade flera gånger utmärkt sig genom att ta sig in i hårt bevakade anläggningar m.m. Uppgiftslämnaren förknippade ett antal personer med löjtnant X, bl.a. polisman A, som enligt uppgiftslämnaren hade goda relationer till löjtnant X och en namngiven hög officer, som enligt uppgiftslämnaren var ”brun”. Löjtnant X och polisman A skulle ha sammanförts av den höge officeren.

Det gick inte att via efterforskningar fastställa var löjtnant X befunnit sig vid tiden för mordet. I november 1988 hördes han själv. Han uppgav sig ha märkt att han numera betraktades som en säkerhetsrisk. Han berättade om sin verksamhet och upplyste bl.a. om att han vid ett tillfälle samarbetat med Rikspolisstyrelsen i en övning som bestod i att lura sig in hos Överbefälhavaren. Löjtnant X och en kollega hade fått låna en polisbil och polisoveraller. För polisens del medverkade polisman A och Per K⁴³. X och kollegan lånade polis-männens legitimationer och tog sig sedan in i staben samt avbröt övningen i anslutning till Överbefälhavarens tjänsterum. Polisman A och Per K befann sig under operationen utanför byggnaden i ett civilt fordon. De hade samband medelst walkie-talkie. (Det framgår inte när detta företag genomfördes).

Den vapensats som löjtnant X använde vid utbildning tillhandahölls av FMV, där den tagits fram av bl.a. den i uppslaget angående polisman A förekommande Per A.

X hade aldrig innehaft någon revolver kaliber .357. Han var mycket vapenintresserad, men hade blivit av med sina licenser 1980, efter det att han dömts för att ha skjutit skarpt in genom ett butiksfönster. Enligt löjtnant X berodde beteendet på att han fått en black-out sedan han under en penicillinkur druckit sprit. Sommaren 1988 hade han erhållit en ny licens för en pistol.

Vid tiden för mordet hade han deltagit i en övning på Gotland. Den påbörjades den 24 februari 1986 och avslutades den 28 februari vid lunchtid. Från den tiden fram till ankomsten till hemmet i Västsverige har löjtnant X alibi. Det framgår av förhørsprotokoll som finns intagna i uppslaget. Hans hustru har i förhör uppgivit att X sov hemma på mornnatten.

Förutom polisman A, Per K och Per A förekommer i utredningen vid ett tillfälle en polis som synes kunna vara identisk med polisman C.

⁴³ Per K är identisk med den Per K som även förekommer på annat ställe i betänkandet, bl.a. i kapitel 5, *Avsnitt Y – ”Turkiet” (PKK)*.

Denne kände löjtnant X och hade arbetat i piketstyrkan vid Stockholmspolisens.

Slutligen kan nämnas att uppslaget innehåller en kort "Sammanfattning av avsnittet ---", daterad i januari 1991. Den lyder på följande sätt:

Efter inkommet tips granskades personen och dennes förhåvanden för aktuell tid. ÖB-Säks personal hjälpte till att få fram allt material för att kunna göra en totalbedömning av ärendet.

OBS att bland det redovisade materialet finns känslig information, vad avser antisabotageskyddet.

Information och utredningen i övrigt tillsammans med förhör har givit att den utpekade personen har haft ett alibi för den aktuella tiden, ävenledes saknas motiv. Man kan även konstatera att de vapentyper man förfogat över ej överensstämmer med den vapentyp som kan vara aktuell i ärendet. Detta faktum utesluter dock ej att man kan ha haft tillgång till annat vapen, men detta är ett faktum som gäller envar.

Ärendet föreslås bli ad acta lagt.

"Y"

Y förekommer i ett uppslag som initierats av en journalist. Journalistens uppgifter kom in till PU i augusti 1990. Uppslaget om Y kan kopplas samman med polisspåret på det sättet att Y var god vän med polisman C och andra poliser. Y är den person som polisman C vid ett tillfälle sägs ha försökt "fixa ut" från arresten. Y hade vidare nära band till och bodde ofta hos en läkare, som hade adress på Birger Jarlsgatan vid den plats där de påstådda iakttagelserna rörande buss 43 skall ha gjorts. Y kan även anses höra till avsnittet extrema grupperingar; han hade anknytning till BSS och Sverigedemokraterna.

I september 1990 inkom bl.a. ett tips som härrörde från en vän till Y. Uppgiftslämnaren hördes i oktober 1990 och lämnade uppgifter om Y och dennes kamrater, bl.a. polisman C. Extrema åsikter och delvis kraftigt asocialt beteende påtalades som grund för att sätta dem i samband med mordet.

Utredningen angående Y är relativt utförlig, även om den kom igång sent. Diverse slagningar gjordes omgående efter det att journalistens uppgifter kom in i augusti 1990. Förhör med Y och läkaren hölls i april 1991. Det framgick bl.a. att bägge mordkvällen befunnit sig på en gård söder om Stockholm, således inte i fastigheten på Birger Jarlsgatan. Flera år senare, hösten 1994, hölls förhör till kontroll av de uppgifter Y och läkaren hade lämnat. Det framställdes även en förfrågan till

säkerhetspolisen om ett antal personer i Y:s bekantskapskrets; svar erhöles i januari 1995.

Utredning avseende övriga polismän med anknytning till polisspåret

Under denna rubrik redovisas uppslag, som kan sägas ha viss anknytning till diskussionen om polisspåret.

Polisman H. I april 1988 inkom uppgift från en polis som arbetat vid VD 1 1980-81. Denne hade sett polisman H bära revolver i ett armhålhölster. I det uppslag där tipset redovisas finns ingen utredningsåtgärd dokumenterad. Det hänvisas till ett annat uppslag, som gäller polisman E. I det ärendet är polisman H hörd, dock endast om sin roll i samband med upptäckten av vattenläckan.

Det hänvisas vidare till ännu ett uppslag, som gäller provskjutning. Det framgår där att polisman H hade licens bl.a. för en Smith & Wesson .357 Magnum. Provsjutning av polisman H:s vapen begärdes i augusti 1993, till synes som ett led i provskjutningen av alla sådana vapen. I samband med provskjutningen hölls förhör enligt fastställt formulär angående vapnet m.m. Därav framgick att polisman H någon enstaka gång hade använt ammunition av typen Winchester .357 Metal Piercing. Patronerna, 3-4 st, hade han fått av polisman A. Han uppgav också vad han gjort på mordkvällen; han hade varit hemma med sin sambo.

I ett utlåtande från februari 1994 uttalade SKL att det inte iakttagits några överensstämmelser mellan provkulorna och mordkulorna, varvid det dock anmärktes att jämförelsen inte var meningsfull, eftersom PU vid provskjutningen inte använt rätt ammunition, dvs. sådan som förekom vid mordet. Två år efter detta besked, i mars 1996, kallades polisman H till ny provskjutning. En sådan genomfördes, nu med rätt kulor. I ett utlåtande från maj 1996 konstaterade SKL att inga överensstämmelser kunde iakttas.

Polisman I är identisk med det på annat ställe förekommande polisbefäl som beordrade ut poliser till polisman E:s vattenläckande lägenhet. Det var också polisman I som höll tal på "polisfesten" den 1 mars 1986, där det – på tämligen lösa grunder – gjorts gällande att det förekommit en skäl för mordet (se nedan, *Polisfesten den 1 mars 1986*). Det finns också ett sent inkommet spaningsuppslag angående polisman I; i mars 1992 inkom ett tips till åklagaren Anders Helin. Det förmedlades av en annan åklagare, Ulf Engberg, som hade kontaktats av en Georg A angående polisman I. – Georg A hördes i samma veva. Ett tiotal dagar

före mordet hade han iakttagit polisman I utanför sin bostad. Polisman I hade uppträtt störande. Georg A hade tilltalat honom varvid I ropat ”fanskapet klarade sig i kväll, men nästa gång tar vi honom”, ”det är Palme vi är ute efter” och ”den där jävla sossen har förstört hela samhället”. Vid tillfället var polisman I enligt Georg A påverkad. Georg A tog med polisman I in till sig för att lugna ner denne. I stannade någon timma eller två. Han fortsatte säga saker som att Hitler var ett fenomen, antydde att han bar revolver och uttalade hotelser mot en kvinna som bodde under Georg A. Polisman I brukade besöka kvinnan i fråga av och till. – Förhørsledaren har gjort en anteckning angående förhöret, av vilken framgår att Georg A hade druckit alkohol före förhöret och att det varit ”svårt att hålla den röda tråden”. Förhørsledaren bedömde dock att Georg A uppfattat händelserna så som de återgetts i förhöret. – I maj 1992 hölls förhör med polisman I. Han tillbakavisade uppgifterna att han skulle ha uppträtt som påstått. Däremot medgav han att han någon gång vid den aktuella tiden efter en fest begett sig till området i fråga för att söka upp sin ”särbo”. Han var spritpåverkad och hade inte klart för sig vad klockan var. Han hade sökt kontakt med kvinnan genom att kasta sten på hennes fönster. Han ville minnas att de bägge bjudits in till Georg A. Det var inte uteslutet att det där förekommit något ”politiskt käbbel”. De angivna uttalandena finner han helt orimliga; han brukade inte uttrycka sig på det sättet, inte heller i berusat tillstånd. Han hade inget vapenintresse och hade inte haft annan kontakt med vapen än via militärtjänsten och sitt tjänstevapen. I fick vissa frågor om vad han gjorde på mordkvällen och svarade att han sannolikt var hemma i bostaden; nyheten om mordet hade han fått av kollegan polisman B, som hade ringt, förmodligen på morgonen den 1 mars. – Några ytterligare utredningsåtgärder, förutom slagning, har ej vidtagits.

Polisman J dömdes strax före mordet till fängelse för brott i tjänsten. Han fick därefter sluta som polis. Det besked han kort före mordet erhöll från Högsta domstolen och som innebar att domen stod fast, kom att sättas i samband med mordet.

Den 7 mars 1986 kom ett tips från en tv-reporter. Denne hade i sin tur fått tips från en polis, som ville vara anonym, att en annan polis begått mordet. Polismannen kunde inte identifieras med ledning av uppgifterna. Per-Göran Näss lade ärendet ad acta i juni 1986 ”då inga ytterligare uppgifter inkommit”. I efterhand står det klart att det var polisman J som åsyftades, men det gick alltså inte att få fram vid denna tid. – Samma dag som detta tips kom in anmälde en anonym polisman att han misstänkte att mordet kunde ha begåtts av polisman J, som arbetade vid vaktdistrikt 3 i Stockholm. Polisman J skulle morddagen

eller dagen innan ha fått en dom på fyra månaders fängelse fastslagen. I väntan på domen skulle polisman J vidare ha uttalat "något stort kommer att hända ..." – Den 9 mars 1986 kom ett anonymt tips om att två polismän åhörts säga att polisman J var mördaren. Den 24 mars 1986 inkom ännu ett anonymt tips angående en polisman som morddagen eller dagen innan fått avslag på sin ansökan om prövningstillstånd i ett mål där han dömts för brott. Polismannen namngavs inte, men tipset torde mycket väl kunna avse polisman J. – I september 1986 hördes polisman J. Han uppgav att han varit hemma på mordkvällen. I omedelbar anslutning till förhöret hördes Christoffer M, som uppgav att polisman J varit hemma på mordkvällen och natten. Christoffer M hade visserligen gått och lagt sig vid 8-9-tiden, men hade väckts på natten av J, som fått reda på nyheten om mordet. Utredningen utvisade att polisman J 1985 dömdes till fyra månaders fängelse för olaga frihetsberövande, falsk tillvitelse och myndighetsmissbruk. Han var långtidssjukskriven från den 16 januari 1986 till den 19 mars 1986 och slutade därefter formellt som polis. Han var alltså inte i tjänst morddagen. Polisman J förekom inte i vapenregistret. I september 1986 skrev Per-Göran Näss av ärendet med motiveringen "Föränleder ej vidare åtgärd då verkställd utredning visat att polisman J ej kan ha haft med gärningen att skaffa." – Mer än fem år senare, i januari 1992, hölls förhör med Nils Ö. Polisman J hade då han hördes uppgivit att Nils Ö hade ringt honom på mornatten och meddelat nyheten. Nils Ö mindes vid förhöret att de hade talats vid och att det var före kl 3 på natten; han kom inte ihåg om det var han som ringde J eller tvärtom. – Ytterligare ett år senare, i februari 1993, besökte den inledningsvis nämnde tv-reportern PU och Hans Ölvebro för en intervju. I samband härmed diskuterades den ovan nämnda uppgift som tv-reportern tidigare lämnat. Han kunde numera upplysa att den person tipset gällt var polisman J. Sagesmannen ville dock fortfarande vara anonym.

Polisman K hade en chefsbefattning inom polisen. Knappt ett och ett halvt år efter mordet, i juli 1987, inkom ett anonymt tips, med signaturen "PHT 652", till Riksåklagaren. Det gällande polisman K, med bl.a. en uppgift om att denne hade haft mycket pengar senaste året. Kort därefter kom ett nytt anonymt tips (samma signatur som ovan) som utpekade polisman K som mördaren. Några månader därefter, i november 1987, daterade Per-Göran Näss en tjänsteanteckning:

Ärendet föredraget för åklagare varvid på mitt förslag beslutats att inga åtgärder för närvarande skall vidtagas, då uppgifterna om polisman K ej innehåller någon substans. Ytterligare kontakter avvaktas.

Ungefär ett år efter det första tipset, i juni 1988, kom ett anonymt brev (samma signatur som tidigare) om polisman K, med bl.a. följande uppgifter om denne: han ”snokade” i regeringskansliet före mordet och berättade att han höll på med en deckare om hur statsministern mördas. Tidigare skulle han ha klagat över dålig ekonomi, men numera hade han råd med vad som helst.

Drygt två och ett halvt år efter detta, i januari 1991, hölls ett förhör med polisman K. Han hade själv begärt att få bli hörd, sedan han fått kännedom om att hans namn förekom i utredningen. Polisman K uppgav att han var politisk ointresserad och hade uppfattat Olof Palme ungefär som han uppfattade alla andra politiker. Han redogjorde för sina ekonomiska förhållanden, varvid framgick att han vid tiden kring mordet upptagit en del lån, anskaffat en del i en fastighet samt öppnat en affär tillsammans med sin hustru (hustrun hade sedan insjuknat och planerna hade gått om intet). Han hade arbetat med försvarets beredskapsplanering kring bl.a. regeringskansliet. Det gällde dock inte personskyddet, som sköttes av säkerhetspolisen. I det sammanhanget hade han fått skissera ett scenario, som bl.a. innefattade att statsministern mördades. Innan denna uppgift var slutförd inträffade mordet. Uppdraget kom därefter att upplevas som olustigt och materialet förstördes. Ytterst få kände till dessa förhållanden. Det var tänkbart att han någon gång hade yttrat sig på ett sådant sätt att det kunde missförstås som att han höll på med en deckare, det skulle dock i så fall ha varit efter mordet. Polisman K underströk att han inte haft någon insikt om statsministerns personskydd.

Polisman L tjänstgjorde vid tiden för mordet på fordonsroteln vid Stockholms polisdistrikt, men var sedan 7 januari 1986 sjukskriven. Veckan efter mordet lämnade kollegor till polisman L tips om denne. Ett antal omständigheter av intresse kom fram.

Polisman L stämde ganska bra in på det signalement som fanns. Han uppgavs vara lik fantombilden, innehade en revolver av ett slag som skulle kunna vara aktuellt som mordvapen och han uppgavs frekventera restaurang Karelia, som är belägen i kvarteren kring mordplatsen. Dessutom framkom att han i ett tidigare tjänsterum haft artiklar rörande politiska våldsbrott m.m. uppsatta på väggen. – Beträffande revolvren kom det fram att denna beslagtogs den 6 januari 1986 under anmärkningsvärda omständigheter. En bil hade påträffats den natten stående på tvären framför ett övergångsställe på Regeringsgatan 66. Bilen var i oordning, med ett fönster trasigt, dörrarna olåsta, tändkablarna löst hängande under instrumentbrädan etc. Bilen, som inte var stöldanmäld, visade sig tillhöra polisman L. Denne uppgav sedermera att det var han som hade disponerat bilen vid tillfället. I baksätet påträffades en

portfölj, som innehöll diverse papper, en kikare och en med fem patroner laddad revolver av märket Smith & Wesson .38 special.

Polisman L hade efter mordet företagit en uppmärksam bilresa söderut tillsammans med en Lars L. De hade färdats i en svart Mercedes med "sotade" rutor och dragit till sig uppmärksamhet. De hade vid flera tillfällen kontrollerats av polis, varvid de lämnat motstridiga besked om sina förehavanden och planer. – Lars L hade dessutom för egen del lämnat uppgifter om iakttagelser han gjort före mordet (han skulle sedermera också ange polisman L för mordet). Sammantaget var omständigheterna så anmärkningsvärda att polisman L och Lars L greps när de den 7 mars 1986 på sin resa anlöpte Malmö med färja efter ett besök i Köpenhamn. Polisman L hördes omgående och fick även delta i en konfrontation. Han släpptes därefter. Samtidigt med förhöret genomfördes efter beslut av chefsåklagaren K.G. Svensson husrannsakan i polisman L:s bostad. Polisman L uppgav vid förhöret att han då mordet begicks besökt ett nöjesställe i Norrtälje tillsammans med ett antal angivna personer. Uppgifterna kontrollerades och visade sig ge stöd för polisman L:s uppgifter. Inget annat som kunde ge grund för misstankar mot honom framkom.

I april 1986 beslutade Per-Göran Näss att det inte skulle vidtas några ytterligare utredningsåtgärder mot polisman L. Polisman L:s vapen provsköts dock drygt ett år senare. Enligt besked från SKL talade inget för att mordplatskulorna utskjutits ur revolvern i fråga. – Uppgifter angående polisman L fortsatte att flyta in från Lars L. Redan den tidigare utredningen hade emellertid, som det heter i Per-Göran Näss utredningsunderlag, visat "att Lars L saknar trovärdighet".

Utredningsåtgärderna avseende polisman L blev föremål för JO:s prövning (JO:s beslut 1986-10-22). I en anmälan till JO i mars 1986 riktade polisman L kritik mot säkerhetspolisen för dess ingripande mot honom. Per-Göran Näss kommenterade klagomålen utförligt. Han skrev bl.a.

Polisman L har uttryckt farhågor att han kan få svårt att gå tillbaks till tjänsten som polis. Skulle dessa farhågor till någon del besannas torde emellertid orsaken därtill icke stå att finna i annat än polisman L:s egna förhållanden och icke bero på säkerhetsavdelningens handläggning av detta ärende.

JO bedömde dels gripandet och förhöret den 7 mars 1986, dels den samtidigt företagna husrannsakan i polisman L:s bostad. JO godtog genomgående de överväganden säkerhetspolisen gjort och fann inte att förhör, hämtning eller husrannsakan genomförts på något otillbörligt sätt.

Polisman L, som inte synes ha återkommit i polistjänst, begick självmord i vittens åsyn i oktober 1993.

Exempel på polisärenden helt utanför polisspåret

Som framgått ovan finns det en stor mängd polisärenden, de flesta har inget med det i den allmänna diskussionen uppmärksammade polisspåret att göra. Som illustration till hur dessa utredningsuppslag kan se ut och vilka åtgärder de föranlett redovisas och diskuteras här fem slumpvis utvalda uppslag. Syftet är inte primärt att ifrågasätta de åtgärder som vidtagits, utan att visa att det ibland synes kunna vara svårt att avväga utredningen på ett rimligt sätt. Varje ärende ger också en blyxtbelysning av de omfattande arbetsinsatser som gjorts och bidrar därför till en beskrivning av brottsutredningen som helhet.

Ärende 1

Det finns polisärenden där ingångstipsen är tunna men där en utredning likväl initierats.

Ett sådant exempel är följande uppslag. Ingångstipset från den 16 mars 1986, som är anonymt, utpekar en namngiven polis. Polis mannen var enligt tipset extremist och palmefientlig. Tipsmottagaren bedömde att uppgiftslämnaren var seriös och att polismannen borde kontrolleras. Säkerhetspolisen begärde i juni 1986 hos det polisdistrikt, där polismannen tjänstgjorde, att "hans förehavanden undersöks på ett diskret sätt". Och vidare: "Enär det åligger säkerhetsavdelningen att undersöka detta spaningsuppslag önskar vi erhålla en bedömning av (polismannens) person samt hans eventuella extrema åsikter." Säkerhetspolisen efterfrågade även vapeninnehav samt tjänstgöringstider mellan den 27 februari och 1 mars 1986.

Ett svar från polisdistriktet finns intaget i uppslaget. Det framgår att polismannen tjänstgjorde 21.30-24.00 den 28 februari och att han innehade jaktvapen. I svarsbrevet tillades "Ev ytterligare uppgifter redovisas senare".

På en kopia av ingångstipset finns följande antecknat:

Beslut 1986-08-13

Föranleder ej vidare åtgärd då verkställd utredning visat att (polismannen) genom sin tjänstgöring är utesluten som gärningsman och i övrigt inget framkommit som kan knyta honom till dådet.

Per-Göran Näss

Vad som framgår är att polismannen kontrollerats, att det framkommit att han tjänstgjorde då mordet begicks, att han hade licens för vissa jaktvapen samt att säkerhetspolisen tydligen bedömt att han inte haft med gärningen att göra. Uppgifterna i själva ingångstipset, att polismannen var extremist, har föranlett en fråga till den lokala polismyndigheten, men det framgår inte om den besvarats. En möjlighet är att svaret förmedlats muntligt men att det inte – av hänsyn till polismannen och kanske till att utredningsåtgärden som sådan bedömts som tvivelaktig – dokumenterats.

Ärende 2

Det finns polisärenden som är mycket grundligt utredda utan att det av uppgifterna i uppslaget framgår varför.

Ett sådant exempel utgick från uppgifter från en tulltjänsteman i norra Sverige. Han anmälde den 11 mars 1986 till säkerhetspolisen, att en namngiven polisman den 2 mars 1986 anlant till sitt hem ”i en liten blå bil, troligen Passat eller Taunus”. Polismannen hade uppträtt konstigt och företedde likheter med fantombilden. Polismannen arbetade vid tillfället i Stockholm.

Företagen utredning visade att polismannen inte var lik fantombilden och – som det får förstås – att den bil han hade färdats i inte kunde vara den i utredningen vid det tillfället aktuella ”blå Passaten”. Per-Göran Näss lade ärendet ad acta enligt ett beslut i april 1986, med motiveringen: ”Då (polismannen) vare sig har ett fordon av aktuellt märke och nummerkombination och det ej heller i övrigt finnes skäl att fortsätta utredningen avskrivs ärendet då misstanke om brott ej föreligger.”

I oktober 1986 togs ärendet upp igen. Det gjordes en slagning på polismannen och tjänstgöringslistor inforrades.

Två och ett halvt år efter det att tipset lämnats, i oktober 1988, hördes polismannen ingående av personal från PU på sin vistelseadress i en norrländsk stad. Han arbetade då som garagebiträde hos polisen i staden. Han tillfrågades om sina tjänstgöringsförhållanden på morddagen (han slutade arbetet ca kl 17, for hem och var hemma under kvällen samt for på morgonen på en planerad semester till hemmet i norra Sverige). Han fick redogöra för resan hem, var han gjort pauser etc. Dagen därefter hördes han ånyo ingående och kompletteringsvis. Han hade bl.a. uppgivit att han vid tiotiden läst på en kvällstidningslöpsedel i Uppsalatrakten att Olof Palme mördats. Han konfronterades nu med upplysningen att kvällstidningarna inte utkommit förrän vid 11-tiden och att han således inte kunde ha sett någon löpsedel vid

angiven tidpunkt. Polis mannen svarade till detta bl.a. att han kanske hade passerat Uppsala något senare än vad han först uppgivit. Han ställdes inför ett flertal frågor av samma misstroagna innebörd. Dagen därefter hördes hans mor. Hon fick besvara frågor om när sonen kom hem, om dennes intresse för politik m.m. Samma dag hölls förhör med polis mannens läkare på en vårdcentral. Därefter synes utredningsuppslaget ha övergivits.

Det är uppenbart att polis mannen utsatts för rätt pressande åtgärder. Läsaren av uppslaget får ingen vägledning om skälet till dessa. I förhören från 1988 antyds att utredarna anser sig ha skäl att ifrågasätta en del uppgifter som polis mannen hade lämnat. Ingångstipset är emellertid efter den redan 1986 företagna kontrollen helt innehållslöst; det enda det säger är att polis mannen for på semester till hemmet den 1 mars 1986. Utöver detta framskymtar att han kanske är en något särpräglad person, som uppenbarligen inte trivts i Stockholm. – Som det ser ut i handlingarna är frågan här inte om uppslaget utretts tillräckligt, utan om det 1988 funnits fog för att överhuvudtaget företa några åtgärder.⁴⁴

Ärende 3

Ett annat polis ärende där åtgärder vidtagits på ett sent stadium utan att de framstår som självklart befogade gäller en polisman, som hade ådragit sig uppmärksamhet från kollegor på grund av beteenden som synes ha varit excentriska snarare än extrema.

Första tipset inkom i veckan efter mordet, den 6 mars 1986. Det angavs att polis mannen var vapenintresserad, innehade en revolver kaliber .357 Magnum och att den ammunition han brukade använda var av just den typ som Olof Palme mördats med. Vidare var han lik fantombilden och politiskt ”blå”, dock utan att vara känd för några extrema åsikter. Tipsaren, en kriminalinspektör, hördes av säkerhetspolisen den 22 april 1986. Han uppgav då att det var uppgifterna om vapen och ammunition som fått honom att tänka på polis mannen. Förhørsledaren, som hade tjänstgjort med den utpekade, upprättade en promemoria, där han angav att det föreföll honom osannolikt att kollegan skulle haft något med mordet att göra och att den utpekade polis mannen hade mellanblont helskägg. Vapenkontroll visade att

⁴⁴ I samband med att vårt utredningsmaterial tillställdes PU för synpunkter har en av de utredningsmän som var engagerade i detta uppslag uppgivit att skildringen inte är rättvisande. Polis mannen hade lämnat oriktiga uppgifter och hans berättelse gav anledning till frågor. Vi har ingen anledning att ifrågasätta detta. Men faktum kvarstår, att ingångsuppgifterna är mycket lösliga.

polismannen hade licens för fem pistoler och två revolverar, dock ingen kaliber .357. Polismannen var enligt en utredningsanteckning inte känd hos säkerhetspolisen. Per-Göran Näss lade ärendet ad acta enligt ett beslut i juni 1986: ”Verkställd utredning visar att (polismannen) ej innehar vapen av aktuell typ och att i övrigt inte framkommit någon omständighet om honom som är av betydelse i målet.”

Ungefär två år efter mordet inkom ett nytt tips om polismannen. Även detta härrörde uppenbart från en kollega, även om avsändaren var anonym. Uppgifterna var i princip de samma som de tidigare utredda. Per-Göran Näss beslöt på den grunden att inte vidta någon ytterligare åtgärd i ärendet.

Nästa handling i uppslaget är ett förhørsprotokoll från förhör med polismannen, hållet tio år efter mordet, i april 1996. Det framgår inte vad som påkallat åtgärden. En nyhet framkommer dock: polismannen innehade en revolver av kaliber .357. Den var av märket Dan Wesson och direktimporterad från USA. (Vid den tidigare vapenkontrollen vid tillståndsregistret hade angivits en Dan Wesson .38 special, importerad från USA.) Polismannen fick nu frågor om ammunition, vad han gjorde mordkvällen (troligen hemma med sambon) samt om hur länge han burit helskäg (femton år). Ungefär fem månader senare, i augusti 1996, hördes polismannens sambo. Hon uppgav att de varit hemma i villan på mordkvällen och att de varit uppe sent; hon mindes att de ännu varit vakna då de tillsammans hörde nyheten på radio. Hon var säker på att polismannen inte varit i Stockholms city mordkvällen.

Förhören från 1996 ter sig långsökta. Det är svårt att se vad som framkallat dem, möjligen var det vapenuppgiften (Dan Wesson är dock enligt vad som uppges från PU inte aktuell som vapentyp). Ingångstipset ger inte mycket att gå på. Polismannen har gemensamt med många av de poliser som utretts att han betraktats som ”udda”, även om det i hans fall alltså verkar ha rört sig om excentricitet och inte extremism (i tipset från -88 framhålls t.ex. att polismannen hade ”svårt för att åka annat än Valiant i tjänsten”).

Ärende 4

Drygt ett år efter mordet, i april 1987, inkom ett brev som vidarebefordrades till säkerhetspolisen. Det innefattar ett mycket tunt ingångstips, som utretts med kraftig fördröjning. Tipset löd:

Ang. Palme-mordet. En person från Göteborg som heter (polismannens namn) var i Sthlm dessa dagar under motiveringen han skulle på poliskurs. Han är EAP-are.

Ytterligare nästan ett och ett halvt år senare, i september 1988, upprättades ett spaningsuppslag över tipset. Polis mannen, född 1934, bosatt och tjänstgörande i Göteborg, identifierades, viss efterforskning rörande hans person synes också ha gjorts. Det antecknades vidare i uppslaget att säkerhetspolisen inte haft några upplysningar som knyter samman polis mannen med EAP. I oktober 1988 gjordes en slagning, inget anmärkningsvärt framkom.

Ännu ett år senare inhämtades uppgifter om polis mannen från en polischef i Göteborg. Det framkom att polis mannen hade genomgått vidareutbildning i Stockholm vid tiden för mordet. Vissa karaktärsupplysningar lämnades också.

I februari 1990, dvs. nästan tre år efter det att tipset inkom, hölls förhör med polis mannen. Han fick lämna upplysningar om var han befann sig vid tiden för mordet (han kunde inte presentera något alibi) och, efter att ha konfronterats med uppgiften om samröre med EAP, om sin politiska hemvist. I det hänseendet uppgav han att han en gång för länge sedan gått med i Högerpartiet och att detta hängt kvar, utan att han för den skull var någon hängiven anhängare till Moderata samlingspartiet.

Inledningsvis har tipset uppenbarligen bedömts som värdelöst, en bedömning som knappast kunnat föranleda kritik om den fått kvarstå. PU:s inventering – ”processande” – av materialet synes sedan ha lett till utredning. Å ena sidan kan utredningen inte klandras för att den strävat efter att vända varje sten i sökandet efter en lösning. Å andra sidan ter sig åtgärderna som i detta fall pliktskyldiga och senfärdiga.⁴⁵ Samtidigt måste man ha förståelse för att uppslagen är närmast oräkneliga till antalet och att det tagit tid för utredningen att nå fram till uppslag som med fog prioriterats lågt. I bedömningen måste emellertid också vägas in hur den som varit föremål för utredningsåtgärderna uppfattat och upplevt dem. Integritets- och rättssäkerhetsaspekter får inte glömmas bort.

Ärende 5

Ett exempel på ett polis ärende som enbart utgår från likhet med fantombilden utgör följande uppslag.

En namngiven polis man utpekades i ett tips från slutet av mars 1986 av en person, som ansåg att polis mannen var lik fantombilden. Det

⁴⁵ I samband med att PU granskat vårt utredningsmaterial har apropå detta uppslag påpekats att fördröjningen under den tid PU var sysselsatt med utredningen mot Christer P får anses naturlig, eftersom personalen då var mycket hårt arbetsbelastad.

angavs även att polismannen skulle vara en "enstöring". Det sistnämnda tillbakavisades dock av utredningsmannen hos säkerhetspolisen, som kände till den utpekade sedan tidigare, och i egenskap av förhørsledare vid förhör i juni 1986 konstaterade att kollegan var sig lik.

Emellertid kunde den utpekade inte prestera något alibi, varför en omfattande utredning företogs till kontroll av uppgifter han lämnat om att han morddagen vid 16-tiden rest norröver i egen bil, där han morgonen efter hjälpt en åkare med tidningsutkörning.

Med tanke på fantombildens utredningsvärde har polismannen utsatts för en onödig och antagligen påfrestande undersökning, dessutom synes utredningsresurser ha förspillts. Bortsett från att utredningen i detta fall skedde såväl i närmare anslutning till brottet som till tipsets inkomst föranleder ärendet reflektioner liknande dem som redovisades i föregående ärende.

Ärende 6

Det finns uppslag bland polisärendena som inte kan bedömas vid en granskning.

Ett uppslag i avsnitt H upptar en uppenbarligen feldaterad ("1983-03-06") promemoria, som enligt handskrivna anteckningar på den samma synes härröra från säkerhetspolisen. Promemorian behandlar ett spaningstips angående ett tvillingpar, av vilka en var polis. Bröderna hade bildat ett eget politiskt parti. I promemorian har en uppgiftslämnare ifrågasatt om bröderna kan sättas i samband med en polisbil som skall ha iakttagits i närheten av mordplatsen på mordkvällen.

En handskriven anteckning anger att ärendet enligt diariet är redovisat vid okänd tidpunkt och att det handlagts av Per-Göran Näss. I september 1994 har det gjorts en slagning på polismannen (inget anmärkningsvärt framkom).

Det är vad som finns i ärendet, som alltså inte kan bedömas. Andra exempel av samma slag finns redovisade nedan (*Vissa iakttagelser av polisbilar under mordkvällen*). Bedömningen i fall av detta slag måste vägas mot vad som uttalats om de just redovisade fallen, som synes överutredda. Det går inte att påstå att ett uppslag som detta är underutrett, det är det sannolikt inte. Däremot är det ett exempel på slarvig dokumentation. Därvid får tas i beaktande att det i ett utredningsmaterial av sådan omfattning som PU-materialet är oundvikligt att vissa delar framstår som "ostädade". I ett uppslag som det förevarande finns inget som tyder på att något av innehållsligt värde gått förlorat genom den bristfälliga dokumentationen.

4.3.3 Uppslag som berör polisen i allmänhet

Fördröjning i sambandscentralen m.m.

Allmänt

En misstanke som framförts i olika sammanhang är att polisens handläggning av larmet om mordet medvetet fördröjdes, med följd att polisen kom sent till brottsplatsen och att gärningsmannen därmed fick ett försprång. Till den diskussionen hör även misstankar om att en polisbil – den s.k. kommissariebilen – dök upp i mordplatsens närhet för tidigt för att den skulle ha kunnat kallats dit genom larmet.

Dessa misstankar har det gemensamt att de riktas mot flera tjänstgörande polismän samtidigt, polismän som i en större eller mindre grupp skulle ha agerat gemensamt och i samråd. Något utpekande av en eller flera av dessa polismän som direkt inblandade i själva gärningen synes det däremot inte vara fråga om. Polisernas roll skall i stället ha bestått i att försvåra möjligheten att upptäcka och gripa gärningsmannen eller att på annat sätt skylta över brottet. I den meningen gäller misstankarna mot polisen alltså snarare bristande vilja att utföra tjänsteåligganden än delaktighet i mordet. I vart fall synes de för brottsutredningen ansvariga ha uppfattat saken så, eftersom det inte inom mordutredningen vidtagits några utredningsåtgärder med direkt sikte på de framförda misstankarna.

Det finns ingen utredning av huruvida det skett en fördröjning i sambandscentralen etc. Den polisman som tog emot larmet är t.ex. inte hörd i mordutredningen. I andra delar finns relevant information inhämtad, men då i annat syfte och registrerad i allmänna avsnitt. Utan att föregripa senare bedömningar kan det därmed konstateras att man i brottsutredningen varit obenägen – eller inte ansett sig ha haft skäl – att befatta sig med denna del av polisspåret.

Det finns således inga till de framförda misstankarna avgränsade utredningsuppdrag att redovisa i dessa delar, samtidigt som det aktuella händelseförloppet på sina ställen belyses i utredningsmaterialet. Exempelvis kan diskussionen kring den nyss nämnda kommissariebilen i viss mån utredas med hjälp av vad kommissarien i allmänt utredningssyfte tillfrågats om. Det är vidare så, att en del utredningsåtgärder, vilka rubricerats som allmänna åtgärder, i praktiken föranletts av de uppgifter kring polisspåret som förekommit i massmedia under årens lopp. I den meningen har det gjorts vissa utredningsansatser. Dessutom innehåller Juristkommissionens efterlämnade arbetsmaterial ett stort antal mycket grundliga förhör angående bl.a. polisens agerande kring och efter mordet. Juristkommissionen har t.ex. haft ett samtal med den operatör som tog emot larmet, ett samtal som finns dokumenterat. Slutligen har

det funnits möjlighet för kommissionen att ställa frågor till aktuella befattningshavare inom polisen (när detta bedömts meningsfullt i beaktande bl.a. av den tid som förflutit sedan händelsen).

Det är alltså möjligt att redovisa viss utredning kring de aktuella frågorna. Men det är likväl viktigt att ha klart för sig att man från mordutredningens sida aldrig föresatt sig att fullt utreda dessa omständigheter.

Fördröjning av larmanropet

Vår framställning i denna del bygger vidare på det som redovisats i kapitel 2, under rubriken *Tidpunkter för mordet, polisens larmanrop och polisens ankomst till brottsplatsen*.

Den tillgängliga utredningen angående förhållandena vid sambandscentralen under minuterna efter det att larmet från växeltelefonisten vid Järfälla taxi kom in består av Juristkommissionens samtal med operatören Ulf H och minnesanteckningar från de samtal den tidigare Palme-kommissionens ordförande och sekretariat hade med operatörerna Ulf H och Jan H.⁴⁶ Information om vad som skett vid sambandscentralen framkommer vidare indirekt i uppgifter som lämnats av de poliser som svarat på eller annars hört larmet över radion.

Juristkommissionen höll den 3 september 1986 vad som i kommissionens anteckningar rubricerats som en intervju med Ulf H. Av anteckningarna framgår följande. Han tog emot ett telefonsamtal från Järfälla taxis växel. Växeltelefonisten sade att någon var skjuten i korsningen Tunnelgatan-Sveavägen. Ulf H försökte få fram fler uppgifter om händelsen men växeltelefonisten visste inte så mycket. Han sade till henne att anropa taxin och be chauffören möta polisen. Därefter registrerade han ett ingripandemeddelande, IM. Detta skedde enligt datorn kl 23.23. Han gick ut med ett områdesanrop ”i område ett”. En piket svarade från Norra Bantorget. Den fick uppdraget. En annan piket, som också låg nära brottsplatsen, fick även den uppdrag att bege sig dit. Han larmade inte ambulans, eftersom han först ville ha bekräftat att skottlossning verkligen ägt rum; hans tanke var att den patrull som kom först till platsen vid behov kunde larma ambulans. Strax efter att piketbussarna fått uppdraget, Ulf H uppskattade det till högst tre minuter senare, kom ett s.k. ilanrop från en av dem. Det togs emot av en annan operatör vid sambandscentralen, Anders T. Det framgår inte

⁴⁶ PK-minnesanteckningar nr 31 och 33. Därutöver har Juristkommissionen hållit ett stort antal utfrågningar/samtal med övrig personal som tjänstgjorde i sambandscentralen mordkvällen. Det som där framkommer belyser dock inte de allra första minuterna efter mordet.

av samtalsanteckningarna vad detta samtal gällde. Ulf H tog emot ett samtal från kommissarie Christian Dahlsgaard, som undrade om han borde åka till platsen. Det skedde ungefär samtidigt som ilanropet kom in. – Ulf H uppgav att han hade tjänstgjort tillfälligt vid sambandscentralen i ett par år. (På annan plats framgår att han normalt tjänstgjorde i C-turens piket; det var den piket som befann sig vid Brunkebergstorg och svarade på larmet samt anlände som andra polisbil till mordplatsen.)

Av minnesanteckningar från de samtal den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat hade med Ulf H den 20 mars 1996, dvs. tio år efter händelsen, framgår utöver det som framkommit ovan följande. Det fanns två sätt för en operatör att ta emot ett larm. Antingen gjorde man en handanteckning och gick ut med larm direkt, för att därefter registrera händelsen och åtgärden i datorn. Eller också började man med att registrera händelsen i datorn, för att därefter gå ut med larmet och sedan registrera åtgärden i datorn. Han hanterade larmet om skottlossning från Järfälla taxi på det senare sättet, dvs. han ”knappade in” uppgifterna på datorn först, och gick sedan ut över radion med ett larmanrop. Sedan han fått svar från först Norrmalmspiketen (vid Norra Bantorget) sedan Södermalmspiketen (vid Brunkebergstorg) registrerade han i datorn att dessa beordrats till platsen.

Beträffande den information han fick från Järfälla taxi uppgav han att växeltelefonisten hade givit ett stressat intryck och att han känt viss osäkerhet om de uppgifter hon lämnade. I anteckningarna upptas också kommentarer från Ulf H till de uppgifter operatören Jan H lämnat, se vidare nedan i anslutning till redogörelsen för vad Jan H uppgivit.

Av minnesanteckningar från de samtal den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat vid samma tid hade med Jan H framgår följande. Han hade arbetat åtta-nio månader på sambandscentralen när mordet inträffade. Mordkvällen var en fredag efter lön och det var ganska stökigt. Han fick en förfrågan från Larmcentralen, LAC, om någon som skulle vara skjuten i hörnet Sveavägen-Tunnelgatan. Han tittade på sin s.k. statusskärm, där de fem senaste ingripandemeddelandena syns, men den händelse LAC frågade om fanns inte med där.⁴⁷ Han ropade då ut en fråga till sina kollegor i sambandscentralen men fick inget svar. Han bad att få återkomma till LAC. När samtalet avslutats tittade han igen på statusskärmen och såg

⁴⁷ Operatörerna hade flera skärmar vid sina bord. En där de själva registrerade in det de gjorde och en annan där de kunde avläsa övrig aktivitet. Det var den senare som kallades statusskärm. Den visade alltså händelser som var aktuella och hade till syfte att underlätta synkroniseringen av arbetet och förhindra dubbelarbete.

då ett "IM" om en misshandel Sveavägen-Tunnelgatan. Han ringde upp LAC och bekräftade att sambandscentralen fått in händelsen; han talade vid detta tillfälle med en annan person på LAC än den som hade ringt upp.

Jan H hade inte hört kollegan Ulf H:s anrop eller patrullernas svar, vilket inte var så konstigt med tanke på hur de var placerade i förhållande till varandra. Däremot borde han ha sett Ulf H:s "IM" om det hade varit infört. Hans förklaring till att han inte gjort det var att Ulf H måste ha tagit emot larmet och gått ut med larmanropet innan denne registrerat uppgifterna i datorn; det var först när man avslutade registreringen genom att trycka på "sänd" som uppgifterna lagrades och kom upp på statusskärmarna.

Ulf H har enligt minnesanteckningarna från samtalet med honom kommenterat detta på följande sätt. Han kunde tänka sig två förklaringar. Den ena var att Jan H helt enkelt sett fel och missat att händelsen fanns på skärmen. I det sammanhanget påminde sig Ulf H att han först inte kodade händelsen som misshandel utan som "kontroll person/fordon". Adressuppgiften fanns dock med och det var därför enligt Ulf H mindre sannolikt att Jan H inte skulle ha sett den. Den andra förklaring han kunde tänka sig hängde samman med den tröghet som fanns i datorsystemet. Ett inregistrerat IM kom omedelbart upp på operatörens egen skärm, men det kunde dröja, ibland upp till ett par minuter, innan det kom upp på statusskärmarna. Detta var en av orsakerna till de dubbelföringar som regelmässigt inträffade i arbetet på sambandscentralen. Med dubbelföringar avsågs att en operatör registrerade in ett larm, varefter en annan operatör fick uppgift om samma händelse från annat håll och också registrerade in händelsen, eftersom det första ingripandemeddelandet inte hade hunnit komma upp på statusskärmen. Det var enligt Ulf H allmänt känt att detta inträffade.

Befälen i de bägge piketpatrullerna intervjuades av Juristkommissionen, Christer P (Norrmalmspiketen) den 24 juli 1986 och Kjell Ö (Södermalmspiketen) den 27 augusti 1986. Christer P bekräftade att hans patrull svarade på larmet. De var vid det tillfället i färd med att tanka på en bensinmack vid Norra Bantorget. De for till mordplatsen med blåljus påslaget. En annan piket och en befälsbil fanns på platsen, liksom ambulans – av samtalsanteckningarna framgår inte om det var en eller två ambulanser – vars personal höll på att lasta in båren med den skjutne. Även Kjell Ö bekräftade att hans patrull svarat på larmet. De hade alldeles dessförinnan passerat på Malmskillnadsgatan vid trappavsatsen ovanför Tunnelgatan. När radioanropet kom befann sig piketbussen fortfarande på Malmskillnadsgatan nästan framme vid Brunkebergstorg. De uppgav sin position och for mot mordplatsen. (På annat ställe framgår att de åkte ned Beridarbansgatan den korta biten

till Sergels torgs-rondellen och därefter Sveavägen raka vägen till platsen; den sammanlagda sträckan torde uppgå till drygt en halv kilometer.) Då de kom fram mot Kungsgatan svängde en radiobil upp alldeles framför dem; det var kommissarie Gösta Söderströms bil. De anlände med andra ord i stort sett samtidigt med Gösta Söderström till mordplatsen, även om han nådde dit först och därigenom och på grund av att han var högsta yttre befäl i vaktområdet den aktuella kvällen blev chef på brottsplatsen.

Även kommissarie Gösta Söderström intervjuades. Det skedde den 28 augusti 1986. Enligt redogörelsen uppgav han följande. Han befann sig i radiobil på Kungsgatan då han anropades av en man som kom springande och ropade att det var skottlossning i korsningen Tunnelgatan-Sveavägen. Söderström ville snabbt komma till platsen och tog därför inte reda på vad mannen hette. När bilen var framme vid trafikljusen i korsningen Sveavägen-Kungsgatan hörde Söderström larmanropet från sambandscentralen. Strax därefter var de på plats. En piket från VD 3, dvs. den just omtalade Södermalmpiketen med Kjell Ö som befäl, anlände ögonblicket efter Söderström. 10-12 personer stod runt en man som låg och blödde. Två personer höll på med livräddande åtgärder. Söderström tittade på mannen samt såg att denne låg i en stor blodpöl och var mycket nedblodad. Söderström ansåg inte att det var något han kunde göra. En man pekade mot trapporna upp till Malmkillnadsgatan och sade "Dom sprang ditåt". Söderström gav Södermalmpiketens befälhavare order om att uppta förföljandet. Denne frågade efter signalement. Söderström sade att det skulle de få senare. Poliserna från piketstyrkan sprang iväg.

Söderström uppgav vidare att det i folksamlingen fanns en kvinna som var mycket uppriven. Han kände vagt igen henne, men kunde inte komma på vem hon var. Det var svårt att prata med henne, men han fick klart för sig att den skjutne var hennes man. Efter kontakter med vittnena konstaterade Söderström att dessa inte hade iakttagit särskilt mycket, de hade främst koncentrerat sig på offret. Han meddelade sambandscentralen att gärningsmannen hade sprungit upp mot Malmkillnadsgatan. Då hade han ännu inget signalement. Hans chaufför Ingvar W meddelade honom strax senare ett signalement. Ingvar W tog över rapporteringen till sambandscentralen. Ännu ett signalement kom fram som också larmades ut; det var förvirrande, man visste inte om det rörde sig om två gärningsmän. Söderström gjorde nya försök att tala med den skjutnes hustru och fråga henne vem hon var. Hon var mycket upprörd och skrek något om att hon var Lisbeth Palme och att mannen var Olof Palme. Söderström trodde först inte på detta, men kände sedan igen henne och gick fram till den skjutne och kände igen statsministern. När man på brottsplatsen fick klart för sig vem offret var uppstod en

viss förvirring och förstämning. Först hade allt gått på rutin – nu fick det en annan dimension. Han meddelade sambandscentralen att offret var statsministern.

Ambulansen kom enligt Söderström snabbt, personalen försökte med livräddande åtgärder, lastade in båren och for ”efter några minuter”. Enligt vad Söderström uppgav var den tid som kommit att anges för polisens ankomst till mordplatsen, 23.23, felaktig. Klockan var enligt hans uppfattning 23.28 då han anropades på Kungsgatan. Polisen kom inte alls så snabbt till platsen som det påstås utan sex-sju minuter efter gärningen.

Kommissariebilen

Under mordkvällen tjänstgjorde poliskommissarie Christian Dahlsgaard som s.k. yttre befäl. Han fanns i radiobil 1520, där Tomas E var förare. Bilen befann sig i Kungsträdgården när larmet om skottlossning på Sveavägen gick ut. Dahlsgaard hörde andra svara på anropet och kallas till platsen. Han beslöt att själv bege sig dit. Patrullen for upp Hamngatan, sedan Regeringsgatan höger och så småningom David Bagares gata vänster upp till Malmskillnadsgatan, där trapporna från Tunnelgatan mynnar ut. Det har ifrågasatts varför patrullen tog denna väg, som, enligt vad som från en del håll uppgivits, inte – med bil – skulle kunna leda fram till brottsplatsen. Det har vidare ifrågasatts varför Dahlsgaard inte hejdade den person, som hans bil ostridigt mötte på David Bagares gata. Personen visade sig vara identisk med den person som följt efter gärningsmannen, dvs. vittnet Lars J. Slutligen har det, med ledning av uppgifter om hur vittnet Lars J förflyttat sig, ifrågasatts om inte kommissariebilen i själva verket måste ha befunnit sig på platsen innan larmet gått ut.

I förhållande till de uppgifter som förekommit i diskussionen kring polisspåret finns det i princip ingen relevant utredning om Dahlsgaard i PU.⁴⁸ Han är hörd om sina iakttagelser vid mordplatsen och har därvid även upprättat en egen promemoria. Värld att notera är Dahlsgaards uppgift att det tog högst 11/2-2 min från det att larmet gick tills hans bil svängde in på David Bagares gata, liksom en iakttagelse beträffande vittnet Lars J: denne var inte det minsta andfådd (vilket alltså kan tolkas

⁴⁸ Det finns ett uppslag med ett anonymt och från mordsynpunkt helt substanslöst tips om Christian Dahlsgaard. Tipsaren uppgav sig ha sett Dahlsgaard ha kontakter med kriminella ”under vänskapliga former”. Den enda anknytningen till mordet låg i att tipsaren påminde om att Dahlsgaard under mordnatten färdades i radiobilen 1520. Uppslaget har inte föranlett några utredningsåtgärder i förhållande till Dahlsgaard.

som att han inte hade sprungit hastigt efter mördaren, något som bestyrks av annan utredning).

Sammanfattande anmärkningar

Fördröjning i sambandscentralen. Som vi redovisat i kapitel 2 anser vi det klarlagt att den till platsen larmade polispiheten anlände till mordplatsen senast kl 23.25.30 och att den troligen anlände i vart fall en minut tidigare. Vi har vidare bedömt det som troligt att larmet gått ut (påbörjats) en halv minut innan polispiheten anlände, dvs. senast 23.24. Utifrån vad som är känt om hur polisens sambandscentral fick kännedom om händelsen, jämfört med vad som i övrigt kan antas om skeendet, framstår det vidare som osannolikt att operatören vid sambandscentralen avslutat det mottagna larmsamtalet före 23.23. Med rimliga antaganden om förloppet och i beaktande av de osäkerheter som råder beträffande flera enskildheter i detta framstår det som ett möjligt resultat av en normal hantering om larmet skulle ha gått ut vid den tidpunkt då vi funnit det troligt att det gått ut, dvs. ungefär 23.24.

Sammantaget förefaller det oss troligt att händelserna utspelat sig på ungefär följande sätt:

- ◇ Mordet begicks ungefär 23.21.30
- ◇ Taxichauffören Anders D hade kontakt med sin växel kring 23.22
- ◇ Han talade med växeln ungefär 30 sekunder; samtalet var slut före 23.23
- ◇ Växeltelefonisten tog fram numret till sambandscentralen och fick kontakt före 23.23
- ◇ Växeltelefonisten och operatören vid sambandscentralen talade ungefär 30 sekunder
- ◇ Därefter – dvs. efter 23.23 – gick operatören ut med larmet
- ◇ Larmet besvarades först av Norrmalmspikteten och strax därefter av Södermalmspiketen
- ◇ Södermalmspiketen åkte omgående till mordplatsen och anlände dit ungefär 23.24.00-23.24.30
- ◇ En halv till en minut senare vinkades Sollentunaambulansen in till mordplatsen
- ◇ Personalen var sysselsatt med undersökning, livräddande åtgärder, lastning på bår och ilastning i ambulansen ungefär tre minuter från det att ambulansen vinkats in; klockan var därefter knappt 23.28
- ◇ Kl 23.28.00 meddelade ambulanspersonal att man var på väg mot sjukhuset

Denna beskrivning av händelseförloppet ger utrymme för möjligheten att hanteringen på sambandscentralen inte var så snabb som den bör vara. Men det är svårt att ha någon bestämd mening om detta. Å ena sidan är det möjligt att det tog en minut från det att operatören på sambandscentralen hade fått underlag för att gå ut med larmanropet tills han faktiskt gjorde det. Å andra sidan är det också möjligt att samtalet från växeltelefonisten vid Järfälla Taxi kom fram senare än det tidigast kan antas ha gjort. Enligt vår beräkning föreligger i alla händelser inget som kan beskrivas som påtagliga fördröjningar. Vid bedömningen av skeendet och de inblandades åtgärder finns det här åter anledning att påminna om att händelsens extrema karaktär inte var känd i detta skede.

Samtidigt bör det understrykas att den enskilt viktigaste faktorn för vår analys och beräkning är den tid vi bedömer att ambulanspersonalen tillbringade på platsen (jfr redogörelsen i kapitel 2). Vi anser det därvid även möjligt att det endast förlöpte två minuter från det att ambulansen vinkades in till det att den andra ambulansens personal meddelade att man var på väg till Sabbatsberg. Detta ger utrymme för hypoteser om en viss fördröjning. I det sammanhanget är operatören Jan H:s uppgift till LAC strax före 23.25, då han uppgav sig inte känna till larmet, av intresse. Den talar med viss konkretion för möjligheten att larmet vid den tiden ännu inte gått ut (att det i vart fall måste ha varit på gång vid den tidpunkten följer av det enligt vår mening klarlagda förhållandet att den larmade Södermalmspiketen var på plats senast 23.25.30). Sammantaget finner vi det i och för sig mer sannolikt att Jan H:s besked till LAC i sak var felaktigt – beroende på något slags kommunikationsproblem inom sambandscentralen – än att larmet då ännu inte gått ut. Men bägge alternativen måste med tillgängliga fakta betraktas som möjliga.

Dessa förhållanden, dvs. att det troligaste är att ingen påtaglig fördröjning skett, ställda mot möjligheten av att det gått upp till två minuter efter det att man på sambandscentralen fått kännedom om larmet till det att larmanropet gick ut, skall jämföras med hypotesen om en konspiration, som alltså är att en analys av tidsuppgifterna pekar på en medveten fördröjning av larmet i sambandscentralen. Om detta är två saker att säga.

För det första talar omständigheterna enligt vår mening alltså mot att det överhuvudtaget skett någon påtaglig fördröjning; det är mer sannolikt att så inte skett än att det förekommit.

För det andra är den möjliga fördröjningen ett par minuter. Om det för en krets av konspiratörer hade varit ett centralt moment i handlingsplanen att passivisera sambandscentralen borde detta emellertid ha skett på ett sätt som tillförsäkrade konspirationen en större marginal. Mot

detta kan hävdas att konspiratörerna kanske hade tänkt sig en större marginal, men att detta omöjliggjordes av att samtalet från LAC till Jan H "avslöjade" den pågående fördröjningen. Det skulle i så fall visa på flera svagheter i brottsplanen, t.ex. att man inte styrde inkommande samtal och att i vart fall inte Jan H tillhörde de sammansvurnas krets.

Om en eventuell fördröjning i stället för att vara ett centralt moment bara var ett av flera sätt för personer inom polisen att "kasta grus" i spaningsmaskineriet skulle den framstå som mer tjanlig och logisk. Då borde emellertid även fler medhjälpare ha dykt upp för att från olika håll försvåra arbetet. Det kan hävdas att det var just vad som skedde. dvs. det osystematiska eftersöket, den otillräckliga avspärningen, de fragmentariska vittnesuppgiftsanteckningarna, kaoset på sambandscentralen, det felaktiga rikslarmet och så vidare, fram till "villospår" som Viktor G och PKK – allt detta skulle då vara belägg för att polisen på många håll gjorde vad den kunde för att försvåra spaning och utredning. Det skulle förutsätta att poliser överallt i Stockholm varit mer eller mindre införstådda med att statsministern skulle mördas. Blotta möjligheten av ett par minuters fördröjning av larmet i sambandscentralen är mycket långt från att kunna tolkas som ett tecken på detta.

Det sagda innebär inte att förhållandena på sambandscentralen och tidsuppgifterna kring polisens ankomst till mordplatsen m.m. är tillfredsställande utredda. Det framstår till en början som svårbegripligt att polisen inte på samma sätt som LAC registrerade såväl kommunikation som tidsuppgifter. Om det skett skulle hela diskussionen kring den eventuella fördröjningen kunnat inskränkas till en uppspelning av bandet. Lika anmärkningsvärt är att man inom sambandscentralen fäste så liten vikt vid att datorernas klockor visade exakt och rätt tid. Som vi påpekat på annat ställe har datorklockorna visat fel tid bägge gångerna kommissionen besökt sambandscentralen. Dessutom visade olika datorer olika tid, vilket gav ett ungefärligt intryck åt en verksamhet där precision rimligen måste eftersträvas.

Anmärkningsvärt är också att den s.k. logglistan från mordkvällen och mordnatten inte bevarades. En automatisk utskrift av alla noteringar i sambandscentralens dator görs fortlöpande. Den har i normalfallet endast betydelse då datorsystemet på något sätt havererar. I detta fall skulle den ha kunnat sparas för att användas som bevismedel.

Till dessa missförhållanden kommer att polisen inte gjort några försök att rekonstruera sitt eget arbete under den första tiden efter mordet. Det stod ju mycket tidigt klart att de inledande åtgärderna fungerat dåligt och, bl.a. genom Gösta Söderströms redogörelse och uppfattning om tidsförhållandena, att frågor kring polisens ankomst till mordplatsen skulle komma att ställas. Trots det saknas det helt

dokumenterade ansatser till självrannsakan och uttryck för en vilja att lära av uppenbart begångna misstag. Det synes också ha lett till att misstagen kommit att upprepas i andra sammanhang, t.ex. i samband med de s.k. Stureplansmorden 1994. Vi återkommer till dessa frågor i våra övergripande bedömningar, men konstaterar redan här att underlåtenheten att snabbt och grundligt utreda de polisiära förhållandena på mordplatsen och i sambandscentralen har bidragit till den jordmån där polisspåret vuxit fram. Det är särskilt tydligt när det gäller polisledningens sätt att hantera Gösta Söderström och de uppgifter han lämnade.⁴⁹

Sammanfattningsvis kan det synas som om diskussionen om en fördröjning i sambandscentralen helt hade kunnat avfärdas om det inte vore för samtalet från LAC till operatören Jan H i sambandscentralen, ett samtal vars innehåll inte har kunnat ges någon tillfredsställande förklaring och som gör att det trots allt måste betraktas som en möjlighet att en fördröjning förekommit. Det grundläggande skälet till att det inte gått att sätta punkt för diskussionen om en medveten fördröjning är emellertid de missförhållanden som allmänt rådde i sambandscentralen och polisens ovilja att själva snabbt söka bringa klarhet i förhållandena. Detta gör att vi får leva med att vissa enskildheter kan förbli oförklarade.

Kommissariebilen. Det har alltså hävdats att den färdväg den s.k. kommissariebilen valde var anmärkningsvärd, eftersom den inte ledde till mordplatsen utan en trappavsats flera kvarter från brottsplatsen; med bil skulle detta vägval vara otjänligt för den som ville ta sig till hörnet Sveavägen-Tunnelgatan. Premissen är dock felaktig. Ett kvarter söder om Tunnelgatstrappan ligger Apelbergsgatan, via vilken det går att köra med bil ned till Sveavägen. Polisbilen hade alltså kunnat fortsätta den vägen ned till mordplatsen och anlända med bara några sekunders fördröjning jämfört med om Tunnelgatan hade varit farbar med bil. Det var alltså ingen återvändsgränd som kommissariebilen körde in på. Att patrullen i och för sig inte valde den närmaste vägen till mordplatsen är uppenbart och har av Christian Dahlsgaard förklarats med att en annan patrull kom från samma håll som kommissariebilen och att han därför valde att "täcka in" en alternativ (flykt)väg från platsen för den uppgivna skottlossningen. Christian Dahlsgaards handlande i det sammanhanget och vad han uppgivit om det förefaller oss naturligt och förenligt med de polisiära bedömningar

⁴⁹ Söderströms uppfattning om tiden för polisens ankomst får enligt vår mening anses tillförlitligen vederlagd, inte minst med tanke på vad som är känt om tiden för ambulansernas avfärd från mordplatsen.

han hade att göra. Med tanke på den flyktväg mördaren tog var bedömningen förutseende. Det är inte rimligt att vända detta förutseende mot patrullen och i stället utgå från att skälet till att den begav sig till rätt plats skulle ha varit att den på förhand haft kännedom om attentatet och attentatsplatsen.

Det var naturligtvis olyckligt att Lars J inte hejdades, eftersom denne ju hade kunnat lämna värdefull information till ledning för patrullens och den övriga polisens spaningsarbete. Bilden kompliceras ytterligare av att vittnet inte gjorde någon ansats att själv hejda polisbilen. För Dahlsgaards vidkommande bör det vidare understrykas att det inte finns något som talar för att varken Dahlsgaard eller någon annan som inte befann sig på brottsplatsen visste särskilt mycket om brottet vid denna tidpunkt. Det man hade att gå på var ett larm om skottlossning i hörnet Sveavägen-Tunnelgatan, det var allt. Några slutsatser av Dahlsgaards underlåtenhet att hejda Lars J kan man enligt vår bedömning inte dra, se vidare strax nedan.

Det finns inga hållfasta belägg för att kommissariebilen kom "för tidigt". Tvärtom talar omständigheterna för att Christian Dahlsgaards egna uppgifter om skeendet stämmer.

Slutligen bör frågan ställas om de omständigheter som anförts sammantaget leder till annan bedömning än de överväganden som gjorts beträffande var och en av dem för sig. Den enskilda omständighet som kan te sig besvärande för Christian Dahlsgaard är att Lars J inte stoppades. Om patrullen nu tagit denna väg för att eventuellt genskjuta en eventuell gärningsman borde väl Lars J ha hejdats? Eftersom så inte skedde kan man fråga sig om syftet med patrullens närvaro i området kan ha varit ett annat. Det ställer i sin tur valet av färdväg i en annan dager osv. Vi har förståelse för att man kan fundera i de banorna, men anser ändå inte att underlåtenheten att hejda Lars J kan läggas till grund för konspirationsmisstankar. Det är fullt tänkbart att patrullen bedömde att Lars J inte kunde ha haft med en skottlossning att göra. Spaningen måste i ett skede som det aktuella och med den begränsade information patrullen hade ske med urskillning; det var inte fråga om att kontrollera alla personer i området. Även om det alltså från flera synpunkter skulle ha varit bättre om Lars J hade kontrollerats, är det förhållandet att så inte kom att ske inte direkt anmärkningsvärt och därför inte heller ägnat att väcka några misstankar om att patrullen skulle ha varit ute i otillbörliga ärenden.

Södermötet

Bakgrund

Det har som en del av polisspåret framförts att det skall ha ägt rum möten av konspiratoriskt slag mellan polismän tiden före mordet. De brukar kallas "Södermötet" eller "Mötena på söder", eftersom det eller de skall ha ägt rum på Söder i Stockholm. Kommissionen har i utredningsmaterialet endast kunnat identifiera uppgifter om ett möte. Uppgifterna innebär i praktiken att mordet skulle ha planerats vid detta möte. "Södermötet" har vid skilda tillfällen omtalats i medierna. Därvid har det hänvisats till en polischef i Stockholm, som känt till mötena, vilket gav uppgifterna en ökad trovärdighet.

Utredningen

Av en tjänsteanteckning i uppslaget, signerad av Hans Ölvebro, framgår att journalisten Olle A hade kontaktat Ölvebro och berättat bl.a. följande. Olle A hade en källa som var polischef i Stockholm. Denne hade av en annan polischef fått höra att ett antal polismän träffades dagen före mordet på Söder i Stockholm. De aktuella polismännen var polisman A, Per K, Kjell K, Jerry E och Jan S.⁵⁰ Dessutom deltog en vapenexpert (torde åsyfta "löjtnant X", se ovan). Vid mötet hade diskuterats vapen och eventuellt också planer på att mörda Olof Palme. Tjänsteanteckningen är daterad den 13 maj 1991, medan utskriften är daterad den 3 mars 1992. Anteckningen synes alltså ha aktualiserats i samband med den utredning som sedermera kom igång (våren 1992).

Den 27 februari 1992 meddelade polisintendent Erik Rönnegård vid polismyndigheten i Stockholm i anledning av uppgifter i TV-programmet *Norra Magasinet* Hans Ölvebro att polisintendent Curt Nilsson berättat för Rönnegård om "Södermötet". Det skulle ha skett på Nilssons tjänsterum, troligen före 1988.

Med datering den 3 mars 1992 finns en promemoria upprättad av Ulf Karlsson angående uppgifter han fått av Nilsson och hur han vidarebefordrat dem. Promemorian har följande innehåll.

I samband med TV-programmet *Norra Magasinet* 1992-02-27 framkom uppgifter om att "en polischef" till olika personer, bland andra till mig skulle ha lämnat information om en sammankomst "på Söder" där polimän deltagit. Denna sammankomst skulle kunna ha något med mordet på Olof

⁵⁰ Per K förekommer på andra ställen i vårt betänkande, t.ex. i kapitel 5. Jan S är ej att förväxla med den kriminalinspektör som hanterade polisärendena för säkerhetspolisens räkning.

Palme att göra. Det framkom också att den uppgiftslämnande polischefen skulle ha varit polisintendent Curt Nilsson vid Stockholmspolisen.

Någon uppgift av angivet slag har inte lämnats till mig. Däremot besöktes jag av polisintendenterna Curt Nilsson och Ann-Marie Hedström 1988-11-07 varvid Nilsson enligt mina efter samtalet förda anteckningar uppgav följande.

Han känner väl polisman A som arbetat under Nilsson. Polisman A är kall-sinnig och okänslig och fullt kapabel att mörda. Han är vapenfixerad och står politiskt långt ut på högerkanten. Polisman A efterträddes som vapeninstruktör av polisman F. Även han vapenfixerad och långt ut till höger. Polisman F ”dyrkade” polisman A. Polisman F hade en lägenhet i hörnet Tunnelgatan-Regeringsgatan och var den polisman i piketbuss 3230 som under kvällen för mordet flyttade sin bil. Polisman F var en av de poliser som beordrades förfölja mördaren. Polisman F kräktes när han sprungit uppför trappan. Polisman A begärde sig ut från sjukhus den 28:e efter genomgången blindtarmsoperation. Polisman A har en lunkande gång även i normala fall. Polisman F har senare drabbats av oförklarlig viktminskning. Slutade som polis men är tillbaka vid piketen VD 1. Polisman A har en god vän, (namnet på ”den f.d. militären”), som var anställd på ”säkerhetssidan” inom televerket.

1988-11-08 antecknade jag följande.

Besökte Palmegruppen tillsammans med Rpc och Öd. Förvissade mig om att Hans Ölvebro kände till den information som Curt Nilsson lämnade 1988-11-07.

Utredningen tog fart i och med att Rönnegård tog kontakt med Hans Ölvebro. Det var i sin tur framkallat av uppgifterna i Norra Magasinet. Det framgår av Ölvebros tjänsteanteckning att PU tidigare kände till själva påståendena. Vad som skedde den 27 februari var att Olle A:s källa, som alltså var Rönnegård, kontaktade Ölvebro. Enligt Ulf Karlssons promemoria från den 3 mars 1992 hade han i november 1988 vid ett möte med Palmegruppen förvissat sig om att Hans Ölvebro kände till de uppgifter Nilsson lämnat till Ulf Karlsson. Dessa uppgifter omfattade dock inte ”Södermötet”.

Rönnegård och Nilsson hördes samma dag. Chefsåklagaren Anders Helin närvarade. De relativt ingående förhören visade att Rönnegård och Nilsson hade klart skilda bilder av vad som förevarit dem emellan.

Rönnegård, som hördes först, berättade att han vid ett tillfälle, som han sedermera preciserade till i vart fall efter november 1989 (efter att Christer P hade frikänts), suttit i Nilssons tjänsterum. Nilsson hade då berättat om ett möte före mordet med högerextremister närvarande. Uppgifterna föreföll Rönnegård lätta att kontrollera. Nilsson kunde i princip namnge alla personer som varit med, till och med adressen

nämndes enligt vad Rönnegård hade för sig. Beträffande namnen mindes Rönnegård Kjell K, Per K och Janne S, eventuellt även polisman A. Nilsson hade vidare resonerat kring polisman A som möjlig gärningsman; sättet som gärningsmannen rört sig på kunde förknippas med en person som nyligen opererats. Vid mötet hade även en piketpolis, som varit en av de första på mordplatsen, närvarat. Rönnegård mindes inte namnet (den han beskriver överensstämmer med polisman F, vår anm.). Nilssons uppgifter var mycket detaljerade och initierade, "ett helt scenario". Nilsson hade vidare uppgett att uppgifterna var kända för spaningsledningen. – Efter ett samtal med Olle A, där denne uppgett att spaningsledningen inte kände till de uppgifter Rönnegård hört från Nilsson, sökte Rönnegård upp Nilsson för att kontrollera saken. Nilsson sa att han talat med Tommy Lindström och Axel Morath om uppgifterna. Rönnegård frågade också om Nilsson verkligen trodde på "det här med konspirationsteori om poliser". Det besvarade Nilsson med att diskutera några poliser i vars förehavanden man hade mycket lite insyn (han nämnde Kjell K). Rönnegård fortsatte:

Men då sa jag åt honom (dvs. Nilsson, vår anm.), det är allvarliga anklagelser. Tror du verkligen att det skulle vara möjligt att flera poliser, och då mena han det att, det här är killar som är så hårda så att dom till och med skulle kunna hålla tätt om det här.

Rönnegård hänvisade vidare till att Nilsson var mycket betrodd inom polisen och att han hade polisledningens öra, han fick t.ex. ofta företräda myndigheten i stora frågor som fotbolls-EM i Stockholm. – Rönnegård var "förbannad, inte så litet heller" på Nilsson för att denne två gånger vilselett honom om att spaningsledningen var informerad trots att denna som han nu förstod varit ovetande.

Nilsson, som hördes av PU senare samma dag, ombads kommentera de i massmedia cirkulerande uppgifterna om "Södermötet". Han kände inte till några möten, uppgiften var för honom "helt obekant". Han hade inte vidarebefordrat någon information om sådana möten. Däremot hade han av journalisten Lars B, som han träffat ganska ofta, fått uppgifter om en av sina underlydande polismän. Polismannen i fråga, polisman F, hade betett sig anmärkningsvärt på brottsplatsen. Under förföljandet av gärningsmannen hade han ovanför trapporna till Malm-skillnadsgatan stannat och kräkts. Dessutom var han bosatt längs flyktvägen. Nilsson hade undersökt uppgifterna och fått dem bekräftade samt därefter fört dem vidare till Sven-Åke Hjälmoth. Han kom sedan att träffa Tommy Lindström och Åke Röst (utredningsman vid PU) i ärendet. Han daterade detta till någon tid efter det att Juristkommissionen lämnat sin rapport – "hösten -87 eller våren -88". Han hade fört

motsvarande uppgifter vidare till Ulf Karlsson. Då hade han även berättat en del om polisman F:s relation till polisman A. Uppgifterna om polisman F hade han diskuterat med Rönnegård.

När Nilsson konfronterades med Rönnegårds uppgifter ifrågasatte han om inte denne blandat ihop rykten om möten, vilket man kan ha talat om, med uppgifterna angående polisman F. Nilsson ifrågasatte "om det inte slagit lite kullerbyttor i huvudet" på Rönnegård. Vissa uppgifter i Rönnegårds berättelse var enligt Nilsson uppenbart felaktiga, t.ex. tidpunkten för deras diskussion. Den ägde rum mycket tidigare än november 1989. I övrigt verkade Nilsson ha kunna tänka sig att han återgett journalisten Lars B:s teorier och att det är på den punkten som Rönnegård kan ha blandat ihop saker och ting.

I förhöret med Nilsson uppgav denne att Rönnegård tidigare "kommit i onåd på olika sätt" hos polisledningen för att han ifrågasatt pågående förändringsarbete och att han som socialdemokratisk kommunpolitiker "bevisligen mullvadat med politikerna på ett sätt som starkt irriterat Hjälmsroth och Gösta Welander ... Så han har levt på undantag". Det fanns absolut inga motsättningar mellan Nilsson och Rönnegård, tvärtom.

I juni respektive september 1992, dvs. rätt långt senare, hölls förhör med två av de poliser som utpekats som deltagare i "Södermötet". Bägge tillbakavisade kategoriskt att de skulle ha deltagit i några möten av det angivna slaget. Förhören är relativt ingående och innehåller information om de utpekade poliserna och till viss del deras inbördes relationer. Därvidlag synes utredningen i någon mån ha tagit sikte på att klarlägga eventuella "nätverk". Man kan notera att de poliser som hörts är de vilkas namn framstår som de mest överraskande i sammanhanget. Poliserna A, Per K och Kjell K är inte hörda i ärendet, inte heller "löjtnant X", som alltså torde vara den åsyftade militären.

Uppgifter som lämnats till kommissionen

Erik Rönnegård har inför kommissionen lämnat en redogörelse som överensstämmer med vad som framkommit i PU:s utredning, med följande avvikelser och kompletteringar.

Det som fick Rönnegård att kontakta PU var de uppgifter som lämnades i TV-programmet Norra Magasinet.

Han kunde inte erinra sig exakt när det första samtalet mellan honom och Nilsson ägde rum, men det måste ha varit 1990 eller 1991. Nilsson hade tagit upp ämnet av sig själv. Rönnegård hade varit obenägen att lyssna till vad Nilsson hade att säga. Han anser överhuvudtaget att Nilsson pratar väl mycket och uppgav på direkt fråga att

han ansåg Nilsson vara lösmint. Det hade enligt Rönnegård lett till viss förvåning inom polisen att Nilsson ägnade tid åt att samtala med journalisten Lars B. Eftersom Rönnegård vid det aktuella tillfället egentligen inte ville lyssna på vad Nilsson hade att säga förblev han stående i rummet. Nilsson ”redovisade ett scenario med en hel del detaljer” om ”hur det här skulle ha kunnat gå till”. Nilsson känner de personer han talade om – dvs. de som skulle ha deltagit i den eventuella konspirationen – väldigt väl. Nilsson har varit länge inom Stockholmspolisen, är mycket betrodd och få har så bra kontakter som han. De personer han talade om, bl.a. Jan S, var dessutom hans egna ”skyddslingar”, som han inte hade någon anledning att misstänkliggöra på detta sätt. Rönnegård tog därför de uppgifter som Nilsson lämnade på stort allvar. ”Varför skulle Nilsson nämna något om detta möte om det inte ägt rum?” och varför skulle han ”lämna ut sina skyddslingar”? var frågor som Rönnegård ställde sig när han lyssnade till Nilsson.

På fråga uppgav Rönnegård att han i och för sig uppfattade det så att Nilsson spekulerade i tänkbara händelseförlopp, men att denne var så initierad i det han talade om, att det måste tas på allvar. Rönnegård var dock klar över att det rörde sig om hypoteser.

Det är riktigt att han senare tog kontakt med Nilsson för att kontrollera att denne verkligen talat med mordutredarna om det han berättade för Rönnegård. Rönnegård kunde dock numera inte erinra sig det samtalet närmare eller hur Nilsson då reagerat.

Rönnegård uppgav att han hade haft kontakt med journalisten Lars B och talat om ”södermötet” m.m.

Efter det att Rönnegård hade kontaktat PU och såväl Rönnegård som Nilsson förhört uppsyningsvis blev Rönnegård uppsökt av Nilsson. Denne var ”fruktansvärt upprörd” över att Rönnegård tagit kontakt med PU. Rönnegård hade då svarat att Nilsson ju själv uppgett att mordutredarna var informerade, varför det väl inte fanns något att vara upprörd över.

På fråga om han idag tror att något ”södermöte” ägt rum eller att någon polisiär konspiration kan ha legat bakom mordet, svarade Rönnegård att han idag inte tror det, eftersom det efter så här lång tid skulle ha läckt ut information om detta i så fall. Men vid den tidpunkt då samtalet med Nilsson ägde rum ansåg han inte att vare sig det ena eller andra kunde uteslutas. I det sammanhanget uppgav Rönnegård att det för hans bedömning kunde ha spelat en viss roll att han var kommunalpolitiskt aktiv socialdemokrat och att han kanske var mer vaksam mot högeravvikelse inom polisen än vad kollegor som inte hade samma politiska bakgrund var.

Curt Nilsson har inför kommissionen lämnat en redogörelse som överensstämmer med vad som framkommit i PU:s utredning, med följande avvikelser och kompletteringar.

Bakgrunden till det samtal som Rönnegård rapporterat om till PU var att Nilsson fått en uppgift om att polisman F kräktes under förföljandet av gärningsmannen. Nilsson trodde att han fått denna uppgift av journalisten Lars B, men när han hade kontrollerat saken med Lars B hade denne sagt att så inte var fallet. Nilsson betonade att han "aldrig blivit ojuste bemött" av Lars B och att han har förtroende för denne som yrkesman. För Nilsson framstod det därför som gåtfullt varifrån han fått informationen om polisman F:s kränkningar.

I alla händelser fann Nilsson uppgiften mycket anmärkningsvärd. Han hade resonerat så här. Polisman F hade sina sympatier långt till höger och hade anknytning till extrema kretsar inom polisen. Hans beteende – en vältränad polisman som kräks efter en jämförelsevis lätt språngmarsch – skulle kunna förklaras av en stor mental anspänning. Nilsson drog "den rätt naturliga slutsatsen" att polismannen kanske visste vem det var som skjutits (när poliserna kommenderats att uppta förföljandet var offrets identitet ännu inte känd på brottsplatsen) och att han kanske misstänkte att hans egen lägenhet kunde ha tagits i anspråk av den flyende gärningsmannen. Nilsson kände även till att polismannen var en nära vän till polisman A. Denne hade ju opererats kort före mordet och beskrivningen av en gärningsman med "vaggande gång" som rörde sig relativt långsamt från brottsplatsen kunde stämma in på polisman A, hade Nilsson resonerat. För att få närmare information om hur det förhöll sig med polisman F:s kränkningar hade Nilsson tagit kontakt med befälet i den piketstyrka där polisman F tjänstgjorde, Kjell Ö. Denne hade givit Nilsson en detaljerad beskrivning av patrullens åtgärder före och efter larmet, bl.a. av händelsen då polisman F parkerade om sin bil och då denne kräktes. – Det var uppgifter av det här slaget som Nilsson förmedlade till Rönnegård. Nilsson hade i sammanhanget även tankar om att en konspiration kunde ha utgått från att Olof Palme brukade besöka socialdemokraternas parti-lokaler på Sveavägen, belägna ungefär mitt emot biografen Grand, och från att han då kunde promenera hem. Ett scenario motsvarande det som inträffade skulle därmed kunna ha varit förberett.

Nilsson är mycket osäker på när samtalet utspelade sig och kan inte ange någon hållpunkt alls för en tidsbestämning. Han kom inte ihåg om Rönnegård tog kontakt med honom vid något senare tillfälle för att kontrollera om mordutredarna var informerade. Han minns däremot att han sökte upp Rönnegård efter det att PU tagit upp saken och hört honom upplysningvis. Han hade blivit arg på Rönnegård för att denne "skenat iväg" och gjort klart för Rönnegård vad han tyckte om detta.

Därefter hade de inte talat om saken; de har i dag mycket goda relationer som kollegor.

Nilsson hade ingen förklaring till hur Rönnegård kunnat uppfatta honom som han gjort. Skälet till att Rönnegård fört uppgifterna vidare till PU trodde han kunde bero på hänsyn från Rönnegårds sida. Denne kände till att Nilsson hade genomgått en besvärlig period vid tiden för det aktuella samtalet. Rönnegård kan ha trott att Nilssons börda vid tiden var så tung att det fanns risk för att uppgifterna om polisman F m.m. inte skulle komma att bli framförda på det sätt som Nilsson skulle ha önskat om han varit vid full vigör. Nilsson trodde därför att Rönnegård kunde ha agerat av omsorg.

Det sakliga innehållet i de uppgifter om "södermötet" m.m. som förekommit saknar enligt Nilsson substans. När han av PU fick höra om de uppgifter Rönnegård lämnat gjorde han reflektionen "Grattis till en privatspanare till". Hans intryck var att PU dragit samma slutsats, dvs. att Rönnegårds uppgifter inte var tillförlitliga.

Sammanfattande anmärkningar

Nilsson har en sämre minnesbild än Rönnegård av det samtal som ostridigt ägt rum mellan honom och Rönnegård. Det behöver inte betyda att Rönnegårds mer detaljerade uppgifter ligger närmare verkligheten, eftersom det rör sig om händelser, som var gamla redan när PU försökte belysa dem och som nu ligger än längre tillbaka i tiden. Ett försök att sammanfoga de berättelser som lämnats leder till följande bedömning.

Det är ostridigt att Nilsson under tjänsten till Rönnegård framfört spekulationer om i vart fall polisman A och polisman F och dessas förehavanden i samband med mordet. Nilsson har inför kommissionen redogjort för hur han tänkte i dessa frågor och det synes mycket väl kunna vara liknande tankegångar som han delgav Rönnegård. Att Nilsson haft funderingar av det aktuella slaget framgår vidare av den promemoria Ulf Karlsson upprättat efter att ha kontaktats av Nilsson. Rönnegård har i vart fall enligt vad han numera uppger inte uppfattat det som sades som annat än spekulationer från Nilssons sida. Uppgifterna om att poliser varit inblandade på det sätt som saken sedermera kommit att framställas i massmedia synes mycket väl kunna ha sitt ursprung i Rönnegårds samtal med Nilsson. (Beträffande uppgifterna i massmedia finns även möjligheten att Lars B kan ha uppfattat Nilsson precis på samma sätt som Rönnegård synes ha gjort.) Rönnegård drog slutsatsen att Nilsson inte skulle ha framfört sina spekulationer om han inte själv hade tagit dem på visst allvar – en slutsats som vi i så fall

finner rimlig – varför han tillät sig tro att Nilsson själv hyste misstankar i den riktning hans spekulationer gick. Samtidigt är det möjligt att Rönnegård, som enligt egen uppgift hyste en misstro mot den krets av poliser som Nilsson hade talat om, reagerade något känslomässigt på det han fick höra. Kombinationen av de uppgifter som lämnades och den som lämnade dem, dvs. att det var en person med mycket god personkänedom som talade om vad Rönnegård uppfattade som vederbörandes ”skyddslingar”, gjorde uppenbarligen ett starkt intryck på Rönnegård. Det förefaller inte osannolikt att han kan ha läst in mer i den information Nilsson lämnade än vad denne egentligen ville ha sagt. Förklaringen till uppgifternas uppkomst skulle i så fall ligga dels i ett vårdslöst spekulerande från Nilssons sida, dels i en tämligen okritisk och möjligen – vilket Rönnegård själv antytt – ideologiskt präglad reaktion från hans sida.

Det måste emellertid understrykas att denna tolkning lämnar åtskilligt oförklarad. Det är således fortfarande helt dunkelt vem som först fört ett ”södermöte” på tal. Diskrepansen mellan det Rönnegård uppger sig ha hört från Nilsson och det denne kan påminna sig ha sagt är för stor för att enbart kunna förklaras i enlighet med det nyss förda resonemanget. Det är gåtfullt att Rönnegård så distinkt påminner sig två möten mellan honom själv och Nilsson medan den senare endast har ett diffust minne av ett möte av ett annat slag. Vad som emellertid förenar Nilsson och Rönnegård är att de bägge samtalat med journalisten Lars B och kanske även med andra journalister om ”södermötet” m.m. Det är fullt möjligt att de därvid fått information som tillfört ärendet substans. Nilsson har t.ex. uppgivit att han för sin del tror att det är Lars B som informerat honom om polisman F:s beteende under mordkvällen.

Något ”södermöte” med alla de utpekade personerna den 27 februari 1986 tycks i alla händelser inte ha ägt rum; polisman A och ”löjtnant X” har befunnit sig på annan plats. Uppgifterna från Jerry E och Jan S ter sig inte minst mot den bakgrunden som trovärdiga. Det saknas för övrigt helt tecken på att mötet skulle ha förekommit; uppgiften har inte ens någon påvisbar källa. Rönnegård hänvisar till Nilsson, som hänvisar till rykten han hört från journalisten Lars B och massmedia, i vart fall journalisten Olle A, hänvisar till Rönnegård.

Den första utredningsomgången direkt i anslutning till att Rönnegård kontaktat PU avslutades sannolikt sedan förhören med Rönnegård, Nilsson och Olle A lett till just den slutsatsen. Förhören med Jerry E och Jan S ägde rum långt senare. Man kan fråga sig vad de egentligen syftat till och varför de inte följts upp med förhör med polisman A, Per K och Kjell K. Det kan synas som om PU undviker kontakt med vissa polismän.

I detta uppslag har PU uppenbarligen varit på väg in i en utredning om en möjlig polisiär konspiration. Om man bortser från "södermötet" den 27 februari 1986, som alltså näppeligen har ägt rum, innehåller uppslaget en hel del av intresse för polisspåret. Det framgår klart, både av Ulf Karlssons PM och PU:s förhör med Nilsson, att denne betraktat polisman A och polisman F som suspekta. Kjell K var, enligt vad Nilsson uppgav i förhöret i PU, nära vän till polisman A, "de har samma intressen". "Kjell K är precis som polisman A en utomordentligt skicklig polisman inom sitt område --- däremot måste man iaktta en viss försiktighet i sitt umgänge med honom, anser jag. Särskilt då när man diskuterar frågor som kan ha att göra med olika säkerhetsaker."

Av intresse är även de uppgifter som lämnades av kommissarien Jan S. Han kände polisman A väl och uppskattade honom mycket. Han besökte för övrigt polisman A på sjukhuset strax efter operationen. Han hade lärt känna denne "som en intelligent, sympatisk, trevlig människa, men det finns en bit där som inte jag, i och för sig, accepterar men det behöver jag inte värdera och det finns en bit i A:s värld som jag inte begriper mig på." Beträffande Kjell K uttryckte sig Jan S inte i klartext. Han tycktes förutsätta att förhørsledaren förstod vad han menade när han sade sig inte kunna tänka sig att umgås med K över huvud taget. Apropå Kjell K, Per K m.fl. frågade förhørsledaren Jan S om denne kände till att "grabbarna som ingick i Norrmalm" av många ansågs vara lite extrema:

Ja, det är många där som är extrema. Det kan jag räkna upp hela bordet ... det är en skam alltså, en skam för svensk polis att de här fick hålla på. Men det är en annan sak.

Förhørsledaren föreslog efter det svaret en paus. Därefter ville Jan S tillägga bl.a. följande.

Men jag har fortfarande, i mig alltså, en känsla av att det finns saker och ting som inte står rätt till i bland annat nånting i den här konstellationstypen du pratar om. Det vill jag ha sagt, jag tror inte att det är riktigt utrett än. Det finns saker och ting där som mitt 30-åriga, min 30-åriga erfarenhet på polisjobbet och intuition säger att det stämmer inte.

Norrköpingsmötet

Bakgrund och utredning

Vid ett samtal som Hans Ölvebro hade med journalisten Tomas B i september 1992 nämnde denne att han hade en källa som berättat om ett möte i Norrköping sex veckor före mordet. Vid mötet hade ett antal

poliser varit närvarande. Liknande möten hade vid samma tid ägt rum på flera platser i Sverige. De hade alla något med mordet att göra. Källan hade närvarat vid mötet i Norrköping och berättat om detta för en polisman vid säkerhetspolisen. Polismannen hette Kenneth N.

Kort senare sammanträffade Ölvebro med Kenneth N. Kenneth N identifierade källan, dvs. den person som skulle ha berättat om mötet, som Jörgen B. Kenneth N hade senast träffat Jörgen B för ungefär fem och ett halvt år sedan, den 4 februari 1987. Vid det tillfället hade Jörgen B överlämnat ett antal maskinskrivna papper. Kenneth N mindes inte innehållet men kom ihåg att Olof Palmes namn förekom, liksom andra namn. Enligt sina anteckningar hade Kenneth N skickat pappren till säkerhetspolisen i Stockholm.

Ärendet utreddes i anslutning till det att informationen kommit till PU:s kännedom. Det hölls två förhör med Jörgen B. Vidare hördes Kenneth N och ytterligare tre personer. PU gjorde också förfrågningar hos säkerhetspolisen angående de handlingar som Kenneth N uppgav sig ha skickat dit och angående Jörgen B.

Jörgen B uppgav att han före mordet deltog i ett möte på polishuset i Norrköping. Ett flertal poliser närvarade. Namnen på de deltagande sade han sig ha ”undanträngt”, men hans vän kriminalinspektören Hans L deltog i alla händelser. I senare förhör uppgav han initialerna ”O.L” för en av de närvarande polismännen. Jörgen B uppgav att det var fem eller sex polismän närvarande, men folk kom och gick under mötets gång. Under mötet talade man om Olof Palmes förestående resa till Moskva och att Olof Palme därvid skulle ”sälja ut” Sverige. Jörgen B uppfattade att en kupp, som skulle utföras under Moskva-resan, förbereddes. Det diskuterades t.ex. vad som krävdes ”för att hålla en stad av Norrköpings storlek”.

Mötet i Norrköpings polishus ägde enligt Jörgen B rum den 16 januari 1986. Den 21 januari sammanträffade han med kommunalrådet Henry E och informerade denne om vad han varit med om. Dessförinnan hade han talat med sin svärmor Dagmar F om saken. Ungefär ett år senare, i februari 1987, överlämnade han så en skrift, enligt Jörgen B själv en A4-sida, till Kenneth N. I övrigt hade han inte fört sina uppgifter vidare förrän han anonymt kontaktat en radio-reporter, vars program han uppskattade.

Polismannen Hans L hördes vid två tillfällen, i oktober och november 1992. Han uppgav att han kände Jörgen B ganska väl; de hade flygning och verksamheten i flygklubben som gemensam hobby, men umgicks inte privat. Jörgen B brukade titta in hos Hans L på en kopp kaffe och prata. De talade om olika saker, bl.a. politik. Hans L karakteriserade Jörgen B som ”snabb, intelligent med stor kontaktyta”. Dock hade han tyckt sig iaktta vissa personlighetsförändringar hos

Jörgen B kring årsskiftet 1985-86. Beträffande de uppgifter Jörgen B lämnat uppgav Hans L enligt förhørsprotokollet bl.a. följande:

Hans L får i sammanfattning del av de uppgifter som Jörgen B har lämnat till utredningen via journalister. Hans allmänna reflektion är att han tillbakavisar uppgifterna på det bestämdaste. Något möte av det slag som Jörgen B berättar om har aldrig förekommit, än mindre att Jörgen B skulle ha kallats dit som någon form av militärkonsult eller liknande. När de närmare detaljerna gått igenom med Hans L är han helt frågande inför dem.

Av förhören med Hans L framgår att denne var medveten om att Jörgen B haft kontakter med säkerhetspolisen. (I senare förhör framkommer uppgifter som torde få tolkas så att Hans L själv tillhörde säkerhetspolisen.)

Hans L hördes på nytt ett par år senare, i januari 1995. I oktober 1996 hörde Hans L av sig till PU angående vissa kontakter han haft med journalisten Lars B. Lars B hade framfört vissa enligt Hans L helt grundlösa påståenden av innebörd att Hans L skulle ha varit i Stockholm en tid före mordet och att Hans L därvid även skulle ha träffat polisman A. Hans L, som numera var pensionerad, hade tagit illa vid sig.

Henry E hördes i oktober 1992. Han uppgav att han kände Jörgen B sedan länge och hade haft en hel del med denne att göra. Jörgen B hade varit fackligt aktiv vid ett större företag i Norrköping (av andra uppgifter i uppslaget framgår att det torde ha varit LM Ericsson). Under tiden 1965-1975 hade Henry E varit ombudsman för Metall. Under de senare 4-5 åren av den perioden kom han att lära känna Jörgen B mer. Även därefter hade de träffats. Vid något tillfälle ”dök han (dvs. B) upp med den här uppgiften”, uppgav Henry E. Han preciserade sedermera med hjälp av egna anteckningar tidpunkten till den 21 januari 1986. I förhørsprotokollet heter det:

Vad Jörgen B ville berätta för Henry E var att han hade kontakter eller kände till eller hade hört något samtal där det skulle vara diskussioner om något hot mot Sverige eller säkerheten eller att det pågick någonting. Jörgen B var väldigt försiktig med vad han sade. Henry E fick aldrig uppfattningen att det var något hot riktat direkt mot statsminister Olof Palme.

Henry E synes inte ha tagit Jörgen B:s uppgifter på allvar:

Henry E:s reaktion som han nu minns, var att hela historien var så fantastisk, att Jörgen B som person skulle kunna ha sådana kontakter och fått del av de uppgifter det gällde.

Dagmar F hördes i november 1992. Dagmar F var Jörgen B:s svärmor. Hon uppgav att Jörgen B kommit hem till henne en kväll och varit uppriven. Han sade att han hade varit på ett möte och fått en upplysning om att något var på gång med Olof Palme, det var fråga om sammanvärvning eller någon form av åtgärd mot Olof Palme. Dagmar F hade associerat till händelsen med Anna-Greta Leijon. Hon hade dock inte riktigt förstått det han sa. Jörgen B var ”för upprörd för att riktigt kunna förklara och få fram vad han ville”. Kanske ville han inte heller tala om allt, trodde Dagmar F. Jörgen B hade vidare sagt att han skulle ta kontakt med en kommunalpolitiker som han hade förtroende för och berätta för denne vad han hört.

Även Kenneth N hördes i november 1992. Dokumentationen är uppdelad på två uppslag. I det ena, som är ett förhörsprotokoll, är Kenneth N anonym (även om hans namn framgår av en manuell registreringsanteckning i marginalen; det framgår på annat ställe att Kenneth N:s identitet blivit offentligt känd i samband med massmedias intresse för ”Norrköpingsmötet”). I det andra uppslaget lämnar förhörledaren vissa ytterligare uppgifter om Kenneth N. Det synes lämpligt att redovisa det senare uppslaget, som bl.a. innehåller bakgrundsupplysningar, först.

I det ”hemliga” uppslaget framgår följande. Kenneth N var kriminalkommissarie, anställd vid säkerhetspolisen och chef för dess avdelning i Norrköping sedan 1977. Från 1990 hade han dock arbetat i Stockholm. Kenneth N hade haft sin första kontakt med Jörgen B 1979 ”genom dåvarande IB. Jörgen B hade flygcertifikat och förfogade över eget flygplan och kunde vara användbar som informatör”. Vid förhöret hade Kenneth N visat upp handskrivna minnesanteckningar från alla sina kontakter med Jörgen B. De flesta kontakterna skedde 1981-84. Bl.a. rapporterade Jörgen B om öststatsförhållanden. 1982-83 hade Per-Göran Näss varnat för Jörgen B och allmänt uppmanat till försiktighet vid kontakterna med denne. Kenneth N nämnde vidare ”i förtroende” att Jörgen B tillsammans med polismannen Hans L och någon från Sjöfartsverket hade utfört ett uppdrag i en öststat för IB:s räkning. Uppdraget hade misslyckats. Det var sannolikt i början av 1980-talet. Kenneth N kunde inte lämna några närmare detaljer. (Detta uppdrag synes även ha berörts av Hans L, som nämnde en operation tillsammans med Jörgen B 1977-78, som han av sekretessskäl inte ansåg sig kunna gå in på.) Allmänt karakteriserade Kenneth N Jörgen B så, att denne nog ”ville vara en större agent” än han var och att han ibland kunde uppträda ”provocerande hemligt” i samband med möten.

Beträffande de i ärendet aktuella uppgifterna uppgav Kenneth N att han hade sammanträffat med Jörgen B några månader efter mordet och att denne då inte nämnt något om Olof Palmes död eller något möte i

polishuset i Norrköping. Efter det tillfälle då Jörgen B överlämnade den i ärendet omtalade handlingen, dvs. den 4 februari 1987, hade Kenneth N inte haft någon kontakt med Jörgen B, men han hade hört att Jörgen B skaffat sig en rörelse av något slag i en norrlandskommun.

I själva förhöret, det ”öppna” uppslaget sägs bl.a. följande. Kenneth N mindes väl när och under vilka omständigheter han fick Jörgen B:s skrift. Det var alltså den 4 februari 1987 på ett hotell i Norrköping. Det rörde sig enligt Kenneth N om en sida, skriven på en väldigt dålig maskin:

En massa svammel om Palme. Inte om mordet. Fanns inget som helst, fanns ingen uppgift om poliser över huvud taget i detta papper. Det var om hans resa tror jag till Moskva, var det nånting sånt där. Men inte någonting. Sen hade han blandat in sin mor i det här. Ett långt stycke om sin mamma och Guillou fanns nämnd i det här.

Han reagerade inte på något särskilt sätt inför skrivelsen. Han tror inte ens att han tittade på papperet då han fick det utan att han stoppade ned det. Han tog skrivelsen till stationen, där han lade den i ett kuvert, klistrade igen och skickade upp det till Stockholm. Han hade inte fått någon reaktion därifrån och inte frågat heller, förrän nu, när det börjat skrivas om saken. Vid mötet då Jörgen B överlämnade sitt papper talade de inte om Olof Palme eller mordet.

Uppslaget innehåller sammantaget en del tvetydigheter. I förhöret med Kenneth N nämnde förhørsledaren att Hans L hade berättat att Kenneth N tillkallats vid några tillfällen när Jörgen B varit hos Hans L och lämnat uppgifter. Kenneth N uppgav att han aldrig träffat Hans L (han bör han menat tillsammans med Jörgen B). ”Hur kommenterar du det?” frågade förhørsledaren. ”Nej.”, svarade Kenneth N, som alltså inte tycktes vilja tala om saken. (Hans L hade i förhör uppgett just det förhørsledaren nämnde.)

Enligt Kenneth N var Jörgen B inte en betydelsefull informatör. På uppmaning att allmänt karakterisera Jörgen B som person uppgav Kenneth N:

Han vill vara märkvärdig vet du och inte synas och när man kom, jag satt ju ibland och studerade honom innan när vi träffades och precis som att han mer eller mindre konspiratoriskt skulle, ja gå till det här mötet. Vi var in på ett fik och det var ju inga konstigheter. Att han, han har nog levt i någon form av agentvärld. Om det här jobbet på IB har gjort honom så eller vad det beror på att han vill vara lite märkvärdigare än vad han är och var. Jag tror inte att han hade någon större, jag vet inte alls och vad det rörde sig om i Polen, som sagt var, det vet jag inte. Men att de misslyckades, så mycket vet jag.

Med datering i november 1992 finns i uppslaget en anteckning signerad Hans Ölvebro, där det sägs att enligt säkerhetspolisen hade Jörgen B "enkla uppdrag" för "SSI" under 1977-82 och april -87 till juli -90.

Sammanfattande anmärkningar

PU:s utredning av detta uppslag har skett snabbt. Utredningen är utförlig.

Jörgen B uppgav alltså att han halvannan månad före mordet deltog i ett möte på polishuset i Norrköping. Namnen på de deltagande hade han "undanträngt". Antalet deltagare kunde inte anges; folk kom och gick under mötets gång. Man talade om Olof Palmes Moskva-resa och att Olof Palme skulle "sälja ut" Sverige. Han uppfattade att en kupp, som skulle utföras under Moskva-resan, förbereddes.

Det sagda utgör vad som synes vara kärnan i det Jörgen B uppgav. Hans uppgifter i förhören är ofta ungefärliga och saknar i viss mån konkretion. Det förblir t.ex. oklart om Jörgen B menar att det var ett möte i egentlig mening eller bara ett samtal mellan personer som kom och gick. Han har själv inte kunnat precisera om han hade kallats till mötet eller bara hamnat där när han hade vägarna förbi för att hälsa på sin vän Hans L. Han gav heller inte något tydligt svar på vad hans egen funktion i sammanhanget var. Klart synes vara att han uppfattat det som sades som oroande och upprörts av det, samtidigt som han vid förhören delvis tonat ned det som sakligt sett ägde rum genom att tala om "kvirr" mot Olof Palme och om samtalet som typiskt för vad som kunde diskuteras i Sverige vid den tiden.

Det framstår med andra ord som oklart vad Jörgen B egentligen ville ha sagt. På frågor från den utgångspunkten hänvisade Jörgen B till detaljer och "små faktorer" som gjorde att han drabbades av en chock när han gått därifrån. Det var att det hade talats om fler grupper som var beredda och

framför allt när jag gick därifrån, då var det Hasse som följde mig till dörren och betedde sig alltså på ett helt annorlunda sätt än normalt va. Tar mej i hand och säger alltså, att du vi återkommer till dej.

På frågan om han sedan tagit upp saken med Hans L, för att kontrollera sina intryck, svarade Jörgen B – på ett sätt som läsaren uppfattar som undvikande – att det hade han inte gjort, trots att han i och för sig hade fortsatt att träffa Hans L.

Det kvarstående intrycket är att uppgiftslämnarens berättelse är diffus, motsägelsefull och att det är svårt att få grepp om vad han egentligen velat säga. Den person han har utpekat som närvarande vid

mötet, Hans L, har helt tagit avstånd från uppgifterna. Kommunalrådet Henry E synes ha betraktat dem som strunt, detsamma gäller Kenneth N. Samtliga har lämnat uppgifter om Jörgen B:s person som är ägnade att så tvivel om såväl trovärdighet som tillförlitlighet. Inget, knappt ens Jörgen B:s egna uppgifter, tyder sammantaget på att något möte av konspiratoriskt slag ägt rum på Norrköpings polishus före mordet. Det innebär i och för sig inte att detta kan uteslutas, men från mordutredningens synpunkt är det svårt att se att det skulle finnas något ytterligare att tillföra.

Det finns emellertid anledning att göra en reservation beträffande utredningen i detta uppslag. Det är uppenbart att de förhållanden som utretts berör säkerhetstjänsten, inklusive IB. Det framgår också av PU-materialet, där vissa förhörsuppgifter alltså redovisats särskilt just på den grunden. Annat synes emellertid inte ha kommit upp på bordet. Om Hans L tillhörde säkerhetspolisen är det t.ex. relevant – det kan ju förklara vad hans och Jörgen B:s kontakter handlade om – men det beaktas inte i förhören. Vi kan inte heller bortse från att Henry E:s och Jörgen B:s kontakter kan ha haft beröring med dessa förhållanden. Mot den bakgrunden finns det skäl att vara försiktig med tolkningen av de uppgifter som lämnats, eftersom uppgiftslämnarna kan ha haft intresse att dölja sakförhållanden för PU:s utredare och den ”öppna” polisen.

Därtill kommer att det brev som Kenneth N uppgav sig ha skickat inte kunnat återfinnas hos säkerhetspolisen. Vår – i och för sig begränsade – erfarenhet av säkerhetspolisens rutiner (se kapitel 2 och vissa enskilda uppslag i kapitel 5) gör dock att vi inte kan betrakta det som uteslutet att brevet helt enkelt slarvats bort.

Länspolismästaren Hans Holmér's uppehållsort under mordnatten

Bakgrund och utredning

I diskussionen kring polisspåret har det förekommit ifrågasättanden av var länspolismästaren Hans Holmér befann sig den 28 februari till den 1 mars. Utgångspunkten är väl känd: Hans Holmér avsåg att lördagen den 1 mars 1986 delta i Vasaloppet. Han befann sig därför på ett hotell i Borlänge natten mellan den 28 februari och den 1 mars.

Med anledning av återkommande spekulation kring riktigheten i de uppgifter Hans Holmér själv lämnat om sin vistelseort den aktuella natten beslöt dåvarande förundersökningsledaren Axel Morath om viss utredning angående dessa förhållanden. I november 1990 beslagtogs på Scandic Hotel i Borlänge en anmälningsblankett ”Nordiska gäster”, en kopia av en hotellräkning för rum 105 den 28 februari 1986 och en kopia av en Eurocard-nota.

Av anmälningsblanketten framgår att en person skrivit in sig som Hans Holmér med ankomstdag den 28 februari. Avresedagen framgår inte med tydlighet; det synes stå 1 mars, men kan också läsas som 11 mars. Vederbörande har placerats i rum 105. På blanketten finns Hans Holmérs adress och telefon i Stockholm. På hotellräkningen är ankomstdagen angiven till den 28 februari och avresedagen till den 1 mars. Därutöver finns uppgifter om pris m m. Dessutom finns en maskinstämpel på hotellräkningen, där datumet 28 februari är angivet. Enligt Eurocard-notan har betalning för rummet erlagts den 1 mars 1986 med ett Eurocard-kort utställt på Hans Holmér. Den är undertecknad av Hans Holmér och försedd med signaturen "EB".

I slutet av november 1990 hölls förhör med Elisabeth F. Hon hade tidigare arbetat som receptionist på hotellet. På morgonen den 1 mars, då hon tjänstgjorde, kom en man ned i receptionen vid 7.30-tiden. Hon frågade honom om han kände till att Olof Palme hade mördats. Han blev förskräckt och ringde ett samtal. Hon förstod av detta att han skulle avbryta sin resa och åka till Stockholm. Hon kände inte igen mannen som Hans Holmér. Vid förhöret bekräftade hon att det var hennes signatur EB på Eurocard-notan; hon hade vid denna tid ett efternamn som började på B.

I juli 1991 begärdes en skriftprovsundersökning av signaturen på notan. SKL meddelade att det inte var möjligt att påstå att notan fyllts i av Elisabeth F, men att det inte fanns några tecken på att någon annan skulle ha gjort det. I augusti 1991 hördes receptionschefen vid hotellet. Hon hade innan saken börjat uppmärksammas några år efter mordet inte känt till att Hans Holmér bott på hotellet mordnatten. Det hade sedermera kommit många frågor om detta. Hotellets policy var att inte lämna ut uppgifter av detta slag. Det var möjligt att hon sagt att Hans Holmér inte bott där, av bekvämlighetsskäl. Hon kände igen Elisabeth B:s, numera F:s, signatur på notan. Hon hade kontrollerat att Elisabeth F arbetade på morgonen den 1 mars. Att hotellräkningen/kvittots maskinstämpel angav 28 februari berodde på att datum vid denna tid ställdes om manuellt och att detta i allmänhet inte skedde förrän frampå förmiddagen. Det var därför rätt vanligt att samma ankomst- och avresedag angavs i stämpeln; hon visade vid förhöret andra kopior på hotellnotor där så skett. Numera är detta automatiserat, och datum ändras alltså vid midnatt. Samma dag hölls även ett förhör med en kontorist vid hotellet. Hon bekräftade uppgifterna att hotelldygnet vid den aktuella tiden skrevs ut på det sätt som beskrivits. Hon kände även igen Elisabeth F:s signatur på Eurocard-notan.

I detta sammanhang har också förekommit viss utredning angående en numera avliden polisman, som hade tjänstgjort som Hans Holmérs chaufför. Det har påståtts att han skulle ha fungerat i denna roll på

mordnatten. Utredningen i denna del visade att polismannen varit chaufför, men att han av personliga skäl hade omplacerats i slutet av 1985. En kontroll av vissa journaler visade att polismannen i vart fall inte hade tjänstgjort för Hans Holmér efter den 15 januari 1986.

Sammanfattande anmärkningar

Det har egentligen aldrig funnits något skäl att i mordutredningen närmare efterforska var dåvarande länspolismästaren Hans Holmér befann sig på mordkvällen; inget pekar på att han haft med mordet att göra. Allt talar för att det förhåller sig så som han uppgett inför Juristkommissionen och i andra sammanhang, dvs. att han befann sig på annan ort på fredagskvällen och att han begav sig till Stockholm med egen bil så snart han fick reda på vad som hänt. Den utredning som likväl förekommit bestyrker detta.

Polisfesten den 1 mars 1986

Bakgrund och utredning

Den 1 mars 1986 hölls en större subskriberad fest för poliser från i huvudsak VD 1. Stockholms polisstyrelses utredningsgrupp, som utredde dessa förhållanden, använder ordet "bankett" (om utredningen, se ovan, *Utredning om högerextremism inom polisen*). Festen hölls i Ragnbrants Festvåningar, Apelbergsgatan 12 i Stockholm. Omkring 100 personer deltog. Festen var planerad sedan en månad och betalning hade erlagts i förskott. Det uppgavs att man försökt ställa in festen efter mordet. Tiden härför var dock mycket kort. Flera av de inbjudna gästerna gick inte att nå, en del bodde inte i Stockholm och var sannolikt redan på väg. Vidare hade restaurangen förbrukat förskottet för inköp av mat m.m. Arrangörerna valde därför att genomföra festen.

Under middagen höll ett polisbefäl, polisman I, befäl vid VD 1, ett tal. Enligt en uppgift i massmedia skall han därvid ha utbringat en skål i tillfredsställelse över mordet, eller gjort något uttalande av motsvarande innebörd. Utredningsgruppen hörde polisman I, festarrangören och en gäst som själv inte var polis samt tog del av uppgifter som kom från en anonym gäst som lämnat upplysningar via en ledamot i polisstyrelsen. De sistnämnda uppgifterna, som synes ha varit diffusa, gick ut på att vittnet i middagstalet hört "något nämnas om en 'skål i champagne' i samband med mordet på Olof Palme".

Uppgifterna om skålen vann inte stöd hos någon av dem som utredningsgruppen själv talade med. Polisman I förnekade dem

bestämt. Han hade utbringat en skål för "A-turen" vid VD1. Något för Olof Palme nedsättande eller någon tillfredsställelse över mordet uttryckte han på intet sätt. Festarrangören och den hörde gästen bekräftade detta; de var helt säkra på att någon skål etc. inte hade förekommit. Inte heller i något annat sammanhang under festen förekom enligt dem något sådant.

Utredningsgruppen pekade i sammanhanget på möjligheten att det anonyma vittnet blandat samman det som skett under festen med det telefonsamtal som polisman B ringde till VD 1 under mordnatten, i samband med detta har det talats såväl om skål i champagne och tillfredsställelse över mordet. Det är ju långtifrån omöjligt att detta samtal, som ju utspelat sig "internt" inom VD 1, kan ha diskuterats under middagen. I övrigt konstaterade polisstyrelsen att det inte framkommit något som tydde på att en skål verkligen hade utbringats.

Festen och skålen har kommenterats av polisman I vid ett förhör i oktober 1987 angående fynden hos polisman E. Festen förekom traditionsenligt varje år. Fruar, makar eller "respektive" var inbjudna. – Personalen i A-turen hade på lördagsmorgonen ställt sig till förfogande för spaningsarbetet, men blivit hemskickade igen. De hade fått klart för sig att det inte från tjänstens synpunkt förelåg något behov av att ställa in festen. Polisman I ifrågasatte mot den bakgrunden varför man skulle avstå från festen när polisledningen inte var intresserade av polis-männens tjänster.

Det tillhörde traditionen att chefen för A-turen, dvs. polisman I, höll ett tal omkring turen. Det förekom två gånger om året, dels vid denna fest, dels vid julbordet. Därvid utbringades likaledes traditionsenligt ett fyrfaldigt leve för turen. Polisman I påpekade i förhöret att stämningen var dämpad i anledning av mordet. Alla hade "en klump i halsen". Polisman I berörde mordet i sitt tal: han tyckte inte om Olof Palme som politiker, men man kunde inte acceptera att landets statsminister sköts på öppen gata. Polisman I uppgav att det bara var radioprogrammet Kanalen som vidhållit att det skulle ha förekommit en skål för mordet. Flera andra journalister hade undersökt saken, men kommit fram till att någon sådan skål inte förekommit, vilket det alltså inte heller gjort.

Sammanfattande anmärkningar

Uppgiften om att det i ett officiellt tal, som polisstyrelsen kallade det, vid en bankett för ett hundratal poliser och inbjudna gäster, skulle ha utbringats en skål för mordet dagen efter det att detta begåtts har inte gått att få bekräftad, trots viss utredning från polisstyrelsens sida. Vi

kan därför inte se att det finns någon grund för denna allvarliga anklagelse.

Att festen kom att hållas kan från de rent praktiska synpunkter som de festansvariga framhöll mot dess inställande synas rimligt. Argumentationen förutsätter dock att festdeltagarna, och kanske särskilt då de i vars vaktområde mordet just inträffat, känt sig hågade att delta. Därest det hade funnits en önskan eller övertygelse hos de ansvariga om att festen under omständigheterna inte borde hållas, skulle de praktiska olägenheterna rimligen ha kunnat överbryggas även om det hade lett till vissa ekonomiska avbräck. Ett beslut av den innebörden borde vidare, återigen under omständigheterna, ha kunnat mötas av förståelse även av dem som inte skulle ha kunnat gå att nå med ett besked om inställandet. Den argumentation som de ansvariga uttryckt synes utgå från att festens vara eller inte vara mest var en fråga om etikett och att dess inställande hade varit att betrakta som en tom gest för vilken man inte var beredd att betala priset. Det kan tyckas att arrangörerna borde ha insett att många utomstående skulle finna det anstötligt att det för mordområdet ansvariga vaktområdet håller fest mindre än 24 timmar efter det att landets statsminister mördats. Beslutet kan dock ha försvårats av oförmåga att i stunden överblicka dess konsekvenser.

Misstankar angående oidentifierade polismän från "baseballigan"

Bakgrund och utredning

I augusti 1988 inkom ett tips från en kvinna gällande poliser som tillhörde baseballigan. Tipset innebar följande. Kvinnans bror hade varit på en repövning vid K4 i Arvidsjaur vid tiden för mordet. Ett antal poliser från Norrmalm hade enligt kvinnan medverkat. De hade utmärkt sig på olika sätt. Inför sin permission den 28 februari hade en av dem yttrat: "Den här helgen kommer det att hända något som det kommer att stå om i historieböckerna". Brodern hördes i oktober 1990 – drygt två år senare, alltså. Han hade deltagit i en repövning och därvid kommit i kontakt med fjälljägare, som gjorde sin grundutbildning. Det var bland dessa som de aktuella personerna ingick. Han kunde inte namnge någon av dem. Han visste inte om de var poliser, men hade efter att ha tagit del av uppgifter i massmedia kommit fram till att det kunde vara ett gäng som tillhörde "baseballigan". Han bekräftade uttalandet som någon av dem hade gjort just före mordet, om att något skulle inträffa som skulle stå i historieböckerna.

En lista på alla som vid tiden tjänstgjort vid regementet togs fram. Drygt trehundra av dem hade sin hemvist i Stockholmsregionen. De

kontrollerades mot persondokument i förundersökningen. Ingen träff noterades. Även andra uppgifter kontrollerades med regementet. Därvid framkom att flera sakuppgifter i tipset var felaktiga. t.ex. hade det angivits att de aktuella polismännen burit kamouflageuniformer när de for på permission, men dessa uniformer fanns enligt militären inte vid tidpunkten. Det förhöll sig vidare så, att den som tas in på Polishögskolan i regel skall ha fullgjort sin värnplikt. Det är alltså inte sannolikt att ett antal poliser skulle ha fullgjort militär grundutbildning på sätt som uppgavs i tipset.

Sammanfattande anmärkningar

Uppgifterna kom fram sent – två och ett halvt år efter mordet och den aktuella militärövningen – och på omvägar. Kvinnan eller hennes bror kunde inte nämna några namn. Uppgiften om baseballigan tycks vara en hypotes, som dykt upp efter det att denna diskuterats i massmedia. Enskildheter i tipset har visat sig felaktiga. Det som kan utredas har utretts, sent visserligen, men det synes i och för sig begripligt att tipset inte prioriterats så högt. Inget har framkommit som stöder att poliser ur baseballigan befunnit sig vid regementet vid tidpunkten. Det innebär också att uppslaget inte utan vidare kan sägas vara ett polisärende.

Den enda kvarvarande kopplingen av intresse synes gälla polisman C, som ju befann sig i tjänst vid K4 vid detta tillfälle. Det förekommer inga uppgifter som tyder på kopplingar av det slaget. Någon utredning med sikte på detta synes dock inte heller föreligga, även om tipset först registrerats under ett uppslag, som gäller polisman C.

Vissa iakttagelser av polisbilar under mordkvällen

Bakgrund och utredning

I Parlamentariska kommissionens arbetspromemoria rörande polisspåret finns tre uppslag som inte dykt upp bland de polisärenden Granskningskommissionen gått igenom.

De tre uppslag det gäller är följande.

Polisbilar på Rörstrandsgatan och Tranebergsbron. Hans S⁵¹ kontaktade PU ett år efter mordet, den 6 februari 1987. Han hade lyssnat på radioprogrammet Kanalen, som behandlade en kvinnas observationer angående polisen. Hans S hade då erinrat sig en händelse som inträffat

⁵¹ I Parlamentariska kommissionens promemoria står Gunnar S, men det torde vara en felskrivning.

på mordkvällen före kl 23. Han hade befunnit sig i korsningen Rörstrandsgatan-Karlbergsvägen för att hjälpa en vän att flytta en säng. Plötsligt hade ett polisfordon kommit körande och stannat hastigt. En civilklädd man rusade ur och sprang in i en buss, som for mot Karlbergs station. Den uniformsklädde föraren körde därefter in i en snödriva och hade sedan vissa svårigheter att ta sig därifrån. Väl loss ur drivan hade bilen kört i väg i samma riktning som bussen.

När Hans S sedan farit ut mot Vällingby hade han mött "ett stort antal polisbilar på väg mot Cityområdet och vilka framfördes hastigt".

I Parlamentariska kommissionens promemoria från den 15 december 1987 sägs:

Polisens utredare har ännu inte kunnat identifiera dessa två händelser. Spaningsuppslagen kommer att utredas när tid ges.

Ärendet är emellertid hos PU antecknat som färdigbehandlat den 6 februari 1987, vilket innebär att det inte har företagits någon dokumenterad utredningsåtgärd i uppslaget över huvud taget.

Nedsläckt polisbil på Stureplan. I november 1987 kontaktade Gun K PU och lämnade följande uppgifter. Mordkvällen ungefär vid tiden för mordet (jfr vidare nedan) hade hon tillsammans med sin make promenerat från Norrmalmstorg till Restaurang Monte Carlo i hörnet Sveavägen-Kungsgatan. De hade gått via Stureplan. Där såg de en helt nedsläckt polisbil stående under den s.k. Svampen. De skämtade om detta. När de kom fram till korsningen Sveavägen-Kungsgatan hade de sett en polisbuss uppställd nere vid Tunnelgatan. De iakttog dock ingen aktivitet i samband med att de gick in på restaurangen.

I uppslaget sägs vidare: "UL (uppgiftslämnaren, vår anm.) tror att de hade lämnat Norrmalmstorg vid 23.20-tiden eftersom man inte hade spärrat av brottsplatsen när de passerade den."

Gun K berättade vidare att de sedan de kommit in på restaurangen hade suttit vid ett fönsterbord på restaurang Monte Carlo och tittat på vad som hände på Tunnelgatan samt iakttagit att man så småningom spärrade av området. Personal från restaurangen hade varit nere vid mordplatsen, känt igen Lisbet Palme och hört att den skjutne var Olof Palme. Därigenom hade gästerna väldigt tidigt fått klart för sig vad som hänt.

Uppslaget avslutas med noteringen "UL gjorde inga observationer av något speciellt slag under sin promenad. Det var mycket lugnt på stan och de hade haft det trevligt."

I Parlamentariska kommissionens promemoria sägs "Tipset kom in den 24 november 1987 och kommer att utredas när tid ges".

Inga dokumenterade utredningsåtgärder har emellertid vidtagits i uppslaget.

Iakttagelse av polisbil på Johannesgatan. Den 18 mars 1986 kontaktade Marianne U PU och uppgav att hon på mordkvällen gjort vissa iakttagelser kring sin bostad på Johannesgatan. Hon hade kommit hem från sitt arbete på Sveriges Radio omkring kl 22.50. Hon hade då iakttagit två män vid Johannes kyrkogård. När en polispatrull sakta kom åkande hade männen försökt gömma sig. Hon gick in till sin lägenhet, där hon hämtade sin hund, som skulle rastas. Hon iakttog då männen igen och kände obehag inför dem. Beträffande en av männen lämnade hon vissa signalementsuppgifter.

I februari 1987, dvs. ett knappt år senare, besökte Marianne U PU för att kontrollera vad som hänt med hennes tips. I det uppslag som då upprättades framgår att Marianne U fått läsa dokumentationen från mars 1986. Hon gjorde därefter vissa påpekanden. Hon hade sett två män. Hon hade sett dem vid tre tillfällen: när hon kom hem ungefär 22.50, när hon kom ut med sin hund och när hon kom tillbaka ca 23.10. Det var vid detta senare tillfälle som hon såg polisbilen. Hon lämnade nu ytterligare uppgifter om männen och deras beteende samt uppgav att hon även hade lagt märke till en röd bil som stod vid hennes port. Bilen gick på tomgång men det satt ingen i den.

Marianne U bad att få en kopia av förhørsutskriften. Enligt order från befäl nekade förhørsledaren henne detta. Förhørsledaren har i uppslaget noterat att Marianne U identifierat sig med legitimation från Sveriges Radio.

I december 1987, dvs. snart två år efter tipset, hölls förhör med Marianne U. Hon lämnade då samma uppgifter som tidigare men de var mer detaljerade. Bl.a. sade hon att hon tagit bussen från radiohuset kl 22.30 och att det innebar att hon var hemma vid sin port senast 22.50. Tillfrågad om tiden för polisbilens förbipasserande, kunde hon inte ange den exakt, ”men hon är ganska säker på att kyrkklockan inte hade slagit kvart över, dvs. 22.15”.⁵² Hon hade sedan iakttagit männen ännu en gång från sitt fönster i bostaden eftersom hon hade blivit nyfiken på deras avsikter. Detta hade upprepats ett par gånger innan hon hade gått och lagt sig, vilket hon förmodligen gjort ”runt 22.30”.⁵³ Hon uppgav sig inte ha noterat några sirener eller annan speciell verksamhet i kvarteret, förutom de två männen.

⁵² Tidpunkten borde rimligen vara 23.15.

⁵³ Jfr föregående not.

I uppslaget finns vidare en utskrift ingiven av journalisten Sven A, från radioprogrammet Kanalen i februari 1987, och ett tidningsklipp med en artikel av Sven A.

I Parlamentariska kommissionens promemoria sägs:

I utredningsmaterialet finns såvitt gäller kvinnan bara hennes anmälan och de uppgifter som hon lämnade ungefär ett år senare då hon hos polisen efterhörde vad som skett med hennes anmälan. Polisens utredare har för en kort tid sedan funnit att två polispatruller mornatten omkring kl. 22.50 beordrades till Johannesgatan för ett ingripande i en lägenhet. Polismännen hördes några dagar efter mordet men upplyste då inte om ingripandet. Nya förhör har att hållits med polismännen i de två patrullerna.

Förutom förhöret med Marianne U, som hölls kort efter det att denna promemoria skrevs, har enligt dokumentationen hos PU inga ytterligare åtgärder vidtagits. Det finns heller ingen dokumentation avseende de polispatruller som enligt vad som uppges i promemorian skulle ha varit identifierade eller beträffande de förhör som skulle ha hållits.

Sammanfattande anmärkningar

Dessa uppslag har alltså inte kommit fram vid de genomgångar av PU-materialet vi gjort via PU:s register eller vid genomgång av de s.k. ”polisparmarna”. Deras förekomst visar att det inte med full säkerhet kan hävdas att alla ärenden med ”polisspårsanknytning” i vid mening genomgåts om inte hela utredningsmaterialet genomsökts manuellt.

Det är värt att notera att de är mindre väl utredda än genomsnittet av de ärenden som kommit fram vid den normala sökningen efter polisärenden. Det första ärendet är till synes helt utrett. Det finns i och för sig många ”sämre” uppslag som utretts. Men substansen i denna uppgift – inkommen efter ett år, framkallad av en uppgift i media och svår att kontrollera – är inte sådan att underlåtenheten framstår som någon direkt brist. Allvarligare är att PU inte levt upp till den föresats som Parlamentariska kommissionen noterat, dvs. att uppslaget skulle utredas så snart tid gavs.

Inte heller i det andra ärendet finns några dokumenterade utredningsåtgärder. Spaningsuppslaget är som anmärkts i redogörelsen delvis obegripligt. Det ter sig därför oanvändbart utan ett nytt, klagande samtal med uppgiftslämnaren. Det sannolika synes vara att mottagaren bedömt tipset som värdelöst. Anteckningen att uppgiftslämnaren – som just uppgett att hon sett en nedsläckt polisbil under Svampen och en piketbuss uppställd vid Tunnelgatan före mordet (om det nu var då) – inte sett något speciellt under sin promenad ter sig gåtfull, men skall

kanske förstås som en tolkning snarare än ett återgivande. Inte heller här har PU emellertid levt upp till de föresatser man haft, enligt vad som uppgavs i Parlamentariska kommissionens promemoria.

Det tredje ärendet, polisbilen på Johannesgatan, har tilldragit sig massmedialt intresse och utredarna har i uppslaget särskilt noterat att uppgiftslämnaren haft en legitimation från Sveriges Radio. Det är det bäst utredda uppslaget av de tre, utan att för den skull vara lika väl utrett som polisärendena i övrigt. Liksom när det gäller Sunniva T:s iakttagelser av en eventuell polisbil på Drottninggatan (se nedan) saknas en dokumenterad koppling till den utredning av polisfordons rörelser som gjorts i utredningen. Skälet till att detta uppslag inte är noterat som ett polisärende kan vara att det i första hand kan tolkas som rörande de mystiska män hon sett. Parlamentariska kommissionen har dock för sin del noterat det som ett "polisspår". Uppgifterna i dess promemoria att polismännen identifierats, hörts och hörts på nytt bekräftas alltså inte i uppslaget.

Fotograf som hört meddelande över polisradion

Bakgrund och utredning

Fotografen Åke M har uppgivit, att han mordkvällen kl. 23.35 avlyssnade följande kommunikation på sin polisradio:

- Hallå där uppe hur är det?
- Det är för jävligt kallt.
- Statsministern mördad.

Han hörde inget anrop eller avslut av typen "klart slut".

Det ursprungliga tipset från Åke M mottogs enligt spaningsuppslaget per telefon den 25 mars 1986. Åke M hördes mer än ett år senare, i maj 1987. Han lämnade då de uppgifter som återgivits ovan, men tillfogade kringinformation angående radion, sina förehavanden före och efter iakttagelsen m.m. Förhørsledaren har sedan tillagt följande anteckning:

Sedan undertecknad 870514 hörde Åke M har jag vid ett flertal tillfällen sökt honom för att få klarhet i hur hans radio och kristaller fungerade. Åke M har inte hört av sig, och jag tar detta som en intäkt på att han aldrig har avhört det samtal som han har relaterat i förhöret. Det verkar egendomligt att en person som arbetar på en tidning inte omedelbart sätter sig i förbindelse dels med sin tidning och dels med polis. Det dröjer ca 25 dagar innan han underrättar polis.

I uppslaget följer härefter ett brev från Åke M till Hans Ölvebro. Brevet är daterat i februari 1995 och uppenbarligen avsänt i anledning av uppgifter Ölvebro lämnat i ett program om polisspåret i TV. (Hans Ölvebro sade i programmet att Åke M uppmanats att förete sin radio, men att denne hade vägrat göra detta.) Åke M uppgav i brevet bl.a. att han lämnat sitt tips dagen efter mordet, att han vid förhöret 1987 upplyst om att bilen med radion befann sig utanför på gatan om polisen ville se den och att ingen någonsin kontaktat honom efter detta enda förhör.

Åke M hördes därefter utförligt i mars 1995. Radion överlämnades för teknisk undersökning i samband med förhöret. Sådan undersökning har också utförts och det finns ett protokoll från mars 1995 intaget i uppslaget. Resultatet är svårtolkat, men har av PU uppfattats så att det i och för sig är möjligt att Åke M kunnat avlyssna polisradion via den utrustning han hade. Den sista handlingen i uppslaget utgörs av Åke M:s kvittens på att han återfått utrustningen.

Sammanfattande anmärkningar

Det är oklart hur ursprungstipset hanterats, möjligen har det blivit liggande i den inledande röran och nedtecknats en tid efter det att Åke M tog kontakt. Det framgår inte på vilket sätt utredningsmannen sökte kontakt med Åke M efter förhöret 1987 eller hur han närmare kommit fram till sin slutsats om att Åke M hittat på uppgiften om radiokommunikationen. Anteckningen präglas av en misstro mot uppgiftslämnaren, en misstro som inte verkar ha varit uppenbart välgrundad. Hans Ölvebros uppgift till TV om att Åke M vägrat visa sin radio synes ha varit förhastad. Det följande förhöret skapar ingen klarhet. Uppgiften har sammanfattningsvis först inte utretts alls, för att slutligen, nio år efter mordet, göras till föremål för den utredning som då ännu var möjlig, utan att någon klarhet kunnat nås.

4.3.4 Uppslag som eventuellt kan förknippas med poliser eller polisen i allmänhet

Ulla i Gamla stan

Bakgrund och utredning

Dagarna efter mordet inkom ett tips från en kvinna, Ulla S, som gjort iakttagelser på och kring Gamla stans tunnelbanestation vid halv niotiden på mordkvällen, alltså ungefär vid den tid då makarna Palme

lämnade bostaden för att bege sig till biografen Grand. Ulla S uppgav sig ha iakttagit två personer – en på tunnelbaneperrongen och en i en närliggande gränd – som talat i walkie-talkies. I massmedia har det ibland sagts att hennes iakttagelser inte utretts tillräckligt eller att de avfärdats på ett osakligt sätt.

Ulla S lämnade sina uppgifter till polisen den 5 mars 1986, då det upprättades ett spaningsuppdrag. Den 6 mars hördes hon per telefon. Den 11 mars sammanträffade hon med två polismän på platsen för hennes iakttagelser. I protokollet från det förhör som då hölls finns även uppgifter om vad som uppgetts av en kriminalinspektör Torbjörn S vid Nacka polisdistrikt och polismännens kommentarer angående vittnets trovärdighet. Därefter finns inget dokumenterat förrän i januari 1990, dvs. efter den friande domen mot Christer P. Det hölls då ett kompletterande förhör med Ulla S samt ett kontrollförhör med Stig L, Hotell Gamla Stan. I februari 1990 hölls ett nytt förhör med Stig L och även ett förhör med hotellreceptionisten Kenneth G. I april 1990 hölls förhör med polismannen Claes B, som tjänstgjorde civilt i det aktuella området på mordkvällen. Drygt två år senare, i maj 1992, förhördes Claes B igen. Det gällde det tidigare förhöret och var påkallat av en JO-anmälan från journalisten Sven A. I uppdraget finns även skrivelser från Sven A (inklusive utskrift från samtal denne haft med Ulla S).

Ulla S:s uppgifter är relativt detaljerade. Enligt protokollet från förhöret den 11 mars 1986 berättade hon följande. Hon hade arbetat på Svenska Dagbladet, där hon jobbade med försäljning, till ungefär klockan 20. Hon tog tunnelbanan från Fridhemsplan mot Gamla stan kl 20.22. Hon minns tidpunkten eftersom hon tittade på klockan. Tåget anlände till Gamla stan 20.32-34. På perrongen såg hon en man, som hade proppar i öronen och ett spröt som stack upp ur rocken. Hon passerade mannen och när hon kommit 5-6 meter från honom hörde hon ett brus. När hon då vände sig om såg hon hur han vänd mot Riddarfjärden pratade i en lur med vita knappar på. Hon gick sedan nedför trapporna och ut genom spärren. Hon skulle upp till Lilla Nygatan, till hotell Gamla Stan, där hon arbetade extra och hade inestående lön att hämta ut. Hon gick Schönfeldts gränd. Där iakttog hon en man som ställde sig i en dörr intill en affär och sysselsatte sig med en lur av något slag. I ett tidigare förhör sade hon att mannen talade i en walkie-talkie, men att hon inte hörde vad han sa. – Hon beskrev utförligt hur och var männen stått och hur de uppträtt.

På originaluppdraget har antecknats ”Männen är kollegor från KEE” (KEE var enligt uppgift beteckningen för den s.k. eko-roteln). En motsvarande anteckning finns på förhöret från den 6 mars. Senare tycks PU ha varit inne på att Ulla S iakttagit spanare som haft i uppdrag att övervaka skinheads, därav förhöret med Claes B 1990. I dagsläget

synes det dock stå klart att PU inte lyckats identifiera de personer Ulla S säger sig ha sett.

Polismännen som talade med Ulla S kände sig tveksamma om tillförlitligheten i uppgifterna och antecknade. ”Vi har mycket svårt att avgöra sannolikheten i det Ulla S har berättat.” De tog kontakt med den polisman i Nacka som Ulla S först vänt sig till. Denne uppgav att han kände vittnet sedan flera år tillbaka. Hon hade haft en del psykiska problem, men han trodde att hon upplevt det hon vittnade om, det var därför han vidarebefordrat hennes uppgifter.

Sammanfattande anmärkningar

Dokumentationen av utredningen av Ulla S:s iakttagelser bär spår av den förvirring som rådde den första tiden efter mordet. Uppgifterna i de olika förhören går inte helt ihop, men det kan lika gärna bero på den som förhört och nedtecknat uppgifterna som på Ulla S. Förhöret/”vallningen” med Ulla S den 11 mars 1986 innebar dock i alla händelser att hennes uppgifter togs in i utredningen och bedömdes på ett jämförelsevis tidigt stadium.

För iakttagelsernas riktighet talar just att de redovisats på ett så tidigt stadium, liksom att de är detaljerade och tämligen rediga. Mot dem talar att de inte stöds av några andra uppgifter, liksom att det finns utrymme för allmän osäkerhet om deras tillförlitlighet.

Om iakttagelserna är riktiga är de gåtfulla. Det framstår som en brist i utredningen att det inte kunnat klarläggas vad Ulla S sett eller om hon på något sätt misstagit sig. Bristen är hänförlig till den första tiden efter mordet; möjligheten att utreda iakttagelser av detta slag avtar hastigt. Anteckningarna på de första förhören tyder på att man tog något för lätt på hennes iakttagelser. Numera föreligger knappast några möjligheter att genom ytterligare utredning bringa klarhet kring uppslaget ”Ulla i Gamla stan”. Några slutsatser av relevans för bedömandet av polisspåret kan man dock inte dra av detta. De rapporterade iakttagelserna gäller ju inte heller uttryckligen poliser.

Uppslaget ger i övrigt en god illustration till de bedömnings-svårigheter som granskaren står inför. Ser man enbart till dokumentationen och på denna gjorda anteckningar framstår utredningen som ofullständig och rentav förvirrad. Samtidigt måste vi som granskare ha förståelse för att de som arbetade med ärendet under den inledande tiden var resultatinriktade. Fick de klart för sig att ett tips inte såg ut att leda någon vart, kunde det antagligen läggas åt sidan utan att utredarna brydde sig om att inför eftervärlden förklara varför. Behovet av dokumentation växer med insikten om att utredningen kan bli lång.

Som granskare står vi inför risken att kritisera utredare som kanske gjort helt riktiga bedömningar eller att släppa förbi vad som från vår utgångspunkt lika gärna kan vara grava förbiseenden.

Dekorimamannen

Bakgrund och utredning

Med "dekorimamannen" avses en person som strax före mordet skall ha befunnit sig i det gathörn där mordet begicks, dvs. där den butik som då hette Dekorima var belägen. Mannen skall vid tillfället ha kommunicerat med någon via en walkie-talkie och burit vapen. Dekorimamannen kallas även "den finske kroppsbyggaren" på grund av att uppdragets upphovsman identifierat personen som en finländare vilken hon iakttagit på ett s.k. gym. Upphovsmän är en svensk kvinna och hennes väninna. Kvinnorna har finskt ursprung och har därför ibland kallats "de finska flickorna".

Utredningen om dekorimamannen är mycket omfattande. Den sattes igång efter det att uppgifterna kommit in senhösten 1992 och synes ha bedrivits med intensitet under våren 1993, då ett stort antal förhör hölls. Den fortsatte i avstannande takt under 1994. Det sista deluppdraget upptogs vid vår granskning av ett beslut av chefsåklagaren Birgitta Cronier, där en anmälan från journalisten Sven A, angående "avsiktligt och aktivt sabotage av utredningen av den s.k. Dekorimamannen", avskrivs.⁵⁴

Tipset hade följande bakgrund. Journalisten Olle A vände sig hösten 1992 till PU med uppgiften att han hade en källa som träffat en kvinna på en Finlandsbåt. Kvinnan hade berättat att hon mordkvällen tillsammans med en väninna varit på bio och sedan gått Sveavägen norrut. Väninnan hade frågat en man, som stod i hörnet Sveavägen-Tunnelgatan, vad klockan var. Mannen hade inte velat svara. Medan väninnan försökte få ett svar talade mannen i en walkie-talkie och sa att han var igenkänd samt fick svaret att han skulle fortsätta ändå. Kvinnorna gick från platsen. Väninnan berättade att hon kände igen mannen, som hon tilltalat på finska, och att hon sett att han höll ett vapen under sin jacka. En stund senare hörde de ett skott. De for dock

⁵⁴I åklagarens beslut heter det bl.a.: "Jag har inhämtat information från Palme-gruppen och tagit del av handlingar i berörda hänseenden. Härav framgår att samtliga i ärendet kända aktuella personer hörts. Förhören har hållits i anslutning till de uppgifter som fortlöpande inkommit och som härigenom kontrollerats."

hem utan att ge sig tillkänna. Dagen därefter fick de veta att statsministern hade skjutits.

Olle A hade själv kontakt med kvinnan, som hette "Anneli". Hennes väninna, som tilltalat och känt igen dekorimamannen, hette "Anki". Anneli hördes upprepa gånger ingående. Även Anki hördes. Berättelserna har en gemensam kärna men innehåller motsägelser, bl.a. hade kvinnorna olika uppfattning om vilken film de skulle ha sett, då de tidigare varit på bio. De har varit ovilliga till att medverka vid rekonstruktioner av händelseförloppet och konfrontationsförhör.

Ankis uppgifter om dekorimamannen var mycket detaljerade. De innefattade signalement, familjeförhållanden och att han frekventerade ett namngivet s.k. gym i en ort norr om Stockholm samt hur han där betett sig. Han skulle vidare ha ett finskt namn, där såväl för- som efternamn var korta. Med ledning av dessa uppgifter efterforskades mannen ingående. Ett stort antal personer med anknytning till "gymmet" hördes, utan att PU därvid lyckades få fram något om mannens identitet.

Ursprungsuppgifterna innehåller ingen information om att poliser skulle ha förekommit i sammanhanget. Den misstanken har framförts under resans gång, men står närmast i strid med vad "de finska flickorna" berättat i förhören. Olle A har via egna hypoteser ifrågasatt om inte mannen kunde vara identisk med en Anti A, som var polisman. PU har också brutit ut den del av utredningen om dekorimamannen som gäller Anti A, och fogat den till polisärendena.

Olle A hördes sedermera angående sina hypoteser om Anti A. Han hade via en bekant fått höra om en polisman med anknytning till baseballigan "som hade två korta finska namn", nämligen Anti A. Han beställde därför fram ett passfoto av Anti A och besökte vid några tillfällen "gymmet" för att undersöka om någon där kände igen Anti A. Han gick runt på "gymmet" och visade fotot, varvid han presenterade en påhittad historia om sitt ärende. Det fanns bl.a. en person som sade sig känna igen Anti A. Denne person hade då Olle A hördes redan förhörts en gång. Det framgår av det förhöret att vederbörande måste ha misstagit sig, bl.a. uppgav han att mannen på fotot var finländare och inte talade bra svenska, något som inte uppgetts stämma beträffande Anti A. Även Anti A själv hördes. Han var född i Sverige av föräldrar härstammande från Estland. Han talade inte finska, även om han via estniskan kunde göra sig förstådd med finländare. Han tjänstgjorde vid tiden för mordet i piketgruppen. Uppgifter från hans hustru, som hördes, gav honom alibi för mordkvällen.

Beträffande uppslagets bakgrund i övrigt framgår följande. I juni 1994 lyckades PU få till stånd ett förhör med den man som förmedlat kontakten mellan Anneli och Olle A. Olle A deltog i förhöret som

förhörsvittne och ställde själv frågor. Mannen hade kommit i kontakt med Anneli i juni 1992 på en Finlandsbåt. De sågs åter i oktober, då Anneli berättade om sina upplevelser på mordkvällen. Mannen kom sedan att vidarebefordra uppgifterna till Olle A, som han kände sedan många år tillbaka. De ursprungliga uppgifterna kom således via Anneli. (I uppslaget framgår att Anki, som var den som talade med "dekorimamannen", klandrade Anneli för att denna fört uppgifterna vidare.)

Sammanfattande anmärkningar

Uppslaget är på flera sätt svårgripbart. Uppgifterna har kommit in sent, mer än sex år efter mordet, 1992. De var redan då svåra att kontrollera. Utrymmet för minnesfel är betydande. Möjligheten att kvinnorna misstar sig beträffande tidpunkten (datum) för sin iakttagelse kan inte uteslutas. Det finns dock knappast skäl att anta annat än att en händelse som gett upphov till tipset ägt rum, men dess koppling till mordet kan vara en efterkonstruktion eller ett misstag. Det finns såvitt vi kunnat se ingen annan utredning beträffande mordkvällen som stöder uppgifterna.

Det förhållandet att uppgifterna, trots deras uppenbara betydelse för mordutredningen, rapporterats in så sent sänker deras trovärdighet. Det är därvid också svårt att se varför kvinnorna inte velat anmäla sina iakttagelser själva. Deras ovilja att delta i rekonstruktioner m.m. påverkar också trovärdigheten.

Dekorimamannen själv, dvs. mannen på "gymet", synes särskilt undflyende. PU har av förhörsdokumentationen att döma gjort stora ansträngningar för att identifiera vederbörande med ledning av de uppgifter kvinnorna lämnade, utan framgång.

Det bör understrykas att detta uppslag alltså inte kan betraktas som något egentligt polisspår. Kvinnorna själva har aldrig påstått att dekorimamannen skulle ha varit polis. Detta är i stället journalisten Olle A:s hypotes, en hypotes som inte gått att få bekräftad. Den i uppslaget förekommande polismannen Anti A har såvitt kan bedömas inget med dekorimamannen eller de finska flickorna att göra.

Bilen på Drottninggatan

Bakgrund och utredning

I massmedia har förekommit uppgifter om en kvinna, ibland kallad "vittnet Ingrid", som från sin bostad sett en polisbil i närheten av mordplatsen vid tidpunkten för mordet. I bilen fanns en polisman, som talade

i kommunikationsradio. Samtalet avslutades abrupt och bilen begav sig hastigt från platsen.

Uppgifterna härrör från Sunniva T, som bodde på Drottninggatan i Stockholm. Det finns ett omfattande uppslag rörande uppgifterna från Sunniva T. Av handlingarna att döma har utredningen pågått från mars 1986 till april 1987.

De uppgifter Sunniva T lämnade den 19 mars 1986 innefattar följande. På mordkvällen befann hon sig i sin bostad. Hon och hennes man hade haft en middagsgäst, som lämnade lägenheten kl 22.45. Strax därefter hörde hon ljud från en kommunikationsradio på gatan. Hon tittade ut och såg en vit polisbil uppställd på gatan utanför. I bilen satt en ensam polisman, iklädd overall. Han talade i en kommunikationsradio. Bilens bakre del var avdelad. Där förvarades apparater och tung utrustning. I bilen fanns fyra tydliga siffror, 0502, 0520 eller 0522. Bilen for efter ett tag från platsen i riktning Tunnelgatan-Norra Bantorget. – I en anteckning från ett telefonsamtal några dagar senare uppges bl.a. att Sunniva T trodde att hon hade iakttagit bilen ungefär kl 23.00, att personen i bilen hade suttit med dörren öppen och att bilen var en Saab.

Ungefär ett år senare, i februari 1987, besökte Sunniva T, enligt vad som framgår av en tjänsteanteckning, polisen för att efterhöra vad som hänt med hennes tips. Av anteckningen framgår att det nummer som nämnts troligen var anbringat på den inre backspegelns baksida (vid framrutan). Kort senare hölls ett ingående förhör med Sunniva T. Samma dag, på kvällen, gjordes ett utförligt redovisat rekonstruktionsförhör, där Sunniva T från sitt lägenhetsfönster fick se olika typer av polisbilar, som kördes fram till ungefär den plats där den från mordkvällen iakttagna bilen skulle ha befunnit sig.

Middagsgästen, Rolf G, hördes första gången per telefon den 22 mars 1986, dvs. i anslutning till att Sunniva T:s uppgifter första gången kom in till polisen. Förhöret är fragmentariskt återgivet och relaterat på fem rader. Det kan inte utläsas om det är polisen som kontaktat Rolf G eller tvärtom. I sak framgår att Rolf G trodde att han hade lämnat lägenheten 23.45 (dvs efter mordet och senare än vad Sunniva T hade trott). Han gick Drottninggatan-Adolf Fredriks kyrkogata-Sveavägen-Tegnégatan-Döbelnsgatan till Hotell Kom, som låg på Döbelnsgatan 17-19. (Han kom med andra ord ned till Sveavägen snett emot mordplatsen, gick sedan i riktning från denna till biografen Grand för att sedan ta till höger på Tegnégatan). Han lade märke till att det kom ut några personer från Grand, i övrigt såg han inget särskilt.

Rolf G hördes igen ett år senare, i februari 1987. Det framgår att han hade diskuterat Sunniva T:s iakttagelser från mordkvällen med henne och att de hade skilda minnesbilder av när han hade lämnat lägenheten:

enligt Rolf G var det strax före midnatt, medan Sunniva T alltså sagt att det var en timma tidigare. Rolf G ville inte ta ställning till vem som hade rätt. Beträffande promenaden till hotellet mindes han att han hade övervägt att gå in på Grand för att handla choklad i en automat. Biografen var upptänd och några enstaka personer var på väg ut. Han hörde inga sirener och lade inte märke till några polisbilar under vägen från Sunniva T till hotellet. – Av en kontroll med Peter O på biografen Grand, framgick att sista filmen hade slutat 23.40 och att foajén bör ha släckts ungefär 23.55.

Av ett anonymt tips i slutet av februari 1987 framgår att Sunniva T någon vecka efter mordet i ett privat sammanhang skall ha berättat om sina iakttagelser på mordkvällen. Enligt uppgiftslämnaren hade Sunniva T inte lämnat sina uppgifter till polisen eftersom hon skulle vara negativt inställd till polisen.

Från samma tid finns en delvis svårbegriplig anteckning avseende Sunniva T:s make. Denne sägs vara av uppfattningen att Rolf G gick ungefär kl 23. Han sysslade därefter med disken och gjorde inga iakttagelser motsvarande dem hustrun redovisat. Hon nämnde inget om vad hon sett förrän dagen efter, då de fått nyheten om mordet.

Förhören och rekonstruktionen från februari 1987 följdes upp av en omfattande utredning om vilka vaktbolag som hade uppdrag i närheten av Sunniva T:s bostad och vilka bilar som kunde ha befunnit sig på platsen vid den aktuella tidpunkten. Det framgick bl.a. att Svensk Bevakningstjänst hade bevakning av Centralbadet, som låg i närheten. Det var relativt vanligt med uttryckning dit. Centralbadet tillsågs därutöver med jämna mellanrum, bl.a. på grund av att uteliggare ofta sökte natthärbärge där och då förorsakade störningar. I en faktasammanställning från april 1987 över utredningen avseende Svensk Bevakningstjänst drog PU slutsatsen att bevakningsbilar från firman torde ha förekommit vid rikliga tillfällen på Drottninggatan 88 under mordkvällen och natten. Det av Sunniva T beskrivna beteendet, sättet att parkera och avrapporteringen via radio efter utförd tjänsteuppgift, stämde med hur företagets väktare kunde agera på platsen. Efter sammanställningen nedtecknade utredningsmännen följande bedömning:

Vår egen bedömning efter att ha jämfört och analyserat uppgifter från Sunniva T kontra bevakningspersonal från Svensk Bevakningstjänst blir att det med stor sannolikhet bör ha varit ett av företagets bevakningsfordon som Sunniva T observerat på Drottninggatan --- vid aktuell tidpunkt.

Det framgår av sammanställningen att PU inte lyckats identifiera vilken av Svensk Bevakningstjänsts väktare Sunniva T i så fall skulle ha sett; det fanns flera möjliga alternativ. Detta torde i sin tur få ses mot bak-

grund av att Sunniva T:s iakttagelse inte närmare kunnat tidsbestämmas.

Sammanfattande anmärkningar

Detta uppslag är från mars 1986, då Sunniva T första gången lämnade uppgifter till mordutredningen. Det finns inget i materialet som talar mot att Sunniva T gjort de iakttagelser hon redovisat. Hennes uppgifter är på många sätt detaljerade, konsistenta och synes inte innehålla några motsägelser. När det gäller tidpunkten talar fakta snarast mot middagsgästens antaganden; denne borde med tanke på vad han uppgivit om förhållandena under vandringen till hotellet ha lämnat lägenheten i sådan tid att han kom ner på Sveavägen innan mordet begicks.

Men det finns också ett antal skäl till att bedöma tipset med försiktighet. Tidpunkten är och förblir oklar. Även om middagsgästen skulle ha misstagit sig på tiden, kan Sunniva T ha gjort sin iakttagelse en längre tid efter det att gästen gick än hon själv trodde. Det finns i alla händelser inget att hänga upp en preciserad tidpunkt på. De uppgifter Sunniva T lämnat om hur den aktuella polisbilen närmare såg ut är relativt vaga. Hon kunde inte identifiera någon av de polisbilstyper som förekom vid rekonstruktionen. De siffror hon hade sett på backspeglarna förekom enligt PU inte på polisbilar. Sunniva T uppgav själv i förhöret att hon var "mycket dålig" på bilmärken. Det avsätter rätt tydliga spår i den beskrivning hon kunnat lämna avseende fordonet.

Den "förklaring" som PU tycks ha stannat för, dvs. att Sunniva T sett ett bevakningsfordon, synes samtidigt sannolik och den kan mycket väl vara riktig. Några övertygande belegg för att uppgifterna kan förklaras på detta sätt föreligger dock inte. Sunniva T var relativt van vid att se bevakningsfordon, inte minst bör hon ha sett Svensk Bevakningstjänsts bilar tidigare. Det talar mot att hon skulle identifiera en väktarbil som polisbil. Av förhöret med henne framgår vidare att hon skilde mellan ljusa och mörka polisbilar (detta var vid den tid då såväl de blågula som de äldre svartvita polisbilarna fanns i drift). Hon identifierade denna bil som "mörk", dvs. den svartvita typen. Svensk Bevakningstjänsts bilar var, enligt vad som framgår av de bilder som intagits i uppslaget, vita med blågula symboler. Man kan tänka sig dem förväxlade med de nya polisbilarna, men knappast med den äldre modell, som Sunniva T sade sig ha sett. Det är kort sagt en fullt möjlig men inte alldeles utömmade förklaring som PU fastnat för. Så framställs den ju inte heller av utredningsmännen själva. Det förtjänar också understrykas att PU trots ingående utredning alltså inte lyckats få

fram vilken bevakningsbil och vilken väktare Sunniva T i så fall skulle ha sett.

De utredningsåtgärder som vidtogs i mars 1986 inskränkte sig till samtalen med Sunniva T och Rolf G samt en allmän kontroll av var diverse polisfordon befunnit sig. Det tycks som om utredarna lagt tipset till handlingarna efter det att de ansett sig ha kunnat konstatera att det inte kunde ha varit någon polisbil. Utredningen i detta skede ter sig grund, illa dokumenterad och bitvis uppenbart bristfällig. Det gäller t.ex. den första kontakten med Rolf G, som resulterade i en fragmentarisk förhørsanteckning. Av dokumentationen att döma tillfrågades han inte om han sett några polisbilar etc, vilket han borde ha gjort om han hade gått den angivna vägen vid den angivna tidpunkten. Detta är ännu en illustration till polisarbetets brister vid denna tid.

Iakttagelse av man med walkie-talkie

Bakgrund och utredning

Magnus P meddelade den 24 mars 1986 att han vid tidpunkten för mordet gjort en iakttagelse av en man med walkie-talkie i hörnet Sveavägen-Oxtorgsgatan. Det framgår av ett i november 1988 hållet förhör med Magnus P att han hade vänt sig till polisen sedan han hört att man efterlyste iakttagelser av walkie-talkies.

Magnus P uppgav att han kom gående på Sveavägen och skulle gå upp Oxtorgsgatan (söder om Kungsgatan), där han hade sin bil parkerad. Snett bakifrån, sneddande över Sveavägen, kom en man, som bar en walkie-talkie mot bröstet. På apparatens översida fanns en röd knapp som stack upp en bit. Mannen, som var 25-30 år, gick fort och målmedvetet. Magnus P iakttog honom bara en kort stund. Magnus P gav relativt utförliga signalementsuppgifter. Han lämnade också en skiss över platsen för iakttagelsen. Magnus P lämnade sina uppgifter vid ett personligt besök. Tipsmottagaren har antecknat att "Magnus P är ett trovärdigt vittne".

Av förhöret från november 1988 framgår att Magnus P kunde tidsbestämma iakttagelsen rätt väl. Han hade tillsammans med sin hustru spelat Bingo vid Kungshallen och med ledning av när spelet börjat och de spel de deltagit i kunde händelsen bestämmas till några minuter efter 23.21. Magnus P och hans hustru gick efter iakttagelsen vidare till bilen. De körde Oxtorgsgatan österut, sedan Malmskillnadsgatan till Brunkebergstorg och Söderleden ut mot en förort. Under färden på Oxtorgsgatan sade hustrun att det var värst vad det är mycket poliser ute i stan i kväll, eftersom de hörde sirener i bakgrunden. Magnus P

uppskattade att det gick tre till fyra minuter från det att han såg ”walkie-talkie-mannen” till det att de hörde sirener.

Även hustrun är hörd, dock först i januari 1989. Hon hade också gjort iakttagelser av mannen med walkie-talkie, iakttagelser som i vissa detaljer avviker från dem Magnus P redovisat. – Magnus P talade under färden söderut från Stockholm flera gånger om mannen med walkie-talkie, som förefallit ”mystisk”. Tillfrågad uppgav hustrun att hon inte hört några sirener eller liknande under bilfärden hem.

Någon ytterligare dokumenterad utredning föreligger inte.

Sammanfattande anmärkningar

Magnus P:s tips inkom i senare delen av mars 1986, vilket är jämförelsevis tidigt. Att vidare utredning inte skett förrän bortåt tre år senare skulle vara värt att anmärka, om det inte vore för att det följer ett för läsaren vid det här laget välbekant mönster.

Något har Magnus P uppenbarligen sett. Uppgifterna om walkie-talkie är en aning svävande, bl.a. beskrev hustrun walkie-talkien på lite annat sätt. Det finns dock anledning att utgå från att Magnus P såg det han beskriver ungefär vid tidpunkten för mordet. Men iakttagelsen kan så långt den numera låter sig utredas inte sättas i samband med mordet, vilket naturligtvis inte utesluter att ett sådant samband kan finnas.

Övriga uppslag angående walkie-talkies

I kapitel 3, som behandlar generella utredningsåtgärder, redovisas en genomgång av uppslag där walkie-talkies på ett eller annat sätt förekommer (*Efterlysning av walkie-talkies – iakttagelser m.m.*). En del av dessa kan sägas ha bäring på polisen i så måtto att poliser var en av få yrkesgrupper som vid tiden för mordet använde bärbar radioutrustning.

4.4 Tidigare granskningar

4.4.1 Juristkommissionen

Beträffande Juristkommissionens granskning av ”polisspåret”, se kapitel 1, *Hanteringen av polisärenden*.

4.4.2 Polisstyrelsens i Stockholm granskning av polisspåret

Polisstyrelsen i Stockholm företog en granskning av uppgifter i massmedia om påstådd högerextremism inom Stockholmspolisen. Den rapport som granskningen utmynnade i har behandlats ovan. Den arbetsgrupp som utförde granskningen hade föresatt sig att även bringa klarhet i påståendena om att Stockholmspolisen varit inblandad i mordet på Olof Palme, dvs. polisspåret.

I sin redogörelse för arbetet i denna del beskrev polisstyrelsen dessa påståenden och gruppens utredning av dem på följande sätt.⁵⁵

Uppgifterna har bl.a. rört påståenden om att i vart fall en polisman iakttagits på en buss i närheten av mordplatsen en kort stund efter mordet. Vittnen skall vidare ha sett polisbilar vid mordplatsen strax före mordet. Teknisk apparatur skall ha påträffats i en polismans hem.

Gruppen har med anledning av dessa uppgifter begärt att få ta del av det material i utredningen som rör poliser i Stockholmsområdet. Önskemålet har tillmötesgått endast såtillvida att en muntlig redovisning lämnades gruppen vid ett sammanträde med biträdande riksåklagaren Axel Morath, byråchefen hos riksåklagaren Jörgen Almblad och avdelningschefen Ulf Karlsson, rikspolisstyrelsen, den 5 november 1987.

Vid den föredragning som lämnades gruppen framhölls att varje enskild uppgift eller tips som rört polismän i samband med Palmeutredningen – sammantaget rör det sig om ett 40-tal olika tips från hela landet – undersökts mycket noga. Det uppgavs att förundersökningsledningen, såväl den nuvarande som den tidigare, därvid funnit att det inte i något fall förelegat grund för framförda misstankar.

Gruppens kommentar: Gruppen beklagar att den ej har beretts tillfälle att själv ta del av det utredningsmaterial som rör poliser i Stockholm.

Det är ytterst angeläget att allt görs för att bringa klarhet i påståenden om polismäns eventuella inblandning i mordet.

Eftersom den parlamentariska kommissionen nu granskar dessa förhållanden saknar gruppen dock anledning att nu beröra ovannämnda uppgifter.

Polisstyrelsen företog alltså av de skäl som framgår aldrig någon självständig granskning av polisspåret.

⁵⁵ Rapporten s. 13 f.

4.4.3 Parlamentariska kommissionen

Parlamentariska kommissionen utförde under hösten 1987 en egen granskning av det som då kommit att kallas polisspåret. Arbetet ingick inte i det ursprungliga uppdraget utan var föranlett av den debatt som förekom under den tid Parlamentariska kommissionen arbetade.

I det arbetsmaterial som Parlamentariska kommissionen lät arkivera återfinns en promemoria daterad den 15 december 1987, rubricerad ”’Polisspåret’ i huvuddrag”. I promemorian behandlas kortfattat ett antal utredningsuppslag under följande rubriker. (Inom parentes anges våra anmärkningar.)

- ◇ Busstipset (”Buss 43”)
- ◇ Vattenläckan (polisman E)
- ◇ Tidsbestämningen (Polisens ankomst till brottsplatsen m.m.)
- ◇ Polisbil 1520 (”kommissariebilen”)
- ◇ Polisbil på Drottninggatan (Sunniva T)
- ◇ Poliser på Johannesgatan
- ◇ Polisbilar på Rörstrandsgatan och Tranebergsbron
- ◇ Polisbil på Stureplan
- ◇ Walkie-talkies (endast helt översiktligt)
- ◇ Blandade anmälningar mot polismän (endast helt översiktligt)

Innehållet i promemorian tillför inte någon väsentlig information till det vi ovan redovisat. Den är mindre innehållsrik, bl.a. av det skälet att åtskilligt av det vi redovisat har tillförts utredningen efter det att Parlamentariska kommissionen arbetade. Faktaredogörelsen i övrigt överensstämmer emellertid med vad vi funnit vid vår granskning (jfr dock ovan avsnittet *Vissa iakttagelser av polisbilar under mordkvällen*).⁵⁶

Resultatet av Parlamentariska kommissionens granskning redovisades den 21 december 1987 i en särskild skrivelse till Justitiedepartementet, som även bifogades till kommissionens rapport. Skrivelsen hade följande lydelse.

Under hösten har det i press, radio och TV pågått en livlig debatt om något som man kallar för polisspåret i utredningen om mordet på statsminister Olof Palme. I debatten har det från flera håll föreslagits att åklagarnas och polisens handläggning av detta spår skall granskas särskilt.

⁵⁶ På en punkt återger promemorian en tveksamhet, som numera inte längre föreligger. Det gäller det bandade samtal som ambulanspersonalen hade med LAC kl 23.28. Det synes vid tiden för Parlamentariska kommissionens granskning ha rått osäkerhet om i vilket skede detta samtal ägde rum. Numera är det klarlagt att det skedde då ambulanserna lämnade mordplatsen.

I vårt, liksom i juristkommissionens, uppdrag ingår att granska brottsutredningen efter mordet på statsministern. Juristkommissionen har i del 2 av sin rapport, som överlämnades den 15 december 1987, lämnat en redogörelse för sin granskning av just brottsutredningen. Vår avsikt är att med den rapporten som utgångspunkt göra de överväganden och eventuella ytterligare utredningar som ligger i vårt uppdrag.

Vår avsikt har varit att avge en samlad rapport över vårt arbete. Den intensiva debatt som polisspåret gett upphov till och de rykten som blivit en följd bl.a. av att polisens utredning i denna del inte kan göras offentlig – i varje fall inte nu – har emellertid gjort att vi ansett det påkallat att, utan att avvakta juristkommissionens rapport, företa en granskning av brottsutredningen i de delar den gäller misstankar om polismäns eventuella medverkan till mordet och att genom denna skrivelse redogöra för resultatet av vår granskning.

Vår granskning har avsett brottsutredningen i följande delar:

- iakttagelser som en busschaufför och en busspassagerare uppgett att de gjort mordnatten kl. 23.30 vid en busshållplats på Birger Jarlsgatan;
- iakttagelser som olika personer gjort av polisbilar, eller bilar som uppfattats som polisbilar, på Drottningsgatan, Johannesgatan, Rörstrandsgatan, Tranebergsbron och Stureplan;
- bestämningen av tidpunkten då larm med anledning av mordet sändes ut över polisradion och tidpunkten då de första polismännen kom till platsen;
- iakttagelsen kort efter mordet av en polisbil på David Bagares gata;
- iakttagelser som en hyresvärd och en fastighetsskötare gjort i september 1987 i samband med en undersökning av en vattenläcka i en polismans lägenhet;
- tips beträffande en polisman som några dagar efter mordet företog en märklig bilresa i södra Sverige;
- tips och anmälningar i vilka enskilda polismän pekats ut som eventuella mördare eller medverkande till mordet på grund av bl.a. sitt utseende och likhet med polisens spaningsbilder, sina personliga egenheter eller sina politiska åsikter.

Merparten av dessa spaningsuppslag har utretts. I några fall – främst sådana där anmälan eller tipset kommit in nyligen – pågår eller planeras utredning.

De utredningar som har avsett misstankar mot enskilda polismän handhas av rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. Övriga utredningar handhas av våldsrörelsen vid polismyndigheten i Stockholm.

Vi har vid vår granskning tagit del av allt utredningsmaterial i denna del som åklagarna och polisen har. Vi har dessutom haft samtal med åklagarna företrädare av bitr. riksåklagaren Axel Morath och byråchefen Jörgen Almblad och polisens spaningsledning företrädd av avdelningschefen Ulf

Karlsson. De har härvid redogjort för brottsutredningen i dessa delar och de bedömningar de gjort. Vår sekreterare och bitr. sekreterare har gått igenom delar av materialet med de utredningsmän som svarat för merparten av utredningarna. Slutligen har vi vid dessa samtal och genomgångar fått upplysningar om de åtgärder som planeras i de utredningar som ännu inte slutförts.

Utöver ovan angivna delar av brottsutredningen har åklagarnas och polisens företrädare lämnat upplysningarna om arbetet med att utreda olika tips om s.k. walkie-talkies i närheten av mordplatsen. Vi har även tagit del av visst utredningsmaterial om detta.

Vi vill till en början betona att ledningen och utförandet av brottsutredningen ankommer på åklagarna och polisen. Vi har begränsat vår uppgift nu till att granska om åklagarna och polisen i tillräcklig omfattning utreder de påståenden i brottsutredningen som gäller polismäns eventuella medverkan till mordet. Vår granskning kan självfallet bara avse brottsutredningen i det skick den är i dag.

Vi har vid vår granskning funnit att åklagarna och polisen i allt väsentligt vidtagit eller avser att vidta de åtgärder som spaningsuppslagen rimligen bör föranleda. Utredningsmaterialet ger, enligt vår mening, ingen anledning till erinran mot åklagarnas bedömning att det för närvarande saknas grund för misstanke mot någon polisman. Spaningsuppslagen finns kvar i utredningsmaterialet och något eller några av dem kan därför komma att få betydelse om nya uppgifter ger anledning till det. Vidare är det självklart att det – innan det blivit utrett vem eller vilka som begått mordet – inte går att utesluta att mördaren eller någon medverkande till mordet finns inom poliskåren eller inom någon annan yrkesgrupp.

Beträffande frågan om den tid det tog för polisen att komma till mordplatsen har vi vid vår granskning inte funnit något som tyder på annat än att de första polismännen kom till platsen inom ett par, tre minuter efter mordet. Juristkommissionen har för sin del kommit till samma slutsats.

Vi vill avslutningsvis än en gång understryka att vår granskning och de slutsatser vi redovisat endast avsett brottsutredningen i de delar den gäller misstankar mot polismän och inte mordutredningen i sin helhet.

4.5 Sammanfattande anmärkningar

4.5.1 Allmänt

Förtroendet för Stockholmspolisen hade under åttiotalet satts ifråga bl.a. genom de förhållanden som gjordes till föremål för granskning av

den s.k. Norrmalmsutredningen. När Norrmalmsutredningen lade fram sin rapport, hösten 1984, halvtannat år före statsministermordet, konstaterades att det inom Stockholmspolisen fanns i vart fall en gruppering som fungerat på ett oacceptabelt sätt. Det fanns också klara tecken på att polisledningen hade svårt att komma till rätta med missförhållandena, som tenderade att kvarstå inom åtminstone vakt-distrikt 1. Det föreföll som om det i denna del av polisen fanns en kultur av våldstro, högerextremism och misstro mot möjligheten att med vanliga demokratiska medel komma till rätta med samhällsproblem, en kultur som syntes fortleva oberoende av vilka attityder polisen på chefsnivå intog. Det finns utrymme för olika tolkningar av hur utbredd denna kultur var och på vilket allvar den i övrigt borde tas, men att fenomenet existerade kan inte bestridas, inte heller att det vid denna tid påverkade en del människors uppfattning om polisen. Detta var en realitet som polisen och dess ledning vid tiden för mordet levde med. Mot den bakgrunden hade det varit naturligt för polismakten att vara vaksam på att mordet och mordutredningen skulle kunna spä på de tendenser till misstro som fanns. Man kan nästan gå så långt som till att säga, att det för det fall mordutredningen skulle bli långdragen, var i någon mening förutsebart att ett ”polisspår” skulle kunna utvecklas.

Dessutom hade säkerhetspolisen vid tidpunkten för mordet information som pekade mot att det förekom högerextremistisk opinionsbildning i Stockholms poliskretsar. Uppgifterna kunde, som framgått ovan, inte avfärdas som bagatellartade. De var dessutom konkreta och ett antal i sammanhanget aktuella individer var kända.

Polisen fick vidare omgående och på goda grunder utstå kraftig kritik för sina insatser på mordnatten. Insatserna var så usla – det har ju belagts via granskningar av olika slag, se kapitel 1 – att det fanns skäl att fråga sig om det bara kunde vara fråga om inkompetens eller om det också kunde röra sig om en ovilja att göra sitt bästa.

Till detta kommer psykologiskt sett okänsliga åtgärder i utredningsfasens inledning, t.ex. spaningsledaren Hans Holmérs beslut att anlita några av de kontroversiella polismännen från vakt-distrikt 1 och ”baseballigan” som sina ”personliga livvakter”.

Att det fanns en grogrund för misstro mot polisen vid tiden för mordet och i anledning av det följande händelseförloppet låg alltså från början i öppen dager. Hur påverkade det polisens utredningsarbete? Mycket litet, vill det synas.

Polisen gjorde för litet för att själv utreda och dokumentera vad som gått snett under mordnatten. Typexemplen är att mordnattens datalogg från sambandscentralen inte sparades och att rapporter från dem som var inblandade i mottagandet av larmet inte inforrades, åtgärder som kanske hade kunnat förebygga år av spekulationer. När de alltmer

ingående ifrågasättandena sedan kom, stod polisen tämligen svarslös. Det torde vara en självklarhet i de flesta former av statlig verksamhet att händelseförlopp av motsvarande dignitet kräver dokumentation och ett omgående klarläggande av vad som inträffat, inklusive en utvärdering av hur myndigheten och dess personal hanterat situationen.

Bristerna har till rätt stor del botats genom den mycket ingående granskning som Juristkommissionen gjorde. Hur förtjänstfull denna än var kom den dock för sent för att kunna ersätta en utvärdering direkt i anslutning till händelserna, när minnesbilderna var färska och innan berörda parter i anledning av händelsernas utveckling hamnat i mer eller mindre låsta försvarspositioner. Att döma av den rapport Polisinspektionen i Stockholms län avgav om de s.k. Stureplansskjutningarna 1994 hade Stockholmspolisen lång tid efter mordet inte heller tagit resultaten av Juristkommissionens granskning till sig (se vidare kapitel 8).

Förutom att polisedningen hade skäl att via aktiva åtgärder ”mota Olle i grind”, dvs. visa att man tog itu med egna tillkortakommanden och deras orsaker samt förberedde sig för den granskning och kritik som låg i farans riktning, hade mordutredarna anledning att titta på de polismän som tidigare utmärkt sig. Särskilt kretsen kring de s.k. herrmiddagarna hade varit naturlig att uppmärksamma redan i mordutredningens inledande skede. Personerna borde tilldragit sig intresse på ungefär samma grunder som de individer och grupper som förekommer i uppslagen angående högerextremism.

Visserligen vidtogs ganska snart, i anledning av inkommande tips, utredningsåtgärder i förhållande till polisman A, men de var improviserade, halvhjärtade och i centrala delar odokumenterade. På samma sätt som att utredningsåtgärder trots allt vidtogs beträffande polisman A bör det också noteras att tips gällande enskilda polismän utreddes med full kraft och många gånger påfallande effektivt. Det gäller t.ex. polisman G och polisman L. Bägge anmälde de ingripanden de utsattes för till JO, varvid det framgick att utredningsmännen inte lagt fingrarna emellan till skydd för sina ”kollegor”. Även tipsen beträffande polisman D, som var lättviktiga och hade osäkra källor, utreddes mycket ingående. Det gäller likaledes den i tiden betydligt senare utredningen mot polisman E. I många för allmänheten okända polisärenden i mordutredningen är frågan inte heller om tipset utretts tillräckligt utan om det inte med tanke på den utsatte vidtagits alltför långtgående åtgärder.

Det som föranleder kritik mot utredningsarbetet är alltså inte hur tips angående enskilda polismän i allmänhet hanterades utan frånvaron av ett helhetsgrepp, eller makro-perspektiv om man så vill. Och det gäller då inte hur utredningen organisatoriskt sköttes. I det hänseendet togs ett helhetsgrepp, i och med att alla polistips handlades av personal

från säkerhetspolisen. Men som framgått var detta bara ett sätt att flödesmässigt hantera tipsen på ett ändamålsenligt sätt. Tanken var inte att i sak tillföra säkerhetspolisens upparbetade kunskap eller dess analyskompetens – ingendera efterfrågades – utan enbart att åstadkomma en hantering i avskild ordning. Vad kritiken gäller är den saktliga hanteringen och då särskilt bristen på vad vi i andra sammanhang kallat basanalys och proaktivt arbete (se kapitel 5, *Sammanfattande anmärkningar*, och kapitel 8). Utredningen kom att bli uträglat ”mikroinriktad” – varje polisman för sig – och mestadels reaktiv.

Det slående är alltså att det sakligt sett genomgående saknats ett sammanhållet, analyserande perspektiv. Det som framkommit genom Norrmalmsutredningen, säkerhetspolisens uppgifter om högerextremism och i andra sammanhang var inte bara att det fanns enskilda polismän som betedde sig illa och inte höll måttet, utan framför allt att det inom Stockholmspolisen fanns något slags kultur, eller ansats till kultur, med våldstro och antidemokratiska drag. Det var inte minst denna kultur, eller vad man vill kalla den, som det fanns skäl att intressera sig för och analysera. Det fanns också skäl att klarlägga de eventuella personsamband av nätverkskaraktär som kan ha förelegat. Av säkerhetspolisens material framgick att det funnits en i och för sig löslig men ändå klubbliknande gruppering. Av det material vi tagit del av och som redovisats tidigare framgår också att det fanns kretsar av personer som kunde vara av intresse, t.ex. ”baseballigan” och några av de poliser (delvis de samma) som omtalas i uppslaget om ”Södermötet”.

När det gäller arbetets reaktiva karaktär kan utredningen kring den ovannämnde ”Y” tjäna som exempel. Y var en för polisen välkänd person. Likväl föranledde sakförhållandena ingen utredning inom PU förrän den dag då en journalist satte samman en promemoria med dessa även i kretsar utanför polisen kända fakta och sände in den till PU med en förfrågan om dessa förhållanden hade utretts. Promemorian kom in i augusti 1990 och föranledde då vissa omedelbara åtgärder. Därefter inkom ytterligare tips om Y:s person. Sedermera har en relativt omfattande utredning genomförts, där även vissa personsamband klarlades via en förfrågan till säkerhetspolisen. Det man frågar sig är varför den vidtogs först efter det att uppgifter, som redan måste ha varit bekanta för PU, inkom i form av ett tips.

Vad är skälet till att utredningen kring polismän skett utan helhetsgrepp och utpräglat reaktivt? Det är förstås lätt att lansera misstanken att det beror på att ”poliser inte vill utreda poliser”, dvs. att det rört sig om ett slags kollegial korruption. Bilden är dock inte alls så entydig att man utan vidare kan påstå detta.

För det första avviker hanteringen inte från huvudmönstret. Bristen på helhetsgrepp, frånvaron av basanalyser och det reaktiva arbetssättet präglar stora delar av mordutredningen.

För det andra är polisärendena, i synnerhet under den inledande perioden, då de under Per-Göran Näss handlades av en för uppgiften särskilt utvald kriminalinspektör, i allmänhet väl utredda. Den dokumentation säkerhetspolisen i denna del efterlämnat skiljer sig genomsnittligt från övrig utredning från denna tid; den är av högre kvalitet. Sammantaget tyder det på att särskilt kompetent kraft avdelades för uppgiften och att den merendels utfördes med omsorg.

För det tredje är det, som redan antytts, påfallande att många polisärenden – tips angående enskilda polismän – utretts ingående och ibland ganska bryskt. Som framgått gäller det även tips som kom in tidigt i utredningen. Det finns i och för sig undantag, framför allt den otillfredsställande utredningen beträffande polisman A. Helhetsintrycket är likväl att de flesta polisärenden avviker från ”genomsnittsnivån” i det de är mer grundligt bearbetade än andra uppslag. Det är så pass tydligt att man måste ställa sig frågan om inte PU i allmänhet använt mer resurser mot poliser just därför att de är poliser. Det är i så fall motsatsen till ”kollegial korruption”.

Detta gäller alltså det vi kallar polisärendena. Beträffande polisspåret, dvs. tanken på en polisiär konspiration etc, är bilden annorlunda, eftersom mordutredningen oavsett ledning genomgående avfärdat denna motivbild/brottshypotes. Som skall framgå i det följande förstår vi inte den bedömningen, eftersom vi anser att det i så fall finns många andra uppslag som inte heller hade förtjänat mordutredarnas intresse. Vi anser med andra ord att med de krav på vad som bör föranleda utredningsåtgärder, som kan utläsas av utredningsmaterialet i övrigt, hade även denna motivbild/brottshypotes bort utredas.

De skäl och den argumentation som anfördes vid Juristkommissionens granskning angående polisärendena lade ett särskilt ansvar på åklagarsidan. Det kan ifrågasättas hur detta ansvar förvaltades. Det intryck vi fått av förundersökningsledningens inställning till detta ämne är att man där inte uppfattat frågorna kring polisspåret som särskilt problematiska. Eftersom ”det saknas koppling till Sveavägen”, har man sagt, har det inte heller funnits skäl att särskilt intressera sig för denna brottshypotes.

I de diskussioner vi fört med förundersökningsledningen i denna del har vi som vår uppfattning framfört att vi i materialet sett två ytterligheter. Å ena sidan PKK, där det med ringa ”koppling till Sveavägen” gjorts enorma utredningsinsatser utifrån resonemang om brottshypoteser och motivbild. Å andra sidan det s.k. polisspåret där det likaledes finns ringa ”koppling till Sveavägen” och där det över huvud

taget inte vidtagits några utredningsåtgärder eller ens förts resonemang kring brottshypoteser och motivbild. Som jämförande exempel har vi även framhållit uppslaget Alf E (se kapitel 5, *Vissa avsnitt registrerade under politiska motiv m.m.*), som föranlett omfattande utredning, men där det helt saknas ”koppling till Sveavägen”. Det har visat sig att förundersökningsledningen har en annan syn på detta än vad vi haft. Beträffande PKK har man bl.a. sagt att det inte bara förelåg motiv m.m., utan också ett ”modus operandi”, som organisationen två gånger tidigare hade tillämpat i Sverige och som var intressant i sammanhanget. Beträffande Alf E har man sagt att hans inriktning på Olof Palmes person och önskan att få bort denne från makten var något helt annat än de mer allmänna åsikter som förekom inom de aktuella poliskretsarna. Förundersökningsledningen har också pekat på att det kring Alf E fanns ett nätverk, en organisation och ekonomiska resurser, vilket saknar motsvarighet beträffande de aktuella poliskretsarna. Vi instämmer i dessa reflektioner, men anser att de i huvudsak rör grad och inte art. PKK var förvisso ett mycket mer intressant ”spår” och det prioriterades rätteligen före mycket annat. Alf E representerade likaledes en mer konkret och tydligt uttalad motivbild än den som skulle kunna ha sökts i ”polisspåret”.

Men den grundläggande invändning som förundersökningsledningen gjort avseende ”polisspåret” – och även avseende andra motivbilder, som t.ex. Bofors vapenaffärer – håller inte vid en jämförelse med de nämnda uppslagen, som alltså också väsentligen saknar ”koppling till Sveavägen”. Argumentationen måste i stället inriktas just på motivbild, brottshypoteser m.m. I det hänseendet är det alltså riktigt att PKK och andra uppslag i den kategorin är mer intressanta, men det slags näring eller substans som funnits i uppslagen PKK och Alf E finns också, om än i mindre grad, i polisspåret.

Likväl har ingen analys eller utredning skett. Under våra samtal med förundersökningsledningen har det hänvisats till att de aktuella polis­männen bara är enskilda polismän, som inte ingår i några nätverk och som saknar organisation. Det har också framkommit att dessa ställningstaganden är grundade på allmänna bedömningar; det finns ingen annan utredning gjord än den som framgår av det vi redovisat. Förundersökningsledningen har med andra ord ansett sig kunna utgå från att det inte finns några nätverk eller organisationer. Det anser vi oss inte kunna utgå från efter att ha tagit del av materialet. Vi anser att just detta borde ha utretts, bl.a. på den grunden att det i det material vi stött på och redovisat finns indikationer på att det förhåller sig på ett annat sätt än vad förundersökningen sagt sig ha utgått från.

Förundersökningsledningen har vidare hänvisat till att chefsåklagaren Anders Helin varit avdelad för att särskilt granska utred-

ningen avseende polismän, att han vid flera tillfällen gått igenom materialet och att han därvid föredragit resultatet för förundersökningsledningen. Som framgått ovan har Anders Helin upprättat promemorior i anledning av denna granskning. Dessa är emellertid enligt vår mening inte användbara som underlag för en efterföljande granskning; den information de innehåller säger inte mera än att Anders Helin uppger sig ha granskat vissa, ej specificerade, uppslag och att han inte funnit skäl till vidare åtgärder. Vi anser att det är anmärkningsvärt att förundersökningsledningen inte i sak dokumenterat dessa genomgångar.

Parlamentariska kommissionen uttalade i sin redovisning att ett antal polisärenden var under granskning eller att PU utlovat att de skulle granskas i sinom tid. Det hade kunnat förväntas att dessa ärenden skulle ha följts upp av förundersökningsledningen. Som framgått av vår redovisning har emellertid utredningsföresatser som Parlamentariska kommissionen förespeglades aldrig blivit utförda.

Enligt vår mening har förundersökningsledningen såväl beträffande polisärendena som "polisspåret" försummat sin uppgift. Det är så mycket mera anmärkningsvärt som denna sak särskilt lyftes fram av Juristkommissionen, som pekade på det ansvar som hade bort åvila åklagaren beträffande denna del av utredningen.⁵⁷ Saken har vidare tidigt tilldragit sig stor uppmärksamhet och alltså föranlett ett särskilt initiativ av Parlamentariska kommissionen. Enligt vår mening är detta ett tydligt exempel på att förundersökningsledningen sådan den utövats under Riksåklagaren i praktiken inte uppfattat sig som ansvarig för hela brottsutredningen. Ledningsansvaret har därmed inte fungerat.

Sammanfattning

Som framgått anser vi att ett helhetsgrepp borde ha tagits med inriktning på vissa grupper inom polisen, varvid en basanalys borde ha gjorts och eventuella nätverk kartlagts. Beroende på resultatet av ett sådant arbete och den kunskap som ett mer aktivt sökande hade kunnat leda fram till, skulle det eventuellt även ha varit befogat med aktiva utredningsåtgärder mot vissa polismän. Som likaledes framgått anser vi att ett sådant arbete i så fall skulle ha utförts 1986 eller i vart fall under åren närmast efter mordet. Vår ståndpunkt är föranledd av en jämförelse med vilka omständigheter som i andra sammanhang föranlett

⁵⁷ Så här skrev Juristkommissionen (även citerat i kapitel 1): "Med hänsyn till de syften som ligger bakom särregleringen av utredningar om brottspåståenden som riktas mot polismän skulle det enligt vår mening ha varit en fördel om dessa utredningar hade särbehandlats på det sättet att åklagaren hade tagit direkt ledning över utredningsarbetet i denna del." (SOU 1987:72 s. 161).

utredning. Förundersökningsledningen har haft ett särskilt ansvar för att tips rörande polisen eller poliser blir korrekt hanterade. Det får anses ha framhållits redan av Juristkommissionen.

Vi vill slutligen tillägga, att det inte är utan egen förskyllan som polismakten drabbats av diskussionen kring polisspåret. Sakligt sett finns det inte så mycket substans i den diskussionen, men frånvaron av substans har kunnat kompenseras av den grogrund för misstro och bristande tilltro till utredningsinsatserna som polisens egna åtgärder givit upphov till. Polisspårsdiskussionens uppkomst kan inte heller skyllas på massmedia eller enskilda ”privatspanare”, eftersom misstron alltså delvis har haft fog för sig och dessutom finns företrädd inom polisen själv. När det gäller en så uppmärksammas del som det s.k. Södermötet har ryktesspridningen således härstammat eller i vart fall fått stöd från polisens egna led.

4.5.2 De enskilda uppslagen

De synpunkter vi haft i de uppslag som redovisats under rubriken *Uppslag som berör polisen i allmänhet* och *Uppslag som eventuellt kan förknippas med poliser eller polisen i allmänhet* framgår i de *Sammanfattande anmärkningar* som finns i anslutning till respektive uppslag. Vi har inte funnit något uppslag, som idag motiverar ytterligare utredningsåtgärder.⁵⁸ Inte heller beträffande polisärendena anser vi oss ha anledning att anmäla någon avvikande mening beträffande de bedömningar som PU gjort då utredningen avslutats, vilket skett i samtliga fall.

I övrigt vill vi beträffande polisärendena redovisa följande synpunkter.

Polisman A. Några brottsmisstankar har aldrig funnits mot polisman A. Ser man till vad som föranlett utredning mot andra polismän och i övrigt kan det dock lätt konstateras att flera spaningsindikationer funnits: vapeninnehav, extremism, ”palmehat”, kontakter i kretsar som måste bedömas som ”intressanta” från spaningssynpunkt, arbetslokaler i mordplatsens närhet samt personliga omständigheter.

Den inledande alibiutredningen kring polisman A var otillräcklig och alltför dåligt dokumenterad. Det är möjligt att utredarna skaffade sig så mycket information att de blev övertygade om att polisman A

⁵⁸ Att ett uppslag vid vår granskning inte befunnits kräva ytterligare bearbetning innebär givetvis inte att vi utesluter att uppslaget kan vara av intresse. Det som bedömts är om PU med hänsyn till vad som framkommit och kända fakta i övrigt numera har anledning att vidta ytterligare utredningsåtgärder eller inte.

inte kunde vara gärningsman. Den första anteckningen från säkerhetsavdelningen tyder på att det informellt hade gjorts förfrågningar angående polisman A och att uppgifterna om hans sjukhusvistelse då hade kommit fram. Promemorian från 1996 i säkerhetspolisens material visar att fler efterforskningsåtgärder än vad som framgår av PU-materialet företogs. Dess innehåll reser dock vissa frågor. Det finns sålunda skäl att fråga sig när besöket av hela piketgruppen vid polisman A:s sjukbädd kan ha ägt rum. Om det verkligen var den 28 februari, måste det ha varit innan A begärde att få bli utskriven. I så fall borde det ha beaktats att smärtorna inte hindrade honom från att bege sig hem, varvid tillståndet inte kan betraktas som ett "medicinskt alibi". I alibi frågan väger de personer, som besökte polisman A i dennes hem under mordkvällen tyngre. Dessa personer hördes som framgått inte förrän 1993, vilket betyder att den inledande utredningen måste anses summarisk.

Polisman A borde alltså ha gjorts till föremål för mer ingående utredningsåtgärder från början. Det som sedermera gjorts, har gjorts för sent.

Polisman B. Det finns, förutom de ovan nämnda, inga tips eller uppslag som kopplar samman polisman B med mordet eller på annat sätt för in honom i utredningen. De tips som förekommit har ingen utredningsbar substans. Det finns emellertid anledning att fråga sig om inte en person, som avsatt den typ av spår i skilda internutredningar som polisman B har gjort, borde ha blivit föremål för en viss kontroll. PU:s förhållningssätt synes visa i hur hög grad utredningsarbetet i denna del varit reaktivt, dvs. drivet av impulser utifrån, i stället för proaktivt, dvs. initierat av egen analys och efterforskning.

Polisman C. Utredningen visade att polisman C har alibi för mordtillfället. Hans Smith & Wesson .357 Magnum är provskjuten; inget tyder på att den använts som mordvapen. Vad gäller den typen av hårddata får polisman C anses färdigutredd och utesluten som gärningsman. Ingångstipsen är också tunna; någon direkt koppling till mordet föreligger inte i något av dem. Det finns således ingenting som kan knyta polisman C till brottet och föranleda utredningsåtgärder av det skälet.

"Buss 43" och utpekandet av polisman D. Utredningens resultat synes vara att bussföraren och Lars K åkt med samma buss och att iakttagelser som därvid gjorts i och för sig kan vara intressanta med tanke på plats och tidpunkt. Utredningen var utförlig och tog betydande resurser i anspråk. Bägge uppgiftslämnarna tillförde utredningen mycket material.

Varken Lars K:s eller bussförarens utsagor är trovärdiga. Bussförarens uppgifter i vad angår polisman D och polisspåret är som framgått av redovisningen inte värda att ta på allvar. Lars K:s identifikation av polisman D har låg trovärdighet; han uppgav själv i förhör att han gått till rättegången för att känna igen mannen på busshållplatsen.

Polisman D har dessutom ett visst alibi genom de uppgifter hans sambo lämnat. Hans egna uppgifter om vad han gjorde morddagen stöds av vad vittnet Å uppgivit. Men framför allt saknas det alltså anledning att fästa avseende vid de påståenden som gjorts om honom i ursprungstipsen. Uppslaget kan därför avföras som ointressant för såväl mordutredningen som polisspåret.

I övrigt är följande värt att notera från utredningen av detta uppslag.

Åtskilliga utredningsåtgärder har inriktats mer på att spräcka uppgiftslämnarnas tips än på att kontrollera dem. Det kan i och för sig tyckas bakvänt, men kontroll av ingångsuppgifters hållfasthet är nödvändig och kan visa sig vara effektiv från resurssynpunkt. Det gäller dock knappast helt och hållet i detta fall. Försöken att spräcka Lars K:s berättelse genom att söka bevisa att han inte varit på den plats han uppgett, att han inte åkt med den buss han påstått osv var resultatlösa och ledde bara till resursslöseri, vid en tidpunkt i utredningsarbetet – våren 1986 – då resursprioritering var viktig. Med tanke på att Lars K:s identifikation av polisman D saknade värde ter sig flera åtgärder onödiga. Läsaren kan få intrycket att utredningen i detta fall mer inriktades på uppgiftslämnaren än på uppgifterna och att skälet till det var att den utpekade var polis. Av intresse är en anteckning i ett förhör med föraren av en annan buss, med vilken utredarna ett tag synes ha trott att Lars K åkte. Den busschauffören körde som framgått ovan en senare tur mordkvällen. I ett andra förhör påpekade hon i en skriftlig anteckning att hon i ett tidigare förhör utsatts för påverkan:

Jag påpekar att tidigare förhör skett under viss påverkan och att det känts besvärande efteråt. Dels har förhørsledaren angett att han velat spräcka en annan persons vittnesmål och att det var därför jag blev kallad, och dels kände jag mig styrd vad gäller min uppgift om en äldre passagerare i bussen. Minnesbilden är sann, den är korrekt återgiven i förhöret - men min känsla då och nu är att jag utsattes för påverkan. Förhørsledaren blev positiv vid den minnesbilden och jag kan ha blivit stimulerad att koppla ihop minnet med just den bussturen, men jag känner mig utsatt för påverkan och anser inte att förhöret var opartiskt genomfört, och det känns inte för mig riktigt att under de omständigheterna gå ed på att så var fallet.

Det går att hysa en viss förståelse för att utredarna ville belägga svart på vitt att Lars K:s utsaga var otillförlitlig, något de antagligen omgående bedömde vara fallet. Lars K:s berättelse var dock i långa

stycken alldeles korrekt. Som uppgiftslämnare blev han mot den bakgrunden något omilt behandlad. Till utredarnas försvar bör noteras att den som hörde bussföraren andra gången uppmanade henne att skriva ned de synpunkter hon hade på det första förhöret samt fogade dem till protokollet.

"Vittnet Jerkers" utpekande av polisman D. Utredningen genomfördes på ett tillfredsställande sätt sedan den första dokumenterade kontakten i början av maj 1988. Det sena utpekandet av polisman D har låg trovärdighet, sättet det skett på utgör i sig självt en indikation på bristande trovärdighet. När det gäller "Kicki" – som ju skulle kunna ge stadga åt Mauno L:s berättelse – pekar utredningen på att Mauno L inte velat eller kunnat bidra till att hon hördes.

Polisman E. Utredningen genomfördes snabbt och grundligt. Något till mordet kopplat ingångstips finns inte i uppslaget, som i stället gällt misstänkt politisk extremism och ett mer allmänt misstänkt innehav av radioutrustning. Mot den bakgrunden har det funnits skäl att intressera sig för uppgifterna. Med tanke på att polisman E:s namn förekommit i diskussionen kring polisspåret och att han tillhört den s.k. baseballigan var det också naturligt att undersöka saken.

Det bör noteras att fynden alltså gjorts långt efter mordet och att polisman E inte bodde i den aktuella lägenheten vid tiden för mordet. Även om det antas att iakttagelserna av radioutrustning m.m. var korrekta är det med andra ord svårt att se på vilket sätt de kunde infogas i mordutredningen. Utredningen synes dessutom närmast tyda på att fastighetsägaren och fastighetsskötaren misstagit sig på utrustningens karaktär. Det är främst uppgifterna från Max M, polisman E:s egna reaktioner när han fick veta att det var folk i hans lägenhet och de uppgifter han lämnat i förhör som leder till den slutsatsen. – Till det sagda kommer att polisman E har ett visst alibi i form av uppgifterna från den förra fästmön.

Bevisvärdet i den "husrannsakan" som genomfördes en tid senare bedömer vi som mycket begränsat. Det kan sättas i fråga om det är meningsfullt eller ens lämpligt att på detta sätt "erbjuda" en presumtivt misstänkt en s.k. husrannsakan på vederbörandes egna villkor. Antingen föreligger det ett utredningsbehov eller också gör det inte det, det är det som bör styra tvångsmedelsanvändningen. Frivilliga åtgärder i form av att saker visas upp, eventuellt på plats, kan förstås förekomma, med det är mest förvillande om de presenteras som att "polisen har gjort husrannsakan". Budskapet blir som i detta fall dubbelt: å ena sidan för själva åtgärden husrannsakan tanken till jämförelsevis allvarliga brottsmisstankar, å andra sidan leder en motivering, som går ut

på att "tvångsåtgärden" skall vidtas för att bevisa den för tvånget utsattes oskuld, i helt annan riktning.

Den övervakning av E som säkerhetspolisen kom att genomföra var måhända inte olaglig men den stod inte i rimlig proportion till vad som hade framkommit. Det ter sig olustigt att säkerhetspolisen så lättvindigt satte igång den operationen. Än mer olustigt är det att säkerhetspolisen illegalt – med användande av falska identitetshandlingar – och lika lättvindigt skaffade sig nyckel till E:s lägenhet och förberedde åtgärder i E:s hem. I förening med vad som senare blivit känt om säkerhetspolisens verksamhet väcker förfaringssättet associationer till olovlig avlyssning, inklusive hemfridsbrott. Bortsett från den självklarhet med vilken allt detta verkar ha iscensatts reser händelseförloppet frågor om polismaktens självständighet i förhållande till politiska beslutsfattare och opinionsmässigt tryck. I detta fall synes ju de sakligt och rättsligt sett tvivelaktiga aktiviteterna och planerna ha utlösts av att en ledamot av polisstyrelsen var angelägen om att förhållandena kring polisman E belystes. Slutet blev att E utsattes för en rättskränkning.

Polisman F. Ingångstipset innehöll inte mycket substans. Polisman F har solitt alibi; han satt i den piketbuss, som anlände till mordplatsen som andra polispatrull. Hans vapen är, sent men ändock, provskjutet.

Polisman F:s uppträdande före och efter mordet väcker i och för sig frågor. Uppgifterna om obalanserat uppträdande och stark aversion mot Olof Palme förekommer från flera källor, även kollegor (se utredningen kring "södermötet"). De uppgifter F lämnat om hur han tog sig upp på Malmskillnadsgatan vid förföljandet av gärningsmannen är motsägelsefulla; ena gången stod han still i rulltrappan och åkte baklänges, andra gången sprang han så att han fick lov att kräkas. Det hade ankommit på de respektive förhørsledarna att klara ut denna motsägelse, som nu i stället är ägnad att väcka den typ av misstro som kommit att ge polisspåret näring. Det kan övervägas om dessa förhållanden kanske ännu skulle kunna redas ut.

"Löjtnant X". Uppslaget är inte definitionsmässigt ett polisärende. Det kan höras till polisspåret om man tänker sig ett samarbete mellan X och poliser. Som framgår av uppslaget kan man det. X hade i alla händelser alibi och synes inför mordet ha varit sysselsatt med aktiviteter som gör det osannolikt att han samtidigt ägnade sig åt förberedelser för ett statsministermord.

Uppslaget angående *polisman H* reser en fråga om provskjutningsaktionen (se om denna i kapitel 3). Det är anmärkningsvärt att den första provskjutningen genomfördes på ett felaktigt sätt. Om nu kulorna skulle sändas till SKL borde självfallet "rätt" ammunition ha använts.

Den andra provskjutningen borde ha gjorts omgående efter SKL:s påpekande om att den första inte var meningsfull. Detta kan synas vara en detaljanmärkning från vår sida. Det är det emellertid inte. Om man beslutar om något för utredningen så pass resurskrävande, som en generell vapenkontroll, och för den enskilde så pass ingripande, som en provskjutning av vederbörandes vapen inom ramen för en mordutredning, måste detta rimligen göras rätt och prompt. Annars riskerar aktionen att framstå som halvhjärtad och vidtagen mest för formens skull.

Substansen i ingångstipset angående *polisman J* var att denne upplevt sig illa behandlad, skulle vara kapabel till dådet och att det avslagna prövningstillståndet kunde ha utlöst det. Det får betraktas som ett i och för sig intressant tips. Det har också utretts på ett rimligt sätt. Christoffer M:s uppgifter talar starkt mot att polisman J skulle kunna vara gärningsman och Per-Göran Näss' beslut i september 1986 att lägga ärendet ad acta ter sig rimligt. Alibikontrollen fördjupades därefter. Den kontrollen är visserligen sen, men den kan inte betraktas som avgörande för bedömningen av uppslaget. Att PU som i detta fall gjort en sista kontroll, troligen i samband med en förnyad genomgång av ärendet, bör inte vändas emot utredarna.

Det kan synas som om PU dragit sig för att vidta utredningsåtgärder mot en chefstjänsteman som *polisman K*. Ingångstipsen innehåller inte särskilt mycket substans, men väl så mycket som andra polisärenden, där PU gått vidare med diskret efterforskning, slagning och även förhör. Efterforskning av alibi har således inte förekommit i ärendet. Polisman K fick inga frågor om sina förehavanden under det förhör som hölls på hans egen begäran. Tipsen inger samtidigt olust; det är uppenbart att de kan ha kommit från någon som enbart varit ute efter att skada polisman K. I detta fall har ärendet i vart fall i det tidigare skedet föredragits för åklagare. I den meningen hanterades det i särskild ordning. Vi anser därför sammantaget inte att någon ytterligare utredningsåtgärd beträffande polisman K hade varit befogad.

Utredningen beträffande *polisman L* var mycket grundlig. Den har genomförts snabbt och lämnat ett för mordutredningens del tydligt svar. – Någon egentlig brottsmisstanke mot polisman L fanns aldrig. Vapnet var visserligen en Smith & Wesson, men inte av "rätt" kaliber, dessutom var det vid tidpunkten för mordet beslagttaget av polisen. I efterhand ter sig utredningsåtgärderna bryska, men det är svårt att peka på någon enskildhet där de gick för långt (jfr JO:s granskning). Kollegornas tips, Lars L:s uppgifter och den märkliga bilresan gjorde det nödvändigt med en utförlig utredning.

5 Enskilda uppslag

Kapitlets innehåll

Med en grov indelning kan utredningsarbetet delas in i dels generella utredningsåtgärder, dels enskilda uppslag. Några generella utredningsåtgärder har behandlats i kapitel 3. Med enskilda uppslag avser vi utredning som inriktats på en viss individ, på ett visst brottsmotiv eller något annat slags "spår". Vår uppgift är mer inriktad på att redovisa utredningen av sådana enskilda uppslag än på att granska det generellt inriktade utredningsarbetet. I kapitel 4 har vi särskilt redovisat det s.k. polisspåret. Kapitel 6 ägnas åt det uppslag som rättsligt sett fört längst, nämligen utredningen avseende Christer P. I kapitel 7 återfinns redovisningen av vissa uppslag som kan kopplas till den s.k. gärningsmannaprofilen. I detta kapitel har vi samlat redovisningen av de resterande uppslag, som vi gått igenom.

Vår genomgång av de enskilda uppslagen har utgått från den indelning av utredningsmaterialet som framkommer i Palmeutredningens registrering. Den kan sägas utgöra en "innehållsförteckning" för hela utredningsmaterialet. Den är indelad i avsnitt (se kapitel 2, *Palmeutredningens material*). Vi har utgått från denna avsnittsindelning. Avsnitten har först granskats översiktligt och sedan mer ingående i de delar som i jämförelse tett sig som de mest substantiella. Redovisningen av granskningen följer samma mönster.

Materialet är som redan framgått mycket omfattande. Det finns ingen möjlighet för oss att ta ställning till om vårt urval är representativt. Det hade krävt att allt material först skulle ha genomgåtts och att ett urval därefter skett. Någon sådan total genomgång av utredningsmaterialet har vi inte gjort och det vore en orealistisk arbetsuppgift för oss. Vi har självfallet haft som strävan att redovisa alla uppslag som är av något intresse från mordutredningens synpunkt, liksom uppslag som på ett eller annat sätt i övrigt ter sig intressanta från granskningsynpunkt. Men det finns inga garantier för att det inte finns intressanta uppslag, som saknas i vår redovisning. Det är sannolikt att det finns sådant vi skulle ha redovisat, om vi haft tid och resurser att gå igenom utredningsmaterialet även på andra sätt än det vi valt. Vi bedömer dock

att den metod vi använt – att utgå från Palmeutredningens avsnittindelning och söka efter det väsentliga i varje sådant avsnitt – är den som är bäst ägnad att med en rimlig resursinsats vaska fram det viktigaste.

Resultatet av vår genomgång av generella utredningsåtgärder och enskilda uppslag, inklusive de som redovisas på annat ställe i vår rapport, har underställts Palmeutredningen i januari 1999.¹ I samband med de genomgångar vi därvid haft med förundersökningsledningen och spaningsledningen har vi ställt frågan, om det fanns något enligt deras mening väsentligt uppslag, som inte var med i materialet. Med reservationen att det är svårt att besvara en sådan fråga beträffande ett så omfattande material blev svaret från bägge håll att det inte fanns något från utredningssynpunkt mer påtagligt intressant uppslag som saknades. Från förundersökningsledningens sida nämndes dock ett i vapenavsnittet registrerat uppslag, som på sin tid bedömdes som intressant. Det gällde en man som våren 1987 begick självmord. Ett annat uppslag som inte kommit fram under vår granskning av det förundersökningsregistrerade materialet, men som vi stött på vid en genomgång hos Riksåklagaren av de tvångsmedelsbeslut som fattats i utredningen, rör en man som under en kort tid våren 1988 var föremål för telefonavlyssning. Mannen hade vid tiden för mordet sin arbetsplats i en lokal belägen mellan biografen Grand och mordplatsen och påstods ha gjort en del märkliga uttalanden efter mordet. Båda dessa uppslag har vi tagit fram och gått igenom. De är färdigutredda och männen avförda från utredningen. Vi har inte funnit skäl att särskilt redovisa dem. Uppslagen exemplifierar emellertid det som redan sagts, nämligen att vår metod inte täcker hela materialet och att det finns sådant som inte återspeglas i vår redovisning.

Det finns skäl att understryka att vår genomgång av de enskilda uppslagen avser det Palmeutredningen utrett och insorterat under de rubriker Palmeutredningen själv valt att sätta på respektive avsnitt. När vi således redovisar uppslagen under t.ex. rubrikerna "Sydafrika" eller "Vapenhandel Bofors" redovisar vi inget annat än de uppslag Palmeutredningen placerat i dessa avsnitt. Det är inte våra rubriker och inte heller en redovisning av vad vi efter en sökning i hela materialet funnit utrett beträffande "Sydafrika-spåret" eller "Bofors-spåret". Det finns

¹ Det material som "remitterades" omfattade fler uppslag i en utförligare redovisning än det som finns med i betänkandet. Det omfattade enbart redovisningen av vår genomgång av själva brottsutredningen och således inte resultatet av annan informationsinhämtning från vår sida och heller inte våra sammanfattande anmärkningar eller slutsatser.

dock anledning att utgå från att allt som i sak rör respektive avsnitt finns samlat där.

Avsnitten redovisas i princip i den ordning som följer av Palmeutredningens avsnittsindelning. Vi har inriktat redovisningen av vår genomgång på uppslag från den första tiden, större uppslag och sådant som på ett eller annat sätt ter sig typiskt eller illustrativt. En stor del av uppslagen är av begränsat omfång och utan intresse. De har därför inte tagits med.

5.1 Avsnitt HA – ”CIA”

Allmänt

Uppslag där CIA eller personer med anknytning till CIA utpekades för att ligga bakom mordet på Olof Palme har i PU-materialet samlats under ett särskilt avsnitt benämnt ”CIA” (HA), vilket är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H). Avsnittet om CIA består av ett fyrtiotal uppslag. Av dessa utgör de allra flesta tips från privatpersoner som av en eller annan anledning tror att CIA eller CIA tillsammans med annan sammanslutning såsom israeliska underrättelsetjänsten, brittiska underrättelsetjänsten, den svenska säkerhetspolisen, ”baseballigan” m.fl. ligger bakom mordet. Utmärkande för dessa tips är att övervägande delen inte innehåller någon konkret information om gärningen, gärningsmannen, eventuella medhjälpare etc. utan mera är av den karaktären att de innehåller teorier och gissningar om varför CIA skulle kunna ligga bakom mordet. Motiven som anges är mycket skiftande. Som exempel kan nämnas att Olof Palme inte fört en tillräckligt USA-vänlig utrikespolitik, att han försökt ”framkasta en tredje världsekonomi” vilket skulle göra tredje världen ekonomiskt oberoende, att han kritiserat Vietnamkriget, att han haft kontakter med Yassir Arafat och att han varit farlig för dåvarande presidenten Reagans Nicaragua-politik.

Ett tiotal tips rymmer mer konkret information och har lett till att PU företagit viss utredning. Några har medfört relativt omfattande utredningsåtgärder. Detta gäller framför allt tre uppslag – Ivan B, det s.k. P 2-telegrammet och William H. Merparten uppslag, ett trettiotal, har knappast föranlett någon utredning alls, eftersom tipsen är av det slag som inte går att följa upp, dvs. det rör sig om rena spekulationer eller lösa hypoteser.

Första tipset

Det första tipset var en person som skulle vara knuten till CIA pekades ut för att ligga bakom mordet inkom till PU så tidigt som den 2 mars 1986. En anonym uppgiftslämnare uppgav att en i Saltsjöbaden boende kines kallad ”Chongch” eller något i den stilen, och som tidigare skulle ha varit CIA-agent i Singapore, kunde vara gärningsmannen. ”Chongch” rörde sig, enligt uppgiftslämnaren, med gott om pengar trots att han inte verkade arbeta. – PU gjorde i april samma år försök att genom registerslagning identifiera den utpekade personen, men lyckades inte.

Tommy J

Efter detta första tips inkom dagarna efter mordet ytterligare uppgifter som anknöt till CIA. Den 5 mars kontaktades PU av Sundsvallspolisen som fått ett telefonsamtal från en man, Tommy J. Denne hade sagt att han visste vem mördaren var men att han inte tänkte berätta det eftersom han ansåg att belöningen var för liten.

Vid ett uppföljande telefonsamtal samma dag berättade Tommy J att det varit två gärningsmän som begått mordet. Den ene skulle heta Sjevjenko och vara ryss med amerikanskt medborgarskap. Gärningsmännen skulle vara utsända av den sovjetiska underrättelsetjänsten GRU. CIA skulle betala dem 700 000 amerikanska dollar för mordet. Enligt Tommy J skulle de färdas i en blå Toyota och de skulle vara kvar i Sverige någonstans på västkusten.

Följande dag förhöordes Tommy J av säkerhetspolisen. Av en promemoria över förhöret framgår att Tommy J vid tillfället var intagen på Sidsjöns sjukhus (en psykiatrisk klinik). Vid förhöret ändrade han sina tidigare uppgifter om betalningens storlek. Han uppgav bl.a. att den s.k. fantombilden föreställde Sjevjenko och att denne använt sig av en revolver kallad "Undercover 38 SPL". Vidare uppgav han att han redan 1984 träffat Sjevjenko varefter han själv skaffat information om denne. Denna information hade han lämnat till säkerhetspolisen sommaren 1985 och han hade därefter blivit misshandlad av torpeder.

Efter en kontroll visade det sig att varken Tommy J eller Sjevjenko var kända hos säkerhetspolisen. Uppslaget lades ad acta.

1987 respektive 1988 hörde Tommy J åter av sig till PU. Han var då intagen på sjukhus respektive häkte.

"Ivan"

Den 6 mars 1986 kontaktade journalisten Karl K PU. Han berättade att en vän till honom Jovan B – även kallad Ivan, vilket han här fortsättningsvis kallas – var "i farten" på det sättet att han vänt sig till journalister med en historia om Palme-mordet och CIA. Ivan hade berättat att han kände en amerikansk kille i 40-årsåldern, Charlie, som varit Vietnam-veteran och legoknekt i Rhodesia. I november 1985 hade Ivan träffat Charlie då denne bodde på hotell Sheraton i Stockholm, där Ivan tidigare arbetat. Charlie hade arbetat som budbärare för en organisation kallad ITT som hade med CIA att göra. Vid detta tillfälle hade Charlie tillfrågat Ivan om denne ville ha ett jobb – att mörda Olof Palme. Ivan hade trott att det var sagt på skoj och tackat nej. Charlie hade då berättat att han blivit kontaktad av någon för att likvidera Olof Palme. När Charlie hade sagt nej hade personen nämnt något om att

kontakta någon annan, eventuellt en fallskärmsjägare från Israel. Efter denna händelse hade Ivan kontaktat Alf K, säkerhetspolisen och K-G O, Stockholmspolisens narkotikaavdelning. Uppgiftslämnaren Karl K uppgav på fråga att han visste att Ivan efter november 1985 sprungit hos såväl Alf K som K-G O. Själv hade han före mordet hört Ivan berätta om CIA och Olof Palme. Han kunde dock inte erinra sig några detaljer och menade vid telefonsamtalet att man borde hålla Ivan "på mattan" eftersom denne hade en tendens att "göra allting viktigare" än vad det var i verkligheten. Ivan hade enligt Karl K bl.a. satt upp en skylt på mordplatsen där det stod att CIA mördat Olof Palme. Karl K uppgav vidare att han, efter att föregående dag ha talat med Ivan, berättat om saken för sin sambo. Hon hade då påmint sig att hon, då hon vid ett tillfälle åkt tåg från Köpenhamn till Stockholm, träffat en amerikansk man i 40-årsåldern. Denne hade bl.a. berättat att han var Vietnam-veteran och att han skulle ta in på hotell Sheraton. Han hade vidare berättat att han brukade träffa folk i Norge och att de skulle mörda Olof Palme.

Några dagar senare, den 10 mars, kontaktade Ivan själv PU. Samtidigt inkom två promemorior från säkerhetspolisen. I promemoriorna redogjorde säkerhetspolisen för de uppgifter en källa lämnat. Uppgifterna byggde på vad Ivan berättat för källan.

Den 14 mars förhöordes Ivan första gången av KK1 (Stockholmspolisens våldsrotel). Därefter förhöordes han vid två tillfällen, den 15 mars och den 23 mars, av rikskriminalpolisen. Ivan berättade i förhören bl.a. följande.

Han föddes i Jugoslavien 1952. 1973 flyttade han till Egypten för den jugoslaviska underrättelsetjänstens räkning. Samma år flyttade han vidare till Libyen, där han arbetade som militär instruktör. Eftersom han hade order om att röra sig i Afrika kom han under en tid att arbeta som vakt i Rova, Rhodesia. Vid ett besök på en safariklubb i Rova kom Ivan i kontakt med Charles (eller "Charlie") – en f.d. amerikansk officer i USA:s specialstyrkor i Vietnam och välkänd lego-officer, engagerad av Ian Smiths regering. Ivan träffade därefter Charles vid ett par tillfällen i Tripoli 1975. I april 1976 lämnade Ivan Afrika. Han kom till Sverige samma år och blev svensk medborgare 1984. 1979 erhöll han arbete som dörrvakt på hotell Sheraton, där han 1984 var tvungen att sluta sin anställning efter bråk med hotellets ledning. Under 1979/80 träffade han Charles på Sheraton. Denne berättade att han arbetade som specialkurir för ITT – International Telephone and Telegraph Corporation. Ivan antog att detta var en organisation under CIA, vilket senare skulle ha bekräftats. Därefter träffade han Charles vid ytterligare ett par tillfällen före november 1985, då han och Charles möttes på en gata i Stockholm och sedan gick till hotell Continental för att prata. Samtalet

kom in på vapen och Charles hade frågat vilket vapen Ivan skulle använda för att likvidera en politiker. Ivan hade rekommenderat 44 Magnum eller 357 Magnum med hydrodynamisk explosivitet. Därefter hade Charles erbjudit Ivan två miljoner dollar för att mörda Olof Palme. Orsaken till att Olof Palme skulle mördas var att Sinderion, en hemlig organisation i USA med medlemmar som Kissinger och Weinberger, inte ville riskera att Olof Palme valdes till generalsekreterare i FN. Charles hade också sagt att den franske presidenten Mitterand och ledaren för Italiens kommunistiska parti skulle mördas så småningom.

I början eller mitten av januari 1986 träffade han åter Charles på en gata i Stockholm. De gick till restaurang Hamlet för att prata och Charles erbjöd åter Ivan två miljoner dollar för att mörda Olof Palme. Charles hade vid detta tillfälle visat ett gult kuvert i C 4-format. Kuvertet hade haft brutna lacksigill och utanpå fanns dels en örn, dels "top secret" stämplat. Kuvertet innehöll en dossier om Olof Palme med bl.a. medicinska tester och en karta över Stockholm med olika punkter såsom Rosenbad, Gamla stan och Sheraton utmärkta. Charles uppgav att USA ville få bort Olof Palme som fredsmäklare mellan Iran och Irak eftersom USA tjänade stora pengar på detta krig. Vid tillfället tillfrågades också Ivan om han kände Aron J, en israelisk fallskärmsjägare som arbetade för den israeliska säkerhetstjänsten. Efter detta sammanträffande kontaktade Ivan bl.a. Alf K, säkerhetspolisen, K-G O, Stockholmspolisens narkotikaavdelning, socialborgarrådet Inger Båvner samt ett par journalister på tidningen Gnistan. För samtliga berättade han om mordplanerna på Olof Palme.

På mordkvällen hade Ivan varit tillsammans med två kvinnor, som han namngav, till efter midnatt. Han hade fått kännedom om mordet genom att en vän ringt honom under natten.

På särskild fråga om Ivan var bekant med Viktor G svarade Ivan att han träffat Viktor G genom dennes flickvän. Ivan hade pratat en del med Viktor G och denne hade vid två tillfällen varit hemma hos Ivan. Viktor G hade ibland utgett sig för att vara CIA-agent, vilket Ivan tagit som ett skämt. (Anledningen att detta togs upp av utredarna var att Ivan förekom i Viktor G:s i och för sig mycket digra telefonbok, se avsnittet om denne.)

I mitten av mars eller något senare bestämdes att säkerhetspolisen skulle överta ansvaret för ärendet. Under tiden april-september 1986 höll säkerhetspolisen ytterligare sju förhör med Ivan. Vidare hölls fram till september 1986 totalt 26 förhör med 16 personer som på ett eller annat sätt hade anknytning till denne. De kvinnor som Ivan uppgivit att han varit tillsammans med på mordkvällen bekräftade detta. Ett relativt stort antal personer bekräftade att Ivan före mordet i allmänna ordalag

uppgivit att Olof Palme skulle likvideras eller "att någonting skulle hända Olof Palme". För några av dem hade Ivan också nämnt CIA i sammanhanget. Flera framhöll att Ivan, samtidigt som han berättat om Olof Palme, nämnt att även andra politiska ledare skulle likvideras. En uppgiftslämnare berättade att Ivan tidigare lyckats förutse statskuppen i Sydjemen en dryg vecka innan denna inträffat. Några berättade att Ivan sedan hösten 1985 varit besatt av CIA och att han därefter skylt alla världshändelser på denna organisation. Samtliga förhörda beskrev Ivan med ord som mytoman, pajas, intensiv, välinformerad, idérik, fantasi-full, spontan och komplexfylld.

I maj 1986 skickade säkerhetspolisen en förfrågan till jugoslaviska myndigheter om Ivan. Svar erhöles i september samma år. Av svaret framgår bl.a. att Ivan inte fullgjort sin militärtjänstgöring varför militärdomstolen efterlyst honom. Om han skulle återvända till Jugoslavien skulle han, enligt myndigheterna, komma att ställas inför rätta. Ivan beskrevs såsom en omogen, labil, lat, skrytsam och äventyrslysten person.

I maj 1986 gjordes också försök att med hjälp av FBI identifiera "Charles", vars efternamn Ivan hade givit en något svävande uppgift om, och kontrollera vilka som var anställda inom "ITT", men försöket misslyckades.

Den 31 oktober 1986 beslöt byråchefen Per-Göran Näss att ärendet skulle läggas ad acta ("Föranleder f.n. ej vidare åtgärd"). Till beslutet fogades en viss skriftlig redovisning av ärendet med en sammanfattning och bedömning där det konstaterades att utredningen inte kunnat ge svar på om Ivan var inblandad i mordet eller om han hört någonting och sedan fantiserat ihop historien runt omkring eller om allt var fantasier.

Under 1987 hörde ett par personer av sig till PU och lämnade tips om Ivan. Båda personerna hade träffat på Ivan under en semesterresa till Bulgarien. Denne hade medfört en större dokumentportfölj innehållande tidningsurklipp och andra handlingar om Olof Palmes liv och om mordet på denne. En av personerna berättade att Ivan utgett sig för att vara journalist vid TT i Stockholm. Uppgiftslämnaren hade under semestervistelsen också träffat på ett ungt par. Dessa hade berättat att Ivan suttit bredvid dem på flygplanet ner till Bulgarien. Ivan hade pratat oavbrutet under hela flygresan, så att det unga paret inte fått tillfälle att förlova sig i luften som de planerat.

I januari 1988 förhördes uppgiftslämnaren Karl K:s sambo. Hon berättade att hon i november 1984 under en tågresan mellan Helsingborg och Stockholm mött en amerikansk man som berättat för henne att han tillhörde en liten grupp av personer från Tyskland, Danmark och Norge. Gruppen planerade att mörda Olof Palme. Mannen, som var

fanatiker, hade sagt att han tidigare varit legosoldat i Vietnam och Centralamerika.

I september 1988 lyckades PU med hjälp av FBI få fram personuppgifter på en amerikansk medborgare, Charles E (annat namn än den – osäkra – uppgift som Ivan lämnat), som varit gäst på hotell Sheraton under november 1985. I en promemoria daterad i september 1989 angående Charles E uppges att denne enligt egen uppgift vistats på hotell Sheraton tillsammans med två affärsbekanta. Syftet med resan till Sverige hade varit att starta ett försäljningsbolag i samarbete med ASEA. Namnet Charles M (det namn Ivan uppgett) kände Charles E inte till. Charles E hade varit officer vid amerikanska flottan under 1953-57.

I juni 1989 kom ett nytt tips i ärendet in till PU. Uppgiftslämnaren hade på en restaurang i Stockholm träffat en man som sagt att Christer P var oskyldig till Palme-mordet. Mannen, som enligt egen uppgift varit helikopterförare i Libyen, hade berättat att han blivit tillfrågad om han ville utföra mordet och att han försökt varna säkerhetspolisen, men där blivit klassad som mytoman och säkerhetsrisk. Mannen hade överlämnat ett visitkort med namnet (Ivans fullständiga namn).

I september 1991 tog PU kontakt med Alf K vid säkerhetspolisen. Alf K berättade att Ivan under 1985 vid flera tillfällen tagit telefonkontakt med honom. Ivan hade i allmänna ordalag berättat om internationell underrättelseverksamhet, främst i Israel, inom CIA och inom KGB. Informationen hade mest varit ”svammel” och efter hand kom Alf K att uppfatta Ivan som en mytoman, som ville ikläda sig en roll som betydelsefull informatör. Inte vid något tillfälle hade Ivan nämnt att Olof Palme skulle vara hotad till livet. Alf K hänvisade till en promemoria han upprättat i april 1986. Vid denna tid hade säkerhetspolisen också talat med K-G O vid Stockholmspolisens narkotikaavdelning. Av en promemoria daterad i mitten av april 1986 framgår att denne haft kontakter i tjänsten med Ivan som lämnat tips om olika brott alltsedan 1983. Ivan hade emellertid inte nämnt något om attentatsplaner mot Olof Palme före mordet.

Under vårvintern 1992 gick PU på nytt igenom hela ärendet. Protokoll över förhör hållna av säkerhetspolisen hämtades in och registrerades i PU liksom en del andra handlingar.

Bland dessa handlingar fanns en av säkerhetspolisen den 28 oktober 1986 upprättad promemoria. Promemorian är mycket utförlig och upptar femton sidor med utredningsåtgärder och bedömningar. Förutom för förhör som hållits redogörs bl.a. för den asylutredning som gjordes i samband med att Ivan kom till Sverige. I asylutredningen gjordes bedömningen att de uppgifter Ivan lämnat – om att han inte kunde återvända till Jugoslavien på grund av att myndigheterna hade avslöjat

att han varit inblandad i brott mot staten – saknade tilltro, men han fick av humanitära skäl ändå stanna i Sverige. Också den visumansökan som Ivan gjorde till Libyen 1986 berörs. Ivan erbjöd sig i ansökan att som frivillig försvara Libyen som pilot och uppgav sig ha 6 800 flygtimmar i MIG-plan. Enligt en av säkerhetspolisen tillfrågad major vid "Fst SÄK" tar det över 15 år att förvärva en sådan erfarenhet och säkerhetspolisen konstaterar därför i promemorian att Ivan, som kom till Sverige vid 24-års ålder, under denna förutsättning måste ha börjat flyga MIG-plan vid nio års ålder. Av promemorian framgår också att Ivan i maj 1986 varit föremål för husrannsakan.

Under genomgången 1992 hölls ett antal nya förhör – åtminstone sex – med personer som förhörts tidigare under utredningen, bl.a. förhördes Ivan själv. Denne lämnade en del nya uppgifter om att säkerhetspolisen och P 2-logen i Rom skulle vara inblandade i mordet. Vid övriga förhör framkom inga nya uppgifter. Över genomgången finns en sammanfattning upprättad.

Så sent som i februari 1994 finns en förfrågan från PU till säkerhetspolisen registrerad angående den husrannsakan och de beslag som gjordes i maj 1986 hos Ivan. I svarsskrift i mars 1994 uppgavs att beslagsprotokollet i original förvaras av säkerhetspolisen. Av en bilagd kopia framgår att beslut om husrannsakan fattats av Hans Holmér den 7 maj 1986 på grund av misstanke om olaga vapeninnehav. Vid husrannsakan beslagtogs, förutom ett harpungevär, även kalendrar, visitkortsalbum och adressböcker innehållande 700 namn. Den 4 juni 1986 hade Solveig Riberdahl hävt beslagen utom såvitt gällde harpungeväret, vilket innehav Ivan i september samma år av Stockholms tingsrätt dömts för.

Kommissionen har sammanträffat med en av de utredningsmän som arbetade mycket med uppslaget angående Ivan, kriminalinspektören Roland S. Ivan är enligt Roland S en intressant personlighet. Ivan hade redan tidigare fungerat som informatör åt både säkerhetspolisen och Stockholmspolisen. I detta ärende lämnade han vad Roland S kallade "trestegsinformation". Det innebär att informatören först lämnar en sann uppgift som är lätt att kontrollera. Därefter lämnas en sann uppgift som är svår att kontrollera. Slutligen lämnas en osann uppgift som är omöjlig att kontrollera. En del av de uppgifter Ivan lämnade i detta uppslag var således sanna, en del var tydligt falska och en del har inte gått att kontrollera. Vissa uppgifter var sammanblandade med en film i vilken Ivan hade medverkat som statist. Andra uppgifter gick ihop med vad som finns i andra uppslag angående konspirationer. Enligt Roland S var Ivan inte någon renodlad "informationssvindlare", eftersom han ibland lämnat värdefulla uppgifter.

Förfrågan till UD angående CIA

Den 30 maj 1988 sände PU:s biträdande spaningschef Ingemar Krusell en skrivelse till UD, kanslirådet Nils G Rosenberg. I skrivelsen efterfrågade PU en skriftlig redogörelse med svar på ett antal frågor. Skrivelsen hade följande lydelse:

Under den pågående förundersökningen och spaningarna efter gärningsman alt. gärningsmän vid mordet på statsminister Olof Palme, har s.k. spaningsuppslag inkommit beträffande olika utländska underrättelse-tjänster. För den kriminalistiska bedömningen av spaningsuppslagen krävs en mera ingående kännedom om underrättelseorganisationernas status i relation till regering och parlament, deras organisation och sätt att arbeta m.m. Detta gäller bl. a. CIA, en organisation som för den oinvidge framstår såsom en "stat i staten" och omspunnen av myter vad beträffar dess verksamheter.

I spaningsunderlaget i mordfallet Olof Palme förekommer det under avsnittet H 425 en rad spaningsuppslag, i vilka CIA anges på ett eller annat sätt ha initierat mordet. Dessa ger mindre anledning till konkreta misstankar utan fastmera till hypotetiska antaganden om möjliga motiv. Det har ifrån den svenska säkerhetspolisens sida (RPS-Säk.) anförts, att det skulle kunna vara till fördel för utredningen i ärendet – belysandet av CIA:s verksamhet – om ministern vid svenska ambassaden i Washington lämnade sin syn på organisationen. Åberopande dagens telefonsamtal hemställes om en skriftlig redogörelse såsom svar på följande frågeställningar:

1. Vilken status intager CIA idag i relation till regering och parlament?
2. Har CIA genom konstitution eller eljest tilldelats någon fristående status i exekutivt hänseende i säkerhetsfrågor eller vid utformandet av sin policy i politiska frågor?
3. Vilken är CIA:s främsta uppgift idag, och hur är dess verksamhet organiserad?
4. Hur såg USA på Sverige och svensk politik vid tidpunkten för mordet på statsminister Olof Palme? (Frågan ställes mot bakgrund av de "markeringar" som gjorts från USA:s sida under Vietnam-krigets dagar, hemkallande av ambassadören m.m.)
5. Vilken inriktning kan man presumera att CIA hade för sin verksamhet i Sverige vid mitten av 1980-talet?
6. Fanns det i början av år 1986 någon anledning för USA och dess underrättelseorgan CIA – utifrån en objektiv bedömning – att i personen och politikern Olof Palme se en sådan fara för de egna intressena, att ett undanröjande av honom låg nära till hands?

7. Är det i det utrikespolitiska perspektivet frekvent såsom företeelse att stormakternas underrättelseorganisationer undanröjt resp. låtit undanröja för dem politiskt obekväma personer i statsledande funktion?

(Frågan ställes utifrån den idag ofta förekommande invändningen, att ifrågakvarande stormakts goodwillförluster vid uppdragandet av dess underrättelseorganisations gärningsmannaskap är betydligt större än de eventuella fördelarna av att personen ifråga undanröjts.)

8. Följdfråga till frågorna 6. och 7.: Skulle enligt UD:s bedömning någon stormakt – exempelvis USA genom CIA – vid svaret ”Ja” på fråga 6. vara beredd att undanröja en statsledande politiker, oaktat risken för en stor goodwill-förlust?

9. Har utrikesdepartementet och dess tjänstemän vid svenska ambassaden i Washington erhållit eller erfarit någon form av reaktion från icke officiellt amerikanskt håll efter mordet på Olof Palme, av vilken slutsatser skulle kunna dragas om t.ex. CIA-inblandning vid mordet?

Vid kommissionens granskning av handlingar förvarade hos UD framgick att skrivelsen föranlett dåvarande kabinettssekreteraren Pierre Schori att den 7 juni 1988 – dvs. några dagar efter det att den s.k. Ebbe Carlsson-affären brutit ut – ta kontakt med dåvarande chefen för säkerhetspolisen Sune Sandström. Schori framhöll, enligt vad som antecknats hos UD, ”det tveksamma i beställningen” varefter Schori och Sandström överenskom att skrivelsen kunde lämnas utan avseende. Det finns heller ingen svarsskrivelse på denna förfrågan registrerad i PU-materialet.

Det s.k. P 2-telegrammet

I en i Dagens Nyheter den 31 januari 1989 publicerad artikel uppgav Lennart F att han i den danska månadstidningen PRESS läst om intressanta uppgifter rörande mordet på Olof Palme. Uppgifterna skulle tyda på att CIA haft med mordet att göra. En person, Licio G – beryktad ledare för ett fascistiskt brödraskap, italienska P 2-logen – skulle tre dagar före mordet ha skickat ett telegram till Philip G – en avpolletterad profascist, som skulle vara en av president George Bushs närmaste medarbetare. Telegrammet skulle i svensk översättning lyda ”Var god informera vår vän att det svenska trädet kommer att fällas”. Enligt PRESS hade historien om telegrammet berättats i ett amerikanskt radioprogram, ”The Bill Moran Show”, den 17 september 1988, av en person som i programmet presenterades som högt uppsatt CIA-agent. Den föregivne agenten skulle ha bekräftat att telegrammet om det svenska trädet syftat på mordet på Olof Palme.

I april 1989 identifierade PU Lennart F. Varken denne, Licio G, Philip G eller telegrammet var kända av säkerhetspolisen. Licio G visade sig emellertid förekomma i ett antal tidningsnotiser. Ur dagspressen 1981 inhämtades uppgifter om att Licio G 1976 bildade P 2 eller Propaganda Due sedan han uteslutits ur Italiens största frimurarorden. P 2 sades vara ett högerextremistiskt hemligt ordenssällskap med höga ämbetsmän – bl.a. militärer, domare och företrädare för underrättelsetjänsten – som medlemmar. P 2 misstänktes bl.a. för att ligga bakom det bombattentat som 1980 krävde ett stort antal dödsoffer i Bologna. Av notiser framgick också att Licio G skulle ha gripits i Schweiz 1982, rymt 1983 och i augusti 1987 anmält sig frivilligt för den schweiziska polisen.

I slutet av november 1989 skickade PU via Interpol en förfrågan till FBI, bl.a. angående innehållet i radioprogrammet ”The Bill Moran Show”. PU efterhörde vidare möjligheten att hålla förhör med CIA-agenten och Philip G, om det fanns någon sådan person.

Under vårvintern 1990 lämnade journalisten Olle A uppgifter som rörde detta uppslag. Han försåg PU med utländska tidningsartiklar och uppgifter han själv fått fram. Olle A:s uppgifter innefattade bl.a. följande. Författarinnan och f.d. Vita huset-medarbetaren Barbara H var en av dem som medverkat i radioprogrammet ”The Bill Moran Show”. Hon var den person som per telefon intervjuat den högt uppsatte CIA-agenten, som kallade sig ”Y”. Barbara H har skrivit boken ”October Surprise”, vilken handlar om den s.k. Iran-Contras-affären. Agenten ”Y” som också kallat sig ”Racine” eller ”Rosine” skulle enligt Olle A vara identisk med Oswald eller Oscar W. Vid ett senare tillfälle uppgav Olle A att ”Rasine” eller Oscar W egentligen hette Ibrahim Razin och arbetade som journalist vid den judiska tidskriften SEMIT i Frankfurt am Main. Andra uppgifter som Olle A lämnade var att f d chefen för CIA, William Casey, för en amerikansk journalist nämnt att CIA hade haft ett arbetsnamn på mordet på Olof Palme – Pantera Uncia (Snöleopard) – och att Michael Townley, som var känd för att ha planerat och utfört flera attentat, varit i Stockholm veckan innan Olof Palme mördades. Uppgiften om Michael Townley hade Olle A fått vid en telefonintervju med ”Rasine”.

I slutet av maj 1990 erhöll PU via Interpol vissa svar från FBI på den förfrågan som gjorts i november 1989. FBI bekräftade att radioprogrammet ”LA Live With Bill Moran” sändes den 17 september 1988. Följande personer hade, förutom programledaren, varit närvarande i studion: Barbara H – författare till boken October Surprise och tidigare Vita huset-medarbetare, en radiojournalist samt ytterligare en person som endast deltagit i mindre omfattning. En kontakt till Barbara H hade dessutom varit närvarande per telefon. Denna person

kallade sig själv "Mr Rasine". Förutom dessa upplysningar bifogades inspelningar av programmet samt ett exemplar av boken "October Surprise".

I juli 1990 finns en anteckning registrerad, där det sägs att Italiens president Cossiga, enligt uppgifter i massmedier samma dag, hade beordrat en undersökning av italienska hemliga frimurarlogen P 2. Orsaken till undersökningen skulle enligt medierna vara att det i italiensk TV under juni/juli förekommit uppgifter som gjort gällande att P 2 i samarbete med CIA bl.a. utfört mordet på Olof Palme. Uppgifterna skulle ha förts fram av f.d. CIA-agenterna Dick B och Rasine, vilken uppträtt maskerad. Båda skulle ha känt till det s.k. P 2-telegrammet.

Samma dag sände PU en påminnelse till FBI om den förfrågan som gjorts i november 1989, eftersom man dittills bara delvis erhållit svar.

Följande dagar hade PU via UD täta kontakter med Sveriges ambassad i Rom. PU erhöll president Cossigas brev i svensk översättning, inspelningar av TV-intervjuerna med Dick B och Rasine. En person vid svenska ambassaden besökte pressekreteraren på sektionen för inrikespolitiska frågor. Denne uppgav att USA på alla nivåer via CIA direkt och via amerikanska ambassaden försäkrat att Dick B aldrig varit engagerad av CIA. Beträffande det motiv som förts fram för mordet på Olof Palme – dennes kännedom om den s.k. Iran-Contrasaffären – försäkrades att åtskilliga regeringschefer runt om i världen hade haft samma kunskaper om skeendet som Olof Palme varför detta motiv inte var hållbart. Hela programserien som sänts i italiensk TV var enligt pressekreteraren skraddarsydd av kommunister.

I en till uppslaget fogad intervju med Rasine, publicerad i Aftonbladet den 28 juli 1990 uppgav denne bl.a. att Olof Palme mördades för sin kännedom om Iran-Contrasaffären, att Olof Palme själv varit CIA-agent och att Lockerbie-attentatet skulle ha varit riktat mot den svenske FN-kommissarien Bernt Carlsson på grund av att denne visste lika mycket som Olof Palme om Iran-Contrasaffären.

Från Sveriges ambassad vid Heliga Stolen i Rom meddelades i augusti 1990 att statssekretariatets italienansvarige om Licio G uttalat att det inte var typiskt för Licio G att ge sig på en internationell inflytelserik vänsterledare; denne hade tidigare verkat i Sydeuropa, Främre Orienten och Latinamerika.

Vid denna tid skickade PU via Interpol ytterligare en påminnelse om sin förfrågan till FBI, nu till amerikanska ambassaden i London. I september meddelade man därifrån att en redovisning skulle sändas inom kort men att den inte innehöll så mycket av värde.

I samband med ett annat ärende hos BKA i Meckenheim hemställde PU i september 1990 om en preliminär undersökning av en person med

namn Rasine (Razin eller Oswald W). Enligt de tyska myndigheterna fanns ingen person med någondera namnet registrerad. Inte heller fanns det i Frankfurt någon judisk tidsskrift, något tryckeri eller något förlag med namnet SEMIT. Från judiska församlingen i Frankfurt erhöles uppgift om att en tidsskrift med namnet SEMIT fanns i Dreieich. Den skulle förläggas av en firma E. Weiss. En utredningsman vid PU ringde till förlaget. På fråga om herr Razin träffades uppgav den som svarat att han inte var där. Personen ändrade sig därefter och påstod att det överhuvudtaget inte fanns någon Razin där.

I oktober 1990 upprättade PU en sammanfattning av ärendet. Handlingen bär rubriken "Till US justitieminister" och hänger troligtvis samman med en i januari 1991 registrerad handling där civilministern Bengt K.Å. Johansson tackade amerikanska myndigheter för den hjälp de svenska utredarna fått. Dessemellan, den sista december 1990, slutredovisade FBI sitt svar på PU:s frågor. Beträffande Mr "Rosine" eller Mr "Y" hade denne under programmet "LA Live with Bill Moran" uppgivit att han varit anställd vid CIA sedan 1965. Enligt FBI var denna uppgift inte riktig. FBI som undersökt både namn och röst hade inte hittat någon överensstämmelse med personer anlitade av CIA. Mr Rosine hade under programmet inte heller nämnt någonting om vem han fått kännedom om telegrammet av eller om han sett det själv. Eftersom det förekommit uppgifter om att Mr Rosine skulle ha fått uppgift om telegrammet genom Paul V konstaterade FBI att denne var en högt uppsatt person inom maffian. Någon Philip G hade aldrig arbetat inom George Bushs administration. Däremot hade FBI under 1990 hållit förhör med en 83-årig man med detta namn. Denne hade berättat att han vid ett tillfälle i samband med en social tillställning många år tillbaka träffat Licio G. Han kände inte till något telegram om ett svenskt träd. Inte heller kände han igen namnen Oswald W, Mr Rosine, Mr "Y", Paul V eller Barbara H.

I februari 1991 skickade PU via Interpol en ny begäran om utredningsåtgärder i USA. PU uppgav där att man fått uppgift (oklart varifrån; vår anm.) om att brigadgeneralen George C, som utfrågats vid utskottsförhör i samband med Iran-Contrasaffären i egenskap av Oliver Norths närmaste man, var identisk med Mr "Y", Mr Rosine, Oswald W och Ibrahim Razin. George C skulle enligt PU uppträda som chefredaktör för tidsskriften SEMIT. PU önskade besked om uppgifterna var riktiga.

Under samma månad skickade PU ett antal frågor till en kontaktperson på "Ministero dell'Interno" i Italien. Kontaktpersonen tillfrågades bl.a. om "agent Zero" – vilken uppträtt i den italienska TV-programserien – var identifierad, om det i den italienska utredningen framkommit uppgifter som berörde påståendet att Licio G till Philip G

skickat ett telegram om att det svenska trädet kommer att fällas och om Licio G förhörts beträffande uppgifterna om telegrammet. I mars inkom svar från kontaktpersonen. Denne uppgav att man inte lyckats identifiera "agent Zero" alias Hinraim R, men att amerikanska myndigheter trodde att denne var vapenhandlare. Beträffande Licio G uppgavs att denne inte förhörts av italienska rättsinstanser, men att utredningen om P 2-logen fortsatte.

Under hösten 1991 återkom FBI till PU i flera omgångar. Uppgifterna om George C kunde inte bekräftas eftersom information om denne liksom om Ibrahim Razin och Mr Rosine saknades. Däremot hade FBI lyckats få fram relativt utförlig information om Oswald W. Denne hade 1953 arresterats för att falskeligen ha utgett sig för att vara officer. 1971 hade en informatör uppgett att Oswald W försörjde sig på att förse kriminella personer med falska id-handlingar m.m. Under brottsutredningen hade en person med nära kännedom om honom beskrivit honom som "a selfadmitted compulsive liar". Samma år, dvs. 1971, hade han arresterats av Scotland Yard för utpressning. 1984 hade han varit misstänkt för narkotikabrott. Vid ett tillfälle hade han utgett sig för att vara "Special Deputy Sheriff". 1985 hade han dömts för narkotikabrott till sex års fängelse. Beträffande Paul V uppgav FBI att denne suttit fängslad från den 1 januari 1985 och fram till efter mordet på Olof Palme. En lista över de fängelser Paul V suttit på under denna period, liksom över de officiella besök han haft, skickades över till PU.

I april 1992, slutligen, ingav förundersökningsledningen en framställan om internationell rättshjälp i brottmål till Stockholms tingsrätt. I denna hemställdes att tingsrätten genom UD skulle uppdra åt vederbörande judiciella myndighet i Tyskland att identifiera två personer och hålla förhör med dem. Personerna det gällde var George C, chefredaktör för tidsskriften SEMIT, och Christina W i Dreieich. Som anledning till begäran angavs att PU erhållit uppgift om att en telefonintervju med Ibrahim Razin, troligen identisk med George C, hållits på visst telefonnummer som Christina W i Dreieich skulle inneha. Stockholms tingsrätt beviljade framställningen. I slutet av november 1992 inkom två promemorior via Sveriges ambassad i Bonn. De hade upprättats av tyska polismyndigheter. Av den ena promemorian framgår att polisen hade lyckats identifiera Christina W som österrikiska medborgaren Christa W. Hon sades ha bott i Frankfurt-am-Main fram till månadsskiftet maj-juni 1992, då hon återvänt till Österrike, där hon skulle bo under en viss angiven adress. Polisen hade också varit i kontakt med en Christian H i Dreieich som nu innehade det aktuella telefonnumret. Enligt Christian H hade Christa W varit den enda innehavaren av telefonnumret under de sex sista månaderna 1991. I promemorian angavs slutligen att man inte hade anträffat någon person

med namnet George C. Av den andra promemorian framgår att SEMIT-förlagets firmatecknare varken kände till någon Philip G eller någon George C. Däremot hade förlaget under perioden 1989-1991 haft tre amerikanska medborgare korttidsanställda som redaktörer. En av dessa hette Oswald W.

William H

I juli 1991 kontaktade Mogens E från Danmark PU. Mogens E berättade att han hade en person hos sig, Bill. Bill skulle vara amerikan och ha anknytning till underrättelsetjänsten. Han skulle ha varit involverad i "Irangate". Enligt Mogens E skulle Bill ha blivit tillfrågad av journalister om sin kännedom om mordet på Olof Palme. Bill hade dock bestämt sig för att prata med PU först och ville nu bli förhörd i Danmark.

Efter en kontakt med polisen i Roskilde samma dag fick denna i uppdrag att fastställa Bills identitet och om möjligt göra en trovärdighetsbedömning av honom.

Följande dag hörde Roskildepolisen av sig och meddelade att man sammanträffat med Bill. Denne hade legitimerat sig som amerikanske medborgaren William H. William H hade uppgivit att han blivit häktad och dömd i London i samband med "Irangate" och Oliver North-affären. Enligt Roskildepolisen hade han gjort ett vederhäftigt och trovärdigt intryck.

Härefter bestämdes att PU skulle närvara vid förhör med William H i Roskilde. Förhöret ägde rum i slutet av juli 1991 och från Sverige närvarade också en utredningsman som arbetade med Boforsaffären. William H berättade bl.a. följande.

Han hade i januari 1988 fått en förfrågan från svensk TV om han ville hjälpa till att få fram sanningen om Robot 70 i Iran. Han visste inte hur hans namn blivit känt i sammanhanget. Därefter hade han fått flera förfrågningar om han ville medverka i intervjuer, vilket han avböjt.

William H uppgav att han tidigare hade varit militär med överstes rang. Han hade varit verksam inom militära underrättelsetjänsten och inom CIA, där han var kontrakterad agent fram till 1985. Hans arbetsuppgift hade företrädesvis bestått i att skaffa fram information om vad andra länder hade för slags vapenarsenal. Detta hade lett honom in i vapenhandeln och i slutet av 60-talet hade han under tre år varit biträdande militärattaché i Iran. Under denna tid hade han lärt känna många iranska affärsmän. När den iranska revolutionen startade 1979 engagerade sig samtliga hans vänner i denna. En av hans när-

maste vänner, som varit direktör i ett större företag, blev efter revolutionen verkställande minister i Revolutionsrådet. 1980 kontaktades han av denne vän, som undrade om han hade möjlighet att anskaffa vapen. William H hade svarat att han kunde göra detta under förutsättning att han erhöll tillstånd från USA:s regering. Därefter medverkade han vid flera affärer mellan Iran och Brasilien, som var ett stort land inom krigsindustrin. Washington hade ingen invändning eftersom USA inte var direkt inblandat. Efter en tid ville Iran ha Tow-robotar. William H hade sagt att han kunde ombesörja detta, men att han inte ville bli inblandad eftersom han inte kände till de exakta relationerna mellan USA, Iran och Israel. Israel var det land som alltid skeppade vapen till Iran, ibland bakom ryggen på alla. Enligt William H gjorde Israel detta för att finansiera sin underrättelsetjänst. Härefter kom USA att via Israel skeppa krigsmateriel till Iran. Det sades att det inte var fråga om offensiv utrustning utan bara om reservdelar. Åtskilliga Nato-lager kom på detta sätt att tömmas.

William H kom så småningom att fungera som Irans ”bagman”, dvs. den som skulle sköta betalningarna för vapenleveranserna. Betalningarna till Israel och USA skulle ske via Geneve, Zürich eller Cayman Islands. I iraniernas instruktioner till honom ingick att han inte fick betala något förrän han inspekterat respektive leverans. Vid en inspektion av en leverans som skulle ske i mars 1985, omfattande 2000 Tow-robotar, visade det sig att varorna från USA var försenade. Israel ville trots det ha betalt. I anledning härav mötte William H vid flera tillfällen premiärministern Simon Perez’ särskilde rådgivare – en högt uppsatt person inom den israeliska säkerhetstjänsten. Vid ett tillfälle hade denne sagt att USA och Israel aldrig skulle acceptera att något annat Natoland eller Sverige skulle sälja vapen till Iran utan i så fall skulle de göra allt för att stoppa detta.

Enligt William H hade en stor vapenspion i Europa redan under 1984 tecknat ett avtal med Bofors om försäljning av 10 batterier Robot 70 till Iran. Leveransen skulle gå via Sydkorea och William H hade själv sett avtalet. Det fanns dessutom ett signerat kontrakt mellan Sverige och Iran om försäljning av 150 fälthaubitsar.

William H uppgav vidare att han i maj 1985 hade arresterats i London, eftersom man i hans hotellrum hittat 300 000-400 000 förfalskade sedlar (det framgår inte i vilken valuta). Sedlarna hittades vid en husrannsakan och hela händelsen var, enligt William H, iscensatt av CIA i samarbete med MI5 och MI6 i syfte att få bort honom. William H dömdes till 22 månaders fängelse. Han fick kännedom om mordet på Olof Palme först efter flera månader och han tänkte direkt att detta var ett verk av CIA och den israeliska underrättelsetjänsten, eftersom

Sverige genom Bofors levererat vapen till Iran. Efter fängelsevistelsen sändes han till en "camp" i USA. Han frigavs i september 1989.

Härefter hade han fått uppgifter om Palme-mordet. Ordern om att Olof Palme skulle mördas kom troligen från Washington. CIA gav i augusti-september 1985 israeliska underrättelsetjänsten i uppdrag att mörda Olof Palme just på grund av Bofors kontrakt med Iran om leverans av 150 fälthaubitsar. Den israeliska underrättelsetjänsten lejde en palestiniere för att utföra mordet. Denna person mördades själv strax efter mordet antingen i Sverige eller i Danmark. Sannolikt var även den svenska underrättelsetjänsten inblandad i mordet eftersom Olof Palme var utan livvakter mordkvällen och någon uppenbarligen känt till att han skulle gå "på teater" med sin hustru den kvällen. William H uppgav att han kände till namnen på mördaren och på den som givit denne order om att utföra mordet. Polisen skulle efter förhöret kontakta William H:s ombud i Sverige, advokaten Henning S, vilken skulle lämna ifrågavarande namn.

På särskild fråga om William H kände till det s.k. P 2-telegrammet, Licio G, Philip G, Rasine, Razin, Rosine eller Oswald W svarade han att han endast hört namnet Oswald W förut och att denne person skulle arbeta inom den israeliska underrättelsetjänsten.

Efter förhöret med William H, som alltså hölls i juli 1991, började PU arbeta med detta uppslag. Man tog kontakt med Henning S och fick vissa namnuppgifter, bl.a. "Nir" och "Mansoor M". Ingenting sades om vem av dem som var gärningsman respektive den som givit ordern.

Följande dagar tog William H kontakt med PU vid flera tillfällen. Vid ett tillfälle uppgav han att han varit i kontakt med journalisten Peter S som berättat att Licio G betraktades som en internationell vapentjuv knuten till maffian. Peter S hade haft en hel akt om Licio G och det s.k. P 2-telegrammet. Enligt William H skulle det redan i augusti 1984 ha träffats avtal om att "Olof Palme skulle man ta hand om". Anledningen till att telegrammet var ställt till Philip G skulle vara att bokstäverna n – i – r i omvänd följd finns i Philip G:s efternamn. I telegrammet skulle finnas ytterligare ett kodat meddelande som William H ännu inte lyckats dechiffrera. Nir skulle ha befunnit sig i USA vid tidpunkten för mordet och det skulle således ha varit Mansoor M som varit gärningsman.

PU tog kontakt med Olof Palmes personlige advokat. Denne hade tidigare förhörts och då berättat att Olof Palme strax före mordet talat om att han trodde sig ha funnit en möjlig förhandlingsväg som FN:s fredsmäklare i kriget Iran/Irak. Nu tillfrågades advokaten om Olof Palme sagt något ytterligare om detta. Det hade han inte. PU diskuterade också med advokaten, som tillika var ombud för Martin Ardbo, direktör på Bofors, om denne kunde tänkas ha någon information i

saken. Advokaten kontaktade senare PU och berättade att han sammanträffat med Martin Ardbo som inte hade trott sig kunna tillföra utredningen något. Martin Ardbo hade också sagt att uppgifterna om att fälthubits 77 och Robot 70 skulle finnas i Iran verkade felaktiga.

Under hösten försökte PU identifiera de personer som Henning S lämnat namn på. För detta ändamål tog PU kontakt med dels Statens invandrarverk, dels Roskildepolisens som i sin tur kontrollerade danska register. I danska register hittades en iranier med namnet Mansour M som kommit till Danmark i september 1984. Personen hade vistats i Sverige under en period men bodde nu i Köpenhamn. Ett fotografi av honom skickades över till PU.

I ärendet finns en handling daterad den 24 oktober 1991 registrerad. Handlingen, som är ställd till UD, innehåller en kort beskrivning av ärendet och därefter ställs frågor om vem William H är, om uppgifterna angående London-historien är riktiga och om hans uppgifter i övrigt är trovärdiga. Svar på frågan kom via säkerhetspolisen, som uppgav att inget var känt om William H.

Sommaren 1992 hörde en anonym person av sig till PU. Denne var mycket initierad i ärendet och uppgav att han personligen var skeptisk till de uppgifter som William H lämnat. William H hade enligt uppgiftslämnaren vissa intressen i Sverige och han kunde därför tänkas vilja "deala med" lämnad information.

I augusti samma år fick PU fram en uppgift om att en israelisk regeringsmedlem, Amiram Nir, skulle ha omkommit vid en flygolycka i Mexico 1988.

I april 1993, slutligen, kontaktade Robert H (se *Avsnitt HD – "Mellanöstern inkl Israel"*) PU och uppgav att William H var villig att komma till Stockholm och lämna ytterligare upplysningar under förutsättning att PU betalade hans resa. PU avböjde erbjudandet.

Kriminalinspektören Roland S, som var den utredningsman som sommaren 1991 for till Danmark för att delta vid förhör med William H, har vid samtal med kommissionen uppgivit att William H var lite av en "Ivan"-typ. Hans uppgifter saknade trovärdighet; de byggde på spekulationer och påhitt.

"Agent" F

I april 1992 kontaktades PU av dåvarande pressekreteraren i Statsrådsberedningen, Lars Christiansson. Han hade erhållit uppgifter om att ett antal journalister höll på att utarbeta ett material som skulle gå ut på att ett organ inom Nato hade beordrat mordet på Olof Palme. Inom Nato fanns enligt uppgiftslämnaren tre organ, ACC, ITAC och SOPS.

En MI 6-man – engelsmannen F, boende i en Stockholmsförort – och en ITAC-officer – en amerikansk pensionerad överste i Tyskland – skulle vara källor till följande uppgifter. Under 1985 planerades Olof Palmes förestående Moskvaresa. I samband med denna planering skulle handbrevskontakter mellan Olof Palme och Gorbatjov ha förekommit. Olof Palme skulle i ett handbrev ha gett uttryck för att han förordade en neutralisering av hela Norden. Detta skulle ha kommit till Natos kännedom och vara det utlösande skälet till att Nato-organet SOPS beordrat mordet på Olof Palme. Det skulle finnas ett krypterat telexmaterial från Washington som bekräftade uppgifterna och det s.k. P 2-telegrammet skulle sänts som ett led i denna händelse.

Förutom uppgifterna ovan förekom en mängd detaljer om hur Nato skulle ha fått kännedom om handbrevens innehåll.

PU lyckades genom en slagning identifiera danske medborgaren F. Vid ett förhör med denne i maj samma år berättade han att han under en flygresa träffat en journalist. De hade kommit att diskutera mordet på Olof Palme och F hade då hittat på historien om handbrevet och hur detta kommit till Natos kännedom.

5.2 Avsnitt HB – ”Sydafrika”

Allmänt

Uppslag med anknytning till Sydafrika är i PU-materialet registrerat under avsnittet HB, som också kallas Sydafrika. Materialet är stort och omfattar totalt nästan 350 registrerade uppslag (15 pärmar). Avsnittet är indelat i 21 underavsnitt.²

Första månaden efter mordet på Olof Palme inkom ett drygt tiotal tips med anknytning till Sydafrika. Tipsen föranledde inga omfattande utredningsåtgärder. Därefter och fram till hösten 1996 inkom några enstaka uppslag per år, sammanlagt ett 40-tal. Resterande 300 uppslag har registrerats i PU i samband med den utredning av det s.k. Sydafrikaspåret, som aktualiserades hösten 1996, efter det att Eugene de

² Avsnitten är följande (PU:s rubriker inom parentes): HBA (Massmedias bevakning ang. ”Sydafrikaspåret”), HBB (W), HBC (Peter C), HBD (Dirk C), HBE (Eugene de Kock), HBF (Philip Powell), HBG (Riaan S), HBH (Louis N), HBJ (Craig W), HBK (Anthony W), HBL (Övriga aktuella personer, även svenska), HBM (Kunskapare och fakta/information), HBN (Heine H), HBO (Svenska Dagbladets scenario), HBP (Maurio R), HBR (UD), HBS (Interpol-Säpo-Kut), HBT (TRC [The Truth and Reconciliation Commission]), Information om TRC, Information från TRC), HBU (Brian D), HBV (N) och HBÖ (Sammanställningar, analyser).

Kock lämnat uppgifter om att den sydafrikanska säkerhetstjänsten skulle ligga bakom mordet på Olof Palme och att konspirationen letts av den f.d. spionen Craig W. Av dessa 300 uppslag är ett 30-tal rena "massmediuppslag", dvs. de innehåller enbart kopior av tidningsartiklar och liknande. Ett drygt 40-tal utgörs av registerslagningar hos säkerhetspolisen och Interpol. Resten utgörs av tips och egna utredningsåtgärder.

I stort sett samtliga utredningsmän vid PU var under hösten 1996 involverade i utredningen kring "Sydafrikaspåret". I denna del kan konstateras att PU använt sig av tillgänglig expertis såsom UD, säkerhetspolisen, RPS/KUT (Kriminalunderrättelsetjänsten) och Interpol.

Underavsnitten redovisas inte var för sig. I stället är uppslag ur olika underavsnitt som hör samman med varandra sammanvävda, för att redovisningen skall bli mer överskådlig. Som vid redovisningen av övriga enskilda uppslag inriktas framställningen på de första uppslagen, de största uppslagen och de uppslag som vi i övrigt bedömt vara av särskilt intresse.

Utredningen av uppslag inkomna i mars 1986

Tips med anknytning till Folkrikdagen mot Apartheid. Den 4 mars 1986 kontaktade Elisabeth D PU och berättade att det fredagen den 21 februari 1986 hållits en Folkets riksdag i Folkets Hus i Stockholm. Olof Palme hade varit närvarande liksom flera andra statsråd. Hela förmiddagen, kl. 9.00-13.30, hade fyra män uppehållit sig i entrén i Folkets Hus. Männerna hade uppträtt mycket nervöst. Enligt Elisabeth D var en av männen svensk, ca 40 år, och tre var nordindier, också i 40-årsåldern.

Två veckor senare hörde Elisabeth D av sig på nytt. Hon ville i anledning av misstankarna mot "33-åringen" komplettera sina tidigare uppgifter med att en av männen hon iakttagit var i 30-35 årsåldern.

Tipset följdes upp i början av april 1986, då Elisabeth D förhördes. Elisabeth D hade arbetat som värdinna vid Folkrikdagen mot Apartheid i Folkets Hus. Hon hade i samband härmed lagt märke till totalt fem män som verkat underliga. Hon lämnade signalement på samtliga. Tre av männen bedömde hon som indier. Männerna hade på fråga om hon kunde hjälpa dem med något, svarat att de väntade på sin ambassadör. En svensk man hade verkat "knäpp"; han hade frågat om alla politiska partier fanns representerade i salen och därefter uttalat "ja alla som är här kan bli sjuka idag", "själv blev jag sjuk 1969". Den sista mannen hon lagt märke till var i 30-35-årsåldern och välklädd "som en

diplomat”. Han hade sprungit in i foajén och uppför trapporna. Efter ca 15 minuter hade han återvänt och sprungit ut på gatan.

I augusti 1993 inhämtades uppgifter om att säkerhetspolisen hade haft personskydd på Olof Palme den 21 februari 1986. En av de tjänstgörande livvakterna hade upprättat en promemoria över dagen och denna fogades till utredningen.

Därefter har PU i samband med utredningen av det s.k. Sydafrikaspåret hösten 1996 inhämtat ytterligare uppgifter om Folkrikdagen. Denna arrangerades av Isolera Sydafrikakommittén (ISAK) och Svenska FN-förbundet. Ett stort antal prominenta personer deltog, bland andra ANC:s ordförande Oliver Tambo. Via UD inhämtades en kopia av huvudtalaren Olof Palmes anförande.

I början av 1998 har PU också inhämtat kopior av delar av ISAK:s arkiv från Folkrikdagen, bl.a. deltagarlistor.

Tips om BOSS. Den 5 mars 1986 kontaktade en person med sydafrikansk bakgrund PU och tipsade om att den sydafrikanska säkerhetstjänsten BOSS kunde ligga bakom mordet på Olof Palme. Uppgiftslämnaren ifrågasatte om man i Sverige haft en aning om den hätskhet och det raseri som Olof Palme under decennier skapat i styrande och reaktionära kretsar i Sydafrika.

I slutet av april samma år redovisade säkerhetspolisen ärendet med att konstatera att BOSS stod för Bureau of State Security och att ”Någon att identifiera har inte stått att finna i texten”.

Per W. I ett brev till Hans Holmér, daterat den 5 mars 1986, skrev författaren och Sydafrikakännaren Per W att han ville påminna om den visserligen avlägsna möjligheten att mordet på Olof Palme skulle kunna ha planerats av Sydafrika och att Olof Palme fredagen före sin död under Folkrikdagen fördömt Sydafrika ”fränare än någonsin”. Han tillade att Olof Palme i Sydafrika ständigt utmålats som ”landets värsta fiende i väst” och att Sydafrika legat bakom flera mord på motståndare, bl.a. det uppmärksammade mordet på Ruth First, vän till Olof Palme.

I ett kompletterande brev till Hans Holmér, daterat den 6 mars 1986, tog Per W särskilt upp den sydafrikanske ”mästeragenten” Craig W, som infiltrerade IUEF (International University Exchange Fund). Per W skrev att Craig W för någon månad sedan meddelat att han avsåg att lämna sin höga post inom säkerhetspolisen för att ”ägna sig åt privat verksamhet”.

Hans Ölvebro har inför kommissionen uppgett att dessa brev inte kom att registreras i PU förrän efter 1989 eftersom handlingarna blivit ”liggande i någon av de tidigare chefernas kassaskåp”.

Hösten 1996 – över tio år efter det att han tog kontakt med PU – hördes Per W ingående om sin kännedom om Sydafrika.

Sverker Åströms promemoria. I en promemoria upprättad den 6 mars 1986 nämnde f.d. ambassadören Sverker Åström som ett möjligt alternativ att Sydafrika skulle kunna tänkas ligga bakom mordet på Olof Palme. Promemorian har registrerats i Sydafrikaavsnittet i mars 1995. (Se vidare kapitel 3, *Uppdrag till förre ambassadören Sverker Åström.*)

Samtal med Abdul M. Den 11 mars 1986 sammanträffade en utredningsman från Stockholmspolisens våldsrotel och Sverker Åström med Abdul M, företrädare för World Campaign Against Military and Nuclear Collaboration with South Africa. Abdul M uppgav att han mycket väl kunde tänka sig att sydafrikanska agenter låg bakom mordet på Olof Palme. Anledningen till detta skulle vara Olof Palmes ställningstagande för de svarta i Sydafrika. Sydafrikanska agenter låg bakom flera inbrott och bombattentat i bl.a. London. I utredningen av ett inbrott på ANC:s kontor i London hade en svensk, W, figurerat. Denne, som var i 45-årsåldern, hade varit bosatt i London sedan mitten av 1970-talet och sades vara gift med en engelska. W hade ställts inför rätta misstänkt för inbrott men frikänts. Sydafrikanerna Peter C och Edward A skulle också vara inblandade i inbrottet. Abdul M nämnde att W skulle haft samröre med en pensionerad polis i Sydafrika, Craig W, och att det i Sverige skulle finnas en rörelse som stödjer den sydafrikanska regimen, VAT – Victims Against Terrorism.

Anders Ferm. FN-ambassadören Anders Ferm skrev i en promemoria den 12 mars 1986 att Sydafrika hade motiv att mörda Olof Palme, eftersom denne trappat upp kritiken mot apartheidregimen i Sydafrika och därför stod som symbol för motståndet. Sverige hade t.ex. givit stöd till Lesotho genom att sända rådgivare som användes i förhandlingar med Sydafrika. Sverige hade på så sätt förhandlat ”bakom skynket”.

Promemorian kom att registreras i PU först 1992. På fråga från kommissionen har Hans Ölvebro uppgett att han inte vet hur detta kommer sig.

Utredningen våren 1986 – sommaren 1996

”W”. W hade, som nyss framgått, aktualiserats i PU redan den 11 mars 1986. Den 8 april 1986 kontaktade en uppgiftslämnare PU och lämnade tips om W, som uppgiftslämnaren ansåg vara nästintill identisk med den fantombild som föreställde den s.k. skuggan. Uppgiftslämnaren uppgav att W några dagar före mordet på Olof Palme hade verkat förvirrad. W:s livsuppgift var enligt uppgiftslämnaren att bekämpa

kommunism och socialism. Han hade varit engagerad i NRP och BSS, varit FN-soldat och värvat legosoldater, dömts för olaga vapeninnehav i Sverige och suttit häktad i Öst-Berlin av okänd anledning. Enligt uppgiftslämnaren hade han också varit sabotör och spion för Sydafrikas räkning samt CIA-agent. På spaningsuppslaget har antecknats "PRI:3".³

I november 1986 kontaktade en man polisen och berättade att han 20 år tidigare träffat en f.d. löjtnant på en krog. Efter krogbesöket träffades de några gånger. Mannen kände bara till löjtnantens förnamn. Löjtnanten sades vara högerextremist och skribent på en nyhetsbyrå på högerkanten. Han skulle ha varit i Kongo och krigat på 1960-talet. Han bodde nu i London. När fantombilden publicerats efter mordet på Olof Palme hade uppgiftslämnaren genast sett att den föreställde löjtnanten (troligen avsågs fantombilden på gärningsmannen).

I början av maj 1987 kontaktade W själv PU per telefon från Norge. Han tyckte det var konstigt att han inte fått något svar på brev som han uppgav sig ha skickat. Breven skulle innehålla uppgifter om mordet på Olof Palme och ligan bakom mordet samt tips om var ligamedlemmarna kunde gripas. Några frågor till W ställdes inte vid denna kontakt.

Därefter och under 1988 inkom ytterligare ett par tips om W. Under 1988 hade PU en ny kontakt med den ovan nämnde uppgiftslämnaren och en promemoria upprättades om W (den är ej daterad och det framgår inte vem som upprättat den).

Promemorian, som sägs bygga på pressklipp, andra- och tredjehandskällor samt beträffande uppgifterna om Cypern på en förstahandskälla, innehåller bl.a. följande. W inledde, efter att ha tjänstgjort som FN-soldat i Kongo och på Cypern, en karriär som legosoldat eller som rekrytör av legosoldater. Hans "track record" skulle omfatta Sydafrika, Biafra och Sydvietnam. Enligt en källa skulle W:s förflutna inom branschen för privata soldater vara tämligen patetisk och misslyckad. Sedan 1970-talet skulle han ha lagt sig till med ett rykte om att vara "a gun for hire", bl.a. har en källa beskrivit honom som mellanhand för mordkontrakt och en annan som en av "Europes Top Pro Killers". Flera källor hade påstått att W i huvudsak arbetat för den sydafrikanska säkerhetspolisen BOSS sedan 1970-talet och att han troddes vara huvudorganisatören av mordet på apartheidmotståndaren Ruth First som dödades av en brevbomb i Mocambiques huvudstad Maputo 1982. Kopplingen till BOSS bestyrks delvis av att W åtalades i London 1983 för olaga innehav av dokument som stulits vid ett inbrott i ANC:s Londonkontor. Vid rättegången frikändes han dock. Sedan

³ "Pri:3" är en informell prioritetsklassning, som betyder att uppslaget är prioriterat (siffran 3 betyder högsta prioritet).

något år bodde W och hans hustru permanent på Cypern. Han skulle där presentera sig som journalist, men hans journalistiska verksamhet skulle vara begränsad till tre "spots" i veckan för en turkisk radio-station. W hade på Cypern ansökt om vapenlicens för ett handeldvapen, eftersom han "behövde ett vapen" då han "var rädd för sina forna sydafrikanska affärskontakter". Ansökan hade avslagits och han skaffade därefter ett hagelgevär. Enligt promemorians källas kontaktman på Cypern blev W plötsligt medveten om att kontaktmannen rotade i hans förehavanden. Vid ett tillfälle dök W upp berusad vid kontaktmannens bostad och hotade döda denne. W skulle därefter ha kontaktat lokala "heavies" med erbjudande om flera tusen kronor för ett beställningsmord på kontaktmannen. W hade vid tillfället uppgivit att han arbetade för "Mossad" och att han var brittisk "intelligence officer". En tid senare hade den lokala polisen arresterat honom för rattonykterhet. I samband härmed hade W berättat att han dödat "at least six people". Källor på Cypern skulle beskriva W:s inkomster från journalistiken som blygsamma i kontrast till hans "upmarket lifestyle"; kostsam villa, frekventerande exklusiva nattklubbar, etc.

Till promemorian fogades utdrag ur W:s pass, utvisande att han i februari 1986 fått visum till Sydafrika.

Under 1990 gjordes en registerslagning avseende W och i mars 1991 har PU i en promemoria benämnd "Redovisning av W-avsnittet" skrivit:

I ett tidigt skede föreslog (namnet på den utredningsman som undertecknat promemorian) att W skulle höras för att fastställa vad som var förtal och skvaller runt hans person. Detta ansågs ej nödvändigt varför ledningen själva har ansett att ärendet skall läggas ad acta.

I oktober 1993 har säkerhetspolisen upprättat en handling angående W. I denna anges, förutom diverse personuppgifter, att W gjort FN-tjänst i Kongo och på Cypern, att han 1975 tillträdde en tjänst som journalist i London och att han flyttade till Cypern 1985. Avslutningsvis konstateras att W var i Sydafrika i februari 1986, okänt mellan vilka datum.

Efter det att "Sydafrikaspåret" aktualiserats i månadsskiftet september/oktober 1996, tog PU telefonkontakt med W den 2 oktober 1996. W underrättades om att kontakten togs med anledning av skrivierna i den svenska pressen, där han utpekats som gärningsman vid mordet på Olof Palme av framförallt Peter C, sydafrikansk f.d. säkerhetsagent. W ifrågasatte omedelbart varför PU kontaktat honom först 1996. Han påstod att han under flera års tid försökt lämna uppgifter och skriftligt material om mordet på Olof Palme, men att han förvägrats detta av olika myndigheter och myndighetsföreträdare. Han sade sig bl.a. ha varit i kontakt med Sveriges ambassader i Ankara och

Tel Aviv, med Pierre Schori och med polisen. Han övervägde i anledning av detta att dra svenska regeringen inför domstol i Luxemburg. Det diskuterades var ett sammanträffande mellan PU och W skulle kunna äga rum. W kunde inte bestämma sig utan ny kontakt skulle tas två dagar senare.

Därefter har PU haft ett tiotal kontakter med W per telefon och via telefax fram till sommaren 1997. W har bl.a. erbjudits sammanträffanden i Stockholm och på svenska ambassaderna i London respektive Rom. Han har dessutom erbjudits att skriftligen redogöra för var han befann sig den 28 februari 1986. Inget av dessa alternativ har han accepterat. Han har uppställt en mängd villkor för ett sammanträffande. Bl.a. har han velat ha en förklaring till varför svenska myndigheter inte velat ta emot hans "material" om mordet på Olof Palme och en garanti för att "materialet" verkligen handläggs konfidentiellt. Han har dessutom vid flera tillfällen föreburit att han varit upptagen av sitt arbete, att hans fru varit sjuk etc.

I mitten av oktober 1996 överlämnade W via journalisten Karl H på tidsskriften *Contra* bl.a. ett 11-sidigt brev om vad han råkat ut för i anledning av att han "forskat" kring mordet på Olof Palme. I brevet berättade han bl.a. följande. 1967 startade han på uppdrag av Marcus Wallenberg nyhets- och utredningsbyrån Näringslivets Information. Såväl byrån som han själv utsattes för sovjetiska aktiva åtgärder och i slutet av 1960-talet försökte sovjetiska underrättelsetjänsten värva honom till olaglig spioneriverksamhet. Hösten 1971 underställdes byrån och W Marc Wallenberg Jr. Efter någon månad hittades denne skjuten till döds i Stockholm. Därefter fick sovjetiska intressen del i byrån. 1974 meddelade säkerhetspolisen W att sovjetisk underrättelsetjänst verkade förbereda en omfattande aktion mot honom. Efter en inbjudan av Olof Palme till en mottagning på ett hotell i Stockholm blev W mottagen av Pierre Schori. Denne presenterade honom för Nicolai S som W visste var KGB-officer och inblandad i aktionen mot honom. Nicolai S kallade honom för "Welsh". Natten till den 1 mars 1976, "the Welsh national day" och precis tio år före mordet på Olof Palme hade två utläningar för två ledande nyhetsmedier presenterat en påhittad historia om att W på CIA:s uppdrag värvat legosoldater i Sverige för tjänstgöring i Afrika. I anledning härav hade han blivit avstängd från sin tjänst och flyttat till England. På lediga stunder hade han därefter förberett en uppsats om otillbörliga sovjetiska aktiviteter i Sverige. Detta hade kommit till en KGB-chefs kännedom. Under sommaren 1985 hade utkastet till hans uppsats om otillbörliga sovjetiska aktioner stulits i hemmet. Han och hans fru hade därefter bestämt sig för att flytta till Cypern, vilket de gjort i slutet av 1985. Efter mordet på Olof Palme hade W kontaktats av journalisten Jan M som frågat

honom om han hade någon idé om varför Olof Palme mördades. Därefter startade W med egna medel en egen undersökning i denna fråga. W kom en engelsman och två tyskar på spåren. Engelsmannen hade vid flera tillfällen kontaktat Anders L och enligt säkra uppgifter skulle de båda ha arbetat för den sovjetiska underrättelsetjänsten. Då W samlat in ett omfattande material ville han lämna över detta till svenska myndigheter. Detta hade emellertid förvägrats honom av en mängd olika myndigheter. Han hade dessutom blivit uppsökt av en person verksam inom svensk underrättelseverksamhet som varnat honom för att besöka Sverige eftersom någon skulle försöka mörda honom. W hade därefter utsatts för ett mordförsök. Hans blodtryck hade plötsligt blivit farligt högt och han hade förts medvetslös till sjukhus, där hans hustru fått beskedet att hans liv inte kunde räddas. W:s brittiske vän, som han hållit informerad för det fall något skulle hända honom, hade avlidit ett par veckor senare på grund av högt blodtryck. Brevet avslutas "Såvitt jag förstår var två mord planerade att genomföras i Stockholm samma natt, ett på statsministern, och därefter ett, med kodnamnet 'bröllop', på en man, som efter sin död skulle utpekas som Palmes mördare med hänvisning till ett manuskript som stulits från honom. Mordens planerare hade räknat med att han skulle vara i Stockholm, men där fanns han inte. Han låg och sov i sitt nya hem i östra Medelhavet".

Under framför allt hösten 1996 inkom flera nya tips rörande W. Bl.a. inkom uppgifter om att denne uttalat sig hästskt mot Olof Palme i det radioprogram han medverkade i, i den turkiska radion på Cypern. Tipsen har utretts så långt möjligt och PU höll också ett nytt ingående förhör med den inledningsvis nämnde uppgiftslämnaren.

Efter sommaren 1997 har inga försök gjorts att kontakta W.

Heine H. I början av april 1986 skickade f.d. sydafrikanske medborgaren Heine H ett brev till säkerhetspolisen. I brevet skall Heine H ha påstått att han hade viktig information att lämna och därför önskade träffa en säkerhetspolis i hög befattningsgrad.

Den 12 april 1986 sammanträffade två poliser från säkerhetspolisen med Heine H. Heine H berättade att han för SIDA:s räkning arbetat vid Bai Bang i Vietnam. Under en semesterresa till Sydafrika i februari 1985 hade han gripits av säkerhetspolisen i Kapstaden. Denna hade erbjudit honom ett samarbete när han återvänt till Sverige. Man ville att han skulle utföra bombattentat, mord, etc. Mannen som framställt erbjudandet hette Griebenawer och skulle vara chef för Norden-avdelningen och ärenden som berörde ANC i Sydafrika. Griebenawer hade visat Heine H en dödslista, på vilken Olof Palmes namn stod överst. Även dåvarande utrikesministern Lennart Bodström fanns med på

listan. Efter det att Heine H återvänt till Sverige fick han besök av en man, Gericke, chef för den sydafrikanska legationen i Stockholm. Även denne försökte förmå Heine H att samarbeta. Gericke skulle också vid flera tillfällen ha försökt förmå Heine H att ta emot nattgäster i sin bostad. Anledningen till att Sydafrika försökte värva Heine H trodde han var dels att Sydafrika hoppades att han hade försvarshemligheter som han kunde avslöja, dels att han i Sydafrika hade ett arv om en miljon kr, som han inte räknade med att kunna få ut. I protokollet över sammanträffandet har avslutningsvis antecknats:

Heine H gjorde ett lugnt och sansat intryck på oss. Viss oro att det skulle hända honom eller familjen något fanns. Hans berättelse kom rakt upp och ner och han gjorde inte några ansträngningar för att bli betrodd.

I maj 1988 kontaktade Heine H säkerhetspolisen i Uppsala. Han lämnade med vissa kompletteringar i stort sett samma uppgifter som 1986. Av förhörprotokollet framgår att Heine H, som flyttat till Sverige 1976 från Sydafrika, var gift med en svensk kvinna och att paret bodde i på en mindre ort, där Heine H också drev en verkstad. Han förtydligade uppgiften om nattgäster och berättade att han sex dagar före mordet på Olof Palme fått ett anonymt telefonsamtal med en förfrågan om han kunde erbjuda en sängplats åt en sydafrikansk medborgare. För kort tid sedan hade han fått ett liknande samtal. Detta hade skett tre dagar före mordet på en ANC-ledamot i Paris. Heine H påstod vidare att en namngiven kvinnlig tjänsteman på UD, som tjänstgjort vid ambassaden i Kapstaden, lämnat ut uppgifter om SIDA som Griebenawer fått tag på. Kvinnan skulle ha haft en intim kontakt med en säkerhetspolis. Heine H berättade också att han regelbundet haft besök i sin verkstad av folk från ryska ambassaden, sydafrikanska legationen, etc. På fråga varför han valt att lämna uppgifterna just nu svarade han att han för några dagar sedan såg ”Sten Andersson och tre negrer på TV”, vilket gjort honom orolig.

I januari 1990 fick PU in ett tips, där uppgiftslämnaren refererade till en artikel i Aftonbladet och undrade om man kollat den person som under tiden januari 1986 – juni 1988 haft en verkstad på den ort där Heine H bodde.

Därefter synes PU ha ställt en fråga till säkerhetspolisen om Heine H, eftersom det i februari samma år inkom en promemoria därifrån. Där redogjordes för Heine H och dennes kontakter med polis, svenska och utländska ambassader, SIDA, m.fl. Promemorian avslutas med konstaterandet att Heine H:s uppgifter inte är trovärdiga och att denne med största sannolikhet måste klassificeras som underrättelsesvindlare.

En månad senare, i mars 1990, besökte journalisten Olle A Hans Ölvebro och lämnade uppgift om att ett visst telefonnummer, känt som "Brommanumret" (se vidare strax nedan), även fanns i 018-området, dvs. Uppsala. Där gick numret till en organisation i en viss ort. På denna ort bodde Heine H, som enligt Olle A var sydafrikan och eventuellt agent.

I september 1990 gjordes en registerslagning på Heine H. Denne förekom dock inte i de polisiära registren.

I juni 1991 har PU ställt en "Förfrågan i anledning av mordfallet Olof Palme" till UD. PU ville ha besked huruvida en man som hette Gericke tjänstgjorde eller hade tjänstgjort på den sydafrikanska legationen i Stockholm. Vidare ställdes frågan om sydafrikanen Griebenawer var känd vid UD.

I svar som inkom en dryg månad senare meddelade UD att det fanns en person med namnet Dawid Olwage Gericke som tjänstgjort vid den sydafrikanska ambassaden i Stockholm under tiden 16 juli 1983 – 31 oktober 1986. Vidare meddelade UD att Heine H i mars 1989 besökt den svenska legationen i Kapstaden. Vid ett samtal med en legationstjänsteman hade Heine H hänvisat till en brigadier Griebenawer. Efter Heine H:s besök gjordes en uppteckning över det som skickades till säkerhetspolisen. UD hade bett legationerna i Kapstaden och Pretoria att om möjligt kontrollera uppgifterna om Griebenawer.

I september 1991 rapporterade legationen i Pretoria att man ställt frågan om Griebenawer till en pålitlig kontakt, som kände till personer som tidigare arbetat inom den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Kontakten hade nu återkommit med beskedet att namnet var bekant.

I samband med att Eugene de Kock lämnade uppgifter om mordet på Olof Palme (se nedan) upprättade UD en omfattande promemoria som skickades över till PU. Där beskrivs Heine H:s kontakter med legationerna i Kapstaden och Pretoria samt ambassaden i Harare. Av uppgifterna framgår bl.a. att Heine H:s svärfader, som hade flyttat till Sydafrika sommaren 1989, uttalat att Heine H var psykiskt sjuk och behövde vård på mentalsjukhus.

Under hösten 1996 kom ytterligare ett par tips rörande Heine H in till PU.

Angående det nyssnämnda "Brommanumret" finns ett särskilt uppslag, som handlar om ett sammanboende par som på mornatten fick en påringning av någon som meddelade att Olof Palme var död.

I början av mars 1986 hörde en journalist av sig till PU och uppgav att han varit i kontakt med en kvinna Ann W, vars sambo kl 23.35 på mornatten tagit emot ett telefonsamtal. En man med obekant röst hade sagt "Nu är Palme död". Mottagaren, som trott att det rörde sig om ett

”struntsamtal”, hade svarat ”Det struntar väl jag i”. På uppslaget finns en anteckning av en utredningsman som varit i kontakt med Televerket.

Därefter, i mitten av april 1986, hörde en person, som läst om felringningen i tidningen, av sig till PU. Han framförde uppfattningen att detta borde utredas, vilket skulle kunna göras med ”lite analytisk förmåga”.

I oktober 1986 förhöordes såväl Ann W som hennes sambo. Telefonsamtalet hade enligt Ann W kommit kl. 23.25 och sambon hade efter ett tiotal signaler lyft luren. En man, som talade svenska utan brytning, hade sagt ”Nu är Palme död” eller ”Palme är död”. Sambon hade svarat ”Det skiter jag i” och mannen hade då replikerat ”Jaså, gör du det”. När sambon kommit tillbaka till Ann W hade han sagt att det var ”en tokjävvel som sade att Palme var död”.

I juni 1987 kontaktade Manfred L PU angående ett telefonsamtal, som han hade ringt till sin syster i Bromma natten till den 1 mars 1986. Han berättade att han mellan kl. 02.00 och 03.00 blivit uppringd av brodern Arthur som berättat att Olof Palme var död. Brodern, som numera var avliden, hade sagt att han fått reda på dödsfallet genom ett telefonsamtal från sin son. Manfred L hade därefter ringt till sin syster Ann W i Bromma. Hennes sambo hade svarat och Manfred L hade utan att presentera sig frågat ”Får jag prata med Ann?” Sambon hade svarat att han inte fick det eftersom hon sov. Manfred L hade då sagt ”Du kan hälsa henne att Olof Palme är död”. Enligt Manfred L var han och sambon inte ”kontanta” med varandra. De hade bara träffats en gång och aldrig tidigare pratat med varandra på telefon. Det var därför sannolikt att sambon aldrig uppfattat att det var Manfred L som ringt.

Dagen därpå förhöordes Arthurs son som bekräftade att han ringt sin pappa mellan kl. 01.30 och kl. 02.00 natten till den 1 mars 1986 och meddelat att Olof Palme blivit skjuten till döds.

Därefter förhöordes Ann W och hennes sambo på nytt. Sambon, som var mycket irriterad över förhöret, svarade på fråga att han inte skulle ha känt igen Manfred L:s röst men att denne väl borde ha presenterat sig om det nu var han som ringde.

”Svenska Dagbladets scenario”. I början av maj 1987 erhöll säkerhetspolisen ett artikelutkast av journalisterna Roger M och Mari S på Svenska Dagbladet. Av utkastet framgick att journalisterna hade haft kontakt med en källa som lämnat uppgifter om mordet på Olof Palme.

Källan hade uppgivit att den sydafrikanska spionen Craig W var den som planerat mordet. Craig W hade tidigare arbetat som sydafrikansk spion i IUEF i Genève till dess att han 1980 avslöjat sig. Genom arbetet hade Craig W fått full insyn i hur andra länder, främst de skandi-

naviska, genom ”hemliga” bidrag stött motståndare till apartheidregimen.

När Olof Palme 1982 återvaldes till statsminister hade detta varit ”oväntat för regimen” i Sydafrika. Allt eftersom Olof Palme arbetat hårdare för sanktioner mot apartheidregimen, framstod det som klart att han var ett hot mot regimen, då han hade ett stort internationellt kontaktnät, både inom fackföreningsrörelsen och socialistinternationalen. Källan hade också sagt att han sett en lista över Sydafrikas fiender – en lista som i pressen skulle ha kallas dödslista. Där var Olof Palmes namn nämnt.

Craig W hade lämnat sin polistjänst 1985. Enligt källan hade han gjort detta för att kunna organisera mordet. Själv hade Craig W i tidningsintervjuer sagt att han ”lämnade yrket av personliga skäl” och att om han varit svart skulle han ha arbetat för ANC. Källan hade också nämnt Giovanni R, som beskrivits som en f.d. maffiagangster, boende i Sydafrika. Denne skulle ha varit involverad i ett maffiarelaterat mord i Europa. Giovanni R sades vara intressant eftersom han startat företag i Sydafrika tillsammans med Craig W.

Beträffande själva mordet hade källan berättat att det varit tre personer inblandade. De skulle ha kommit till Sverige i en campingbil ”några veckor eller månader före mordet”. De ”bodde i skogen, ville inte bli registrerade som hotellgäster”. Campingbilen var av en modell med sovplats ovanför förarhytten. Bilen hade de anskaffat med hjälp av en västtysk f.d. bilhandlare. Denna person skulle vara känd av västtysk polis eftersom han ca fem år före mordet dömts till ett eller två års fängelse. Innan han avtjänat straffet hade han flytt till Sydafrika, där han blev medlem i National Party. I dagsläget skulle han vara ordförande i ett eget partidistrikt i norra Johannesburg. Hans son skulle vara polis i Sydafrika. Mannen hade enligt källan åtagit sig flera ”dirty jobs” åt regimen. Han hade flera gånger efter flykten till Sydafrika rest tillbaka till Västtyskland på falskt pass. Mannen skulle heta ”Franz Esser”.

Efter mordet skulle männen ha flytt västerut. Källan hade lämnat signalement på en av de tre männen. Denne sades vara stor, över 180 cm, ha stora fingrar och händer, stort ansikte och rött hår. Källan hade erhållit sin information av en av dem som var inblandade. Han hade dessutom under sommaren 1986 bevistat ett interpolmöte i Sydafrika, där han träffat personer som berättat om mordet. Vid mötet hade flera länder deltagit, bl.a. Chile och Taiwan.

Enligt en anteckning av Per-Göran Näss innehöll artikelutkastet sakfel; varken Sydafrika, Taiwan eller Chile var vid den aktuella tiden medlemmar i Interpol.

Den 22 maj 1987 kontaktade Roger M säkerhetspolisen på nytt och berättade att han fått fram uppgifter om att Sydafrika satsat stora pengar på att köpa ”infiltratörer”. Inom Norden hade denna kampanj gått under beteckningen ”Operation Agneta”. Högerextremister i Norge skulle på detta sätt ha fått flera miljoner kronor. En norrman, Erik B, skulle ha deltagit i verksamheten. Denne hade varit bosatt i Örebro och vid tiden för mordet på Olof Palme skulle han ha befunnit sig i Stockholm.

Den 27 maj 1987 publicerades artikeln i Svenska Dagbladet.

I juli 1987 kontaktade Roger M återigen säkerhetspolisen. Han hade efter ny kontakt med källan fått fram ytterligare uppgifter. De tre männen skulle ha avrest med flygbolaget Luxair från Johannesburg den 2 november 1985 och de skulle ha ankommit Luxemburg dagen därpå. Därifrån skulle två av männen ha rest vidare till München, där de sammanträffat med ”Franz Esser”, som ordnat bilen. Den tredje mannen skulle på annat sätt ha tagit sig till Stockholm, där de tre återförenats. Männen skulle ha levt ett ”utsvävande” liv i Stockholm, dock ej på ”allmän lokal”. En av dem skulle eventuellt haft en flickvän i Bromma. Deras leverne hade så småningom kommit till uppdragsgivarens kännedom och de hade uppmanats att genast utföra ”uppdraget”.

Samma månad, dvs. i juli 1987, försökte säkerhetspolisen identifiera västtysken ”Franz Esser”. Detta misslyckades dock.

Under hösten 1987 inhämtades passagerarlistor från Luxairs flight 1101 från Johannesburg till Luxemburg den 1 november 1985.⁴

Under PU:s utredning av ”Sydafrikaspåret” hösten 1996 vidtogs flera nya åtgärder i ärendet. Interpols register kontrollerades och en förfrågan beträffande ”Franz Esser” skickades till Tyskland via Interpol. I svar från Tyskland i juni 1997 ville Interpol Wiesbaden ha mer uppgifter om sakförhållandena beträffande hur ”Franz Esser-spåret” blev känt.

I början av oktober 1996 kontaktade den andra journalisten på Svenska Dagbladet, Mari S, per brev Solveig Riberdahl i anledning av Eugene de Kocks uppgifter (se nedan). I brevet skrev hon bl.a. ”När dagarna går förvånas jag över att polisen inte hör av sig med tanke på det tips jag förmedlade 1987”. Hon skrev också att hon inte trodde att polisen tagit uppgifterna på allvar eller kontrollerat dem särskilt noga. Därefter återgav hon en del uppgifter med ytterligare preciseringar och detaljer. Bl.a. skrev hon att den använda bilen troligen var tysk- eller holländsk-registrerad. ”Franz Esser” skulle ha flytt från ett straff i

⁴ Uppgiften förbryllar något, eftersom ingångsuppgiften var att männen skulle ha rest den 2 november.

Tyskland 1977. I Sydafrika skulle han ha anklagats för att ha begått ekonomiska brott. Han blev emellertid inte dömd eftersom han körde ihjäl sig dessförinnan. Den "hitlist" källan sade sig ha sett innehöll, förutom Olof Palmes namn, också namnen Mathias Hinterscheid, f.d. generalsekreterare i Europeiska Fackliga Samarbetsorganisationen, och Beit. Mari S hänvisade i samband med namnet Beit till journalisten Anders H:s omfattande dokumentation om Sydafrika, där det skulle förekomma en Alfred B som under en period bodde i Sydafrika och gjorde sig en förmögenhet på diamanthandel.

En dryg vecka senare tog PU kontakt med Mari S, i anledning av att det i en tidningsartikel i Expressen uppgivits att hon hade ytterligare information att lämna. Mari S berättade att källan uppgivit att en av de personer han träffat vid polismötet i Durban sommaren 1986 var en man, B. Denne B var antingen en av de tre männen som varit i Stockholm eller en som varit i deras omedelbara närhet. B skulle vara sydafrikan. Polismötet skulle enligt källan antingen vara ett Interpolmöte eller ett IPA-möte (International Police Association). Mordet skulle ha beslutats på högsta nivå, av P.W. Botha. Beträffande bilen uppgav hon att detta inte var en husbil i egentlig mening utan mer en vanlig bil som man bygger om med sovplats ovanpå. Om källan sade Mari S att denne var europé som flyttat till Sydafrika för att som hon uppfattat det tjäna pengar och leva ett behagligt liv. Vid förhöret framkom att Mari S varit i Stockholm i maj-juni 1987 och lämnat uppgifter i ärendet till utredningsmannen Walter K.

PU tog efter förhöret med Mari S kontakt med Walter K, som mindes att han sammanträffat med henne. På fråga om han hade dokumenterat förhöret uppgav han att han inte var säker på det; det berodde troligtvis på huruvida något nytt framkommit.

I oktober 1996 kontaktades PU av en tjänsteman vid Tullkriminalen i anledning av de uppgifter i massmedia som vid den tiden förekom om Sydafrika. Tulltjänstemannen meddelade att tullen sedan flera år tillbaka haft en husbil i beslag. Husbilen hade anträffats "tjuvkopplad" i januari 1990. Den var tyskregistrerad och ägaren Hubert R hade okänd adress samt var dömd för brott. I anledning av tipset lät PU genomföra en teknisk undersökning av bilen. I protokoll över undersökningen har det antecknats att inget anträffades som kunnat "sättas i samband" med mordet på statsministern.

Tips om samband mellan mordet på Olof Palme och mordet på ANC-ledaren Chris Hani. I januari 1993 hörde en kvinna som bevistat samma biografställning som Olof Palme den 28 februari 1986, av sig till polisen. Hon uppgav att hon tyckte den 40-årige polack, som nyligen hade mördat en svart kommunistledare i Sydafrika, var mycket

lik den person hon beskrivit i förhör och som skulle kunna ha med mordet på Olof Palme att göra.

I slutet av maj 1993 lämnade en person uppgift om att mordet på Olof Palme skulle kunna ha förövats av samma personer eller samma organisation, som låg bakom dödsskjutningen av ANC-ledaren Chris Hani. Paret som låg bakom mordet på Chris Hani hette Derby-Lewis och han som sköt hette Walus.

I september samma år (1993) följde PU upp tipsen och det noterades att varken paret Derby-Lewis eller Walus var kända inom utredningen. I oktober skickade PU en förfrågan till UD. Där beskrevs att flera uppgiftslämnare aktualiserat mordet kring årsskiftet 1992/93 på kommunistpartiets ledare Chris Hani i Sydafrika och att ett par, Clive och Gail Derby-Lewis, jämte en polsk invandrare Janusz Walus, skulle ha gripits och åtalats för detta. Paret Derby-Lewis skulle ha planerat och finansierat mordet och Walus skulle ha utfört det. PU önskade få veta på vilket sätt mordet utförts, om paret Derby-Lewis och Walus tillhörde någon organisation och om det var känt var berörda personer vistades eller vad de hade haft för sig vid tiden för mordet på Olof Palme. PU önskade också få hjälp med personuppgifter och foton.

I januari 1994 erhöll PU svar från ambassaden i Pretoria. Enligt den sydafrikanska förundersökningsledningen i anledning av Hani-mordet hade såväl Clive Derby-Lewis som Walus varit i Sydafrika vid tiden för mordet på Olof Palme. Detta svar baserades på inrikesministeriets register, som i sin tur baserades på flygplatsernas resandestatistik. Clive Derby-Lewis var mest känd som parlamentariker för konservativa partiet. Mordet hade planerats av honom och Walus tillsammans. Walus hade fått i uppgift att rekognoscera runt Hanis bostad och undersöka dennes rutiner. Det var vid en sådan rekognosceringstur per bil som Walus hade upptäckt Hani ensam utanför sitt hus. Walus hade stigit ur bilen och skjutit fyra skott mot Hani; det första bakifrån på nära håll. Walus, som inte varit maskerad, hade sedan lugnt satt sig i bilen och kört från platsen. Ett vittne hade senare kunnat peka ut gärningsmannen. Foton, "personprofiler" och utskrift av förhöret med Gail Derby-Lewis, som hade frikännts av domstolen, bifogades.

Karl B. I en PU-promemoria, daterad i maj 1994, framgår att TV-programmet Striptease den 27 april 1994 innehöll en intervju med f.d. generalsekreteraren i Civilförsvarsförbundet Karl B. Karl B berättade i denna att han kort tid efter mordet blivit kontaktad av en person som befann sig i England och som sade sig ha information om mordet på Olof Palme. Enligt personen skulle en konspiration bestående av svenska affärsmän, sydafrikansk säkerhetstjänst och någon vid säkerhetspolisen ligga bakom mordet. Karl B hade i anledning av informa-

tionen varit i kontakt med säkerhetspolisen, som efter några månader hört av sig och sagt att man kontrollerat uppgifterna och nu släppt ärendet. I TV-programmet intervjuades också biträdande spaningschefen i PU, Ingemar Krusell. Denne uppgav att det inom PU inte fanns något tips eller uppslag om Karl B:s uppgifter. I anledning av TV-programmet hade PU gjort en särskild kontroll, varvid konstaterades att Krusells uppgifter stämde, dvs. Karl B:s uppgifter fanns inte i PU-materialet.

Några veckor senare förhöordes Karl B av PU. Han berättade att mannen som kontaktat honom var en brittisk medborgare som han känt sedan början av 1970-talet. Mannen hade kontaktat honom på måndagen eller tisdagen efter mordet. Han skulle komma till Stockholm dagen därpå och bad då att få träffa Karl B. För Karl B berättade mannen att engelska underrättelsetjänsten MI 6 fått information om att mördaren skulle sökas bland sydafrikanska kontakter och att det fanns ett samband mellan sydafrikansk vapenhandel och mordet. En svensk polisman eller poliskälla vid säkerhetspolisen skulle vara inblandad. Efter det att Karl B mottagit denna information hade han försökt komma i kontakt med PU per telefon men misslyckats. Han hade därför talat in informationen på band. Bandet hade hans informationssekreterare lovat att lämna till säkerhetspolisen i Uppsala, eftersom denne kände en person som arbetade där. Bandet lämnades på så sätt till säkerhetspolisen i Uppsala veckan efter mordet. Efter några månader, i maj-juni, hade Karl B bett informationssekreteraren, som numera var avliden, att kontrollera vad som hänt i ärendet. Denne hade kommit tillbaka med uppgiften ”att det är utrett och det har inte lett till någonting”.

Mer konkret hade informationen inneburit att Boforsaffären och provisionerna i denna spelat stor roll för mordet. Ett provisionsföretag A&I Services hade mottagit pengar och ägaren i detta hade bott i Sydafrika och Rhodesia. Chefen skulle heta Robertson eller Donaldson och skulle bo omväxlande i London och Johannesburg. I anledning av informationen hade Karl B skrivit en artikel i *Civilt försvarstidningen*, där han påpekade att vapenhandeln och de pengar som fanns där kunde vara ett spår att nysta i. Därefter hade något mycket egendomligt inträffat, enligt Karl B. Han hade blivit uppringd av direktören vid Bofors Martin Ardbo, som försäkrat att detta var absolut felaktigt och att man inte skulle gå vidare på det spåret, eftersom det skulle kunna skapa åtlöje kring civilt försvar och Karl B.

Ytterligare en vecka senare, i slutet av maj 1994, hörde PU Walter K, som bekräftade att han under aktuell tid var sektionschef vid säkerhetspolisen i Uppsala. Walter K uppgav att han vid tiden då bandet

skulle ha lämnats hade gått en kommissariekurs och att han då ersatts av Ernst N. Walter K hade ingen kännedom om Karl B:s uppgifter.

I juni 1994 skickade PU en förfrågan i ärendet till säkerhetspolisen i Uppsala. – Svar på förfrågan inkom efter ett drygt halvår, i januari 1995. I svaret, som kom från den person som hade svarat som chef under aktuell tid, redogjordes för att diariet kontrollerats och att det inte fanns några noteringar om att något band angående Palmemordet sänts till Stockholm. Vidare sades att de anställda tillfrågats, men att ingen kände till något band som skulle innehålla ifrågavarande uppgifter. Ett 40-tal kriminalpolis inom Uppsala polisdistrikt hade dessutom tillfrågats särskilt, varvid man talat enskilt med de som varit avdelade för tipsmottagning. Inte heller detta hade emellertid lett till något resultat. Allt detta hade fört fram till slutsatsen att det var osannolikt att Karl B:s informationssekreterare lämnat bandet till säkerhetspolisen i Uppsala.

I januari 1995 finns en utredningsanteckning av en utredningsman vid PU registrerad. Av denna framgår bl.a. att Karl B inför PU yttrat att ”När jag nu tänker tillbaka på ärendet har jag funderat på om (informationssekreteraren) lämnat bandet för avlyssning och återfått det av kollegan på säkerhetspolisen i Uppsala med uppgift att historien redan var känd eller utan intresse. I så fall kanske ärendet aldrig registrerades.”

Utredningsmannen vid PU synes sedan ha vänt sig än en gång till säkerhetspolisen. I PU-materialet finns nämligen en promemoria från säkerhetspolisen, daterad den 4 oktober 1995, där det bl.a. heter:

B (utredningsmannen vid PU, vår anm.) undrade hur våra rutiner är beträffande PALME-tipsen. Tips som skickas med internposten till SÄPO går direkt till E eller J (utredningsmän vid säkerhetspolisen, vår anm.) vilka bokför dessa samt delar ut dem till den handläggare det berör. När tipset är färdigbearbetat, åter till E eller J. Efter bokföring sänds tipsen och redovisningen tillbaka till RKP/A. Tips som inkommer via SÄPO:s registrator brev och liknande diarieförs, därefter till E eller J som kontrollerar om något är känt vid SÄPO. Bokförs ej av E eller J, enär det redan är diariefört. Med förhoppning att B fått svar på sina frågor, om inte får han återkomma till mig.

Boris E. I oktober 1994 tog Pierre Schori kontakt med Hans Ölvebro och berättade att han från Sydafrika kontaktats av en svensk journalist, som han hade förtroende för. Journalisten, Boris E, hade träffat en f.d. polisagent i Sydafrika som berättat att han hade information om mordet på Olof Palme. Agenten skulle eventuellt ha tillgång till dokument som kunde bekräfta informationen. Schori skulle be Boris E sätta sig i förbindelse med Ölvebro.

Några dagar senare ringde Boris E upp Ölvebro. Boris E ombads efter ett kort referat av vad som hänt att skriva ned sina uppgifter och skicka in dem till PU.

I en 17-sidig rapport, som inkom en vecka efter telefonsamtalet, uppgav Boris E att han nyligen kommit hem från en sex veckor lång filminspelning i Sydafrika. Under resan hade han intervjuat en avhoppad f.d. chef för säkerhetstjänstens dödspatruller, Dirk C. Denne hade under intervjun frågat om Boris E ville ha information om mordet på Olof Palme och nämnt att han hade en kollega som hade saker att berätta. Därefter hade Boris E sammanförts med en person, "källa A", som tidigare arbetat som teknisk expert i den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Källa A berättade att mordet på Olof Palme planerades av Sydafrikas främste spion i modern tid, Craig W. Craig W hade som ung polisaspirant fått i uppdrag att börja studera på universitetet med syfte att infiltrera regimkritiska organisationer. Under 1970-talet hade han infiltrerat och saboterat biståndsorganisationen IUEF (International University Exchange Fund) i Genève, vilken leddes av svensken Lars E. Craig W hade genom en iscensatt flykt tagit sig ut ur Sydafrika. Han fick därefter anställning i IUEF och blev "bäste vän" med Lars E. I IUEF blev Craig W vice direktör och informationsansvarig. Han hade som sådan förskingrat stora belopp, bl.a. köptes "Daisy Farm" in och byggdes upp till träningsläger för den sydafrikanska polismaktens terrororganisationer. Projektet att infiltrera IUEF gick under kodnamnet "Operation Daisy". I slutet av 1970-talet hade Craig W även försökt infiltrera IDAF (International Defence and Aid for Southern Africa) i London, vilken var en viktig organisation i kampen mot apartheid. Denna hanterade stora penningssummor. Bl.a. gav Sverige via hemliga konton hos SIDA stora bidrag till IDAF:s verksamhet. Denna infiltration misslyckades dock. 1980 hade Craig W, i samband med att en annan sydafrikansk agent "hoppat av", avslöjats. Han hade därefter återvänt till Sydafrika. Han hade senare varit inblandad i CCB (Civil Cooperation Bureau), vilket var den organisation som byggt upp "The third force" i Sydafrika. "The third force" hade sysslat med aktioner som gått ut på att mörda regimotståndare, skapa splittring och hat etc. Craig W hade därefter gått över till civil verksamhet och sysslade nu med bl.a. stora fastighetsaffärer. Källa A hade arbetat med Craig W i dennes företag "Longreach". Företaget hade sysslat med spioneri, attentat och morduppdrag. Craig W umgicks med bl.a. Peter C, som var den person som genomfört sprängattentatet mot ANC:s kontor i London. Tillsammans med källa A och Dirk C hade Boris E besökt de gamla träningslägren Vlakplaas, för vilken Dirk C varit chef, och Daisy Farm. Båda lägren hade använts för att utbilda och träna agenter att kidnappa, tortera och mörda regimens motståndare.

Om mordet på Olof Palme hade källa A mer konkret berättat att det planerats i Johannesburg och på flera ställen i Europa. Kodordet för mordet var "Hammer". Svenska "security agents" hade deltagit i operationen genom att kartlägga Olof Palmes rörelsemönster och vanor veckorna före mordet. Den avdelning som dessa säkerhetsagenter arbetat vid skulle ha haft en kvinna som chef. Den person som var ansvarig för mordet på plats i Stockholm var Anthony W, tidigare kapten i Rhodesias "Selous Scouts"; ett elitförband som sysslade med kommandoraider, sabotage och mord i Rhodesia med grannländer. Anthony W sades bo på en gård nära Beira i Mocambique och syssla med affärer. En annan person som skulle vara inblandad i mordet var Paul A, en sydafrikan med skandinaviskt släktskap. Motiven till mordet skulle vara två. Det första rörde Sveriges stöd till kampen mot den sydafrikanska regimen på 1980-talet. Sverige var det land som ekonomiskt stödde motståndsrörelserna mest av alla och Olof Palme var den dominerande statsmannen bakom stödet. Det andra skulle vara ett rent privat motiv för Craig W, som sades ha haft en personlig konflikt med Olof Palme och en hållhake på denne som gällde försvunna biståndspengar.

I rapporten berättade Boris E också att han under sitt Sydafrikabesök varit i kontakt med Craig W. Denne hade berättat om sitt liv och bl.a. om sin inblandning i gripandet av Steve Biko 1977. Craig W hade förnekat all inblandning i mordet på Olof Palme.

Boris E påpekade att källa A, som var rädd för sitt liv, avsåg att söka amnesti i Sydafrika genom att avlägga vittnesmål inför "The Truth and Reconciliation Commission" (TRC), Sanningskommissionen, och att han inte ville framträda om han inte fick garanti om amnesti. Källa A var enligt Boris E beredd att låta sig höras av svensk polis utanför Sydafrika om han fick en sådan garanti. Boris E varnade slutligen PU för att ta kontakt med sydafrikanska myndigheter, eftersom den gamla regimen män i stor utsträckning fanns kvar. Boris E rekommenderade i stället PU att vända sig till Sydafrikas justitieminister Dullah Omar, som han själv varit i kontakt med och litade på.

I mitten av november 1994 besökte Boris E och en kriminalinspektör från Luleå Hans Ölvebro. Boris E hade dagen innan haft kontakt med källa A, som var mycket rädd. Man kom överens om att försöka påskynda källa A:s möjlighet att lämna Sydafrika för att i Europa, möjligen i Sverige, kunna skriva ned sitt vittnesmål och begära amnesti. Samma dag uppsöktes Pierre Schori, som informerades om situationen och ombads försöka påskynda förfarandet. Samma dag besöktes också ordföranden i Polisförbundet, Gunno Gunnmo. Därvid diskuterades ett kontrakt mellan Boris E och Polisförbundet om att utnyttja Boris E:s material vid ett seminarium under 1995. Som ett led i

förberedelserna inför seminariet kom man överens om att källa A också skulle kunna användas varför Polisförbundet var berett att bekosta källa A:s resa till Sverige.

I slutet av 1994 upprättade Hans Ölvebro en sammanfattning av vad som dittills hänt i ärendet.

I ett brev, daterat i februari 1995, från justitieminister Laila Freivalds till den sydafrikanske justitieministern Dullah Omar, redogjorde Freivalds för de uppgifter som kommit fram i mordutredningen. Därefter gjordes en förfrågan om svensk polis skulle kunna sammanträffa med källa A på svenska ambassaden i Sydafrika.

I början av mars 1995 meddelade Solveig Riberdahl Hans Ölvebro att hon talat med dåvarande expeditionschefen i Justitiedepartementet, Stefan Strömberg, som uppgett att Freivalds varit i kontakt med den sydafrikanske justitieministern. Denne hade lämnat positivt besked beträffande källa A. Samma dag hade Ölvebro talat med Boris E, som uppgett att han några veckor före Ingvar Carlssons och Laila Freivalds besök i Sydafrika varit i telefonkontakt med källa A. Denne skulle då flytta. Boris E hade inte fått någon ny adress. Han hade därefter försökt nå källa A per telefon men misslyckats. Boris E hade även talat med källa A:s advokat, som också sökt källa A utan att lyckas nå honom.

Därefter stod Hans Ölvebro i förbindelse med Boris E i augusti 1995 och i maj 1996. Dessemellan hade Boris E under lång tid varit på resa i Söderhavet. Vid senaste tillfället meddelade Boris E att han varit i kontakt med källa A i april 1996 och att denne då sagt att hans ärende nu tagits upp i Sydafrika och att han var beredd att träffa Boris E någonstans i Europa.

Samma dag (den 26 september 1996) som Eugene de Kock i Sydafrika lämnade uppgifter om mordet på Olof Palme hörde Boris E av sig till PU. Han berättade att han talat med källa A ett par veckor tidigare. Denne hade då uppmanat Boris E att söka Eugene de Kock för att få de uppgifter som källa A lämnat bekräftade. Boris E berättade också att han under dagen försökt nå källa A men misslyckats. Istället hade han till källa A:s advokat framfört att ”antingen gäller vår överenskommelse eller skiter Ni i allting och i så fall måste jag lämna ut namn och övriga uppgifter till polisen”.

I telefax-meddelande till PU i slutet av september 1996 avslöjade så Boris E källa A:s identitet. Källan var Riian S och hans ombud var advokaten Vim C. I början av oktober 1996 överlämnade Boris E till PU dokumentation från sin resa till Sydafrika. I mitten av denna månad höll PU ett mycket omfattande, 59-sidor långt, kompletterande förhör med Boris E.

Jan Danielsson och Hans Ölvebro försökte under sin utredning i Sydafrika 1996 (se nedan) få till stånd ett förhör med Riian S men det

misslyckades. Enligt vad Hans Ölvebro uppgett för kommissionen förhandlade de med Riian S i 14 dagar men det ledde inte till något. Hans Ölvebro har i samtal med kommissionen betecknat Riian S som informationssvindlare. Samma slutsats har förundersökningsledaren Jan Danielsson redovisat.

Eugene de Kocks uppgifter hösten 1996

Den 26 september 1996 lämnade det f.d. polisbefälet Eugene de Kock uppgifter om mordet på Olof Palme i en pågående rättegång mot de Kock i Pretoria. de Kock berättade att han hade vetskap om att Craig W och andra personer i "operation Longreach" låg bakom mordet på Olof Palme och framhöll att dessa fakta måste undersökas. de Kocks uppgifter fick stor uppmärksamhet i såväl sydafrikanska som svenska massmedier.

Inom PU rådde dagarna därefter en febril aktivitet. En mängd nya tips strömmade in, samtidigt som PU hade intensiva kontakter med UD och ambassaderna i Pretoria och Kapstaden, vilka i sin tur stod i förbindelse med sydafrikanska myndigheter. Via UD skaffade PU fram domstolsprotokoll över Eugene de Kocks uppgifter. Kriminalkommisarien Jan K i Johannesburg engagerades. Jan K var en av flera svenska poliser som genom SIDA arbetade i den sydafrikanska s.k. Sanningskommissionens, "TRC", utredningsenhet. Jan K ombads att införskaffa all tillgänglig information om eventuell sydafrikansk inblandning i mordet på Olof Palme. PU tog också kontakt med flera Sydafrikakännare. En kortare sammanfattning över de tidigare uppslagen i avsnittet upprättades.

Den 3 oktober 1996 skickade förundersökningsledningen genom Solveig Riberdahl och Jan Danielsson en "Begäran om medgivande för svensk åklagare och polis att i Sydafrika inhämta uppgifter angående mordet på Olof Palme" till UD. Ambassadören i Sydafrika, Bo Heinebäck, hade då redan varit i kontakt med Sydafrikas justitieminister Dullah Omar, som understrukit att han var "oerhört angelägen att vi går till botten i utredningen av de här påståendena". Omar försäkrade vid ett möte med Heinebäck den 4 oktober att de svenska utredarna skulle få bästa möjliga assistans på alla plan och att Sydafrika skulle göra sitt yttersta för att bistå teamet som skulle anlända från Sverige.

Efterforskningsåtgärder i Sydafrika i oktober-november 1996

Det beslöts sedermera att svenska utredare skulle inhämta uppgifter i Sydafrika. Förundersökningsledaren Jan Danielsson och spaningsledaren Hans Ölvebro avreste den 10 oktober 1996. De stannade fyra veckor. Under denna tid sammanträffade de med en mängd personer, bland andra justitieministern Dullah Omar, säkerhets- och polisministern Sydney Mufamadi, överåklagaren D'Oliviera m.fl. Ett drygt tiotal förhör⁵ genomfördes. Via den sydafrikanska polisen, sanningskommissionen och andra myndigheter fick Danielsson och Ölvebro också tillgång till en del dokumentation, bl.a. utdrag ur de polisiära registren.

Av PU-materialet framgår följande om den information som inhämtades i Sydafrika.

Eugene de Kock. Eugene de Kock, f.d. överste vid sydafrikanska säkerhetstjänsten och chef för Vlakplaas, hade arresterats den 4 maj 1994. Han hade åtalats för 129 brott och dömts för 89, bl.a. för flera mord. När de Kock lämnade uppgifterna om sydafrikansk inblandning i mordet på Olof Palme ingick de i det de Kock anförde till sitt försvar. Han hade sökt amnesti. Enligt en uppgift till kommissionen från Hans Ölvebro dömdes de Kock till 285 års fängelse under tiden Danielsson och Ölvebro var i Sydafrika.

Danielsson och Ölvebro sammanträffade med de Kock dagen efter det att de anlät till Sydafrika, dvs. den 11 oktober 1996. Förhöret hölls liksom övriga förhör på engelska och de Kock hade sin advokat närvarande.

de Kock berättade att senator Philip Powell den 1 oktober 1993 givit honom namn på och adress till en man som kallades "The Shooter". Denne var enligt Powell inblandad i mordet på Olof Palme och var den som avfyrade skotten. de Kock mindes inte namnet på mannen. Detta och adressen hade han skrivit upp i en anteckningsbok, som förstörts i samband med att han greps. Det var dock inte den "W" som omtalas ovan. Powell hade gjort mycket klart för de Kock att "The Shooter" var en svensk "intelligence officer", som numera var bosatt i Turkiet och de Kock hade ett minne av att han skulle vara kapten. Anledningen till att Powell lämnat dessa uppgifter till de Kock var att de två hade ett mycket öppet förhållande till varandra. För det fall de Kock någon gång kom till Turkiet kunde han söka kontakt med mannen. Enligt de Kock hade Powell arbetat för den sydafrikanska polisen inom STRATCOM – Strategic Communications, som sysslade med propaganda och mer

⁵ I det följande talas för enkelhetens skull om "förhör", vilket det egentligen inte kan sägas ha varit fråga om.

eller mindre "dirty tricks". Powell hade därefter gått över till "a front company of the military intelligence unit", som var känt som "Longreach". Detta hörde till DCI – Directorate of Covert Intelligence. Chef för Longreach var Craig W. En annan polisman, Louis N, skulle också vara inblandad i Longreach. Enligt de Kock hade han och Powell pratats vid i ca 45 minuter i ett läger, som han inte kunde minnas namnet på. Efter detta tillfälle hade han försökt prata med Powell på nytt, men Powell hade då inte heller kunnat minnas namnet på "The Shooter". Powell hade hänvisat till John L och dennes hustru Cindy och sagt att dessa visste allt om hela operationen, eftersom de tidigare arbetat för Craig W. Enligt en uppgift från Dirk C skulle en Anthony W vara inblandad (se nedan). På fråga uppgav de Kock emellertid att Craig W aldrig skulle ha använt sig av Anthony W. Enligt de Kock var Dirk C bara ute efter pengar när han lämnade sådana uppgifter.

Att "The Shooter" skulle vara en svensk underrättelseofficer eller en f.d. sådan följdes senare upp i Sverige. I mitten av november 1996 meddelade polisöverintendenten Kurt Malmström vid säkerhetspolisen att det i Turkiet inte fanns någon person med kaptens grad och förflutet i svensk underrättelsetjänst.

Hans Ölvebro har inför kommissionen uppgett att de Kocks anteckningar visat sig finnas kvar i kopia och att PU fått del av dem, men att de varken innehöll något svenskt namn, någon adress eller något telefonnummer till Turkiet.

Philip Powell. Jan Danielsson och Hans Ölvebro gjorde under Sydafrikabesöket flera försök att få träffa senatorm för Inkatha Freedom Party, Philip Powell. Powell, som inte ville medverka till ett sammanträffande, lät till slut via en partikollega hälsa att han inte lämnat någon sådan information som de Kock påstått.

Jonathan L. Den 16 oktober 1996 sammanträffade Jan Danielsson och Hans Ölvebro med Jonathan L på svenska ambassaden i Pretoria. Jonathan L förnekade all kännedom om mordet på Olof Palme. Han berättade att han gått i samma skola som Craig W, men att de då inte kände varandra. 1980 hade de blivit goda vänner och de träffades då och då, ett par gånger om året. Jonathan L hade vid något tillfälle träffat den ovan omtalade "W" i London.

Riian S. Om Riian S, se ovan under Boris E.

Anthony W. Anthony W hörde redan i början av oktober 1996 av sig till svenska ambassaden i Maputo och meddelade att han var chockad och bestört över anklagelserna mot honom. Han önskade så snart som möjligt få prata med de svenska utredarna och göra klart för dessa att han inte haft med mordet att göra.

Jan Danielsson och Hans Ölvebro sammanträffade med Anthony W på svenska ambassaden i Pretoria den 15 oktober 1996. Anthony W berättade att han var född 1949 i Rhodesia. Han hade arbetat 16 år i armén och slutat som kapten i Selous Scouts i oktober 1979. Officiellt hade han inte slutat förrän i april 1990. Efter det att han slutat inom det militära hade han åkt till Sydafrika och startat ett privat företag, som huvudsakligen höll på med säkerhet för kommersiella företag. Sedan flera år tillbaka drev han ett företag i träbranschen i Beira, Mocambique. Under perioden april – november 1986 hade han en affärsrelation med Craig W. Anthony W hade då arbetat som ”fellow director” i ett företag kallat Longreach. Detta företag byggdes upp särskilt för att göra riskanalyser och hade i princip bara en klient, ett företag som hette GMR, som leddes av Mario R. Anthony W hade blivit bekant med Craig W ett och ett halvt år innan Longreach startades. Så länge Anthony W var involverad i företaget sysslade han endast med riskanalyser. Han märkte varken militära eller polisiära influenser i företaget. Anthony W uppgav att han hade besökt många länder, men aldrig Skandinavien. Han kände inte några svenska polis-män och hade inte träffat några sådana. Första gången han hörde talas om mordet på Olof Palme var två veckor före dagens sammanträde, när ”Sydafrikaspåret” aktualiserades i medierna. Anthony W visade upp sitt pass till styrkande av att han varit i Sydafrika vid tiden för mordet. På frågor uppgav Anthony W att han kände Riian S eftersom denne varit livvakt åt Mario R under tiden i Longreach, att han kände Peter C genom Craig W, att han hälsat på de Kock vid ett par tillfällen under Longreach-tiden, men att han inte träffat vare sig Dirk C eller ”W”.

En vecka senare lämnade Anthony W via sin advokat till Jan Danielsson och Hans Ölvebro registreringshandlingar, utvisande att företaget Longreach registrerats på Jersey den 17 april 1986.

Craig W. Den 1 oktober 1996 skickade den svenske ambassadören i Sydafrika till PU en kopia av ett brev som Craig W skrivit till Svenska Dagbladet i augusti 1987. Brevet hade skrivits i anledning av den artikel, som tidningen hade publicerat den 27 maj samma år, se ovan under ”*Svenska Dagbladets scenario*”. I brevet beklagade Craig W Olof Palmes död och framhöll hur smärtsamt och groteskt det var att ha blivit anklagad för att ligga bakom dennes död. Därefter framfördes klagomål mot tidningen, som publicerat artikeln utan att minsta försök gjorts att kontakta Craig W före publiceringen. I brevet ställde Craig W också frågan vem som mera allvarligt skulle kunna tro att den sydafrikanska polisen, som är tränad i öken-krigföring, skulle ha kunnat campa i tre månader i de svenska skogarna mitt i vintern utan att bli

upptäckta, därefter ha förflyttat sig till Stockholm, mördat Olof Palme och sedan ha försvunnit utan minsta spår.

Den 18 oktober 1996 hölls ett tre timmar långt förhör med Craig W. Förhöret hölls i Luanda, Angola, där Craig W suttit fängslad i ett par veckor i anledning av "viseringsproblem". Vid förhöret berättade Craig W hur han i början av 1970-talet infiltrerat studentrörelsen i Sydafrika, hur han "flytt" ur landet 1975 och hur han därefter av Lars E erbjudits arbete som informationsansvarig vid IUEF i Genève. 1978 hade han blivit ställföreträdande direktör och Lars E:s närmaste man. Under denna tid var han i Stockholm ett par gånger. Besöken arrangerades av SIDA och han träffade bl.a. Pierre Schori, Mats Hellström, Bernt Carlsson m.fl. 1980 avslöjade en avhoppad sydafrikansk säkerhetspolis att Craig W var sydafrikansk agent och han tvingades därefter återvända till Sydafrika. Under perioden 1980-85 var han chef för en avdelning inom den sydafrikanska säkerhetspolisen, vilken utbildade ungdomar till infiltratörer. 1984 skrev han i en artikel att Sydafrika, för att förbli en demokrati, inte borde använda sina militära styrkor mot det egna folket. Det hade då utretts huruvida han möjligen var CIA- eller KGB-agent. Därefter tröttnade han på säkerhetspolisen och funderade på att engagera sig politiskt. Han hade vid årsskiftet 1985-86 tagit kontakt med Brigadier Tolletjie B, chef för DCC (The Directorate of Covert Collection) inom den militära underrättelsetjänsten. Craig W blev erbjuden och accepterade en tjänst som överstelöjtnant och chef för sektionen "Ander Lande" (övriga världen).

I april 1986 startade han företaget Longreach, som fungerade som "täckmantel" för hans arbete i DCC. Longreach sysslade med säkerhetsarbete. Craig W kom vid denna tid i kontakt med Mario R och dennes företag GMR, i vilket Craig W så småningom kom att arbeta. I början av 1987 slutade Craig W sitt arbete i militära underrättelsetjänsten och han kom därefter att arbeta helt civilt. Han engagerade sig politiskt för National Party och blev av partiet nominerad till Parlamentet 1987 samt utnämndes till medlem i the President's Council, där han arbetade till 1990-91. Därefter blev han affärsman på heltid.

På särskilda frågor uppgav Craig W att han inte varit i Stockholm sedan han arbetade i IUEF, att han inte kände några svenska polismän, att han inte hade några poliskontakter i Sverige och att han aldrig hade träffat Olof Palme. Craig W berättade om Anthony W, att denne under en tid varit anställd som konsult i Longreach, att de försökt göra affärer tillsammans i Sydafrika och att Anthony W därefter hade flyttat till Mocambique, där han startat sitt träföretag. Om Riian S berättade han att denne fått hans uppdrag att vara säkerhetsvakt åt Mario R på en farm som Mario R ägde. Riian S, som hade fått pengar att driva farmen med, hade levt som en "godsägare" och spenderat alla tillgångarna.

Craig W hade i anledning härav avskedat Riian S, som i sin tur under 1987 sålt information till en journalist för att skämma ut Craig W i valkampanjen. Riian S hade några år senare blivit en rik affärsman. Craig W misstänkte att Riian S rörde sig med knarkpengar från Colombia och något senare ”brast bubblan”. Riian S förlorade då allt.

Alltsedan Svenska Dagbladet publicerade artikeln om honom 1987 hade rykten surrat om Craig W:s inblandning i mordet på Olof Palme. Craig W uppgav vidare att förutom Riian S var även Eugene de Kock fientligt inställd till honom eftersom han lyckats anpassa sig i det nya samhället, medan de Kock misslyckats med detta. Om ”W” berättade Craig W att han lärt känna denne i USA. ”W” fick Craig W:s uppdrag att åka till London och spana på PAC. I London lärde ”W” känna Peter C (om Peter C, se nedan). Peter C hade vid ett tillfälle gett ”W” stulna ANC-dokument. Craig W sade sig känna Peter C väl. Peter C hade bott hemma hos Craig W under en längre tid då Craig W fått ”försörja” denne. Detta hade Craig W tröttnat på och Peter C hade blivit ”sur”. Slutligen försäkrade Craig W att han inte hade något med mordet på Olof Palme att göra och att han till 110 procent skulle samarbeta för att försöka rentvå sitt namn.

I ett brev daterat den 25 oktober 1996 ställt till statsminister Göran Persson framförde Craig W via ombud klagomål mot de svenska utredarna. I brevet sades bl.a. att Craig W, som suttit fängslad i två veckor, varit rädd för vad som kunde hända om han inte samarbetade med svenskarna och att Craig W på grund av förhörets längd inte kunnat återvända till Johannesburg med reguljärt flyg samma dag. Vidare anklagades de svenska utredarna för att ha kränkt Craig W:s rättigheter (”flagrantly breaching all principles of law and that our client was being improperly deprived of his rights by this device”).

Ambassadören i Sydafrika, Bo Heinebäck, upprättade i anledning av klagomålet ett förslag till s.k. Sprachregelung (språkregel), vari samtliga påståenden bemöttes.

Dirk C. Jan Danielsson och Hans Ölvebro sammanträffade med Dirk C den 23 oktober 1996. Dirk C berättade om sin bakgrund vid den sydafrikanska säkerhetstjänsten. I början av 1980-talet var han chef för Vlakplaas; ett träningsläger, där vita rekryter utbildades i att begå diverse våldshandlingar. Dirk C hade själv varit inblandad i mord, bilstölder etc. Han tröttnade emellertid på allt detta och önskade sluta av medicinska skäl. Innan han hann sluta blev han inkallad till chefen, som suspenderade honom utan att Dirk C fick veta varför. Efter flera månader väckte Dirk C talan vid domstol för att få återgå till polisarbetet. I en stor ”polisrättegång” 1985, då Craig W uppträdde som ”stjärnvitne”, anklagades Dirk C för att ha uppträtt på ett sätt som var

ovärdigt hans ställning. Dirk C tilläts sluta vid poliskåren av medicinska skäl den sista januari 1986. I slutet av 1980-talet kontaktade han ANC och under ett tag tvingades han lämna Sydafrika. Dirk C berättade vidare hur han runt årsskiftet 1994/95 blivit kontaktad av journalisten Boris E. Denne hade frågat om han kände till något om mordet på Olof Palme. Dirk C hade då svarat att enligt Riian S är det Anthony W som är mördaren och Craig W som ligger bakom. Dirk C hade själv aldrig varken träffat eller hört talas om Anthony W förrän Riian S nämnde honom. Om Riian S berättade Dirk C att denne är en tidigare polis, som han kände väl och som arbetat nära Craig W i Longreach. Dirk C spekulerade därefter i vilka uppgifter som Craig W i ett förhör skulle kunna tänkas försvara sig med mot Riian S:s uppgifter och sade "there's rumours that he chased Riian away and all this nonsense". Dirk C uppgav sig vara god vän även med Peter C, som i sin tur skulle vara god vän med Eugene de Kock. Peter C hade beträffande mordet på Olof Palme först sagt till Dirk C att det var en kille som bodde i Turkiet som var mördaren. Peter C hade senare specificerat detta och sagt att mördaren var "W". Dirk C uppgav sig aldrig ha träffat eller hört talas om "W" i något annat sammanhang. På särskilda frågor uppgav Dirk C att han aldrig hade besökt Sverige, att han inte kände några svenska polismän och att han inte hade hört talas om att några svenska polismän skulle ha varit i Sydafrika. – I samband med att utredarna sammanträffade med Dirk C överlämnade denne ett ca 150-sidigt manuskript, benämnt "Hitsquads", som han önskade tillföra utredningen.

Peter C. Redan den 1 oktober 1996 hörde Peter C via en journalist av sig till svenska ambassaden i Pretoria. Samma dag besökte han ambassadören Bo Heinebäck. Peter C var upprörd över att personer som han var säker på inte haft med mordet på Olof Palme att göra pekades ut, bland andra Anthony W. Peter C uttalade sig nedlåtande om Dirk C, som "nu springer omkring och uttalar sig åt alla håll".

Peter C berättade att han var född i England och arbetade som pilot i Sydafrika och Mocambique. Fram till mitten av 1980-talet hade han arbetat som agent i den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Han hade bl.a. använts till att infiltrera ANC utomlands, bl.a. i London.

Peter C förnekade all inblandning i mordet på Olof Palme. Han pekade i stället ut "W" som den som höll i vapnet. "W", som påstods ha högerreaktionära politiska åsikter, hade fått uppdraget att skjuta Olof Palme av den sydafrikanska säkerhetstjänsten inom ramen för Craig W:s "operation Longreach". "W" hade, enligt Peter C, anknytningar till den svenska underrättelseverksamheten. Han hade ett förflutet som svensk FN-soldat i Kongo och befann sig i mitten av 1980-talet i

London. Under flera år, troligen 1983-86, samarbetade "W" med sydafrikansk säkerhetstjänst som en "fully paid agent". Craig W var under denna tid "W":s kontaktperson och den som betalade dennes lön. "W" var enligt Peter C tuff på ytan men bröt lätt samman vid förhör. Det var "W" som hade avslöjat den sydafrikanska säkerhetstjänstens operation i London, ett avslöjande som hade lett till att Peter C dömdes till fängelse i två år.

Peter C, som var övertygad om att hans uppgifter var korrekta, sade sig inte ha några bevis i saken. Han hänvisade dock till Eugene de Kock som han brukade hälsa på i fängelset.

Jan Danielsson och Hans Ölvebro sammanträffade inte med Peter C under sin vistelse i Sydafrika eftersom han befann sig på resa i grannländerna.

I uppslaget finns intaget tidningsartiklar från Expressen den 6 respektive 10 februari 1997, av vilka framgår att Peter C skulle ha avlidit den 9 februari 1997. Han hade reparerat en lastbil hos en god vän när lastbilen plötsligt startade och klämde fast honom mot en vägg. Enligt artikeln tydde inget på att det skulle ha varit fråga om något annat än en olycka.

Viss övrig utredning under denna tid

Under tiden Jan Danielsson och Hans Ölvebro vistades i Sydafrika pågick ett intensivt utredningsarbete i Sverige. PU inhämtade information om Sydafrika genom att tala med en rad Sydafrikakännare. Samtal hölls också med kabinettssekreteraren Jan Eliasson, bistandsministern Pierre Schori och ambassadören Mats Hellström. Ambassadören Anders Möllander upprättade en särskild promemoria om Olof Palmes roll i södra Afrika.

Inom PU upprättades vidare en lista över ett tiotal personer som figurerade i utredningen i denna del. Listan skickades över till säkerhetspolisen och till kriminalunderrättelsetjänsten med förfrågan om något var känt om aktuella personer.

Som nämnts strömmade mängder av tips in till följd av den massmediala uppmärksamheten kring "Sydafrikaspåret". Bl.a. kom ett knappt tiotal tips in om att Craig W varit synlig på olika platser i Stockholm vid tiden för mordet på Olof Palme. PU fick i detta sammanhang också in ett par fotografier på en man som påstods vara spanjor och ha varit i Stockholm vid denna tid. Mannen på bilderna var mycket lik Craig W. PU följde upp uppgifterna och det visade sig att mannen mycket riktigt var spanjor. Han hette Isodoro C. Isodoro C

hade kommit till Stockholm den 16 februari 1986 och rest därifrån ett par veckor senare.

PU utredde under hösten 1996 även ett påstående i en kvällstidning om att Craig W vid tiden för mordet bott i organisationen IPA:s (International Police Association) lägenhet på Kammakargatan i Stockholm. I anledning av det som publicerats hörde flera polismän av sig till PU med uppgifter. PU försökte vidare få fram 1986 års bokningslistor för lägenheten men dessa fanns inte bevarade. PU lät också i den svenska IPA-journalen införa en förfrågan, där svenska polismän som bott i den aktuella lägenheten under den 21-28 februari 1986 ombads kontakta PU. PU fick på det sättet fram uppgifter om ett knappt tiotal personer som bott där vid tiden för mordet, de flesta deltagare vid polis-SM i bordtennis. Ingen av de som hördes hade stött på någon utlänning i lägenheten eller någon person som kunde stämma in på beskrivningen av Craig W.

Under denna tid inkom också ett tips om en polisman som påstods ha varit i Sydafrika. Tipset kom från en annan polis som gått assistentkursen vid polishögskolan och där sammanträffat med en person, polisman R. Tipset och den utredning detta föranledde redovisas i kapitel 4, *Polismäns resor till Sydafrika* och de därpå följande sammanfattande anmärkningarna.

”N”

I mitten av mars 1997 uppsökte svenska ambassadören i Mocambique, Helena Ö, PU. Hon ville träffa spaningschefen, men eftersom denne inte var tillgänglig berättade hon för en av utredningsmännen att hon i februari blivit kontaktad av en engelsktalande man, som sade sig vara född i Zambia och ha en bakgrund i den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Mannen hade berättat att han sedan en tid tillbaka kände sig hotad av en f.d. vän, sydafrikanen N. N hade vid något tillfälle pratat om mordet på Olof Palme och i detta sammanhang nämnt en finsktalande person, som skulle vara inblandad i ett spår som rörde ”body-buildning” och två flickor som gjort iakttagelser på mordplatsen. Helena Ö:s uppgiftslämnare hade tidigare sammanbott med N men relationen hade försämrats med åren och uppgiftslämnaren kände sig numera hotad, eftersom han misstänkte att N på något sätt kunde vara inblandad i mordet på Olof Palme. Han hade vid ett tillfälle, 1993 eller 1994, ”tjuvtittat” i en sportväska tillhörig N. I väskan hade han hittat ett band med en inspelning från svenska riksradien på engelska. Programmet rörde just uppgifterna om den finsktalande personen med

walkie/talkie och de två flickorna på mordplatsen (jfr kapitel 4, *Dekorimamannen*).

Dagen därpå besökte Helena Ö Lars Jonsson. Hon kompletterade sina tidigare uppgifter och berättade att uppgiftslämnaren trodde att N var av nordiskt ursprung, möjligen finländare med släkt i Sverige. Han och N blev bekanta 1986. N hade då skrutit om sina kopplingar till sydafrikanska säkerhetstjänsten. De hade därefter umgåtts relativt mycket och 1992 hade de startat ett bolag som drev färjetrafik i Maputo. N hade haft mycket pengar men dessa hade tagit slut 1994. Han hade då flyttat in i en husvagn i uppgiftslämnarens trädgård. Under hösten 1996 hade N försvunnit från husvagnen. Han hade lämnat kvar en väska och en låda. I lådan fann uppgiftslämnaren den mikrokassett som innehöll ovan nämnda radioprogram. N skulle vidare inneha en mängd vapen, bl.a. en revolver med kaliber 22, en AK 47:a och en Glock-pistol 9 mm. Uppgiftslämnaren, som följt mediernas rapportering om Sydafrikas eventuella inblandning i mordet på Olof Palme, trodde att Dirk C:s uppgifter om att Anthony W skulle vara mördaren egentligen avsåg N. N skulle prata svenska.

Samma dag upprättade PU ett promemoria över landet Mocambique.

I början av april 1997 skickade Helena Ö vissa kompletteringar till PU från ambassaden i Maputo. Hon hade på nytt uppsökts av sin uppgiftslämnare, som berättat att N arresterats av mocambikansk polis den 24 mars. Han hade dessutom överlämnat en del material, som bifogades. Helena Ö hade tagit reda på att polisen bland N:s tillhörigheter hittat tre pass av sydafrikansk och brittisk nationalitet som alla var utställda i olika namn men föreställde N. Helena Ö skrev också att det i en nyhetstidning den 1 april publicerats en notis om arresteringen, som polisen beskrivit som ”mycket allvarlig”.

Den 9 april 1997 publicerades i tidningen Mediafax i Maputo en lång artikel med rubriken ”En mycket speciell misstänkt. Vem är den sydafrikan som hålls fängslad av PIC? Kan han vara Olof Palmes mördare?”. PU erhöll artikeln via ambassaden i Maputo.

Därefter tog PU kontakt med kommissarien Jan K (se ovan) vid Sanningskommissionen i Sydafrika. Jan K meddelade i mitten av april att det inom Sanningskommissionen fanns en akt på och ett intresse för N. Ett par dagar senare rapporterade Jan K att han kunde gå vidare med N för Sanningskommissionens räkning. PU höll därefter tät kontakt med Jan K, som bl.a. utredde N:s rätta identitet.

I slutet av april 1997 åkte Jan K till Maputo. Han kontaktade kort därefter PU och meddelade att han haft två möten med den lokala polismyndigheten. Han hade därvid fått uppgift om att N skulle ha en revolver Smith & Wesson .357 Magnum.

I början av maj 1997 kontaktade Jan K på nytt PU. Eftersom han talade i telefon ville han inte tala i klartext, men han framhöll att han ansåg N vara mycket intressant med utgångspunkt från mordet på Olof Palme. Jan K lämnade följande uppgifter. N hade koppling till Sverige och innehade rätt vapen. Han hade adopterats av en svensk familj vid två års ålder, talade svenska och hade besökt Sverige vid flera tillfällen. Han innehade åtminstone en Smith & Wesson .357 Magnum sedan 1983. Denna skulle förvaras i ett kassaskåp i Sydafrika. Eventuellt skulle han inneha ytterligare ett sådant vapen, som han dock inte officiellt hade kvar. N hade varit och var fortfarande verksam i sydafrikanska säkerhetstjänsten. Han skulle ha använts för operationer utomlands med liknande tillvägagångssätt som vid mordet på Olof Palme. Han skulle ha bekanta i Sverige som han enligt egen uppgift besökt 1981 och 1988. N satt för närvarande arresterad i Maputo misstänkt för spioneri. Mikrobandet om mordet på Olof Palme hade såvitt framkommit försvunnit. N hade haft besök av representanter för sydafrikanska säkerhetstjänsten och dessa hade eventuellt tagit med sig bandet. Jan K uppgav avslutningsvis att han skulle försöka skicka mer detaljer via kurirpost och han framhöll också att man borde ligga lågt i kontakterna med Sydafrika, eftersom han tyckte det var underligt att svenska myndigheter inte hade underrättats om mannen ifråga.

PU företog därefter registerslagningar och en förfrågan till säkerhetspolisen om N:s tre identiteter gjordes. Det fanns emellertid inga uppgifter om N.

I mitten av maj 1997 inkom en detaljerad skriftlig rapport från Jan K. Rapporten hade skickats med en bekant till Jan K, anställd vid SAS. I rapporten skrev Jan K att sydafrikanske medborgaren N gripits i Maputo den 24 mars 1997 på grund av en anmälan mot honom av en bekant om bl.a. mordbrand. Utredningen hade visat att den misstänkte innehade ett antal vapen och olika identitetshandlingar med anknytning till Sydafrika. Det konstaterades att han under lång tid arbetat för den sydafrikanska säkerhetstjänsten. N satt för närvarande anhållen i Maputo, misstänkt för spioneri. Jan K hade sammanträffat med utredningsmän, underrättelsefolk och den misstänkte. På grund av rådande omständigheter hade utredningsarbetet, enligt Jan K, inte kunnat bedrivas så grundligt som önskvärt och uppgifterna i promemorian hade därför inte i detalj kunnat kontrolleras. Möjligheterna att bedriva en mer ingående undersökning var emellertid goda, eftersom det fanns ett stort intresse för den misstänkte från Sanningskommissionens sida och Jan K hade erhållit Sanningskommissionens uppdrag att utreda N.

Av N:s egna uppgifter och av handlingar hade bl.a. följande framkommit. Han var född 1949 i Sydafrika. Han hade växt upp på barnhem och två år gammal adopterats. Av adoptivföräldrarna var pappan

brittisk medborgare och mamman svensk. Mamman hade varit missionär i Svensk Lutherska kyrkan i Sydafrika. Bägge adoptivföräldrarna var avlidna. Vid tre tillfällen hade han besökt Sverige; i början av 1950-talet, 1981 och 1988-89. 1981 hade han hälsat på släktingar som han delvis namngav. Vid besöket 1988-89 hade han också besökt släktingar. Vid bägge tillfällena hade han varit i Stockholm. Beträffande det ljudband, där ett radioprogram rörande mordet på Olof Palme spelats in och som anträffats vid gripandet uppgav N att detta hade han själv spelat in. I samband med de Kocks uppgifter hösten 1996 hade Sydafrikas eventuella inblandning i mordet på Olof Palme diskuterats i Maputo. En svensk man i Maputo hade frågat N vad diskussionen rörde. Tidigare samma dag hade N hört en radiout-sändning om detta mord och han lovade därför den svenske mannen att banda nästa nyhetssändning, vilket han också gjort. Bandet hade emellertid blivit liggande bland hans tillhörigheter. Vid husrannsakan hos N efter gripandet hade polisen hittat tre vapen. Av en passhandling framgick att N var registrerad för ytterligare vapen; en revolver Smith & Wesson .357 Magnum. N förstod och pratade en del svenska. Till lokala utredare hade han sagt att han talade både svenska och finska. N hade bekräftat att han arbetat för den militära underrättelsetjänsten i Sydafrika sedan 1984 i "The Directorate of Covert Collection" (DCC).

Enligt Jan K hade det funnits misstankar att DCC inte bara sysslade med underrättelseinhämtning utan också deltog i aktiva operationer såsom mord m.m. Bl.a. hade DCC omnämnts vid mordet av Dulcie September i Paris 1988. Av en källa hade Jan K inhämtat att N beskrivits som "Mr 200%", dvs. mycket duktig både på att hämta in underrättelser och på att utföra operationer.

Efter Jan K:s rapport utställde Riksåklagaren en "fullmakt" för Jan K att bedriva undersökningar i utredningen av mordet på Olof Palme.

Genom N:s beskrivning över var han bott vid sina vistelser i Stockholm lyckades PU sannolikt fastställa vilka hotell det rört sig om. Dessa hotell kontaktades men inget av dem hade sparat några förteckningar över hotellgäster från denna tid. PU:s egen databas med hotelluppgifter kontrollerades utan resultat.

De svenska släktingar som N uppgivit att han hade besökt eftersöktes och deras identitet kunde fastställas. Förhör hölls. N:s uppgifter bekräftades, men inget av direkt intresse för mordutredningen framkom.

PU försökte vid denna tid genom Radio Sweden fastställa när den inspelade radioutsändningen ägt rum. Detta visade sig inte vara möjligt eftersom Radio Sweden inte fick tillräckligt många sökparametrar.

I juni 1997 besökte Jan K PU. Han överlämnade en rad handlingar, bl.a. protokoll över polygrafundersökning (polygraf="lögn-detektor"),

sju fotografier funna i en bankbox i Durban, flygbiljett, kopior av fyra pass och vapenkort.

N hade polygrafundersökts i mitten av april 1997 i Maputo. Av protokollet över denna framgår att N bl.a. reagerat över frågorna om han deltagit i mordet på Olof Palme respektive om han misstänkte någon särskild för mordet. N hade vid detta tillfälle sagt att han var definitivt säker på att mordet var en sydafrikansk operation och att han hade sina misstankar om vem som var inblandad.

De sju fotografierna som återfunnits i N:s bankfack föreställde bl.a. en ung kvinna med långt ljus hår. Några bilder föreställde Eriksdalsbadet i Stockholm och en bild föreställde en SAAB ombyggd till husbil med sovplats ovanpå bilen.

Flygbiljetten som funnits i N:s bankbox var en tur och retur resa Johannesburg – Stockholm, utställd i Durban den 9 maj 1986. Utresan var bokad till den 23 juni och återresan till den 3 juli. Av biljetten framgick att den ombokats först på resebyrån i Durban, oklart när, och därefter på resebyrån på Vasagatan i Stockholm den 10 juli. I anledning av biljetten kontaktade PU SAS som meddelade att ingen dokumentation sparas längre än fem år.

I mitten av juni 1997 kom PU i kontakt med ytterligare personer i Sverige som träffat N. Kontakterna ledde emellertid inte till något.

I slutet av juni 1997 meddelade Jan K att det var klart för provskjutning med N:s Smith & Wesson-revolver. I anledning härav skickade PU över 50 kulor av den typ som användes vid mordet.

I mitten av augusti 1997 meddelade Jan K per telefon bl.a. att provskjutningen av N:s Smith & Wesson var på gång, att det anträffats dagboksanteckningar som tydde på att N varit i Sverige vid jultid 1988, att han fått en uppgift om att N skulle ha haft svenskt pass 1995, vilket ambassaden i Maputo höll på att undersöka samt att kvinnan på fotografiet eventuellt skulle ha arbetat på svenska skolan i Maputo och att PU i den saken skulle kontakta en kvinna vid UD vars barn gått på skolan.

I september 1997 inkom protokoll över den provskjutning som ägt rum med N:s revolver. Av en utredningsanteckning upprättad av en utredningsman vid PU samma dag framgår att ammunitionen, tio kulor, inkom med budpost. De två inre kuverten hade hål och locket på plastburken som kulorna var lagda i hade lossnat. När utredningsmannen öppnade plastpåsen föll en av kulorna ut från det yttre kuvertets hål. På det yttre plastkuvertet fanns en notering om att det var säkerhetskontrollerat. Vid kontakt med Jan K hade denne uppgett att han inte öppnat det inre kuvertet från laboratoriet, utan bara lagt det i ett större kuvert. Efter diskussioner med Jan K kunde utredningsmannen också konstatera att det större kuvertet fått en extra tejprensa i bottenkanten.

Därefter överlämnades kulorna till tekniska roteln för vidarebehandling till SKL i Linköping. – Den 29 september 1997 uttalade SKL i ett sakkunnigutlåtande:

De båda kulorna jämfördes mikroskopiskt sinsemellan, varvid goda överensstämmelser iaktogs beträffande förekommande spår detaljer. Vid motsvarande jämförelse med de s.k. OP-kulorna iaktogs inga överensstämmelser.

Analysenhetens/GMP-gruppens analys

Redan den 2 oktober 1996 begärde PU biträde av kriminalunderrättelsetjänsten inom Rikspolisstyrelsen med informationsinhämtning och efterföljande analys avseende specifikt angivna delar av Sydafrikaavsnittet.

Uppdraget avseende analysen redovisades efter knappt nio månader, den 27 juni 1997, i en tryckt rapport "Mordet på Olof Palme – Sydafrikaavsnittet. Analys av del aspekter". Analysen utfördes av två kriminalinspektörer vid Analysenheten/GMP-gruppen, bägge har tidigare ingått som utredningsmän i Palmegruppen. Rapporten omfattar 21 sidor.

I rapporten sägs under rubriken "Uppdraget" att PU begärt biträde med analys av de delar av Sydafrikaavsnittet som berör en konspiration med koppling till Sydafrikas underrättelse/säkerhetstjänst och där Craig W utpekats som huvudorganisatör för mordet. Under samma rubrik påpekas att arbetet tagit längre tid än man från början trott, vilket berott dels på materialets storlek, dels på att förhören från Sydafrika tagit tid att få utskrivna.

Beträffande använd metod sägs i rapporten att kriminalinspektörerna för att få bättre överblick över materialet använt sig av ett datoriserat analysprogram. Programmet förutsatte egentligen att grundmaterialet är värderat vad gäller källornas tillförlitlighet och informationens saktighet. Denna värdering hade kriminalinspektörerna fått göra själva i detta fall, vilket försvårat analysen och lett till att den till stora delar hade fått formen av hypotetiska resonemang.

Rapporten består av två huvuddelar – en genomgång av inhämtad information och en analys som berör motivbilden, Craig W som tänkbar organisatör samt tillvägagångssättet vid mordet. Analysdelen innehåller också avsnitt om motstridiga uppgifter och informationsflöden, uppgiftslämnarnas tillförlitlighet och Craig W vid tiden för mordet. Rapporten avslutas med en sammantagen bedömning och rekommendationer avseende fortsatta utredningsåtgärder.

I rapporten konstateras att fem källor lämnat uppgifter om att en sydafrikansk konspiration, organiserad av Craig W, ligger bakom

mordet på Olof Palme. Dessa källor är Svenska Dagbladets källa (som alltså inte är identifierad), Eugene de Kock, Peter C, Riian S och Dirk C. Källornas uppgifter återges kort med angivande av från vem uppgifterna härrör. Därefter redogörs kort för de personer som påstås vara inblandade, för företaget Longreach samt för vad som var känt om underrättelse- och säkerhetstjänsterna i Sydafrika. I ett särskilt avsnitt berörs källornas inbördes förhållande och deras relation till Craig W.

I avsnittet om tillvägagångssättet för mordet sägs att tidigare analyser pekat på att mordet inte i första hand verkat vara en professionellt utförd operation, vilket man kanske skulle kunna förvänta sig om Craig W var organisatör. Det framhålls att även om man ansluter sig till denna bedömning så gör inte det att man helt kan utesluta en sydafrikansk inblandning. Vissa avdelningar inom den sydafrikanska underrättelse- och säkerhetstjänsten, t.ex. CCB (Civil Cooperation Bureau) inom den militära underrättelsetjänsten hade enligt uppgift anlitat rent kriminella personer för morduppdrag. Exempel fanns på att "operatören" gått längre än vad som var planerat och man kunde inte bortse ifrån att den sydafrikanska underrättelse- och säkerhetstjänsten skulle kunna ha haft folk i Stockholm vid denna tiden för att bevaka folkrikisdagen, vid vilken flera ledande personer inom befrielse- rörelserna i södra Afrika deltog.

Innehållet summeras under rubriken "Sammantagen bedömning":

Uppgiftslämnarnas tillförlitlighet går ej att bedöma och källorna de hänvisar till är okända eller förnekar kännedom. Informationen är motstridig och har karaktären av andrahandsuppgifter vilket gör att inte heller sanningen kan bedömas. Det framskyntar också motsättningar som gör att möjligheten av medvetet oriktig information inte helt kan uteslutas. Det finns således egentligen ingenting som bekräftar påståendena om att mordet utförts av sydafrikansk underrättelse/säkerhetstjänst med Craig W som organisatör. Vår uppfattning är trots detta att man i nuläget inte utan vidare kan avfärda de lämnade uppgifterna. Motivbilden är svår att bedöma. Attentat utfördes i Europa, även om dessa enligt vad som är känt riktades mot befrielse- rörelserna och deras representanter. Tillvägagångssättet utesluter inte sydafrikansk inblandning. Craig W skulle utan tvekan vara en lämplig organisatör och hans egentliga uppdrag vid tiden för mordet är okänt.

Rapporten avslutas med att PU rekommenderas att inhämta mer detaljkunskap om andra attentat i Europa, bl.a. om mordet på Dulcie September. Vidare rekommenderas PU att koncentrera sig på förhållandena strax före och vid mordet avseende de olika underrättelse- och säkerhetstjänsterna, deras organisation, uppgifter och inbördes förhållande samt Craig W:s uppdrag för militära underrättelsetjänsten och eventuell

koppling till CCB. Slutligen listades ett tiotal personer, bland andra Riian S och Philip Powell, som inte var förhörda men kunde tänkas ha information att lämna.

Av rekommendationerna ovan har PU, såvitt vi kunnat se, endast följt upp mordet på Dulcie September. Uppföljningen har möjligen skett som ett resultat av utredningen mot N, då denne innehade en mängd vapen av olika kalibrar. Frågan som PU ställde till Interpol i Frankrike i maj 1997 gällde närmast vilket vapen och vilken ammunition som använts vid mordet. I juni 1997 svarade Interpol i Frankrike att Dulcie September skjutits med kulor av kaliber 22 – ”longrifle” och att mordvapnet troligen var en Ruger MK 1 med ljuddämpare. Sedan tidigare, november 1996, visste PU att Dulcie September, som var ANC-representant i Paris, mördats på sitt kontor av en okänd gärningsman som skjutit fem skott mot henne.

UD:s material

Den 28 januari 1997 upprättade departementsrådet Ingrid Herzog på UD-IR, en promemoria som expedierats inom UD. Promemorian, som ger en sammanfattning av Sydafrika-spåret har följande lydelse:

Sydafrika-spåret i mordet på Olof Palme

Den 26 september 1996 inrapporterade ambassaden i Kapstaden att det i den pågående rättegången mot f.d. polisbefälet, överste Eugene de Kock förekommit uppgifter om samband mellan den forna sydafrikanska säkerhetstjänsten och mordet på Olof Palme. Vid rättegången sade de Kock att han lämnat uppgifter till den sydafrikanska riksåklagaren och att en ”Operation Longreach” under ledning av spionen Craig W, varit inblandad i mordet på den svenska statsministern. De Kocks uttalande uppmärksammades i media i såväl Sydafrika som i Sverige. Efter diverse kontakter underhand på olika nivåer mellan UD, svenska ambassaden och sydafrikanska myndigheter överlämnade Sverige den 7 oktober en framställan om inbördes rättshjälp till Sydafrika. Framställningen gick ut på att två personer från Palme-utredningen, chefsåklagare Jan Danielsson och polis-kommissarie Hans Ölvebro, skulle få tillfälle att hos behöriga myndigheter i Sydafrika inhämta information och förhöra personer som kunde vara av intresse för den svenska brottsutredningen. Förutsättningen för förhören var att de skedde på frivillig basis.

Utredarna fick under sin fyra veckor långa vistelse i Sydafrika (den 9/10-7/11) träffa ett stort antal personer som skulle kunna tänkas ha informationer av värde för att lösa mordet på Olof Palme. Från Sydafrikansk sida ställde man upp på mycket hög nivå för att bistå utredarna. Utredarna togs bl.a. emot av justitieministern Dullah Omar och ministern för säkerhetsfrågor, Sydney Mufamadi vid ett par tillfällen. Justitieministern Omar

uppgav härvid bl.a. att utredarnas besök i Sydafrika varit till glädje och av värde även för Sydafrika. Det kan också nämnas att förundersökningsledaren Solveig Riberdahl, RÅ, fick tillfälle att träffa vicepresident Thabo Mbeki när denne var på besök i Stockholm den 13 november.

Utredarna kunde vid sitt besök i Sydafrika bl.a. förhöra Eugene de Kock, Craig W och Anthony W, som av den avhoppade säkerhetsagenten Dirk C utpekats som Palmes mördare. Eftersom Craig W vid tillfället hölls fängslad i Angola på grund av vad som uppgavs vara viseringsproblem hölls förhöret med honom i Angola.

Craig W:s advokat har därefter i en skrivelse till statsminister Göran Persson framfört kritik mot åklagare och polis i deras handläggning av förundersökningen av mordet på Olof Palme. Utredarna anklagas bl.a. för att "flagrantly breaching all principles of law". I skrivelsen antyder advokaten bl.a. att Sverige utövat påtryckningar på Angola för att man skulle hålla Craig W fängslad så att utredarna kunde förhöra honom. En språkregel som utarbetats inför ev. pressfrågor med anledning av anklagelserna bifogas. Skrivelsen har överlämnats till Justitiekanslern för handläggning. JK har bett Riksåklagaren att yttra sig i ärendet. JK har ännu inte avslutat handläggningen av ärendet.

UD har den 28 januari fått en informell avrapportering av chefsåklagare Jan Danielsson om utredarnas besök i Sydafrika. Från detta samtal kan noteras att sydafrikansk säkerhetspolis och vanlig polis bistått utredarna med "öppna dörrar". Däremot hade man inte fått någon kontakt med den militära underrättelsetjänsten. Detta kan möjligen bero på att ANC inte har något egentligt inflytande över denna. Underrättelsetjänsten värvade Craig W från säkerhetspolisen fr.o.m. början av år 1986. Det var vid denna tidpunkt "Operation Longreach" startade. Fr.o.m. 1987 var Craig W säkerhetspolitisk rådgivare åt president Botha. Det kan också nämnas att försvarsministern, som egentligen skulle ha deltagit i ett möte mellan utredarna och justitieminister Omar, i sista stund meddelade att han inte kunde vara med.

Det material som inhämtats i Sydafrika analyseras nu av polisutredningen. Utredarna har antytt att det möjligen kan bli aktuellt med ytterligare en resa till Sydafrika. Skälet till det är bl.a. att man inte fick tillfälle att förhöra en person som antas sitta inne med viktig information i ärendet. Det kan också bli aktuellt att bl.a. höra en svensk, W, som bor på den turkiska delen av Cypern, och som av sydafrikanska agenter i de s.k. dödspatrullerna pekats ut som Palmes mördare. W:s namn var aktuellt redan tidigare under utredningen.

Någon definitiv slutsats om huruvida Sydafrika-spåret kan leda till en lösning av mordet på Olof Palme går inte att dra på detta stadium. En fråga som ännu inte kunnat utredas närmare är t.ex., som nämnts ovan, den militära underrättelsetjänstens roll i sammanhanget.

5.3 Avsnitt HC – ”Iran/Irak”

Allmänt

Uppslag som på något sätt anknyter till Iran eller Irak har i PU-materialet samlats under ett särskilt avsnitt benämnt ”Iran/Irak” (HC). Avsnittet är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H).

Avsnittet består huvudsakligen av uppslag innehållande tips och teorier om att Iran/Irak, någon till dessa länder knuten organisation, annan sammanslutning eller enskild person ligger bakom mordet på Olof Palme. Det innehåller ca 100 uppslag. Av dessa inkom omkring 25 redan första månaden efter mordet. Fram till den 31 december 1988 hade knappt 80 uppslag kommit in och därefter, så långt vår granskning sträckt sig, således drygt 20.

Generellt gäller att de tips som kom in första månaden oftast innehåller mer konkret information om misstänkta gärningsmän. Därefter synes uppgifterna i tipsen successivt ha kommit att bli abstrakta och mer motivinriktade. Helt hypotetiska uppslag om vilka som ligger bakom mordet eller om motivet för mordet har blivit vanligare, liksom sådant som inte är möjliga att utreda. Som exempel på helt hypotetiska tips kan nämnas en person som i januari 1993, utan att kunna precisera vad han grundade det på, uppgav sig tro att Amal-milisen skulle ligga bakom mordet. Som exempel på tips som inte är möjliga att utreda kan nämnas ett brev till PU från december 1987, där en anonym uppgiftslämnare påstod att en inte namngiven iransk Khomeynitrogen student fick order om att mörda Olof Palme.

Av uppslagen i avsnittet är ett tiotal helt utan verklighetsanknytning eller annars inte värda att ta på allvar. Ett sådant uppslag innehåller t.ex. ett brev från en man, som uppger att han fått en uppenbarelse av innebörd att han med hjälp av 1986 års telefonkatalog över Bagdad skulle kunna peka ut Olof Palmes mördare. Ett annat utgörs av ett tips som inkommit från några personer som lekt ”anden i glaset”, varvid de fått kontakt med ”andra sidan” och på så sätt erhållit information om mordet.

Åtminstone fem uppslag innehåller tips om personer som påstås uppvisa likheter med den s.k. fantombilden. Flera av uppslagen – i vart fall sju – är sådana att uppgiftslämnaren kan misstänkas vilja komma i åtnjutande av någon förmån såsom ersättning för lämnade uppgifter, t.ex. politisk asyl, inresetillstånd till Sverige eller ekonomisk ersättning (se uppslagen ”*Mr A*” och ”*Salah A*”). Några uppslag – åtminstone fem – har handlagts över en längre tid. Ett par – tre uppslag utgör rena informationsuppslag, dvs. de innehåller inte några tips om gärningsmän, anstiftare eller motiv.

Inte något av avsnittets uppslag är mer omfattande än att det innehåller ett 20-tal underuppslag.

Under det första utredningsåret utreddes i stort sett samtliga uppslag i avsnittet helt eller delvis av säkerhetspolisen. Efter det att Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef i mars 1988 har säkerhetspolisen anlitats för vissa avgränsade utredningsåtgärder.

Framställningen i det följande inriktas liksom redovisningen av övriga enskilda uppslag på de första tipsen, de största uppslagen och de uppslag som vi i övrigt bedömt vara av visst intresse.

De första tipsen

Redan dagen efter mordet inkom det första tipset med anknytning till "Iran/Irak". Polisen i Köpenhamn meddelade att en man – troligen iranier – besökt Folketingsbiblioteket för att låna en bilderbok över Folketinget. Denna fanns inte inne, men skulle sändas till mannen under ett visst namn på en postlådeaddress i Spånga. Samma man skulle enligt uppgift senare ha kommit till Limhamn, där han skulle ha sagt åt polisen att "kolla svensk polis och Palme". Ärendet utreddes av säkerhetspolisen, som i en odaterad promemoria konstaterade att det trots kontroll med polisen i Köpenhamn och Limhamn inte gått att identifiera mannen.

Följande dag, den 2 mars 1986, skrev en uppgiftslämnare ett brev till polisöverintendenten Sune Sandström och anmälde en iakttagelse, som han gjort den 28 februari efter kl. 16.00. Uppgiftslämnaren hade passerat Sergels torg, där det pågick en demonstration mot kriget mellan Iran och Irak. Han hade särskilt lagt märke till tre män som stod lite vid sidan. En av männen hade varit i 25-35-årsåldern och haft mustasch. De två andra männen hade varit betydligt yngre. I en promemoria, daterad den 25 april 1986, konstaterade säkerhetspolisen att det inte gått att identifiera männen, men att demonstrationen haft ett 75-tal deltagare och att allt gått lugnt till.

Den 3 mars hörde en annan uppgiftslämnare av sig till polisen. Han hade under eftermiddagen den 28 februari iakttagit en man, som han bedömt vara iranier eller irakier, på Riksgatan mellan riksdagshuset. Personen hade varit 35-40 år och burit en brun överrock. Han hade verkat påverkad av något, varit aggressiv och minst tre gånger ropat Olof Palmes namn. Säkerhetspolisen uttalade i en promemoria att tipset inte varit bearbetningsbart.

Samma dag, den 3 mars, inkom ett anonymt tips till Södertäljepolisen om en man – Josef H – boende i Södertälje. Denne var enligt uppgiftslämnaren innehavare av en pistol och åkte omkring i en vit

porsche. Ett par dagar senare kontaktade säkerhetspolisen i Helsingborg PU och uppgav att den iranske medborgaren Josef H försökt lämna landet via Helsingborg/Helsingör tidigt på morgonen den 4 mars. Eftersom Josef H saknade pass hade han förvägrats utresa. Enligt säkerhetspolisen i Helsingborg var Josef H medlem i en assyrisk förening och känd för att syssla med vapen- och ammunitionsaffärer samt med narkotikahandel. Josef H var tidigare dömd för bl.a. misshandel. Den 6 mars inkom ytterligare ett tips om Josef H från en man som tidigare bott tillsammans med den kvinna som Josef H nu var tillsammans med. Mannen uppgav att Josef H hade en revolver hemma och att han arbetade på irakiska ambassaden. Den 17 mars följdes uppgifterna från säkerhetspolisen i Helsingborg upp. Den 21 mars meddelade Södertäljepolisen i ett brev till PU att man på grund av misstanke om olaga vapeninnehav samma dag gjort husrannsakan i Josef H:s bostad, varvid man funnit en ollonpistol av Smith & Wesson-typ och en stilett. Förhör med Josef H hade också hållits. I en promemoria, daterad den 23 april 1986, konstaterade säkerhetspolisen att Josef H inte längre var aktuell i utredningen.

Den 3 mars kom också ett tips om ett eventuellt motiv för mordet. En kvinna som arbetade vid Swede Health AB – ett företag som sysslade med export av sjukvårdstjänster – uppgav per telefon att Karolinska sjukhuset tidigare behandlat iranska patienter. Klinikchefen hade vänt sig till Olof Palme, eftersom de iranska myndigheterna försökt utnyttja patienterna som PR för sin sak i det heliga kriget. Uppgiftslämnaren misstänkte att Olof Palme därigenom hamnat i onåd hos iranska myndigheter. I en av säkerhetspolisen upprättad promemoria, daterad ett halvår senare, den 11 september 1986, redogjorde säkerhetspolisen för ytterligare förhör med uppgiftslämnaren och konstaterade att tipset inte lett till någonting.

Den 4 mars inkom ett tips som ledde till en tvångsmedelsåtgärd. Posten Bandhagen 1 kontaktade denna dag PU och meddelade att en man, som under förmiddagen kommit in och postat ett brev, överensstämde med det utlarmade signalementet på gärningsmannen. Han var ca 180 cm lång, hade kraftig kroppsbyggnad, bar en halvlång mörkblå jacka och skinnmössa med öronlappar. Mannen hade skickat ett flygpostbrev per express till en adress i Frankrike. Som avsändare angavs Iranska Nationella Motståndsrörelsen och en adress i Tullinge. Ärendet föredrogs samma dag för chefsåklagaren K.G. Svensson, som beslöt att brevet skulle tas i beslag och undersökas. Så skedde, brevet öppnades och en kopia av det skickades för översättning till svenska. Den 5 mars hävdades beslaget, brevet förslöts på nytt och återsändes till postanstalten. I en promemoria daterad den 9 juni 1986 redogör säkerhetspolisen för

ärendet. Av promemorian framgår bedömningen att brevskrivaren på inget sätt varit delaktig i mordet på Olof Palme.

Tips i anledning av den s.k. fantombilden. Efter det att den s.k. fantombilden publicerats i massmedierna lämnades flera tips om att personer med iranskt eller irakiskt ursprung liknade denna bild. Sådana tips har, åtminstone delvis, registrerats i avsnittet "Iran/Irak" och inte i "Tips i samband med publicerade fantom-bilder".

Som exempel på tips som grundar sig på fantombilden och som registrerats i detta avsnitt kan nämnas ett tips som kom in till PU den 8 mars 1986. En kvinna, som arbetade som städerska på varuhuset PUB, kontaktade då PU och berättade att en iransk man, som stadat på varuhuset i tre veckor under mars-april 1985, var lik "fantombilden". I en av säkerhetspolisens upprättad promemoria redogörs för den utredning som därefter företogs. Av ett samtal med städledaren på PUB hade det framkommit att mannen hette Mohammed A. Säkerhetspolisens hade därefter inhämtat uppgifter om honom. Det visade sig att mannen, som var medborgare i Pakistan, bodde och drev en klädaffär på Västerlånggatan i Gamla stan. Vid ett förhör med honom den 11 september 1986 uppgav han att han varit i Pakistan vid tiden för statsministermordet. Uppgifterna överensstämde med de stämplat, som fanns i mannens pass, och säkerhetspolisens konstaterade också att mannen hade helskägg, såväl vid tiden då passfotot togs, som vid förhörstillfället.

Större uppslag

Ayid W. Den 12 mars 1986 lämnades ett tips om en irakisk man, Ayid W. Uppgiftslämnaren berättade att Ayid W den 13 februari 1986 hade hyrt en bil på den biluthyrningsfirma där uppgiftslämnaren arbetade. Bilen, som skulle ha återlämnats den 20 februari, hade lämnats utanför firman med nycklarna i tändningslåset den 4 mars. Enligt uthyrningskontraktet skulle Ayid W bo på Plaza Hotell, med visst angivet rumsnummer. Biluthyrningsfirman hade sökt honom där utan resultat.

Samma dag lämnade Helena R, anställd vid Hotell Stockholm Plaza, tips om en gäst – en irakisk medborgare – som bott på hotellet vid tiden då Olof Palme mördades. Hotellrummet hade bokats av Iraks ambassad som skulle stå för logikostnaden. Övriga kostnader skulle gästen själv svara för. Den 4 mars hade gästen lämnat hotellet utan att göra rätt för sig. Enligt en parkeringsbiljett hade gästen hämtat ut sin bil ur garaget den 28 februari kl. 23.25. Garaget hade utfart mot David Bagares gata.

Under de närmast följande dagarna utreddes detta uppslag. Det visade sig att man från hotellets sida redan en vecka tidigare, den 4 mars 1986, hade meddelat PU att en irakisk medborgare bott på hotellet

från den 4 februari till den 4 mars och att han checkat ut utan att erlägga betalning.

Kopior av Ayid W:s pass, biluthyrningskontraktet, hotellfakturan och parkeringsbiljetten hämtades in av PU. Vidare tillhandahöll hotellet en lista över de telefonsamtal Ayid W ringt. Med hjälp av denna relativt digra lista togs därefter mottagarabonnenternas namn och adresser fram.

I en promemoria daterad den 15 mars 1986 konstaterade säkerhetspolisen att "Ayid W har vistats i Sverige för att få läkarvård. Han innehar diplomatpass. Enligt uppgift från säker källa har han återvänt till Irak. Enligt samma källa har Ayid W, under sin vistelse i Sverige haft täta kontakter med Iraks ambassad". Promemorian avslutas "Ingen ytterligare åtgärd RPS/säkerhetspolisen "

Härefter har Stockholmspolisen de två följande dagarna, den 16 och 17 mars 1986, hållit ett knappt tiotal förhör med främst hotellpersonal och personer som blivit uppringda av Ayid W. Framför allt kartlades hotellets rutiner beträffande gästs begäran att få ut sin bil från garaget.

Den 17 mars 1986 fick Stockholmspolisen besked att "utredning avseende irakiske medb. Ayid W skall överföras i sin helhet till säkerhetspolisen".

Uppslaget avslutas med en fyrsidig av säkerhetspolisen upprättad promemoria, "Uppföljning samt sammanställning". Denna promemoria är odaterad men det finns en notering att spaningschefen "tagit del 860411". Av promemorian framgår att Ayid W sökt och fått visering till Sverige på ambassaden i Bagdad den 15 januari 1986. Viseringen gällde under 45 dagar. Som referens hade Ayid W uppgivit doktor Jan B vid Betaniastiftelsens sjukhus i Stockholm. Vid en kontroll med Jan B:s sköterska hade denna berättat att Ayid W besökt sjukhuset i början av februari 1986. Ayid W hade en skottskada och kulan satt eventuellt kvar varför Ayid W remitterades till professor G vid Karolinska sjukhusets neurologiska avdelning. Vid en kontakt med G:s sköterska hade denna uppgivit att Ayid W besökt professor G den 6 februari 1986. Han hade skadats av en kula som gått in genom vänstra kinden, passerat genom skallen och gått ut genom nacken. Eventuellt kunde kulfragment sitta kvar, men någon operation var inte aktuell. Ayid W hade vårdats för samma skottskada i London 1984. I promemorian redogörs också för den utredning som gjorts i övrigt. Det uppges att det från säker källa hade framkommit att Ayid W vid samtalen till irakiska ambassaden velat få hjälp med "att skaffa fram flickor" och att Ayid W på så vis fått kontakt med "två prostituerade kvinnor från Malm-skillnadsgatan". Slutsatsen som drogs i promemorian var att det inte finns några uppgifter som tydde på att Ayid W skulle vara inblandad i mordet på Olof Palme. Denna slutsats grundades på

- att han kom till Sverige så långt innan mordet
- att hotellrummet var beställt i irakiska ambassadens namn
- att han genom sitt leverne väckt uppmärksamhet på hotellet
- att han haft kontakt med en massa olika kvinnor
- att han väckt uppmärksamhet på biluthyrningsfirman genom att inte betala och lämna tillbaka bilen vid rätt datum
- att han stannade kvar på hotellet flera dagar efter mordet.

Utredningen synes alltså ha avslutats i april 1986.⁶

”Mr A”. I slutet av november 1987 översände UD en promemoria till PU. Enligt promemorian hade UD till ambassaden i Abu Dhabi meddelat följande:

Från ambassaden i Teheran har secundo återgivna m.i.s.o. erhållits. Vi är tacksamma om ni lyssnar på de ev. informationer brevskrivaren Mr A kan ha att lämna om de tre agenter som uppges ha mördat statsminister Palme. Några löften om uppehållstillstånd etc. kan givetvis inte ges till Mr A.

I mitten av december samma år (1987) översände UD till PU en ny promemoria, som härrörde från ambassaden i Abu Dhabi. Ambassaden meddelade att man hade kontaktats av Mr A och avtalat möte med honom följande dag. Ambassaden ville nu ha anvisningar om hur man lättast kunde bedöma Mr A:s trovärdighet och ställde frågan om någon förhörsmall fanns att tillgå.

Följande dag uppgav UD i ännu en promemoria att ambassaden i Abu Dhabi meddelat att man nu sammanträffat med Mr A, vars riktiga identitet skulle ha visat sig vara överste T från Iran (han benämns här dock även fortsättningsvis Mr A). Mr A, som enligt egen uppgift sysslade med planering, skydd och genomförande av den iranska sjöfarten i Gulfen, hade uppvisat ett iranskt pass. Han var född 1942.

Han hade berättat följande. Redan i mars 1986 hade han anat oråd då chefen för Pasdarkåren, Mohsin R, nämnt att en agent från hans hemstad gjort en för landet stor insats utomlands. Det visade sig att agenten var en till Mr A ingift släkting från Turkiet. Mr A hade där-efter, vid fler tillfällen, samtalat med agenten. Denne var obildad, full av religiöst patos och hade skrytsamt berättat om hur han mördat Olof Palme. Agenten var 34 år och ca 178 cm lång. Uppdraget att mörda

⁶ Spaningsledningen har mot detta invänt att ärendet varit föremål för omregistrering och diverse interna kontrollåtgärder efter denna tid. Vad vi åsyftar, här som eljest (jämför kapitel 2 *Palmeutredningen, Vissa påpekanden*), är att inga åtgärder i själva brottsutredningen (förundersökningsregistrerade åtgärder) förekommit.

Olof Palme hade lämnats av chefen för Pasdarkårens säkerhetsavdelning. Motivet för mordet var en önskan att sätta stopp för fredsprocessen och Olof Palmes engagemang i denna. Agenten och två andra namngivna personer erhöll före mordet fem månaders träning i Iran och Libanon. Därefter förseddes de tre männen med libanesiska pass. De flög till Tyskland och tog sig till Sverige med färja. I Stockholm bodde de på hotell två månader före mordet. Under denna tid hade de täta kontakter med iranska ambassaden som bistod med upplysningar, transporter och tillhandahöll mordvapnet.

Själva mordet hade enligt Mr A:s uppgifter gått till på följande sätt. På mornatten hade de körts till mordområdet, som hade varit folktomt. När Olof Palme skjutits hade de gått in i ett hus eller genom en grind i närheten. De hade därifrån kunnat iakttaga hur polis och allmänhet strömmat till. Efter mordet hade de bott kvar på hotellet i en vecka. Därefter hade de flugit tillbaka till Iran via Tyskland.

Mr A sade sig efter berättelsen vara beredd att lämna ut gärningsmannens namn och adress i Iran samt att vittna i en kommande rättegång under förutsättning att han gavs möjlighet att leva ett fredat liv tillsammans med sina två barn.

Ambassaden i Abu Dhabi kommenterade Mr A:s berättelse med att denne gjort ett samlat och gott intryck. Han var frustrerad av revolutionsgardisternas agerande och verkade centralt placerad. Sammanfattningsvis ansåg ambassaden att överstens person snarare styrkte hans berättelse än försvagade den.

Samma dag som Mr A:s berättelse kom till PU:s kännedom gjordes slagningar i det hotellregister som upprättats inom PU. Inga av de uppgivna namnen fanns registrerade. PU begärde också att säkerhetspolisen skulle försöka göra en identitetsfastställelse, kontrollera om aktuella personer rest in i Sverige under angiven tid och hålla eventuella alibiförhör.

Vid jultid 1987 meddelade ambassaden i Abu Dhabi via UD att Mr A ringt från Iran. Han hade påstått att han haft problem med sina kontaktmän. Efter påpekande från ambassaden om att svenska myndigheter behövde mer information i ärendet för att kunna ta ställning till hans begäran om beskydd, uppgav han att han skulle försöka skicka ett fotografi av den ingifta släktingen. Den tjänsteman vid ambassaden som pratat med Mr A noterade i meddelandet att han tyckte pusselbitarna stämde alltför väl och påpekade att Mr A inte hade den karaktäristiska iranska brytningen.

Härefter förekom en del ytliga kontakter mellan Mr A och ambassaden.

I mitten av januari 1988 meddelade ambassaden i Teheran att Mr A:s handlingar, såvitt kunde bedömas, var äkta.

I mitten av februari samma år informerade Per-Göran Näss PU om att säkerhetspolisens utländska kontakter inte hade några uppgifter om Mr A. En månad senare, i mitten av mars 1988, meddelade säkerhetspolisens att någon identitetsfastställelse inte kunnat ske beträffande de tre personerna, eftersom uppgifterna om dem var alltför knapphändiga.

I slutet av maj 1988 meddelade ambassaden i Teheran via UD att Mr A hört av sig per telefon. Han kunde av säkerhetsskäl inte besöka Teheran, men avslöjade under telefonsamtalet namnet på gärningsmannen och var denne nu bodde.

Under sommaren förekom någon enstaka kontakt mellan ambassaden i Abu Dhabi och Mr A. Mr A fick bl.a. besked om att de uppgifter han lämnat inte varit tillräckligt utförliga för att Rikspolisstyrelsen skulle kunna ta ställning till frågan om att ge honom skydd.

I början av september 1988 meddelade ambassaden i Abu Dhabi att man på nytt haft besök av Mr A. Han hade berättat att han sedan knappt två månader tillbaka befunnit sig i Dubai på flykt. Han hade gjort ett nervöst, slitet intryck och på nytt berättat om mordet. Vissa detaljer i berättelsen hade skilt sig från vad han tidigare uppgivit. Bl.a. skulle den utpekade gärningsmannen ha skjutit Olof Palme när Olof Palme var på väg mot en bil.

I juli 1989, slutligen, meddelade ambassaden i Abu Dhabi att Mr A hört av sig. Han hade erhållit uppehållstillstånd i Dubai och avsåg att söka visering till Sverige.

Salah A. I slutet av februari 1988 tog Salah A kontakt med Kramforspolisen för att lämna uppgifter om mordet på Olof Palme. Han berättade följande. I juni 1986 hade han kommit till Sverige som flykting. Hans asylansökan var ännu inte färdigbehandlad. I början av juni 1986 hade han besökt Aten som turist. Under denna vistelse hade han på en cafeteria träffat två irakiska medborgare, Ali K och "Nabil". Dessa hade övertalat Salah A att flytta till deras hotell, Emantena, och de kom att få lägenheterna bredvid varandra. En kväll hade Salah A hoppat över till Alis och Nabils balkong för att "skrämmas". I lägenheten fanns då Nabil och en okänd man. Dessa talade arabiska med irakisk brytning. Den okände hade burit en större pistol instoppad innanför byxlinningen. Av samtalet hade framgått att den okände hade något att göra med den irakiska säkerhetstjänsten och att han var ute efter att mörda en palestinsk general i Aten. Nabil hade sagt "det är lätt, du behöver bara gå tillväga på samma sätt som Mohammed gjorde i Stockholm med Palme". Salah A hade fått uppfattningen att det hela varit ett skämt men dagen därpå hade han läst i tidningen att en palestinsk general mördats i Aten. Salah A, som blivit rädd, hade där-

efter rest till Sverige i sällskap med Ali K. Före avresan till Sverige hade Salah A erlagt 2000 dollar till Ali K för att han, när de kom till Sverige, skulle få köpa ett tiotal falska pass. Vid ankomsten till Sverige hade emellertid Salah A bestämt sig för att söka politisk asyl i landet. Han hade ångrat affären med Ali K och velat få tillbaka sina pengar. Eftersom Ali K vägrat gå med på detta hade Salah A kontaktat Arlandapolisen och anmält Ali K för innehav av falska pass. Att han inte då berättat om sammanträffandet i Aten berodde på att han fruktade för sitt liv.

I början av april 1988 började PU arbeta med detta tips. Man försökte fastställa Ali K:s identitet och en begäran om förundersökningsåtgärder i Aten skickades till grekiska myndigheter via Interpol. Skrivelsen till de grekiska myndigheterna innehåller, förutom en redogörelse för den berättelse som Salah A lämnat, en hemställan om vissa uppgifter:

- a) huruvida en palestinsk general blivit mördad i Aten eller på annan ort i Grekland i maj/juni 1986
- b) huruvida någon av följande personer varit gäst på hotel Emantena
  1. Salah A
  2. Ali K
  3. Man med förnamnet Nabil
  4. Okänd irakier, medlem av Iraks säkerhetstjänst
  5. Person med namnet Mohamed

Därefter inhämtades utdrag ur Salah A:s akt hos Statens invandrarverk. Av akten framgick att Salah A var egyptisk medborgare. Hans ansökan om uppehålls- och arbetstillstånd avslogs i april 1987. I juni samma år avstyrkte Invandrarverket överklagandet. Ärendet hade kort därefter överlämnats till regeringen, som i september 1987 avslagit Salah A:s överklagande. Även irakiske medborgaren Ali K:s akt inhämtades. Denne hade enligt uppgifterna i akten inrest i Sverige med förfalskat pass i februari 1984. I september samma år hade han förklarats som flykting och erhållit uppehålls- och arbetstillstånd. Han hade under 1985 suttit fängslad i Bombay, okänt för vilket brott, och hade därefter i januari 1986 varit häktad i Danmark för försök till bedrägeri.

I maj 1988 höll PU ett uppföljningsförhör med Salah A. På särskild fråga förnekade Salah A att han konstruerat händelsen i Grekland i syfte att undgå en utvisning till Grekland. Salah A blev mycket upprörd över frågan.

I början av juni 1988 sammanträffade en utredningsman vid PU med Birgitta Ö, i samband med en tingsrättsförhandling i Härnösand.

Förhandlingen gällde ett åtal mot Salah A för olaga hot mot och miss-handel av Birgitta Ö, som under en kort tid runt årsskiftet 1987/88 varit tillsammans med Salah A. Enligt Birgitta Ö hade Salah A redan första veckan börjat tala om äktenskap, vilket hon kopplat ihop med en för hans del hotande utvisning. Salah A hade inte berättat om någon dramatisk händelse för henne. Spontant uppgav hon att Salah A var "otroligt bra på att ljuga".

Kort efter samtalet med Birgitta Ö förhöordes Salah A på nytt. Vid detta förhör uppgav han att orsaken till att han åkt till Aten var att han skulle hjälpa en person i Upplands-Väsby, Fuad M, med en visum-ansökan. Fuad M hade förmedlat kontakten med Ali K, som redan befann sig i Aten och hade mött Salah A på flygplatsen. Förhørsprotokollet innehåller följande anteckning av utredningsmännen:

Vi ifrågasätter Salah A:s uppgifter och tror att Salah A lämnat Palmetipset i syfte att undgå en utvisning framför allt till Grekland. Innan Palmetipset ingavs försökte Salah A framtvunga ett äktenskap med Birgitta Ö, men förhållandet sprack.

Under sensommaren och hösten fortsatte därefter utredningen av uppslaget. I en promemoria daterad i mitten av augusti 1988 spekulerade en av utredningsmännen över "Uppslagens eventuella anknytning till organisationen Abu Nidal". Promemorian innehåller en sammanfattning och vissa slutsatser angående likheter dras. Utredningsmannen konstaterade att om Salah A:s berättelse var riktig innebar den att Salah A rörde sig i terroristkretsar. Vidare konstaterade han att det i Upplands-Väsby, där Fuad M var boende, fanns en Abu Nidal-krets, till vilken terroristen Mohammed K hörde. Denne befann sig enligt uppgift i Sverige vid tiden för mordet, men försvann utomlands strax därefter.

I september förhöordes såväl Ali K som Fuad M. Fuad M berättade att han av en händelse blivit bekant med Salah A under en tågresä. Salah A erbjöd senare Fuad M arbete i Jemen och han reste även till Aten för att skaffa visum till Fuad M. Enligt Fuad M visade det sig att Salah A var "opålitlig" och en "bedragare". Ali K bekräftade uppgiften att Fuad M förmedlat kontakten med Salah A och att de båda träffats i Aten i juni 1986, då Salah A hade i uppdrag att skaffa visum för Fuad M till Nordjemen. Enligt Ali K var det riktigt att de bott på hotell Emantena. Ali K berättade också att "Nabil" var en person som arbetade på hotellets diskotek. Nabil var ursprungligen från Irak men bodde i Aten. Nabil var enligt Ali K en politiskt omedveten person som verkade sakna kontakter.

Senare under hösten förhöordes ytterligare en person i Salah A:s bekantskapskrets. PU erhöll också delvis svar på den förfrågan, som

ställt till de grekiska myndigheterna. Det framgick att fyra personer med arabiska namn bott på hotellet. En av dessa hette Mohamad T och var från Syrien. De övriga var okända. Vidare erhöles namnet på en irakier som sades ha arbetat på hotellet under juni 1986. Denne skulle därefter ha flyttat till USA.

Den sista handlingen, som registrerats under uppslaget, är en av säkerhetspolisen i januari 1990 upprättad promemoria. I den konstaterades bl.a. att Salah A bott på hotell Emantina under perioden den 8-13 juni 1986. Under perioden den 28 maj-5 juni samma år hade tre personer med namnet Mohamed bott där. Ingen Nabil eller Ali K hade bott på hotellet. I promemorian konstaterades också, att 1986 hade generalen vid PLO, Abu Ghazala, dödats av en bilbomb i Grekland. Attentatet hade dock inte inträffat förrän i oktober 1986.

Iransk-kurdisk kvinna. Den 24 oktober 1988 kontaktade en iransk-kurdisk kvinna PU. Hon berättade bl.a. följande.

Under shahens tid var hon genom sin familj nära knuten till shahens säkerhetstjänst. Efter revolutionen hamnade hon i fängelse där hon tillbringade två år. Hon räddade sitt liv genom att lovprisa Ayatollah Khomeyni. Nio nära anhöriga och släktingar till henne avrättades. Efter frigivningen involverades hon i revolutionsgardisternas styrkor. Hon blev uttagen att verka i den urbana terroristverksamheten, för att utföra mord och andra terrorhandlingar utomlands i den muslimska grupperingen Hizbullah. I denna hade hon verkat i Syrien, Libanon och Libyen. I kvinnans grupp ingick den i Iran mycket kände Mashalla G, vilket på svenska betyder "slaktaren" eller "charkuteristen" samt dennes bror Hassan, som var en känslökall massmördare. Hassan hade förekommit på tidningsbilder i Teheran Times under tiden september 1979-januari 1980.

En kort tid innan han mördades höll Olof Palme ett tal på Sergels torg. Kvinnan hade vid tillfället ifråga passerat förbi Sergels torg och promenerat Drottninggatan fram mot Åhléns. Utanför Åhléns hade hon lagt märke till tre kvinnor, som pratade hennes hemlands språk. När hon tittade närmare på kvinnorna hade hon känt igen en av dem som Hassans fästmö eller hustru. Kvinnan hade blivit mycket rädd. Hon hade aldrig tidigare sett fästmön i Sverige och hon fick uppfattningen att denna känt igen henne. Kvinnan arbetade vid detta tillfälle i närheten. Strax efter händelsen hade det enligt hennes arbetskamrater kommit in en svartmuskig man och frågat efter henne. Mannen hade sökt igenom lokalen, men inte lämnat något meddelande. Kvinnan hade efter denna händelse slutat sitt arbete och bytt bostad på grund av rädsla.

Enligt kvinnan måste Khomeyniregimen ha sänt Hassan till Sverige för att ta livet av Olof Palme. Motivet till mordet skulle ha varit att Olof Palme stoppat vapenleveranser till Iran. Kvinnan berättade också att hon kände en iransk narkotikalangare, B, som hade kontakt med en svensk vapenhandlare. B skulle vid ett tillfälle ha talat om den ökände terroristen Carlos, även kallad "Schakalen". Kvinnan påpekade att man inte kunde bortse från möjligheten att Carlos var den som mördade Olof Palme. Kvinnan berättade också att några dagar efter mordet på Olof Palme avled en iranier som hette Hadi S. Han hade bott i Solna. Sannolikt var det heroin från B som ändade hans liv. Hadi S:s hustru hade i samband med dödsfallet betett sig mycket underligt. Hon hade larmat ambulans först två dygn efter dödsfallet.

Några dagar efter det att kvinnan lämnat sin berättelse kontaktade PU de personer som kvinnan refererat till. Två makar förhöordes. De uppgav att kvinnan under tre månader, den 21 augusti-21 november 1985, hade varit provanställd i deras rörelse. Enligt makarna hade hon emellertid saknat yrkeskunskap, varför hon fått sluta efter det att provanställningen löpt ut. Kvinnan hade enligt makarna känt sig förföljd och verkat allmänt oroad. Hon hade haft fula ärrbildningar på kroppen och hade berättat att hon varit utsatt för tortyr.

Vidare förhöordes en tidigare arbetskamrat till kvinnan. Arbetskamraten uppgav att kvinnan visat tecken på psykiska problem. Kvinnan hade berättat att hon haft stora svårigheter innan hon lyckades lämna Iran. Arbetskamraten mindes särskilt en händelse som inträffat i tiden före den 21 november 1985. Kvinnan hade tillfälligt lämnat arbetsplatsen för att handla mat. När hon kom tillbaka var hon upprörd, skrämmd och misstänkte att någon skuggade henne. Hon gömde sig därför i pentryt. Strax efter kom en okänd, svartmuskig och ovårdad man i 30-årsåldern in i lokalen. Mannen hade sökt igenom lokalen och även tittat in på kontoret. Han sade inget. Händelsen inträffade vid den tid då kvinnan slutade på salongen.

Därefter rekvirerade PU ett utdrag ur kvinnans personakt hos Invandrarverket. Av akten framgick det att hennes fader och styvmoder hade avrättats under 1981 på grund av att fadern tillverkat vapen åt kurdgerillan. Under 1978-79 hade kvinnan hjälpt iranier att fly över gränsen till Irak. 1981 hade hon hamnat i fängelse eftersom hon innehaft vapen och inte burit slöja. Hon hade betalat borgen och lyckats fly upp i bergen. 1983 hade hon efterlysts för människosmuggling, varför hon varit tvungen att fly till Irak. Hon hade varit gift med en man, som varit underrättelseagent under shahens tid. Under revolutionen hade han flytt till Spanien och därefter aldrig avhörts. Kvinnan hade kommit till Sverige som kvotflykting från Iran 1984.

I mitten av november 1988 kontaktade en anonym kurator PU och ville lämna upplysningar om samma kvinna. Kuratorn berättade om kvinnans familjeförhållanden. Berättelsen överensstämde med de uppgifter som fanns i Invandrarverkets akt. Enligt kuratorn skulle kvinnan ha kämpat så hårt för att en släkting som var kvar i Iran skulle frigges från ett fängelse att hon kontaktat iraniern B som skulle ha goda relationer till iranska ambassaden i Stockholm. Hon hade överlämnat 40 000 kr till denne för vidare befordran till ambassaden, som skulle ha pengarna som borgen eller muta för att släktingen skulle släppas. B hade emellertid lurat henne, varefter hon hämnats på genom att avslöja B:s narkotikahandling för polisen. Kvinnan hade hotat sätta eld på sig själv. Hon hade enligt kuratorn aldrig nämnt något om att hon varit terrorist.

I en av säkerhetspolisens upprättad promemoria, daterad i mitten av november 1988, sägs att kvinnan var okänd där. Det konstaterades att det var fullt möjligt att hon suttit i fängelse för sin familjs anknytning till shahens hemliga polis. Enligt säkerhetspolisens var det dock tveksamt om hon efter två år i fängelse skulle bli uttagen till terroristutbildning. Därefter redogjorde säkerhetspolisens för Hizbullahs verksamhet. Det sades att Hizbullah bildades 1979, men organiserades först 1981. Verksamheten kom igång 1982. Vid maktövertagandet uttalade Khomeyni, att personer över 20 år redan var förstörda av västerlandet. De som togs ut till Hizbullahs terroristverksamhet var i regel ungdomar under 20 år och studenter som studerat utomlands. De första som utbildades hade i uppgift att värna den islamiska revolutionen i Iran och dessutom att delta i kriget mot Irak. Man utbildade personer från olika länder i Iran och personerna sändes därefter tillbaka från Iran. Sammanfattningsvis ansåg säkerhetspolisens kvinnans uppgifter tvivelaktiga med hänsyn till kunskapen om Hizbullahs uppbyggnad. Man rekommenderade dock att fler samtal skulle hållas med henne.

Därefter hölls ytterligare förhör med kvinnan. Något som förstärkte uppgifterna i förhållande till hennes tidigare berättelse kom dock inte fram.

PU kontaktade också Stockholmspolisens, som bekräftade att kvinnan hade avslöjat B, vilket lett till att denne dömts för narkotikabrott och olaga vapeninnehav.

Vidare kontaktade PU Solnapolisen och inhämtade utredningen om Hadi S:s död. Uppgifterna stämde inte överens med vad kvinnan hade berättat. Enligt Hadi S:s hustru hade Hadi S ca kl. 03.00 tagit Mogadon, Valium, Persidon och heroin. Hon hade funnit honom död morgonen därpå och tillkallat ambulans före kl. 09.00.

Vissa från granskningssynpunkt illustrativa uppslag

Samma tips registrerat i två olika uppslag. Den 7 mars 1986 lämnade en anonym advokat ett tips om en irakisk medborgare, Baher I, som sades kunna vara inblandad i mordet. Denne skulle ha kommit till Sverige i januari samma år och då sökt politisk asyl. Efter ett misslyckat avvisningsförsök hade han återkommit till Sverige. Han hade därvid uppgett en annan nationalitet. – Ärendet utreddes av säkerhetspolisen som bl.a. konstaterade att Baher I under tiden för mordet vistats på en flyktingförläggning i Skåne. I juni 1986 beslöt säkerhetspolisen ad acta-lägga ärendet.

Bland uppslagen i detta avsnitt finns ett annat uppslag som med all sannolikhet bygger på samma ingångstips som det just nämnda. Enligt detta uppslag lämnade en anonym advokat samma dag, dvs. den 7 mars 1986, ett tips om en Baher I. Denne sades ha sökt politisk asyl i Sverige och därvid uppgivit olika nationaliteter, såsom pakistanier och iranier. – Säkerhetspolisen konstaterade i en promemoria, daterad i december 1988, att man inte kände till ifrågavarande person. Samma månad har det gjorts en registerslagning just på Baher I.

Det synes alltså röra sig om en ingångsuppgift, som utretts i två uppslag, vilket kanske kan ha sin naturliga förklaring i ett stort material. Det är emellertid förvånande att säkerhetspolisen i det ena fallet kommit till ett utredningsresultat men i det andra inte.

Mustafa V. I början av december 1987 föreslog en uppgiftslämnare per brev att PU skulle undersöka Mustafa V, anställd på iranska ambassaden i Stockholm.

I februari 1988 inkom ett nytt brev från samma uppgiftslämnare som meddelade att han i tidigare brev felaktigt angivit att Mustafa V arbetade på Irans ambassad. Det skulle rätteligen vara turkiska ambassaden.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i mars 1988 konstateras att någon Mustafa V eller person med näraliggande namn inte under 1980-talet varit anställd vid Irans ambassad i Stockholm. – Därefter finns ingen ytterligare åtgärd registrerad.

Dokumentationen tyder på ett internt kommunikationsproblem.

Ghazi Z. I mitten av juni 1988 kontaktade Ghazi Z Norrköpingspolisen och erkände mordet på Olof Palme. Han berättade att han fått uppdraget av iranska ambassaden i Stockholm. Den aktuella kvällen hade han blivit skjutsad till centrum. Man hade pekat ut statsministern för honom och gett honom ett vapen. Därefter hade han skjutit statsministern. För uppdraget hade han fått en resa till England och en mindre summa pengar. Vid tiden för mordet bodde han bl.a. hos en kamrat i Tensta, här kallad A. Under tipset finns följande notering:

Uppgiftslämnaren visar tydliga tecken på att vara psykiskt sjuk och vid kontroll med avd. 26 psyk.avd. i Norrköping uppger man att han är intagen där men hade försvunnit.

I mitten av september samma år började PU emellertid utreda uppslaget. Efter en registerslagning då det framkom att Ghazi Z var iransk medborgare förhöordes han, genom polisen i Norrköping, i oktober på den psykiatriska avdelning han då vistades vid. Ghazi Z uppgav sig ha dåliga nerver och kände sig pressad efter mordet. Han önskade snarast bli skjuten. Han hade inte varit intagen på psykiatrisk klinik vid tiden för mordet. Enligt avdelningssköterskan fanns det inget anmärkningsvärt noterat i Ghazi Z:s journal, som sträckte sig från april 1986.

Efter förhöret med Ghazi Z samtalade PU i oktober med såväl överläkaren Gunilla L som sköterskan L, båda vid Norrköpings lasarett. De berättade båda att Ghazi Z var mycket sjuk och ville dö. Han var inte våldsbenägen. Enligt sköterskan hade han erkänt mordet på Olof Palme för att han trodde att han då skulle bli avrättad. PU identifierade också kamraten A och höll ett kort förhör med honom. A berättade att Ghazi Z var mycket sjuk. Ghazi Z hade besökt honom vid två tillfällen, sommaren 1986 och sommaren 1988.

I början av november 1988 förhöordes Ghazi Z på nytt. PU försökte nu fastställa hans vistelseort den 28 februari 1986. Han berättade bl.a. vid detta tillfälle att han sköt Olof Palme med fem skott framifrån, att det var helt folktomt och att han sedan blev upplockad av en Volvo.

Därefter förhöordes A ytterligare en gång i mitten av november samma år. Enligt A hade Ghazi Z bara besökt honom över dagen vid två tillfällen, troligen i oktober 1986 och i juni 1988.

Ytterligare en kamrat till Ghazi Z, Farooqi H, spårades och förhöordes. Ghazi Z hade bott hos Farooqi H vid två tillfällen, båda i tiden efter mordet. Enligt Farooqi H hade Ghazi Z aldrig nämnt något om Olof Palme. Han hade däremot varit på en Englandsresa, vilken han bekostat genom att spara socialbidragen de perioder han vistats på sjukhus. Farooqi H hade nu i efterhand kontaktat Ghazi Z och frågat varför han utgav sig för att vara Olof Palmes mördare. Ghazi Z hade då svarat att han hittat på historien för att han ville att polisen skulle skjuta honom.

Ett uppslag av denna karaktär kan naturligtvis vara svårbedömt, men i detta fall tyder i vart fall dokumentationen på att Ghazi Z borde ha kunnat uteslutas på ett tidigare stadium.

5.4 Avsnitt HD – ”Mellanöstern inkl Israel”

Allmänt

Uppslag som PU bedömt ha huvudsaklig anknytning till Mellanöstern och Israel har i materialet registrerats i det särskilda avsnittet ”Mellanöstern inkl Israel” (HD). Avsnittet är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H).

Avsnittet ”Mellanöstern inkl Israel” består av drygt 90 uppslag. Det innehåller tips, hypoteser, utredning och annan information om att Israel eller andra länder i Mellanöstern, till detta område knutna organisationer och sammanslutningar eller enskilda personer med ursprung därifrån, på ett eller annat sätt skulle kunna vara inblandade i mordet. Av dessa drygt 90 uppslag tillkom en tredjedel redan under första månaden efter mordet. Efter ett år hade hälften av avsnittets uppslag tillkommit. Ytterligare ca femton uppslag tillkom fram till och med 1988. Därefter har bara några få uppslag tillkommit årligen.

De tips som kom in första månaden innehåller relativt konkret information om personer som påstås kunna vara inblandade i mordet. Därefter synes, liksom i avsnittet Iran/Irak, uppslagen successivt ha blivit mer abstrakta och mer motivinriktade. Tips innehållande rena hypoteser om vem eller vilka som kan tänkas ligga bakom mordet har blivit allt vanligare, liksom andra tips som är svåra eller omöjliga att följa upp. En teori som är vanligt förekommande i uppslagen är t.ex. att israeliska agenter kan ha mördat Olof Palme.

Beträffande avsnittets övriga uppslag gäller att ett knappt tiotal upptar tips, som helt eller delvis bygger på att personer med ursprung i Mellanöstern och Israel påstås likna någon av de s.k. fantombilderna. Fem-sex uppslag är ”tokuppslag” (se t.ex. uppslaget *Tips tillkommet efter spådom*, som redovisas nedan). Några uppslag är sådana att uppgiftslämnaren kan misstänkas ha kontaktat polisen för att komma i åtnjutande av någon form av ersättning för sin information, t.ex. ekonomisk ersättning, politisk asyl eller beskydd. Åtminstone tre uppslag innehåller tips om mord som enligt uppgiftslämnaren liknar statsministermordet. Ett par-tre uppslag innehåller sådant som PU inhämtat i massmedia och sedan utrett. Ett tiotal uppslag har efter lång tid följts upp med framför allt registerslagningar och förfrågningar till säkerhetspolisen. I vart fall ett uppslag har efter lång tid lett till mera omfattande utredningsåtgärder (se *Jocop M*). Två uppslag innehåller beslut om tvångsmedelsåtgärder.

Avsnittets uppslag är med ett undantag relativt små och har inte föranlett några mer omfattande utredningsåtgärder från PU:s sida. Det

mest omfattande uppslaget innehåller drygt 20 underuppslag (*Professor Robert H*). Ett par andra innehåller drygt 10 underuppslag.

Under första utredningsåret handlades i stort sett samtliga uppslag helt eller delvis vid säkerhetspolisen. Efter det att Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef i mars 1988 har säkerhetspolisen anlitats för vissa avgränsade utredningsuppdrag.

I det följande redovisas drygt 20 uppslag relativt utförligt. Först redovisas de första tipsen som lämnades till PU, därefter de största uppslagen och sist vissa uppslag, som vi från granskningssynpunkt bedömt vara av visst intresse.

Tipsen de första dagarna

Telefonsamtal till nyhetsbyrån Reuter. Det första tipset lämnades den 1 mars 1986 av en reporter vid nyhetsbyrån Reuter. Reportern meddelade att en engelsktalande man med arabisk brytning ringt från New York och sagt att mordet utförts av representanter för Judiska Aktionsgruppen. Motivet för mordet skulle vara att Olof Palme var antijudisk och hade kontakter med Arafat. Beslut om mordet skulle ha fattats så sent som veckan före mordet. Ärendet, som utreddes av säkerhetspolisen, följdes upp i slutet av april 1986 med en ny kontakt med reportern. Denne uppgav då att han fått intryck av att mannen var en "galning". Mannen hade nämnt US – Defence League, som skulle vara en extrem högerorganisation för judar i USA. Ärendet lades ad acta den 5 maj 1986, efter att säkerhetspolisen kontrollerat och konstaterat att de inte hade någon information om Judiska Aktionsgruppen.

Män på kafeteria i Malmö. Det andra tipset lämnades samma dag, den 1 mars 1986, sent på kvällen av en kvinna i Malmö. Kvinnan berättade att hon vid tre tillfällen, den 20, 21 och 28 februari, runt kl. 16.00 druckit kaffe på en kafeteria i Malmö. Samtliga gånger hade hon suttit bredvid två araber som bara pratat arabiska. De hade vid alla tre tillfällena nämnt Abu Nidal. Den 28 februari hade de också nämnt Olof Palme. Vid detta tillfälle hade båda rest sig hastigt kl. 16.25 och lämnat kafeterian bärande på varsin resväska. Kvinnan lämnade signalement på männen.

Under samma uppslag finns en tidningsartikel från Hufvudstadsbladet den 13 januari 1986 och två andra tips registrerade. Tidningsartikeln handlar om att Libyens ledare skulle ha beordrat palestinska terrorister att mörda Västtysklands utrikesminister. Ett av tipsen lämnades av en journalist på Aftonbladet. Journalisten uppgav att han natten till måndagen den 3 mars 1986 hade blivit uppringd av en invandrad polack, som på dålig engelska hade talat om "hösten -85 och styrka

17". Polacken hade gjort indirekta antydningar om mordet på Olof Palme och refererat till en tidigare i Aftonbladet publicerad artikel "Verk av Abu Nidal". Det andra tipset lämnades ett par veckor senare av Stefan N, som berättade att han av en bekant hört att en man som liknade polisens signalement skulle finnas i Uppsala, att denne skulle tillhöra en palestinsk grupp Abu Nidal och att mannen skulle göra bomber i Danmark.

I en promemoria, daterad i slutet av september 1986, redogjorde säkerhetspolisen för en pågående uppföljning av politiska extrema organisationer. Säkerhetspolisen konstaterade att det inte inkommit några uppgifter som skulle kunna tyda på att de i uppslaget omnämnda organisationerna skulle ha något med mordet på Olof Palme att göra.

Nattligt samtal till privatperson. Söndagen den 2 mars 1986 kontaktades PU av en äldre kvinna. Hon berättade att hon mornatten kl. 2.15 blivit uppringd av man som talade svenska med utländsk brytning. Mannen hade sagt "Palme är skjuten av två judiska högerextremister. Palme är död". Därefter hade samtalet brutits.

Några dagar senare, den 6 mars 1986, ringdes PU upp av en bekant till kvinnan. Vederbörande undrade varför PU inte hört av sig till kvinnan och ifrågasatte att man tagit hennes uppgifter på allvar.

I en av säkerhetspolisen upprättad promemoria, daterad i april 1986, konstaterades att det inte gått att identifiera den som ringde, men att inget tydde på att denne haft med mordet att göra. Säkerhetspolisen gjorde i promemorian bedömningen att det eventuellt skulle kunna röra sig om någon med dålig humor som haft för avsikt att ringa till kvinnans son. Sonen var riksdagsman och skulle enligt uppgift ha engagerat sig i judiska frågor.

Män som frågade efter Alva Myrdal. Den 2 mars 1986 kontaktade en kvinna polisen. Hon berättade att hon arbetade som sjuksköterska på Stortorps konvalescenthem och att Alva Myrdal varit hennes patient. Ett par dagar innan Alva Myrdal avled, vilket hon hade gjort den 1 februari 1986, hade sjuksköterskan blivit kallad till expeditionen, där två män frågat om Alva Myrdal låg på rum fem och om Olof Palme skulle besöka Alva Myrdal på hennes födelsedag den 1 februari. Hon hade inte lämnat ut några uppgifter. Männerna hade varit utlänningar, eventuellt franska araber. Båda hade varit bleka i hyn och de hade inte brutit på franska, italienska eller jugoslaviska. Kvinnan lämnade därefter signalement på männen. Den ene beskrevs vara i 30-35 årsåldern, 175-180 cm lång, vara normalt byggd, ha vackra tänder, bruna ögon och mörkt, vågigt hår.

Uppslaget handlades av säkerhetspolisen, som den 7 mars 1986 förhörde sjuksköterskan. Hon uppgav då bl.a. att hon reagerat direkt på

den bild (fantombilden), som publicerats i massmedierna. Bilden stämde med vissa ändringar väl överens med en av männen som besökt konvalescenthemmet.

Den 18 april 1986 förhöordes sjuksköterskan på nytt. Samma dag upprättade säkerhetspolisen en handling rubricerad "Ytterligare framkomna omständigheter". Av denna framgår att sjuksköterskan, i samband med att den första fantombilden publicerades, den 6 mars 1986, uppgett att en av männen hade likheter med denna bild. Eftersom vissa detaljer i hennes beskrivning av den mannen stämde in på signalementsuppgifter som Norrköpingspolisen erhållit beträffande polisman L (se kapitel 4, *Uppslag inriktade på enskilda personer*) beslöts dels att Mercedesbilen som polisman L och Lars L färdades i skulle spärras vid inpassering till Sverige, dels att såväl polismannen som Lars L vid eventuell inpassering skulle hämtas till förhör. Den 7 mars 1986 kl. 12.40 meddelade Malmöpolisen att den aktuella personbilen påträffats på färjan mellan Köpenhamn och Malmö. Polisman L och Lars L hämtades till förhör kl. 13.10. Efter inledande förhör med polismannen bestämdes att fortsatt förhör skulle hållas av den utredningsman, som handlade ärendet vid säkerhetspolisen i Stockholm. Samma eftermiddag flög förhørsledaren och sjuksköterskan till Malmö, där polisman L förhöordes med början kl. 17.30. Denne uppgav att han under mordkvällen tillsammans med andra personer besökt ett motell i Norrtälje där allmän dans anordnats. Därefter genomfördes en spegelkonfrontation med polisman L och sju andra personer. Sjuksköterskan fann inte polismannen identisk med någon av besökarna på konvalescenthemmet. Polisman L fick därefter lämna polisstationen.

Den 18 april 1986 upprättade också en utredningsman vid Stockholmspolisen, en promemoria i ärendet. I promemorian sägs att polisman L hörts av säkerhetspolisen den 7 mars 1986 i Malmö och att en konfrontation genomförts.

Några dagar senare hölls ett telefonförhör med sjuksköterskan. Hon meddelade då att hon inte hade fler uppgifter att lämna.

Slutligen deltog sjuksköterskan i slutet av april vid en spegelkonfrontation med Viktor G. Hon kände inte igen honom eller någon av figuranterna.

Handling överlämnad av tyska polisen. Den 2 mars 1986 inkom ett meddelande om att det på ett ankommande flyg fanns en handling som skulle kunna vara av intresse för polisen. Handlingen överlämnades samma dag av en purser, som fått den av den tyska polisen i samband med utresan från Tyskland. Handlingen hade hittats i en ficka på en libanes, som tillsammans med två andra libaneser försökt lämna Tyskland på falska viseringar. Handlingen, som innehöll namn och adresser

i Sverige, hade av den tyska polisen satts i samband med mordet på Olof Palme. Handlingen innehöll namn på personer, någon kiosk och en cigarraffär.

Fyra år efter mordet och att uppgifterna inkom, under 1990, genomfördes registerslagningar på privatpersonerna. Ingen av dem förekom i de polisiära registren. Säkerhetspolisen meddelade i november 1990 att det på en av personerna fanns en gammal notering angående en kontakt med den polska beskickningen.

Tips tillkommet efter spådom. Den 2 mars 1986 inkom ett spaningsuppslag till Malmöpolisen, i vilket uppgiftslämnaren berättade att Olof Palmes mördare flytt till södra Sverige. Mördaren skulle tillhöra en organisation i Mellanöstern, eventuellt Libanon, och vara professionell mördare. Mordet var, enligt uppgiftslämnaren, planerat sedan länge och "hjärnan" bakom dådet skulle vara en jurist från samma område som mördaren. Juristen skulle dock vara bosatt närmare Stockholm och vara gift med en kvinna av samma nationalitet. Enligt en anteckning av uppgiftsmottagaren var uppgiftslämnaren känd för att tidigare ha lämnat vederhäftiga uppgifter.

Ett par dagar senare sammanträffade polisen med uppgiftslämnaren. Denne uppgav då att mördaren troligen befann sig i Helsingborg. Mördaren skulle den 6 eller 7 mars eventuellt lämna Sverige och via Ystad resa till Polen. Från Polen skulle han sedan resa vidare till Mellanöstern.

I en promemoria, daterad i mars 1988, konstaterade säkerhetspolisen att uppgiftslämnaren identifierats och att han uppgivit att den information han lämnat var hämtad ur hans förmåga att "spå i kort".

Telefonsamtal till Sveriges ambassad i Bern. Den 3 mars 1986 meddelade UD att pressattachén vid Sveriges ambassad i Bern fått ett telefonsamtal från en person som kallat sig Max. Max, som pratat med tysk brytning, hade berättat att Olof Palme mördats av två personer från Abu Nidal, på grund av att han haft ett alltför öppenlydande samtal med en KGB-vän från SPD angående ubåtsaffären. De två personerna skulle ha rest från Spanien till Sverige på turkiska pass, utfärdade av en libysk attaché i Paris. De skulle ha erhållit mordvapnet med diplomatpost. Max lämnade två allmänt hållna signalement på gärningsmännen och tillade att organisationen de tillhörde skulle ha sitt centrum i Sverige, i en ort som började på bokstaven "L" och som nyligen haft en skidtävling.

Därefter hade säkerhetspolisen ett par telefonkontakter med pressattachén. Max kunde emellertid inte identifieras och ärendet lades ad acta den 25 mars 1986.

Tips om man som gjort ett konstigt köp av flygbiljett. Den 3 mars 1986 besökte en person som arbetade vid en resebyrå PU. Personen berättade att han vid tre-fyra tillfällen haft kontakt med en arabisk man, som presenterat sig som Abdul A. Mannen var ca 35 år, 180 cm lång, hade mörkt hår, en ”typiskt arabisk näsa”, var bredaxlad och gav ett vältränat intryck. Han hade vid det senaste tillfället varit iklädd en blå, tre fjärdedels lång täckjacka och en keps med uppknutna öronlappar. Vid det första besöket, som skett den 11 april 1985, hade mannen beställt en enkel öppen flygbiljett sträckan Stockholm – Moskva – Beirut. Denna flygbiljett utnyttjades aldrig utan byttes i juli ut mot en enkelbiljett till Tunis via Moskva. Några dagar senare, efter attentatet mot North West Orient's kontor och judiska synagogan i Köpenhamn, kontaktade uppgiftslämnaren mannen på ett uppgivet telefonnummer i Handen. Där svarade en flicka, som verkade nervös och rädd. Det enda hon sagt var ”skit i biljetten”. Han hade inte fått tala med Abdul A. I slutet av januari 1986 hade Abdul A ringt och frågat efter sin biljett. De hade bestämt att han skulle besöka resebyrån. Abdul A hade gjort detta någon dag efter telefonsamtalet. Han hade då burit ovan beskrivna kläder.

Ärendet tilldelades säkerhetspolisen den 20 april 1986. I en promemoria daterad den 23 februari 1986 (bör troligen vara den 23 maj 1986) konstaterade säkerhetspolisen att Abdul A förekom i deras register på grund av att han haft viss anknytning till en person tillhörande PLO. I övrigt var inget känt om honom och ärendet lades ad acta i slutet av maj 1986.

Därefter har PU vid okänd tidpunkt (handlingarna ej daterade – bör dock ha varit under 1993) gjort en registerslagning och en förfrågan till säkerhetspolisen angående identifiering av Abdul A och om denne fanns kvar i landet. I ett svar daterat i juni 1993 identifierade säkerhetspolisen Abdul A. Denne var statslös palestinier och hans namn hade förekommit på handlingar tillhörande en palestinier som 1982 försökt ta sig in i Sverige på falska handlingar. Enligt säkerhetspolisen var det oklart om Abdul A vistades i Sverige. I juli 1993 gjorde PU en ny registerslagning. Inget anmärkningsvärt framkom.

Hypotes från officerare vid Södermanlands regemente. Den 3 mars 1986 kom ett brev in till PU från officerare vid Södermanlands regemente. De framförde att Libyens president Kadaffi hotat statsmän och att libyska terrorister verkat på olika platser i världen. Enligt officerarna fanns det säkraste och helt oantastliga skyddet för attentatsmän på en ambassad. Man framhöll att Libyska Folksocialistiska Folkkontoret låg vid Valhallavägen och bifogade en karta med en flyktväg Tunnelgatan – Valhallavägen utritad.

I en odaterad handling upprättad av säkerhetspolisen sades att det inte fanns något som talade för att Libyen skulle vara involverad i attentatet. Ärendet lades ad acta den 23 april 1986.

Tips i anledning av den första fantombilden

I samband med att den första fantombilden publicerades den 6 mars 1986, kom flera tips in till PU om att personer med anknytning till Mellanöstern uppvisade likheter med den publicerade bilden. I det följande redovisas ett par sådana uppslag. Ett av dem, det senare, är tillika ett av de större uppslagen i avsnittet.

Palestinier på restaurang Monte Carlo. Natten till den 7 mars 1986 uppsökte Bengt L polisen i anledning av den publicerade bilden på den eventuella gärningsmannen. Bengt L berättade att han efter attentaten på flygplatserna i Rom och Wien besökt restaurang Monte Carlo i Stockholm. Han hade där kommit att sitta bredvid två palestinier som försvarat attentaten och anklagat Sverige för att arbeta mot den palestinska saken. Enligt palestinerna tillhörde Sverige ett system som skulle bekämpas. En av männen hade varit lik den nu publicerade bilden. Mannens kamrat hade kallats "Ami".

I en handling daterad den 18 mars 1986 konstaterade Stockholmspolisen att Amis identitet inte gått att fastställa genom inre spaning. I en av säkerhetspolisen den 11 april 1986 daterad handling sägs att Ami inte förekom i deras register samt att namnet i fråga är mycket vanligt bland palestinier.

Palestinier efterlyst för mord i Madrid. Den 6 mars 1986 kontaktade journalisten Tommy M PU. Han hade tyckt sig se likheter mellan den framställda bilden på Olof Palmes baneman och ett foto i Köpenhamns-tidningen BT:s kvällsupplaga den 22 februari samma år. Fotot i tidningen föreställde en efterlyst palestinier Hisham K. Denne person och en annan man, James G, hade internationellt efterlysts misstänkta för mord på två israeler i Spanien.

Ett par dagar senare kontaktade Agneta S vid Solnapolisen PU. Hon berättade att hon kände en pressfotograf, som befann sig utomlands och som ville vara anonym. Pressfotografen hade kontaktat henne och meddelat att trolig gärningsman var Hisham K, vars medbrottsling James G satt häktad i Danmark för att ha utfört våldsdåd i Barcelona. De två männen tillhörde, enligt pressfotografen, "Force 17" och hade skjutit ned två män med revolverar Smith & Wesson .357 Magnum. Hisham K skulle ha befunnit sig i Stockholm vid tidpunkten för statsministermordet.

Säkerhetspolisen, som handlade ärendet, konstaterade i en handling daterad den 16 mars 1986, att Hisham K var känd och att han förmodligen arbetade under Abu-Jihad inom Al Fatah. I en odaterad handling finns ytterligare information om Hisham K. Han uppges vara israelisk medborgare ansluten till Al Fatah och tillsammans med gambiern James G vara misstänkt för att ha mördat två matrosar i en lägenhet i Barcelona. James G hade gripits i Köpenhamn i mitten av februari. Hisham K vistades på okänd ort.

Av en handling daterad den 24 mars 1986 framgår att spaningsroteln vid Stockholmspolisen kontaktat säkerhetspolisen, eftersom uppslaget berörde person från Mellanöstern. Från säkerhetspolisen erhöles besked om att säkerhetspolisen utrett uppslaget och att man samma dag sändt en total redovisning av ärendet till Stockholmspolisens våldsrotel.

Den 2 april 1986 höll säkerhetspolisen ett uppföljningsförhör med Agneta S, som bl.a. berättade att hon erhållit uppgift om att Hisham K var israel, född i Haifa och räknades som palestinier.

I en handling daterad den 18 april 1986 finns en anteckning av säkerhetspolisen att spaningsledningen ställt en fråga angående en gambier som gripits i Köpenhamn misstänkt för att ha mördat två israeliska matrosar i Barcelona. I samma handling finns en anteckning om att James G gripits i Köpenhamn den 17 februari 1986.

I slutet av april 1986 redovisade säkerhetspolisen en uppföljning av ärendet. I denna redovisning påpekade säkerhetspolisen att Tommy M:s uppgift, att Hisham K skulle ha befunnit sig i Sverige vid tidpunkten för statsministermordet, inte var riktig. Enligt säkerhetspolisen fanns inga indikationer på att Hisham K rest in i Sverige.

Så sent som i januari 1995 gjorde PU en registerslagning på Hisham K.

De två största uppslagen

Professor Robert H. I början av januari 1990 översände Sveriges ambassad i Washington via UD en promemoria till PU. En Robert H hade på nyårsafton uppsökt ambassaden och berättat att han nyligen i New York Times sett ett foto av Abo T, som dömts till livstids fängelse i Uppsala. Robert H hade varit övertygad om att Abo T var identisk med en person han träffat på restaurang Bolaget i Stockholm sommaren 1985 och att denne eventuellt var Olof Palmes baneman, eftersom han stämde med beskrivningen av en starkt haltande man.

Sommaren 1985 hade Robert H befunnit sig i Stockholm för ett forskningsprojekt efter inbjudan från SIPRI. Han hade bott i en lägenhet på Döbelnsgatan och ofta besökt restaurang Bolaget. Vid ett

tillfälle i augusti 1985 hade han kommit att samtala med en ung svensk kvinna och en marockan. Marockanen hade berättat en egendomlig historia som tydde på att han hade kontakter i USA:s armé. Robert H hade fäst sig vid mannens skrämmande, ondskefulla ansikte och kraftiga muskulära kropp. Mannen hade haft käpp och haltat kraftigt. Efter restaurangbesöket hade Robert H och mannen diskuterat vem som skulle följa kvinnan hem. Då en taxi kommit förbi hade marockanen hastigt dragit in flickan i bilen och de hade farit därifrån. Det sista Robert H sett av dem båda var kvinnans skrämnda blick. Robert H hade därefter besökt Stockholm vid flera tillfällen. Han hade kommit att intressera sig för mordet på Olof Palme och hade under ambassadbesöket spekulerat över de olika mordteorierna. Robert H hade gjort ett något nervöst intryck.

Ett par veckor senare meddelade ambassaden i Washington att Robert H hade återkommit per telefon och frågat om någon från Stockholm avhört. Han hade också berättat att han nu vänt sig till FBI "som ju ingenting begriper i saken". Robert H hade varit övertygad om att hans instinkt var den rätta och att han hade en väsentlig pusselbit när det gällde att lösa mordet. Han hade uttryckt att han var rädd för att någon skulle snuva honom på belöningen.

I början av februari 1990 kontaktade Connie W PU. Hon hade haft ett samtal med professor Robert H vid Pennsylvania State University. Robert H hade berättat intressanta uppgifter om den i Uppsala misstänkte och dömd terroristen Abo T. Connie W lämnade telefonnummer till Robert H i USA.

I mitten av februari 1990 fick PU information från USA:s ambassad i London, via Interpol. I början av januari samma år hade en hemlig källa anställd på universitetet i Pennsylvania kontaktat FBI. Källan hade haft information som han trodde var av betydelse för utredningen av mordet på Olof Palme. Källan var professor i ett humanistiskt ämne och expert på Mellanöstern-affärer. Han hade de senaste åren intresserat sig för mordet. Under 1989 hade han läst i New York Times om undersökningarna av Lockerbie-katastrofen och att Abo T misstänktes för inblandning. Källan trodde att det var möjligt att denne Abo T också mördat Olof Palme. Källan hade därefter berättat om en händelse på en restaurang i Stockholm sommaren 1985. (Det sägs inte i uppslaget, men det ligger naturligtvis nära till hands att källan var identisk med Robert H.)

I slutet av februari 1990 fick Robert H per telefon för första gången direktkontakt med en utredningsman vid PU. Robert H berättade om händelsen i augusti 1985 och om fotot av Abo T i New York Times.

I slutet av mars 1990 kontaktade Robert H på nytt PU per telefon. Han hade förevisats några nytagna foton av Abo T och de över-

ensstämd inte med det i New York Times publicerade fotot. Enligt en artikel i New York Times om Lockerbie-katastrofen skulle Abo T ha kommit till Sverige på falskt marockanskt pass. Robert H trodde att tidigare publicerade bilder kom från det passfoto Abo T använt sig av när han tagit sig in i Sverige. Han påpekade att han inte trodde att fotot i det passet föreställde Abo T. Tidigare hade Robert H också fått veta att Abo T var 175-177 cm lång. Mannen Robert H träffat var enligt Robert H längre, ca 180-185 cm. Robert H sade sig trots det vara säker på att mannen han mött var samma person som han sett i tidningen i New York.

I början av augusti 1990 skickade Robert H över material – foton på Abo T och en lista med namn på personalen på restaurang Bolaget – till PU samtidigt som han föreslog vissa utredningsåtgärder.

I augusti 1990 förhörde PU Abo T. Han berättade att hans familj på kvällen den 28 februari 1986 besökts av hustruns bror Mohammed M, dennes hustru Wafa T och ett par andra personer. Gästerna hade stannat länge. Tidigt morgon därpå skulle han åka till Cypern. Han hade fått skjuts till flygplatsen av Mohammed M men flyget var inställt, varför de återvänt till hemmet. Han hade efter några timmar väckts av hustrun som berättat om mordet på Olof Palme. De hade blivit upprörda. Han avreste samma kväll till Cypern, där han vistats en vecka innan han besökt släktingar i Egypten. Sedan sin ankomst till Sverige 1983 hade han aldrig varit skadad i något ben. Han hade aldrig besökt restaurang Bolaget, aldrig gått ut med andra kvinnor och han skulle aldrig samtala med amerikaner, som han avskydde.

I början av oktober 1990 förhördes också Mohammed M och Abo T:s hustru Jamila M. De lämnade båda uppgifter som väl stämde överens med de Abo T lämnat. Varken Mohammed M eller Jamila M kunde med säkerhet säga vad de gjort på kvällen den 28 februari 1986, men båda höll det för troligt att de träffats familjevis eftersom de brukade göra så inför någon familjemedlems förestående resa hem till Mellanöstern.

I september 1990 hade Robert H hört av sig på nytt och i början av oktober meddelade han att han i november avsåg att besöka Stockholm. Han önskade då ett sammanträffande med den person som handlade ärendet angående Abo T. I slutet av november sammanträffade två utredningsmän vid PU med Robert H. Robert H berättade att han försökt få gehör för sina uppgifter om Abo T hos olika journalister, CIA, Mossad m.fl. men inte lyckats. Själv var han övertygad om att mannen han mött i augusti 1985 var Abo T. En av utredningsmännen förklarade då att inga uppgifter framkommit som tydde på att Abo T haft en benskada eller använt käpp. Vidare uppgav utredningsmannen att Abo T:s förehavanden hösten 1984 – våren 1990 var noggrant kartlagda i

den utredning som ledde till att Abo T dömdes till livstids fängelse. Den andre utredningsmannen förklarade att det inte fanns något som tydde på att gärningsmannen som mördade Olof Palme hade en kraftigt haltande gång. Det var i och för sig riktigt att det förekommit sådana uppgifter i tidningarna i ett tidigt skede, men polisen hade valt att inte dementera dessa bl.a. eftersom man då kunde selektera ut vittnen som endast gått på tidningsuppgifter. Robert H hade därefter inget mer att tillföra utan uppgav att han avsåg att återvända till USA redan samma dag.

I februari 1992 besökte professor Robert H på nytt en av de utredningsmän han hade träffat 1990. Han berättade att han till hustruns stora förtjusning funderade på att ge upp sin undersökning om mordet på Olof Palme; hustrun hade börjat tro att han blivit galen. Han hade numera kommit fram till att Abo T kanske inte var den person som han träffat på restaurang Bolaget. – Robert H berättade därefter att han på sista tiden råkat ut för en mängd märkliga saker och att han fått en känsla av att israelerna låg bakom mordet på Olof Palme. Han hade vid flera tillfällen försökt få kontakt med Mossad. Efter lång tid hade han kontaktats av en Mossadchef, Amir. Amir var kriminolog vid ett universitet i Israel och terroristkonsult. Robert H hade berättat för Amir om Abo T och efter en tid hade han fått ett vykort som bl.a. bekräftade att Abo T var känd av Mossad. Robert H hade också läst en artikel om en f.d. Mossadagent, Juval Aviv, som utrett Lockerbie-katastrofen åt Pan-Am. Robert H uppgav sig känna Ebbe Carlsson ganska väl och att Ebbe Carlsson kände till Aviv. 1991 hade Robert H tagit kontakt med Aviv och berättat sin historia för denne. Aviv hade talat om för honom att Abo T var den man som han träffat i Stockholm och att det var Abo T som var Olof Palmes mördare. Enligt Aviv var det CIA som låg bakom attentatet och det var chefen för kontraspionaget som organiserat det hela. Han var gift med en palestinsk kvinna som var kusin till Abo T. Det var därför man rekryterat denne. Motivet skulle ha haft att göra med vapenhandel, Iran-Contras etc. Aviv hade visat honom en lista över alla som blivit dödade i Iran-Contrasaffären. Förutom Olof Palme hade bl.a. Carl Algernon och Bernt Carlsson funnits på listan. Kontentan av Avivs berättelse var, enligt Robert H, att Olof Palme dödats av CIA på grund av ett spionfall. Avivs berättelse hade varit så komplicerad att Robert H inte kunde redovisa den. Robert H hade fått höra en mängd ”smörja” av Aviv men kunde trots det och det faktum att Aviv avslöjats som en bedragare inte utesluta att det kunde finnas sanning i berättelsen. – Robert H berättade vidare att han själv överlämnat ett foto av Abo T till Emma Rothschild vid en konferens som anordnades av SIPRI i oktober 1991. Emma Rothschild hade lovat att hon skulle försöka ge fotot till Mårten Palme och förmå denne att visa

det för Lisbeth Palme. Robert H hade av Hans Dahlgren försökt få bekräftat om Lisbeth Palme sett fotot. – Robert H berättade också att han talat med Josef F, skribent på International Tribune i Paris. Josef F hade talat med Bernt Carlsson strax före flygkraschen. Bernt Carlsson skulle då ha berättat att han var en av tre till fem personer som visste vad som hänt Olof Palme. En del av dessa personer hade dött under märkliga omständigheter. Bernt Carlssons systers man arbetade, enligt Robert H, i den spritbutik där han handlade sin whisky. Mannen hade berättat att han och hustrun åkt till Bernt Carlssons lägenhet ca fem dagar efter flygkraschen. Lägenheten hade då varit i total oordning som om någon eftersökt något.

Robert H hörde därefter av sig till PU vid ytterligare ett par tillfällen under 1992. Vid det första tillfället berättade han att han av en tillfällighet sett en person som liknade mannen på Bolaget gå in på en adress på Valhallavägen. På adressen låg Libyens ambassad. Robert H hade gjort egna efterforskningar i saken och trodde att den aktuella mannen var en viss herr Mellali. Vid det andra tillfället uppgav han sig ha varit i kontakt med William H (se avsnitt HA – ”CIA”).

I mars 1993 besökte Robert H på nytt PU, där han sammanträffade med en ny utredningsman. Robert H lämnade delvis ny information. Protokollet över samtalet omfattar åtta sidor.

Under sommaren 1994 kontaktade Robert H åter sin senaste kontakt vid PU angående ett sammanträffande. Denne utredningsman hade i april 1993 visserligen lämnat PU men gick ändå med på ett sammanträffande under sin semester i Stockholms skärgård. Över sammanträffandet förde utredningsmannen anteckningar omfattande tre sidor.

Under tiden augusti 1994 till mars 1995 skickade Robert H brev och andra handlingar till samme utredningsman. Denne har vidarebefordrat detta relativt omfångsrika material till PU och vid ett par tillfällen har han gjort egna översättningar och sammanfattningar av materialet omfattande ett 20-tal sidor.

Efter mars 1995 har Robert H inte avhört.

Palestinsk grupp i Sverige. Avsnittets till omfånget näst största uppslag rör delvis samma omständigheter som uppslaget angående Robert H och dennes uppgifter. Bl.a. omtalas Abo T. Dessutom förekommer Stefan N, jfr uppslaget *Män på kafeteria i Malmö*.

I augusti 1989 kontaktades PU av personal på Kronobergshäktet. De hade en intagen man, Stefan N, som ville lämna uppgifter angående statsministermordet. Stefan N berättade att en palestinsk grupp i Sverige låg bakom mordet på Olof Palme. Gärningsmannen var död. Han hade varit ombord på det flygplan som sprängdes över Irland sommaren 1989. Den som planerat mordet var ledaren för gruppen, Kali C.

Kali C drev restaurang "Flagstaff" i frihamnen. Gruppen bestod av sju namngivna personer. Under oktober gjordes registerslagningar på samtliga i uppslaget förekommande personer. Flera av dem var tidigare dömda för våldsbrott och tillgreppsbrott.

I februari 1990 kontaktades PU av Stockholmspolisen som då handlade en anmälan om grov misshandel mellan palestinier. I det materialet fanns uttalanden som tydde på att de inblandade männen kunde vara terrorister. – Härefter gjorde PU registerslagningar avseende de personer som varit inblandade i misshandeln. I samband härmed gjordes också en registerslagning på Abo T. Abo T hade under 1989 dömts för medhjälp till mord, försök till mord och allmänfarlig ödeläggelse till livstids fängelse.

I en promemoria, troligen från 1993, redovisas en viss sammanfattande utredning i uppslaget.

Vissa från granskningssynpunkt illustrativa uppslag

Jocop M. I april 1986 infördes en palestinier, som skulle utvisas från Sverige, till polisen. Palestiniern, som kallade sig Jocop M, misstänktes för att uppehålla sig i Sverige under falsk identitet. Enligt handläggaren på utlänningsroteln hade mannen dödat minst 15 personer i Beirut, däribland kvinnor och barn. Han skulle också vara sprängutbildad och uppträda iskallt. Han hade gått i någon form av behandling t.o.m. den 28 februari 1986. När han omhändertogs av polisen hade han en tidningsbild med Olof Palme inringad på sig.

I en promemoria daterad i början av september 1986 redogjorde säkerhetspolisen för handläggningen. I samband med att Jocop M infördes till polisen hade Marita M hört av sig. Marita M kände Jocop M väl. I slutet av augusti 1986 förhöordes hon av säkerhetspolisen. Hon trodde att Jocop M fanns kvar i Sverige.

Ett par dagar efter förhöret med Marita M kontaktade en socialsekreterare säkerhetspolisen och berättade att hon hade Jocop M hos sig. Via tolk uppgav Jocop M att han blivit kallad till ett förhör i april 1986. Han hade då tagits i förvar på grund av ett utvisningsbeslut. Efter åtta-nio dagar hade han släppts. Han hade ringat in Olof Palme på en tidningsbild som ett minne av denne. Jocop M uppgav sig vara gift med Antwanet K, som bodde i Spånga. Enligt socialsekreteraren hade regeringen avslagit Jocop M:s ansökan om uppehålls- och arbetsstillstånd den 6 februari 1986. Beslutet hade delgivits Jocop M på morddagen, dvs. den 28 februari. Säkerhetspolisen konstaterade slutligen att det på pastorsexpeditionen inte fanns några uppgifter om att Jocop M bodde i Spånga.

I februari 1996 – nästan tio år efter att Jocop M aktualiserades i PU – förhöordes han på nytt av PU. Jocop M drev en livsmedelsaffär i Spånga. Han berättade att han var från Beirut och att han kom till Sverige som politisk flykting i maj 1985. Han erhöll permanent uppehållstillstånd 1991. I samband med att det i början av hans vistelse i landet uppstod oklarheter om hans identitet satt han häktad under åttanio dagar. Därefter hade han utvisats och transporterats till Berlin, men blev sedermera återförd till Stockholm. Beträffande bilden på Olof Palme berättade Jocop M att han, som var konstnärligt lagd, hade sparat denna för att vid ett senare tillfälle kunna göra en teckning av Olof Palme. Om den 28 februari 1986 uppgav Jocop M att han då bodde hemma hos Marita M. De hade varit hemma under kvällen och genom ett telefonsamtal från en väninna till Marita M, fått kännedom om mordet.

I februari 1996 förhöordes också Marita M. Hon berättade att hon varit tillsammans med Jocop M från november 1985. Han hade inte varit politiskt aktiv. De befann sig båda i hennes lägenhet i Vällingby under fredagskvällen den 28 februari 1986. Följande dag, tidigt på morgonen, hade en väninna ringt och talat om vad som hänt.

Anmälan till Radionämnden. I oktober 1987 uppsöktes PU av Agneta S. Hon överlämnade två brev. Det ena var en kopia av en anmälan som hon gjort till Radionämnden i april 1983. I anmälan framför hon synpunkter på ”den enkelspårighet i nyhetsrapporteringen som har kommit till uttryck i samband med Yassir Arafats Stockholmsbesök” och hon anmärkte särskilt på rapporteringen då Olof Palme höll tal i Storkyrkan. Hon skrev bl.a. ”Vidare kräver undertecknad att ni inom Radionämnden bör granska John R:s yttrande i söndagens ’Rakt på sak från Religionsredaktionen’, där han använde formuleringen ’Olof Palme kunde knappt genomföra sitt tal, därför att judar i den fullsatta Storkyrkan skrek glåpord mot honom och buade’”. Det andra brevet var en kopia av Radionämndens beslut. I beslutet redogör Radionämnden för programledaren John R:s uttalanden och nämnden konstaterar därefter att programinslaget inte strider mot radiolagen eller avtalet mellan staten och Sveriges Riksradio. Av en av PU i samband med besöket upprättad anteckning framgår att Agneta S inte verkade psykiskt frisk och att hennes uppgifter inte hade något samband med mordet på Olof Palme.

I mars 1994 har PU låtit göra en registerslagning på John R.

Besök vid finska ambassaden i Beirut. Den 14 mars 1986 erhöll säkerhetspolisen meddelande om att finska ambassaden i Beirut föregående dag haft besök av en engelsktalande, välklädd och ”saklig arab”. Denne hade uppgivit att han hade brådskande uppgifter att lämna om mordet

på Olof Palme. Mannen, som kallade sig Khalil K, var beredd att träffa företrädare för mordutredningen i Beirut eller Aman. Den 14 mars 1986 hade mannen på nytt besökt ambassaden. Han hade upprepat sitt önskemål och uppgivit att mordet utförts av en statlig säkerhetstjänst.

Uppslaget inkom till PU från säkerhetspolisen i februari 1991 och är därför först då registrerat. Det innehåller en i april 1991 gjord tjänsteanteckning som lyder ”Det finns vid Säpo inga ytterligare uppgifter ang. detta tips. Personen med namn Khalil K finns ej registrerad. Av detta dras slutsatsen att tipset ej är uppföljt/O.P.”

Brev från polsk dam. Ett sent uppslag i avsnittet innehåller ett brev som via Sveriges ambassad i Warszawa kom in till PU i mars 1995. Brevet som är skrivet på polska översattes av säkerhetspolisen. Avsändare var en anonym kvinna som sade sig bo i en namngiven by i sydvästra Polen. Kvinnan berättade om en fransktalande person med ”mellanösternutseende” som i februari 1986 under några dagar bodde hos en grannfamilj. Mannen, som sades eventuellt vara iranier, indier eller algerier hade haft ett förhållande med dottern i grannfamiljen. Grannfrun hade berättat att hon funnit en grovkalibrig revolver gömd i mannens resväska. Mannen hade, enligt grannfrun, förklarat att ”man bör slå ihjäl olämpliga ledare”. I grannfamiljen hade det talats om att mannen skulle resa till Sverige. Två veckor före mordet på Olof Palme flyttade han ifrån familjen. När ”fantombilden” publicerades tyckte sig brevskriverskan känna igen mannen som bott hos grannfamiljen. Först nu vågade hon tillskriva svenska myndigheter om saken. Hon hade väntat på att grannfamiljen själv skulle anmäla saken. Eftersom grannfamiljen hade goda kontakter med polska myndigheter fruktade hon att saken skulle ha tystats ner om hon anmält det hela. Myndigheterna skulle dessutom inte ha kunnat garantera henne något personligt skydd.

Brevskrivaren lämnade namn och adress till grannfamiljen. Hon lämnade dessutom ett ganska detaljerat signalement på mannen. På den svenska översättningen finns följande anteckning gjord. ”[Övers. anm. utifrån språket: Brevskrivaren har ett ”bildat” språk, med bara några få stafvel. Brevet verkar ”seriöst”, ger inte det så vanliga intrycket av psykisk störning eller ev. ”hämdlystnad” mot grannarna]”

Det finns – förutom översättningen – inga dokumenterade utredningsåtgärder i ärendet.

5.5 Avsnitt HE – ”EAP” (Europeiska Arbetarpartiet)

Allmänt

Avsnittet ”EAP” (HE) rör tips angående EAP och personer med anknytning till EAP. Avsnittet är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H) och består av omkring 160 uppslag.

Redan den 1 mars 1986 kom flera tips in angående att personer med anknytning till EAP kunde vara involverade i mordet på Olof Palme. Under årens lopp har ungefär 200 sådana tips kommit in till PU. De flesta tipsen kom in de första veckorna efter mordet.

I avsnittet finns visst bakgrundsmaterial. Det finns femton promemorior upprättade av säkerhetspolisen som beskriver EAP och dess förgreningar samt fem promemorior angående vissa EAP-medlemmar. Materialet har kompletterats med uppgifter från FBI. De flesta av promemoriorna har upprättats 1982 – 1985. Vidare finns en promemoria författad av Johan Enegren vid Sveriges generalkonsulat i New York den 6 april 1986 angående Lyndon LaRouche (EAP:s grundare) och en promemoria författad av Anders Ferm den 6 juni 1986 med titeln ”Några teorier rörande mordet på Olof Palme och information om LaRouche/EAP”.

Det finns också tre listor med uppgifter om personer med anknytning till EAP. En av listorna är upprättad av säkerhetspolisen och består av 78 namn och personnummer.

Beträffande EAP m.m. finns vidare en 1990 upprättad sammanställning (avsnitt HÖ). Den redovisas sist i detta avsnitt.

Avsnittet avviker således en del genom att det innehåller viss basutredning.

Bokbordet i Hallunda centrum den 28 februari 1986

Den 1 mars 1986 hörde Margareta D och två anonyma uppgiftslämnare av sig till PU och berättade att några personer den 28 februari 1986 hade haft ett bokbord uppställt i Hallunda centrum. Personerna vid bokbordet hade delat ut flygblad och uttalat sig hätskt mot Olof Palme. Senare i mars 1986 hörde ytterligare fyra personer av sig till PU med liknande berättelser. Tips av samma innebörd kom även in senare.

Enligt flera av tipsen sköttes bokbordet av två män. Enligt några tips fanns även en kvinna med vid bokbordet. En tipsare angav att en av männen bröt på finska; en annan berättade att en av männen bröt på amerikansk engelska.

Den 22 april 1986 besökte två polismän Hallunda centrum och talade med personalen i några av butikerna där. Ingen av dem som tillfrågades hade lagt märke till någon demonstration i Hallunda centrum den 28 februari 1986. Vid kontakt med Huddingepolisen fick PU upplysningen att bl.a. ”Schillerinstitutets kulturella verksamhet” – vilken har anknytning till EAP⁷ – hade haft tillstånd till demonstrationer i Hallunda centrum alla fredagar i februari 1986 kl. 9.00 – 18.00.

Flera personer med EAP-anknytning förhöordes angående vem som hade stått vid bokbordet den 28 februari 1986. Även en rad andra utredningsåtgärder vidtogs. Någon klarhet nåddes dock inte.

I en kort promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 2 juli 1986 föreslås att ärendet avskrivs. I promemorian har antecknats följande. ”Av förhören framgår att det sannolikt är EAP som haft sina bokständer och namnlistor i Hallunda centrum 860228. Hos polisen i Huddinge finns inga anteckningar om tillstånd till demonstration denna dag. Ej heller finns någon uppgift om något ingripande där.” (Uppgiften om att det inte fanns något tillstånd för demonstration den 28 februari 1986 torde dock vara felaktig. Som framgått ovan hade Schillerinstitutets kulturella verksamhet tillstånd för en demonstration den dagen.)

Uppslag angående vissa personer med anknytning till EAP

Michael E. Den 6 mars 1986 kontaktades säkerhetspolisen av en uppgiftslämnare som var kriminalinspektör. Han hade den 6 februari 1986 förhört Michael E angående ett ärende om brott mot skattebrottslagen. Michael E hade då uttalat ett klart hat mot Olof Palme och en stor oro över att denne snart skulle resa till Sovjetunionen. Michael E var påfallande lik den bild av den misstänkte mördaren som publicerats i tidningarna (fantombilden). Den 16 april 1986 förhöordes kriminalinspektören varvid denne lämnade något utförligare uppgifter.

Ytterligare fem personer tipsade PU i mars 1986 angående Michael E:s likhet med fantombilden.

Den 11 april 1986 förhöordes Michael E. Han berättade bl.a. följande. På kvällen den 28 februari 1986 var han på EAP:s kontor på Nathorstvägen i Stockholm. Omkring kl. 22.00 lämnade han kontoret och åkte – troligen med tunnelbana – till sin bostad. Han mindes inte om han var ensam eller om det fanns andra kvar på kontoret. Om någon

⁷ I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 3 september 1985 anges att Schillerinstitutet är en underorganisation till EAP i Sverige. Vidare anges att institutets målsättning är att stärka västalliansen samt att främja de tysk-amerikanska förbindelserna i synnerhet och de västeuropeiska-amerikanska förbindelserna i allmänhet.

annan var kvar, var det troligtvis Ulf S och i så fall kunde han ha fått skjuts till sin bostad i Ulf S:s bil. Han bodde tillsammans med Patrik K som kunde minnas vid vilken tid han kom hem på kvällen. Han fick kännedom om mordet först dagen därpå genom att läsa tidningarna.

Vid ett nytt förhör i slutet av maj 1986 ställdes frågor till Michael E angående EAP-demonstrationer vid Olof Palmes besök i New York, USA, i oktober 1984. Han berättade bl.a. att han hade varit med om att ordna en demonstration utanför det hotell där Olof Palme bodde och en annan utanför Anders Ferns bostad.

I januari 1992 utfördes en slagning beträffande Michael E.

Ulf S. Den 1 mars 1986 berättade en person per telefon att han hade sett Ulf S vid EAP-möten och att denne hade uppträtt hysteriskt och konstigt. Ulf S hade uttalat sig på ett sådant sätt att han måste undersökas med anledning av mordet på Olof Palme. Uppgiftslämnaren anförde även att det signalement för mördaren som sänts ut stämde med Ulf S utseende. Ytterligare nio tips med liknande innehåll kom in till PU i mars 1986. Enligt ett av dessa tips hade Ulf S i december 1984 sagt att EAP hade planer på att mörda Olof Palme.

Den 21 april 1986 förhördes Ulf S. Han berättade bl.a. följande. Han anslöt sig till EAP 1973. Han var samtidigt medlem i SSU men uteslöts därifrån efter det att han hade framfört sina idéer om den ekonomiska världsordningen. Han var redaktör för EAP:s tidning "Stoppa knarket" och hade varit skribent för tidningen "Ny solidaritet". Han hade vid tre tillfällen om vardera ungefär en månad besökt EAP:s Europakontor i Wiesbaden i Västtyskland. Trots Olof Palmes alla fel hade EAP-ledningen aldrig diskuterat något annat än att bekämpa Olof Palme med vanliga politiska medel. Att använda sig av våld skulle bara få motsatt verkan. Däremot var det sannolikt att Sovjetunionen kunde ligga bakom mordet. Den 28 februari 1986 var han tillsammans med sin fru på EAP:s kontor till kl. 23.00. De stängde kontoret och åkte hem till bostaden. Michael E fanns på kontoret till omkring kl. 21.30. Patrik K var där till kl. 21.00. På särskild fråga svarade han att han personligen inte haft någon kontakt med Viktor G.

I maj 1988 utfördes en slagning beträffande Ulf S.

Clifford G och Kerstin G. Den 1 mars 1986 kom det in ett anonymt tips till PU angående Clifford G. Den som lämnade tipset berättade att Clifford G var en mycket aktiv EAP-medlem som hade uttalat sig väldigt hätskt mot Olof Palme samt att Clifford G:s längd, hårfärg och ålder stämde väl överens med signalementet för mördaren. Senare i mars 1986 kom det in några mera allmänt hållna tips angående Clifford G och hans hustru Kerstin G (ordförande i svenska EAP). En biografvaktmästaren på Grand, som arbetade på biografen under mord-

kvällen, har på annat ställe i utredningen uppgett att han sett en bild på Kerstin G. Han tyckte att hon var påfallande lik en kvinna som han hade sett på Grand den kvällen.

Kerstin G förhöordes i april 1987. Hon berättade bl.a. följande. Hon och hennes man fick en son den 17 januari 1986. Hon medverkade inte vid något bokbord under de sista månaderna av graviditeten och inte heller efter det att sonen föddes. Hon var inte helt säker på vad hon hade gjort under dagen den 28 februari 1986 förutom att ta hand om sin son. Hon kunde ha varit inne på EAP:s kontor någon gång vid kl. 16.00. På kvällen var hon och hennes man hemma och åt middag. Därefter såg de en konsert med en israelisk dirigent på TV. Vid kl. 22.00 – 23.00 gick de och lade sig. Hon och hennes make hade redan före mordet bestämt sig för att lämna EAP. De hade varit aktiva i partiet sedan 1974 – 1975. Hon ansåg det vara uteslutet att någon av de aktiva EAP-medlemmarna skulle ha utfört mordet på Olof Palme. Hon hade ingen kännedom om att det skulle ha förekommit någon vapenutbildning inom EAP eller att EAP-medlemmar skulle ha haft tillgång till vapen. Familjen reste till USA i slutet av april 1986. Hon och hennes make hade sedan dess inte haft någon kontakt med EAP.

I maj 1987 samtalade en utredningsman från PU med Clifford G och Kerstin G i USA. Med vid samtalet var även en FBI-agent. Kerstin G upprepade att hon tillsammans med familjen hade varit hemma under kvällen den 28 februari 1986. Clifford G berättade att han liksom sin hustru hade avvecklat engagemanget i EAP. Han hade tidigare skrivit artiklar i Executive Intelligence Review (EIR, en EAP-tidskrift) om den militära utvecklingen i Sovjetunionen och Europa. Han hade även erbjudit kommandörkaptenen Hofsten att skriva en artikel i EIR. Denne hade emellertid avböjt erbjudandet. I mars 1986 arrangerade han ett möte i Stockholm med bl.a. f.d. Natochefen för Europa, ambassadörer m.fl.

I maj 1988 utfördes också en slagning beträffande Clifford G.

John H. Den 1 mars 1986 kontaktade en anonym person PU per telefon och berättade att han sedan tonårstiden hade känt John H samt att denne var medlem i EAP och vid flera tillfällen hade uttalat sitt hat mot och även hotat Olof Palme. Flera liknande tips kom in till PU i mars 1986. En del av dem innehöll även uppgifter om att John H var lik fantombilden.

John H förhöordes den 24 mars och den 17 juni 1986. Han berättade bl.a. följande. Han anslöt sig till EAP 1975. Hans fru anslöt sig något senare. Sommaren 1983 begärde de samtidigt utträde ur partiet. När han lämnade "sekten" blev han och hans familj förföljd. Man körde runt med bilar efter honom och kallade honom för KGB-agent m.m.

Han har sedan – bl.a. genom att medverka i artiklar i Svenska Dagbladet och andra tidningar – offentligt tagit avstånd från EAP.

John H berättade att EAP fick goda inkomster genom att sälja trycksaker. Mest vinstgivande var nidsbilder av och nidskrifter om Olof Palme. Han träffade LaRouche i Wiesbaden 1983. LaRouche hade många beväpnade vakter. Efter detta besök bestämde han sig för att lämna EAP. Han kunde tänka sig att EAP hade något slags desinformationssyfte, dvs. hade som syfte att sprida förvirring. EAP hade kontakter med Alf E. Denne hade pengar och ett mycket utvecklat hat mot Olof Palme. Han ansåg det vara absurt att tänka sig att EAP skulle vara inblandat i mordet.

Uppslaget angående John H innehåller även en promemoria av den 18 april 1983 upprättad av säkerhetspolisen.

J och K. Den 1 mars 1986 kontaktade en uppgiftslämnare PU och lämnade ett tips om EAP och J. Uppgiftslämnaren berättade att han vid flera tillfällen varit i kontakt med EAP och att han trodde att det var någon från EAP som hade mördat Olof Palme. Vidare uppgav han att han 1980 hade träffat EAP-medlemmen J på en färja mellan Trelleborg och Sassnitz och att denne hade uttalat att "Palme borde vara död".

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 2 mars 1986 anges att K, aktiv inom EAP, hade gjort sig skyldig till bedrägerier och narkotikabrott samt enligt en notering i spaningsregistret var misstänkt för ett bombhot mot Socialdemokratiska partiets valvaka i Stockholm natten till den 17 september 1979.

I en av Malmöpolisens den 3 mars 1986 upprättad handling beskrevs J som en fanatisk ledare inom EAP. I samma handling uppgavs att K skulle ha bombhotat Socialdemokratiska partiets lokaler i Stockholm i samband med valvakan i september 1979. Enligt Malmöpolisens skulle K bo hos J på en adress utanför Stockholm.

Den 12 mars 1986 hölls ett förhör med den uppgiftslämnare som sammanträffat med J under en färjetur 1980. Uppgiftslämnaren pekade vid en fotokonfrontation ut bl.a. J.

Drygt fem år senare, i maj 1991, utfördes en slagning beträffande uppgiftslämnaren. Det framkom bl.a. att han 1981 hade dömts för grovt narkotikabrott. I juni 1991 förhördes uppgiftslämnaren på nytt. Han berättade bl.a. att han aldrig hört några personer inom EAP uttala att de skulle döda Olof Palme men att han ändå tyckte att de uppträdde på ett sådant sätt att han hade fog för sina misstankar om att EAP låg bakom mordet.

Hösten 1993 undersökte PU om J bodde kvar på den adress som uppgetts 1986. Fastighetsägaren meddelade att J sagt upp sin lägenhet i maj 1993 och sannolikt flyttat till Washington.

I december 1994 genomfördes slagningar på såväl J som K. Det framgick att K var efterlyst misstänkt för att ha begått brott. Vid en kontakt med ansvarig utredningsman i Helsingborg erhöles uppgift om att K skulle befinna sig utomlands.

Något förhör med K eller J har inte hållits.

Michael H. Den 6 mars och 2 april 1986 fick polisen i en mindre stad tips om att Michael H hade sagt att han skulle mörda Olof Palme och att han hade en revolver som man kunde skjuta genom säkerhetsvästar med och att ammunitionen splittrades i kroppen.

Michael H förhördes den 8 april 1986. Han berättade bl.a. följande. Han var medlem i EAP:s lokala avdelning i staden. Han ansåg att Olof Palme hade sålt Sverige till Sovjetunionen. Före valet 1985 hade han till några vänner sagt att Olof Palme borde mördas. Han hade dock sagt det på skämt. Han kunde ha sagt att det gick att skjuta genom säkerhetsvästar med en viss ammunition. Han hade emellertid aldrig sagt att han hade en revolver. Den 28 februari 1986 kl. 14.00 – 22.00 arbetade han i sin fars gatukök. Därefter tills nästa dag var han barnvakt hos en bekant. Michael H:s uppgifter om sina förehavanden den 28 februari 1986 bekräftades av hans mor och far samt den person han var barnvakt hos och ytterligare en bekant.

Övrigt

Utöver vad som här redovisats finns ytterligare uppslag kring personer med anknytning till EAP. Eftersom de synes vara av än mindre intresse redovisas de inte.

Sammanställning

Den 20 juni 1990 upprättades i PU en åttasidig promemoria benämnd "Avsnitt HE – Redogörelse och förslag". I promemorian uppges att avsnittet om EAP vid denna tidpunkt innehöll 130 uppslag, vilka samtliga gått igenom och delats in i olika block. Till "block 1" hänfördes sådana uppslag som var av en mer allmän karaktär, t.ex. uppslag som består av insända tidningsklipp. Samtliga uppslag i detta block borde läggas ad acta. Till "block 2" hänfördes uppslag som inte kunde kopplas till personer, t.ex. demonstrationer och incidenter i samband därmed. Också dessa uppslag borde läggas ad acta. Till "block 3" hänfördes ett 20-tal uppslag rörande enskilda personer med påstådd anknytning till EAP och där ytterligare utredning inte bedömdes påkallad, t.ex. på grund av att personerna hade alibi eller kunde uteslutas av

andra skäl. Till "block 4" hänfördes 17 uppslag som promemorieförfattaren ansåg borde utredas ytterligare. Bland dessa nämndes uppslagen rörande "J", "K", John H och Ulf S. Under rubriken "Utredningsresultatet hitintills" uppges att det inte finns något konkret i materialet som tyder på att EAP som parti eller någon grupp inom EAP skulle ha med mordet att göra. Vidare uppges att enligt vad som är känt har EAP eller dess systerpartier runt om i världen aldrig använt sig av våld riktat mot politiker eller andra offentliga personer.

5.6 Avsnitt HF – "Scientologikyrkan"

Allmänt

Avsnittet HF rör Scientologikyrkan och personer med anknytning till Scientologikyrkan. Avsnittet är ett underavsnitt till Politiska motiv (H) och består av 26 uppslag.

Några uppslag rör tips om personer som hade anknytning till Scientologikyrkan och skulle ha haft tillgång till skjutvapen eller ha sagt att Olof Palmes borde dödas. Flera uppslag består av förhör med personer som tidigare varit medlemmar i Scientologikyrkan men sedan "hoppat av" eller uteslutits och som berättat om Scientologikyrkans verksamhet och dess eventuella motiv för att mörda Olof Palme. Exempel på motiv som angavs var skattemyndigheters strävan att skattlägga kyrkans verksamhet som vanlig företagsamhet och Justitiedepartementets avslag på kyrkans ansökan om att få tillstånd att anordna vigslar. De flesta övriga uppslag innehåller allmän information om Scientologikyrkan. Vid två tillfällen har PU tagit emot besök av representanter från Scientologikyrkan som önskat informera sig om polisens utredning vad gäller Scientologikyrkan.

I det följande redovisas det största uppslaget och några informationsuppslag.

Beträffande Scientologikyrkan finns också en 1990 upprättad sammanställning. Den redovisas sist i detta avsnitt.

Tips från Per S

Den 14 mars 1986 kontaktade advokaten Per S Stockholmspolisen per telefon och Sundsvallspolisen vid personligt besök. Han berättade bl.a. följande. Han företrädde en kvinna i ett ärende om äktenskapsskillnad. Hennes make – A – tillhörde Scientologikyrkan. A hatade myndigheter. Kvinnan hade berättat att A hade besökt Scientologikyrkan i USA och där tränat sig att skjuta med revolver.

Den 29 april 1986 lämnade Per S ytterligare uppgifter till PU. Han berättade bl.a. följande. Han hade i brottmålet mot ”bombmannen” från några vittnen fått höra att Scientologikyrkan hade en dödslista och att Olof Palme stod högst upp på denna lista.⁸ Han trodde att Hannu H var den som hade placerat ut bomberna men att denne inte hade styrts av Lars T utan av Scientologikyrkan. Scientologikyrkan hade vänt sig ”i vrede” mot staten i de länder där Scientologikyrkan inte längre fått åtnjuta skattefrihet, bl.a. Sverige. Scientologikyrkan brukade använda sig av ”dirty tricks” innebärande ren personföljelse mot avhoppare m.fl. Efter det att Per S:s kvinnliga klient hade separerat från A hade Scientologikyrkan utsatt henne för ”terror”.

I slutet av maj 1986 förhöordes kvinnan. Hon berättade bl.a. följande. Hon hade tidigare varit gift med A. De fick kontakt med Scientologikyrkan 1972. A var ”missbrukare” men blev av med sitt missbruk och blev en fanatisk medarbetare i Scientologikyrkan. De drog sig ur Scientologikyrkan 1975. De tog emellertid åter kontakt 1980 och startade ett behandlingshem för narkomaner i Narconons regi. Hon delade inte Scientologikyrkans uppfattningar i alla frågor och blev därför utsatt för en mängd trakasserier från Scientologikyrkan. Bl.a. förbjöds hon att träffa A. Hon hade dock aldrig hört talas om att Scientologikyrkan utövade fysiskt våld mot någon. 1985 reste A till Florida i USA och befann sig där i tre månader. I ett brev till deras son skickade A med några fotografier av sig själv med revolver. I februari 1986 var A hos Scientologikyrkan i Florida i ungefär en månad. Han var sedan hemma några veckor innan han i mars 1986 åkte till Los Angeles. Hon misstänkte inte att A skulle ha någonting med mordet på Olof Palme att göra.

I slutet av maj 1986 förhöordes även A. Han berättade bl.a. följande. Han var medlem i Scientologikyrkan och föreståndare för ett behandlingshem som bedrevs i Narconons regi. Narconon var en från Scientologikyrkan fristående organisation men man hade dock samma utbildningsprogram som Scientologikyrkan. Vidare fanns en koppling mellan Narconon och Scientologikyrkan genom föreningen Social Coordination. Han reste till USA den 22 januari 1986 och kom tillbaka tre veckor senare. Lite senare besökte han USA igen, från den 21 mars till och med den 29 mars 1986. Vid det första besöket i USA hade han tillsammans med en kamrat provskjutit en ”cowboy-revolver” – eventuellt en ”45:a” – på en skjutbana. Den 28 februari 1986 var han hemma i sin bostad. Han hörde på radion att Olof Palme hade blivit skjuten.

⁸ Om bombmannen m.m., se redogörelsen för Per S:s uppgifter i kapitel 6, *Utredning avseende Christer P:s relation till ”bombmannen”*.

I september 1986 berättade en uppgiftslämnare bl.a. följande för polisen. Hon hade arbetat som kursledare på det aktuella behandlingshemmet under sommaren 1984. A hade då varit mycket avogt inställt till Olof Palme eftersom han tyckte att Olof Palme motarbetade Narconon. Påsken 1986 besökte hon Scientologikyrkan i Stockholm och träffade A. Litet senare passerade de platsen där Olof Palme hade mördats. A hade sagt att han hade varit i Stockholm under mordnatten. Han hade även sagt att han samma kväll hade sett en film som visades på biografen Rigoletto. A hade en lägenhet i Stockholm.

Senare i september 1986 hämtades A till en polisstation för ett nytt förhör. Han förhöordes av utredningsman V.⁹ A fick bl.a. frågan om det var riktigt att han den 28 februari 1986 befunnit sig i sin bostad i Nyland samt upplystes om att PU från annat håll hade fått information om att han hade varit i Stockholm den dagen och sett på nattbio på Rigoletto på Kungsgatan. A uttryckte tveksamhet och sade slutligen att han inte riktigt kom ihåg om han hade varit hemma eller i Stockholm. Han berättade att han hade fyra jaktvapen och att han hade licens för dessa.

I en promemoria författad av en utredningsman vid PU i november 1986 finns anteckningar om ett besök hos PU av representanter från Scientologikyrkan. Scientologikyrkans representanter var Mike R och Carl H från USA samt advokaten Lars E. De sade bl.a. följande. Mike R och Carl H var utsända till Sverige för att informera sig om de rykten som sade att Scientologikyrkan eller dess medlemmar var inblandade i mordet på Olof Palme. De var väl informerade om utredningen beträffande A och sade att de var villiga att hjälpa till med upplysningar om denne. Lars E hade träffat A. Han föreslog att de två amerikanska representanterna skulle försöka pressa ur A sanningen om vad denne hade gjort den 28 februari 1986. Amerikanerna var emellertid tveksamt inställda till att göra det. Utredningsmannen upplyste representanterna om att PU vid några tillfällen under våren hade talat med avhoppade medlemmar som hade lämnat uppgifter om Scientologikyrkan. Dessa hade berättat bl.a. att det fanns en underrättelseorganisation inom Scientologikyrkan som hade samlat uppgifter om Olof Palme och att Scientologikyrkan hade en dödslista med Olof Palme som första namn.

I två brev från en dansk uppgiftslämnare, daterade i november respektive december 1987, lämnas uppgifter om A och Scientologikyrkan. Uppgiftslämnaren skrev bl.a. att han tidigare hade arbetat hos Köpenhamns kriminalpolis i fjorton år men sedan 1982 var "selvstaendig virksomhedskonsulent". I breven berättade han utförligt om PU:s utredning beträffande A och Scientologikyrkans åtgärder be-

⁹ Om utredningsman V, se *Avsnitt N – "Viktor G"*.

träffande denne. Han upplyste även om att Scientologikyrkan anlitat privatdetektiven Bo S för att förhöra A. "Förhöret" hade varat i elva timmar. A skulle vid detta "förhör" ha berättat att han den 28 februari 1986 varit på samma biograf som Olof Palme och sedan gått till en annan biograf men kommit för sent till föreställningen. Enligt Bo S skulle A mellan biograferna ha följt det som beskrivits som "flyktvägen". Vidare skulle A av en advokat ha fått rådet att inte lämna några nya uppgifter till PU.

Till breven bifogade uppgiftslämnaren flera handlingar på engelska som hade upprättats inom Scientologikyrkan och som han hade fått från en bekant inom Scientologikyrkan (ca 60 sidor). Vissa av handlingarna rör Scientologikyrkans strategi för att motarbeta sina motståndare i Sverige och för att öka Scientologikyrkans anseende i allmänhet (exempelvis genom att knyta kontakter med fredsrörelser, Amnesty International m.fl.). I handlingarna understryks vikten av att knyta kontakter med personer som har stort inflytande i samhället. Andra handlingar beskriver i detalj PU:s utredning om A och hur amerikanska Scientologikyrkan agerade i förhållande till denna utredning. I en promemoria daterad i november 1986 redogör Mike R och Carl H för sin vistelse i Sverige. Sammanträffandet med utredningsmannen hos PU i november 1986 beskrivs tämligen ingående. Enligt dem hade utredningsmannen lämnat bl.a. följande upplysningar.

He --- said that he had in fact done the investigation into the Church based on some reports they had gotten from former Church members (he said 5 or 6 naming --- and ---, the two major squirrels in Sweden) and that this had started in mid April and gone through to the end of June.

He had at that time decided that the Church was definitely not involved and had dropped the matter. He also said that a witness had said that he had seen someone run into the adress of the Church shortly after the murder. He then took the witness to the Church, and when he saw the Church said that it was not in fact the same place he had thought it was!" (Namnet på de två avhopparna – "squirrels" – uteslutna här).

Vidare anges i denna promemoria att utredningsman V senare vid mötet skulle ha gjort klart att A inte var misstänkt för att ha mördat Olof Palme men att PU var intresserad av A eftersom denne inte kunde redogöra för vad han hade gjort den 28 februari 1986. Utredningsman V hade även sagt att han tyckte att A hade upprätt som ett nervvrak och inte längre fungerade normalt.

I en åttasidig promemoria har PU i mitten av april 1988 sammanfattat breven från den danska uppgiftslämnaren. Promemorian avslutas med bedömningen att de handlingar som hade bifogats breven innehöll många detaljer som gick att kontrollera och att handlingarna därför

framstod som äkta dokument från Scientologikyrkan. Vidare sägs att uppgiftslämnarens sätt att uttrycka sig visade att han var synnerligen väl insatt i Scientologikyrkans verksamhet.

I juni 1988 förhöordes A på nytt. A berättade bl.a. följande. Han var inte helt säker på om han hade varit i Stockholm den 28 februari 1986 eller om han hade varit där följande veckoslut. Det veckoslut han tillbringade i Stockholm inledde han med att stämma träff med en kvinna som han tidigare hade träffat genom sitt arbete. Hon skulle komma till hans lägenhet i Stockholms utkanter under kvällen. Vid kl. 21.00 hade hon ännu inte kommit och han insåg då att hon hade svikit honom. Han ringde då till en annan kvinnlig bekant och kom överens om att han skulle åka hem till henne omkring kl. 22.40. Med ett sexpack öl under armen åkte han dit. Just när han skulle ringa på dörren hörde han en irriterad mansröst från lägenheten som sade ”vad fan skall han hit att göra”. Han insåg att han inte var välkommen och gick därifrån. Han tog tunnelbanan omkring kl. 22.40. Han hade bestämt sig för att gå på nattbio och steg av vid T-centralen. Han gick först till Sergelteatern som emellertid inte visade nattbio. Därefter gick han över Hötorget till en biograf belägen på norra sidan av Kungsgatan. När han kom in på biografen sade damen i kassan att filmen hade börjat kl. 23.00 och pågått en god stund. Eftersom han hade tunna skor på sig och frös gick han in i salongen i alla fall. Han stannade kvar där i ungefär 30 minuter och gick sedan därifrån. Han kunde inte minnas biografens namn men tror att filmen hette ”Smaragdsbogen”. Han gick Kungsgatan och över Hötorget till T-centralen och åkte sedan hem. Han såg inte något anmärkningsvärt när han passerade Sveavägen. Han kunde inte minnas om han reste tillbaka till behandlingshemmet under lördagen eller söndagen.

I mitten av juni 1988 förhöordes en person som ansvarade för Narconons ekonomi i Sverige. Hon berättade att A inte misstänktes för några ekonomiska oegentligheter.

I augusti 1988 förhöordes privatdetektiven Bo S. Han berättade att han tidigare hade varit scientolog och att han hade fått uppdraget från Scientologikyrkan att tala med A. Vidare återgav han vad A hade sagt till honom. Dessa uppgifter stämmer väl med vad som A sade vid förhöret i juni 1988.

Informationsuppslag

I en promemoria upprättad inom PU den 21 april 1986 finns en kort redogörelse för Scientologikyrkan och en organisationsplan för Scientologikyrkan med närstående organisationer.

I augusti 1986 besöktes PU av Renko H och Jane K från Scientologikyrkans huvudkontor för Europa. Renko H och Jane K visade upp en artikel ur Aftonbladet från juli 1986 angående uppgifter om Scientologikyrkans samband med mordet på Olof Palme. De upplystes bl.a. om att någon spaning eller utredning beträffande Scientologikyrkan inte längre bedrevs mot Scientologikyrkan.

En promemoria upprättad av säkerhetspolisen i januari 1989 återger uppgifter som har inhämtats från FBI i Los Angeles. Uppgifterna rör Scientologikyrkan i USA och dess grundare Lafayette Ron Hubbard.

Förutom allmänna uppgifter om Scientologikyrkan finns flera uppslag som innehåller avhoppares berättelser om trakasserier från Scientologikyrkan.

Sammanställning

I januari 1990 upprättades inom PU en fyrsidig promemoria benämnd "Redovisning av avsnitt HF-Scientologikyrkan". Den har författats av den utredningsman som synes ha handlagt flertalet uppslag i avsnittet. I promemorian beskrivs avsnittets tre huvuddelar kortfattat: allmänna tips där Scientologikyrkan utpekats som palmefientlig och "i stånd till vad som helst", tips angående Ted G¹⁰ samt uppgifterna från Per S om en funktionär vid det Scientologikyrkan närstående Narconon. Beträffande förekommande motivbilder görs bedömningen att det är "svårt att tänka sig att sekten skulle reagera med våld i dessa avseenden – i vart fall i organiserad form". De enskilda uppslagen framställs som färdigutredda.

5.7 Avsnitt HG – "Övriga religiösa motiv"

Allmänt

Avsnittet Övriga religiösa motiv (HG) rör tips angående vissa religiösa organisationer och personer med anknytning till dessa. Avsnittet är registrerat som ett underavsnitt till Politiska motiv (H) och består av ett trettio-tal uppslag i två pärmar. De jämförelsevis mest innehållsrika uppslagen redovisas här.

¹⁰ Dessa tips är numera omregistrerade till Avsnitt HG – "Övriga religiösa motiv".

John T – European American Evangelistic Crusaders

Den 1 mars 1986 kontaktade en pastor inom Svenska Missionsförbundet PU. Han berättade att John T i USA ledde en organisation kallad European American Evangelistic Crusaders (EAEC) och att denne hade bett till Gud att Olof Palme skulle mördas. Några veckor senare kompletterade pastorn sina uppgifter och berättade att man inom vissa "parakyrkliga" rörelser hade haft ett stort hat mot Olof Palme och betecknade denne som djävulens redskap.

Sammanlagt har 24 tips med liknande innehåll kommit in till PU varav sjutton i mars 1986. Många av dem som har lämnat tips beträffande John T har berättat att de per post hade fått flygblad och kassetband med "predikningar" av John T. Flygbladen bär rubriker som "Djävulsdyrkarna vinner seger över den svenska kristenheten", "Sveriges ödestimma har nu slagit" och "Den stora lögnen". Ett av banden som har lämnats in till PU – "Sveriges ödestimma" – har av PU skrivits ut och sammanfattats på en sida. Bl.a. sägs att Olof Palme under sin studietid i USA arbetade för CIA, att han var med i en organisation som hade hand om utvecklingen av världsregeringen och att han var djupt inblandad i den sovjetiska underrättelsetjänsten.

I mitten av augusti 1986 förhöordes Gunnar R. Han berättade bl.a. följande. Han tillhörde en frikyrkoförsamling. Han hade kommit i kontakt med John T¹¹ på en "bibelskola". Han hade senare besökt John T i Sacramento i Kalifornien, USA. John T hade utvandrat från Sverige till USA omkring tjugo år tidigare och hade deltagit i bibelskolor för att sedan starta en församling. Denna församling utvecklades till organisationen EAEC. Han hade hjälpt John T med att ordna distributionen i Sverige för dennes skrifter och kassetband. Han hade hört att Olof Palme hade verkat för att avskaffa kristendomsundervisningen i skolan och att man i vissa kretsar därför ville "bedja bort" Olof Palme från posten som statsminister. Med detta menades emellertid inte att Olof Palme skulle dödas.

I augusti 1986 höll FBI i Sacramento i Kalifornien ett förhör med John T med anledning av mordet på Olof Palme.

I oktober 1986 kontaktade en uppgiftslämnare PU och berättade bl.a. följande. Han hade i september 1983 stött på en man på en uteservering på Manhattan i New York. De hade diskuterat den svenska fackföreningsrörelsen. Mannen var uppenbarligen identisk med John T. John T sade att han hade en plan för att knäppa Olof Palme.

¹¹ John T kallades här "Jan T", men det är uppenbarligen samme person.

I maj 1987 besökte en utredningsman från PU Sacramento och talade med John T i närvaro av två FBI-agenter och pastorn Gordon G. Uppslaget består av ett protokoll fört ”vid samtal med John T”.

John T berättade bl.a. följande. Han hade spelat in kassetband och upplyst människor om vad som hade hänt i Sverige genom Olof Palmes politik. Olof Palme hade bl.a. förstört skolundervisningen. Han hade inte bett för att Olof Palme skulle bli mördad. Han var emot våld och kunde inte acceptera mord som lösning på problem. Han hade av säkerhetspolisen blivit tillfrågad om han kände Viktor G och då svarat att han inte gjorde det. EAP var fortfarande kommunister. Dess ledare Lyndon LaRouche hade inte konverterat från sin ”pro-sovjetiska linje” även om rörelsen utåt gav sken av det. Olof Palme samt Willy Brandt, Indira Gandhi och Bruno Kreisky hade bildat en ”världsregering” och träffades varje år. Mordet på Olof Palme hade utförts av professionella som tidigare hade dödat Indira Gandhi. Han hade inte varit i Sverige sedan 1983 och hade ingen avsikt att resa dit igen eftersom han inte trodde ”klimatet” var så bra för honom. Han hade två eller tre dagar efter mordet på Olof Palme blivit uppringd av en person som hade sagt att han ville döda honom.

Slutligen tillfrågades John T om vad han kände till om World Anti Communist League (WACL). I protokollet anges följande: ”Det blev tyst en lång stund, sedan såg John T mig i ögonen innan han svarade, ’dom har jag aldrig hört talas om’, utan att det lät särskilt övertygande.”

Det senaste uppslaget beträffande John T består av en anteckning gjord i april 1990. I denna sägs att det inte hade framkommit något konkret som tyder på att de utskickade ”hatbanden” har någonting med mordet på Olof Palme att göra. Det förslogs att ärendet skulle läggas ad acta.

Ulf E – Livets Ord

I mars och april 1986 kom det in åtta tips med innebörden att Ulf E – som var ledare för ”Livets Ord” i Uppsala – eller någon annan inom Livets Ord kunde ligga bakom mordet på Olof Palme. Ytterligare sådana tips kom in i september 1986, juni 1994 och oktober 1996. Tipsen innehåller beskyllningar om att Ulf E hjärntvättade människor, att han sagt att socialismen var djävulens redskap samt att han vid bönemöten sagt att ”Sverige behöver en ny regering” och att ”Palme ska bort”.

I en promemoria upprättad av PU den 20 mars 1986 anges att bl.a. Livets Ord var en av flera ”religiösa sekter på den extrema högerkanten”. Enligt en annan promemoria upprättad av säkerhetspolisen

den 13 maj 1986 hade inget framkommit som tydde på att Livets Ord hade något med mordet på Olof Palme att göra.

Ulf S och Martinusvännerna

I slutet av maj 1986 kom det in ett tips från en uppgiftslämnare som uppgav att Ulf S var medlem i "Martinusvännerna" och att denne hade sagt att det av skrifterna framgick att Olof Palme skulle "ryckas bort".

Åtta år senare, i juni 1994, utfördes en slagning beträffande Ulf S.

I november 1994 förhördes Ulf S. Han berättade att han tidigare hade varit engagerad på den politiska högerkanten och sedan blivit medlem i Martinusvännerna. Martinusvännerna tror på en andlig vetenskap och en förlåtande ideologi. Den 28 februari 1986 var han i Göteborg. I november 1994 hölls också förhör med två vänner till Ulf S. En av dem sade att han tidigt på morgonen den 1 mars 1986 hade talat i telefon med Ulf S om "vad som hade hänt" och att Ulf S på kvällen den 28 februari 1986 hade varit på ett dansställe i Göteborg.

Vykortet till Kyrkornas världsråd m.m.

I detta uppslag – som är omfattande och innehåller ett tjugotal "underuppslag" – behandlas ett vykort som skickades till Kyrkornas världsråd i Geneve och teorier om detta. Där behandlas även flera religiösa sammanslutningar.

Den 14 mars 1986 skrev ambassadören Olle D ett brev till PU. Han skickade en kopia av ett vykort och berättade bl.a. följande. Han hade tidigare varit ordförande för Kyrkornas världsråds avdelning "International Affairs". Den 18 februari 1986 kom det ett vykort ställt till rådet i Geneve. Det var handskrivet och löd: "N'oubliez pas le 27 Février! A bientôt. City of Stockholm." Vykortets framsida bestod av en bild av Stockholms stadshus. Först efter Olof Palmes död väckte vykortet uppmärksamhet, eftersom man kunde undra vem som i Stockholm i mitten av februari kunde antyda att något av intresse skulle hända den 27 februari 1986. I kristna kretsar i Sverige var det ganska känt att Olof Palme hade medverkat vid konferenser som rådet hade anordnat.

Den 29 mars 1986 lämnade Sigbert A ett liknande tips angående vykortet. Han poängterade att på vykortet hade landet för adressaten (Schweiz) skrivits på tyska, meddelandet på franska och "City of Stockholm" på engelska. Senare kom det till PU in en promemoria författad av Sigbert A benämnd "Om vilsna profettankar före och efter mordet på Olof Palme". I promemorian sägs bl.a. följande. Kjell S hade varit ledare för "Förbedjare för Sverige" och varit med om att bilda

”Kristna Ambassaden” i Jerusalem. Kjell S hade i ett brev av den 12 mars 1986 beskrivit hur han 1983 hade varit med om att ordna bönedagar mot Olof Palmes inbjudan av Yassir Arafat till Stockholm. Vid ett sådant möte hade enligt Kjell S en profetia meddelats: ”Så skall skott ljuda och terroristdåd ske i ert lands huvudstad ...”. I en intervju i Svenska Dagbladet i september 1987 kommenterade Kjell S Arafats Sverigebesök 1983 och mordet på Olof Palme: ”Inbjuder man terrorism, så får man skörda terrorism. Det är en andlig lag. Vi såg faran i tid.”

I en promemoria upprättad inom PU i september 1987 sammanfattas ”en del religiösa uppslag som kan kopplas till Viktor G”.¹² I promemorian talas om en inte namngiven ”tolkare” av vykortet. Denne skulle ha sagt att vykortet kunde vara ett kryptogram varvid även bilden på vykortet kunde vara av betydelse. Stadshusets torn och byggnad skulle vara ett tecken på att Stockholm är identiskt med Babylon, skökan vid det stora vattnet. Vidare behandlas en ”sionistkongress” i Basel 1985 arrangerad av Kristna Ambassaden. Vid kongressen framkom att det skulle sändas ett varningsbrev till Olof Palme, i vilket man begärde att denne skulle ta ställning för Israel och flytta den svenska ambassaden i Tel Aviv till Jerusalem. I promemorian sägs även att det fanns en viss indikation om att Viktor G hade varit med vid kongressen. – I ett brev till RPS, Interpol, från Bundesamt für Polizeiwesen i Bern, daterat i december 1987, lämnas uppgifter om deltagarna vid kongressen i Basel 1985. – Därefter följer några ganska omfattande promemorior och anteckningar om olika ”nya” religiösa rörelser.

Två år efter det att saken aktualiserats, i februari 1988, lämnade en anställd vid SAS ett tips om att vykortet som hade sänts till Kyrkornas världsråd kunde härröra från en konferens om Stockholm som hade hållits i Geneve den 27 februari 1986. Några dagar senare kontaktade Lena S PU. Hon berättade att hon arbetade för Stockholms stad och bl.a. hade haft till uppgift att skicka vykorten. Därefter begärde PU in listor över de som inbjudits till konferensen och kunde konstatera att det borde stämma att vykortet hade skickats från Stockholms stad som en påminnelse om konferensen.

Ted G och Baghwan

Sammanlagt fjorton personer hörde av sig till PU och tipsade om att den numera avlidne sångaren Ted G kunde ha mördat Olof Palme. De flesta tipsen kom in i april 1986. Som exempel kan följande tips

¹² Om Viktor G, se *Avsnitt N – ”Viktor G”*.

nämnas. Olof Palme blev mördad för att han skulle "sälja" vårt fiskevatten till Sovjet. Detta kunde inte godtas av CIA, som därför anlidade den nyandliga grupp som leddes av Baghwan. Den 28 februari 1986 kom Baghwan till Sverige. Han hade inget visum och stannade därför endast på Arlanda flygplats i sex timmar. Han träffade Ted G, som senare på kvällen utförde mordet.

Två polismän från PU besökte Ted G i dennes bostad vid två tillfällen i augusti och september 1986. Ted G berättade bl.a. följande. Han hade lämnat Sverige i slutet av december 1985 och bott hos vänner i Oslo. De sista dagarna i februari 1986 reste han med tåg från Norge till Grekland där han träffade sin läromästare Baghwan. I hans pass fanns en stämpel från Jugoslavien av den 1 mars 1986. Någon gång under våren hade han talat med sin far på telefon och denne hade berättat att det gick rykten om att han var inblandad i mordet på Olof Palme. Han tog illa upp och valde därför att stanna utomlands längre än han från början hade avsett. Han kom tillbaka till Sverige i mitten av juli 1986.

5.8 Avsnitt HH – "Terroristorganisationer som ej hänförs till annat avsnitt"

Allmänt

Detta restavsnitt (HH) är registrerat som ett underavsnitt till "Politiska motiv" (H) och består av ett fyrtiotal uppslag. Det innehåller huvudsakligen tips och uppföljningar av tips om vissa utländska organisationer och myndigheter samt personer med anknytning till dessa. De organisationer och myndigheter som nämns är DINA (chilenska säkerhetspolisen), Röda brigaderna (Italien), RAF (Röda Armé-fraktionen, Västtyskland), ETA (Spanien), Sendero Luminoso (Peru), Mossad (Israeliska underrättelsetjänsten), PIRA (Nordirland) och ASALA (en armenisk organisation). Dessutom finns det tips beträffande indiska sikher och japanska extremister.

Av uppslagen synes de som gäller Townley respektive Stefano D vara av störst intresse. De redovisas nedan, men berörs även i kapitel 3.

Michael Townley och DINA (chilenska säkerhetspolisen)

Uppslaget gäller Michael Townley och DINA. Även Stefano D nämns. Utredningen beträffande denne finns emellertid registrerad i ett annat större uppslag som redovisas särskilt (se nedan).

Vid tre tillfällen i mars 1986 och i juli 1990 berättade Jose R för säkerhetspolisen i Malmö och Malmöpolisen att han från en ”källa” hade hört att Michael Townley – alias Roberto Thieme – och Julio I hade mördat Olof Palme på uppdrag av Pinochetregeringen i Chile.

I en promemoria från säkerhetspolisen i Stockholm av den 23 april 1986 sägs bl.a. att Roberto Thieme inte var känd i Spanien och att Julio I hade gripits i Spanien för eventuell inblandning i mordet på general Schneider 1970. I en annan promemoria upprättad av säkerhetspolisen i Stockholm i augusti 1990 sägs att ingen av personerna var kända vid säkerhetspolisen.

Enligt två anteckningar daterade i maj respektive juni 1986 hade Lisbeth Palme till Hans Holmér överlämnat några tidningsartiklar från januari-februari 1979. Artiklarna handlade om att Michael Townley på uppdrag av DINA hade mördat tre chilenska politiker. Vid förhör i USA skulle Michael Townley ha berättat att han hade fått order att mörda Olof Palme i Madrid 1976. I artiklarna nämndes även att Olof Palme stod på en särskild dödslista hos DINA.

I mars 1987 hölls ett möte hos UD:s kabinetssekreterare med företrädare för UD, RÅ och RPS. Mötet ägde rum på RÅ:s begäran och dokumenterades i en promemoria författad av Nils G Rosenberg vid UD:s politiska avdelning. Mötet, dess bakgrund och den promemoria det resulterade i är redovisat i kapitel 3, *UD:s roll i övrigt*.

I oktober 1987 skickade Sveriges ambassad i Washington ett telex till UD med viss information från U.S. State Department om att Chile hade vägrat att medverka till att finna de skyldiga till mordet på bl.a. Orlando Letelier i Washington.

I mars 1991 skickade den amerikanska ambassaden i London en promemoria till RPS, Interpol. Promemorian innehåller information från U.S. Marshals Service om var Michael Townley befann sig under 1986. Michael Townley hade gjort vissa resor inom USA. Man hade haft kontakt med honom på hans arbetsplats den 25 februari 1986 och därefter den 2 mars 1986. Han hade inte fått något amerikanskt pass. Hans fru hade lämnat ”the witness protection program” och återvänt till Chile.

Michael Townley har inte förhörts med anledning av mordet på Olof Palme.

Stefano D

Stefano D har utpekats som en italiensk terrorist. Han har haft samröre med Michael Townley. Han nämns i den ovan återgivna promemorian från UD. Uppslaget har 25 ”underuppslag”.

Den 18 januari 1986 hade Interpol i Rom skickat ett telexmeddelande till RPS, Interpol, om att Stefano D skulle ha rest till Europa med ett privat flygplan ägt av en tysk och att Stefano D hade använt ett förfalskat pass utfärdat i namnet Henry Verlere.

I en handling från säkerhetspolisen daterad i oktober 1986 framförs teorier om vem Stefano D kunde ha anlitat för att mörda Olof Palme. En person som nämns är Roberto F, som i Italien i sin frånvaro hade dömts till fängelse i nio år för mordförsök, mordbrand m.m. Roberto F, befann sig i England och hade "legat lågt" sedan en engelsk domstol hade avslagit en begäran om att han skulle lämnas ut till Italien.

I februari 1987 skickade UD kopior av två telexmeddelanden till Holger Romander, RPS, angående information om Stefano D. Meddelandena hade sänts från Sveriges ambassader i Washington respektive Bern. I januari 1987 besökte författaren Saul L – som hade skrivit en bok om mordet på Orlando Letelier – och journalisten Iona A – tidningen *Literaturnaja Gazetas* korrespondent i USA – Sveriges ambassad i Washington. Iona A berättade att Frederico F, en italiensk advokat, hade lämnat upplysningen att Stefano D var inblandad i mordet på Olof Palme. I februari 1987 ringde en person med förnamnet Antoine till Sveriges ambassad i Bern och berättade att han kände en person som hade hört att Frederico F visste vem som låg bakom mordet på Olof Palme.

Enligt ett telexmeddelande från Sveriges ambassad i Caracas i april 1987 greps Stefano D i Venezuela den 28 mars 1987 och utlämnades till Italien två dagar senare. Av ett brev till RÅ från åklagarmyndigheten i Florens i april 1988 framgår att RÅ samma månad hade gjort en framställning om förhör med Stefano D i Italien. RÅ inbjöds att närvara vid förhör i Florens i slutet av maj 1988.

Jörgen Almblad samt två utredningsmän var i Italien den 24-29 maj 1988. Resan redovisas i en särskild promemoria, där bl.a. följande framgår.

Den 25 maj 1988 träffade de doktor Trapani som ansvarade för utredningen beträffande Stefano D i Florensdistriktet. Trapani berättade bl.a. att Stefano D var misstänkt för att ligga bakom flera politiska mord i Italien, att vittnen i vissa brottmål mot denne hade tagit tillbaka sina uppgifter och att advokaten Frederico F hade avlidit i hjärtinfarkt i september 1987.

Den 26 maj 1988 besökte de doktor Lombardo – förundersökningsdomare i Florens – för att förbereda förhöret med Stefano D.

Den 27 maj 1988 hade de ett möte med doktor Vigna – även han förundersökningsdomare – som berättade att man hade funnit vissa skrivelser i Frederico F:s bostad. I en av skrivelserna fanns en hypotes om att Stefano D låg bakom mordet på Olof Palme. I en annan

skrivelse fanns teorier om ett samband mellan Lyndon LaRouches organisation och mordet. Skrivelserna verkade innehålla allmänna hypoteser hämtade ur tidningsartiklar.

Den 27 maj 1988 närvarade de vid ett förhör med Stefano D. Förhöret hölls i stadsfängelset i Florens med doktor Lombardo som förhørsledare. Vid förhöret fördes ett protokoll av doktor Lombardos sekreterare. Detta har översatts till svenska. Stefano D berättade bl.a. följande. Han visste ingenting om mordet på Olof Palme. Han hade befunnit sig i Caracas i Venezuela från september 1982 till april 1987. Han hade varit i Madrid vid Francos begravning 1975. Han hade emellertid inte träffat Michael Townley vid detta tillfälle. (I PU:s promemoria anges att Stefano D sade att han *hade* träffat Michael Townley i Madrid vid Francos begravning, vår anm.) Han hade däremot träffat Michael Townley i organisationen "Land och Frihet" i Chile. Han kände igen namnet Miguel F men kunde inte placera denne. Han hade sedan 1977 inte haft några förbindelser med Chile eller chilensare. Han hade träffat advokaten Frederico F i Caracas men han visste inte om detta hade skett före eller efter mordet på Olof Palme. Han kände inte Roberto F. Påståendena om att han skulle ha befunnit sig i Europa i januari och februari 1986 var falska. De svenska utredningsmännen kunde kontakta två advokater i Rom för att få namn på de personer som kände till att han hade varit i Venezuela vid tiden för mordet på Olof Palme.

Samma dag som förhöret med Stefano D hölls träffade de en chef hos kriminalpolisen. Han berättade att det var en opålitlig informatör som till den italienska säkerhetspolisen hade lämnat uppgifter om att Stefano D vid årsskiftet 1985-1986 hade kommit till Europa med ett privat flygplan.

Slutligen anges i promemorian att Jörgen Almblad hade kommit fram till att man från svensk sida saknade jurisdiktion för att själva ta kontakt med Stefano D:s advokater i Rom. Man skulle i stället göra en skriftlig framställning angående detta.

I ett "underuppslag" finns en sida med anteckningar från ett besök i Washington. Anteckningarna har förts efter samtal med Saul L. I anteckningarna anges bl.a. följande. Vid samtalet närvarade Saul L, Elisabeth Letelier (änka efter Orlando Letelier), FBI-agenten Robert A. Bousko och kriminalinspektören Sören M. Saul L berättade bl.a. om Stefano D samt Michael Townley och mordet på Orlando Letelier. Han framhöll flera gånger vikten av att man förhörde Michael Townley angående mordet på Olof Palme.

Alessandro S

Den 3 mars 1986 tipsade Rolf S, Häktet Göteborg, PU om att Alessandro S hade suttit häktad på Häktet Göteborg under hösten 1985 och att denne den 18 oktober 1985 hade skickat ett telegram till Olof Palme. Telegrammet innehöll ett hot mot Olof Palmes säkerhet för det fall regeringen fattade beslut om att Alessandro S skulle lämnas ut till Italien.

Den 14 november 1985 beslöt regeringen att Alessandro S skulle lämnas ut till Italien. Alessandro S var i Italien misstänkt för vissa högmålsbrott och väpnat rån. Regeringen erinrade om att han i Italien inte fick straffas för gärningarna såsom för politiska brott.

I ett telegram till Rikspolisstyrelsen från april 1986 meddelade Interpol i Rom att Alessandro S alltsedan den 29 november 1985 hade suttit i häkte i Rom; han hade således inte varit på fri fot den 28 februari 1986.

I en promemoria till Lars Jonsson från säkerhetspolisen i november 1994 återges telex-meddelandet från Alessandro S av den 18 oktober 1985. Meddelandet var ställt till "Statsminister Olof Palme and the cabinet ministers" och hade följande lydelse: "Dear Sirs, I warn you that I am the exile of Italy and I therefore represent my country, being also norman and norwegian, I tell you to free me within the next 24 hours or serious international repercussion will happen. Captain of savoia cavalleria. Alessandro S." Vidare sägs i promemorian att Alessandro S tillhörde den tyska vänsterextremistiska terrorgruppen RAF (Röda Arméfraktionen) och att han i Italien var efterlyst för kopplingar till högerextremism. Slutligen nämns att det i Italien fanns en vänsterextremistisk terroristgrupp benämnd Röda brigaderna.

5.9 Vissa avsnitt registrerade under "Politiska motiv" m.m.

5.9.1 Allmänt

Under denna rubrik redovisas resterande avsnitt som är registrerade under "Politiska motiv". Avsnitten rör högerextrema och nazistiska organisationer samt personer som bedömts ha anknytning till dessa. I detta avsnitt redovisas även utredningen avseende Alf E, som inte är registrerad under "Politiska motiv" utan i avsnitt D ("Allmänna tips").

5.9.2 ”WACL” (World Anti-Communist League) – avsnitt HI

Avsnittet består av sex uppslag.

Arvo H och Anders L

I mars 1987 besökte journalisten Håkan H PU och lämnade följande tips. Ungefär tio minuter efter mordet på Olof Palme ringde en man till ett par i Bromma och meddelade att Olof Palme var död. Paret hade fått uppfattningen att mannen hade slagit fel telefonnummer.¹³ Han hade kontrollerat olika telefonnummer och kommit fram till att den som ringde kunde ha avsett att ringa till Arvo H. (Det förutsatte att vederbörande slagit fel på två av sex siffror.) Arvo H var ledare inom WACL och representerade en politisk ytterlighet. WACL var en internationell sammanslutning med kontakter med olika exilorganisationer och regimer i världen. WACL brukade hålla årliga kongresser på olika ställen i världen. Den senaste kongressen hade hållits i San Diego i USA. WACL kunde kopplas till en mängd små organisationer som var extremt högerinriktade. Vidare hade Miro Baresic varit direkt kopplad till WACL när han jobbade som säkerhetsvakt i Paraguay. Anders L – aktiv inom Demokratisk Allians – hade haft kontakter med Arvo H. Dessa kontakter hade av okänd anledning upphört efter mordet på Olof Palme. Promemorian avslutas med en hänvisning till en redogörelse för WACL författad av Anders L.

I ett uppslag daterat i juni 1991 finns en skrivelse från journalisten Olle A registrerad. Skrivelsen rör Anders L som den 20 februari 1986 skulle ha lämnat ett kuvert adresserat till Olof Palme på regeringskansliet. I kuvertet låg en kopia av en notis från Ystads Allehanda från april 1918 som hade kopierats ur en jubileumsbok utgiven av tidningen. Notisen hade rubriken ”D:r Olof Palme död”. På kopian var ordet D:r överkorsat med en penna. Notisen handlade om en farbror till statsministern. I kuvertet fanns även ett ”politiskt dokument” undertecknat av Anders L. Samma dag lämnade han ett kuvert med likadant innehåll till UD.

Anders L hade förhörts i augusti 1987. Förhørsanteckningarna omfattar 32 sidor. I en bifogad promemoria sägs att det var svårt att få klara svar från Anders L och att svaren därför hade kortats ner till läsliga meningar. Anders L berättade bl.a. följande. Han hade skickat flera brev till säkerhetspolisen. Han hade även skickat ett brev till Olof

¹³ Det s.k. Brommanumret, se även *Avsnitt HB – ”Sydafrika”*.

Palme. Han hade för sig att Olof Palme skulle komma till Ystad och hade tänkt lämna information om ett jubileum där. Han hade tänkt lacka över orden ”doktor” och ”död” men det blev bara över ”doktor”. Han hade arbetat hos Arvo H på Baltiska Kommittén hos Baltiska Institutet och fick där viss anknytning till WACL. Hans arbetsuppgifter inom Baltiska Kommittén var att skriva kollektbrev, redigera ansökningar, m.m. Hans enda uppgift inom WACL var att försöka bekämpa inflytande från högerextremistiska och nynazistiska grupper. Han ansåg att WACL hade fått för stora proportioner i utredningen om mordet på Olof Palme. Vad han kände till så fanns det inte någon extremistisk organisation som var beredd att tillgripa våld. Så fort någon var beredd att göra detta höll man honom utanför eftersom man visste att han skulle motsätta sig detta. Han var hemma den 28 februari 1986 och talade vid tiden för mordet på Olof Palme i telefon med en person som han namngav. Telefonsamtalet varade i ungefär 45 minuter. Vidare bodde en 86-årig dam i hans lägenhet. Damen hade sagt att hon visste att han var hemma och att hon särskilt kom ihåg det på grund av en annan händelse som inträffat samma dag.

I januari 1992 genomfördes en slagning beträffande Anders L varvid det antecknades att han hade avlidit i november 1991.

I mars 1994 förhöordes en dotter till Arvo H. Hon berättade bl.a. följande. Hennes far var 80 år och av estniskt ursprung. Han ingick i estniska nationalrådet som hade säte i Stockholm. I sin kamp för att befria Estland från den sovjetiska ockupationsmakten hade han haft kontakter med WACL. Vissa fraktioner av WACL i Sydamerika var sannolikt nazistiska till karaktären. Hennes far och estniska nationalrådet var absolut inte nazistiska. Han var nära att avrättas av SS i Estland under kriget och tog avstånd från nazismen. Han hade anknytning till Folkpartiet. Han hade inte någon aversion mot socialdemokratin eftersom estniska rådet fick ekonomiskt stöd från de socialdemokratiska regeringarna.

Carl H

I november 1987 fick PU ett brev där det angavs att Carl H – ledare för Skånepartiet – var medlem i WACL och hade i radio sagt att han varit i Amerika och träffat WACL:s ledare. Vidare hade Carl H två månader efter mordet på Olof Palme i tidningen *Arbetet* skrivit att det var Olof Palmes eget fel att han blev skjuten och att ”vi hade varnat honom skriftligt 14 dagar innan”.

I december 1994 förhöordes Carl H. Han berättade bl.a. följande. Han hade vid några tillfällen skrivit till Olof Palme och även Malmö

arbetarkommun och kritiserat Olof Palmes politik i flera avseenden. Dessa brev hade emellertid inte innehållit några varningar. Han kände inte till att tidningen Arbetet hade haft någon artikel av eller om honom angående en varning till Olof Palme. Han visste inte vad WACL stod för. Natten mellan den 28 februari och 1 mars 1986 var han hemma med sin sambo i Malmö.

Allmänt angående WACL

I en åttasidig promemoria upprättad av en kriminalinspektör vid PU i mars 1988 redogörs för WACL. WACL grundades 1967 efter att "Anti-Bolsjevik block of Nations and Asian Pacific Anti-Communist Leagues" hade enats om att bilda en paraplyorganisation för organisationer mot kommunism. Första mötet hölls i Taipei i Taiwan. Taiwan kom sedan att bli en av organisationens främsta finansiärer. WACL håller möten en gång per år. Deltagarnas rese- och hotellkostnader betalas av organisationen. Sveriges Nationella Förbund (SNF) blev medlem i WACL 1979. SNF splittrades emellertid 1986.

5.9.3 "NRP" (Nordiska Rikspartiet) – avsnitt HJ

Avsnittet består av 38 uppslag.

Beträffande detta avsnitt finns också en 1990 upprättad sammanställning (avsnitt HÖ). Den redovisas nedan.

Karl A

Den 4 mars 1986 berättade en anonym person bl.a. följande. Karl A var medlem i NRP och hade vapen och ammunition. Karl A hade sagt att "det är vi som grejat Palme". Vidare hade han tidigare sagt att han skulle döda Olof Palme, Kjell-Olof Feldt och Hagge Geigert.

Samma dag som tipset kom in utfördes husrannsakan hos Karl A dels på hans egen adress i Stockholm, dels på en "c/o-adress" i en förort till Stockholm. I lägenheten i Stockholm fann man en revolver av äldre modell och en plastpåse med 57 patroner av "22 long typ". Vapnet och ammunitionen togs i beslag.

I en anteckning från säkerhetspolisen av den 26 mars 1986 anges att man vid husrannsakan hos Karl A inte hade funnit något som kunde härledas till någon nazistisk rörelse. Vidare antecknades att någon ytterligare åtgärd från säkerhetspolisen inte var aktuell.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i mars 1988 sägs att Karl A hos säkerhetspolisen inte var känd i några nazistiska eller andra sammanhang som kunde förknippas med mordet på Olof Palme.

Leif J

Den 4 mars 1986 berättade Knut B att han kände någon som hade skickat ett hotbrev till Olof Palme och undertecknat det med Knut B:s namn samt att kriminalpolisen i Sundsvall visste vem som hade skickat hotbrevet.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i juni 1986 anges att Leif J hade förhörts den 12 mars 1986. Leif J erkände att han sedan början av 1983 hade skickat hotbrev till Olof Palme och Sveriges Radio. Hotbreven undertecknades med andras namn, bl.a. Knut B. Han hade retat sig på Knut B:s alla insändare i Sundsvalls Tidning i vilka denne försvarade socialdemokratin. Den 28 februari 1986 var han hemma och tittade på TV. I promemorian finns en anteckning om att Leif J var sjukpensionär och "lite smått alkoholiserad" och enligt dem som kände honom skulle han inte vara kapabel att mörda.

Timmo S

Den 13 mars 1986 kontaktade en anonym person PU och berättade att Timmo S var aktiv i NRP och hade uttalat hot mot Olof Palme. Vidare hade Timmo S för några år sedan åtalats för att ha slängt in en rökbomb i biografen China och dömts till fängelse sex månader för detta.

Den 23 mars 1986 genomfördes en slagning beträffande Timmo S. Den 24 mars 1986 förhördes han. Han berättade att han inte längre var aktiv i NRP samt att hans far begravdes den 28 februari 1986 och att han var tillsammans med familj och släkt hela den dagen.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 26 mars 1986 anges att Timmo S vid flera tillfällen 1972-1974 hade gjort sig skyldig till skadegörelse. Han hade bl.a. kastat en rökfackla i trapphuset i ett hus där Demokratisk Allians hade sina lokaler. 1974 var han s.k. RAG-ledare i NRP (jfr nedan). I utredningsanteckningar från säkerhetspolisen av den 24 april 1986 anges att det hos säkerhetspolisen inte finns några anteckningar om Timmo S efter 1974 och att enligt uppgift från berörd församling hade Timmo S:s far jordfäst den 28 februari 1986.

Gustaf V

I juni 1987 upplyste Uppsalapolisen PU om att Gustaf V var häktad i ett mål angående våldtäkt m.m. och att denne hade berättat att han i informationssyfte hade skaffat papper från bl.a. NRP. Vidare hade han gjort en skylt med texten ”Skjut en sosse”. I juli 1987 talade Per-Göran Näss med en polisman vid säkerhetspolisen i Uppsala som berättade att Gustaf V hade sagt att han studerade teologi och att han hade beställt NRP-broschyrer eftersom han ville ta del av olika politiska inriktningar. Enligt polismannens personliga uppfattning var Gustaf V psykopat.

I december 1994 genomfördes en slagning beträffande Gustaf V. Vid slagningen antecknades att Gustaf V hade dömts för misshandel 1985 och för våldtäkt 1987.

Karl Å i Lönsboda

I mitten av november 1987 kontaktade Mats B PU och berättade att Karl Å i Lönsboda ledde en neonazistisk grupp i Göingetrakten. Gruppen ägnade sig åt skjutövningar i skogen och att tillverka egna vapen samt hade nynazistiska kontakter.

Åtta år senare – i oktober 1995 – sökte PU Mats B på dennes arbetsplats och fick meddelandet att han hade avlidit tre år tidigare. Samma dag utfördes datorsökningar varvid man fann 53 personer med Karl Å:s namn. Ingen av dessa personer bodde emellertid i Lönsboda. Polisen i Osby kände inte till någon med det aktuella namnet i Lönsboda.

Allmänt om NRP och vissa medlemmar

I september 1987 fick PU från en anonym person vissa handlingar som hade upprättats inom NRP. På fyra sidor beskrivs hur NRP:s ”ortsgrupper” inom RAG (Rikspartistisk Aktions Grupp) fungerade. Vidare finns en medlemsförteckning på två sidor.

Enligt en promemoria upprättad i oktober 1987 var uppgifterna i dessa handlingar kända av säkerhetspolisen sedan länge. Vidare anges att RAG:s riksledare, Staffan W, och några andra av de mest aktiva inom NRP hade slutat med det ”politiska livet” efter att de hade avtjänat fängelsestraff 1985-1986.

I februari 1995 genomfördes slagningar beträffande bl.a. personer som finns med på medlemsförteckningen (ungefär 20 personer). Några av dem hade dömts för mordbrand, misshandel, olaga hot respektive olaga vapeninnehav.

Sammanställning

I mars 1990 upprättades inom PU en kort promemoria benämnd "Avsnitt HJ – Redovisning och förslag". I promemorian uppges att avsnittet vid denna tidpunkt innehöll 33 uppslag. Beträffande utredningen sägs att det saknas konkreta uppgifter som för NRP närmare mordet och mordplatsen. Under rubriken "Förslag" framförs bedömningen att NRP som organisation kan avskrivas. Däremot borde "RAG-gruppen" i Stockholmsområdet undersökas närmare innan avsnittet definitivt kunde läggas till handlingarna. Endast den som visat stor lojalitet och offervilja under en längre tid i ortsgruppens arbete kan enligt promemorian bli medlem i en RAG-grupp.

5.9.4 "BSS" (Bevara Sverige Svenskt) – avsnitt HK

Avsnittet består av drygt tio uppslag.

Den 7 mars 1986 ringde en anonym man till PU och sade att fantombilden föreställde Lars H i Nyköping.

Den 13 mars 1986 förhördes Lars H på polisstationen i Nyköping. Den 20 januari 1986 började han studera vid Stockholms universitet. Han pendlade mellan hemmet i Nyköping och universitetet. Den 28 februari 1986 var han på universitetet till omkring kl. 12.45. Därefter tog han tunnelbanan till Bandhagen och var hemma hos en bekant, Christopher J. När han var hos Christopher J ringde han två telefonsamtal till Leif Z, en ledare i BSS. De kom överens om att träffas senare under kvällen. Kl. 21.50 tog han tunnelbanan från Bandhagen till Södermalm. Han gick sedan till BSS:s lokal på Södermalm och träffade Leif Z där omkring kl. 22.30. De två var tillsammans till ungefär kl. 01.00 när Leif Z lämnade lokalen. Han övernattade i lokalen. Morgonen därpå ringde Leif Z och talade om att Olof Palme hade mördats. Han åkte sedan buss tillbaka till Nyköping. Han hade inte något med mordet på Olof Palme att göra.

Den 21 maj 1986 förhördes Leif Z. (Han sade att han redan hade blivit förhörd av två polismän. De hade kommit hem till honom och bl.a. frågat vad han gjorde på kvällen den 28 februari 1986.) Han var styrelseledamot i BSS. Lars H var också med i BSS, men inte i styrelsen. Han och Lars H brukade träffas ibland. De träffades i BSS:s lokal på kvällen den 28 februari 1986 omkring kl. 21.00 – 22.00. Han kom inte ihåg om Lars H hade ringt honom tidigare under kvällen. Han var i lokalen till omkring kl. 24.00 och gick sedan hem. Han visste inte vad Lars H gjorde sedan. Det var inte uteslutet att Lars H sov i lokalen.

Lokalen låg på Södermannagatan. Han kände till Christopher J. Denne var en från BSS fristående författare som BSS hade haft vissa kontakter med.

Den 21 maj 1986 förhöordes också Christopher J. Han hade lärt känna Lars H genom Leif Z. Den 28 februari 1986 hade Lars H gjort sig ledig och for hem till honom. De var tillsammans hela dagen. På kvällen åt de en bit hemma hos honom och pratade och lyssnade på musik. Han skjutsade Lars H till Högdalens tunnelbanestation omkring kl. 21.30. Han åkte sedan tillbaka till sin bostad. Han hade efteråt hört att Lars H hade tagit tunnelbanan till stan och besökt Leif Z i BSS:s lokal på söder.

I april 1991 genomfördes slagningar beträffande Lars H, Leif Z, och Christopher J.

I februari 1992 förhöorde PU Gunnar J. Han var fastighetsförvaltare hos den bostadsrättsförening som hade hyrt ut lokalen på Södermannagatan till Leif Z. Det hade förekommit klagomål från andra hyresgäster eftersom ungdomar med rakade huvuden och vissa flaggor brukade samlas vid lokalen på lördagar och söndagar. Föreningen började misstänka att man hade fått en högerextremistisk organisation som hyresgäst. Han kunde inte minnas att han hade gjort några särskilda iakttagelser beträffande lokalen den 28 februari 1986. Leif Z hyrde lokalen från den 1 april 1984 till och med den 30 september 1987. – Beträffande Leif Z finns ytterligare uppslag. Inget av intresse för mordutredningen framkommer.

5.9.5 ”Sveriges Nationella Förbund” – avsnitt HL

Avsnittet består av några enstaka uppslag. Beträffande detta avsnitt finns också en 1990 upprättad sammanställning. Den redovisas nedan.

Det finns ett flertal tips från våren 1986 om Ulf H, där denne utpekas som nazist m.m. I juli 1986 förhöordes Ulf H i sin bostad. Förhöret genomfördes av säkerhetspolisen i Stockholm och dokumenterades i en promemoria. Ulf H berättade bl.a. följande. Han var tjänsteförrättande ordförande i Sveriges Nationella Förbund (SNF). SNF ville avskaffa demokratin och införa det slags kungavälde som fungerade före 1914. Han kände inte till vem som kunde ligga bakom mordet på Olof Palme. Han låg och sov när hans dotter ringde honom den 1 mars 1986 kl. 02.30. Hon ringde för att kontrollera att han var hemma och hade alibi för mordet. Han ansåg att SNF borde samla in pengar till gärningsmannen som tack för vad denne hade gjort. En annan medlem i SNF – S – hade tidigare under 1986 utfäst en belöning på 10 000 dollar

till den som mördade Olof Palme. I promemorian sägs vidare bl.a. att Ulf H synes vilja briljera och imponera på sin omgivning. Han påstod exempelvis att biskopen Desmond Tutu hade besökt honom i hans bostad i Stockholm. Vidare skröt han med sina förbindelser med Chile och visade en chilensk orden som han hade fått. Han hade mycket litteratur i bostaden, ”företrädesvis äldre böcker”.

I augusti 1986 kontaktade journalisten Lennart H PU per telefon och berättade bl.a. följande. En kvinna hade sökt upp honom. Hon hade berättat att en annan kvinna hade sagt att Ulf H på något sätt var inblandad i mordet på Olof Palme och att en belöning hade betalats för brottet samt att Ulf H kände Viktor G.

I en handling upprättad av säkerhetspolisen i augusti 1986 sägs att Ulf H hade hörts i anledning av olika tips. Inget hade dock framkommit som tydde på att han hade haft med mordet att göra.

I november 1987 kontaktade en anonym person PU per telefon och berättade följande. Strax före mordet på Olof Palme hade Ulf H i sin bostad ett möte med inbjudna gäster från Österrike och Sydamerika. Vid mötet avhandlades hur Olof Palme skulle elimineras. Olof Palme mördades för att invandrarna skulle få skulden för mordet. Ulf H fick pengar från utlandet och delade ut dem till ultrahögergrupper i Sverige.

I mars 1988 ringde en person till PU och berättade att Ulf H hade sagt att S hade varit involverad i mordet på Olof Palme och att tre personer av okänd nationalitet hade varit i närheten av mordplatsen. An-teckningarna från detta telefonsamtal finns registrerat under ett annat avsnitt. I oktober 1989 ringde samma person till PU och berättade bl.a. följande. Han hade tidigare samma dag talat i telefon med Ulf H. Ulf H hade skrikit att ”det är vi som har gjort det”. Han antog att Ulf H syftade på att de hade mördat Olof Palme. Ulf H hade även sagt att det kommer att hända saker med ”militära aspekter”.

I juli 1990 genomfördes en slagning beträffande Ulf H varvid bl.a. antecknades att han hade dömts för förskingring 1986.

I december 1992 förhöordes Ulf H på nytt. Han tillfrågades bl.a. om ett antal personer och uppgav om dem följande.

S var medlem i SNF och brukade skicka pengar för att få SNF:s tidning Nationell Tidning. Han hade aldrig talat med S men kände till att S i januari eller februari 1986 hade utfäst en belöning på 10 000 dollar till den som mördade Olof Palme. Åke L var sekreterare i SNF och tog hand om S:s brev. Varken han eller Åke L tog S:s brev på allvar. De var de enda som kände till brevet med den utfästa belöningen. Han visste inte huruvida S hade haft med mordet på Olof Palme att göra.

Leif J – en annan medlem i SNF – var en ”idiot” som var vapenkunnig och hatade Olof Palme. Leif J hade skjutit mot ”några negrer”

på Högbergsgatan och brukade vara på sinnessjukhus. En gång hade Leif J blivit för full på ett möte på officersmässen på Katarina Bangata. Två namngivna poliser – polisman A och polisman B – hade sett till att en radiobil kom och hämtade Leif J för att köra hem denne.

Nils M var troligen medlem i NRP och var en av de personer som kastade in en rökbomb på Chinateatern. Ulf H hade varit försvarare för en medtilltalad till Nils M och hade därefter endast sporadiskt stött ihop med Nils M.

Han kände Lars H väl. Lars H var medlem i SNF och kunde inte ha mördat Olof Palme.

Han hade genom SNF haft kontakter med Tor H, Erik B och Jan Ö. Han trodde att de hade haft förutsättningar för att få mordet på Olof Palme utfört. De skulle emellertid ha avslöjat sig efter dådet. Tor H hade bombhotat högtidligheten när Nobels fredspris skulle utdelas och åkte fast endast på grund av att han hade varit lösmynt efteråt. Jan Ö hade gjort sig skyldig till ett sprängattentat mot en moské i Oslo men kunde inte hålla tyst om dådet och dömdes sedan till fängelse fem år.

Det enda sambandet mellan SNF och Alf E var att denne prenumererade på Nationell Tidning. SNF ansåg att det var en nödvändighet att Palme kom bort och ”sörjde inte fanskapet”.

Enligt en anteckning från december 1993 avled Ulf H i mars 1993.

I december 1992 genomfördes en slagning beträffande Leif J. Därvid antecknades bl.a. följande. ”PBR: Olaga vapeninnehav (vapen med kaliber 22) och olaga hot 1985 (hotat att spränga synagoga).” (Det framgår inte om Leif J har dömts för dessa gärningar.) Samma månad, i december 1992, förhördes han och uppgav bl.a. följande. Han hade tidigare missbrukat alkohol och tabletter. Vid ett tillfälle hade han varit hemma hos en kamrat, Kjell S, och då fått med sig ett vapen när han skulle gå och handla mat. Han kom sedan att hota bl.a. en taxichaufför och omhändertogs av polis. Han hamnade på Långbro sjukhus. Detta var anledningen till att han fanns i polisens register med anteckning om olaga vapeninnehav och olaga hot 1984. Han var medlem i SNF 1978 – 1984. SNF:s sammankomster hölls oftast hemma hos Ulf H. Ingen i sällskapet sympatiserade med Olof Palmes och socialdemokraternas åsikter. Några direkta hot mot Olof Palme förekom emellertid inte vid de möten som han hade varit med på. Vera O hade utnämnt honom till ”riksledare” i NRP. Titeln innebar dock inte att han hade någon ledande funktion utan var endast en titel. Den 28 februari och den 1 mars 1986 var han ensam hemma i sin bostad. Han led av epilepsi och höll sig ofta hemma eftersom han var rädd att få ett anfall. Han var vid tiden för förhöret ”avgiftad från sina alkoholproblem” och förde ”en lugn tillvaro utan partipolitiskt engagemang”.

I december 1992 förhöordes vårdaren Lars H – anställd vid Allmänna Häktet Stockholm – i rikskriminalens lokaler. Han hade ”troligtvis” vid ett besök hemma hos Ulf H fått höra om vissa brev som hade kommit från någon person som han inte kände till. Han kunde inte komma ihåg om breven kom från S. Han hade aldrig varit medlem i SNF. Den 28 februari 1986 var han ensam i sin bostad och fick inte någon vetskap om mordet förrän på morgonen därpå.

Den 2 mars 1986 ringde en anonym kvinna till PU och tipsade om att Tor H var högerextremist och hade avtjänat ett fängelsestraff i Norge för bombhot mot biskopen Desmond Tutu. Enligt en anteckning dömdes Tor H i Oslo den 25 november 1985 för ”förbrytelse mot personlig frihet” till fängelse tre månader och femton dagar. – I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i februari 1993 finns bl.a. följande anteckningar om Tor H. Den 18 augusti 1986 förhöordes han i Oslo av företrädare från säkerhetspolisen. Han berättade då att han hade dömts till fängelse åtta månader för bombhot mot Desmond Tutu när Nobels fredspris skulle delas ut i Oslo i december 1984. Han frigavs i december 1985 och vistades i Stockholm till månadsskiftet mars-april 1986 då han flyttade tillbaka till Norge. Under kvällen den 28 februari 1986 befann han sig hemma hos NRP-medlemmen Vigdis S i Tyresö. De såg en film om tredje riket på TV. Nästa dag omkring kl. 10.30 kom Vigdis S in i hans rum och berättade att Olof Palme hade mördats. Han hade enligt promemorian inte tilldragit sig säkerhetspolisens intresse under de senaste åren.- I januari 1995 genomfördes en slagning beträffande Tor H.

Sammanställning

I mars 1990 upprättades inom PU en kort promemoria benämnd ”Avsnitt HL – Redovisning och förslag”. I promemorian uppges att utredningen hade fokuserats på organisationens tjänsteförrättande ordförande, Ulf H. Under rubriken ”Förslag” framhålls att den fortsatta utredningen borde bedrivas förutsättningslöst med förhör av personer som är eller varit knutna till organisationen. (Så skedde som framgått också.)

5.9.6 ”Sverigepartiet, f.d. Framstegspartiet” – avsnitt HM

Avsnittet består av nio uppslag.

Ett antal tips dagarna efter mordet var inriktade på Stefan H, som tillhörde Framstegspartiet. Den 11 mars 1986 skrev Stefan H ett brev till Hans Holmér och uttryckte sin förvåning över att han – till skillnad från andra partiledare – inte hade erbjudits polisskydd. Han poängterade att Framstegspartiets paroll ”Begränsa invandringen” inte var populär i ”vissa kretsar”.

Den 12 mars 1986 förhördes en person som kände Stefan H. Uppgiftslämnaren berättade bl.a. följande. Hela Stefan H:s lägenhet var belamrad med politiska skrifter. Han hade synnerligen reaktionära synpunkter på utläningar och Sveriges invandringspolitik.

Den 18 mars 1986 inkom ett pressmeddelande – undertecknat av Framstegspartiet – till PU. Personen som hade sänt det till PU hade mottagit det per post. I pressmeddelandet sades bl.a. följande.

Världen har i snabb takt blivit av med tre tyranner: först BABY DOC, sedan MARCOS och så PALME. Det är bra för Sverige, att vi slipper Palme fortsättningsvis. Han har genom åren förorsakat Sverige mycket stor skada. Inte överraskande hyllades Palme av den sovjetiska partikongressen med en tyst minut.--- Om mördaren infångas, ska det bli intressant att konstatera huruvida denne är svensk eller invandrare. Om mördaren är invandrare, kan man göra tillägget att Palme fallit offer för sin egen vansinniga invandringspolitik.

Stockholm den 1 mars 1986.

FRAMSTEGSPARTIET

I juli 1988 förhördes Stefan H. Han berättade bl.a. följande. Han hade författat pressmeddelandet. Framstegspartiet ombildades hösten 1986 och namnändrades till Sverigepartiet efter en sammanslagning med BSS varvid han blev Sverigepartiets ledare. Hösten 1987 uppstod det emellertid en spricka i partiet. Därefter hade hans gren av partiet ”legat i malpåse”. Den 28 februari 1986 hade han hand om sin då fyraårige son. Han och hans f.d. sambo hade gemensam vårdnad. Han trodde att sonen gick och lade sig vid kl. 19.00 och han själv vid kl. 23.00. Morgonen därpå fick han kännedom om mordet på Olof Palme genom Svenska Dagbladet.

I april 1991 genomfördes en slagning beträffande Stefan H varvid det antecknades att han 1988 hade dömts för misshandel och ”olaga affischering”.

I april 1991 förhöordes också den f.d. sambon. Hon berättade bl.a. följande. Hon hade en son tillsammans med Stefan H. Hon kom mycket väl ihåg att Stefan H den 28 februari 1986 hade hämtat deras son hos henne vid kl. 16.00 – 17.00 och lämnat honom på eftermiddagen nästa dag. Hon kom särskilt ihåg denna händelse eftersom hennes undulat dog kl. 14.00 denna dag. Hon visste inte om Stefan H och sonen hade varit i Stefan H:s bostad eller någon annanstans.

5.9.7 ”Öppet Forum” – avsnitt HN

Detta avsnitt omfattar två uppslag. Det första rör en av Öppet Forums medlemmar. Det andra uppslaget består av Öppet Forums verksamhetsberättelse för 1985 m.m.

Rolf P

Den 1 mars 1986 kom ett anonymt telefontips till PU om att Rolf P fyra år tidigare hade medverkat i radioprogrammet ”Öppet Forum”. Rolf P hade om Olof Palme sagt att ”Den jäveln skall ha ett nackskott”. Rolf P hade på en bild i en tidning varit klädd i keps och parkas.

Ytterligare fem liknande tips beträffande Rolf P kom in till PU 1987.

Den 13 april 1986 förhöordes Rolf P. Förhöret ägde rum i Rolf P:s bostad på Öland. Han berättade bl.a. följande. Han hade flyttat från Stockholm till Öland för att få det lugnt. Vidare var Öland fritt från utlänningar. Han var med i en sammanslutning i Stockholm bestående av ca 500 personer. Sammanslutningen hade inte något namn. Avsikten var emellertid att kunna få så många medlemmar att man kunde registrera sammanslutningen som ett politiskt parti. Sammanslutningen var emot att det kom utlänningar till Sverige. Han hade tidigare avtjänat fängelse två månader för brott mot tryckfrihetsförordningen m.m. Han hade fällt ett yttrande om utlänningar i ett närradioprogram i Stockholm 1982. Samtliga partier – vänstern, mitten och högern – bestod av idioter som inte lyssnade till folket. Han och den sammanslutning han var med i var emot våld och tog avstånd från mordet på Olof Palme. Mordet kunde ha utförts på beställning av någon utländsk ambassad i Stockholm. Mördaren kunde exempelvis ha flytt till Lidingö där många ambassadörer bodde och ha kastat mordvapnet i vattnet från Lidingöbron. Han visste hur mördaren såg ut. Den första bilden som sändes ut var något felaktig. En natt fick han genom en ”drömvision” reda på mördarens utseende. Han var beredd att fylla i och ändra på bilden så

att utseendet blev rätt. Den 28 februari 1986 var han hemma tillsammans med sin sambo. På kvällen hade de tittat på någon ”pang-pangfilm”. Dagen därpå vaknade han av sin klockradio och fick höra att Olof Palme hade mördats.

Vid ett förhör sex år senare, i januari 1992, bekräftade sambon Rolf P:s uppgift att de varit hemma i bostaden på Öland under mordkvällen.

Öppet Forums verksamhetsberättelse 1985 m.m.

Närradionämnden sände vissa handlingar angående Öppet Forum till PU, möjligen på begäran av PU. Bland handlingarna finns Öppet Forums ansökan om tillstånd att sända närradio i vilken Rolf P 1982 åtog sig att vara programutgivare. I verksamhetsberättelsen för ”Den ideella demokratiska föreningen Öppet Forum” anges att man under 1985 hade haft bl.a. följande aktiviteter. Vid ett sammanträde föreslog ordföranden Anders L att föreningen aktivt skulle verka för ökat stöd åt och ökad upplysning till svenska barnfamiljer för att öka nativiteten. Föreningen gjorde ett studiebesök i Rinkeby för ”att på platsen studera de sociala konsekvenserna i samband med invandringspolitiken”. Föreningen gjorde även ett studiebesök i Botkyrka för att studera ”kulturell verksamhet, hemspråksundervisning och vandalisering i vissa trapphus hos språkliga minoriteter”. Vid ett annat tillfälle höll Rolf P ett föredrag om asagudarna. Vidare hölls ett sammanträde vid vilket styrelsen beslöt att ansöka om nytt sändningstillstånd hos Stockholms Närradio ”efter den tragiska avstängningen”.

5.9.8 ”Alf E” – avsnitt DA

Tips, utredningsåtgärder och annan information rörande Alf E finns i PU-materialet samlat under avsnittet DA – ”Alf E”¹⁴. Avsnittet är relativt omfattande och upptar ett 70-tal uppslag och en mängd underuppslag.

Alf E aktualiserades i utredningen redan under de första dagarna efter mordet, då flera tips strömmade in. Under den första månaden fick PU ta emot ett drygt 15-tal tips om Alf E. De flesta tipsen var från personer som i pressen uppmärksammat dennes annonskampanjer mot Olof Palme och Socialdemokratiska partiet men flera kände också Alf E mera personligen.

Ett av de allra första tipsen kom från en person som var bosatt i trakten av Alf E:s bostad i Värmland. Personen påstod sig ha sett Alf E

¹⁴ Avsnittet bär Alf E:s efternamn.

och en okänd man sittande i en nedsmutsad blå Ford Granada vid 18-tiden lördagen den 1 mars 1986.

Ett annat tips som kom in under den första tiden var ett brev från en uppgiftslämnare som var nämndeman och deckarförfattarinna. Hon berättade att Alf E strax före jul 1985 kontaktat henne för ett möte. Vid mötet hade Alf E kommit att tala om Olof Palme och i detta sammanhang hade han bl.a. uttalat "Jag ska avsätta Palme fortare än du tror" och "Den dagen vi har röjt honom ur vägen kommer socialdemokraterna att välja oss". Uppgiftslämnaren hade därefter erbjudits platsen som justitieminister i Alf E:s framtida regering.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 24 mars 1986 uppges Alf E:s hatpropaganda mot Olof Palme vara känd av säkerhetspolisen. I promemorian sägs dock att det inte var troligt att någon av Alf E:s "vänner" skulle kunna ligga bakom mordet. Promemorian innehåller ett tillägg av innebörden att det dock mot bakgrund av alla tips mot Alf E var lämpligt att kontrollera honom.

Den 31 mars 1986 besökte säkerhetspolisen Alf E:s bostad i Värmland. Besöket var föranlett av att Alf E begärt polisskydd för sina barn som gick i skola i Stockholm. Under besöket tillfrågades Alf E om vad han gjorde den 28 februari. Han berättade att han och hustrun hade varit ensamma hela veckan i parets lägenhet på Norr Mälarstrand i Stockholm. Där hade de arbetat med ett utskick av pamfletten "Läsning för socialdemokrater, del 4". Barnen hade sportlov och tillbringade detta i Värmland. Fredagen den 28 februari hade Alf E under dagen varit och handlat saker till huset. Tidigt under kvällen hade han och hustrun ätit middag på restaurang "Claes på Hörnet". Därefter hade de återvänt till lägenheten där de ensamma tillbringat resten av kvällen. Alf E berättade också att han om någon såsom ledare för organisationen "Oppositionen inom Socialdemokratin" var intresserad av att Olof Palme fick leva kvar.

Enligt en anteckning av polisöverintendenten Hans Wranghult den 1 april 1986 hade Hans Holmér samma dag beslutat att det inte förelåg skäl för polisbevakning av familjen Alf E.

I en promemoria upprättad den 16 april 1986 drog säkerhetspolisen slutsatsen att det för närvarande inte fanns några tecken på att Alf E eller hustrun skulle ha haft något samröre med mordet på Olof Palme. Till promemorian finns en handling fogad med anteckningen "Hela Alf E ärendet betecknas från säkerhetspolisens sida som färdigbehandlat".

Härefter och under resterande del av 1986 kom ytterligare ett knappt tiotal tips rörande Alf E och dennes hustru in.

Våren 1987 kom ytterligare tips om Alf E. Ett av dessa innehöll uppgifter om att f.d. häradshövdingen Nils K under en flygresä i december 1985 mellan Karlstad och Stockholm kommit att samtala

med en doktor, som av övriga uppgifter att döma måste ha varit Alf E. Under denna resa hade Alf E företett en attachéväska full med sedlar. Ett annat tips kom från en äldre man som arbetat som hjälpreda åt Alf E på dennes gård. Mannen berättade att Alf E åkt till Stockholm ”på uppdrag” dagarna före mordet trots att det varit bestämt att familjen skulle åka till den stuga man hade i Dalarna under veckan eller i vart fall under veckoslutet. Senare hade Alf E vid ett tillfälle yttrat ”Nu ligger han där – han som tog sonen från mej.”

Vid denna tid, dvs. under våren 1987, började PU på nytt att intressera sig för Alf E. Flera kompletterande förhör hölls.

Nya personer hörde av sig med tips. Ett av tipsen kom från en kriminalinspektör, som höll på att utreda en anmälan från Alf E mot en granne. Alf E hade i samband med utredningen av anmälan skrivit ett brev, daterat i maj 1987, till kriminalinspektören. I brevet stod bl.a. följande: ”Vi menar att Palme skrev under sin dödsdom när han tog min son ... ifrån mig. Därmed gick det upp för mig vilken utstuderad politisk skurk han var och att han fortast möjligt måste bort från svensk politik” och vidare ”De personer som hjälpte Palme att försöka knäcka mig och ta ett barn ifrån en av landets mest kända och välartade familjer ... de personerna har nu Gud hämtat hem utom en socialdemokratisk läkare ... hon avgick emellertid omedelbart från sin tjänst när amerikanska journalister började ringa och när det började brännas. Men socialnämndens ordförande i Arvika som var den största skurken är död, domaren är död och Palme har som alla vet blivit en jordnära politiker”. En annan person som hörde av sig var landstingsrådet Stig G. Han berättade att han sedan omkring 1972 kände Alf E genom dennes hustru och att Alf E var en märklig man som bl.a. skrev förvirrade brev. Stig G hade av Alf E blivit erbjuden en post i kommande regering som skulle ledas av Alf E. Vid ett tillfälle hösten 1985 hade Stig G stött på Alf E på en tågresa. Alf E hade under resan kommit med en mängd beskyllningar mot Olof Palme, bl.a. rörande sonen.

Genom inre spaning (registerslagning m.m.) erhöles bl.a. uppgifter om Alf E:s vapeninnehav. Han hade flera vapen, men inget som kunde vara aktuellt som mordvapnet. Under tiden april-juli 1987 bedrevs också yttre spaning.

I juni 1987 försökte spaningsledningen vidare få tillstånd att avlyssna Alf E:s och hustruns samt David F:s telefoner. David F var en något udda person som fanns i närmaste kretsen kring Alf E. I en promemoria till förundersökningsledaren beskrevs utredningen mot Alf E och det hemställdes att tillstånd till telefonavlyssning skulle begäras eftersom Alf E kunde misstänkas för ”Stämpling alternativt anstiftan till mord”. Någon framställning om telefonavlyssning till tingsrätten gjordes dock aldrig.

I slutet av sommaren och början av hösten 1987 gjordes också omfattande undersökningar av Alf E:s ekonomi, bl.a. inhämtades kopior av deklARATIONER, kontakt togs med försäkringskassan och kronofogdemyndigheten, uppgifter inhämtades om inkomna medel på Alf E:s postgirokonto under perioden 1979-87 och med dessa som grund upprättades listor över Alf E:s bidragsgivare etc. Slutligen hölls under denna period också ingående förhör med såväl Alf E som hustrun.

Hustrun förhöordes i augusti 1987. Hon berättade att hon och Alf E under mordveckan varit i Stockholm och arbetat med sina papper. Att de inte åkt till stugan i Dalarna så som det var bestämt förklarade hon med att stugan var för "obeboelig" då det inte fanns vatten etc. Morddagen hade hon och Alf E varit ute och handlat lite vid 17-18-tiden. Därefter hade de ätit middag på restaurang "Claes på Hörnet". Efter middagen hade de återvänt till lägenheten och lyssnat på musik. De hade kommit i säng vid 23-23.30-tiden. På morgonen hade de blivit uppringda av en bekant som berättat om mordet. De hade därefter väntat med att åka hem till Värmland till måndagen.

Alf E förhöordes ingående i början av september 1987. Han berättade på nytt vad han gjort under mordkvällen. Han uppgav att han fick kännedom om mordet genom ett telefonsamtal tidigt på morgonen den 1 mars. Alf E hade inget med mordet att göra men trodde att den utlösande faktorn bakom mordet kunde vara hans pamflett "Läsning för socialdemokrater, del 4", i vilken Olof Palme starkt kritiserats och bl.a. anklagats för att begå folkmord i Sverige. Alf E menade att han själv endast sysslat med information och framfört sanningar som kunde ha blivit för mycket för någon eller några som läst hans publikationer. Alf E hade också en lång utläggning om Olof Palmes samhällsfarliga politik. Bl.a. beskyllde han Olof Palme personligen för att medvetet ha låtit ubåten i Hårsfjärden undkomma. Vidare gjorde han Olof Palme personligen ansvarig för att myndigheterna tagit hans son ifrån honom och placerat denne i fosterhem. Han kallade Olof Palme "antikrist" och uppgav "Att det säkert skulle bli en prick i himlen för den som knäppte Palme. Att döda Palme var inte bara att göra Gud en tjänst utan även att göra landet en tjänst". Rörande sitt parti Oppositionen inom Socialdemokratin berättade han att detta inte var registrerat som parti hos Riksskatteverket, det fanns varken stadgar, revisorer eller någon offentlig kassa, styrelsen och medlemsförteckningen var hemlig men partiet hade 53 000-55 000 medlemmar eller sympatisörer. Arbetet inom partiet bestod av att samla in pengar som omvandlades till information i annonser eftersom Alf E förvägrades att komma till tals på annat sätt inom massmedia. Sympatisörerna skickade ofta in mindre summor, 5-5 000 kr åt gången. Alf E hördes slutligen om sina ekonomiska förhållanden.

I en i mitten av september 1987 daterad PM har PU sammanställt delar av de uppgifter som dittills framkommit.

Utredningen mot Alf E fortsatte. Under slutet av 1987 och 1988 hölls flera förhör med personer – bl.a. inom näringslivet – som kunde tänkas ha upplysningar om Alf E. Under 1988 gjorde PU också en undersökning av ett av de eventuella motiven; omhändertagandet 1976 av Alf E:s då 15-årige son. Därvid framkom genom partisekreteraren Bo Toresson, Enn Kokk och Sven Aspling m.fl. att det aldrig förekommit några diskussioner om Alf E på departementsnivå eller inom socialdemokraternas verkställande utskott.

Hösten 1989 kontaktade en uppgiftslämnare säkerhetspolisen angående Alf E. Han lämnade information om personer som förekom i Alf E:s omgivning och om hur denne finansierade sin verksamhet.

I slutet av 1991 började PU kartlägga delar av de bidragsgivare man fått fram via uppgifter från postgirot. I samband härmed förhördes Alf E på nytt.

I en i december 1991 daterad PM har den utredningsman vid PU som handlagt uppslaget gjort en noggrann sammanfattning av uppgifterna rörande Alf E. I promemorian redogörs bl.a. för Alf E:s bakgrund och utbildning, att han under 1940-talet anslutit sig till socialdemokratiska partiet och att han 1974 gick emot partiet i frågan om fri abort. Efter det att riksdagen antagit den nya abortlagen bestämde sig Alf E för att revoltera vilket ledde till att partiet uteslöt honom och hans hustru. Härefter hade Alf E blivit förbittrad på partiet och utvecklat ett direkt hat mot Olof Palme såsom ledare för partiet. 1975 fick han sluta en tjänst som företagsläkare vid Kooperativa Förbundet, vilket han upplevde som om Olof Palme manövrerat bort honom även därifrån. På grund av hätska angrepp mot Olof Palme blev han utfryst av massmedia och på så vis hänvisad till att göra sin röst hörd i annonskampanjer. 1976 hade Alf E en uppgörelse med sonen som fuskat vid ett prov i skolan. Enligt sonen hade han blivit misshandlad av fadern i samband med läsläsning och han tog därför sin tillflykt till sociala myndigheter i Arvika, som fosterhemsplacerade honom hos hans klassföreståndare. Alf E uppfattade omhändertagandet som beordrat av Olof Palme. 1982 då Olof Palme återerövrade regeringsmakten och löntagarfonder diskuterades anslöt sig Alf E till fondmotståndarna eftersom han uppfattade att Olof Palme höll på att göra landet till en diktatur.

1992 publicerade Dagens Nyheter en artikel som handlade om Ragnar B:s memoarförfattande. I artikeln förekom uppgifter om att prominenta personer hade stött Alf E:s kampanj mot Olof Palme. Artikeln finns intagen i materialet.

1992 och -93 vidtogs vissa mindre omfattande utredningsåtgärder rörande Alf E.

1994 tog emellertid utredningen ny fart. Då förhöordes bland andra Ragnar B och dennes hustru. De berättade att de troligen i oktober 1985 fått besök i sin villa i Portugal av några namnkunniga personer med anknytning till svenskt näringsliv. De hade försökt förmå Ragnar B att skänka pengar till doktor Alf E:s kampanj mot Olof Palme och i det sammanhanget angav de exempel på prominenta personer som skulle ha bidragit. Efter artikeln i Dagens Nyheter hade Ragnar B kontaktats av journalisterna Thomas B och Lars B som övertalat honom att ställa upp på en intervju. Intervjun hade emellertid inte kommit att sändas i TV, vilket Ragnar B förmodade berodde på att TV-ledningen fått ”kalla fötter”.

Under 1994 inkom också flera nya tips rörande Alf E. Ett av tipsen kom från Bertil B. Bertil B berättade att han hade en god vän som hade en auktionsfirma. Denne hade i sin firma sålt tillhörigheter som härörde från Alf E:s son. Bland gods i svarta plastsäckar hade anteckningsböcker som vittnade om kraftigt hat mot Olof Palme hittats. Anteckningsböckerna hade troligen förts till soptippen. (Uppgiftslämnaren är identisk med den man som 1997 till PU anmälde att han på mordkvällen mött Christer P på Brunkebergsåsen ovanför mordplatsen.) Tipset föranledde ett antal förhör rörande Alf E:s tidigare familjeförhållanden.

Under 1994 förhöordes också Alf E och hans fru på nytt. Alf E uppgav vid detta tillfälle att han också stöttats av ”Wallenbergarna”.

Under 1995 och -96 inkom ytterligare tips om Alf E.

I april 1996 upprättade PU en ny sammanfattning av spaningsuppgifter rörande Alf E. Denna sammanfattning avslutas med följande konstaterande: ”Om man tror på en konspiration bakom mordet finns det fortfarande mycket att rota i vad gäller Alf E.”

5.10 Avsnitt N – ”Viktor G”

5.10.1 Utredningen fram till den 16 maj 1986

Redan dagen efter mordet inkom till polisen ett tips från en ung kvinna. Hon berättade att hon föregående kväll (mordkvällen) varit på kafé Mon Chéri på Kungsgatan tillsammans med två väninnor. De hade kommit i samspråk med en man som uttalat sitt hat mot Olof Palme. Mannen hade lämnat över ett visitkort med namnet Vic G och telefonnummer.

De närmast följande dagarna inkom flera tips som rörde Viktor G. En anonym kvinna tipsade om att Viktor G, som själv uppgivit att han stridit för USA mot Nordvietnam, hade yttrat ”Olof Palme är för kon-

servativ och står på KGB:s lista för avrättning. Blod kommer att flyta”. En annan person tipsade om att Viktor G, som var medlem i en ytterlighetsorganisation, hade talat om att störta Olof Palme. En kvinna och en man tipsade polisen om att en person de kände, Viktor G, hade ett sådant vapen som de sett i tidningen efter mordet. De berättade också att Viktor G ofta hållit till på Västerlånggatan, att han ogillade Olof Palme, att han plötsligt haft 30 000 kr till ett lägenhetsköp och att han sagt att han var utbildad av FBI och CIA.

Tipsen ledde till att polisen började intressera sig för Viktor G och efter beslut av chefsåklagaren K.G. Svensson hämtades han till förhör den 8 mars 1986. Samma dag genomfördes en husrannsakan i hans bostad.

Viktor G berättade att han på kvällen den 28 februari varit på ett kafé, Mon Chéri, där han bl.a. samtalat med tre flickor. Han trodde att han därefter bevistat en nattföreställning på biografen Rigoletto, som ligger på Kungsgatan, och att han sedan möjligtvis tagit en hamburgare på McDonald's före hemresan med tunnelbana till Norsborg. Han var dock osäker.

En kriminalpolis, som här benämns utredningsman V, hade sedan tidigare bearbetat ett tips som inkommit redan på mordnatten från en ung kvinna, Jessica S. Hon hade tillsammans med en väninna, Diana Z, varit på nattbio på biografen Saga på Kungsgatan. Filmen, ”Morrhår och ärtor”, hade börjat kl. 23.00. Under föreställningen, när uppskattningsvis halva filmen visats, hade en man kommit in i salongen och satt sig. Mannen hade, enligt ett senare förhör med en av kvinnorna, förefallit jagad och stressad.

För att ta reda på om Viktor G var den man som kommit in sent under föreställningen på Saga anordnade utredningsman V på kvällen den 8 mars en valkonfrontation med Jessica S och Diana Z. Jessica S pekade med viss tvekan ut Viktor G. Hon valde mellan honom och en annan man, men uppgav att frisyren och det markerade käkpartiet hos Viktor G stämde med den man hon sett. Därefter fick hon, enligt utredningsman V:s protokoll, se olika ytterplagg och en fotokonfrontation om sju foton och hon sade då helt klart att det var Viktor G hon sett på Saga. Diana Z kunde inte peka ut någon vid valkonfrontationen. Vid en fotovisning senare under kvällen pekade hon, enligt ett protokoll som upprättats av utredningsman V, ut Viktor G utan någon tvekan.

Efter föredragning sent samma kväll beslutade Hans Holmér att Viktor G skulle släppas. Det beslag, som hade gjorts i samband med husrannsakan, hävdes.

Härefter inriktades emellertid utredningen i än högre grad på Viktor G. Flera personer hördes ingående. Bland annat klarlades det att de tre unga kvinnorna på Mon Chéri samtalat med Viktor G ca kl. 21.30-

22.30. Viktor G hade enligt kvinnornas samstämmiga uppgifter varit fientligt inställd till Olof Palme och bl.a. yttrat något om att man blir skjuten i ryggen om man säger vad man tycker. Vidare klarlades det att tre yngre män samtalat med Viktor G på McDonald's på Kungsgatan omkring kl. 01.10 den 1 mars. Viktor G hade pratat amerikanska och uttalat att han inte tyckte om Palme. Mannen och kvinnan som uppgivit att Viktor G ägde ett vapen av den typ som förevisats i pressen hördes på nytt. De uppgav att de aldrig sett något vapen hos Viktor G utan denne hade själv berättat att han haft vapen under sin utbildning i USA. Mannen berättade också att Viktor G den 27 februari hämtat en grön halvlång jacka med kapuschong – en s.k. parkas – som förvarats i mannens källarförråd. Denna bar Viktor G enligt flera vittnen mordkvällen. Ytterligare en person hördes. Hon sade sig ha haft ett förhållande med Viktor G. Han hade bl.a. berättat för henne att han var CIA-agent och snart skulle få en revolver.

På morgonen den 12 mars hämtades Viktor G till nytt förhör. Samtidigt gjordes en ny husrannsakan i hans bostad. En del kläder liksom annat material togs i beslag och överlämnades till tekniska roteln för sökande av spår, som kunde sättas i samband med skjutning och för uttydande av genomtrycksskrift på visst skrivmaterial. Också palme-fientligt material, såsom EAP-material med understrykningar av palme-fientliga uttalanden, påträffades och togs i beslag.

Utredningsman V ledde det följande förhöret. Viktor G hade svårt att mera i detalj redogöra för vad han gjort på mordkvällen. På eftermiddagen delgavs han misstanke om delaktighet i mord på Olof Palme. Han anhölls på kvällen samma dag.

De följande dagarna hölls långa och omfattande förhör med Viktor G med utredningsman V som förhørsledare. Flera nya husrannsakingar gjordes; ytterligare material hittades och beslagtogs. Polisen hämtade in referenser avseende Viktor G och förhör hölls med personer i dennes bekantskapskrets.

På eftermiddagen den 14 mars meddelade SKL under hand att man hittat två små tändsatspartiklar på armen på Viktor G:s parkas. Partiklarna härrörde emellertid med hundra procentig respektive nittiofem procentig säkerhet inte från samma slags ammunition som de upphittade kulorna. De beslagtagna kläderna fördes till Bundeskriminalamt (BKA) i Wiesbaden för ytterligare undersökning.¹⁵

Den 15 mars berättade en person i Viktor G:s bekantskapskrets att denne i ett telefonsamtal med henne den 4 februari sagt att "Olof Palme står på dödslistan" och "blod kommer att flyta på Stockholms gator –

¹⁵ Underhandsbeskedet finns inte i PU utan uppgifterna härom har lämnats till Juristkommissionen.

det kommer att bli blodbad". Detta förhör följdes upp ett par dagar senare och uppgiftslämnaren bekräftade då att Viktor G fällt uttalandet i sammanhanget "Olof Palme är alldeles för konservativ i ryssarnas ögon – därför kommer de att göra sig av med honom först".

Redan dagen efter mordet hade polisen fått ett tips från en fransktalande man, Ibrahim D, från Benin i Västafrika. Ibrahim D hade berättat att han på mordnatten blivit stoppad av en man när han kommit körande i sin bil på Döbelnsgatan i höjd med Kammakargatan, dvs. i närheten av mordplatsen. Mannen hade först på engelska och sedan på svenska bett Ibrahim D att köra honom vart som helst samt erbjudit Ibrahim D pengar. Mannen hade haft mycket bråttom. När Ibrahim D hade vägrat hade mannen sprungit därifrån. Ibrahim D hade sagt att händelsen ägt rum kl. 23.45 – 00.30.

Utredningsman V arrangerade den 16 mars en valkonfrontation, då Ibrahim D pekade ut Viktor G som mannen som stoppat honom.

Den 17 mars lämnade BKA det preliminära beskedet att det inte kunde uteslutas att tändsatspartiklarna på Viktor G:s parkas var från Winchester-ammunition.¹⁶

Samma dag gav K.G. Svensson, som den 6 mars inträtt som förundersökningsledare såvitt avsåg Viktor G, in en begäran om häktning av denne till Stockholms tingsrätt. Tingsrätten beslöt att häktningsförhandlingen skulle äga rum den 20 mars.

I samband med förberedelserna inför häktningsförhandlingen tog åklagarna den 19 mars del av en bandutskrift av den valkonfrontation som NN hållit med Ibrahim D den 16 mars. Åklagarna fick då klart för sig att konfrontationen föregåtts av en fotovisning där Viktor G fanns med. Ibrahim D hade således fått se ett fotografi av Viktor G före valkonfrontationen. Denna åtgärd kom sedermera att granskas och kritiseras av JK.¹⁷ Vidare framgick det att konfrontationen hållits utan tolk trots att Ibrahim D talade bristfällig svenska. K.G. Svensson beslöt därför att ett nytt förhör omgående skulle genomföras med Ibrahim D. Han höll själv detta förhör i närvaro av tolk. Mot slutet av förhöret skedde en direktkonfrontation mellan Ibrahim D och Viktor G. Ibrahim D höll fast vid att Viktor G var den man som stoppat honom, men han uppgav att mannen haft kapuschong, mössa eller liknande så att inte särskilt mycket av ansiktet hade syns. Viktor G började under konfrontationen att prata franska med Ibrahim D. (Beträffande Ibrahim D:s trovärdighet kan nämnas att denne i början av april på nytt kontaktade

¹⁶ Det preliminära beskedet finns inte i PU utan uppgifterna härom har lämnats till Juristkommissionen.

¹⁷ JK-beslut 1986 s. 144 ff. JK ansåg det klarlagt att utredningsman V beordrat den felaktiga åtgärden (a.a.s. 169).

polisen. I ett förhör den 11 april 1986 uppgav han att han mordkvällen vid 22.30-tiden sett den som "fantombilden" i massmedierna efterlysta personen på Sveavägen.)

K.G. Svensson beslöt efter förhöret med Ibrahim D att Viktor G skulle försättas på fri fot. Viktor G var emellertid fortfarande misstänkt för mordet på Olof Palme och samma dag beslutade tingsrätten på K.G. Svenssons begäran om telefonavlyssning beträffande Viktor G. Avlyssningen pågick därefter till den 30 april.

För att klarlägga om Viktor G haft något att göra med mordet tillsattes efter frigivningen en särskild grupp av utredningsmän som bara skulle arbeta med dessa misstankar. Gruppen höll ett stort antal förhör med personer som förekom i Viktor G:s mycket omfattande telefonbok eller som på annat sätt kände, hade träffat eller sett denne. Ytterligare några förhör hölls med Viktor G själv. Vidare gjordes en genomgång av de restauranger och liknande ställen som han brukat besöka och dörrknackning utfördes på hans bostadsadress.

Genom utredningen växte en bild fram av den misstänkte. Han var uppvuxen i södra Sverige, frireligiös, utåtriktad och mycket intresserad av politik och samhällsfrågor. Han hade gjort vapenfri tjänst i det militära och hade försörjt sig på tillfälliga arbeten, bl.a. som väktare och lärare. Viktor G talade ett flertal språk och hade rest runt i världen. Han var proamerikansk. Hörda personer beskrev honom med ord som "snäll", "ofarlig", "lättledd", "levde i en egen verklighet", "fantiserande", "sjukligt ljugande", "manodepressiv" m.m.

SKL konstaterade i ett undersökningsprotokoll från den 10 april beträffande de rökpartiklar som hittats på Viktor G:s parkas att den mindre partikeln inte härrörde från Winchester-Western-ammunition med samma tändsatsinnehåll som referensmaterialet. Den större partikeln kunde, enligt SKL, härröra från en sådan patron men hade en tändsatskombination som förekommer i många andra patronfabrikat.

I slutet av april hölls efter beslut av K.G. Svensson konfrontationer med 22 vittnen. Polisen hade begärt att 74 vittnen skulle delta i konfrontationerna. Efter det att K.G. Svenssons beslut kommit till riksåklagaren Magnus Sjöbergs kännedom överprövade denne efter vissa turer beslutet och bestämde att konfrontationer skulle äga rum med ytterligare 28 vittnen. Sex av dessa kom av olika skäl inte att äga rum. Övriga genomfördes i mitten av maj. Turerna kring konfrontationerna har behandlats utförligt i Juristkommissionens rapport¹⁸ och av JK.¹⁹

Vid en av konfrontationerna i slutet av april pekade en person, Kerstin N, ut Viktor G som den man hon sett på restaurang Vera snett

¹⁸ SOU 1987:72, s. 59 ff.

¹⁹ JK-beslut 1986 s. 144 ff.

mitt emot biografen Grand på mordkvällen omkring kl. 21.00. K.G. Svensson fick i mitten av maj kännedom om att denna valkonfrontation föregåtts av fotovisningar av Viktor G. Den 19 mars hade Kerstin N pekat ut en annan person än Viktor G, den 10 april hade hon av 2000 bilder plockat ut fyra och därefter stannat för Viktor G med sjuttio-procentig säkerhet, slutligen hade hon den 21 april förevisats en enda bild av Viktor G. Även denna konfrontation har varit föremål för JK:s granskning.²⁰ Det kan tilläggas att polisen härefter har hittat en person som satt och väntade på sin flickvän vid aktuell tidpunkt och som stämmer väl överens med Kerstin N:s iakttagelser.

Vid en annan konfrontation i slutet av april pekade en kvinna, Birgitta W ut Viktor G med orden ”det kanske skulle finnas möjlighet att det var han som jag har sett utanför Grand”. Birgitta W hade mordkvällen vid ca 21.00 iakttagit en man som stått och tittat in i foajén på biografen Grand. Hon hade före konfrontationen sett ett fotografi av Viktor G i en utländsk tidning. Dessutom hade hon före konfrontationen förevisats 1000 diabilder, varav hon först plockat ut fyra, av vilka Viktor G var en, och därefter ytterligare två. (Om Birgitta W:s iakttagelser, se kapitel 2, *Omständigheter kring makarna Palmes biobesök* . Uppgifter från Birgitta W förekommer även i uppslagen angående Christer P och ”GG”; hon har uppgett sig känna igen drag även hos dessa, se kapitel 6, *Riksåklagarens resningsansökan och dess behandling* och 7, *GMP – objekt m.m.*)

I ett utlåtande den 9 maj konstaterade BKA att inga besudlingar hittats som med hänsyn till sitt utseende kunde leda till slutsatsen att Viktor G:s parkas varit i kontakt med skjutvapen. I synnerhet kunde det med bestämdhet uteslutas att något skjutvapen transporterats i parkasens fickor. Av erfarenhet kunde, enligt BKA, sägas att en sådan transport borde ha avsatt tydliga spår, särskilt som ingen omedelbar rengöring av vapnet hade kunnat äga rum efter skjutningen.

På utsidan av parkasen och i ena fickan hade BKA anträffat besudlingar innehållande för krutrök karaktäristiska element (bly, barium, koppar och aluminium). Helhetsbilden gav dock det intrycket att besudlingarna handlade om smuts som anbringats under längre tid. BKA framhöll att de för rök karaktäristiska elementen bly och barium var flitigt förekommande i miljön, bensinavgaser innehåller t.ex. bly. Besudlingarna kunde alltså inte leda till slutsatsen att parkasen varit i kontakt med skjutvapen.

På höger ärm hade BKA påträffat en liten rökpartikel. Denna lilla del härstammade enligt BKA dock troligen från ett annat vapensystem än de rökpartiklar som hade anträffats på Lisbeth Palmes kappa.

²⁰ A.st.

Förutom rökpartiklarna hade BKA påträffat några blypartiklar i parkasen. Enbart närvaron av denna besudling kunde enligt BKA inte leda till slutsatsen att bäraren av parkasen någon gång hade avfyrat ett skjutvapen. För att kunna dra denna slutsats skulle det ha varit nödvändigt att anträffa ett representativt antal rökpartiklar som var karaktäristiska för dem som uppstår efter skott. De anträffade partiklarna kunde, enligt BKA, exempelvis ha häftat vid parkasen på en plats där skott avlossats (t.ex. en skjutbana). Samtidigt uttalade BKA, att den omständigheten att det saknades rökpartiklar liknande dem som anträffats på paret Palmes kläder, inte kunde leda till slutsatsen att bäraren av parkasen icke avlossat skott mot paret Palme. Av erfarenhet visste man enligt BKA nämligen att krutröken i allmänhet inte slår ned på skyttens kläder, eftersom rökmolnet normalt försvinner bort från den som skjutit.

Viktor G hade i ett av de första förhören lämnat en uppgift om att han under mordkvällen på Mon Chéri samtalat med ett par pojkar efter kontakten med de tre flickorna. I samband med att de sista konfrontationerna genomfördes efterlystes efter vissa turer mellan polis och åklagare de två pojkarna i massmedierna.²¹ Pojkarna, Kenneth N och André P, gav sig snart till känna och förhör hölls med dem den 14 och 15 maj. De bekräftade att de samtalat med Viktor G ifrågavarande kväll. Beträffande tidpunkten var de något osäkra. Kenneth N uppgav dock att Viktor G var kvar minst en halvtimme och högst en dryg timme efter det att de tre flickorna lämnat Mon Chéri, vilket skedde vid 22.30-tiden. André P uppgav att Viktor G lämnat Mon Chéri i vart fall efter kl. 23.00 eftersom denne sagt att han skulle gå på nattbio och André P då tänkt att Viktor G skulle komma för sent eftersom filmen redan börjat.

Den 16 maj beslöt K.G. Svensson att lägga ned förundersökningen mot Viktor G med motiveringen att utredningen inte givit något stöd för antagande att Viktor G haft med brotten att göra och då det inte längre fanns anledning till att förundersökningen fullföljdes. Kvarvarande beslag hävdes. I och med detta beslut lämnade K.G. Svensson utredningen. Han avgav samtidigt ett pressmeddelande, som undertecknades även av chefsåklagaren Lage Carlström, som hade biträtt honom i ärendet. Pressmeddelandet hade följande lydelse.

Förundersökningen beträffande den tidigare anhållne mannen (nedan kallad Viktor G) misstänkt för delaktighet i mordet på Olof Palme har i dag nedlagts, enär den verkställda utredningen inte ger något stöd för antagande att Viktor G haft något med denna gärning att göra. Det finns nu ingen

²¹ Turerna har beskrivits i Juristkommissionens rapport, SOU 1987:72, s. 61 och även i JK-beslut 1986 s. 158 och 170.

anledning att fullfölja förundersökningen, varför denna nedlägges jämlikt 23 kap. 4 § 2 st. rättegångsbalken.

Viktor G begärdes häktad den 17 mars efter muntliga föredragningar för åklagarna av vederbörande utredningsman söndagen den 16 och måndagen den 17 mars.

Beträffande de olika omständigheter, som i samband med häktningsframställningen anförts som indicier mot Viktor G kan följande anföras.

Döbelnsgatan och biografen Saga

I utredningens inledningsskede koncentrerades utredningen i avsevärd grad kring misstankar, som uppkommit att Viktor G vid en tidpunkt omkring klockan 23.30 mordkvällen befunnit sig i omedelbar närhet av mordplatsen under egendomliga omständigheter samt att Viktor G omkring klockan 23.45 kommit in och övervarit bioföreställningen "Morrhår och ärter" på biografen Saga. Viktor G förnekade vid förhör enträget, att han skulle ha befunnit sig på angivna platser vid dessa tillfällen. I stora drag uppgav Viktor G vid inledande förhör, att han besökt kafé Mon Cheri på Kungsgatan under kvällen, därefter besökt nattföreställningen på biografen Rigoletto (filmen Rocky 4) samt slutligen, innan han åkt hem, besökt och ätit hamburgare på Mac Donald. En helt avgörande omständighet för beslutet att begära Viktor G häktad var att vid föredragningen uppgavs, att Viktor G genom en hållen valkonfrontation med ett vittne D med 100% säkerhet kunde bindas vid att under egendomliga omständigheter ha uppehållit sig på Döbelnsgatan, strax efter mordet nära mordplatsen. På onsdagen den 19 mars blev vi emellertid medvetna om att föredragningen i denna del varit ofullständig och missvisande, beroende på allvarliga missgrepp i det polisiära arbetet.

Det bör tilläggas, att D först vänt sig till polisen den 1 mars och då uppgivit tidpunkten för sammanträffandet på Döbelnsgatan till 23.45 – 00.30. Det skall också påpekas, att tidpunkten omkring kl. 23.30 är resultat av en rekonstruktion av D:s förehavanden efter kl. 22 och därför är påtagligt osäker. Valkonfrontationen, där Viktor G ingick som nr 2, som skedde utan åklagarkontakt, företogs utan tolk och med resultat, som med största sannolikhet utgör ett felaktigt utpekande av Viktor G till följd av fotovisningen dagen innan, språksvårigheter, ledande frågor och missförstånd. Slutligen bör anmärkas, att D den 9 april tagit kontakt med polisen och uppgivit att han även sett den som "fantombilden" i massmedia efterlysta personen på Sveavägen vid halv elva-tiden mordkvällen.

En värdering av vittnet D:s uppgifter mot bakgrund av vad som framkommit rörande det sätt på vilket utredningen skötts i denna del ger vid handen, att det inte kan anses finnas något belägg för att Viktor G befunnit sig på Döbelnsgatan vid 23.30-tiden mordkvällen.

Vad gäller misstanken om Viktor G:s besök på biografen Saga mordkvällen uppgavs vid föredragningen att två kvinnliga vittnen (S och Z) sett Viktor G komma in på nämnda biograf vid 23.45-tiden mordkvällen. Det uppgavs vidare, att S vid en valkonfrontation efter att ha valt mellan två personer i gruppen med säkerhet skulle ha pekat ut Viktor G som den sene biobesökaren. Även beträffande vittnet Z uppgavs, att hon sedan hon sett fotografier efter en avbruten valkonfrontation, förklarat att "utan någon som helst tvekan" Viktor G var biobesökaren. Detta stöddes vid föredragningen av viss skriftlig dokumentation.

Sedan åklagarna den 19 mars fått del av protokoll över konfrontationerna med S och Z kunde konstateras, att den föredragning, som åklagarna fått inte var korrekt. Anmärkning: Under konfrontationerna förekom Viktor G som nr 5 i gruppen.

Som anmärkningsvärt kan anföras, att det senare framkom att även vittnet S efter fullbordad valkonfrontation förevisats fotografier. Således hade hon klockan 23.45 samma kväll förevisats ett fotomontage bestående av foton på sju män iförda olika slags ytterplagg. Dessa män var förutom Viktor G andra än de som deltagit i valkonfrontationsgruppen. Enligt det utskrivna protokollet över denna fotovisning har vittnet uppgivit att det är helt klart att nr 5 var den som kommit in på biografen. I förhöret antecknades därefter, att vittnet önskade att vidare förhör skulle anstå, eftersom hon kände sig "totalt slut".

Vid en samlad bedömning av bevisvärdet av dessa vittnesuppgifter måste med beaktande av det i rättsligt hänseende otillfredsställande sätt på vilket utredningen i detta avseende skötts, anses att vittnesuppgifterna ej ger något stöd för påståendet att Viktor G vid tillfället besökt Saga. Att S och Z vid senare förhör uttalat sig något säkrare förändrar ej denna bedömning.

Beslagtaget Palmefientligt skriftligt material

I samband med husrannsakan i Viktor G:s bostad har beslagtagits visst skriftligt material med anteckningar och understrykningar, som visat en klar Palmefientlig inställning hos Viktor G. Detta förhållande i sig utgör ingen grund för påstående om brottslig gärning.

Viktor G:s uttalande om "Palme på dödslistan m.m."

Vid föredragning den 17 mars erhöles besked, att vittnet T stod fast vid sina uppgifter, att Viktor G vid ett telefonsamtal den 4.2 uttalat, att "Olof Palme stod på dödslistan m.m." Sedan utskrift av bandförhöret den 16 mars skett, kunde vi vid en genomläsning av protokollet vid en senare tidpunkt konstatera, att vittnet uttalat följande om Viktor G:s uttryckssätt: "Sedan talade han om några män, jag vet inte exakt vad det var för män men det var tydligen några kommunistiska eller ryska män, som hade träffat någon som hette "A.B." och som skall vara predikant. Och den där predikanten han hade attackerat de här männen och därför stod han på dödslistan. Och Palme är alldeles för konservativ i ryssarnas ögon så honom kommer de att

göra sig av med först. Honom kommer de att göra sig av med först, sade han. Och det kommer att bli ett blodbad. Det kommer att bli ett sådant blodbad, blod kommer att flyta på Stockholms gator.”

Vad Viktor G uttryckt vid detta telefonsamtal enligt detta citat och i övrigt enligt förhöret ger inte stöd för antagande att Viktor G varit involverad i eller känt till någon mordplanering.

Tändsatspartiklar på Viktor G:s högra rockärm

På högra ärmen på den jacka, som Viktor G burit den aktuella kvällen, har Statens kriminaltekniska laboratorium anträffat två tändsatspartiklar. Den ena har konstaterats inte härröra från Winchesterammunition med hänsyn till de i partikeln ingående grundämnena och för laboratoriet tillgängligt referensmaterial. Den andra partikeln skulle kunna härröra från en Winchesterpatron men har en tändsatskombination, som förekommer i många andra patronfabrikat.

Viktor G har vid förhör uppgivit, att han inköpt jackan för 6 – 7 år sedan. Han har vidare uppgivit, att han haft jackan utlånad och tidvis förvarad hos olika bekanta. Han har sagt sig inte ha någon förklaring till förekomsten av partiklarna. Beträffande frågan om hur partiklarna tekniskt sett kunnat hamna på jackärmen har SKL på frågor från åklagarna uppgivit:

”Undersökningsresultaten utvisar således att det på högra ärmen på jackan finns små partiklar från tändsats härrörande från vapenammunition. Där-
emot kan det ej avgöras på vilket sätt partiklarna hamnat på ärmen. Det kan ha skett genom att en person, som avlossat ett skott varit iklädd jackan vid avskjutningen. Det kan också vara så att partiklarna kommit på en dylik plats genom så kallad kontaktsmitta. Jackan har vid sådant förhållande då befunnit sig på en plats där damm innehållande tändsatspartiklar har funnits. Åbrink nämner som exempel på detta ett fall i Danmark, där i ett rum nio stycken skott avlossats. I rummet befann sig sju personer. I samband med undersökning av händer på personer, så befanns det att på tre personer återfanns tändsatspartiklar. Polisen fann under utredningen att åtminstone en av dessa tre inte kunde ha skjutit.”

Med hänsyn till undersökningsresultatet och med beaktande av att det fastslagits att makarna Palme beskjutits med Winchesterpatroner finns inte stöd för påstående att ifrågavarande partiklar har något med de mot makarna Palme avlossade skotten att göra.

Valkonfrontationer med vittnen

Beträffande Viktor G har under utredningens gång företagits – förutom ett stort antal fotovisningar – inte mindre än 55 valkonfrontationer, varav undertecknade åklagare fattat beslut beträffande 22 stycken.

Som sammanfattande slutsats kan påstås, att ingen av vittnena med tillnärmelsevis någon grad av säkerhet kunnat utpeka Viktor G, vare sig det rört sig om mordplatsen eller iakttagelser på andra platser. Ingen av vittnena på mordplatsen har pekat ut Viktor G. Tvärtom har ett vittne uttryckligen uteslutit Viktor G som mördaren. Därutöver kan nämnas, att Lisbet Palme vid förhör lämnat uppgifter om gärningsmannens klädsel, som inte stämmer med den klädsel, som Viktor G enligt ett flertal samstämmiga uppgifter burit nämnda kväll. Ett vittne (N) har vid valkonfrontation den 29 april utpekat Viktor G som den person, som hon vid 21-tiden mordkvällen iakttagit på en bar nära biografen Grand på Sveavägen. Till belysande av otillförlitligheten av N:s uppgifter kan hänvisas till följande handlingar. Det skall anmärkas, att när beslut på ledningsgruppens genom bud framförda enträgna begäran fattades av åklagarna om valkonfrontation med N, kände vi inte till att foton av Viktor G förevisats henne även den 21.4.

Angående Viktor G:s egna uppgifter vid förhör

Viktor G har som tidigare nämnts i inledande förhör uppgivit, att han under kvällen besökt kafé Mon Cheri och under besöket samtalat med tre flickor och att han sedan dessa lämnat kaféet, under en tidrymd av ca 45 minuter samtalat med två ynglingar på kaféet, varav den ene hade polsk anknytning. Han har i inledande förhör uppgivit att han därefter troligen var på nattbio på Rigoletto och efter bions slut besökt Mac Donald på Kungsgatan.

Dessa uppgifter har under utredningens gång vunnit sådant stöd av uppgifter från vittnen såväl på Mon Cheri som på Mac Donald att Viktor G:s uppgifter om sina förehavanden mordkvällen ej kan anses på någon punkt vederlagda. I svensk rätt åligger det inte en misstänkt att styrka sin oskuld genom att visa 100 % alibi utan det åligger i stället åklagaren att styrka vederbörandes skuld.

Det har vidare under utredningen ej framkommit något belägg för att Viktor G innehaft någon handeldvapen.

I övrigt kan om utredningen angående Palmemordet sägas – i anledning av uppgifter i massmedia från polisledningens presstalesman om ytterligare 90 misstänkta, som kunde anhållas – att någon ytterligare misstänkt utöver Viktor G ej inlottats på åklagaren.

K.G. Svensson

Lage Carlström

Tillägg till pressmeddelandet av ca K.G. Svensson

Slutligen vill jag i fråga om åklagarens roll i utredningsarbetet beträffande Viktor G anföra följande. Viktor G hade långt tidigare kunnat avföras från mordutredningen om inte ledningsgruppen i Palmeärendet genom inbland-

ningen i förundersökningsledningen, agerande i olika riktningar och försök till påtryckningar på åklagaren genom olika kanaler stört och hindrat ett rationellt arbete från åklagarens sida. Enligt min mening har Viktor G utsatts för rättskränkning av allvarlig beskaffenhet. Det ankommer inte på mig att göra några närmare uttalanden om ansvarsfrågan i denna del. Jag välkomnar regeringens snabba ingripande i fråga om tillsättande av en granskningskommission. Enligt min mening är det nödvändigt att en allsidig och fullständig granskning och belysning av hela den aktuella rättsaffären, avseende Viktor G, kommer till stånd snarast möjligt.

K.G. Svensson

Denna del av utredningen kom sedan att bli föremål för granskning av Justitiekanslern, efter en anmälan från Viktor G:s ombud. Se JK-beslut 1986 s 144 ff, som berörs på flera ställen i vårt betänkande.

5.10.2 Utredningen efter den 16 maj 1986

Efter det att förundersökningen lagts ned fortsatte polisen att bearbeta vissa nya uppslag. Bl. a. kom det ungefär vid denna tidpunkt in några tips om att Viktor G skulle ha haft tillgång till vapen. Dessa uppslag utreddes främst under sommaren 1986 men ledde inte till något.

Under våren 1987 ökade intresset för Viktor G på nytt.

I april 1987 tog den kvinna, som hört Viktor G säga att "Olof Palme står på dödslistan" och "blod kommer att flyta på Stockholms gator – det kommer att bli blodbad" (se ovan), på nytt kontakt med polisen. (Uttalandena avsåg som ovan framgått inte vad Viktor G själv skulle ha sagt utan dennes återgivande av andras utsagor och uppfattningar.) Hon berättade att hon i mitten av december 1985 bott hos Viktor G under några dagar. Vid ett tillfälle hade hon tittat i en garderob. Enligt vad en väninna till henne numera berättat, hade hon till väninnan sagt att hon sett ett vapen i garderoben. Enligt väninnan hade hon berättat om episoden med vapnet i garderoben i januari 1986. Hon kunde själv inte minnas detta. Härefter hölls omfattande förhör med såväl kvinnan själv som med väninnan. Väninnan bekräftade uppgifterna. En vapenkonfrontation genomfördes så småningom och kvinnan pekade, efter att ha fått se bilder av pistoler och revolverar, ut en revolver med lång pipa. Under åtminstone ett förhör var professor Lars Liedberg närvarande. Denne gjorde därefter den bedömningen att kvinnan var en trovärdig person.

I Viktor G:s telefonbok fanns namnet på en okänd brottsling, Tommy A. Polisen hade redan våren 1986 frågat Tommy A om han var

bekant med Viktor G, vilket Tommy A förnekat. Polisen bestämde sig nu för att utreda detta förhållande ytterligare.

I telefonboken fanns också namnen på en del kriminellt belastade bulgarer. Också med bulgarerna hade vissa förhör hållits under våren 1986. Personerna var bekanta med Viktor G men förhören hade inte lett till något. Under en husrannsakan i mars 1986 i Viktor G:s bostad hade polisen hittat två nycklar. Dessa nycklar hade visat sig passa i en port på Döbelnsgatan, där en bulgar ägde en affär. Även detta spår utreddes nu ytterligare.

Den 6 maj 1987 begärde förundersökningsledaren, biträdande riksåklagaren Axel Morath, att Viktor G på nytt skulle bli föremål för telefonkontroll (telefonavlyssning). Enligt den promemoria, som bifogades till ansökan, grundade sig begäran bl.a. på kvinnans uppgifter om vapen i garderoben, men också andra uppgifter nämndes, såsom att Tommy A och bulgarerna förekom i telefonboken, att nycklarna passade i en port på Döbelnsgatan, liksom tidigare kända uppgifter. Vidare uppgavs att uppgifter framkommit om att Viktor G tänkte byta identitet och lämna landet.

Stockholms tingsrätt beslöt samma dag om telefonkontroll i enlighet med åklagarens begäran. Därefter förnyades detta tillstånd varje vecka fram till den 19 juni. Telefonavlyssningen mot Viktor G pågick denna omgång alltså från den 6 maj till den 19 juni 1987.

I mitten av juni uppgav en person, Lars A, i samband med att han hördes i utredningen av ett annat brott, att han sett Tommy A tillsammans med en spanjor på två olika restauranger i Stockholm i mars 1986. Spanjoren hade presenterat sig som Vic G. Denna uppgift togs dock tillbaka i ett förhör som hölls i december 1987.

Den 12 augusti ansökte förundersökningsledningen på nytt om telefonkontroll beträffande Viktor G. Förutom de skäl som tidigare anförts uppgavs att Viktor G försökt få telefonkontakt med bulgarerna, att han vid ett telefonsamtal talat om hur man gör ett maktövertagande genom att först skjuta statsministern – därefter regeringen i övrigt, att han försökt att få kontakt med ett speciellt företag i Stockholm som varit föremål för utredning och där det i vissa led fanns en direkt koppling till sovjetisk underrättelsetjänst samt att han på fråga om han skjutit statsministern svarat ”skulle du berätta?”.

Stockholms tingsrätt beslöt samma dag om telefonkontroll. Detta tillstånd förnyades sedan varje vecka, sista gången den 13 november. Som mest avlyssnades 12 telefonnummer. Denna telefonavlyssning pågick alltså från den 12 augusti till den 20 november 1987. Några nya uppgifter av värde framkom inte under denna tid.

Under sommaren och hösten gjordes en ny genomgång av materialet i övrigt och tidigare uppslag följdes upp. Många förhör hölls med såväl tidigare hörda personer som nya personer.

I september 1987 kom ett tips in om att en person, Eduardo D, hade upplysningar att lämna om mordet på Olof Palme. Eduardo D påstod att han under mordnatten på Kungsgatan blivit påsprungen av en man som kom ner för trapporna från Malmskillnadsgatan och hoppade in i en mörk bil. Vid en konfrontation pekade Eduardo D ut Viktor G. Det kom sedermera att ifrågasättas om Eduardo D alls var att lita på. Bl.a. hördes en bekant till honom i november samma år och det framkom då att Eduardo D "ljuger om allt". Det visade sig även att Eduardo D sedan tidigare var känd som mindre trovärdig (jfr nedan, *Sammanfattande anmärkningar*).

I oktober 1987 besökte ett par polismän Viktor G i dennes föräldrahem i södra Sverige. Som skäl till besöket angavs Viktor G:s eventuella kännedom om var den förrymde spionen Stig Bergling kunde tänkas ha tagit sin tillflykt. Det framgår dock av en upprättad promemoria att det verkliga skälet till besöket var att se hur Viktor G reagerade. Han var enligt promemorian tidvis mycket aggressiv.

Polisen bedrev under perioden den 4 december – 20 december spaning mot Viktor G. Under denna period låg spaningarna dock nere under tio dagar, då Viktor G befann sig utomlands.

Den 8 januari 1988 begärde åklagaren på nytt tillstånd till telefonkontroll avseende Viktor G. Samma skäl som tidigare angavs. Tingsrätten beviljade tillstånd samma dag.

Den 12 januari beslöt förundersökningsledningen genom Axel Morath att Viktor G skulle beläggas med reseförbud – förbud att lämna Storstockholm – eftersom han var skäligen misstänkt för delaktighet i mord samt försök därtill. Skälet till att reseförbudet meddelades vid denna tidpunkt var troligen att det vid ett telefonsamtal den 11 januari mellan Viktor G och hans pappa hade framgått att Viktor G fått visum till Canada, Mexico och Frankrike. Reseförbudet förenades med skyldighet för Viktor G att varje dag anmäla sig till Stockholmspolisen. Beslutet delgavs Viktor G den 17 januari.

Polisen begärde i en promemoria till åklagaren den 14 januari att telefonkontrollen skulle fortsätta. Solveig Riberdahl beslutade följande dag att ny ansökan om telefonkontroll inte skulle göras. Telefonavlyssningen pågick denna omgång, som skulle komma att bli den sista, i en vecka. Sammanlagt pågick avlyssning således cirka fem månader under senare delen av 1987.

Viktor G kallades till nya förhör den 19-20 januari. Vid förhören medverkade även Solveig Riberdahl. Viktor G hördes ingående bl.a. om den kvinnliga bekantingens uppgifter, om Tommy A, om vad

Eduardo D uppgivit och om vad han gjorde mordnatten mellan kl. 23-01. Vidare konfronterades han med Eduardo D, men kände inte igen denne.

Den 20 januari hävdades reseförbudet.

Härefter kom det återigen in en del tips främst beträffande vapen. Tipsen utreddes men ledde inte till något.

Efter tingsrättens dom mot Christer P beslöt Axel Morath den 2 augusti 1989 att lägga ned förundersökningen mot Viktor G med motiveringen att brott inte var styrkt och att Viktor G inte längre kunde misstänkas. Detta var således den andra gången ett sådant beslut träffades beträffande Viktor G; K.G. Svensson hade den 16 maj 1986 fattat ett motsvarande beslut (se ovan).

Efter det att förundersökningen för andra gången lagts ned inkom endast enstaka tips.

I slutet av 1993 underrättades polisen om att Viktor G, som då flyttat till USA, försvunnit där. PU fick i anslutning till detta en fråga av UD om PU avsåg att kontakta amerikanska myndigheter. I ett skriftligt svar till UD uppgav PU att misstankarna mot Viktor G var avskrivna enligt åklagarbeslut. Det fanns därför inte skäl till att PU skulle ta direktkontakt med amerikanska myndigheter. Det framhölls dock att PU givetvis var intresserade av eventuella uppgifter som skulle kunna tyda på Viktor G:s inblandning i mordet.

Kort senare, i början av januari 1994, meddelade amerikansk polis att Viktor G anträffats mördad i North Carolina.

5.11 Avsnitt Q – ”Vapenhandel Bofors”

Allmänt

De spaningsuppslag i PU-materialet som bedömts ha huvudsaklig anknytning till Bofors vapenhandel har registrerats under ett särskilt avsnitt ”Vapenhandel Bofors” (Q).

Avsnittet består av drygt 60 registrerade uppslag. Av dessa har en dryg tredjedel anknytning till Bofors försäljning av 410 fälthaubitsar till Indien 1986. Omkring en tredjedel rör påståenden om export av vapen, främst vapensystemet RBS 70 (Robot 70), från Bofors till Iran. Resterande uppslag, en knapp tredjedel, rör annat såsom krigsmaterielinspektören Carl Fredrik Algernons död, Bofors vapenhandel i övrigt, journalisten Cats Falcks död m.m.

I stort sett samtliga spaningsuppslag är motivrelaterade. Med enstaka undantag innehåller de inte någon mer konkret information om mordet på Olof Palme, dvs. om gärningen, gärningsman etc.

Spaningsuppslagen består till största delen, drygt hälften, av tips från enskilda personer som haft andrahandsuppgifter, teorier eller spekulationer om vad, vem eller vilka som ligger bakom mordet. Ett drygt tiotal uppslag utgörs av massmedieuppgifter – tidningsartiklar och bandupptagningar av TV-inslag. Knappt tio uppslag är handlingar – förhör, sammanställningar, analyser och annat material – som hämtats från utredningen i den s.k. Boforsaffären (Boforsutredningen). Några uppslag består av förhör med personer som bedömts kunna ha information av intresse i denna del, bl.a. har förhör hållits med förre svenske ambassadören i Teheran, Göran Bundy. Resterande spaningsuppslag, i vart fall sex, utgörs av annat material. Inte något uppslag innehåller beslut om tvångsmedelsåtgärder.

Många av uppslagen i avsnittet överlappar varandra eller gäller samma saker. Flera hänger ihop och det säger därför inte så mycket när man talar om uppslagens storlek. Det mest omfattande enskilda uppslaget innehåller knappt 40 underuppslag (se *Karl L*).

Avsnittet skiljer sig från de övriga genom att merparten av materialet tillkommit relativt lång tid efter mordet. Av avsnittets uppslag har endast fyra registrerats under 1986. 1987 – 1988 kom ca 15 uppslag per år att registreras. 1989-1991 tillkom totalt knappt 10 uppslag. 1992 registrerades omkring 15 uppslag, vilket torde bero på att vissa nya uppgifter i Indienaffären uppmärksammades i massmedierna och att PU i samband härmed dels fick in nya tips, dels hämtade in flera handlingar från Boforsutredningen. Därefter har bara något enstaka uppslag registrerats årligen. I samband med att Schweiz' högsta domstol 1997 beslöt att till Indien bl.a. lämna ut namnen på vissa bankkontoinnehavare som misstänktes för att ha tagit mutor i samband med Indienaffären registrerades emellertid sex nya uppslag. Uppmärksamheten kring denna händelse ledde till att flera nya tips kom in till PU.

Uppslag angående Bofors vapenhandel har huvudsakligen handlagts av två utredningsmän vid PU. Säkerhetspolisen har använts i mycket ringa utsträckning, och då endast för avgränsade uppgifter.

Vår redovisning innefattar en relativt utförlig redogörelse för drygt 20 uppslag, med de största uppslagen först och därefter andra uppslag som har tett sig vara av visst intresse från granskningssynpunkt. I sak är redovisningen indelad under rubrikerna *Indienaffären*, *Påstådd vapenexport till Iran* och *Övriga uppslag*.

Indienaffären

Karl L. I slutet av april 1987 kontaktade Karl L PU. Han tipsade om att Olof Palmes aktiva deltagande i de förhandlingar, som föregick Bofors

vapenkontrakt med Indien, skulle kunna utgöra motiv för mordet. Olof Palme hade enligt Karl L rest till Indien 1985 och träffat premiärminister Rajiv Gandhi. Resan hade ägt rum i ett skede då det i stort sett varit klart att Frankrike skulle få den aktuella vapenordern. Olof Palme hade personligen gått emellan och ”prutat” tre miljarder kronor på det ursprungliga pris Bofors angett. Bofors hade därefter fått kontraktet. Karl L uppgav att han fått dessa uppgifter av en källa som deltagit i en vapenkartell som medverkat i vapenförhandlingarna.

I september samma år kontaktade Karl L på nytt PU. Han framförde samma uppgifter som ovan men uppgav nu att Olof Palme betalt ”mellanskillnaden mellan de olika kontrakten” och själv erhållit 23 miljoner kr för affären. Olof Palme hade på grund av sin inblandning mördats av en ”internationell liga”, bestående av fransmän och västtyskar.

I mitten av oktober 1987 besökte ”S” PU för att lämna uppgifter. S berättade att han i februari samma år sammanträffat med Karl L, som han haft affärsmässiga kontakter med. Karl L hade sagt att han visste varför Olof Palme mördats och att orsaken var att Indiens vapenorder gått till Bofors istället för till ett franskt företag, som lagt ut stora summor för agentverksamhet och i provisioner. Dessa pengar hade gått om intet. Olof Palme ”dödförklarades” därefter vid ett vapenkartellmöte i februari 1986. I samband med samtalet med Karl L hade S erinrat sig att han i juni 1986 sammanträffat med en finsk affärsman i baren på ett hotell i Åbo. Affärsmannen hade berättat en liknande historia för S. Mannen hade sagt att han hade en finsk bekant i vapenbranschen. Denne bekant hade berättat att Indien förhandlat med ett franskt/amerikanskt konsortium om köp av haubitsar. Affären hade varit så gott som klar när Olof Palme i januari 1986 besökt Indien. Därefter hade Indien gjort en helomvändning och valt Bofors som kontraktspartner. Bofors skulle enligt bekantingen ha betalt provision till Olof Palme. Provisionen hade utbetalts via ett konto i Schweiz, troligen till partiet. Det amerikansk/franska konsortiet hade betalt stora summor i mutor och för agentverksamhet. Vid ett möte mellan vapenhandlare i februari 1986 hade det bestämts att Olof Palme skulle röjas ur vägen.

Kort efter S:s tips höll PU förhör med Karl L, som berättade följande historia. Han kände en vapenhandlare i Finland väl. Denne berättade under månadsskiftet januari/februari 1986 att det statliga franska företaget GIAT, som bl.a. tillverkar vapen, sammankallat andra vapenhandlare från bl.a. Italien, Västtyskland och eventuellt Spanien till ett kartellmöte i Frankrike. Med vid mötet var en finsk medborgare representerande en tysk fabrik. Anledningen till mötet var att man fått indikationer på att storordern från Indien förmodligen skulle gå till Bofors. Olof Palme hade nämligen personligen åkt till Indien, pratat

med Rajiv Gandhi och på så sätt medverkat till att Bofors skulle få ordern. Detta skedde i ett läge när det varit så gott som klart att GIAT skulle komma att få den. Övriga mötesdeltagare skulle i viss mån ha fått del av ordern genom legoarbeten. GIAT hade under mötet menat att man skulle fatta beslut om hur man skulle agera. Den finske medborgaren hade tidigare representerat den finske vapenhandlaren och för denne hade han efter mötet berättat att det utmynnats i "tummen ned" för Olof Palme. Efter mordet hade vapenhandlaren ringt till Karl L och sagt något om "vad var det jag sa, tummen ned för Palme". Olof Palme skulle ha erhållit 22 miljoner kronor av Bofors för sitt agerande. Pengarna skulle ha satts in på ett konto tillhörande "Socialistinternationalen". Karl L uppgav på särskild fråga att den finske vapenhandlaren kallades "Jali" och den finske representanten "Aro".

Av en notering i förhørsprotokollet framgår att PU varit i kontakt med den finska polisen i Tammerfors, där "Jali" och "Aro" var välkända.

I mitten av november 1987 åkte utredningsmän från PU till Tammerfors där man förhörde Jaali T och Aaro L.

Jaali T som var företagsledare och vapenkonstruktör berättade bl.a. följande. Han hade konstruerat automatvapnet Jati-Matic. Företaget han hade drev affärer med vapen. Indiern Sunil B, som drev en agenturfirma i Helsingfors, hade varit företagets representant när det tillverkat Jati-Matic. Jaali T kände inte till något om den internationella vapenhandeln. Han var inte språkkunnig och hade därför 1984 anställt Aaro L, som hjälpt till med utländska kontakter. Jaali T hade själv besökt några vapenmässor men han hade aldrig varit på något vapenhandlarmöte. Han trodde inte att Aaro L varit utanför Tammerfors i januari/februari 1986. I april/maj 1986 hade han blivit informerad av en f.d. överste, Penti S, om att ett möte ägt rum någonstans i Europa i januari/februari 1986. På detta kartellmöte hade affären Bofors-Indien diskuterats och vad man skulle göra med anledning av denna. Inget hade blivit sagt, det hade bara pekats nedåt med tummarna. Enligt Penti S hade Olof Palme betalt Gandhi tre miljarder kronor för att Bofors skulle få ordern. Penti S hade fått uppgifterna genom egna kanaler. Jaali T hade berättat historien för flera personer, bl.a. för Karl L.

Aaro L berättade bl.a. att han efter affären Bofors-Indien hört olika rykten "på stan" såsom att Olof Palme skulle ha betalt en miljon dollar i samband med affären (det framgår inte av materialet vad betalningen skulle ha avsett). Denna uppgift hade han fått från sin arbetsgivare Jaali T. I februari 1986 var han med stor säkerhet i Tammerfors, möjligen i Åbo eller Isojokki. Han hade aldrig deltagit i något kartellmöte och inte representerat något tyskt bolag, vilket i och för sig skulle ha varit en

stor ära för honom, men det var uteslutet eftersom Jaali T:s företag saknade sådana kontakter.

I mitten av december reste utredningsmän från PU på nytt till Finland. Förutom Jaali T, som förhöordes ytterligare en gång, förhöordes också Penti S och Juhani T, delägare i samma firma som Sunil B.

Penti S uppgav att han varit chef för vapenavdelningen på företaget Tampella OY, som under lång tid konstruerat och tillverkat vapen. Han kände till Bofors Indienaffär och berättade att det i branschen uttryckts missnöje med att Olof Palme hade arbetat för fred och samförstånd samtidigt som han bidragit till att sälja vapen från Sverige till Indien. Han kände inte till något vapenhandlarmöte och hade ingen kännedom om GIAT:s eventuella konsulter och agenter. Beträffande de uppgifter som Jaali T lämnat uppgav han att de måste ha missuppfattats; han hade inte berättat någon sådan konkret historia.

Juhani T uppgav sig vara direktör i Marcas International OY, vilket bolag representerade det statliga handelsrådet och de fem-sex största finska bolagen vad gällde export och import i Indien. Han hade ingen kunskap om detaljerna i Bofors-Indienaffären. Han hade hört ryktas om ett vapenhandlarmöte och menade att om ett sådant förekommit var det inte troligt att Jaali T eller Aari L deltagit.

I en promemoria, upprättad i december 1987, konstateras att utredningen i ärendet visar att det troligtvis har ägt rum ett vapenhandlarmöte i Europa men att det inte finns några svar på frågorna "När? Var? Vem eller vilka? osv."

I samband med den friande domen mot Christer P hösten 1989 fick PU via säkerhetspolisen kännedom om att en person i Finland, Matti I, hade ett vapentips med anknytning till Christer P. Med hjälp av Centralkriminalpolisen i Helsingfors förhöordes Matti I. Han berättade bl.a. att han var bekant med Karl L. Karl L hade varit starkt kritisk mot Olof Palme och dennes utlänningspolitik. Vid ett besök hemma hos Karl L den 10 eller 11 februari 1986 hade denne på finska yttrat "nu dödas den jävla Palme". Karl L hade vid samma tillfälle pratat om Smith & Wesson och att hårdmantelkolor går igenom en skyddsväst. I samband med att Christer P:s namn offentliggjordes kom Matti I ihåg att Karl L nämnt detta namn då han kritiserat en av sina söner. När ett fotografi av Christer P publicerades i massmedierna tyckte Matti I att detta liknade Karl L. Matti I påminde sig också att Karl L under 1984 ringt honom och berättat att han med hjälp av Hans Holmér fått ett nybildat bolag registrerat på sex dagar. Att Matti I inte hört av sig tidigare berodde på att han var mycket rädd. Han hade därför hoppats att polisen skulle klara upp mordet utan hans uppgifter. Efter den friande domen hade han bestämt sig för att gå till polisen. – Härefter vidtogs viss utredning till utvärderande av om Karl L kunde vara far till Christer P.

Vissa fakta i Karl L:s levnadshistoria gjorde att man ansåg sig kunna utesluta detta.

Karl L och andra personer i dennes bekantskapskrets har även senare hört av sig till PU ett stort antal gånger. Karl L har lämnat uppgifter vid i vart fall tio ytterligare tillfällen, såväl till åklagare som polis. Som exempel kan nämnas att Karl L vid ett tillfälle fått till stånd ett möte med åklagarna Anders Helin och Per-Erik Larsson samt en utredningsman vid PU. Vid ett annat tillfälle har han besökt biträdande riksåklagaren Axel Morath. Protokollen över dessa samtal är ofta relativt långa och innehåller detaljerade uppgifter som i vissa avseenden ändras från gång till annan. Karl L har bl.a. nämnt att hans källa bor i Zürich, att en schweizisk bankman och en person från Ungern skulle vara inblandade samt att mördaren, som är kurd, skickats till Iran. Genomgående har Karl L också hotat med att kartellen skulle komma att avslöja Olof Palmes roll i Indienaffären om inte fem miljoner kronor betalades till kartellen via PU och Karl L. Ett sådant avslöjande skulle enligt Karl L leda till hela den socialdemokratiska regeringens fall, då "hela svenska regeringen" tagit emot penningbelopp i samband med Bofors Indienaffär.

En rad andra myndigheter och personer har under åren hört av sig till PU och rapporterat att de haft besök eller fått brev av Karl L, t.ex. statsministern, statsrådsberedningen, Gösta Bohman etc.

PM "AB Bofors Indienorder – Mordet på Olof Palme" m.m. I maj 1988 registrerades i PU ett par handlingar tillhörande Boforsutredningen. Den ena är en promemoria "AB Bofors Indienorder – Mordet på Olof Palme", som upprättats i oktober 1987 av en utredningsman (Bengt P, jfr nedan, *Sammanfattande anmärkningar*) från Boforsutredningen. Promemorian, som behandlar eventuella kopplingar mellan Indienaffären och mordet på Olof Palme, innehåller bl.a. följande uppgifter.

AB Bofors förhandlingar med Indien angående försäljning av fält- haubitsar inleddes flera år innan kontraktet skrevs 1986. Flera utländska vapentillverkare konkurrerade med Bofors. I samband med att Indhira Gandhi mördades (1984) avbröts förhandlingarna under sex månader. Därefter försvann en del konkurrenter och i slutet av 1985 återstod förutom Bofors endast en fransk tillverkare. Från senhösten 1985 var Bofors förhandlingsdelegation, bl.a. direktören Martin Ardbo och exportchefen Hans E, stationerad i Indien.

Den 13 december 1985 hölls ett förhör med Nobel Industriers finanschef Ingemar W i Boforsutredningen. Ingemar W skulle några dagar därefter åka till Indien för att delta i förhandlingarna. Ingemar W var pessimistisk när det gällde Bofors möjligheter att få ordern

eftersom Bofors pris var betydligt högre än den franske tillverkarens. Bofors hade inte heller lyckats lösa exportkreditfrågan.

Den 15 januari 1986 reste Olof Palme till Indien och sammanträffade med Rajiv Gandhi.

Den 14 mars 1986 stod det klart att Bofors skulle få ordern och kontrakt skrevs den 24 mars. Bl.a. Martin Ardbo deklarerade i samband härmed att affären inte varit möjlig utan Olof Palme och den svenska regeringens agerande i bl.a. exportkreditfrågan.

Av granskade dokument kunde utläsas att Bofors möjligheter att erhålla ordern var mycket goda i slutet av januari 1986. Förhandlingsläget hade således på en månad bytts från pessimistiskt till optimistiskt. Det kunde inte uteslutas att orsaken till det gynnsammare förhandlingsläget vid denna tid var Olof Palmes personliga agerande. Olof Palmes agerande borde ha varit känt av det franska konkurrentföretaget och dess agenter. I beaktande av de stora penningbelopp som ordern rörde (kontraktssumman uppgick till ca 8,4 miljarder kronor – vår anm.) kunde det inte uteslutas att motivet för mordet på Olof Palme haft sin grund i kampen om Indienordern. Erfarenheterna efter mordet på Indhira Gandhi hade visat att förhandlingarna den gången fördröjdes vilket i detta fall skulle ha kunnat gynna den franske konkurrenten.

I den pågående förundersökningen hade inget framkommit som visade att Bofors definitivt erhållit Indienordern den 28 februari men ett slutligt ställningstagande från Indiens sida var nära förestående. Det kan därför inte uteslutas att mordet på Olof Palme var en sista desperat åtgärd från konkurrenthåll i hopp om att turbulensen skulle fördröja beslutet och därmed ge konkurrenterna tillfälle att ”komma igen”.

Anders Carlberg, VD vid Bofors (Nobel Industrier), fick med kort varsel företräde hos Olof Palme den 20 februari 1986. Två dagar senare ”öppnade” den svenska regeringen Pakistan som mottagare av RBS 70. Vad diskuterade Carlberg med Olof Palme? Öppnades Pakistan på grund av att det redan då var känt att Bofors skulle få ordern och att det då skulle vara inkonsekvent att tillåta försäljning till Indien men inte till Pakistan?

Förutom det som nu refererats innehåller promemorian två allmänt hållna tips som hade kommit in till Boforsutredningen under 1987, där det påstås att ett vapenhandlarmöte hållits i Frankrike i månadsskiftet januari/februari 1986. I det ena tipset finns uppgiften att en finsk vapenhandlare skulle ha deltagit. Det är såvitt framgår av dokumentationen inte klarlagt om tipsen har samband med tipsen som berörts ovan under *Karl L.*

Den andra handlingen från Boforsutredningen som är registrerad under detta uppslag är en minnesanteckning från ett samtal med Martin Ardbo i november 1987 i samband med husrannsakan i dennes bostad.

Ardbo framhöll vid detta samtal att Olof Palmes medverkan var den helt avgörande omständigheten för att Bofors fick ordern. Förhandlingsläget svängde när Olof Palme engagerade sig. Ardbo trodde dock inte att mordet hade med Bofors vapenaffärer att göra.

I ett annat spaningsuppslag finns ett protokoll från ett samtal som PU i december 1987 hade med Anders Carlberg. Samtalet anknyter till en fråga som ställdes i den promemoria, som redovisas ovan. Samtalet hölls med anledning av att man i Olof Palmes agenda funnit att ett ej i förväg inplanerat möte skett den 20 februari 1986 kl 16.30 i Rosenbad mellan Carlberg och Olof Palme. Carlberg uppgav att orsaken till mötet var att han den dagen blivit kontaktad av den svenska förhandlingsdelegationen i Indien. Situationen i Indien var "pressad" och det förhandlades bl.a. om vilket av det franska bolaget eller Bofors som kunde ge den bästa "consensusräntan" och den längsta kredittiden. I anledning härav kontaktade Carlberg Olof Palme och ett möte planerades in samma eftermiddag. Vid mötet framförde Carlberg Bofors önskemål att svenska regeringen skulle ge räntebidrag och stå för valutarisken då Bofors önskade sälja i svensk valuta medan indierna ville köpa i en annan valuta. Olof Palme lovade tänka över saken och återkomma med besked. Troligen redan samma eftermiddag lämnade han ett positivt besked. Olof Palme hade under slutet av mötet med Anders Carlberg eller omedelbart efter ringt upp Rajiv Gandhi och framfört att han följde förhandlingarna. Bakgrunden till att Olof Palme engagerat sig i saken för Bofors räkning var enligt Carlberg att Bofors under hösten 1985 varslat om permittering av 700 anställda. Regeringen hade med anledning härav tillsatt en särskild kommitté, där bl.a. Ingvar Carlsson ingick. I oktober 1985 skulle Olof Palme resa till New York för att delta i FN:s 40-års jubileum. Inför resan hade Carlberg kontaktat Olof Palme och bett honom diskutera förhandlingsläget med Gandhi. Vid hemkomsten hade Olof Palme meddelat att Gandhi själv tagit upp de kommande förhandlingarna och sagt att förutsättningarna för att Bofors skulle få vara med i slutförhandlingarna var goda. Slutförhandlingarna började i december 1985. I januari 1985 hade Olof Palme rest till Indien och träffat Gandhi. I samband med denna resa hade Carlberg på nytt varit i kontakt med Olof Palme för att få stöd för genomförandet av affären.

PM från UD. I oktober 1988 upprättade Christian Leffler vid UD en promemoria över kontakter mellan Sverige och Indien under tidsperioden september 1980 – 14 mars 1986. Leffler hade sedan augusti 1988 i uppdrag att gå igenom de rapporter som kommit in från olika beskickningar runt om i världen och som av någon anledning skulle kunna ha relevans i PU. Promemorian är mycket kortfattad. Den

innehåller först en mycket översiktlig redogörelse för en spionaffär med fransk inblandning i Indien i början av 1985. I anledning av denna affär hemkallades såväl den franske ambassadören som den franske biträdande militärattachén. Därefter finns beträffande Indienaffären följande anteckningar i punktform.

- 860123: Olof Palme berör ämnet med Gandhi i New Delhi.
- 860218: Olof Palme telefonerar Gandhi i ärendet. Enligt Gandhi ligger Sverige fortfarande 10 % över Frankrike, varför Sverige ej kan komma i fråga om man ej sänker priset. De nära förbindelserna Indien-Sverige motiverar att dylika uppgifter utlämnas ena parten i pågående förhandling.
- 860308: Bofors får presentera slutbud, vilket bl.a. innebär att krediten i licensavtalet får utökas.
- 860314: Indien meddelar beslut att affären går till Bofors.

Ingemar E. I januari 1991 uppsöktes en av utredningsmännen i Boforsutredningen av Ingemar E som berättade bl.a. följande. I samband med AB Bofors ansträngningar att erhålla haubitsordern från Indien tecknade Bofors den 15 november 1985 ett agentavtal med AE Services Ltd (AES). Avtalet tecknades två veckor efter det att Olof Palme genom statssekreteraren Carl Johan Åberg gjort klart för Bofors att Indien inte ville att några mellanhänder skulle förekomma. Detta besked skulle Olof Palme ha fått vid sina kontakter med Gandhi. AES kontrollerades via ett Hong Kong-företag av "Ciaou Anstalt" i Lichtenstein. Företrädare för AES var Bob W, som hade regelbundna kontakter med Martin Ardbo. Bofors hade även tecknat agentavtal med två andra bolag, vilka ägdes av indiern Win C respektive indiern "H". Dessa agentavtal hade ingåtts tidigare. Samtliga agentavtal innebar att mellanhänderna skulle erhålla en viss procent av kontraktsvärdet i provision. Förbudet mot mellanhänder fick till följd att avtalen måste revideras. I enlighet med revisionsavtalen betalade Bofors ut totalt 319 miljoner kronor. Enligt ursprungsavtalen skulle bolaget ha betalt 1 430 miljoner kronor. Bofors konkurrent var franska vapentillverkaren SOFMA. H och AES var även agenter för SOFMAs räkning. De två agenterna hade intresse av att ursprungsavtalen med Bofors skulle aktualiseras. Annars fanns risken att Bofors skulle lägga sig på en lägre prisnivå gentemot indierna. SOFMAs konkurrenskraft skulle då minska. För agenterna spelade det ingen roll vem som skulle få ordern under förutsättning att provisionerna låg på samma nivå. Under Boforsutredningen togs bl.a. två dagböcker i beslag hos Martin Ardbo. Av en anteckning gjord i september 1987 framgår att "Q:s" inblandning var ett problem på grund av dennes nära koppling till "R". Denna

anteckning gjorde enligt uppgiftslämnaren AES mycket intressant medan intresset för H minskade. Q var identisk med italienaren Ottavio Q och R stod för Rajiv Gandhi. Q:s syster var gift med Gandhi. Bofors betalade 50,5 miljoner kronor till AES konto i Schweiz. Pengarna överfördes därefter via ett konto i Jordanien till Colbar Investment Ltd med konto i Geneve. Q kontrollerade troligtvis Colbar. Genom revision av det ursprungliga avtalet mellan Bofors och AES reducerades provisionen med 201 miljoner kronor. Detta skulle enligt uppgiftslämnaren kunna vara ett tänkbart mordmotiv.

I slutet av juni samma år, dvs 1991, besökte Ingemar E PU. Han rapporterade då om en del egna undersökningar han gjort. Han hade bl.a. sammanträffat med Hans E vid Bofors. Denne hade varit bestämd över att det inte var någon provisionstagare på Bofors sida som skulle kunna ligga bakom mordet. Hans E hade däremot tyckt att man skulle syna fransmännen.

Glenn S. Den 4, 5 och 6 november 1991 hade TV 4:s Nyheterna inslag beträffande kopplingen Bofors Indienaffär – mordet på Olof Palme. De handlade bl.a. om en fransk finansman, Glenn S, som tidigare skjutits till döds i Paris. Glenn S skulle enligt Nyheterna ha agerat för att stoppa eller fördröja affären Bofors-Indien. I inslagen nämndes också att vapenhandlaren Arnand K skulle ha en koppling till mordet på Olof Palme. Vidare sades att en hemlig promemoria i saken skulle ha överlämnats till Tommy Lindström.

Med anledning av dessa nyhetsinslag har PU hämtat in flera tidningsartiklar från nyhetsbyrå AP. I februari 1992 upprättade PU en promemoria om att det i utredningen framförts påstående att mordet på den franske medborgaren Glenn S skulle kunna ha med Palmemordet att göra. Enligt tidningsartiklarna var Glenn S en man med goda relationer till den polska fackföreningsrörelsen Solidaritet. Glenn S skulle ha förmått Solidaritet att i samarbete med den polska järnvägens fackförbund omdirigera ett tåg lastat med sovjetiska vapen avsedda för polska armén. Vapenlasten skulle ha omdirigerats via Öst- och Västtyskland till Contras lager i Honduras. Omdirigeringen skulle ha skett med hjälp av falska dokument framtagna av Oliver North och CIA. I september 1986 hade Glenn S skjutits till döds med sex skott av motorcykelburna attentatsmän i Paris. Enligt promemorian finns det inget som tyder på att det skulle finnas någon anknytning mellan Glenn S och mordet på Olof Palme. Mordet på Olof Palme nämns överhuvudtaget inte i de handlingar som PU tagit del av.

Vissa handlingar från Boforsutredningen registrerade i PU 1992. Under februari 1992 har PU under fyra uppslag registrerat ett antal handlingar ingående i Boforsutredningen.

Under det första uppslaget har en förteckning "Händelser av betydelse i affären Bofors AB – Indien" registrerats. Förteckningen, som är på fyra sidor, innehåller i kronologisk ordning datum för alla viktiga händelser i affären.

Under det andra uppslaget har en sida med namnet "Adnan K" som rubrik registrerats (namnet förekommer i uppslaget om Glenn S, se ovan). Uppgifterna i handlingen kommer från Martin Ardbos dagboksanteckningar under september-oktober 1987. Bl.a. finns en anteckning om att Martin Ardbo den 10 september haft ett möte med K i Wien och att man kommit överens i vissa frågor. Handlingen innehåller också en anteckning om att K gjort sig en förmögenhet på vapen- och oljeaffärer och har bostad i Monte Carlo, villa i Marbella samt kontor i Paris och New York.

I det tredje uppslaget redogörs för att polisen under 1987-88 försökt utreda vilka avtal Bofors ingått med bl.a. AES (se *Ingemar E*). Utredningen har skett för att försöka få bekräftat om eventuella mutor förekommit. Under uppslaget har fyra handlingar registrerats: en promemoria om hur polisen kom i kontakt med den engelska journalisten Simon H, en redogörelse för hur denna kontakt utvecklades och vilka andra personer en av utredningsmännen samarbetade med, en promemoria angående "Bob W/AB Bofors/Olof Palme" och en översättning av ett samtal mellan Simon H och Bob W. Promemorian angående "Bob W/AB Bofors/Olof Palme" innehåller bl.a. följande: Torsdagen den 11 februari 1988 träffade en utredare Simon H, journalist på Financial Times. Simon H överlämnade två ljudband innehållande två intervjuer som Simon H gjort med Bob W några dagar tidigare. Bob W är den person som för AES undertecknat provisionsavtalet mellan Bofors och AES. Under intervjuerna nämner Bob W den överenskommelse som Olof Palme och Gandhi gjort om att inga mellanhänder skulle få förekomma. Bob W knyter mordet på Olof Palme till Boforsaffären samt till uppgiften att Adnan K "gynnade fransmännen". Adnan K var mellanhänder och som sådan "kapabel att utöva inflytande". AES fungerade bara som konsult. Bob W uppger att han endast gav råd mot bakgrund av sin kännedom om försvarsindustriangelägenheter och att AES inte på något mystiskt sätt var mäktig att tillförsäkra Bofors kontraktet.

I det fjärde uppslaget har två handlingar som huvudsakligen behandlar AES:s roll i affären registrerats. I den ena sägs det att avtalet mellan Bofors och AES, daterat den 15 november 1985, är ett representantavtal. Det anmärks att det är sent ingånget med tanke på att Bofors redan då vid flera tillfällen uppmanats att upphöra med att använda "middle-men". Detta hade framförts i oktober vid ett möte i New York

mellan Olof Palme och Rajiv Gandhi. En kopia av avtalet finns också registrerad.

Påståenden om mutor i samband med Bofors Indienaffär. I månads-skiftet maj/juni 1992 sände TV 4:s Nyheterna ett inslag om att mutor eventuellt förekommit i samband med Bofors Indienaffär. I inslaget hänvisades till uppgifter i tidningen Indian Express, som uppgav att Bofors betalt mutor till den italienske affärsmannen Ottavio Q (namnet förekommer också i uppslaget om Ingemar E), nära vän till Rajiv Gandhi. Q skulle ha erhållit 51 miljoner kronor av totalt 351 miljoner kronor som påstods vara utbetalda i mutor. I ett senare inslag intervjuades Pierre S, vice chef för polisens federala byrå och chef för sektionen för internationell rättshjälp i Bern, i samband med att det i domstol skulle avgöras om namnen på innehavarna av bankkontona i Schweiz, dit pengarna satts in i Bofors-Indienaffären, skulle lämnas ut eller inte.

I början av juni samma år kontaktade en utredningsman vid PU Hans Ölvebro. Utredningsmannen hade via journalisten Bo A erhållit uppgifter om att Pierre S hade uppgifter som kunde vara av betydelse för PU. Någon vecka senare skickade PU via Interpol en förfrågan till polisen i Schweiz om Pierre S hade sådana uppgifter och hur PU i så fall skulle förfara för att kunna erhålla dem. Ett par dagar senare erhöles svar från Schweiz. Där förklarades att Pierre S under en intervju med en svensk journalist fått frågan om det fanns något samband mellan Bofors-Indienaffären och mordet på Olof Palme. Då Pierre S tvekat en stund med svaret tolkades det som om han hade uppgifter härom. Detta var enligt den schweiziska polisen fel. Pierre S hade inga uppgifter av detta slag.

I januari 1997 sände rikskriminalen en förfrågan via Interpol till Schweiz avseende de s.k. Boforskontona. I förfrågan hänvisades till nyhetsinslaget i månads-skiftet maj/juni 1992, som innehöll uppgifter om vissa förhållanden rörande Bofors-Indienkontona och deras eventuella samband med mordet på Olof Palme. Det uppges att uppgifter hade inkommit enligt vilka Bofors-Indienkontona skulle släppas till Indien för deras brottsutredning avseende mutbrott och att en åklagare i Bern därvid skulle ha yttrat att uppgifterna som kommit fram om dessa konton skulle kunna vara av intresse för de svenska mordutredarna. Vidare uppges att PU för att kunna fullfölja uppslaget i utredningen som avser samband med försäljningen av fälthaubitsar från Bofors till Indien vill ställa frågan vilka möjligheter det finns för PU att få ta del av nämnda uppgifter.

I en skrift daterad i februari 1997 svarade den schweiziska polisen att åklagarens uttalande hade återgivits på ett missvisande sätt. Det

hade ryckts ur sitt sammanhang av pressen. För det fall PU önskade utfå ifrågavarande handlingar måste en formell ansökan om att få ut handlingarna inges. Ansökan skulle därefter prövas enligt schweizisk lag. Ett sådant förfarande hade tillämpats beträffande de handlingar som utlämnats till Indien.

Sist i uppslaget har ett meddelande från Interpol i New Delhi, daterat i februari 1997 registrerats. I meddelandet uppges att italienske medborgaren Ottavio Q söks för arrestering och utlämnande till Indien. I brottsrubriceringen anges brottslig sammansvärjning, trolöshetsbrott, bedrägeri, mutbrott, bestickning m.m. Brotten hänförde sig enligt meddelandet till kontrakt daterat den 24 mars 1986 mellan indiska regeringen och AB Bofors ang. försäljning av 410 fälthaubitsar för totalt 8410 miljoner kronor. Vidare sägs att Bofors i samråd med Ottavio Q och andra utsett A E Services Ltd i Storbritannien till en av sina agenter i enlighet med avtal den 15 november 1985 och att Q spelat en avgörande roll vid avtalets ingående. Av det belopp om drygt 50 miljoner kronor som betalats till AES konto i Schweiz hade drygt 7 miljoner kronor under perioden 16-29 september 1986 överförts till annat konto tillhörande Colbar Investment Ltd. Kontot disponerades av Q och dennes hustru. Beloppet har därefter överförts vidare till en bank på Guernsey.

Påstådd vapenexport till Iran

Det första tipset som rör påstående om vapenexport från Bofors till Iran kom in till PU den 10 mars 1986. En tullassistent i Stockholm kontaktade säkerhetspolisen och berättade att en journalist som arbetade med Bofors påstådda vapenexport till Iran hade kommit fram till att en iranier i Malmö fungerade som mellanhand. Iranierns namn var Mahmoud K. Denne, som hade fem andra iranier knutna till sig, hade kontakt med företaget Scandinavian Commodity och Karl S. Tullassistenten ifrågasatte om Bofors vapenexport till Iran kunde kopplas till Olof Palmes medlingsuppdrag och därmed utgöra ett diffust motiv till mordet på Olof Palme.

Efter det att tullassistenten också namngivit de fem iranierna som påstods vara inblandade konstaterade säkerhetspolisen att ingen av dem var känd och ärendet lades ad acta.

Åkare som uppgett sig ha transporterat vapen m.m. Den 19 maj 1986 kontaktade Henrik W PU per telefon. Henrik W berättade att han fått fram uppgifter som gjorde att han kände sig helt säker på vad och vilka som låg bakom mordet på Olof Palme. Hans källa hade alltsedan mordet på Olof Palme hotats att inte tala om vad han visste. Källan

hade skuggats, överfallits och slagits medvetslös. Hoten hade även riktat sig mot källans barn. Personerna som hotat källan hade lämnat vissa uppgifter som säkert kunde sammankopplas med mordet på Olof Palme och olovliga vapenexportaffärer med Iran som godkänts och hemligstämplat av den socialdemokratiska regeringen.

Ett par timmar efter detta telefonsamtal besökte PU Henrik W. Denne berättade att han studerat Bofors och dess vapenaffärer. Uppgifterna ovan hade han fått av en åkare, vilken arbetat som chaufför åt Bofors. Åkaren hade berättat att han utfört ett flertal transporter för Bofors till Iran, huvudsakligen under 1973. Lasten, som bestod av krigsmateriel, hade betecknats specialstål. Svenska regeringen kände till detta. I november 1985 hade regeringen på något sätt blivit varse att det hela läckt ut. Härefter hade en rad konstigheter inträffat. Den 3-7 februari 1986 hade en man med tysk brytning ringt upp åkaren och sagt "du skall inte fortsätta med detta". En vecka senare hade samma sak inträffat och på natten hade bilar kört in på åkarens gårdsplan. Den 9 mars hade åkaren på nytt fått ett underligt telefonsamtal. I samband med ett sjukhusbesök hade han hotats av "Iranliknande typer". Ungefär vid samma tid hade han fått ytterligare fyra underliga nattliga samtal samtidigt som bilar vände på hans gårdsplan. I maj hade åkaren troligen överfallits i ett uthus och svimmat. Någon vecka senare hade någon per telefon hotat mörda åkaren. Henrik W menade att det skulle kunna röra sig om samma personer som hämnats på Olof Palme genom att mörda honom som nu skrämde åkaren.

En dryg vecka senare kontaktade Henrik W PU på nytt. Han uppgav att en iranier på iranska ambassaden haft kännedom om olaglig vapenhandel med Iran. Även Olof Palme hade haft kännedom om dessa affärer. Henrik W hade nu lyckats spåra en person som utsatt hans källa för telefonhot. Denne person var anställd på iranska ambassaden.

Några dagar senare, i slutet av maj 1986, förhörde PU åkaren. Han bekräftade helt Henrik W:s uppgifter och uppgav sig ha kvar dokumentation som styrkte att han med regeringens tillstånd kört vapentransporter till Iran. Vid ett telefonsamtal den 9 mars hade en person sagt "sista varningen fortsätter du att rota i affären så vet du att en har försvunnit och fler kommer att försvinna". Åkaren tolkade uttalandet som syftande på Olof Palme.

Ärendet tilldelades säkerhetspolisen. I mitten av juni 1986 fattades följande beslut. "Föranleder ej vidare åtgärd. Kopia av uppgifterna skall för kännedom tillställas (namnet på ett polisdistrikt), där anmälan om olaga hot ingivits, och förre länsåklagaren Stig Age, som handlägger Boforsutredningen." Beslutet är undertecknat av Per-Göran Näss.

Under samma uppslag har en kopia av ett brev från Henrik W till Jan Eliasson, UD, registrerats. Brevet utgörs av ett kapitel ur en bok av Henrik W, som behandlar en möjlig koppling mellan mordet på Olof Palme och vapenaffärerna med Iran, och ett önskemål från Henrik W om ett sammanträffande med Eliasson. Brevet har vidarebefordrats via Jörgen Almblad till PU.

Slutligen innehåller uppslaget en handskriven analys av Henrik W:s egen sammanställning av sina undersökningar och tankar kring sambandet mellan vapenaffärer och medlaruppdrag som motiv för att mörda Olof Palme. Analysen har upprättats av spaningsledaren i Boforsutredningen Bengt B i februari 1988. Bengt B redogör bl.a. för ett möte hos KMI den 14 oktober 1987 mellan Boforsutredarna och företrädare för KMI, bl.a. Jörgen Holgersson och Carl Fredrik Algernon. Den direkta anledningen till mötet var en skrivelse från Arne Thorén, ambassadör i Bagdad, som relaterade att Irak hade klara bevis för att RBS 70 fanns i Bahrain. Holgersson och Algernon var förvånade och hade ingen aning om hur eventuella robotar i Iran kunde ha hamnat där. Man enades om att låta UD undersöka vilka "klara bevis" som fanns i Irak. Vid senare påstötningar från polisen meddelade UD att Irak inte besvarat UD:s fråga. Under mötet erfor polisen att UD ända sedan hösten 1985 erhållit rapporter från Thorén i Bagdad om robotar i Iran. Bengt B avslutar denna del med att konstatera att också andra mycket viktiga upplysningar och dokument undanhållits av UD. De hade därefter kommit fram mera av nödtvång än till följd av en strävan att skapa klarhet. I analysen uppger Bengt B också att man nu undersökte påståenden angående bl.a. RBS 70:s förekomst i Iran och att den förre ambassadören i Iran, Göran Bundy, blev mer och mer intressant, kanske även för PU, att höra för att få en verklig inblick i vad som förekommit mellan Sverige – Olof Palme – och Iran i detta sammanhang.

Abolhassan Banisadr och Ebbe Carlsson. I november 1987 publicerades tidningsartiklar, i vilka Irans ex-president Banisadr uttalade att Olof Palme mördats för att han börjat undersöka den omfattande smugglingen av krut och vapen till Iran. Olof Palme skulle vid denna undersökning ha erhållit kännedom om att Iran finansierade kriget mot Irak med narkotikaaffärer.

I ett brev från Nils G Rosenberg, UD, till Ulf Karlsson, RPS, i december 1987 föreslår UD att mordutredningen utnyttjar de polisiära kanalerna för ett samtal med Banisadr om de uppgifter från denne som hade förekommit i bl.a. Aftonbladet. I brevet sägs också att en sådan kontakt från ambassaden skulle kunna utnyttjas i politiska syften och skada förbindelserna till Iran. (Jfr kapitel 3, *UD:s roll i övrigt.*)

I slutet av januari 1988 skrev PU genom Ulf Karlsson och Tommy Lindström ett brev till Banisadr där han tillfrågades om det var riktigt att han hade uppgifter rörande mordet på Olof Palme och om dessa i så fall kunde överlämnas till PU på lämpligt sätt.

I ett svar daterat i februari samma år uppgav Banisadr att Olof Palme fått vetskap om narkotika- och vapenhandel som kostat honom livet. Banisadr uppgav sig ha fått information om denna handels internationella anknytning och som gällde Iran, Pakistan, Afghanistan och Turkiet. Enligt Banisadr sändes narkotika till Italien och Östeuropa och distribuerades därifrån till USA och Västeuropa. Storleken på affärerna skulle uppgå till 1 miljard dollar per år. Slutligen meddelade Banisadr att han hade namnen på de iranska affärsmännen och deras chefer i sin ägo.

Därefter finns i uppslaget en handling från förlagsdirektören Ebbe Carlsson (jfr kapitel 5, *Fortsatt utredningsverksamhet utanför den reguljära mordutredningen (den s.k. Ebbe Carlsson-affären)*) registrerad. Handlingen, som är daterad i början av april 1988, bär rubriken "Samtal med BANI SADR". Av handlingen framgår att Ebbe Carlsson på dåvarande rikspolischefen Nils-Erik Åhmanssons uppdrag samma dag besökt ex-presidenten Banisadr i dennes hem utanför Paris, där han levde i exil. Banisadr hade utvecklat sina tidigare uppgifter och berättat bl.a. följande. Han hade för lång tid sedan fått ett brev från en före detta medlem i revolutionsgardet, vilken flytt till Västtyskland. Mannen hade berättat att han haft uppdrag att nära gränsen till Pakistan bekämpa narkotikasmugglingen. I sin tjänst hade mannen fått klart för sig att ledande iranier var inblandade i handeln. I anledning av mannens berättelse hade Banisadr sökt information om Irans narkotikahandel. Denna sköttes av en minister för revolutionsgardet, Rafir D. Även en rad söner till kända ayatollar, vilka Banisadr namngav, skulle vara bland de inblandade. Dessa hade fått lov att bedriva denna handel, eftersom den syftade till att skaffa hårdvaluta i form av vapen m.m. Av en källa, som Banisadr beskrev som "digne"²², som var helt oberoende av övriga och som dessutom befann sig inne i Iran, hade han erhållit uppgift om att Olof Palme fått kännedom om denna byteshandel och att svenska vapen var inblandade. Olof Palme hade då försökt använda sitt inflytande för att stoppa handeln. Eftersom han därigenom blev ett hinder för Irans krigföring hade Irans högsta ledning beslutat att låta mörda honom. Beträffande Robot 70 hade Banisadr sagt sig sakna egen information men tillagt "alla säger att den finns där och att den spelat en avgörande roll i kriget". På särskild fråga från Ebbe Carlsson hade Banisadr angående relationen Iran-PKK sagt att han var okunnig om

²² Digne är ett franskt ord som betyder ungefär "hög" eller "aktningvärd".

PKK men att han kände till uppgifterna om att mordet på Olof Palme skulle ha beslutats och planerats i Damaskus. Han var mycket skeptisk till dessa uppgifter.

I juni 1988 höll PU (Ingemar Krusell, Sören M, Jörgen Almblad och Solveig Riberdahl) förhör med Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson informerade bl.a. om PKK:s relationer till Iran, vilka han kommit att intressera sig för via den information han erhållit genom tidningsläsning och Hans Holmér. Han berättade om sitt och polismannen Per K:s besök hos Banisadr. Han hade uppfattat denne som en välvilligt inställd person men beträffande lösningen på mordet hade hans berättelse varit allmänt hållen. Banisadr hade inte nämnt några källor. Ebbe Carlsson framhöll vidare att hans slutsats var att relationerna mellan Irans ledning och PKK kunde beläggas genom tidningsurklipp m.m. och att PKK därmed kunde ha haft en roll i det som inträffat i Stockholm. Han menade att det var långsökt att tro att franska vapenhandlares vrede låg bakom mordet. Motivet borde i stället sökas i det farligaste som Olof Palme höll på med – medlingsuppdraget i kriget Iran/Irak. I slutet av förhöret finns följande antecknat "Förhöret avser fortsättningsvis Olof Palmes personliga förhållanden och relationer inom och utom Sverige. Det har vid förhöret överenskommit att CARLSSONs informationer i detta avseende ej skall ingå i protokollet, då de ej är av sådan art att de utgör något spaningsuppslag i mordfallet."

Göran Bundy. I mars 1988 hördes den förre ambassadören i Teheran, Göran Bundy, upplysningsvis av PU. Bundy, som var ambassadör i Teheran under tiden april 1980-juni 1985, berättade bl.a. följande. Kriget Iran/Irak bröt ut i september 1980. Kort efter krigsutbrottet fick Olof Palme en förfrågan om han ville bli FN:s medlare i kriget. Olof Palme kom därefter under tre tillfällen – 1980, -81 respektive -82 – att besöka Iran i denna egenskap. Såvitt Bundy kunde bedöma uppskattade Iran Olof Palme som medlare men landet ville inte ha slut på kriget. Iran uppskattade också Olof Palmes besök hos senapsgasskadade iranska soldater på ett sjukhus i Uppsala. Inte heller fanns några fientliga uttalanden om Olof Palme i iranska tidningar. På särskild fråga till Bundy om denne hört talas om att iranska prästerskapet vid en sammankomst den 9-11 februari 1986 skulle ha beslutat om Olof Palmes avrättning, svarade denne att han aldrig hört talas om detta och att han inte kunde se något motiv för ett sådan beslut. I juli 1983 hade Bundy blivit uppkallad till iranska UD som hade gett uttryck för missnöje med att vissa leveranser från Bofors uteblivit. Bundy hade funderat över om dessa leveranser varit avsedda för den kemiska anläggningen utanför Isfahan eller om det gällt färdiga vapensystem. Under försommaren 1985 hade det också ryktats om att Olof Palme

stoppat krutleveranser till Iran. Bundy ansåg det långsökt att försöka finna någon koppling mellan mordet på Olof Palme och irritationen och ilskan i Teheran över att han stoppat leveranser som ställts i utsikt. Slutligen uppgav Bundy att det inte framkommit något som tydde på att Robot 70 skulle finnas i Iran. Han hade aldrig fått några frågor härom, varken från andra ambassader eller militärattachéer.

PM från UD. I oktober 1988 upprättade Christian Leffler, UD, en promemoria beträffande Gulfstaterna, krigsmaterielfrågor och Olof Palmes relationer till den saudiska kungafamiljen. Promemorian är mycket kortfattad. Beträffande påstådd vapenexport till Iran innehåller den endast en anteckning att Kuwaits ambassad i augusti 1985 hos tjt utrikesminister Gertrud Sigurdsen klagat över svensk vapenexport till Iran. Enligt en promemoria daterad samma månad konstaterade KMI att nämnd utrustning inte vare sig tillverkades eller försåldes av svenska företag.

Ytterligare material från Henrik W. I augusti 1991 inkom till PU ytterligare material från Henrik W. Henrik W skickade för kännedom ett häfte ”113 frågor om svensk vapenexport till Iran”. En utredningsman vid PU har i anledning av detta material upprättat två sammanställningar, daterade i oktober 1991 respektive april 1992, över innehållet. I sammanställningarna ingår också sammanfattningsvis vad William H (se CIA-avsnittet) uppgivit angående ett påstått kontrakt om leverans av Boforsvapen till Iran under samma tidsperiod. I sammanställningarna – som är relativt omfattande – sägs bl.a. att Henrik W har indicier på att Bofors våren 1985 planerade att sälja 400 Robot 70 via Singapore till Iran. Vid en jämförelse mellan Henrik W:s och William H:s uppgifter konstaterar utredningsmannen att olikheterna är påfallande. Enligt Henrik W skulle motivet för mordet på Olof Palme kunna vara att denne stoppat en vapenleverans till Iran. Iran skulle i så fall ligga bakom mordet. Enligt William H skulle motivet i stället vara att Sverige exporterade vapen till Iran, vilket USA och Israel inte kunde acceptera. CIA och Mossad skulle därför ligga bakom mordet.

I november 1991 inkom ytterligare omfattande material från Henrik W. Materialet består av ett kalendarium över händelser rörande Bofors påstådda vapenaffärer med Iran.

Sammanställning upprättad i Boforsutredningen, registrerad i PU 1992. I april 1992 registrerades i PU en sammanställning upprättad i Boforsutredningen av spaningsledaren Bengt B och utredningsmannen Bengt P. Sammanställningen, som upptar uppgifter som kan tyda på att leveranser av krigsmateriel förekommit till Iran, är daterad i november 1986. Sammanställningen i original skickades efter upprättandet till

länspolismästare Hans Holmér. Originalen förvaras enligt anteckning i Holmérs s.k. UD-pärm. Sammanställningen omfattar fem sidor och upptar uppgifter under 21 punkter från sex av varandra delvis oberoende källor. Slutsatsen som Bengt B och Bengt P drar är att det inte kan uteslutas att vissa uppgifter är riktiga.

Övriga uppslag

Carl Fredrik Algernons död. Krigsmaterielinspektören Carl Fredrik Algernons död berörs på flera ställen i avsnittet men behandlas främst i två uppslag.

I juni 1988 har PU registrerat tre handlingar från Boforsutredningen rörande Algernons död. Två av dem innehåller uppgifter som utredningsmannen Bengt P erhållit vid samtal med byråchefen Christer Ekberg vid säkerhetspolisen i oktober 1987. I den första handlingen redogör Christer Ekberg för hur han den 15 januari 1987 kl. 21.00 i egenskap av jourhavande polischef vid säkerhetspolisen meddelades att Algernon omkommit vid T-Centralen. Han hade ringt upp såväl Carl Johan Åberg som Jörgen Holgersson och senare samma kväll sammanträffat med Holgersson och tekniker i UDH:s lokaler. Man hade företagit en ytlig teknisk undersökning av Algernons tjänsterum och därefter förseglat dörren. Dagen därpå hade en noggrannare undersökning ägt rum. Därefter hade ansvaret lämnats över till Stockholmspolisen. Den andra handlingen innehåller uppgifter om att Ekberg via Holgersson fått veta att fru Algernon ville ha ett sammanträffande med Boforsutredarna. Den tredje handlingen är ett protokoll över ett samtal som Bengt P hållit med fru Margareta Algernon i oktober 1987. Margareta Algernon berättade bl.a. följande. Hon trodde att maken omkommit genom en olyckshändelse. Han hade inte på något sätt uppträtt konstigt före händelsen varför hon inte trodde att han begått självmord. Såvitt hon kände till hade han inte heller blivit utsatt för hot eller liknande. Efter julhelgerna hade han legat hemma i förkylning under en veckas tid. Lördagen den 10 januari hade han trots förkylningen åkt in på ett möte med Anders Carlberg. Mötet hade enligt maken gällt en ny smuggelaffär – Oman. Torsdagen den 15 januari 1987 hade makarna som vanligt åkt gemensamt till sina arbeten. Maken hade berättat att han under söndagen skulle företa en tjänsteresa till Vålådalen. När de skilts åt hade hennes man sagt ”Hej då, vi ses ikväll”. Att hon trodde att hennes make fallit offer för en olyckshändelse förklarade hon med att han brukade vara ganska vårdslös i tunnelbanan och ofta stå nära perrongkanten. Han hade dålig hörsel på vänster öra, högt blodtryck, rester av förkylningsfeber i kroppen och ont i ett knä, vilket kunde ha

bidragit till att han fallit ner på tunnelbanespåret. Dagen efter makens död hade en okänd man ringt. Mannen, som talat med utländsk brytning, hade sagt att det var "Palme fel att det hänt". Efter någon vecka hade hon fått ett liknande samtal. I mitten av september hade hon blivit kontaktad av Cats Falcks mamma som berättat att Cats när hon försvann varit i färd med att avsluta en undersökning rörande vapenhandel och dataaffärer (om Cats Falck, se nedan).

Under samma uppslag finns en mycket kortfattad promemoria upprättad av Lars Jonsson, PU, i september 1996. I promemorian sägs bl.a. att utredningen kring Carl Fredrik Algernons död torsdagen den 15 januari 1987 kl. 17.54 vid T-Centralen i Stockholm handlades av polismyndigheten i Stockholm. Kammaråklagare Torsten Wolf beslöt den 17 februari 1987 att förundersökningen skulle läggas ned med motiveringen att gärningen ej utgjorde brott.

Under det andra spaningsuppslaget finns en artikel ur tidningen Z nr 6 1992 med rubrik "Säpo-chef: Mordet på Olof Palme blev Algernons död.". Artikeln är skriven av Henrik W. Bakgrunden till artikeln är en dagboksanteckning som Bengt B gjort under Boforsutredningen. Anteckningen lyder "Vidare meddelade Ljungwall att han vid ett sammanträffande med Sven-Åke Hjälmsroth, SÄK, i mitten av september 1987 talat om Algernons dödsfall. Sven-Åke Hjälmsroth hade då sagt att han hade uppgifter om att Algernon vid Palmes död förlorat ett viktigt stöd i sin verksamhet som KMI och därför inte orkat leva vidare i hetluften kring Boforsaffärerna."

I slutet av juni samma år förhörde PU Sven-Åke Hjälmsroth i anledning av tidningsuppgifterna. Sven-Åke Hjälmsroths bestämda uppfattning var att han talat allmänt med Ljungwall och då lämnat en högst personlig uppfattning om vad som kunde ligga bakom Algernons död. Sven-Åke Hjälmsroth reagerade över formuleringen "hade uppgifter om", vilket han menade var alldeles fel. Han hade haft personlig kontakt med Algernon sedan 1976 och hade vid flera samtal med honom fått en känsla av att Algernon kände sig mer trängd av uppmärksamheten kring Boforsaffärerna efter Olof Palmes död.

Journalisten Cats Falcks död. Den 8 april 1997 inkom ett anonymt brev skrivet på engelska. I brevet påstods att det fanns ett samband mellan Cats Falcks och Lena Gräns död i november 1984 och Carl Fredrik Algernons död i januari 1987. (Cats Falck och Lena Gräns försvann i november 1984. De hittades sedan döda sittande i en bil i Hammarby-kanalen i maj 1985.) Sambandet skulle framgå av hemliga dokument från östtyska säkerhetstjänsten som kommit fram efter den tyska återföreningen. Enligt dokumenten skulle såväl Cats Falck och Lena Gräns som Algernon ha blivit mördade. Cats Falck skulle ha

mördats då hon undersökt en vapentrade som gick via Rostock. Hon hade dessförinnan erhållit vissa handlingar om denna vapentrade av Algernon. Två av tre mördare skulle leva i en by nära Berlin och byn skulle skyddas av videokameror m.m.

En utredningsman vid RPS kriminalunderrättelsetjänst har samma dag som brevet kom in gjort en tjänsteanteckning om att han pratat med Lars Jonsson, PU, som deltog i utredningen av Cats Falcks död. Lars Jonsson hade uppgett att det rört sig om en olyckshändelse. Vidare har utredningsmannen antecknat att en kollega vid PU hade gått igenom utredningen kring Algernons död. Enligt denne hade Stockholmspolisen gjort en mycket grundlig och bra utredning av omständigheterna kring Algernons död och det fanns enligt utredarens mening ingen tvekan om att Algernon begått självmord.

Sammanställning

I mars 1990 upprättade en utredningsman inom PU en kortare promemoria benämnd "Avsnitt Q – redogörelse och förslag." I promemorian uppges att avsnittet vid denna tidpunkt bestod av ett 35-tal uppslag, som kunde delas in i tre huvudmotiv. Det första huvudmotivet innebar att "mullorna" i Teheran skulle ha beordrat mordet på Olof Palme eftersom han påstods ha stoppat vapenleveranser till Iran. Enligt det andra huvudmotivet skulle Irak ligga bakom mordet på grund av att Bofors påstods ha levererat vapen till Iran. Det tredje huvudmotivet var att Olof Palme mördades på uppdrag av internationella "vapenhandlar-maffian" eftersom han personligen engagerat sig för att den stora vapenexportordern av fälthaubitsar till Indien skulle gå till Sverige i stället för till Frankrike. Enligt utredningsmannen hade inget konkret framkommit som styrkte den första eller den andra motivbilden. Beträffande den tredje motivbilden pekade utredningsmannen på att det trots att Anders Carlberg uppgett att det helt var Olof Palmes förtjänst att Sverige erhöll ordern inte fanns någonting som kunde styrka ett samband mellan motivbilden och händelsen på Sveavägen den 28 februari 1986. Utredningsmannen föreslog att utredningen i avsnittet skulle kompletteras med en utredningsåtgärd; ett nytt förhör med Karl L (jfr ovan).

Övriga uppgifter

Kommissionen har inhämtat viss ytterligare information kring utredningen av detta avsnitt, se nedan *Sammanfattande anmärkningar*.

5.12 Avsnitt T – ”Kartläggning av offrets personliga förhållanden”²³

5.12.1 Allmänt

I avsnitt T har ett 40-tal tips som helt eller delvis rör Olof Palmes personliga förhållanden registrerats. Några av dessa har lett till omfattande utredningsåtgärder. Det gäller särskilt det s.k. Harvardärendet. De uppslag som från granskningssynpunkt eller av annan anledning bedömts intressanta redovisas nedan. Redovisningen av vissa uppslag är mer översiktlig än vad den är i övrigt. I några fall, som vi inte redovisar, har utredningen följt upp lösa hypoteser angående personer i Olof Palmes omgivning, som eventuellt skulle kunna ha hyst agg till denne, genom alibikontroller, som visat att personerna i fråga inte varit inblandade.

5.12.2 Det s.k. Harvardärendet – händelserna vid Länsrätten i Stockholms län

Under ett uppslag i detta avsnitt återfinns den utredning som PU företagit i anledning av händelserna vid Länsrätten i Stockholms län (länsrätten) den 28 februari 1986, då Olof Palmes överklagande i det s.k. Harvardärendet raderades från det interna dataregistret och överklagandehandlingarna försvann. Utredningen initierades enligt vad som framgår av uppslaget genom ett tips och händelserna har utretts i tre omgångar: mars 1986-mars 1987, september-december 1987 och januari 1991-mars 1993.

Kommissionen har i denna del förutom det förundersökningsregistrerade PU-materialet använt visst oregistrerat material. Vidare har kommissionen använt den dokumentation som finns hos länsrätten och som rör detta ärende.²⁴

Bakgrund och händelseförlopp vid länsrätten

Under hösten 1983 fick Olof Palme en inbjudan att vara föreläsare vid ”Jerry Wurff Memorial Lecture” i USA. Föreläsningen skulle äga rum

²³ Generella utredningsåtgärder i detta avsnitt är redovisade i kapitel 3.

²⁴ Länsrättens i Stockholms län akter i målen S 22670-86 och S 22671-86 samt minnesanteckningar upprättade av lagmannen Åke Lundborg, diarieförda under Adm. ärende dnr 169/86.

antingen vid John F Kennedy School of Government, tillhörande Harvarduniversitetet, eller på AFSCME:s (American Federation of State, County and Municipal Employees) kansli i Washington D C. Olof Palme tackade ja till inbjudan. Vid ett telefonsamtal i februari 1984 mellan Hans Dahlgren, som var utrikespolitisk rådgivare i Statsrådsberedningen, och Hale Champion, Executive Dean vid John F Kennedy School of Government, bestämdes tidpunkten för föreläsningen till den 3 april samma år. Vid samtalet framförde Hans Dahlgren att Olof Palme inte brukade ta emot arvoden för föredrag av detta slag. Vidare aktualiserade Hans Dahlgren på Olof Palmes vägnar att Olof Palmes son Joakim önskade komma till John F Kennedy School of Government och där följa undervisningen en tid. I samband med Olof Palmes vistelse vid Harvard för föreläsningen berördes frågan om Joakim Palmes önskemål på nytt. Den 18 maj 1984 fick Joakim Palme telefonbesked från John F Kennedy School of Government att han tilldelats ett stipendium och att han var välkommen till universitetet under höstterminen.

Den 25 juli 1985 deltog Olof Palme i en radioutfrågning. Han tillfrågades då om han erhållit något arvode för sin föreläsning vid Harvard och om något samband förelåg med Joakim Palmes vistelse vid Harvard.

Den 27 juli 1985 skrev Olof Palme ett brev till skattemyndigheten. I brevet skrev han att han inte hade kännedom om något samband mellan föreläsningen vid Harvard och Joakim Palmes vistelse där.

Den 1 augusti 1985 fick Olof Palme genom en kommuniké av Harvarduniversitetet veta att stiftelsen Jerry Wurff Memorial överfört ett belopp om 5000 dollar till Harvarduniversitetets stipendiefond, från vilken Joakim Palme erhållit sitt stipendium.

Taxeringsnämnden fann sedermera att det förelåg ett mycket starkt samband mellan den föreläsning Olof Palme hade hållit i april och det stipendium sonen erhöll en månad senare. Stipendiet ansågs i realiteten vara Olof Palmes arvode för föreläsningen. Taxeringsnämnden tog därför upp värdet av stipendiet – 5 000 dollar eller 40 000 kr – till beskattning hos Olof Palme.

Olof Palme var missnöjd med taxeringsnämndens beslut och klagade därför till länsrätten. Besvärshandlingarna överlämnades via bud till chefen för domstolen, lagmannen Åke Lundborg, den 26 februari 1986. Handlingarna gavs in i två exemplar. De ankomststämplades, registrerades och uppgifterna matades in i datorn samma dag.

Den 12 mars 1986 på förmiddagen skulle registratören lägga in en kopia i akten. Akten kunde då inte återfinnas. Registratören eftersökte målet på datorn men några uppgifter om målet fanns inte. Vid kontroll visade det sig att 34 mål registrerats in den 26 februari men att bara 33

mål fanns kvar. Ett mål hade raderats i sin helhet. Detta hade skett den 28 februari från länsrättens terminal 23, placerad på registreringsenheten. Via DAFA försökte personal vid länsrätten få bekräftelse på att det var Olof Palmes mål som raderats samt få reda på vid vilken tidpunkt raderingen skett. På eftermiddagen den 12 mars ringde Lundborg upp överåklagaren Claes Zeime och berättade vad som hade hänt. Zeime lovade kontakta Hans Holmér. Sent på eftermiddagen samma dag kom Håkan S, Stockholmspolisen, på besök hos länsrätten. Håkan S och Lundborg kom överens om att avvakta med en formell polisanmälan till dess att länsrätten själv utrett saken ytterligare. Vid 17-tiden samma dag bekräftade DAFA att de s.k. stjärnumren på Olof Palmes mål och på målet som var raderat överensstämde.

Den 13 mars 1986 meddelade DAFA att en delete-transaktion (radering) skett den 28 februari kl 18.23. Samma dag kontrollerades vid länsrätten vilka personer som ”flexat” ut efter denna tidpunkt.

Den 14 mars 1986 bekräftade DAFA att delete-transaktionen kl. 18.23 var den som raderat Olof Palmes mål. Vidare meddelade DAFA att den aktuella terminalen hade stängts kl. 16.00 den 28 februari och varit öppen på nytt mellan kl. 18.23 och 18.30. Under denna senare tid hade systemet först påpekat för användaren att denne måste ha behörighetskort. Förutom delete-transaktionen hade användaren även varit inne och tittat på ett annat mål. Lundborg kontaktade under dagen Håkan S och rapporterade om händelseutvecklingen. Samma dag efterlystes handlingarna internt inom länsrätten.

Den 25 mars 1986 gjorde länsrätten en formell polisanmälan om det inträffade.

I en dom den 6 februari 1987 biföll länsrätten Olof Palmes överklagande. De egentliga domskälen löd i denna del på följande sätt.

Enligt länsrättens bedömning talar flera omständigheter för att det faktum att Olof Palme avstått från arvode för föredraget haft betydelse för Joakim Palmes erhållande av stipendium. Det finns emellertid inte anledning anta att de av Olof Palme lämnade uppgifterna att han villkorslöst avstått från arvode och att han inte haft kännedom om överföring av arvodesmedel till stipendiemedel är felaktiga. Mot bakgrund av vad som framkommit i målet kan det inte anses klarlagt att sådana förhållanden föreligger att de till universitetets stipendiefond överförda medlen skall tas upp till beskattning såsom arvode. Länsrätten bifaller därför besvären i denna del.

PU:s utredning

Den 17 mars 1986 kontaktades polisassistenten Jan F av en bekant som berättade att Olof Palme den 26 februari lämnat in ett överklagande till hennes arbetsplats. Kvinnan arbetade vid länsrätten. Hon berättade

vidare att man i mitten av vecka 10 haft anledning att plocka fram handlingarna. De hade då inte kunnat återfinnas. Vid en slagning i dataregistret saknades ärendet. Enligt kvinnan hade någon av cheferna kontaktat polisen som sagt sig inte ha tid med saken. Polisassistenten förde följande dag uppgifterna vidare till mordutredarna.

Detta spaningsuppdrag är den första handling som registrerats i PU rörande händelserna vid länsrätten. I arbetsmaterialet finns emellertid av kriminalinspektören Håkan S upprättade anteckningar från det besök som denne gjorde vid länsrätten den 12 mars. Av anteckningarna framgår att länsrätten önskade avvakta med en formell polisanmälan då man först ville utreda saken internt.

Några dagar senare, den 21 mars 1986, kontaktade advokaten Bertil S PU. Bertil S hade varit Olof Palmes ombud i ärendet vid länsrätten. Han hade samma dag blivit uppringd av en journalist vid TT. Denne hade frågat om Bertil S hört att originalhandlingarna i Harvardärendet var försvunna och att ärendet raderats från länsrättens dataregister den 28 februari.

Första utredningsomgången. Stockholmspolisen inledde förundersökning i ärendet den 25 mars 1986. Av en anteckning, daterad den 29 april 1987 och upprättad av polisintendenten Gunnar Severin, framgår att förundersökningen lades ned den 18 mars 1987. Av samma anteckning framgår också att avdelningschefen vid Rikspolisstyrelsen Ulf Karlsson och Solveig Riberdahl från förundersökningsledningen tagit del av utredningen.

Av arbetsmaterialet framgår att polisen med ett undantag inriktat utredningen i denna första utredningsomgång på de fem personer som med flextidskort passerat ut ur länsrättens lokaler efter den tidpunkt då raderingen registrerats (kl. 18.23). Förhör hölls med drygt tiotalet personer. Därutöver har några personer kontrollerats, främst genom registerslagningar. De utredningsåtgärder som vidtagits är väl beskrivna i den promemoria från PU som refereras nedan.

I arbetsmaterialet finns en anteckning, daterad den 16 april 1986, som kriminalkommissarien Lennart Thorin, upprättat i anledning av ett samtal han haft med en utredningsman vid PU. Utredningsmannen hade uppgivit att vissa misstankar fanns att Lars L, boende i Sollentuna, skulle kunna ha något med länsrättens Olof Palme-ärende att göra. Lars L skulle vara utbildad tekniker även om han de senaste åren arbetat vid socialbyrån i Tensta. Lars L påstods ha varit god vän med "bombmannen" och en kumpan till denne samt ha umgåtts förtroligt med en annan person i denna krets som var tekniker och specialist på data. Av anteckningen framgår inte varför eller på vilket sätt Lars L skulle vara inblandad i händelserna vid länsrätten.

Andra utredningsomgången. I en promemoria, daterad i mitten av september 1987, med rubriken "Dataintrång m.m. i länsrätten" har PU gjort ett sammandrag av händelserna. I promemorian beskrivs bakgrunden till Olof Palmes överklagande och den utredning som vidtagits i den första utredningsomgången. Av promemorian framgår bl.a. följande.

Den 26 februari 1986 lämnades överklagandehandlingarna personligen över till Åke Lundborg. Denne vidarebefordrade handlingarna till chefen för registreringsenheten Björn D. Samma dag lämnade Björn D handlingarna för registrering på data. Denna uppgift kom också att samma dag utföras av Anette H. Därefter lades handlingarna, som tilldelats rotel 21, i ett aktomslag vilket sorterades in för förvaring i ett särskilt rum på registreringsenheten. Björn D behöll en kopia av besvärsskrivelsen på sitt rum. När han ett par veckor senare skulle återställa kopian till aktomslaget upptäcktes att originalhandlingarna var borta och att ärendet saknades i dataregistret. DAFA som hade hand om länsrättens datasystem kontaktades och det s.k. on line-bandet säkrades. Genom DAFA klarlades, på sätt ovan framgått, att Olof Palmes ärende raderats den 28 februari kl. 18.23. Raderingen hade skett vid en terminal i postöppningsrummet på registreringsenheten. Den hade föregåtts av att någon först försökt utföra en radering utan att använda sig av behörighetskort. Dessförinnan hade terminalen använts för en transaktion som ägt rum kl. 16.06. Omedelbart efter raderingen hade på terminalen ställts en fråga om en kvinna, Desiree H. Denna transaktion hade avslutats kl. 18.30. Därefter hade aktiviteten vid terminalen upphört. Vid en kontroll av vilka anställda som varit kvar på länsrätten aktuell tid visade det sig att fem personer använt sitt flextidskort efter kl. 18.23. Av dessa fem personer arbetade två – "H" och "S" – på registreringsenheten. Bägge hade stämplat ut efter kl. 19.00. ABAB-vakten Tommy H hade företagit rondering i lokalerna kl. 19.27.

I promemorian återges också i korthet vad som sagts under förhör med elva personer.

S som arbetade som assistent på registreringsenheten uppgav att hon denna kväll arbetat över eftersom hon haft så mycket att göra. Hon hade inte lagt märke till om några andra personer fanns kvar på arbetsplatsen efter kl. 18.23. I promemorian kommenteras att S under förhöret verkat anmärkningsvärt förtegen.

H, som arbetade som kontorist på registreringsenheten sedan slutet av november 1985, medgav så småningom att han tillsammans med praktikanten "P" faktiskt som hastigast tittat på Olof Palmes besvärshandling eftersom de varit intresserade av Palmes namnteckning. Enligt H var det P som plockat fram besvärshandlingen efter att ha frågat om denna i datorn. H uppgav sig inte känna till hur man raderar i datorn.

P, som alltså var praktikant, arbetade på registreringsenheten sedan den 25 februari 1986. Han medgav att han den 27 eller 28 februari, efter att ha slagit upp ärendet på datorn, av nyfikenhet plockat fram besvärssakten och tittat i den. Därefter hade han stoppat tillbaka akten. Eventuellt hade han tittat på handlingen tillsammans med H.

Desiree H, vars ärende någon tittat på i datorn omedelbart efter raderingen, kände inte till att hon överklagat ett skattebeslut utan hänvisade till modern, Gertrud H.

Gertrud H uppgav att hon avfattat besvären för dotterns räkning eftersom dottern var bosatt i Österrike. På särskild fråga berättade hon att familjen i Österrike hade en nära släkting som arbetade på ett departement och som varit personlig god vän med Olof Palme.

I promemorian nämns också att en fingeravtrycksundersökning gjorts av Desiree H:s besvärshandling och att en jämförelse mellan på handlingen säkerställda avtryck och S:s fingeravtryck givit negativt resultat.

Promemorian avslutas med konstaterandena att nycklar och behörighetskort lär vara på drift samt att expertis bedömer det vara praktiskt taget uteslutet att radering skett på annan plats än i länsrättens lokaler.

Av en av PU upprättad anteckning, även den daterad i september 1987, framgår att det efter genomgång av utredningen rörande dataintrånget vid länsrätten och efter samråd med bl.a. byråchefen hos Riksåklagaren Jörgen Almlad beslutats att fortsatt bearbetning av materialet skulle ske.

Några dagar senare tog PU kontakt med den utredningsman som handlagt den tidigare utredningen vid Stockholmspolisen. Utredningsmannen uppgav vid denna kontakt att in- och utpassering till respektive från länsrätten kunde ske utan att flextidskort användes, vilket innebar att sådana passeringar inte registrerades. Mot den bakgrunden utökades kretsen av de som kunde misstänkas ligga bakom raderingen och handlingarnas försvinnande från de sex personer som utredningen tidigare varit huvudsakligen inriktad på till hela länsrättens personal – ca 250 personer.

I oktober 1987 förhöordes lagmannen Åke Lundborg vid två tillfällen. Han uppgav bl.a. att länsrätten redan flera år tidigare tagit bort instruktionen för radering ur instruktionspärmarna.

I mitten av oktober 1987 gjordes slagningar i brottsregistret på samtliga 266 anställda vid länsrätten och Mellankommunala skatterätten, som hade kontorsgemenskap med länsrätten. Vidare kontrollerades om någon av dem var aktuell hos säkerhetspolisen, förekom i persondokument i förundersökningsregistret eller var registrerade i vapenregistret. Pass/körkortsfoton togs fram på samtliga. Kontrollerna

utvisade att några personer, bl.a. H och Annie F, dömts för brott. Två av de anställda förekom sedan tidigare i förundersökningsregistret. Den ene hade lämnat ett tips baserat på en av fantombilderna och den andra hade hörts i anledning av att hon haft ett fordon – en VW-passat – uppställd på viss plats. En handfull av de anställda förekom i vapenregistret, men ingen av dem hade något registrerat vapen som skulle kunna utgöra mordvapnet.

I slutet av oktober 1987 hemställde Jörgen Almblad hos Stockholms tingsrätt i en framställning om inbördes rättshjälp i brottmål att tingsrätten genom UD skulle uppdra åt österrikiska myndigheter att hålla förhör med Desiree H. Anledningen angavs vara att det i utredningen av mordet på statsminister Olof Palme framkommit uppgifter om att Desiree H skulle kunna lämna upplysningar av värde för utredningen. Stockholms tingsrätt beviljade framställningen och förhöret kom att äga rum vid Bundespolizeidirektion i Wien i december 1987. Under förhöret närvarade två kriminalinspektörer vid PU. Desiree H förevisades fotografier av de anställda vid länsrätten och Mellankommunala skatterätten. Hon kände inte igen någon av dem. Inte heller i övrigt kunde hon lämna några upplysningar som förde utredningen i ärendet framåt.

I början av november 1987 besöktes modern, Gertrud H. Hon förevisades också fotografier av samtliga anställda vid länsrätten och Mellankommunala skatterätten. Inte heller hon kände igen någon. Beträffande släktingen som skulle vara god vän med Olof Palme visade det sig att denna uppgift inte var riktig. Vännen hade varken träffat eller haft kontakt med Olof Palme.

Under åren 1988-1990 företogs såvitt framgår av materialet i stort sett inga utredningsåtgärder i ärendet. I arbetsmaterialet finns dock en skrivelse, daterad i början av december 1988, från kriminalinspektören Inge L. Av skrivelsen framgår följande. Inge L förhörde i början av juli 1986 en jurist – Annie F – i samband med utredningen av ett rån. Rånaren bodde hos Annie F. Annie F hade varit anställd vid länsrätten och slutat där i maj 1986. Annie F ägde en sommarstuga utanför Stockholm. Stugan utgjorde ett tillhåll för grova brottslingar, bl.a. för Harry M. Dessa uppgifter hade kriminalinspektören lämnat till PU redan i juli 1986. Han mindes inte vem han pratat med där. Från PU:s sida hade man inte sett några kopplingar mellan händelserna på länsrätten och mordet på Olof Palme. Även i övrigt hade uppgifterna mött svagt intresse, eftersom utredarna höll på med det s.k. kurdspåret. Inge L hade med bestämdhet påtalat att dessa grova brottslingar som höll till i Annie F:s sommarstuga borde kontrolleras med tanke på deras stora brottslighet inom ”narkotikahandeln” och då dessa kunde tänkas ha tillgång till vapen. Annie F var vid denna period i stort behov av pengar, varför motiv kunde finnas att ”utföra olagligheter mot skäligt

arvode”. Skrivelsen avslutas med ”Eftersom intresset från Palmeutredarna var ’mycket svalt’ beslutade jag mig för att ej fundera vidare och lämna uppgifter i övrigt”.

I anledning av denna skrivelse har kriminalkommissarien Lennart Thorin i december 1988 upprättat en promemoria som också den bara återfinns i arbetsmaterialet. Av promemorian framgår att Thorin rekviderat de arkivhandlingar som vid denna tid fanns rörande Annie F, att han samtalat med den utredningsman som handlagt den första utredningen och erhållit vissa upplysningar. Samtalet och upplysningarna finns ej redovisade men Thorins slutsats var att det inte framkommit något som pekade mot att Annie F i något avseende haft med de försvunna handlingarna att göra. Han konstaterade avslutningsvis att ingen ytterligare utredning rörande detta kommer att verkställas.

Under sommaren 1989 hörde en person av sig till PU och tipsade om att Annie F, som varit Sigvard C:s (jfr kapitel 6, bl.a. *Utredning avseende Christer P:s tillgång till vapen*) flickvän, arbetat vid länsrätten vid tiden för mordet.

Tredje utredningsomgången. Kring årsskiftet 1990/91 började PU på nytt att utreda händelserna vid länsrätten. I mitten av januari 1991 beslöt chefsåklagaren Anders Helin att förundersökningen i ärendet skulle återupptas, nu med två personer – H och P – som misstänkta.

Under januari och februari hölls förhör med en handfull personer utöver H och P. Av dessa hade ett par personer förhörts redan under den första utredningsomgången. En av dem som hördes var biträdande chefen för registreringsenheten, Birgitta H. Birgitta H ansåg P vara en försigkommen ung man och berättade att han när han började vid länsrätten satt större delen av tiden vid datorn och lekte. Enligt Birgitta H var han kunnig på datorer och han hade utfört saker som inga andra kommit på att man kunde göra.

Den 31 januari respektive den 1 februari 1991 förhördes såväl H som P på nytt. Båda delgavs under förhören misstanke om brott, undertryckande av urkund och dataintrång.

H nekade till misstanken och berättade under det drygt två och en halv timme långa förhöret att han arbetat som kontorist vid länsrätten under perioden augusti 1985 – augusti 1986. Under denna tid hade han bl.a. arbetat med P, som varit mycket intresserad av datorer. De hade arbetat bredvid varandra på dataterminaler i postöppningsrummet och bl.a. registrerat inkommen post. Troligen några dagar efter det att Anette H förevisat Olof Palmes besvärsskrivelse på registreringsenheten hade P plockat fram skrivelsen och visat honom. De hade tittat på Olof Palmes namnteckning. H antog att P därefter hade lagt tillbaka handlingen. Att H i ett förhör 1986 nekat till påståendet att skrivelsen

varit framme förklarade H med att han varit rädd för att bli inblandad. H erinrade sig också att P vid något tillfälle slagit upp Olof Palmes ärende på datorn. På särskild fråga uppgav H att han trodde att behörighetskort krävdes för detta. H hade slutligen ett svagt minne av att P tagit en kopia av besvärsskrivelsen.

Även P nekade till misstanken. Under det nästan fyra timmar långa förhöret berättade han att han arbetat på länsrättens registreringsenhet under några månader 1986 med början den 24 februari. Han arbetade framförallt med postöppning och inregistrering av ärenden. Samma dag som Olof Palmes besvärsskrivelse kom in visades denna på registreringsenheten, troligen av Anette H. Vid ett senare tillfälle, troligen en-två veckor därefter, hade han tänkt plocka fram skrivelsen för att titta på den. Han kunde då inte återfinna den. Efter det att P erinrats om att han tidigare sagt att han faktiskt hade plockat fram skrivelsen och tittat på den, uppgav han att detta var riktigt men att han velat titta på den ytterligare en gång och att den då inte fanns. P mindes inte om han varit ensam när han tittat på skrivelsen. Beträffande frågan om behörighetskort erinrades han om att han tidigare berättat att han dagligen fått låna behörighetskort av chefen eller biträdande chefen för registreringsenheten. P trodde inte att han arbetat över den 28 februari. Inte heller kände han till namnet Desiree H.

I mitten av februari 1991 begärde PU en ny fingeravtrycksundersökning av det tidigare säkrade avtrycket från Desiree H:s besvärsskrivelse, nu jämfört med avtryck från P. Resultatet av undersökningen visade ingen överensstämmelse.

I en promemoria daterad i mitten av februari 1991 har PU sammanfattat utredningsläget rörande händelserna på länsrätten. Promemorian innehåller redogörelser för den inledande interna undersökningen som gjorts av anställda vid länsrätten, undersökningen hos DAFA, förfarandet vid radering av data, rutiner vid användning av behörighetskort och flexitidskort, förhören med H och P samt återstående utredningsåtgärder. I promemorian redovisades bedömningen att det för närvarande inte fanns något som pekade på ett samband mellan mordet och händelserna på länsrätten.

I mars 1991 började PU utreda ABAB:s rondering i länsrättens lokaler på mordkvällen. Av s.k. markeringslistor kunde utläsas att rondering hade påbörjats kl. 19.27. ABAB:s passerkort hade därefter använts för in- och utpassering till respektive från länsrättens lokaler vid ytterligare tillfällen samma kväll. Således hade någon enligt markeringar lämnat lokalerna kl. 21.52 eller 21.57. Därefter hade en ny inpassering skett kl. 22.25 åtföljt av en utpassering kl. 23.09. Enligt avtalet med länsrätten skulle endast en rondering per kväll företas. Under utredningen förhördades vid ett par tillfällen den ABAB-vakt som

tjänstgjort på kvällen den 28 februari. Han förklarade markeringarna med att han möjligen hade tagit rast i länsrättens lokaler efter utförd rondering och att han möjligen återvänt till lokalerna senare under kvällen för att ringa ett samtal eller titta lite på TV. Under utredningen, som avslutades först i mars 1993, hördes ytterligare tre väktare och en arbetsledare vid ABAB. I slutet av mars 1993 har PU upprättat en kompletterande promemoria med en sammanfattning av den företagna utredningen i ärendet.

Av en anteckning i juni 1993 framgår att förundersökningsprotokoll i ärendet redovisats till åklagarmyndigheten i Stockholm den 28 mars 1993 och att chefsåklagaren Anders Helin den 1 juni samma år fattat beslut om att förundersökningen skulle läggas ned, eftersom åtal för eventuella brott – dataintrång och undertryckande av urkund – inte kunde väckas på grund av preskription.

Härefter har PU i juni 1997 företagit registerslagningar avseende H och P. Av dessa framgår att H tidigare hade straffats för förskingring och bedrägeri medan P var ostraffad.

I månadsskiftet september/oktober 1997 höll PU förnyade förhör med H och P. De underrättades därvid om att ärendet var avskrivet, eftersom eventuella brott var preskriberade, och tillfrågades om de mot den bakgrunden kunde bringa nytt ljus över händelsen. Båda nekade på nytt till inblandning. P bedyrade under förhöret att han inte hade någon anledning att hålla inne med sanningen.

5.12.3 Övriga uppslag

Tips om två besökande män på Lisbeth Palmes arbetsplats

Ett av de allra första tipsen som registrerats i detta avsnitt inkom till PU den 1 mars 1986 då en arbetskamrat till Lisbeth Palme hörde av sig. Arbetskamraten berättade om en händelse som inträffat ca tio dagar före mordet, då hon iakttagit två män som betett sig underligt. Männerna hade åkt samma hiss som arbetskamraten och en av männen hade sagt att han skulle till ”fem trappor”, vilket var det våningsplan där Lisbeth Palme hade sitt tjänsterum. Mannen hade klivit av där och gått in på en toalett mitt emot Lisbeth Palmes rum. Efter en stund hade han avlägsnat sig utan att utträta något ärende.

Arbetskamratens tips följdes upp efter några dagar då förhör hölls med Lisbeth Palmes närmaste chef, Margareta N. Även Margareta N kunde beskriva mannen och berättade att denne pekats ut av arbetskamraten, som omedelbart hade anmält händelsen till henne. Margareta N uppgav vid förhöret vidare att det under eftermiddagen den 28

februari bland Lisbeth Palmes arbetskamrater inte var någon större hemlighet att paret Palme eventuellt skulle gå på bio under kvällen. Som ett led i uppföljningen av ifrågavarande tips förhörde också socialchefen Ulf L.

I mitten av april 1986 hörde en annan anställd vid Lisbeth Palmes arbetsplats av sig till PU och berättade att hon vid samma tidpunkt åkt hiss från våning sex till källaren. I hissen hade två okända män uppehållit sig. De hade befunnit sig i hissen då hon steg in och åkt med till källaren utan att gå av.

Man som var fixerad vid Olof Palme

Den 12 mars 1986 inkom ett tips om en svensk man, här benämnd M. Denne jobbade som byggnadsarbetare i Norge och sadades vara lik den s.k. fantombilden. M skulle vara ca 30-35 år, ca 175 cm lång och i normala fall studera vid ett svenskt universitet. Dagen då Olof Palme mördades och dagarna därefter hade han uteblivit från sin arbetsplats i Norge. M påstods, enligt de uppgifter norska polisen fått, vara väl förtrogen med Olof Palme.

Ärendet tilldelades säkerhetspolisen den 13 mars 1986. Följande dag, den 14 mars 1986, hölls förhör med Hans Dahlgren, utrikespolitisk rådgivare i Statsrådsberedningen. Dahlgren berättade att M var psykiskt labil, att han skrivit brev till Olof Palme under tiden 1976-82 och att han fått visst stöd av denne. Dahlgren berättade också att M hösten 1985 besökt en krog i Stockholm och att en person i familjen Palmes närhet därvid hört honom yttra att han skulle ta över efter Olof Palme och att han var dennes "påläggskalv". En annan person i familjens närhet skulle vid ett tillfälle ha hört M i berusat tillstånd yttra något i stil med "ibland kan det bli nödvändigt att skjuta folk". Detta yttrande hade hörts också av andra

Den 15 mars 1986 förhörde M av två utredningsmän vid rikskriminalen. Han berättade att han haft problem med sin familj. På grund av problemen hade han avbrutit sina studier. Studierna hade han sedermera återupptagit. En dag efter valet 1979 hade han bestämt sig för att ägna sig åt nationell politik. Han hade vid tillfället suttit på en pub och samtalat med en "deppig" valarbetare. Under samtalet hade han bestämt sig för att åka hem till Olof Palme, som var hans stora idol. Han hade därefter åkt ut till Vällingby och ringt på hemma hos Olof Palme. När denne öppnat hade han berättat att han kom från ett norrländskt landskap och sagt "jag har bestämt mig för att ägna mig åt politik". Olof Palme hade då efter ett kortare samtal bett honom komma till Riksdagshuset följande dag. M hade emellertid ångrat sitt besök

hemma hos Olof Palme och hade därför inte sökt upp denne i Riksdagshuset. Två dagar därefter hade M varit och handlat på ett varuhus i Stockholms city och han hade därvid av en tillfällighet stött på Olof Palme. Olof Palme, som uppenbarligen kommit ihåg honom, hade frågat om han ”inte åkt hem än”. M hade uppmanats att göra så, börja om sitt liv och skriva brev till Olof Palme om hur det gick för honom. Denna uppmaning hade M åttlytt och han uppgav att han därefter hade brevväxlat med Olof Palme fram till dennes död. M hade börjat studera vid universitet. I april 1982 hade han för A-pressens räkning intervjuat Olof Palme. Han hade då också träffat Hans Dahlgren. 1983 hade han erhållit ett stipendium, besökt FN:s säkerhetsråd och FN-ambassadören Anders Ferm. Året därpå hade han erhållit ett nytt stipendium, rest till USA och på nytt träffat Anders Ferm. För att få ihop pengar till en ny sådan vistelse hade han i början av januari 1986 åkt till Norge för att arbeta. Beskedet om Olof Palmes död hade han fått på morgonen den 1 mars av en arbetskamrat, som han namngav. Han hade därefter inte kunnat arbeta. På fråga var M befunnit sig vid tidpunkten för mordet uppgav han att han varit på en viss bar, där han träffat en god vän, som han också namngav.

Den 19 mars 1986 meddelade säkerhetspolisen att M var ”känd vid sāk, de uppgifter som föreligger kan ej tillföra utredningen ang mordet på Olof Palme något av värde”.

I mars 1987 meddelade M att han önskade bli kontaktad för att lämna uppgifter. Han uppgav i samband med detta att han arbetade som ABAB-vakt.

I en promemoria, daterad i mars 1988, framgår att en utredare vid rikskriminalen förhört M i mitten av november 1987²⁵. M hade då lämnat uppgifter som inte berörde mordet på Olof Palme och utredaren hade därför vidarebefordrat dem till säkerhetspolisen. Samma dag som promemorian upprättades hade utredaren kontaktats av Hans Dahlgren. Dahlgren uppgav att han hade tillgång till de uppgifter som sänts till säkerhetspolisen och ville informera sig om vad utredaren antecknat i övrigt rörande mordet. Dahlgren berättade under samtalet att M vid denna tid bevistade universitet i USA och där intervjuade personer. Han hade börjat uppträda underligt, vid flera tillfällen varit berusad och bl.a. upprepat det han tidigare sagt om att det ibland var nödvändigt ”att skjuta folk”.

Därefter började PU på nytt utreda ärendet rörande M. I mitten av april 1988 förhördes Joakim Palme. Han uppgav att han inte kände M utan fått kännedom om denne av Hans Dahlgren, sin sambo och hennes

²⁵ Årtalet framgår ej av dokumentationen, men det bör logiskt sett ha varit 1987.

syster. Joakim Palme berättade vidare att han kände till att viss korrespondens förekommit mellan Olof Palme och M. Det Joakim Palme kände till om M var att en väninna till hans sambos syster träffat denne på en restaurang. M hade därvid gjort märkliga uttalanden om Olof Palme, vilket väninnan fört vidare till familjen Palme, varför man inom familjen kände till att M var en något obehaglig person.

I början av maj 1988 identifierades och förhördes den person som enligt tidigare uppgifter hade träffat M på en restaurang. Detta bekräftades av vederbörande, som berättade att M vid första tillfället de träffats verkat trevlig. Han hade då bl.a. nämnt att han var Olof Palmes "påläggskalv".

I mitten av juni 1988 inkom ytterligare ett tips om M från Norge. M uppgavs ha pratat om Olof Palme med "hatkärlek". Enligt uppgiftslämnaren hade han också varit försvunnen från sin arbetsplats ett par dagar före och efter mordet på Olof Palme.

I slutet av juni 1988 kontaktade PU sektionschefen vid ABAB:s ambassadsektion. Denne uppgav att M slutat där den 1 oktober 1987. Dessförinnan hade han under en tid arbetat som vakt vid familjen Palmes bostad. Vid ett tillfälle i samband med detta arbete hade han intervjuat Lisbeth Palme. Han förbjöds därefter att tjänstgöra på denna plats.

Vid denna tid, i slutet av juni 1988, gjordes också en registerslagning avseende M. Inget anmärkningsvärt framkom. M innehade vapenlicens för en revolver, dock ej kaliber .357.

I början av juli 1988 höll PU i Norge förhör med personer som kunde tänkas ha information att lämna. En av de första personerna som hördes var den nyssnämnde uppgiftslämnaren. Denne arbetade i början av 1986 vid samma företag som M. Någon eller några dagar efter mordet på Olof Palme kontaktade uppgiftslämnaren sin förman angående M. Förmannen berättade då att M varit borta från arbetet under tiden den 26 februari – 3 mars 1986, att man under denna tid ertappat en annan person med att arbeta i M:s ställe och att M enligt uppgift skulle ha beställt biljett från Norge två dagar före mordet. Enligt upprättad timlönelista hade M arbetat den 28 februari. Detta behövde emellertid inte innebära att M verkligen varit på plats, eftersom man inte var särskilt noggrann med att bokföra arbetade timmar på rätt dag; huvudsaken var att antalet timmar blev riktigt angivet.

Även förmannen förhördes. Han kunde inte minnas att man skulle ha ertappat en annan person med att arbeta i M:s ställe, men uppgav att han tidigt efter mordet redogjort för M:s bortovaro för den nyss omtalade uppgiftslämnaren och att de uppgifter han då lämnat var korrekta. Han påstod sig till och med ha skrivit ned dem på en lapp som han gett uppgiftslämnaren.

Ytterligare några personer förhöordes i Norge. Samtliga vittnade om att M pratat om Olof Palme med stor kärlek och att han efter mordet visat en närmast sjuklig och obalanserad sorg. En av personerna som hördes var den person, med vilken M påstått att han sammanträffat mordkvällen. Denne kunde inte minnas detta och höll det närmast för otroligt att han skulle ha uppehållit sig på den aktuella platsen under mordkvällen.

Härefter inhämtades uppgifter om M:s arbetsförhållanden – tidschema och timlönelista, bostadsförhållanden, matkupongsstämplingar, biljettbokningar m.m. Dessa uppgifter ledde emellertid inte utredningen framåt.

I början av augusti 1988 kontaktades M av PU för ett samtal rörande ett tips han lämnat tidigare. I protokollet som upprättats över sammanträffandet med M beskrivs denne som varande ca 185 cm lång, ha mediär till kraftig kroppsbyggnad, gå med ”lufsiga” steg och vara kutig i ryggen.

I slutet av samma månad, augusti 1988, höll PU ett nytt förhör med M, nu med inriktning på eventuellt alibi. M berättade då att han inte arbetat den 28 februari eftersom han varit ”fyllsjuk”. På kvällen hade han gått till nattklubben ”Garage”. Han hade sammanträffandet med den person han tidigare nämnt. Därefter hade han gått till en annan nattklubb, där han suttit och samtalat med en annan namngiven person och en bekant till vederbörande. Mordet på Olof Palme hade M, som han nämnt vid tidigare förhör, fått kännedom om genom en arbetskamraten vid frukosten på lördagsmorgonen.

Efter augusti 1988 lades utredningen i ärendet ”på is”. Först i slutet av mars 1991 återupptogs den. Vid denna tidpunkt förhöordes arbetskamraten och de två andra personer som M uppgivit att han sammanträffat med på mordkvällen. De två senare bekräftade att de träffat M vid den tidpunkt denne nämnt, varvid det alltså kunde fastställas att M hade alibi.

I november 1991 upprättade PU utredningsanteckningar, av vilka framgår att det är utrett att M har alibi vid tidpunkten för mordet.

Kvinna som begärt att få låna pengar av Olof Palme

En uppgiftslämnare i Olof Palmes närhet berättade våren 1986 om en kvinna som på tidigt sjuttital hade begärt att få låna pengar av Olof Palme på ett sätt som liknade utpressning. Uppgiftslämnaren beskrev kvinnan som ”efterhängsen, obalanserad och ganska bråkig”. Kvinnan identifierades och hördes i maj 1986. Efter vissa kontroller ansågs tipset kunna läggas ad acta.

Tips från informationssvindlare

Ett sent tips i detta avsnitt gäller en uppgiftslämnare, B, som påstod sig vara syssling till Lisbeth Palme. Det inkom till PU i mitten av februari 1992. B berättade att han under 1985 befunnit sig i ekonomiskt trångmål och han hade därför tillskrivit Olof Palme. I slutet av 1985 hade han besökt Olof Palme på dennes tjänsterum. Vid besöket hade krigsmaterielinspektören Carl Fredrik Algernon också närvarat. Algernon och Palme hade varit inbegripna i en diskussion och vid ett tillfälle hade Algernon yttrat "Winberg håller tyst". På detta hade Palme svarat "detta måste skötas snyggt" eller liknande. Vid tillfället hade B erhållit 500 kr av Palme. – Härefter kontrollerades B:s eventuella släktskap med Lisbeth Palme. Det visade sig då att B:s uppgifter om att han var syssling till Lisbeth Palme stämde.

I slutet av februari 1992 publicerade tidningen Expressen en intervju med B. Denne påstod då att Olof Palme en månad före mordet sagt till honom att han mordhotats av en polis och att anledningen till att han ofta inte hade livvakter var att han helt enkelt inte litade på poliskåren. I anledning av tidningsartikeln höll PU vid tre tillfällen i månadsskiftet februari/mars 1992 långa förhör med B. Vid denna tidpunkt kontrollerades också om Lisbeth Palme haft någon kontakt med B. Enligt uppgift från Lisbeth Palme hade hon aldrig träffat denne.

Vidare erhöll PU flera tips om B i anledning av artikeln i Expressen. Det uppgavs att B var mytoman. B hade bl.a. kontaktat chefen för Statens försvarshistoriska muséer och uppgett att han var marin- arkeolog och hittat ett skeppsvrak, försett med danska riksvapnet, från 1500-talet. Han hade vidare kontaktat en docent som forskade om Arktis vid Nordiska Muséet och berättat de mest otroliga historier om hur han korsat Grönland vid två tillfällen.

Några dagar in i mars 1992 erhöll PU ett brev från B. I brevet erkände han ångerfullt att det han berättat inte överensstämde med verkligheten. Han hade aldrig haft någon kontakt med var sig Lisbeth eller Olof Palme.

I uppslaget finns slutligen registrerat en tidningsartikel, som publicerades i Svenska Dagbladet i oktober 1996. I artikeln, som bär rubriken "Mannen som lurade medierna", beskrivs hur B under många år lurat medierna med falska uppgifter som han lämnat i egenskap av "historiker", "författare", "vägdirektör", "docent", "dykare" etc.

5.13 Avsnitt U – ”Tysk terrorism, RAF”

Allmänt

Spaningsuppslag som rör tysk terrorism, inklusive RAF (Röda arméfraktionen) och dess förgreningar har i PU-materialet registrerats i avsnittet ”Tysk terrorism, RAF” (U). Avsnittet består av omkring 110 uppslag.

Den första månaden efter mordet inkom ett 50-tal tips som hänförts till detta avsnitt. Dessa uppslag innehåller till stor del uppgifter om personer som sägs sympatisera med tyska terrorister. Ett fåtal innehåller mer konkreta uppgifter kopplade till mordet på Olof Palme. Av första månadens uppslag rör ett tiotal personer som liknar ”fantombilderna”. Omkring tio rör telefonsamtal, vari olika tyska grupperingar såsom RAF, Kommando Holger Meins och Kommando Kristian Klær påtagit sig ansvaret för mordet. Flera rör brev med liknande innehåll. Fem-sex uppslag härrör från personer, som i början av mars i tidningen Kvälls-posten sett foton av Baader-Meinhof-ligans medlemmar, och som därefter tyckt sig ha sett ligamedlemmar i Skåne. Ett par tips har lett till tvångsmedelsanvändning – hämtning till polisförhör respektive husrannsakan (se nedan *Ytterligare tvångsmedelsbeslut och Det största uppslaget*).

Efter den första utredningsmånaden inkom ytterligare ca tio uppslag under det första utredningsåret. Tiden därefter och fram till dags dato har knappt tio uppslag tillkommit. Inget av dessa synes innehålla någon information av vikt.

Av avsnittets uppslag synes runt 40 ha tillkommit på PU:s eget initiativ (se nedan *Uppslag initierade av PU*).

Säkerhetspolisen verkar under det första utredningsåret ha använts endast då särskild information behövts, dvs inte i samma utsträckning som i tidigare genomgångna delar rörande utlandet, där säkerhetspolisen ofta självständigt utrett det första årets ärenden. Därefter – under hösten 1987 och våren 1988 – har PU låtit säkerhetspolisen gå igenom och bedöma uppslag rörande RAF. (Se nedan, *Sammanställningar och analyser*.)

Av avsnittets enskilda uppslag att döma synes PU:s kontakter med utländska myndigheter ha varit få. Av de sammanställningar och analyser som upprättats i avsnittet framgår emellertid att PU i denna del haft ett nära samarbete med terroristexperter vid Bundeskriminalamt i Wiesbaden.

Fortsättningsvis redovisas det första och sedan det största uppslaget. Därefter redovisas några uppslag som tett sig vara av intresse i granskningshänseende.

Första tipset

Redan morgonen efter mordet inkom det första tipset med anknytning till tysk terrorism. Vakhavande vid UD, Anna B, meddelade då per telefon att hon kontaktats av Sveriges ambassad i Bonn. En av ambassadens tjänstemän, förste ambassadsekreteraren Peter T, hade under natten blivit uppringd av en man som uppgivit att RAF låg bakom mordet på statsministern.

Härefter togs omgående kontakt med Peter T, som berättade att han kl. 02.45 blivit uppringd i sin bostad av en man som på flytande tyska meddelat "Här är RAF. Vi har skjutit er statsminister". Därefter hade luren lagts på. Peter T berättade vidare att han under natten varit jourhavande i bostaden. Telefonnummer till bostaden fanns inte antecknat på några jourlistor och det fanns inte i den allmänna telefonkatalogen. Mannen måste därför enligt Peter T ha känt till hans befattning och telefonnummer.

Den 3 mars kontaktade PU televerkets utlandsavdelning, som uppgav att man bara expedierat ett samtal till Tyskland under natten då mordet ägt rum. Det kunde konstateras att det inte kunde ha rört sig om det samtal Peter T mottog.

Den 4 mars inkom en promemoria från UD. I denna redogjorde ambassaden i Bonn för att Peter T övertagit den tidigare pressattachén L:s bostad och att det i den allmänna telefonkatalogen inte fanns någon hänvisning från L till ambassaden. Mannen som ringt samtalet måste därför ha känt till att L arbetat vid ambassaden eller ha haft tillgång till en särskild diplomatlista.

Den 6 mars lät ambassaden i Bonn via UD meddela att två brev undertecknade "RAF" anlänt till ambassaden. Det första brevet hade av den tyska polisen bedömts inte utgöra något allvarligt hot. Den andra försändelsen hade inkommit med expressutdelning och haft ett innerkuvert adresserat till "Botschafter in Dienst Peter T". I detta brev, som var undertecknat Harald K, krävdes att tidningarna Aftonbladet och Expressen inom 24 timmar skulle offentliggöra en dementi med innebörd att RAF och Action Directe inte haft med mordet att göra. I annat fall skulle ett kommando skickas till den svenska pressen med en bomb. Den tyska polisen hade spontant konstaterat att det inte rörde sig om ett äkta brev. De fel som förekom i brevet "gör RAF inte". Enligt den tyska polisen hade RAF bättre diktion, skrev längre brev och använde sig vanligen av "termotryckare" och inte av vanliga skrivmaskiner.

Under hösten 1987 och våren 1988 utredde säkerhetspolisen detta uppslag på nytt, bl.a. togs flera kontakter med den personal som tjänstgjorde vid ambassaden vid tiden för mordet. Utredningen ledde

inte till annat resultat än att säkerhetspolisen kom att instämma i den tyska polisens bedömning.

Det största uppslaget

Den 10 mars 1986 kontaktade Paul K polisen. Paul K berättade att han i slutet av januari 1986 arbetat med två män på en arbetsplats på Hornsgatan i Stockholm. Männerna hade uttryckt sin avsky för Olof Palme och vid ett tillfälle hade de uttalat att ”det här måste planeras väldigt noga”. Den yngre av männen hade berättat för den äldre att han ägde en revolver kaliber .357 Magnum och pratat om effekten av olika slags ammunition. Den yngre hade också uttalat att Olof och Lisbeth Palme skulle mördas av Baader-Meinhof-ligan m.m.

Dagen därpå förhöordes Paul K på nytt. Han bedyrade att han talade sanning och lämnade ytterligare uppgifter om männen, bl.a. berättade han att den yngre mannen vid ett tillfälle ”låtsasskjutit” den äldre i ryggen och att den yngre vid ett tillfälle skulle åka till Gamla stan för att ”kolla en grej”.

Den 11 mars hördes också Paul K:s chef Christer A. Christer A berättade att Paul K i slutet av januari utfört arbete på en fastighet i hörnet Hornsgatan/Ringvägen och där under en veckas tid delat omklädningsrum med två män från en viss namngiven byggfirma. Paul K hade för Christer A berättat om männen och vad dessa sagt. Enligt Christer A var Paul K en av de pålitligaste människor han träffat.

Samma dag togs kontakt med Olavi K, vid den namngivna byggfirman. Han bekräftade att två anställda – Göran G och Mikael E – utfört arbete på aktuell fastighet i slutet av januari. Olavi K berättade också att firman för närvarande var sysselsatt med rivningsarbete på en fastighet vid Kungstornet på Kungsgatan. Fastigheten hade enligt Olavi K också ingång från Malmskillnadsgatan men denna ingång fick inte användas.

Den 12 mars överlämnades ärendet till polisöverintendenten Hans Wranghult i ledningsgruppen som samma dag beslöt att Göran G och Mikael E skulle hämtas till förhör.

Mikael E hämtades i sin bostad kl. 17.30 samma dag. Han bekräftade i förhör att han arbetat med täckningsarbete på en fastighet på Söder i Stockholm under tiden 20-23 januari. På arbetsplatsen hade man pratat en del politik. Att han skulle ha yttrat något om att Olof och Lisbeth Palme skulle mördas betecknade han som rena fantasier av någon som möjligen ”uppsnappat” delar av ett samtal och som sedan förstorat upp innebörden. Mikael E uppgav sig vara vapenintresserad men innehade inget vapen. Många år tidigare hade han ägt en replik av

en revolver. Kvällen den 28 februari hade han tillbringat med fästmän och deras nyfödda barn. Mikael E:s fästmö bekräftade dessa uppgifter.

Göran G påträffades samma dag kl. 18.20. Också han hämtades till förhör. I en anteckning om hämtningen sägs att inget av vikt hade hittats vid en kontroll av Göran G:s personliga tillhörigheter. Göran G berättade att han visserligen varit kritiskt inställd till vissa delar av Olof Palmes politik, men att han aldrig uttalat hotelser eller liknande mot Olof Palme. Han hade aldrig heller pratat om skjutvapen eller ammunition. Kvällen den 28 februari hade han tillbringat hemma tillsammans med fästmän. Fästmän bekräftade detta.

Samma kväll kl. 19.50 beslöt Hans Wranghult att Mikael E och Göran G skulle släppas.

Ytterligare tvångsmedelsbeslut

Den 5 mars 1986 kontaktade en journalist på Dagens Nyheter PU och meddelade att en man ringt och på bruten svenska sagt ”det ligger ett meddelande i box 492 på Centralstationen”.

Hans Wranghult beslöt om husrannsakan i förvaringsboxen, varefter en polispatrull omedelbart sändes till Centralen. När patrullen passerade förbi den aktuella boxraden för att hämta nyckel till boxen i effektförvaringen uppmärksammades två män med en kamera. På återvägen såg polisen hur ett vitt föremål – sannolikt ett kuvert – hölls upp, samtidigt som det fotograferades. Efter kontakt med polisleddningen beslöt Wranghult att kriminaltekniker skulle tillkallas. Under tiden kom en ordningspolis fram till patrullen och sade att boxdörren var öppen. I boxen låg ett vitt kuvert med RAF:s symbol på framsidan (en stjärna med automatvapen över). Brevet innehöll uppgifter om att RAF inte dödat Olof Palme.

Av ordningspolisens rapport framgår att två polismän under denna tid arbetat med att kontrollera vilka förvaringsboxar på Centralen som inte blivit omsatta. När polismännen kommit fram till de två sista boxarna hade de lagt märke till två män med en kamera. Männerna hade verkat leta efter en särskild box. Rapporten innehåller också ett signalement på en av männen.

Uppslag initierade av PU

Personer som varit med i Kröcher-utredningen m.m. I materialet finns 40 uppslag samlade under ett försättsblad med texten ”Personer som varit med i Kröcher-utredningen. Personer som är RAF-medlemmar eller sympatisörer”.

Samtliga 40 uppslag innehåller namn på en person, personnummer, adress och en bedömning t.ex. "osannolik, sålde kamera till Kroecher", "utesluten befann sig i Madrid dåddagen", "tänkbar", "intagen på fängelse rån utesluten", "mindre trolig, hördes som vittne i Kroecher-affären". Det framgår inte när förteckningen är upprättad eller när bedömningarna gjorts. Däremot verkar alla personer genomgångna på nytt under sommaren 1990, då registerslagningar gjorts på samtliga. Vid samma tid inhämtades fotografier och det gjordes kontroller i vapenregistret. Förhör har hållits med vissa personer.

Karl G har t.ex. bedömts som "tänkbar". En registerslagning visade att han 1978 hade dömts för förberedelse till grovt rån. Karl G förhördes i november 1990. Han berättade att han vid tiden för mordet på Olof Palme varit i Österrike och hälsat på sin svårt sjuke pappa. I samband med utredningen av Kröcheraffären hade han under sex månader suttit häktad för samröre med Kröcher; de hade tidigare bott i samma bostadskollektiv.

En annan person som bedömts "kan ej uteslutas" är Leif K. Redan natten mot den 2 mars 1986 hade en person ringt tidningen Aftonbladets växel och sagt att bl.a. Leif K borde kontrolleras eftersom denne var medlem i Holger Meins-gruppen. Av utredningsanteckningar, upprättade den 4 mars 1986, framgår att det i samband med terroristutredningen i Stockholm 1977 hade framkommit att flera personer, som ingick i Kröcher-ligan, också hade tillhört en grupp kring Radio 88, en illegal radiostation som opererade i Stockholm 1970-76. Leif K var enligt anteckningarna en av de ledande inom Radio 88 och ingick även i terroristgruppen. Han åtalades 1977 för underlåtenhet att avslöja förberedelse till människorov, men frikändes. Han dömdes däremot för att ha underlåtit att avslöja ett bombdåd mot Mc Donalds' på Sveavägen i Stockholm. Leif K förhördes i september 1986 och uppgav då att han hade väntat sig att bli förhörd, med tanke på sin "terroriststämpel". Vid förhöret berättade han att han arbetade som ingenjör vid Kungliga Tekniska Högskolan och att han varit ensam hemma den 28 februari. På förhørsprotokollet finns en anteckning enligt vilken Leif K sedan långt före mordet haft "långt brunaktigt rufsigt helskägg". Därefter har i ärendet i september 1988 en bekant till Leif K förhörts. I oktober 1989 gjordes en registerslagning.

En tredje person som bedömts "möjlig, har längden, smärt. I övrigt inget som talar direkt för" är Werner L. Werner L förekom inte i tillgängliga register enligt en slagning i juli 1990. Säkerhetspolisen uppgav på förfrågan att Werner L 1978 efterlysts av västtyska myndigheter, att han misstänkts tillhöra en terroristisk sammanslutning och att han gripits i Österrike i juni 1990. I september 1992 vände sig PU till Interpol i Stockholm med en begäran om hjälp med förfrågningar om

Werner L i Tyskland. I förfrågan, som ställdes till Interpol i Wiesbaden, uppgavs att Werner L förekom i utredningen av mordet på Olof Palme, att det antecknats att han var medlem/sympatisör i RAF och att det upplysts att han 1978 efterlysts av Västtyska myndigheter såsom tillhörande en terroristisk sammanslutning. PU begärde svar på frågorna om Werner L var frihetsberövad den 28 februari 1986 eller – för det fall han inte var det – om det var bekant var han uppehöll sig eller bedrev sin verksamhet. PU bad dessutom om signalementsbeskrivning och fotografi. Ett svar från tyska myndigheter, daterat i november 1993, finns registrerat. I svaret anges att frågorna besvarats redan i oktober 1992. Vidtagen utredning uteslöt att Werner L skulle kunna ha befunnit sig i Stockholm vid tiden för mordet. Skrivelser avslutades med att tyska myndigheter ville veta vilka upplysningar/tips som fanns om att Werner L skulle vara inblandad i mordet på Olof Palme.

Mordet på Rohwedder. I avsnittets senaste uppslag finns en promemoria, daterad i november 1993. Av promemorian framgår att det i samband med modus operandi-diskussioner inom PU rörande mord med terroristisk anknytning i Europa befunnits att mordet på Karsten Rohwedder i Düsseldorf hade vissa marginella likheter med mordet på Olof Palme vad gällde genomförandet och rättsmedicinska fynd. Efter samråd med Hans Ölvebro hade det beslutats att det tyska utredningsmaterialet skulle rekvireras.

I en odaterad promemoria upprättad av biträdande spaningschefen Ingemar Krusell beskrivs därefter vem Rohwedder var, hur mordet gått till och de gemensamma fakta med mordet på Olof Palme som finns. Rohwedder, som var medlem i tyska socialdemokratiska partiet, hade innan han mördades i april 1991 under en kort tid varit chef för den förvaltningsorganisation, som i den östtyska statsförvaltningens ställe blev huvudman för de statsägda företagen efter Östtysklands fall. Mordet ägde rum hemma i Rohwedders villa. Då han visade sig i fönstret sköt någon honom med gevär från ca 60 meters håll. Skottet träffade mellan skulderbladen och genomborrade ryggraden, aorta, mat- och luftstruparna. Ytterligare två skott avlossades, varav ett träffade Rohwedders hustru. På den plats varifrån skottet avlossades återfanns ett brev, där RAF tog ansvar för mordet. Ett par dagar senare följde ett brev där ”Kommando Ulrich Wessel” sades ha utfört dådet. (Ulrich Wessel var en av gärningsmännen vid attentatet mot tyska ambassaden i Stockholm 1975. Han avled på Södersjukhuset efter att ha skadats av sin egen handgranat.) Enligt BKA i Wiesbaden fanns ingen grundad misstanke mot någon särskild gärningsman. Mordet är fortfarande ouppklarat.

Tips som utretts eller följts upp efter lång tid

Bergsgatan 24. Den 4 mars 1986 hörde en kvinna, som ville vara anonym, av sig till polisen och meddelade att hon kommit hem till sin lägenhet på Bergsgatan 24 sent under mornnatten. Mellan kl. 01.00 och 02.00 hade hon hört någon granne under sig högt och upprört prata i telefon vid två tillfällen. Grannen som pratat tyska hade nämnt "Palme" och "Holger". Dagen därpå hördes kvinnan. I samband med förhöret konstaterades att hon hade tre grannar på våningsplanet under. Vid en undersökning av grannarnas personnummer visade det sig att samtliga var födda i Sverige. I augusti 1990 gjordes registerslagningar på grannarna och fotografier av dem skaffades in. I februari 1995, dvs. nio år efter det att kvinnan hört av sig, höll PU ett nytt förhör med henne. Det klarlades att hon bara hade varit på tillfälligt besök i Stockholm, tillsammans med maken, svågern och svågerns hustru. De hade därvid fått låna ifrågavarande lägenhet. Även svågern hade hört telefonsamtalen.

Samtal avsett för Bo Toresson. Den 5 mars 1986 kontaktade Östersundspolisen PU och meddelade att en person, Lars S, hört av sig till polisen. Lars S hade berättat att han fått det telefonnummer som tidigare innehafts av det socialdemokratiska partiets partisekreterare Bo Toresson. Lars S hade nu fått ett telefonsamtal från en person som, enligt PU:s dokumentation, sagt "Dass ist Kommando Krister Klarr, wir wollen auch ihren nechsten mann mürden". När Lars S på tyska frågat vad saken gällde, frågade personen om det var Toresson han talade med, därefter upprepades hotet varpå luren lades på. Den 23 mars 1986 kontaktade PU Lars S, som bekräftade de lämnade uppgifterna. I mars 1993, dvs. sju år senare, ställde en utredningsman vid PU en förfrågan till Televerkets kundtjänst på det av Lars S uppgivna telefonnumret. Det bekräftades därvid att numret, som numera innehades av Lars S, tidigare stått på Vivian Toresson.

Tips till kurator. Den 6 mars 1986 kontaktade en jourhavande kurator PU och berättade att hon fått ett telefonsamtal från en anonym kvinna som befunnit sig i utkanten av extrema vänstergrupper. 1975 hade kvinnan träffat en man, Bosse H från Lidingö, alias Chicago. Enligt kvinnan stämde Bosse H:s utseende fullständigt överens med den i tidningen publicerade bilden av mördaren (fantombilden, som publicerades samma dag). Bosse H hade varit en politisk vettvilling som sympatiserade med Baader-Meinhof-ligan och han hade haft ett vapen som liknade mordvapnet. Hon lämnade vissa uppgifter om i vilket område han bodde, bl.a. hade bostaden sjöutsikt. Kvinnan hade lovat kuratorn att hon skulle skriva till polisen om sina uppgifter. I

augusti 1993 försökte PU genom olika registerslagningar identifiera mannen i tipset. Två personer med det aktuella namnet och bosatta i den utpekade kommunen hittades. Ingen av dem överensstämde med de övriga uppgifterna. I april 1996 kontrollerades personerna igen. De visade sig vara far och son. Ingen av dem bodde eller hade bott med sjöutsikt. Nya registerslagningar genomfördes. Ingen person hittades som kunde vara den som uppgifterna ovan avsåg. Säkerhetspolisen tillfrågades också, men inte heller det gav något. I april 1996 – tio år efter tipset – kallades också kuratorn till nytt förhör. Hon berättade att hon den 6 mars 1986 tjänstgjort som jourhavande kurator vid socialförvaltningen i Stockholm. Kvinnan som lämnat uppgifterna hade inte hört av sig vid något mer tillfälle.

Peter C. Den 6 mars 1986 kontaktade en man, Lars D, polisen. Lars D berättade att han tidigare arbetat med en person, Peter C, som våren 1985 i förtroende berättat att han skulle få besök av en tysk man med anknytning till Baader-Meinhof-ligan. En registerslagning i juni 1993 utvisade att Peter C inte förekom i polisens register, att han var ogift och bodde i en Norrlandskommun. Samma månad lämnade PU en begäran om förhör med Peter C till polisen där Peter C hade sin adress. I augusti 1993 förhöordes så Peter C. Han berättade att han under kortare perioder haft en tysk respektive en österrikare boende hos sig. Båda hade arbetat tillfälligt på det företag som Peter C arbetat vid. Peter C mindes inte vad han gjort kvällen den 28 februari 1986.

Gerhard S. I ett telefonsamtal till polisen, troligen den 8 mars 1986, meddelade en kvinna att hon den 3 mars i Sveriges Televisions nyhetsprogram Rapport sett ett inslag där rösten från ett telefonsamtal till ambassaden i Västtyskland rekonstruerades (antagligen åsyftas det ovan omtalade samtalet till Peter T). Personen som talade hade uppgivit sig vara representant för RAF. Kvinnan hade känt igen rösten såsom tillhörande en tysk man, Gerhard S. Denne skulle vara kriminellt belastad och i maj 1984 ha suttit på Härlandafängelset. På spaningsuppslaget finns en anteckning om att tipsaren inte verkat helt tillförlitlig. I maj 1993 upprättades en promemoria över en telefonkontakt PU haft med kriminalvårdsstyrelsen. Det hade då klarlagts att Gerhard S varit intagen på Härlandafängelset i maj 1984. Han hade avtjänat straff till och med den 24 januari 1985, varefter han utvisats. Han hade emellertid åter varit intagen i fängelse under perioden december 1985-april 1986. Enligt kriminalvårdsstyrelsen hade Gerhard S "ej permission vid tiden för mordet på Palme". I slutet av juni 1993 gjordes en registerslagning på Gerhard S. Av denna framgick att utvisning verkställdes den 7 april 1986.

Uppgift härrörande från RAF-sympatisör. I november 1988 kontaktade en man med skyddade personuppgifter polisen. Mannen uppgav att han vid en fest en och en halv månad tidigare träffat en RAF-sympatisör som sagt att RAF låg bakom mordet på Olof Palme. RAF-sympatisören hade varit i 30-årsåldern, långhårig och verkat kriminell till sin läggning. Fem år senare, i september 1993, tog PU ny kontakt med uppgiftslämnaren. Denne berättade att festen i fråga ägt rum på viss adress i Flemingsberg. Uppgiftslämnaren lovade att försöka kontakta kvinnan, som arrangerat festen, för att få fram mer uppgifter. Sommaren 1994 kontaktade PU på nytt uppgiftslämnaren. Denne uppgav att lägenhetsinnehavaren, som han inte mindes namnet på, hade flyttat.

Tips som ej utretts

I slutet av mars 1986 ringde en man, som enligt spaningsuppslaget verkat kraftigt berusad, PU. Mannen uppgav sitt namn och berättade att han dagen innan haft besök av Carl S som hade velat låna 10 000 kr för att åka till "Östtyskland eller vad det var". Carl S, som var från Hamburg, hade verkat nervös. Enligt uppgiftslämnaren tillhörde Carl S Baader-Meinhof-ligan och skulle flera år tidigare ha yttrat att han skulle mörda Anna-Greta Leijon respektive att "Olof Palmes blod skall flyta på Stockholms gator". På spaningsuppslaget finns anteckningen "Förtur 860328 Ai". Därefter synes inget ha hänt.

Sammanställningar och analyser

Den 27 oktober 1987 upprättade säkerhetspolisen en promemoria rubricerad "Angående RAF och dess inblandning i mordet på statsminister Olof Palme". I denna sägs att vicepresidenten för Bundeskriminalamt (BKA) och chefen för terroristavdelningen vid BKA i mars 1986 gjort en bedömning av RAF:s eventuella inblandning i mordet på Olof Palme. De hade därvid ansett att misstankarna i denna riktning var så svaga att de kunde avföras, eftersom de uppgifter som fanns inte överensstämde med hur RAF tidigare agerat. Promemorian avslutas med bedömningen:

Med hänvisning till vad som anses vara RAF:s tillvägagångssätt vid attentat och terrordåd får det anses som mindre troligt att de haft en direkt inblandning i mordet på statsminister Olof Palme.

Den 20 april 1988 upprättade Per-Göran Näss en sexsidig promemoria kallad "Säkerhetsavdelningens bedömning av inkomna uppgifter att västtyska Rote Arméfraktion (RAF) skulle vara ansvarig för mordet på statsminister Olof PALME". Av denna framgår att säkerhetsavdelningen bedömt ett 20-tal uppslag i avsnittet om RAF. Många av dessa rörde anonyma telefonsamtal, vari det uppgetts att RAF tog på sig ansvaret för mordet. Detta stämde enligt säkerhetsavdelningen inte överens med RAF:s tidigare tillvägagångssätt vid attentat och terrordåd. RAF var kända för att alltid lämna långa och detaljerade redogörelser för de faktorer som man ansåg berättiga terroraktionen. Följande slutsats drogs i promemorian:

Säkerhetsavdelningen kan inte finna att vad som framkommit under utredningen ger stöd för att RAF haft med mordet att skaffa. Liknande bedömning har även gjorts av BKA. (---) Det synes ej erforderligt eller möjligt att för närvarande driva utredningen vidare i denna del av ärendet.

Biträdande spaningschefen Ingemar Krusell upprättade, sannolikt under våren 1990, en promemoria kallad "Sammanställning och konklusion beträffande avsnittet 'tysk terrorism' (U-avsnitt)". Enligt Krusell kunde endast ett fåtal av avsnittets uppslag med fog relateras till tysk terrorism. Beträffande bedömning av avsnittet hänvisade Krusell till den bedömning som gjorts av Per-Göran Näss (se ovan). I promemorian redogjorde Krusell också för BKA:s i Wiesbaden utredningsåtgärder i anledning av mordet på Olof Palme. Redan dagarna efter mordet hade enheten TE 12 – den terroristrotel som särskilt handlade ärenden rörande RAF och dess förgreningar – avdelat en utredningsgrupp som kom att kallas "AG Olof Palme". Arbetsgruppen hade i inledningsskedet behandlat flera spaningsuppslag där det angavs att RAF eller "Baader-Meinhof" skulle ligga bakom mordet. Därutöver hade gruppen utrett ett stort antal spaningsuppslag beträffande mordet. "AG Olof Palme", som sammanlagt redovisat 127 olika spaningsuppslag i ärendet, hade gjort bedömningen att inget av dessa gav något belägg för att RAF eller annan tysk terroristgrupp skulle ha haft med mordet att göra. Terroristavdelningens chefer och dess operativa ledning hade gjort den reflektionen att mordet på Olof Palme hade överraskat medlemmar i RAF respektive "2 juni-rörelsen" i lika hög grad som det överraskade den stora tyska allmänheten.

5.14 Avsnitt Å – ”Miro Baresic (HDP)”

Allmänt

Avsnitt Å – Miro Baresic (HDP) innehåller den utredning PU företagit rörande Miro Baresic och HDP (Hrvatski Drzavotvorni Pokret; i översättning ungefär kroatiska statsbildningsföreningen). Avsnittet innehåller också viss utredning av HDP närliggande exilkroatiska sammanlutningar.

Det registrerade utredningsmaterialet i denna del omfattar sex pärmar.

Avsnittet Miro Baresic (HDP) skiljer sig från flertalet andra i den meningen att PU i detta avsnitt haft en klar hypotes rörande motivbilden som utredningsarbetet hela tiden utgått ifrån. Arbetet har i stor utsträckning skett proaktivt. Utredningsmaterialet, som huvudsakligen består av protokoll över förhör, innehåller också flera sammanställningar och analyser. Med hänsyn härtill och då utredningen av Baresic och HDP under det första utredningsåret delvis hänger samman med utredningen av PKK (se Vapenärendet på Täbyanstalten i avsnittet om PKK) har vi, liksom vid granskningen av avsnittet rörande PKK, valt en metod för vår granskning av detta avsnitt som något skiljer sig från den vi valt beträffande övriga redovisade avsnitt, där vi gått igenom det förundersökningsregistrerade material som vi kunnat hitta. Vid granskningen av detta avsnitt har vi utgått från befintliga sammanställningar och analyser och där vi bedömt att vårt arbete så krävt det, har vi studerat det grundläggande utredningsmaterialet.

Miro Baresic och extremkroatiska aktioner i Sverige – en kort historik

Konsulatockupationen i Göteborg 1971. Det jugoslaviska konsulatet i Göteborg ockuperades den 10 februari 1971 av två kroater, Blago M och Ivan V. Syftet med ockupationen var att utöva påtryckning mot jugoslaviska regeringen för att frige Miljenko H och dessutom betala ut 100 000 dollar.

Såväl Blago M som Ivan V greps av polis. Båda lämnade vid förhör liknande uppgifter om att de fått uppdraget att ockupera konsulatet av en kroatisk frihetsorganisation. Båda uppgav också att ingen annan än de själva kände till att aktionen skulle genomföras. Fästmön till Blago M uppgav vid förhör att Blago M var medlem i en kroatisk motståndorganisation. Blago M och Ivan V använde vid aktionen pistoler av märket VZOR 50 cal 7,65.

Mordet på ambassadör Rolovic. Två månader efter konsulatockupationen i Göteborg, den 7 april 1971, togs ambassadör Rolovic på jugoslaviska ambassaden i Stockholm som gisslan av två kroater, Miro Baresic och Andjelko Brajkovic. Under aktionen sköts ambassadör Rolovic till döds. Baresic och Brajkovic greps och dömdes till livstids fängelse. Även vid denna aktion användes pistoler av märket VZOR 50 cal 7,65.

Ytterligare personer, Ante S, Stanislav M och Marinko L dömdes för medverkan till dödskjutningen.

Under utredningen blev det känt att de inblandade i november 1970 bildat en organisation kallad "Jadran" eller "Svarta legionen". Syftet med organisationen, som kom att få en militant uppbyggnad efter utländskt mönster, var att kontrollera dem som motarbetade och spionerade på kroaterna i Sverige och att genom en egen särskild "domstol" utmäta straff. Också Blago M och Ivan V tillhörde organisationen.

Baresic uppgav i förhör beträffande bildandet av "Svarta legionen" att det var ett försök att skapa sammanhållning mellan kroaterna och att verkligen uträtta något för den kroatiska saken. Namnet "Svarta legionen" hade kommit till efter en av förgrundsgestalterna i Ustaša-rörelsen; general Francetic, som lett en rörelse i hemlandet kallad just "Svarta legionen". Baresic medgav också att han åtagit sig en ledarroll i organisationen och att han varit den bestämmande sedan planer framlagts om att göra en insats för Kroatien. Konsulatockupationen i Göteborg hade inte lett till önskat resultat varför nya planer, som kom att leda till ambassadörmordet, smiddes.

Vid ett hemligt möte i en källarlokal på kroatiska klubben i Göteborg runt den 20 mars 1971 hade de fem gärningsmännen lovat varandra en fortsättning på konsulatockupationen. Förhör med hustrun till Marinko L gav vid handen att hon hört ett samtal mellan maken och Baresic och att det därvid framkommit att dessa var sända till Sverige från Jugoslavien och att de redan då tillhörde "Svarta legionen".

Flygplanskapningen på Bulltofta. Den 15 september 1972 kapade tre kroater bosatta i Göteborg, Tomislav R, Nikola L och Blago M, ett flygplan som tvingades ned på Bulltofta flygplats utanför Malmö. Kaparna krävde att samtliga dömda för Rolovicmordet och Ivan V, dömd för konsulatockupationen, skulle frigges. Av dessa vägrade Stanislav M att samarbeta med kaparna under motivering att han hade så kort tid kvar av sitt straff att avtjäna.

Svenska myndigheter gick med på kaparnas krav och de fem fångarna fördes till Bulltofta, varefter planet tilläts lyfta för vidare färd till Spanien. Framkomna till Spanien greps och fängslades samtliga

kapare och fritagna fångar. Kaparna dömdes till vardera 12 års fängelse.

I den svenska utredningen hördes ett stort antal personer. Det visade sig att en av kaparna, Tomislav R, väl kände såväl konsulatockupanterna som gärningsmännen vid Rolovicmordet och att man relativt snart efter mordet på Rolovic hade börjat planera en fritagning av de dömda. Under utredningen kartlades också vilka andra kroater som umgicks i kretsarna kring kaparna och de fritagna fångarna.

Baresic efter fritagningen. Efter gripandet i Spanien satt Baresic fängslad i nästan två års tid innan han förvisades av spanska myndigheter till Paraguay. Där utbildade han sig till militär och han blev senare, i juli 1977, livvakt åt Paraguays ambassadör i Washington. Under vistelsen i USA använde sig Baresic av en falsk identitet, vilket 1979 avslöjades av amerikanska myndigheter. Baresic greps och i maj 1980 utlämnades han till Sverige. Han kom därefter att, fram till sin utvisning till Paraguay i december 1987, vistas på en rad svenska fängelser.

Den 10 oktober 1985 beslöt regeringen efter flera tidigare avslag att bifalla en nådeansökan från Baresic och han fick sitt livtidsstraff omvandlat till 18 års fängelse.

Enligt uppgift avled Baresic sommaren 1991 då han deltog i strider i Kroatien.

Utredningen under 1986

Liksom beträffande andra likartade motivbilder kom det under den första tiden efter mordet in flera tips om att Baresic och HDP eller annan politiskt närliggande exilkroatisk sammanslutning kunde ligga bakom mordet på Olof Palme.

Så tidigt som den 3 mars 1986 upprättades inom utredningen en promemoria benämnd "Delredovisning angående spaning mot jugoslaviska medborgare". I denna angavs att det inledningsvis inte fanns något som tydde på att mordet på Olof Palme förövats av någon jugoslav. Beträffande Ustaša-rörelsen konstaterades att "Den separatis-tiska rörelsen USTASJA för en tynande tillvaro" men att polisens informatörer inte hade någon insyn i Ustaša och att ingen därför med säkerhet kände till vilka som tillhörde organisationen. Vidare uppgavs att informatörerna allmänt menade att Baresic blivit väl behandlad av svenska regeringen och att han själv eller hans sympatisörer inte kunde tänkas ha en så oresonlig inställning till den svenska regeringen att de skulle kunna mörda Olof Palme.

Vid den kartläggning som genomfördes rörande Olof Palmes personliga förhållanden nämnde dock flera personer i den närmaste kretsen kring Olof Palme på fråga om eventuell hotbild Baresic och Ustaša-rörelsen.

Den 1 april 1986 hölls ett första förhör med Baresic på kriminalvårdsanstalten i Täby, där denne hade vistats sedan oktober 1985. Före förhöret intygade personalen vid anstalten att Baresic inte haft permission utan befunnit sig på anstalten såväl den 28 februari som den 1 mars 1986. Baresic uppgav under förhöret bl.a. följande. Han hade blivit arg och besviken bl.a. på Olof Palme efter det att regeringen under hösten 1985 beslutat omvandla livstidsstraffet till 18 års fängelse. Detta var anledningen till att han under en TV-intervju sagt att "Palme slickar arslet på den jugoslaviska regeringen". Baresic hade fortfarande samma inställning men yttrandet hade fällt i vredesmod och han hade därefter inte uttalat något hot vare sig mot Olof Palme eller mot övriga regeringsmedlemmar. Beträffande Ustaša-rörelsen hade denna upphört som organisation redan i mitten av 1950-talet.

I april/maj 1986 fick kriminalinspektörerna Bengt Ö och Gunnar J i uppdrag att handha utredningen rörande Baresic. Efter att ha läst in bakgrundsmaterial, befintligt utredningsmaterial m.m. började de hålla förhör med personer som kunde tänkas ha upplysningar att lämna i denna del.

Bengt Ö och Gunnar J kontaktade i början av maj 1986 Justitiedepartementet för att försöka utreda hur det resonerats kring en eventuell utvisning av Baresic och kring en förestående lagändring som kom att i viss del särskilt rikta sig mot Baresic. Förhör hölls i denna del bland andra med rättschefen Johan Munck och departementsrådet Jan Vilgeus. Det framkom därvid att man inom Justitiedepartementet den 2 januari 1986 föredragit ett förslag för justitieministern som innebar att Baresic skulle kunna utvisas med stöd av terroristbestämmelserna i utlänningslagen. Vid ett sammanträde den 21 januari 1986, där bland andra chefen för säkerhetspolisen, Sven-Åke Hjälmsroth, deltog tillfrågades denne om Baresic kunde anses tillhöra en sådan organisation som terroristbestämmelserna i utlänningslagen avsåg. Hjälmsroth svarade nekande på detta och därför avskrevs detta alternativ. Munck utarbetade därefter ett förslag till skärpning av bestämmelserna i kungörelsen med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om kriminalvård i anstalt. Bestämmelserna i förslaget innebar bl.a. att den som dömts för terroristbrott som avsågs i vissa internationella konventioner inte annat än om det fanns särskilda skäl skulle vara placerad på lokalanstalt eller beviljas korttidspermission. Förslaget föredrogs för justitieministern i mitten av februari 1986. Det skulle därefter ha föredragits för regeringen den 20 februari, men föredragningen kom att

skjutas upp till den 27 februari 1986, då regeringen antog förslaget. Detta bereddes därefter vidare och i maj 1986 antogs lagändringen slutligt. Ändringen kom i praktiken att särskilt rikta sig mot Baresic och bestämmelserna kom att kallas "lex Baresic".

Härefter ägnade sig Bengt Ö och Gunnar J bl.a. åt att undersöka om den föreslagna lagändringen skulle ha kunnat komma till Baresics kännedom innan mordet på Olof Palme ägde rum. Vissa uppgifter framkom som tydde på detta.

I mitten av maj kom så Seppo A:s uppgifter om att han på Täbyanstalten en tid före mordet på Olof Palme fått i uppdrag av kurden Naif D och Baresic att skaffa fram vapen, se avsnittet "Turkiet" (PKK).

I anledning av Seppo A:s uppgifter ansökte PU genom överåklagaren Claes Zeime vid Stockholms tingsrätt den 16 maj 1986 om tillstånd för telefonavlyssning. I framställningen angavs att bland andra Naif D och Baresic var skäligen misstänkta för delaktighet i mordet på Olof Palme och telefonkontroll begärdes på flera telefonnummer, dock inte på något telefonnummer tillhörande Täbyanstalten, där Baresic och Naif D var intagna. Tingsrätten beviljade framställningen samma dag. Tillståndet förlängdes sedan varje vecka och beträffande Baresic pågick avlyssningen fram till den 9 oktober 1986. Från och med den 4 juli 1986 begärdes också avlyssning av de telefonnummer som Baresic kunde disponera på Täbyanstalten. Av protokoll över telefonkontrollbesluten framgår relativt tidigt – under juni 1986 – att Baresic sedan tidigare var telefonavlyssnad på Täbyanstalten. Denna tidigare telefonavlyssning grundade sig på ett beslut som regeringen fattat redan den 3 mars 1986 (se nedan). Baresic var således föremål för telefonavlyssning under perioden 3 mars – 9 oktober 1986.

Under sommaren och hösten fortsatte Bengt Ö och Gunnar J, som vid denna tid inte hade tillgång till några utskrifter från telefonavlyssningen av Baresic, utredningen rörande denne. Bland andra hördes i juni 1986 anstaltsdirektören vid Täbyanstalten. Denne uppgav sig vara övertygad om att Baresic inte känt till den nya behandlingen av terroristdömda förrän förslaget antagits i maj 1986.

Utredningen efter 1986

Under operation Alfa, den 20 januari 1987, förhöordes Baresic på nytt av Bengt Ö och Gunnar J. När förhöret inleddes delgavs Baresic misstanke för medhjälp till mordet på Olof Palme bestående i att han i samråd med Naif D införskaffat vapen. Baresic nekade till detta och replikerade: "Det var det löjligaste jag har hört". Under förhöret fick Baresic frågan när han fått kännedom om den ändring i kriminal-

vårdslagsstiftningen som berörs ovan. Baresic svarade att han fått kännedom om denna genom anstaltsledningen i maj 1986. Baresic berättade vidare om ett möte han bevistat i Göteborg i december-januari 1985-86. Han uppgav att mötet rörde interna problem i HPD, bestående framför allt i att vissa artiklar i HDP:s tidsskrift *Hrvatski Tjednik* inte var riktiga. Baresic namngav också personerna som deltagit i mötet.

Under våren 1987 intensifierades utredningen beträffande Baresic. Bengt Ö och Gunnar J höll en stor mängd förhör med kroater i Sverige som kunde tänkas känna till något om mordet. Vidare kontaktades på nytt flera personer bland Olof Palmes medarbetare i regeringskansliet, bland andra finansministern Kjell-Olof Feldt och statssekreteraren Ulf Dahlsten. Feldt berättade bl.a. att Olof Palme varit emot en benådning av Baresic och att det var långt ifrån uteslutet att Olof Palmes inställning i denna fråga var känd i en större krets. Dahlsten uppgav att Olof Palme ansett att beslutet om 18 års fängelse var farligt och att han fruktade en hämndaktion från Baresics sida. Av denna anledning hade Olof Palme bett Dahlsten att kontakta säkerhetspolisen. Enligt Dahlsten hade Olof Palmes kännedom om Baresics förflutna varit ganska detaljerad. Att Baresic hade en relation till vissa individer inom Chilejuntan var t.ex. känt för Olof Palme. Han hade därför ansett att det eventuella hotet mot honom bestod i en kombination av Baresics hat och Chilejuntans motiv. Dahlsten uppgav vidare att Olof Palme hade uppfattningen att Baresic var en person som skulle kunna planera ett mord på honom.

Under sommaren 1987 eller kort dessförinnan fick Bengt Ö och Gunnar J tillfälle att gå igenom utskriften från den telefonkontroll som ägt rum beträffande Baresic på Täbyanstalten. Under sommaren och i början av hösten 1987 redovisade Bengt Ö och Gunnar J i en promemoria vad som dittills framkommit i utredningen. Promemorian, som består av tre delar, översändes till UD, troligen inför begäran om biträde med utredningsåtgärder i utlandet.

Den första delen av promemorian innehåller inledningsvis en historisk översikt över de extremkroatiska aktionerna i Sverige och Baresics inblandning i dessa. Därefter beskrivs Baresics starka ställning inom HDP. HDP bildades enligt promemorian 1981. Dess ledare blev Nikola S, bosatt i Skottland. HDP kom att driva tidsskriften *Hrvatski Tjednik* som utgavs i Australien. Tidsskriften distribuerades till Sverige via Västtyskland. Baresic var enligt vad som framkommit en av de mera aktiva HDP-företrädarna i Sverige. Han hade i flera stora artiklar i *Hrvatski Tjednik* framställts som en sann kroathjälte. Inom kroatkretsar hade insamlingar till hans förmån organiserats och enligt uppgifter från kriminalvården hade pengar i storleksordningen 10 000 dollar i flera omgångar översänts till Baresic. Han hade ett stort kontaktnät; hans

telefonbok innehöll namn på ca 250 personer. Av protokollen från telefonkontrollen framgick att Baresic haft dagliga telefonkontakter med sina kroatvänner inom landet. Påfallande många samtal av politisk karaktär hade också förts med personer utomlands. Bengt Ö och Gunnar J drog slutsatsen att Baresic för många exilkroater spelade en viktig roll. Vid förhör hade det framkommit att det fanns personer, framför allt utomlands, som var villiga att offra sitt liv och sin familj för Baresics skull. Vid förhör med personalen vid Täbyanstalten uppgav flera att de hade lärt känna Baresic som en extremist och fascist. I förhör med icke HDP-anslutna svenska kroater hade framkommit att Baresic var ansedd som en "vildhjärna", vars uttalanden och aktioner mot den svenska regeringen och Olof Palme inneburit stor skada för kroaterna i Sverige.

I den andra delen av promemorian presenteras relativt utförligt vad Bengt Ö och Gunnar J kallat Baresic-hypotesen. I denna del utvecklas det tänkbara motivet att Baresic känt sig orättvist behandlad av den svenska regeringen, bl.a. eftersom han inte fått sitt straff tidsomvandlat förrän efter flera försök och när han väl fick det utmynnade det i ett ovanligt strängt straff, utvisningshot etc. Vidare redogörs för vissa hot mot Olof Palme, t.ex. hade flera medinterner på Kalmaranstalten vittnat om att Baresic, när han var placerad där, uttalat att han skulle se till att man "knackade in skallen på Olof Palme". I denna del av promemorian redogörs också för vad som framkommit beträffande två möten i Göteborg i november 1985 respektive i januari 1986, då Baresic haft veckoslutspermissioner. De hörda hade varit ytterst ovilliga att berätta vad man talat om på mötena, men det hade framkommit att Baresics frigivning och utvisningshotet mot honom diskuterats. Beträffande Baresics uppträdande veckan före mordet hade personal på Täbyanstalten berättat att Baresics hat mot Olof Palme växt dag för dag, att han stundom varit i extas och excellerat i kraftfulla hotelser mot Olof Palme och att han efter mordet verkat närmast uppspelt. Beträffande resursfrågan bedömde Bengt Ö och Gunnar J att det inom Baresicorganisationen eller i vänkretsen fanns såväl vilja som kraft att utföra ett attentat av den kaliber som mordet på Olof Palme utgjorde. Denna del av promemorian avslutas med följande bedömning:

Vår uppfattning är att Baresichypotesen vuxit i styrka och vi menar att vidare åtgärder är ofrånkomliga. Vi har i denna skrift som dock får anses tämligen översiktlig visat hållbart motiv och att resurser finns inom Baresickretsen till ett dåd av detta slag. ---

I den tredje delen av promemorian redogörs närmare för vissa förhör och andra utredningsåtgärder som företagits. Det sägs vidare:

Våra möjligheter att föra utredningen framåt genom åtgärder i Sverige är nu i stort sett uttömda och vi har kommit till det läge i utredningen då vi anser det oundvikligt att anställa förhör och inhämta informationer utomlands.

Under hösten 1987 beslöt spaningsledningen efter föredragning av Baresic-avsnittet att företa vissa utredningsåtgärder i Canada, USA och dåvarande Västtyskland. Syftet var att försöka få till stånd ett informationsutbyte med andra polismyndigheter och att verkställa förhör med vissa för utredningen centrala personer. Särskilt skulle man försöka få fram uppgifter om Baresics kopplingar till exilkroatorganisationer i USA och Canada och om de penninginsamlingar som där skett till Baresics förmån. Vidare skulle man försöka införskaffa information rörande tillvägagångssätt vid mord företagna av kroater i USA och Canada. Om möjligt skulle man också försöka företa utresekontroller beträffande de personer som Baresic kunde länkas till i respektive land.

Den 30 oktober 1987 avreste Bengt Ö och Gunnar J till Washington för fyra veckors vistelse i USA och Canada. I Washington sammanträffade de med Ulf Hjertonsson vid Sveriges ambassad. Av dokumentationen över resan framgår att Ulf Hjertonsson gav de svenska utredarna ett stort stöd och att de med dennes hjälp fick ta del av mycket svårtillgängliga uppgifter. Från Washington reste Bengt Ö och Gunnar J vidare till Toronto i Canada. Därefter besöktes New York, Chicago, Los Angeles och slutligen återigen Washington. Vid besöken sammanträffade utredningsmännen med kroatexperter vid FBI och vid Royal Canadian Mounted Police. En mängd information hämtades in och en rad förhör med aktuella personer hölls. Två av de för utredningen mest centrala personerna vägrade emellertid att låta sig förhöras av de svenska utredarna.

I en sammanfattning, upprättad i januari 1988, redogjorde utredningsmännen för utredningsresultaten från resan. Där heter det bl.a. att det inte hade framkommit något som motsade teorierna i promemorian om Baresichypotesen. I stället hade misstankarna mot Baresic och/eller HDP stärkts i väsentlig mån. Organisationen HDP var terroristklassad i såväl USA som Canada. Det fanns information som styrkte att de kroater som utredningen tog sikte på var våldsbenägna och inte drog sig för mord, utpressning och rena terroristattentat. Om penninginsamlingarna till Baresics förmån uppgavs att Baresic åtnjöt ett oerhört starkt stöd i sin egenskap av politisk fånge och att man från kroathåll ansåg att Baresic felbehandlats av svenska myndigheter.

Den 8 december 1987, kort innan Baresic skulle avvisas till Paraguay, höll utredningsmännen ett nytt förhör med honom. Vid detta förhör uppgav han bl.a. att han inte känt någon sympati för Olof Palme

och han ansåg att Sverige och den svenska regeringen kunde likställas med "den sjunde jugoslaviska republiken". Han hade emellertid rent samvete då han varken ordnat, uppmanat till eller på annat sätt legat bakom mordet på Olof Palme. Baresic medgav att han till Naif D säkert sagt att Olof Palme kunde "dra åt helvete". Enligt Baresic skulle kroaterna inte ha någonting att vinna på att utföra ett attentat mot Olof Palme. Baresic berättade också att han via en TV-sändning strax efter mordet fick kännedom om att två jugoslaver gripits på färjan mellan Helsingborg och Helsingör. Han hade då blivit mycket rädd, eftersom han insett att om männen var kroater och visade sig vara inblandade i mordet, skulle han aldrig komma att släppas fri. För att försöka ta reda på om männen verkligen var kroater hade han ringt en massa personer runt om i världen.

Under 1988 fortsatte utredningen rörande Baresic. I november 1988 företog Bengt Ö och Gunnar J en tjänsteresa till dåvarande Västtyskland för att närvara vid förhör med personer som kunde vara av intresse för utredningen i denna del. I Västtyskland hölls ett knappt tiotal förhör.

I mars 1990 upprättade Bengt Ö och Gunnar J en kort promemoria benämnd "Baresichypotesen-Kroatavsnittet". I denna anges att Baresic och/eller kroaterna hade mycket starka skäl till att vilja se Olof Palme undanröjd och att denna motivbild var en av de mest bärkraftiga i hela utredningen. Den slutsats som utredningsmännen drog av utredningsresultaten, främst det stora antalet hörda personer inom HDP och med tanke på den utfästa belöningens storlek, var emellertid att det var osannolikt att mordet på Olof Palme skulle ha regisserats av ledningen inom HDP. Möjligen skulle någon eller några av Baresics trogna anhängare självpåtaget ha kunnat utföra mordet i tron att Baresic då inte skulle bli utlämnad till Jugoslavien. För det senare talade att tidigare kroataktioner i Sverige visat sig inte vara frukten av någon styrd planering utan snarare planerats och genomförts av "vildhjärnor". Bengt Ö och Gunnar J föreslog därför att de fortsatta utredningsåtgärderna i ärendet skulle inrikta sig mer på enskilda individer.

Härefter har vissa kompletterande utredningsåtgärder vidtagits och uppföljningar gjorts. Utredningen har emellertid inte lett till något mer konkret resultat.

Särskilt om telefonavlyssningen av Miro Baresic och Täbyanstalten

I februari 1989 publicerades en tidningsartikel, där det uppgavs att regeringen tidigt efter mordet fattat beslut om telefonavlyssning av

Baresic med motiveringen dels att en person i Baresics bekantskapskrets eventuellt befunnit sig i närheten av mordplatsen under kvällen då mordet inträffade, dels att Baresic efter mordet ringt ovanligt många telefonsamtal. Artikeln byggde på uppgifter som K.G. Svensson hade lämnat inför riksdagens konstitutionsutskott (KU). K.G. Svensson hade där berättat att han under söndagen efter mordet, den 2 mars 1986, hade kontaktats av en polis vid säkerhetsavdelningen som begärt att Baresic skulle telefonavlyssnas på Täbyanstalten. Ett sådant beslut kräver tillstånd av domstol. Då K.G. Svensson emellertid inte funnit tillstymmelse till misstanke mot Baresic som skulle kunna ligga till grund för sådan framställan avsåg han begäran. K.G. Svensson hade därefter ringt upp säkerhetsavdelningens operative chef Per-Göran Näss och meddelat denne sitt beslut. Per-Göran Näss hade accepterat detta och berättat att initiativet kommit från Hans Holmérs spaningsledning. Samma kväll hade någon i justitieministerns omgivning kontaktat K.G. Svensson och meddelat att regeringen själv fattat beslut om telefonavlyssning av Baresic med stöd av en bestämmelse i lagen om kriminalvård i anstalt. K.G. Svensson hade blivit mycket överraskad av beslutet. Han hade aldrig hört att bestämmelsen skulle kunna användas i det sammanhanget och han hade själv fått slå upp den för kontroll.

I anledning av dessa tidningsuppgifter tog utredningsmännen i Baresic-ärendet kontakt med Hans Wranghult i början av mars 1989. Hans Wranghult berättade följande. Han hade under eftermiddagen den 2 mars 1986 genom departementsrådet och observatören i spaningsledningen Klas Bergenstrand fått veta att ett möte satts ut hemma hos justitieministern Sten Wickbom sent samma kväll. Syftet med mötet var att försöka ta reda på om man kunde telefonavlyssna Baresic. Hans Wranghult fick i uppgift av Hans Holmér att företräda polisledningen vid mötet. Inför mötet kontaktade Hans Wranghult Christer Ekberg vid säkerhetsavdelningen. Denne berättade att Baresic varit aktiv och ringt många samtal efter mordet samt att man fått uppgift om att en person med anknytning till Baresic setts på Sveavägen under mordkvällen. Någon identitet på personen hade Christer Ekberg inte angett. Sent under natten hade chefen för säkerhetspolisen Sven-Åke Hjälmsroth kontaktats. Denne hade bekräftat uppgifterna om personen på Sveavägen. Sten Wickbom hade därefter ringt upp fem-sex andra statsråd och beslut hade på det sättet fattats om att Baresic skulle telefonavlyssnas.²⁶

Utredningsmännen tog vid samma tid, dvs. i mars 1989, kontakt med Christer Ekberg. Denne överlät åt kriminalkommissarien Arnfors

²⁶ Formerna för detta beslut blev föremål för behandling i riksdagens konstitutionsutskott, se 1988/89:KU.

vid säkerhetspolisen att bringa klarhet i uppgiften om att en person i Baresics bekantskapskrets varit synlig på Sveavägen. I slutet av mars 1989 meddelade Arnfors att han varit i kontakt med bland andra Björn E och från denne fått beskedet att uppgiften inte var känd vid säkerhetspolisen. Det gick således inte att få fram var denna uppgift kommit ifrån eller vem den avsåg.

I slutet av mars 1989 kontaktade chefsåklagaren Anders Helin K.G. Svensson. K.G. Svensson berättade att han under dagen den 2 mars 1986 fått besök av kriminalinspektören Björn E vid säkerhetspolisen. Denne hade framställt en begäran om telefonavlyssning av Baresic. K.G. Svensson kunde inte minnas att han vid detta tillfälle hört talas om att en person med anknytning till Baresic varit synlig på Sveavägen under mordkvällen. Han uppgav att han skulle ha bedömt en sådan uppgift som så sensationell att han i så fall möjligen skulle ha fattat ett annat beslut. K.G. Svensson berättade också att han omedelbart efter föredragningen ringt upp Per-Göran Näss för att efterhöra om ledningen för säkerhetsavdelningen sanktionerat begäran.

Granskningskommissionen har hos Justitiedepartementet efterfrågat avlyssningsbeslutet och dess eventuella underlag. Vi har därvid fått del av beslutet, som i sak lyder enligt följande:

Med stöd av 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt förordnar regeringen att, under tid då Miro Baresic är intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av ovannämnda dom och till dess annat föreskrivs, företrädare för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning får avlyssna hans telefonsamtal från anstalten utan hans vetskap.

Sedan vi ånyo efterfrågat beslutets underlag, och även påpekat att det i olika sammanhang hänvisats till en inom Justitiedepartementet vid tiden upprättad promemoria i ärendet, har vi erhållit ett skriftligt svar enligt vilket handlingar i ärendet inte förekommer. Efter detta besked har vi vänt oss till konstitutionsutskottet, som 1988/89 alltså behandlade bl.a. det här aktuella telefonavlyssningsbeslutet (se 1988/89 KU:30). Vi erhöll därifrån det svar regeringen genom dåvarande rättschefen i Statsrådsberedningen Johan Hirschfeldt avgav till utskottet i anledning av granskningen. Där uppgavs bl.a. följande om bakgrunden till avlyssningsbeslutet.

Regeringsbeslutet föregicks av en föredragning söndagen den 2 mars 1986 hos justitieminister Sten Wickbom av polisöverintendenten vid polismyndigheten i Stockholm Hans Wranghult. Närvarande från justitiedepartementet var också statssekreteraren Harald Fälth, rättschefen Johan Munck och departementsrådet Klas Bergenstrand. Beträffande vad som då förekom hänvisas till en av Johan Munck upprättad promemoria, som ingår i akten i ärendet.

Utöver de omständigheter – med anknytning till det några dagar tidigare inträffade mordet på statsminister Olof Palme – som redovisas i promemorian grundades regeringens beslut på bedömningen att det kunde finnas risk för ytterligare våldsdåd av liknande slag. Det var därför av hänsyn till rikets säkerhet påkallat att man genom avlyssning av Miro Baresics telefonsamtal kunde klarlägga hotbilden och vidta erforderliga motåtgärder.

Den aktuella bestämmelsen i lagen om kriminalvård i anstalt har tidigare utnyttjats för att möjliggöra avlyssning av personer som avtjänar straff för spioneri.

Det framkom någon tid efter beslutet att regeringens medgivande till avlyssning av Miro Baresics telefonsamtal hade – på sätt som är möjligt enligt bestämmelserna om telefonavlyssning som beslutats av domstol – utnyttjats så att också samtal där han inte deltog kommit att avlyssnas. Detta uppmärksammades av justitiedepartementet i samband med en redovisning av den dåvarande spaningsledningen. Sedan det av departementet påtalats för spaningsledningen att beslutet inte kunde utnyttjas på detta sätt, förklarade sig spaningsledningen införstådd med den bedömningen.

I svaret noterades vidare att Stockholms tingsrätt den 16 maj 1986 beslutat om telefonavlyssning av Baresic enligt rättegångsbalkens bestämmelser.

Från KU erhöll kommissionen vidare den i svaret ovan omtalade promemorian, som även nämns i KU:s granskningsbetänkande. Den har följande lydelse.

PM 1986-03-02 (avsedd för akten i ärendet)

Chefen för kriminalavdelningen i Stockholms polisdistrikt polisöverintendenten Hans Wranghult har 1986-03-02 vid redovisning inför justitieministern av spaningsläget i fråga om mordet på statsministern Olof Palme uppgivit bl. a. att en hos säkerhetsavdelningen registrerad person ur Baresics bekantskapskrets enligt vittnesmål eventuellt kan ha uppehållit sig i närheten av mordplatsen vid den aktuella tiden och att Baresic enligt uppgift från anstalten f. n. är sysselsatt med att därifrån ”ringa runt till hela världen”. Från spaningsledningen förelåg enligt Wranghult ett mycket starkt önskemål att få möjlighet att avlyssna hans samtal utan hans vetskap, vilket i så fall avsågs ske genom försorg av säkerhetsavdelningen vid rikspolisstyrelsen.

Chefen för säkerhetsavdelningen, som kontaktades per telefon i samband med redovisningen, förklarade sig instämma i önskemålet.

Justitieministern förklarade att enligt hans mening de lämnade upplysningarna utgjorde grund för ett omedelbart beslut med stöd av 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård om avlyssning av Baresics telefonsamtal från anstalten och tog per telefon kontakt med statsråden I. Carlsson, Feldt,

Andersson, Gradin, R. Carlsson och Sigurdsen, vilka samtliga delade hans uppfattning. Detta meddelades Wranghult.

(---)

5.15 Avsnitt Y – ”Turkiet” (PKK)

5.15.1 Allmänt

Avsnitt Y – ”Turkiet” innehåller i praktiken den utredning som PU företagit rörande PKK. Det registrerade utredningsmaterialet består i denna del av ett 70-tal pärmar.

Av flera skäl har vi vid vår granskning och redovisning av brottsutredningen rörande PKK valt en annan metod än den vi valt beträffande övriga avsnitt, där vår granskning utgått från PU:s förundersökningsregistrerade utredningsmaterial. Den främsta anledningen till detta är att utredningen rörande PKK under åren varit föremål för flera granskningar, genomgångar etc. Så har t.ex. Juristkommissionen granskat och översiktligt redovisat utredningen mot PKK under det första utredningsåret. Vidare har utredningen rörande PKK berörts i landshövdingen Gösta Gunnarssons rapport över granskningen av hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring statsminister Olof Palme (SOU 1989:1). Vissa delar av utredningen avseende PKK har varit föremål för domstolsprövning (de s.k. smugglings- respektive buggningsmålen). Under 1992 uppdrog förundersökningsledningen åt kammaråklagaren Per-Erik Larsson att göra en fullständig genomgång och analys av utredningens PKK-material och en på denna genomgång grundad rapport presenterades i september 1993.

Vidare gjorde den tidigare Palmekommissionens sekretariat under 1995-96 en dokumenterad genomgång av materialet. Slutligen har kommissionens experter Sandberg och Skogwik gått igenom PKK-avsnittet (se vidare nedan under särskild rubrik).

Vi har mot denna bakgrund valt att redovisa detta avsnitt utifrån tidigare gjorda genomgångar och granskningar. Redovisningen i det följande bygger på det ovan nämnda materialet med tyngdpunkt på den genomgång av grundmaterialet om PKK som Per-Erik Larsson gjort.

5.15.2 PKK-spåret

Organisationen PKK

Efter den turkiska statens bildande 1923 utsattes de i Turkiet bosatta kurderna för ett starkt assimileringstryck. Det kurdiska språket förbjöds, kurdiska ortsnamn ändrades till turkiska och kurderna kallades bergsturkar. Detta ledde till starka reaktioner bland kurderna. Flera uppror slogs ned.

Vid universitetet i Ankara tog den kurdiska frågan ny fart i mitten av 1970-talet. Vid den tiden samlade en student i statskunskap, Abdullah Öcalan, ett stort antal studenter runt sig i en grupp som kallades Kurdistans revolutionärer. Genom denna grupp skapades organisationen PKK (Partiya Karkeren Kürdistan), Kurdistans arbetarparti. Målet för organisationen är en självständig kommunistiskt präglad kurdisk stat under PKK:s ledning.

Sedan 1978 har Abdullah "Apo" Öcalan som generalsekreterare stått i spetsen för partiet. PKK styrs av generalsekreteraren, den under hans ledning arbetande politbyrån och centralkommittén.

PKK:s anhängare indelas i tre grupper; sympatisörer, kaderaspiranter och kadrar. Kadrarna är fullvärdiga medlemmar som inte har någon möjlighet att utträda ur partiet. Dessa betraktar sig som professionella revolutionärer, bär ofta täcknamn och är försedda med falska personhandlingar. Kadrarna är skyldiga partiet total lydnad och måste utföra order utan kritik. Någon opposition inom partiet tolereras inte. Kritik mot generalsekreteraren eller brytning med partiet betraktas som förräderi.

I september 1980 tog militären över kontrollen i Turkiet. Då flyttade PKK:s ledning till Syriens huvudstad Damaskus. Efter militärkuppen sökte sig stora grupper kurder till Europa. Dåvarande Västtyskland, Skandinavien, BeNeLuxländerna, Schweiz och Frankrike tog emot de flesta. PKK:s ledare Abdullah Öcalan sökte uppehållstillstånd i Sverige men fick i början av 1984 avslag på sin begäran.

Uppbyggnaden av det europeiska PKK motsvarar till stor del ursprungspartiets. Högsta organet är exekutivkommittén. Denna utgör förbindelse mellan partiledningen och den europeiska centralkommittén med säte i Köln.

I Sverige har det inte funnits någon fast organisation utan endast en underkommitté. I mitten av 1980-talet anses PKK ha haft ett 50-tal anhängare i Sverige.

Hur PKK först aktualiserades i PU

Redan tidigt under utredningen – den första veckan efter mordet – kom organisationen PKK att tilldra sig ett visst intresse från utredningens sida som eventuellt inblandad i mordet. PKK hade under såväl 1984 som 1985 varit föremål för ett par brottsutredningar i Uppsala och Stockholm. Brottsutredningarna rörde mord på avhoppare från PKK. PKK hade också av regeringen förklarats som terroristorganisation, innebärande bl.a. att organisationens medlemmar efter prövning i det enskilda fallet kunde utvisas med stöd av bestämmelserna i dåvarande utlänningslagen (SFS 1980:376). Motiv från PKK:s sida att utföra attentat riktade mot svenska intressen kunde därför finnas.

Under de första veckorna efter mordet hölls förhör med ett relativt stort antal personer, som var kända för eller misstänktes för att ha samröre med PKK och som vistades i Sverige – främst i Stockholms län. Förhören hölls av personal från rikskriminalpolisen. Vid förhören fick personerna redogöra för sin bakgrund såsom familjeförhållanden, utbildning, yrke m.m., sin politiska hemvist, sitt förhållande till PKK, sitt förhållande till Olof Palme samt sina förehavanden under mordnatten. Några husrannsakingar ägde också rum varvid handlingar togs i beslag.

Den 14 mars 1986 genomfördes en mera samlad aktion i en lokal som disponerades av svensk-kurdiska föreningen. Nio personer som befann sig i lokalen hämtades till förhör. Efter beslut av kommissarien Åke S genomfördes husrannsakan i lokalen, varvid skriftligt material togs i beslag. Beslagen hävdades av chefsåklagaren K.G. Svensson den 26 mars. Ifrågavarande åtgärder, som företogs som ett led i en mera allmänt inriktad spaning, blev senare föremål för kritik av JO.²⁷

Påstådd vapenöverlåtelse med anknytning till Täbyanstalten

Under våren 1986 riktade PU ett växande intresse mot organisationen PKK. Efter ett tips i mitten av maj 1986 om en vapenleverans som skulle ha ägt rum kort tid före mordet framstod PKK som ytterligt intressant i utredningen, varför spaningsledningen styrde över allt större resurser till denna bearbetning.²⁸

Tipset lämnades av en man, Seppo A, som inkom till kriminaljouren vid Stockholmspolisen sent den 13 maj 1986. Seppo A hade vid tiden

²⁷ Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 1989-90 s. 53 ff.

²⁸ Tipset om vapenöverlåtelsen och bearbetningen av detsamma finns i PU-materialet registrerat särskilt under avsnittet P – *Vapenärende Täbyanstalten inledning av PKK-spåret*.

för mordet på Olof Palme avtjänat ett kortare fängelsestraff för häleri på kriminalvårdsanstalten i Täby. På samma avdelning hade under denna tid två andra personer varit intagna; kurden Naif D som ingått i den s.k. Skomakarligan och som avtjänade ett mångårigt fängelsestraff för narkotikabrott och smuggling samt Miro Baresic som avtjänade livstidsstraff för mord och flygplanskapning. Seppo A berättade bl.a. följande.

Naif D hatade den svenska regeringen och Olof Palme för den utvisningsdom som ingick i hans straff. Runt två veckor före mordet på Olof Palme hade Naif D frågat Seppo A om han kunde skaffa vapen, typ Smith & Wesson. Inledningsvis hade Seppo A inte brytt sig om Naif D:s förfrågan. Dagen efter mordet hade Naif D varit på gott humör och sagt "nu är det fixat". Också Baresic, som varit god vän med Naif D, hade varit glad.

Dagen därpå, den 14 maj 1986, hölls ett nytt förhör med Seppo A. Han berättade att han sålt två vapen till Naif D för sammanlagt 4 500 kr. Den 15 februari 1986 hade han under en permission levererat vapnen till Naif D:s bostad i Sollentuna. Naif D, som också haft permission denna dag, hade lovat Seppo A 10 000 kr och en del kläder om Seppo A höll tyst om leveransen.

Den 15 maj 1986 hölls ytterligare ett förhör med Seppo A. Han uppgav då att såväl Naif D som Baresic hatat Olof Palme, som de höll som ansvarig för sina respektive situationer. Baresic hade nyligen fått sin nådeansökan avslagen. Seppo A berättade vidare att han uppfattat av Naif D och Baresic att de spanat mot Olof Palmes bostad i Gamla stan. Om vapnen berättade Seppo A att han under permissionen den 15 februari hämtat två Colt ar på restaurang Wallonen. Vapnen hade överlämnats av en person från Farsta, "Lefte". Seppo A hade därefter åkt till Naif D:s bostad och lämnat vapnen. Naif D hade sagt att vapnen skulle användas vid bankrån. Seppo A berättade också att Naif D och Baresic på anstalten varit väldigt nervösa under morddagen och ofta tittat på klockan. Baresic hade därvid yttrat "ikväll får vi se hur det går för Palme". Dagen efter mordet hade Naif D varit glad och fällt kommentarer som Seppo A tolkat som att Naif D:s son hade skjutit Olof Palme. Seppo A tillade att han hotats att hålla tyst av Baresic och att han erhållit vapnen av en person, Lars F.

Den 20 maj 1986 genomfördes en valkonfrontation med Seppo A. Seppo A förevisades tekniska rotelns vapensamling och han pekade då ut Smith & Wesson-revolverar som sådana vapen som han levererat till Naif D. Vapnen hade mycket korta pipor, 5-6 cm. (Som framgått i kapitel 2 visade långt senare den tekniska utredningen i samband med provskjutningar att vapen med så korta pipor knappast kan vara aktuella i mordutredningen.)

Samma dag som valkonfrontationen ägde rum berättade Seppo A i förhör att han under 15 års tid sysslat med vapenaffärer i liten skala. Han hade efter mordet på Olof Palme – den 15 mars – ordnat möjlighet för Naif D att köpa ytterligare vapen. Naif D, som även denna dag haft permission, hade emellertid uteblivit från ett möte och affären hade därför inte blivit av. Seppo A berättade vid detta tillfälle också att Baresic efter Ingvar Carlssons utnämning till statsminister yttrat ”Han ska dö också”.

Den 22 maj 1986, ”vallades” Seppo A i Farsta. Han pekade då ut den adress där han den 15 februari 1986 köpt revolverna av Lars F. Under förhör samma dag berättade Seppo A att han egentligen skulle haft permission den 12 februari men att Naif D övertalat honom att i stället ta permission den 15 februari, då också Naif D hade permission, så att de skulle kunna sköta vapenaffären. Seppo A hade några dagar före permissionen ringt till Lars F och i förtäckta ordalag talat om att han var intresserad av att köpa vapen. Lars F hade sagt att det var ”OK” att Seppo A besökte honom vilket Seppo A tolkat som att Lars F hade vapen att sälja. Under permissionen hade Seppo A först rest till sin bostad i Solna. Därefter hade han ensam åkt taxi till Naif D:s bostad i Sollentuna. Av Naif D hade han fått 5 000 kr och en del kläder. Därefter hade han fortsatt med samma taxi till Lars F i Farsta. Lars F hade överlämnat två revolverar i kaliber .38 och fyra askar ammunition. Med taxin återvände Seppo A sedan till sin bostad. Hans f.d. hustru kom på besök. Tillsammans åkte de med en ny taxi till Naif D där Seppo A levererade vapnen.

Den 6 juni 1986 uppgav Seppo A att Baresic någon gång under vecka 9 1986 varit på permission. När han återvänt hade han berättat att han träffat kroater bl.a. från Australien. Baresic hade också yttrat ”det kommer att hända nu närmaste tiden med Palme”.

Vid ett förhör den 11 juni 1986 ändrade Seppo A sina tidigare lämnade uppgifter. Han uppgav nu att han inte fått revolverna av Lars F utan av Raimo T. Dessa uppgifter vidhöll han vid två förhör en vecka respektive en månad senare.

I mitten av juni 1986 förhöordes Seppo A:s f.d. hustru Eva A. Eva A bekräftade att hon den 15 februari 1986 åkt taxi tillsammans med Seppo A till en adress i Sollentuna. Hon hade till en början väntat utanför. När Seppo A återvänt hade han erinrat sig att han glömt sina glasögon i lägenheten han besökt. Han gick därför tillbaka till lägenheten och Eva A följde då med. På lägenhetsdörren fanns ett utländskt namn som började på bokstaven D. Dörren hade öppnats av en ung man med sydländskt utseende.

Taxichauffören Hilmar N lokaliserades och förhöordes i juli 1986. Han bekräftade att han den aktuella dagen haft en körning med en finsk

man från en adress i Solna (Seppo A:s bostadsadress) till en adress i Sollentuna (alldeles i närheten av Naif D:s bostadsadress). Mannen hade bett honom vänta, vilket Hilmar N gjort. Efter 30 minuter ansåg Hilmar N sig ha blivit ”blåst” och lämnade platsen. Han hade därefter via taxiväxeln blivit kallad till Solna polisstation där mannen väntat på honom. Mannen hade betalt körlegan och önskat bli körd till en adress i Abrahamsberg (Raimo T:s kontorsadress). Efter ca 20 minuters uppehåll på platsen hade Hilmar N kört mannen tillbaka till Solna.

I samband med det stora tillslag som kallas operation Alfa (se nedan) hämtades Seppo A till förnyat förhör. Seppo A vidhöll sina tidigare lämnade uppgifter. Under förhöret delgavs han misstanke om medhjälp till mordet på Olof Palme. Han medgav då att han haft vetskap om vad vapnen skulle användas till. Samma dag hölls i närvaro av förundersökningsledaren Claes Zeime konfrontationsförhör mellan Seppo A och Raimo T. Seppo A vidhöll att han köpt två revolverar av Raimo T den 15 februari 1986. Raimo T förnekade detta. Samma dag hölls också ett konfrontationsförhör mellan Seppo A och Naif D. Seppo A vidhöll att han sålt vapen till Naif D. Detta förnekades av Naif D.

Dagen därpå, den 21 januari 1987, tog Seppo A tillbaka de lämnade uppgifterna. Han berättade nu att han fått förfrågan från Naif D om vapen, att han i anledning härav kontaktat Raimo T och då fått svar som han tolkat som att denne kunde leverera, att han den 15 februari 1986 fått 5 000 kr av Naif D för vapenköp, att han därefter begett sig till Raimo T men fått beskedet att denne inte kunde leverera några vapen och att han därför lämnat tillbaka pengarna till Naif D med avdrag för taxiutlägg. Seppo A delgavs i anledning av dessa nya uppgifter misstanke om falsk tillvitelse. Därefter ändrade Seppo A samma dag sina uppgifter ytterligare ett par gånger. Han återgick slutligen till versionen att han hämtat två revolverar hos Raimo T och att han levererat dessa till Naif D.

Seppo A:s uppgifter bedömdes till en början som mycket intressanta då de innehöll komponenter som Baresics uttalade regeringsfientlighet, Naif D:s kurdiska bakgrund med eventuell koppling till PKK och vapen av ”rätt” typ som överlåtits vid en passande tidpunkt. Under de omfattande förhören med Seppo A framstod han dock mer och mer som en person med stora personliga problem vars trovärdighet allvarligt måste ifrågasättas.

Utredningen sommaren och hösten 1986. Faktainsamlingen

Under senare delen av juli 1986 intog spaningsledningen i PU – den s.k. ledningsgruppen – ståndpunkten att PKK troligen låg bakom mordet på Olof Palme och att det fanns ett samband mellan detta mord och de två mord på avhoppare från PKK som ägt rum i Uppsala 1984 respektive Stockholm 1985. PKK blev det s.k. huvudspåret. Motivet skulle vara att PKK höll Olof Palme ansvarig för den behandling som organisationen och dess medlemmar rönt i Sverige (terroriststämpel, kommunarrest etc.).

När planeringen för ett kommande stort tillslag mot kurder med PKK-anknytning började är okänt men redan så tidigt som den 5 augusti 1986 informerades en större krets polismän och åklagare om planerna. Vid ett utökat ledningsmöte denna dag med 29 personer närvarande redogjorde Hans Holmér för sin inställning i PKK-spåret. Han informerade övriga deltaganden om organisationen PKK, mordet i Uppsala 1994, kommunförbuden, Hussein Y:s roll etc. Han utvecklade också sin syn på hotbilden, innebörden av uttrycken ”bröllop” och ”skalder”, vissa förhållningssätt och anskaffning av vapen m.m. För att säkra bevisning mot PKK skulle en stort tillslag kallat ”operation Alfa” genomföras. Målet var att slå mot organisationen med sådan kraft att PKK rasade samman så att brott kunde beivras och utvisningar äga rum. Genom en samordnad aktion skulle ett stort antal företrädare för PKK gripas och förhöras. Genom en sådan styrkedemonstration skulle det göras klart för den kurdiska gruppen att PKK-männen inte var osårbara. Härigenom räknade Hans Holmér med att människor med intressanta uppgifter skulle våga träda fram och berätta för polisen vad de visste om mordet på Olof Palme. Inför tillslaget, som vid denna tid planerades äga rum i oktober 1986, skulle utredningen koncentrera sig på att samla in fakta om PKK.

Regeringen underrättades om planeringen den 7 augusti 1986.

Under slutet av sommaren och under hösten 1986 avdelade spaningsledningen stora personalresurser på utredningen av PKK-spåret. Främst var det personal från rikskriminalpolisen och säkerhetspolisen som fick i uppdrag att insamla och sammanställa all tänkbar information och kunskap om PKK från såväl Sverige som utlandet, främst Europa. Allt som var känt om PKK och dess aktivitet skulle tillföras utredningen i syfte att öka kunskaperna om PKK inför det planerade tillslaget.

Inför insamlandet av faktamaterialet beslöt spaningsledningen att detta material inte skulle registreras på sedvanligt sätt utan det skulle samlas och systematiseras i en särskild pärmserie. Pärmserien kom att indelas i 17 avsnitt, där varje avsnitt avsåg visst material såsom ”Mord

Uppsala”, ”Mordet på Medborgarplatsen i Stockholm” etc. Varje sida i materialet skulle pagineras vilket idag gör det möjligt att få en uppfattning om materialets storlek. Det omfattar ca 12 000 sidor. Utöver pärmserien, som således inte skulle dataregistreras, skulle bedömningar, värderingar, slutsatser, kommentarer, spaningsledningens åtgärder etc. sammanställas i ett särskilt dataregister. Registret skulle föras särskilt vid spaningsledningen och vara skilt från det övriga materialet.

Skälen för beslutet att frångå den gängse registreringsmetodiken är oklara. Beslutet möttes också av viss kritik eftersom det befarades att stora svårigheter skulle uppstå att integrera materialet med den övriga utredningen. På initiativ av våldsrörelsen i Stockholm upprättades därför, trots spaningsledningens direktiv, ett dataregister på det insamlade och systematiserade materialet. I en särskild databas, den s.k. kurdbasen, infördes och registrerades i princip alla handlingar och förekommande personer. Basen gör det möjligt att idag återfinna en viss handling eller var någonstans en viss person förekommer.

Under denna fas av PKK-bearbetningen, faktainsamlingen, förekom ingen egentlig bearbetning av uppslagen av traditionell kriminalpolisier karaktär. Arbetet gick, som ovan nämnts, i stället ut på att insamla, systematisera och sammanställa uppgifter inför det planerade tillslaget. Inför tillslaget bedrevs också riktad spaning mot ett antal personer, såväl fysisk som avlyssning i form av telefonkontroll och – som det senare visade sig – ”buggning”.

Det material som tillkommit under faktainsamlingsfasen består i princip intakt och förvaras idag avskilt från det övriga utredningsmaterialet. Någon ytterligare information har inte tillförts efter den 20 januari 1987, då det planerade tillslaget slutligen kom att äga rum. Innehållet redovisas översiktligt i det följande.

Mordet i Uppsala

Den 20 juni 1984 mördades Enver Ata på Stora Torget i Uppsala. Enver Ata sköts bakifrån, från nära håll, med flera skott. Mördaren, Zülküf Kilinc, greps efter en kort flykt varunder han kastat mordvapnet. Kilinc uppgav under utredningen av brottet att han handlat på egen hand sedan ”det kurdiska folket dömt Ata till döden”. Utredningen visade emellertid att Kilinc troligen haft flera medhjälpare såväl i Sverige som utomlands och att mordet sannolikt var en avrättning beordrad av PKK:s ledning i anledning av att Ata hoppat av från organisationen och offentligt uttalat kritik mot partiet. Dessa uppgifter kom från bland andra PKK-avhopparna Cetin Güngör och Cemile K. De berättade att Ata, efter sitt avhopp från PKK, hotats till livet av den

i Tyskland verksamme PKK-ledaren Ali C och dennes medhjälpare. Även Güngör och Cemile K, som båda kallade PKK terroristorganisation, hade utsatts för hot.

Kilinc dömdes i juli 1984 för mord till livstids fängelse.

Efter domen förhörs Kilinc vid ett flertal tillfällen av säkerhetspolisen. Under dessa förhör framkom bl.a. att han i Frankrike fått veta att Ata vistades i Stockholm eller Uppsala. Kilinc hade rest in i Sverige tillsammans med Kasim (Hüsnü A), centralkommittémedlem med ansvar för Sverige, och Ismet G, PKK-representant från Danmark. Vid ankomsten till Helsingborg hade han kontaktat Ismet C. Morddagen hade Kilinc tagit tåget från Stockholm till Uppsala. Han hade sedan suttit på Stora Torget och väntat i flera timmar innan Ata kom. Kilinc kände igen Ata efter att i Frankrike ha sett honom på video. Kilinc hade enligt egna uppgifter inhandlat ett SL-periodmärke på Centralen i Stockholm. Genom utredning hade det konstaterats att märket i själva verket inköpts i södra spärren i Sollentuna. Detta var en av de omständigheter som tolkades som att Kilinc måste ha haft hjälp vid genomförandet av mordet.

Mordet på Ata och utredningarna kring detta utgjorde starten för en intensifierad uppmärksamhet kring PKK från i första hand säkerhetspolisens sida. Omfattande utredningsinsatser såsom fysisk spaning och telefonkontroll kom att vidtas mot i första hand personer som uppfattades som ledande PKK-medlemmar.

Mordet på Medborgarplatsen i Stockholm

Den 2 november 1985 mördades Cetin Güngör (som samma år bytt namn till Mikael Gölarp och bar täcknamnet Semir) i foajén utanför Stora Hörsalen i Medborgarhuset i Stockholm. Güngör deltog i en kulturell kurdisk fest när han, från nära håll, sköts i bakhuvudet. Gärningsmannen, Nuri Candemir, lyckades efter ytterligare skottlossning kasta sig genom ett fönster, ut på Götgatan. Där övermannades han av festdeltagare och överlämnades till polis.

Vid förhör uppgav Candemir att han mördat Güngör på uppdrag av Kurdistaniska Nationella Befrielsekampens Skyddsförbund (en grupp med fem medlemmar, varav Candemir var en), att han i Kurdistan försetts med ett fotografi av Güngör, att han dagen före mordet kommit ensam till Sverige från Tyskland via Danmark och att han haft mordvapnet, en pistol i kaliber .22, med sig från utlandet.

Den utredning som företogs visade att Güngör varit en framstående PKK-medlem som hoppat av organisationen då han kommit i konflikt med dess ideologi och uppbyggnad. Han hade offentligt kritiserat PKK

i olika publikationer och anföranden. Som en följd av detta hade Gungör dömts till döden av PKK-ledningen, som kungjort domen i sina egna publikationer i februari 1984. Dödsdomen var skälet till att Gungör flytt och bosatt sig i Sverige. I Sverige hade Gungör fortsatt att kritisera PKK.

Mordvapnet visade sig vara stulet vid ett inbrott i Handen 1978 tillsammans med bl.a. en revolver Smith & Wesson .357 Magnum. Vapnet hade överlämnats till Candemir av Halis I. Vid gripandet hade Candemir nycklar på sig som gick till Halis I:s lägenhet och det fanns uppgifter som tydde på att Halis I och Nezmi A (jfr nedan om händelsen på julafton 1985) pekade ut offret för Candemir.

Det kunde genom spaning konstateras att Candemir vid flera tillfällen iakttagits i Sverige under hösten 1984. Under denna tid hade han sammanträffat med flera ledande PKK-företrädare, bland andra Hussein Y och Remazan Y. Under sommaren 1985 hade Candemir och Hussein Y haft täta kontakter med varandra. Förutom att de observerats tillsammans vid flera tillfällen hade de haft relativt täta kontakter per telefon.

I telefonavlyssningsmaterialet fanns ett samtal som förmodades röra mordet på Gungör. Samtalet, som är ett av de s.k. bröllossamtalen, ringdes av en man, som antogs vara PKK-ledaren Ali C, den 16 augusti 1985 till Hussein Y. Mannen meddelade att "bröllopet" skulle hållas och att "bakverk" skulle sändas till Hussein Y. Säkerhetspolisen ifrågasatte om dessa ord var kodord och om samtalet egentligen rörde det kommande mordet på Gungör (se avsnittet nedan om den s.k. analysgruppens arbete).

Candemir dömdes i februari 1986 för mord till livstids fängelse. Han nekade till att mordet skulle vara ett beställningsarbete beslutat av PKK. Flera personer misstänktes för delaktighet i mordet men misstankarna fick aldrig sådan styrka att någon vid denna tid kunde delges sådan misstanke. Senare, vid det stora tillslaget mot kurder den 20 januari 1987 (operation Alfa), förhördes dock flera av dessa personer – Ismet C, Hussein Y och Mehmet Y – som misstänkta för medverkan till mordet på Gungör (se nedan om operation Alfa).

Misshandeln vid Slussens tunnelbanestation julafton 1985

Julafton 1985 knivskars Nezmi A vid Slussens tunnelbanestation i Stockholm av Muhamed K. Nezmi A tillfogades ett livshotande hugg med en brödkniv i buken. Händelsen tilldrog sig intresse eftersom Nezmi A misstänktes för att ha medverkat i utpekandet av offren vid

morden på såväl Enver Ata som Cetin Güngör. Nezmi A var en av de nio terroriststämplade kurder som tidigare belagts med kommunarrest.

Muhamed K uppgav vid förhör att han handlat i självförsvar och samtidigt skyddat en avhoppad PKK-are, Baki D, från Nezmi A och två män i dennes sällskap. Nezmi A å sin sida hävdade vid förhör att han varit ensam och blivit överfallen av Muhamed K.

Utredningen visade att Muhamed K, Nezmi A och Baki D på olika sätt varit kopplade till PKK, som anhängare eller avhoppare. Knivskärningen bedömdes som en hämndaktion.

Muhamed K dömdes i februari 1986 för grov misshandel till fängelse i ett och ett halvt år.

Mord i Danmark

Den 4 november 1985, dvs. två dagar efter mordet på Cetin Güngör, mördades den turkiske kurden Mustafa Tanguner i sin bostad utanför Köpenhamn. Brottsplatsundersökningen visade att två pistoler, en av kaliber 9 mm och en av kaliber 7.65 mm, avfyrats i det rum där Tanguner anträffades. Tanguner hade dödats med skott genom huvudet och bålen från 9 mm-vapnet.

Vittnen, små barn, hade sett två mörkhåriga män i 25-30-årsåldern springa från platsen.

Utredningen visade att Tanguner haft vissa PKK-kontakter innan han 1984 kom till Danmark och att hans uppträdande efter ankomsten kunde ha utgjort ett motiv för mordet.

De franska kurderna Abdullah O och Ahmet K kom att misstänkas för mordet. De efterlystes och försvann. Den 5 december hade Abdullah O ringt till en person i Sverige och bett denne skyndsamt komma med pass. Abdullah O hade under hösten 1985 förhörts av den franska polisen i samband med utredningen av ett mord på en kurd med förmodad PKK-anknytning i Frankrike.

Vissa kopplingar gjordes mellan mordet på Cetin Güngör och mordet på Tanguner. Vid förhör med personer i Tanguners närhet befanns en kamrat, Adsiz, ha befunnit sig i Sverige när Güngör mördades. Adsiz hade vid ett möte tre timmar före mordet på Güngör sammanträffat med denne, den tidigare PKK-politbyråmedlemmen Baki K, Cemile K och två andra män. Stockholmsmördaren Nuri Candemir hade setts i Danmark under sommaren 1985, varvid han vid minst två tillfällen setts tillsammans med den för Tanguner-mordet misstänkte Abdullah O.

PKK-relaterade grova våldsbrott i andra europeiska länder

För att undersöka den PKK-relaterade brottsligheten i övriga europeiska länder tillsattes redan tidigt under hösten 1986 en arbetsgrupp med personal från säkerhetspolisen och rikskriminalen. I mitten av oktober 1986 reste två grupper med polismän ut till olika länder i Europa för att få information om våldsbrott som begåtts där och som antogs ha anknytning till PKK. Polismännen kontaktade respektive polismyndighet och inhämtade skriftligt material och annan information, främst från polismyndigheternas egna brottsutredningar. Bl.a. framkom följande.

Tyskland. Under tiden den 29 maj 1984 till den 15 oktober 1986 redovisades 15 brott i Tyskland med PKK-bakgrund; fyra mord, ett mordförsök, nio fall av misshandel och ett rån. Tre av brotten utfördes med skjutvapen, i samtliga fall kaliber 7,65 mm. I flera fall användes knivar och andra stickvapen. Flera av gärningsmännen hade haft en framträdande roll inom PKK. I alla fall utom två var det klarlagt att brotten förövats av minst två gärningsmän. De tyska myndigheterna tillfrågades om förekomsten av kodord som "bröllop" och liknande. De kände dock inte igen detta, men de hade heller inte använt telefonavlyssning.

Belgien. Den 9 maj 1985 sköts Hikmetin Kaplan till döds på en gata i Anderlecht utanför Bryssel. Kaplan sköts i bakhuvudet av en okänd gärningsman. Vapnet som användes var i kaliber 7,65 mm. Utredningen visade att Kaplan troligen transporterats i en bil från vilken han försökt fly. Under flykten hade han sannolikt upphunnits och skjutits. Kaplan hade tidigare varit medlem i PKK men hade vid mordtillfället gått med i en annan kurdisk organisation.

Frankrike. Den 23 december 1985 mördades PKK-medlemmen Mustapha Aktas på ett torg i Paris. Stadsdelen där mordet ägde rum beboddes huvudsakligen av turkar. Den dag Aktas mördades hade ca 300-400 personer samlats på torget för att demonstrera. Bakom demonstrationen stod ett tiotal kurdiska organisationer. Bråk uppstod mellan demonstranterna, varvid Aktas knivskars till döds. En person, Mevlut S, greps för gärningen. Mevlut S tillhörde en PKK-fientlig organisation. På mordplatsen anträffades flygblad som var undertecknade av motståndarorganisationer till PKK. I flygbladen berördes bl.a. mordet på Enver Ata och Cetin Güngör i Sverige samt Mustafa Tanguner i Danmark. Mevlut S frigavs efter några månader, eftersom det saknades bindande bevisning mot honom.

Fyra dagar efter mordet på Aktas, den 27 december 1985, mördades Mustapha Sahbaz i närheten av den plats där mordet på Aktas ägt rum. Sahbaz sköts av tre gärningsmän bakifrån i huvudet och ryggen. Vapnen som användes var av kaliber 7,65 mm och 9 mm. De franska utredningsmännen ansåg att mordet på Sahbaz var en hämndaktion för mordet på Aktas.

Ord som "bröllop" och liknande var okända som kodord för den franska polisen.

Schweiz. Den 30 december 1985 mördades Bulent Yaman i Lausanne. Han sköts av Husein Dirlik med en pistol av kaliber 7,65 mm. Dirlik var i sällskap med två andra PKK-are, som med knivar misshandlade två personer som befann sig i Yamans sällskap. Detta mord antogs vara en hämndaktion efter de två attentaten i Paris den 23 och 27 december 1985. Telefonavlyssning av organisationen PKK och dess medlemmar hade förekommit i Schweiz. Kodord som "bröllop" och liknande var delvis kända av den schweiziska polisen. Man hade dock ingen enhetlig tolkning av ordens betydelse. I den tysktalande delen av Schweiz hade orden "bröllop" och "fest" tolkats som demonstration. I den franskspråkiga delen av landet hade "bröllop" i stället tolkats som attentat.

Utöver information om morderna ovan erhöles material ur andra brottsutredningar där motiven bedömts som icke politiska (narkotikauppgörelser, svartsjuka etc.) men som med tanke på inblandade personer kunde tänkas ha PKK-bakgrund. Flera av dessa brott var ouppklarade.

Material från säkerhetspolisen

Bland materialet från säkerhetspolisen återfinns en sammanställning över telefonkontroller, bedriven spaning och källuppgifter. Av sammanställningen framgår bl.a. att nio personer med PKK-anknytning varit föremål för telefonkontroll delar av perioden den 1 januari 1985 – 1 juni 1986. Samtal som bedömts ha betydelse för utredningen redovisas i sammandrag med angivande av datum för samtalet, varefter följer utskrift av samtalet i dess helhet.

Vidare återfinns spaningsrapporter som säkerhetspolisen upprättade under bevaknings- och kartläggningsarbetet av olika kurdiska projekt, en förteckning över personer som lämnat uppgifter till säkerhetspolisen angående PKK samt en sammanställning över personer, främst med turkiskt/kurdiskt ursprung, som på skilda sätt tilldragit sig säkerhetspolisens intresse. Denna sistnämnda sammanställning upptar namn på ca 300 personer samt vad som är känt om var och ens bakgrund, t.ex.

ankomsttid till Sverige, vad som framkommit vid förhör i samband med utlänningsutredningar, vistelseort, sysselsättning och eventuella uppgifter ur brottsutredningar.

I materialet från säkerhetspolisen finns också allmänt material om organisationen PKK, en promemoria från den 24 april 1986, där en särskilt tillsatt utredningsgrupp analyserat utredningsmaterial med utgångspunkt från frågan om Olof Palme varit utsatt för övervakning samt en promemoria av den 19 januari 1987, där personer i PKK-avsnitten studerats med sikte på signalementsuppgifter, alibi, tidigare förekomst i vapensammanhang och psykisk kapacitet att genomföra mord.

Material från regeringen, UD och andra departement

Från regeringen, UD och andra departement har material som bedömts kunna vara av intresse för utredningen i denna del hämtats in. Här återfinns allmänt material från framför allt de svenska beskickningarna till UD. En stor del av materialet härrör från tiden före mordet på Olof Palme och utgörs av rapporter om kurdsituationen i världen, tidningsurklipp med artiklar om PKK samt historiska analyser och bedömningar som svenska tjänstemän gjort av organisationen PKK.

Vidare återfinns i detta material de regeringsbeslut som hade fattats under hösten 1985 och våren 1986 om fastställande av tidigare utvisningsbeslut (förvandlade till kommunarrest) rörande de kurder som terroriststämplats. Här återfinns också uppgifter om PKK-ledaren Abdullah Öcalans ansökan om uppehållstillstånd i Sverige och handläggningen av detta ärende, som resulterade i att ansökan avslogs. Slutligen finns information om Olof Palmes sammanträffande med Turkiets premiärminister Turgut Özal i oktober 1985. I en promemoria redovisar Statsrådsberedningen översiktligt samtal som berörde svenska industrisatsningar i Turkiet. Olof Palme hade också förhört sig om den pågående demokratiseringsprocessen och kurdfrågan hade tagits upp. Özal hade givit ett lugnande besked men pekat på att vissa kurdiska grupper under kommunistiskt inflytande ställt till problem. Han hade därvid uppmanat Olof Palme att inte stödja dessa grupper, vilket Olof Palme lovat.

Övrigt material tillkommet under faktainsamlingsfasen

Inför det planerade tillslaget mot PKK beslöt dåvarande chefsåklagaren Solveig Riberdahl att fotokonfrontationer skulle genomföras med vissa vittnen. Ett tiotal personer kom därför att förevisas en fotosamman-

ställning av 127 män. Bland dessa fanns många av de kurder med PKK-anknytning som tilldragit sig utredningens intresse. En del, tämligen vaga, igenkännanden som pekade mot kurder gjordes av fem vittnen. Ingen av de i fotosammanställningen upptagna personerna med PKK-bakgrund kunde dock bindas till biografen Grand under mordkvällen.

Inför det planerade tillslaget gjordes också under hösten 1986 en relativt omfattande alibikontroll. Med stöd främst av de förhör som hållits av rikskriminalen redan första månaden efter mordet upprättades en sammanställning över tio personer som spaningsledningen bedömde som intressanta. Dessa personer hade åberopat ca 65 personer som stöd för sina uppgifter om var de befunnit sig vid tidpunkten för mordet på Olof Palme. Av dessa var ett trettiotal inte förhörda när alibikontrollen genomfördes.

Sammanställningen som gjordes innehåller uppspaltade vittnesuppgifter avseende tidpunkter, platser och annat av vikt för alibikontrollen, sociogram m.m.

De uppgifter som lämnades gick isär något vad gällde platser och tidpunkter, men inte mer än vad som kunde anses normalt vid uppgiftsinsamling av denna typ. Inga framsteg gjordes med att ”spräcka” något föregivet alibi.

Operation Alfa

Sedan hösten 1986 hade en polisintendent som knutits till spaningsledningen haft i uppdrag att planera organisationen för den kommande operationen. I början av september hade organisationen börjat ta form och ca 240 poliser hade indelats i förhørs-, tillslags-, tekniker- och specialstyrkor.

Under hela förberedelsefasen hade tillslaget fortlöpande diskuterats av polisledningen och åklagarna. Polisens ursprungliga förteckning över objekt som måste höras, borde höras och kunde höras upptog 138 personer. I början av oktober 1986 omfattade listan 98 namn.

Förundersökningsledningen förhöll sig kallsinnig till omfattningen av tillslaget. Den ansåg att det inte fanns några mer konkreta bevis mot PKK eller PKK-anhängare. Åklagarnas ståndpunkt var att det visserligen fanns en ”bra” hotbild mot Olof Palme men att denna hotbild inte kunde länkas samman med den plats där mordet ägt rum. Man ”fick inte ned någon på Sveavägen”.

Hans Holmér å sin sida menade att man måste vara fantasifull. Han ansåg sig känna igen mycket av PKK:s sätt att agera i mordet på Olof

Palme och att ett tillslag skulle ”röra om” så mycket att man skulle få in värdefull information.

I mitten av oktober 1986 kan åklagarnas respektive polisens ståndpunkter, enligt Per-Erik Larssons rapport, sammanfattas så att åklagarna ansåg ”att det skulle vara katastrof att slå till med rådande bevisläge, medan polisledningen ansåg att det skulle vara katastrof att inte göra det”.

I början av november 1986 hade listan över tillslagsobjekt minskat till ett femtiotal.

I början av januari 1987 fastställdes en slutlig förteckning över tillslagsobjekt. Den upptog 22 personer. De flesta skulle hämtas till förhör. Tre personer – Ismet C, Mehmet Y och Hussein Y – skulle anhållas och delges misstanke om inblandning i mordet i Uppsala och på Medborgarplatsen (grunden var alltså inte misstanke om inblandning i mordet på Olof Palme). Husrannsakan skulle äga rum hos ett tiotal personer.

Tidigt på morgonen den 20 januari 1987 genomfördes operationen. Tvångsmedelsåtgärderna verkställdes och förhören inleddes. Förhørsledarna hade i förväg studerat sina förhørsobjekt och förberett frågor i samråd med åklagarna. Efter några timmars förhör och föredragningar av resultaten inför åklagarna började förhørsobjekten frigges. Samtliga, utom de anhållna, frigavs under dagen. Mehmet Y och Hussein Y frigavs av domstol vid häktningsförhandlingar den 27 januari 1987. Samma dag beslöt åklagarna att återkalla häktningsframställningen rörande Ismet C, som i stället försattes på fri fot. Samtliga beslag hävdes inom några dagar.

Förhørsresultaten blev klena. Sammanfattningsvis kan sägas att resultaten av operation Alfa inte förde mordutredningen framåt.

”Källa Peter”

I samband med att två kriminalpoliser från rikskriminalen i oktober 1986 beordrades att resa till Köpenhamn/Glostrup i Danmark för att utröna om det kunde finnas något samband mellan mordet på den turkiske medborgaren Mustafa Tanguner i november 1985 (se ovan) och mordet på Olof Palme kom det in nya uppgifter med anknytning till PKK.

I Glostrup sammanträffade de svenska utredningsmännen med dansk polis som förutom att lämna information om mordet på Tanguner sammanförde svenskarna med en källa i Fredrikshamn. Källan, en turkisk kurd som var agent för den turkiska säkerhetstjänsten MIT, hade försett den danska polisen med information om PKK sedan hösten

1985. Uppgiftslämnaren kom att kallas "källa Peter". Källa Peter berättade att han fått indikationer på att PKK låg bakom mordet på Olof Palme redan första månaden efter mordet. Denna information hade han rapporterat till den danska polisen för vidarebefordran via den danska säkerhetstjänsten till den svenska säkerhetspolisen. Eftersom Peter var kurd kunde han röra sig fritt bland PKK-are. Vid ett tillfälle hade Peter genom sina kontakter inom MIT kunnat hjälpa en släkting från ett 30-årigt fängelsestraff för narkotikabrott. Släktingen, som var funktionär inom PKK, hade tidigare sålt uppgifter om PKK till MIT. Peter tillfrågades om det genom släktingen var möjligt att få fram uppgifter om PKK:s eventuella inblandning i mordet på Olof Palme. Eftersom släktingen stod i tacksamhetsskuld till honom trodde Peter att detta var möjligt och han lovade därför att återkomma med besked.

I slutet av november 1986 meddelade den danska polisen att Peter lyckats övertala släktingen att sälja uppgifter. För 100 000 tyska mark, som skulle överlämnas till släktingens föräldrar i Turkiet, erbjöds följande information:

- Ordern från PKK:s centralkommitté om mordet, i kodad form med biläggande av kodnyckel.
- Uppgift om var vapnet var köpt och var det kunde återfinnas.
- Vem i Sverige som var med och planlade mordet.
- Vem i Sverige som hjälpte till med gärningen.
- Var gärningsmannen gömde sig före och efter mordet.
- Gärningsmannens identitet och foto.

Hans Holmér och Tommy Lindström underrättades samma dag. Det beslöts att polisen skulle begära ett prov på det som skulle köpas. Detta var dock, enligt Peter, inte möjligt. Han ombads då i stället att undersöka om PKK för närvarande hade någon aktion på gång i Sverige.

Dagen därpå meddelade den danska polisen att Peter på nytt varit i kontakt med släktingen, som omtalat att PKK planlade en aktion mot en svensk minister. Den som utförde planläggningen var Hayri D, som skulle befinna sig i Sverige, och den tänkte gärningsmannen var Hasan G med kodnamnet Oktay.

Hans Holmér önskade göra en del kontroller av Peters person innan han bestämde om affären skulle genomföras eller ej. Utredningsmännen från rikskriminalen fick därför åka till Fredrikshamn och där, i uppehållande syfte, fortsätta att förhandla med Peter.

I början av december 1986 gav Holmér klartecken till att affären skulle genomföras. Genom en bankkontakt vid den danska polisen ordnades 100 000 tyska mark fram samt, för att täcka Peters resekostnader, ytterligare 7000 tyska mark och 1000 danska kronor.

Det var vid denna tid väl känt att det låg i den turkiska säkerhetstjänsten MIT:s intresse att misstankarna riktades mot PKK, för att få organisationen terroriststämplad i så stora delar av världen som möjligt. Vidare var det bekräftat att Peter verkligen var agent för MIT. Peter hade dock förnekat att MIT på något sätt var inblandad i saken. Utbytet skulle genomföras enbart via kontakt med släktingen, som identifierats. Den bedömning som spaningsledningen gjorde var att man skulle ha lika stor nytta av uppgifterna oavsett om de kom från MIT eller från Peters släkting.

Den begärda summan överlämnades till Peter i Tyskland. Han rapporterade därifrån dagligen till den danska polisen om hur ärendet utvecklade sig. Han berättade bl.a. att han kommit i kontakt med sin släkting i Köln och för honom visat de utlovade pengarna. Släktingen hade instruerat Peter att lämna pengarna i Turkiet. Efter att detta gjorts hade Peter av släktingen erhållit uppgifter om mordet på Olof Palme. Peter återvände till Köpenhamn någon vecka in i december och förhöordes därefter av den danska polisen. Peter beskrev hur mordet gått till och vem som var gärningsman. Han hade emellertid varken ordern om mordet med sig eller något fotografi på gärningsmannen och hans uppgifter i övrigt var så vaga att de knappast var användbara. Under förhöret påpekades att stämplarna i Peters pass inte stämde med de tidsuppgifter som han hade lämnat. Han förklarade att han inte kunde lämna exakta tidsuppgifter eftersom han var rädd för att polisen då skulle kunna kontrollera hans färdvägar och därigenom eventuellt identifiera släktingen, vilket skulle kunna medföra stor personlig risk för honom och hans familj. Peter visste således inte att hans släkting redan var identifierad.

Efter detta hölls flera ytterligare förhör med Peter, i slutet av december 1986, under 1987 och under 1988. Vid dessa förhör deltog bland andra utredningsmännen Walter K och Jan B vid säkerhetspolisen. Efter den s.k. Ebbe Carlsson-affären låg kontakterna med källa Peter från svensk sida nere, fram till juni 1990. Vid denna tidpunkt bjöd rikskriminalen Peter och dennes kontaktman vid den danska polisen till Stockholm under flera dagar, då förhör hölls med Peter. Under hösten 1990 hölls ytterligare ett förhör med Peter.

Beträffande den utlovade information som släktingen skulle bistå med uppgav källa Peter bl.a. följande:

- Hans släkting höll inne ordern om mordet på Olof Palme som en livförsäkring. Vid ett PKK-möte i Damaskus bestämdes att Olof Palme skulle mördas. Närvarande vid mötet var förutom Abdullah Öcalan de syriska underrättelsemännen Bezir och Azkour samt PKK-medlemmarna Celalettin C, Duran K och ytterligare någon.

Beslutet att mörda Olof Palme delgavs därefter medlemmarna i Europakommittén Ismet D och Numan U.

- Mordvapnet är en Llama .357 Magnum med serienummer 848047. Det smugglades in i samband med gärningsmannens inresa i Sverige. Vapnet skulle finnas på Syriens ambassad i Sverige. Syrien hade emellertid ingen ambassad i Sverige och när Peter vid senare förhörstillfällen upplystes om detta sade han att dessa uppgifter var ett misstag.
- Gärningsmannens identitet är Hasan G med kodnamnet Oktay, född den 5 oktober 1958. När Hasan G en vecka före mordet ankom till Helsingborg eller Helsingör möttes han av Hayri D. Hayri D förde sedan Hasan G till Stockholm, där han inkvarterades hos en namngiven iransk armenier alternativt på syriska ambassaden alternativt i Lamia B:s lägenhet. Hayri D var tillsammans med paret Palme på biografen Grand. Efter bion körde han en gul VW Passat till Birger Jarlsgatan, där han väntade på Hasan G. Efter mordet körde Hayri D Hasan G till Lamia B:s bostad. Lamia B var tillsammans med Hayri D i Sverige före mordet och hon väntade utanför biografen Grand efter filmens slut. "B", som arbetade vid Syriens ambassad i Stockholm, levererade två revolverar – en .38 special och en .357 Magnum – till gärningsmannen Hasan G och körde denne till mordplatsen. B eller Hayri D placerade Hasan G vid Brunkebergstunneln alternativt var Hasan G med utanför biografen och fick Olof Palme utpekad för sig. En svensk oidentifierad man var också med vid planläggningen av mordet.

Säkerhetspolisen har kontrollerat Peters uppgifter om vapnet varvid det framkommit att ett vapen med det uppgivna tillverkningsnumret har exporterats från Spanien den 22 december 1978 i ett parti om 1000 vapen. Vapnet lämnade Barcelona i början av januari 1979 för vidare befordran till hamnen i Akaba i Jordanien. Köparen Mehmet El Baitar skulle kunna vara identisk med en man med samma namn som ingick i en viss palestinsk terroristorganisation.

Som framgår ovan ändrade Peter på flera punkter de uppgifter han lämnade. Han kunde inte förklara hur Hasan G, för det fall han placerats vid Brunkebergstunneln, kunnat veta vilken väg makarna Palme tänkt ta efter bion. Peter ändrade dessutom vid flera tillfällen uppgifterna om var Hasan G skulle ha bott under sin Stockholmsvistelse.

Beträffande gärningsmannens identitet visade efterforskningar att Hasan G var född den 18 mars 1953 i Karakocan, Elazig, Turkiet. Han visade sig finnas i de tyska polisregistren och av signalementsuppgifterna där framgick att han endast var 161 cm lång och därmed ute-

sluten som gärningsman. Vid ett sammanträffande med Hasan G i Tyskland kunde personal från rikskriminalen konstatera att han var liten och späd och inte gav intryck av att vara längre än sin faktiska längd. I sammanhanget kan noteras att turkiska myndigheter redan så tidigt som den 11 mars 1986 hade informerat svenska myndigheter om att några fångar i Elazigfängelset känt igen Hasan G då den första s.k. fantombilden publicerades. De turkiska myndigheterna bifogade också ett troligen retuscherat fotografi av Hasan G, som var påtagligt likt fantombilden.

Vid ett besök som svenska utredningsmän gjorde på Bundeskriminalamt (BKA) i Meckenheim i juli 1990 framkom att en av utredningsmännen där förhört Peter och lyckats visa att samtliga uppgifter som Peter lämnat tidigare hade varit införda i turkisk press. Hasan G var dessutom enligt BKA medlem i PKK:s centralkommitté och en sådan utför aldrig några mord själv. Ismet D och Numan U, som enligt Peter skulle ha delgivits ordern om att Olof Palme skulle mördas, vistades enligt BKA inte i Europa vid denna tid. BKA, som väl kände PKK och dess organisation, ansåg inte att källa Peter var trovärdig.

Peter har själv vidgått att han inte levererat de uppgifter som han utlovat. Han har också sagt att han skulle försöka ordna med återbetalning, vilket han dock inte gjort. Några ansträngningar från svensk sida att få tillbaka pengarna har, enligt vad som uppgivits från PU inte gjorts.

Den s.k. analysgruppens arbete

Efter operation Alfa fortsatte säkerhetspolisen att arbeta med PKK-avsnittet.

I mitten av februari 1987 påbörjade den s.k. analysgruppen vid säkerhetspolisen sitt arbete. Gruppens uppgift var att undersöka om det i materialet fanns personer, organisationer eller företeelser som kunde påvisa att mordet på Olof Palme hade anknytning till PKK. Gruppen bestod av fyra personer, som samtliga på ett eller annat sätt sedan tidigare deltagit i mordutredningen.

Analysgruppen redovisade sina slutsatser i en 24-sidig promemoria i juni 1987. Av denna framgår att gruppen redan från början hade inställningen att det mest intressanta materialet i utredningen var det som härrörde från telefonkontrollerna. Som nämnts ovan var nio personer/linjer föremål för telefonkontroll under delar av tiden den 1 januari 1985 – 1 juni 1986, dvs. under tid som skulle kunna vara intressant utifrån mordet på Olof Palme. Ganska snart under analysgruppens bearbetning av materialet stod det klart att de personer som

var telefonavlyssnade i synnerligen hög grad själva var medvetna om detta.

Analysgruppens intresse kom att fokuseras kring Ismet C och till denne närstående personer såsom Hüseyin Y, Mehmet Y, Remazan Y och Halis I. Samtliga dessa stod under telefonkontroll. Att gruppen kom att intressera sig särskilt för Ismet C hade sin förklaring i att han vid tidpunkten kring mordet hade en framträdande roll inom PKK i Sverige och att han tilldragit sig intresse vid andra våldsdåd som sammankopplades med PKK.

Analysgruppen kom efter en genomgång av materialet att fastna vid ett fåtal telefonsamtal, de s.k. bröllopssamtalen, som eventuellt skulle kunna sättas i samband med mordet på Olof Palme eller med annan av organisationen planerad brottslig verksamhet. Samtalen hade sedan tidigare i utredningen bedömts vara mycket intressanta, eftersom det hävdats att de kunnat avse ett beslut att mörda Olof Palme.

Ordet bröllop nämns för första gången i materialet under ett samtal i augusti 1985 mellan Hüseyin Y och Ali C (källa A, se nedan). Ali C nämnde under samtalet ”det där ämnet alltså tårtor bakelser bullar, bröllopet förbereds och att vi skall ordna det där bröllopet”. Analysgruppen gjorde, med hjälp av tolk, den bedömningen att ordet bröllop här inte betydde giftermål utan stod för något annat. Gruppen kunde emellertid inte finna något samband mellan samtalet och mordet på Olof Palme.

Nästa gång ordet bröllop används i ett mera kryptiskt sammanhang är under ett samtal den 13 februari 1986 mellan Ismet C och en man kallad Remzi (Numan U). Vid samtalet sade Remzi, enligt föreliggande översättning, ”under detta år skall ni under alla förhållanden hålla bröllop” och ”att om det passar, om han/hon finns på plats så skall de naturligtvis göra det eller hur”. Ismet C svarade ”herregud, vi kan ställa till med bröllop på gatan”. Den bedömning som analysgruppen gjorde av detta samtal var att Ismet C och Remzi diskuterade ett redan tidigare fattat beslut om att undanröja en avhoppare från organisationen. Denna bedömning grundades delvis på att samma personer återkom med samma formuleringar efter mordet på Olof Palme. Vid ett samtal den 2 mars 1986 frågade Remzi nämligen Ismet C ”skulle ni kunna göra saken – bröllopet före den 19 april”.

Den 15 februari 1986 samtalade Ismet C med Hayati Y. Under samtalet sade Ismet C ”vi skall göra/hålla bröllop”. Hayati Y verkade väl införstådd med vad som menades med detta. Analysgruppens bedömning av detta samtal var att personerna talade om något som skulle beröra de egna leden. Det var högst osannolikt att samtalet på något sätt skulle kunna sättas i samband med mordet på Olof Palme.

Under ytterligare ett samtal den 23 februari 1986 mellan Ismet C och Halis I nämndes såväl orden ”bröllop” som ”skalder”. Att ordet ”skald”, som det tidigare hade spekulerats i, skulle vara liktydigt med en lejd mördare fann analysgruppen inte några belägg för.

Sammanfattningsvis gjorde analysgruppen den bedömningen att ordet ”bröllop” inte kunde sättas i samband med några mordplaner på Olof Palme.

De s.k. bröllopssamtalen analyserades senare också av landshövdingen Gösta Gunnarsson, som hade i uppdrag att granska hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring Olof Palme. I rapporten sägs följande:²⁹

I februari 1986 avlyssnades de s.k. bröllopssamtalen. Innehållet i dessa var sådant att SÄK gjorde den bedömningen att man hade för avsikt att mörda ytterligare en person. Vid de samtal jag har fört med olika företrädare för SÄK har man framhållit att PKK aldrig tidigare – utanför sitt hemland – använt sådant våld mot andra personer än sådana som tillhört den egna kretsen. Man gjorde sig därför inte alls någon föreställning om att bröllopssamtalen kunde innehålla ett hot riktat mot Olof Palme utan antog att det gällde en ”avhoppare”. Jag är medveten om att bröllopssamtalen inte är lättolkade, bl.a. därför att de förs med ett kryptiskt språk. Det är möjligt att SÄK:s tolkning att samtalen handlar om ett förestående attentat är riktig. Jag kan dock konstatera att det eventuella offret inte alls utpekats i samtalen. Jag har noga övervägt om bröllopssamtalen av SÄK bort uppfattas som ett hot mot Olof Palme. Jag har inte funnit något som motsäger uppgiften att PKK aldrig riktat denna typ av våld mot andra personer än avhoppare från den egna organisationen. Detta talar för att bröllopssamtalen handlar om ett attentat mot en tidigare medlem. Emellertid kan inte detta tas för givet. Det generella hotet från PKK mot regeringen hade under lång tid legat på en hög nivå. (---)

Även de s.k. aggressionsamtalen, vilka riktade sig mot Olof Palme, regeringen och säkerhetspolisen, analyserades och bedömdes av analysgruppen. Från maj 1985 till den 28 februari 1986 avlyssnades ett 40-tal samtal mellan kända och framträdande PKK-anhängare, där man i hatiska ordalag angrep och fördömde den svenska regeringens svek mot det kurdiska folket. I tio av samtalen omnämndes Olof Palme.

Analysgruppen gjorde bedömningen att de s.k. aggressionssamtalen var spontana yttringar från enskilda PKK-anhängare som på något sätt drabbats av fattade beslut, t.ex. om kommunarrest.

²⁹ SOU 1989:1 s. 26 f.

Tipslämnare

Den 5 maj 1988 publicerade den turkiska tidningen Gunes en artikel om en kvinna, Saniye A, som tillhörde PKK och som från fängelset där hon var intagen berättat att PKK låg bakom mordet på Olof Palme, men att organisationen hemlighållit sin delaktighet av rädsla för reaktioner i Europa.

En vecka senare publicerade den turkiska tidningen Turkish Daily News en artikel där Kemal E (Saniye A:s man) från fängelset berättat att PKK ansvarade för mordet på Olof Palme. Motivet skulle ha varit att Olof Palme engagerat sig i konflikten mellan Iran och Irak.

I augusti samma år uppgav källa Peter (se ovan) att Saniye A berättat att PKK låg bakom mordet, men att berättelsen återgivits felaktigt i massmedia. Det rätta förhållandet skulle vara att Saniye A tagit del av dokument som utvisade PKK:s skuld. PKK skulle ha utfört mordet på uppdrag av Iran som hade utlovat ersättning i form av en radiostation, flera baser och övrigt stöd från Iran.

Efter en svensk förfrågan via Interpol till turkiska myndigheter under hösten 1988 bekräftade det turkiska utrikesdepartementet att Saniye A förvarades i ett fängelse i Diyarbakir. I april 1990 beviljade turkiska myndigheter svensk åklagare och kriminalpolis internationell rättshjälp, varefter en kammaråklagare och två kriminalinspektörer reste till Diyarbakir i början av maj 1990. Saniye A förhördes inför "Statens Säkerhetsdomstol" av två turkiska åklagare. Saniye A uppgav att hon vid tiden för mordet på Olof Palme befunnit sig i Turkiet, att hon sedan tagit sig till Libanon, där hon under 1987 sammanträffat med Ali K, som vid denna tid var Europa-ansvarig för PKK, samt att hon vid ett tillfälle hört Ali K säga att han sett till att ordern om mordet på Olof Palme verkställdes och att organisationen PKK inte skulle ta på sig ansvaret för attentatet.

Saniye A:s man Kemal E förhördes vid samma tillfälle. Han uppgav att han i Libanon träffat Öcalans chaufför Sabri, att denne sagt att "kamraterna" inom PKK ligger bakom mordet på Olof Palme samt att Sabri vid en gruppdiskussion hört Ali K säga samma sak.

De framkomna uppgifterna ledde till slutsatsen att även Ali K borde förhöras. Ali K var sommaren 1990 häktad i Tyskland misstänkt för flera mord och medlemskap i förbjuden terroristorganisation. Efter ansökan beviljade Tyskland internationell rättshjälp varefter svensk åklagare och polis närvarade vid ett förhör med Ali K i Düsseldorf i juni 1991. Ali K vägrade emellertid att medverka.

Under juli 1988 hade en i Tyskland verksam turkisk journalist kontaktat den svenska polisen och berättat att han i Frankfurt träffat en man. Mannen hade enligt egna uppgifter varit PKK-ledare i Belgien

och han önskade sälja vissa handlingar om mordet på Olof Palme mot en ersättning om en miljon tyska mark och en ny identitet.

Mannen meddelade en tid senare, via journalisten, att han ville informera svensk polis om vad han visste om mordet på Olof Palme. I slutet av juli reste därför två polismän till Frankfurt, där de träffade representanter för BKA. Tillsammans sökte de upp journalisten, som meddelade att mannen inte ville bli förhörd men däremot var beredd att överlämna "varuprover" bestående i delar av det skriftliga materialet. Ett sammanträffande med mannen arrangerades, men han hade inte med sig de utlovade handlingarna. Däremot erbjöd han sig att för 25 000 tyska mark överlämna originalsidan av en handling till polisen. Mannen sade sig inneha den ursprungliga ordern från PKK-ledaren Abdullah Öcalan att döda Olof Palme och en 62-sidig handling som skulle utgöra avrapporteringen efter mordet.

Den begärda summan utanordnades till en tysk advokatbyrå, som skulle betala mannen efter leverans av handlingarna.

Mannen sattes under observation av BKA. Han avvek emellertid efter ett tag och har härefter inte hörts av. Några pengar överlämnades aldrig till honom.

"Källa A"

Ali C med täcknamnet Cafer, en framstående PKK-funktionär i Tyskland, anlände till Sverige i början av februari 1988. Han greps på Arlanda eftersom han innehade ett falskt resedokument. Under förhör medgav han att namnet var falskt och uppgav sig i stället heta Mustafa G. Han sökte politisk asyl i Sverige. Under asylutredningen framkom hans rätta identitet och ärendet övertogs av säkerhetspolisen och den speciella grupp för bearbetning av PKK-spåret där Walter K var chef. Ali C fick i säkerhetspolisens hantering arbetsnamnet "källa Alice". I promemorior benämndes han "Hassan" och under KU-förhören i den s.k. Ebbe Carlsson-affären (se nedan) kom han att kallas "källa A".

Från februari 1988 till september samma år stod Ali C under säkerhetspolisens beskydd. Han vistades i en lägenhet i Stockholm och sammanträffade så gott som dagligen med polismän från säkerhetspolisen och deras tolkar. Ali C berättade att han sänts till Sverige för att samordna kommande PKK-aktioner här. Han erbjöd sig att för säkerhetspolisens räkning arbeta kvar inom PKK i syfte att förhindra framtida attentat.

I september 1988 inkom en begäran från den tyska riksåklagaren om provisoriskt frihetsberövande av Ali C, som där misstänktes för mord och delaktighet i terroristorganisation. Ali C greps efter några dagar av

personal från rikskriminalpolisen och en utlämningsutredning inleddes. Han anhölls och häktades i mitten av oktober 1988. Under utredningen förhöordes Ali C vid flera tillfällen. Han lämnade inte några uppgifter som kunde binda PKK vid mordet på Olof Palme. I förhör i mitten av september 1988 uppgav Ali C tvärtom, att han för sin del inte trodde att PKK hade med mordet att göra. Han var visserligen i Mellanöstern under tiden december 1985 – december 1986 men ansåg att han ändå borde ha hört något om ett så centralt beslut som att mörda Olof Palme.

Ali C utlämnades i januari 1989 till Tyskland, där ett omfattande utredningsarbete rörande flera PKK-relaterade mord hade inletts. I denna process kom Ali C så småningom att inta rollen av kronvittne och han medverkade därvid aktivt i utredningen.

För utredningen om mordet på Olof Palme fick Ali C liten betydelse. Han påverkade dock verksamheten indirekt genom det stora intresse som säkerhetspolisen visade för hans uppgifter om förestående attentat i Sverige; uppgifter som bl.a. kom att bidra till den s.k. Ebbe Carlsson-affärens uppkomst.

5.15.3 Fortsatt utredningsverksamhet utanför den reguljära mordutredningen (den s.k. Ebbe Carlsson-affären)

Allmänt om händelseförloppet

Omorganisationen av utredningsarbetet efter regeringsbeslutet i februari 1987 ledde som framgått till att PKK-spåret miste sin status av "huvudspår" och att utredningen i denna del trappades ned. Enligt vad som sedermera skulle komma att uppdagas fortsatte utredningen längs "huvudspåret" emellertid delvis utanför den reguljära mordutredningen. Några av de utredningsmän vid säkerhetspolisen som handlade PKK-uppslaget hade kontakter med den förre spaningsledaren Hans Holmér, som de använde som "bollplank", dvs. de diskuterade uppslaget med honom. Under hösten 1987 och början av 1988 var Hans Holmér själv i kontakt med flera personer, som arbetade inom polisen eller som på annat sätt hade anknytning till denna. Det gällde den nytilträdde chefen för säkerhetspolisen Sune Sandström, Nils Erik Åhmansson, som tillträdde som Rikspolischef i januari 1988, och ambassadören Carl Lidbom, som vid denna tid fick i uppdrag att utreda säkerhetspolisens verksamhet. Kontakterna gällde PKK-spåret samt säkerhetspolisens arbete och förhållningssätt i utredningen.

Hans Holmér var, liksom Carl Lidbom, god vän med Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson var vid denna tid förlagsdirektör på Bonniers. Han hade

tidigare bl.a. arbetat som informationssekreterare vid Justitiedepartementet och hade ett intresse för säkerhetspolisens verksamhet. Han hade tillsammans med den dåvarande chefen för säkerhetspolisen Hans Holmér utfört uppdrag som anknöt till sådant som säkerhetspolisen sysslar med (det gällde affären 1975 med den s.k. sjukhusspionen, som misstänktes ha ägnat sig åt åsiktsregistrering för säkerhetspolisens räkning). Ebbe Carlsson hade på olika sätt varit engagerad i händelserna kring mordet, bl.a. hade han hjälpt Hans Holmér med kontakter av olika slag i utredningens inledande skede. Genom sin vänskap med Hans Holmér synes han vidare ha fått inblickar i hur utredningsarbetet framskred. Under 1987 – 1988 engagerade han sig djupt i utredandet av PKK-spåret.

Ebbe Carlsson fördes samman med de utredningsmän vid säkerhetspolisen som arbetade med PKK-spåret. Han fick tillgång till utredningsmaterial. Han försågs med rekommendationshandlingar av skilda slag, bl.a. från justitieministern. Han fick tillgång till polismän, som i tjänsten bistod honom. Han kom att utföra en del egna utredningsuppdrag, bl.a. inhämtade han uppgifter från den iranske exilpolitikern Banisadr. Under våren 1988 förberedde Ebbe Carlsson och kretsen kring honom en egen utredningsorganisation (lokaler anskaffades, privat finansiering ordnades m.m.). Verksamheten avbröts när den polisman som avdelats för att bistå Ebbe Carlsson natten mellan den 1 och 2 juni 1988 stoppades av tullen i Helsingborg sedan denna upptäckt att polismannen medförde ”buggningsutrustning”. Dagen innan hade verksamhetens förekomst uppmärksammats i massmedia.

Utvecklingen av detta händelseförlopp finns utförligt skildrad i de granskningar av olika slag, som följde på avslöjandet. I detta sammanhang synes det lämpligt att återge den bakgrundsbeskrivning som Stockholms tingsrätt (lagmannen Carl-Anton Spaak och rådmannen Clas Ullrich med nämnd) gav i domen i det brottmål, som följde på tullbeslaget i Helsingborg.³⁰

Beträffande de personer som förekom redovisade tingsrätten följande.

³⁰ Domen meddelades den 6 juni 1991 och beskrivningen av händelseförloppet synes därmed vara den som gjorts senast (hovrättsdomen innehöll ingen motsvarande beskrivning). Se i övrigt bl.a. JK-beslut 1988 s. 112 (granskning av myndigheternas agerande i anledning av Ebbe Carlssons verksamhet), s. 143 (beslut i fråga om brott mot tystnadsplikt) och s. 153 (fortsatt granskning av myndigheternas agerande i anledning av Ebbe Carlssons verksamhet), regeringens s.k. vitbok från den 1 juli 1988 och riksdagens konstitutionsutskotts granskningsbetänkande, 1988/89:KU 30.

Den personkrets, som är aktuell i målet, kan i korthet presenteras enligt följande: Anna-Greta Leijon tillträdde som justitieminister den 28 oktober 1987. Ambassadören Carl Lidbom förordnades den 5 november 1987 att som ordförande i SÄPO-kommittén leda omorganisationen av SÄK. Nils Erik Åhmansson blev rikspolischef den 1 januari 1988 och deltog i SÄPO-kommitténs arbete. Sune Sandström tillträdde som chef för SÄK den 15 september 1987. Länspolismästaren i Stockholms län Hans Holmér, som ledde den s.k. Palmeutredningen, avgick i realiteten den 5 mars 1987 men formellt den 15 september samma år. Han tillträdde en befattning i Wien den 10 augusti 1988. Per-Göran Näss var byråchef på SÄK med ett övergripande operativt ansvar. Han utnämndes i april 1988 till länspolismästare i Uppsala län och tillträdde denna befattning den 1 juni 1988. Ebbe Carlsson tjänstgjorde åren 1974-1976 som informationssekreterare på justitiedepartementet och är numera bokförläggare på Bonniers. Han är god vän med Carl Lidbom och Hans Holmér. Polisman A, Per K och Per J har tjänstgjort i Norrmalmspolisens piketstyrka. Polisman A har varit knuten till RPS som vapenexpert och driver sedan han slutat där företaget Strateg Protector, som handlar med vapen och säkerhetsutrustning. Per K var under den tid Hans Holmér ledde utredningen efter mordet på Olof Palme livvakt åt Hans Holmér. Som sådan gjorde han affärer med Strateg Protector. Även Per J har tjänstgjort som handplockad livvakt åt Hans Holmér. Både Per K och Per J har träffat Ebbe Carlsson i samband med sina uppdrag som livvakter. "Robban" är en person som är anställd på RPS tekniska byrå och som tidvis varit chef för Företagsskyddsgruppen (FSG) på SÄK.

Händelseförloppet och dess bakgrund beskrevs på följande sätt av tingsrätten, som anmärkte att dess beskrivning byggde på vad som befunnits utrett genom de tilltalades berättelser och vad som i övrigt hade förekommit under huvudförhandlingen.

Det kurdistanska arbetarpartiet PKK bildades i slutet av 1970-talet och har med ofta våldsamma medel verkat för ett fritt Kurdistan. Organisationen etablerade sig i början av 1980-talet i Tyskland och Sverige. Den ser strängt på avhoppare och har i Europa verkställt mord på 10-15 medlemmar som lämnat organisationen. Den 20 juni 1984 mördades i Sverige en förutvarande medlem. SÄK inledde en utredning om PKK under ledning av Näss. Jan B deltog i utredningsarbetet och var under 1984 främst sysselsatt med detta. Resultatet blev att åtta eller nio kurder utvisades enligt terroristlagen. Utvisningsbeslutet var inte verkställbart och omvandlades till kommunarrest. Den 2 november påföljande år begicks i Stockholm ytterligare ett mord på en från PKK avhoppad medlem. – Den 28 februari 1986 mördades Olof Palme. Mordutredningen kom snart att ledas av Holmér som organiserade en särskild stab för spaningsledningen, i vilken Näss ingick. I ett av de spår som bearbetades ingick PKK. I maj 1986 tog Holmér närmare del av det utredningsarbete som ägnats åt PKK och i juli

samma år presenterade han PKK som huvudspåret. Den 15 februari 1987 (måste avse den 5 februari 1987, vår anm.) beslutade regeringen att ledningen av spaningsarbetet skulle övertas av riksåklagaren. I samband med att Holmér avgick i mars det året friställdes Per J och Per K som dennes livvakter. Alltsedan SÄK inlett sitt utredningsarbete beträffande PKK under sommaren 1984 hade buggning använts som spaningsmetod. Buggningarna utfördes av FSG inom SÄK. Jan B hade i mars 1986 varit med vid diskussioner om vilka personer som skulle buggas. Buggningarna upphörde i princip i och med att Holmér avgick som spaningsledare. Den 5 februari 1987 bildades en arbetsgrupp inom SÄK för att undersöka PKK-spåret. I gruppen ingick Walter K och Jan B, vilka båda fortsatte att hålla en kontinuerlig kontakt med Holmér. Näss tyckte att arbetet gick trögt i gruppen och under 1987 beslutade han dela upp den i två mindre grupper, varav den ena skulle syssla med PKK och den andra skulle "ned på Sveavägen" med utredningen om mordet på Olof Palme. Walter K och Jan B bad Näss under denna tid att få utföra buggning men denne ställde sig negativ till åtgärden. I slutet av november 1987 nämnde Jan B för Näss att det fanns tillfälle att i utlandet höra källa A – en man med osäker identitet – men Näss var ointresserad och ville mer eller mindre lägga PKK-spåret åt sidan.

I slutet av 1987 och början på 1988 ägde en rad sammanträffanden rum där PKK-spåret och missförhållanden inom SÄK diskuterades. Ebbe Carlsson träffade Lidbom i Paris och berättade för denne om sina teorier. Holmér kontaktade Lidbom och sade att Walter K och Jan B inte fick tillräckliga resurser för att utreda PKK-spåret. Han redogjorde också för sin uppfattning om missförhållandena inom SÄK, som skulle ha sin grund i att man före mordet på Olof Palme nonchalerat en tydlig hotbild anknuten till PKK. Ebbe Carlsson bad Lidbom att fästa avseende vid vad Holmér sade. Lidbom underrättade i december 1987 Åhmansson om motsättningarna inom SÄK. Den 11 januari 1988 förklarade Walter K och Jan B för Näss att de ville ta in källa A till Sverige. Näss blev upprörd och sade att om källa A kom hit så skulle han få honom terroristutvisad.

I syfte att sammanföra Åhmansson och Sandström med Lidbom inbjöd Ebbe Carlsson dem till middag den 13 januari. Under middagen anmodades Åhmansson att lägga vikt vid PKK-spåret. Kort därpå träffades Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B, varvid de diskuterade PKK-spåret och Näss' avoghet att ägna detta ett enligt deras mening tillräckligt intresse. Den 8 februari inledde Näss en föredragning om PKK för Åhmansson och Sandström. Walter K och Jan B var också närvarande. Sedan Näss avlägsnat sig för andra ärenden fortsattes föredragningen av Jan B. Därvid klargjordes enligt Jan B att information om källa A inhämtats genom buggning. Som ett resultat av föredragningen sade Åhmansson till Sandström att förstärka resurserna till utredningen om PKK.

Omkring den 10 februari anlände källa A till Sverige och förhördes av Walter K och Jan B. Några dagar senare sade Åhmansson till Walter K att

han och Jan B skulle samarbeta med Ebbe Carlsson. Den 24 februari sammanträffade Walter K, Jan B, Ebbe Carlsson och Åhmansson i den senares bostad. Åhmansson informerades om att förhören med källa A avslöjat en akut hotbild. Hotet var riktat mot kurder samt mot en regeringsledamot och kungahuset. Åhmansson oroades av de upplysningar han fick. Enligt Ebbe Carlsson talade man om buggning av källa A som en självklarhet.

I slutet av februari eller början av mars överlämnade Walter K och Jan B spaningsmaterial rörande PKK, bl.a. den s.k. åklagarpärmen med kvalificerat hemligt material, till Ebbe Carlsson, som förde in uppgifter från materialet på data.

Den 20 mars tog Sandström över det operativa ansvaret på alla enheter inom SÄK däribland också Näss ansvar. Sandström blev samma dag av Ebbe Carlsson informerad om spaningsläget och påmind om behovet av förstärkning av spaningsresurserna. Sandström lovade enligt Ebbe Carlsson att avdela tio man till en särskild utredningsgrupp utöver en mindre spaningsstyrka och bad honom att ordna med en lokal för gruppens arbete. Per K fick i uppdrag av Sandström att vara livvakt åt Ebbe Carlsson. Han mottog nästa dag ett odaterat rekommendationsbrev utställt av Sandström.

Den 27 mars besökte Anna-Greta Leijon Ebbe Carlsson på Bonniers. Hon hade av Lidbom tidigare fått information om källa A:s betydelse och fick nu en mer ingående föredragning av Ebbe Carlsson. Per K var närvarande under en del av sammanträffandet men utträttade också annat. Walter K och Jan B kallades dit för att ge ytterligare information. De deltog ett par timmar vid Anna-Greta Leijons nästan tio timmar långa besök under vilket Åhmansson ringdes upp ett flertal gånger. Enligt Ebbe Carlssons, Walter K:s och Jan B:s mening talades det om buggning även vid denna föredragning. Anna-Greta Leijon frågade om de hade tillräckliga resurser.

Ebbe Carlsson hade efter mötet med Sandström den 20 mars anskaffat en lokal på Renstiernas gata. Den 28 mars inspekterades lokalen av Åhmansson, Sandström, Walter K, Jan B och Ebbe Carlsson. Per K var med men deltog inte i de samtal som fördes. Han monterade under tiden möbler som inköpts på IKEA. Enligt enstämmiga uttalanden från alla utom Per K deltog inte heller Åhmansson vid samtalen om arbetsgruppens sammansättning utan lämnade sammanträdet dessförinnan. Ebbe Carlsson, Walter K, Jan B och Per K har uppgivit att man talade om rekrytering av personal för den förstärkning som skulle ske samt också om buggningen.

Samtalen fortsattes den 4 april mellan Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B då också Per K var närvarande. Man var överens om att avlyssningsutrustning och dörrkontroller inte kunde anskaffas genom SÄK eftersom det fanns läckor där. Per K erbjöd sig att tala med polisman A, som han tidigare haft att göra med i utrustningsfrågor. De andra accepterade detta.

Per K kontaktade polisman A och meddelade sitt ärende. Han sade till polisman A att han var anställd vid SÄK och visade honom sitt rekom-

mendationsbrev. Polisman A åtog sig att undersöka möjligheterna att anskaffa utrustning, vilket Per K meddelade Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B. Något senare besökte Walter K och Per K "Robban" på SÄK:s tekniska byrå. Walter K kände "Robban" sedan tidigare. Lämplig utrustning diskuterades och Walter K skrev efter "Robbans" rådgivning en lista på vad som behövdes. Denna lista gav Per K senare till polisman A med beskedet att utrustningen behövdes så fort som möjligt.

Ebbe Carlsson hade redan i januari genom en privat kontakt, affärsmannen Tomas F, tillsett att likvida medel fanns tillgängliga för källa A:s vistelse i Sverige och för andra uppkommande utredningsbehov. Åhmansson var enligt Ebbe Carlsson redan från början informerad om detta. Frågan kom dessutom på tal hos Åhmansson den 24 februari. När anskaffandet av lokalen på Renstiernas gata blev aktuellt kunde de privata medlen tas i anspråk även för detta.

Den 5 april träffades Ebbe Carlsson, Åhmansson och Anna-Greta Leijon på en middag hos Ebbe Carlsson. Anna-Greta Leijon underströk vikten av att utredningen beträffande PKK bedrevs med kraft och att misstänkta underlåtenheter inom SÄK före mordet på Olof Palme klarlades.

Vid ungefär denna tid for polisman A till Hamburg och träffade där den verkställande direktören för det tyska företaget PK Electronics. Polisman A fick klart för sig att det fanns problem med att med bibehållen sekretess föra in utrustningen i Sverige. Vid sedvanlig införsel skulle nämligen RPS komma att underrättas officiellt. Han ringde till Per K och diskuterade saken med honom. Polisman A föreslog att utrustningen skulle skickas direkt till Sandström eller tas in med diplomatpost via någon ambassad eller genom Holmér som var i Wien. Förslagen förkastades och de fann inte någon lösning. Efter några dagar reste polisman A till Wien där han träffade en branschkollega som mot provision åtog sig att lösa problemet genom att utföra utrustningen från Västtyskland till annat land, innan den fördes till Sverige. Han meddelade detta till Per K. På hemvägen stannade han i Hamburg och beställde utrustningen hos PK Electronics. Han tog med sig hem en bandspelare med nummerindikator som fanns i lager.

Återstående beställning effektuerades i två delleranser. Den första ägde rum i slutet av april. Det organiserades så att utrustningen skulle hämtas i London. Polisman A for dit och väntade på att någon, som han trodde från SÄK, skulle komma och hämta delleransen. I telefonsamtal med Per K fick han beskedet att Per J skulle komma.

Per J hade i början av april på förfrågan av Per K accepterat att åta sig specialuppdrag inom SÄK. Den 20 april blev han av Ebbe Carlsson informerad om att man höll på att skapa en särskild utredningsgrupp med hänsyn till att landet befann sig i en allvarlig situation på grund av PKK:s hot. Han fick också veta att det varit en lång föredragning för Anna-Greta Leijon och att förberedelser vidtagits för buggning. Han blev tillfrågad om han ville var med och i London hämta utrustning, som han skulle föra till

Paris för hemtransport med diplomatpost. Lidboms namn nämndes i det sammanhanget. Den 26 april for han till London. Utrustningen var vid hans ankomst ännu inte klar för avhämtning. Han talade i telefon med Per K, som då befann sig hos den franska säkerhetspolisen i Paris tillsammans med Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B i ett ärende som rörde samarbetet mellan de båda ländernas säkerhetstjänster. Han fick beskedet att han skulle mötas i Paris av en fransk säkerhetspolis, som skulle ta honom igenom tullen. Påföljande dag återtogs planerna. Han fick intrycket att Lidbom backat ur. I stället skulle han åka direkt till Arlanda med utrustningen, vilket han gjorde den 28 april.

Samma dag som Per J återkom till Sverige samtalande Ebbe Carlsson med Åhmansson, som sade att han kommit fram till att han inte kunde tillåta att buggning skulle äga rum. Detta uppfattade Ebbe Carlsson som att buggning vid denna tid inte var aktuell. Senare samma dag diskuterades buggning från principiella utgångspunkter mellan Ebbe Carlsson, Åhmansson, statssekreteraren i justitiedepartementet Sten Heckscher och Lidbom.

Den 9 maj informerade Ebbe Carlsson åklagarna i spaningsledningen om PKK-spåret i närvaro av Åhmansson, Walter K och Jan B.

Den 11 maj begärde riksåklagaren besked av Anna-Greta Leijon om Ebbe Carlssons roll. Samma dag tillsades Walter K och Jan B att Ebbe Carlsson endast skulle behandlas som källa.

Den 18 maj fick Walter K och Jan B genom sin nye chef polisintendenten Jan Ridefelt beskedet att någon buggning inte skulle få äga rum.

Efter Per J:s hemkomst den 28 april bestämdes att han i fortsättningen inte skulle ingå i den särskilda utredningsgruppen, eftersom han i annat sammanhang framträtt offentligt och kunde vara igenkänd. Han fick därför återgå till sin vanliga tjänst. När PK Electronics var klar för återstående leverans, fanns det ingen att skicka för att hämta denna. Det löstes så att polisman A for till London för att motta utrustningen. Per K hade kört till Köpenhamn med bil, som han tidigare fått utanordnad av SÄK, och mötte honom på Kastrup den 1 juni. De for till Helsingör med bilen. Polisman A reste med färjan till Helsingborg som däckspassagerare medan Per K medföljde färjan i bilen, i vars bagageutrymme utrustningen placerats. Per K skulle föra bilen genom tullen och därefter möta polisman A för en gemensam hemfärd. Per K åkte på grönt i tullen där han emellertid blev stoppad och föremål för kontroll. På fråga av tullpersonalen vad det var för utrustning han medförde, svarade han att det var elektronisk avlyssningsutrustning. Han legitimerade sig som polis och visade även det rekommendationsbrev, som han fått av Sandström. En tulltjänsteman ringde till SÄK:s ledningscentral i Stockholm för att med Sandström kontrollera att brevets innehåll även avsåg införsel av utrustningen. Han talade med person "Anders", som skulle återkomma efter kontakt med Sandström. Denne meddelade tullen via person "Anders" att SÄK inte hade med utrustningen att göra. I följande samtal samma natt uttryckte Sandström i vart

fall önskemål om att i tulljournalen skulle anges elektronisk utrustning i stället för avlyssningsutrustning. Vidare ville Sandström att rekommendationsbrevet skulle beslagtas och beläggas med sekretess och att han skulle få uppgifter om hur många tulltjänstemän som kände till ingripandet mot Per K och eventuellt även deras namn. Person "Anders" frågade senare Sandström om han ansåg att samtalet med tullen skulle "loggas". Sandström svarade, att det var bättre att en PM upprättades. Bandspelaren som regelmässigt används för att spela in samtal med ledningscentralen fungerade inte den aktuella natten. Sandström ringde samma natt till Åhmansson och omtalade vad som inträffat. Åhmansson ringde till Anna-Greta Leijon som i sin tur ringde till statssekreteraren Kjell Larsson, vilken telefonledes kontaktade statsminister Ingvar Carlsson, som befann sig i New York. Anna-Greta Leijon ringde tillbaka till Åhmansson och bad honom framföra något till Ebbe Carlsson, vilket skedde. Ebbe Carlsson lämnade ett besked, som Åhmansson framförde till Anna-Greta Leijon. Åhmansson har i sin vittnesutsaga förklarat, att han inte har något minne av innehållet i dessa senare samtal.

Tullen i Helsingborg önskade besked av RPS, om hur man skulle förfara med utrustningen. RPS' direktion sammankallades den 2 juni för att ta ställning i frågan. Påföljande dag underrättades tullverket om att RPS inte ville befatta sig med utrustningen.

(Domstolarnas vidare behandling av åtalet i "smuggelmålet" redovisas nedan.)

Turerna i den s.k. Ebbe Carlsson-affären saknar direkt betydelse för själva brottsutredningen, som sakligt sett inte tillfördes något av värde genom den verksamhet som bedrevs. Händelseförloppet påverkade däremot PU:s arbetsvillkor och funktion samt sannolikt också allmänhetens uppfattning om mordutredningen. Därvid är riksdagens konstitutionsutskotts bedömning av vissa konstitutionella aspekter av intresse. Dessa redovisas under följande rubrik.

Konstitutionsutskottets granskning

Bakgrunden till konstitutionsutskottets granskning var följande. Konstitutionsutskottet hade granskat frågor kring mordutredningen både 1986 och 1987. 1987 års granskning var inriktad på regeringens kontakter med polis och åklagare samt beslutet om en omorganisation av utredningen, dvs. i mångt och mycket det som behandlades av Juristkommissionen och Parlamentariska kommissionen (jfr kapitel 1). Granskningen berörde således bl.a. regeringens observatör i spaningsledningen och regeringens roll i de konflikter som förekom under det första utredningsåret. Utskottet hade ingen egen kritik att rikta mot

regeringens handlande, men instämde i vissa kritiska omdömen som förts fram av Parlamentariska kommissionen. Reservanter i utskottet hade bl.a. framfört kritik mot regeringens inblandning i mordutredningen. Konstitutionsutskottets betänkande förelades riksdagen och debatterades den 2 juni 1988, dvs. dagen efter det att den utredningsverksamhet som förekommit kring Ebbe Carlsson och försöket att till landet smuggla in avlyssningsutrustning hade avslöjats. Riksdagen ställde sig bakom utskottsmajoritetens uttalande, men under debatten i kammaren uppmärksammades de förhållanden som just hade avslöjats.

Den politiska process som följde resulterade i att dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon avgick den 7 juni. Motiveringen var att hon hade konstaterat att det i riksdagen fanns en majoritet för en misstroendeförklaring mot henne. Konstitutionsutskottet tog därefter upp frågan om en fortsatt granskning av regeringens handlande i anledning av det som inträffat. Det ledde så småningom till att utskottet under sommaren bl.a. kom att hålla ett antal offentliga förhör. Före riksdagsvalet i september 1988 avgav konstitutionsutskottet ett utkast till betänkande.³¹ Det innehöll förutom en redovisning av fakta vissa preliminära bedömningar.

Nästa år återkom konstitutionsutskottet, efter valet i delvis annan sammansättning, till denna granskning och tog definitiv ställning. Justitieministern kritiserades på vissa punkter. Utskottet ansåg bl.a. att hennes kontakter med Ebbe Carlsson hade varit ”väl omfattande”. Av central betydelse i granskningen var ett s.k. rekommendationsbrev, som justitieministern hade utfärdat för Ebbe Carlsson i början av maj 1988, men som diariefördes först efter det att Ebbe Carlssons verksamhet hade avslöjats. Brevet, som var skrivet på justitieministerns brevpapper, hade följande lydelse.³²

To the relevant British Authority

Mr Ebbe Carlsson is a Swedish book publisher with a previous career in journalism, politics and central government. On my behalf he handles certain very delicate fact-finding missions in connection with the murder of the late Prime Minister Olof Palme.

On my authority, Mr Carlsson has contacted you through unofficial channels to try and confirm some information regarding the background to the murder. We believe your Service possesses such information.

As Mr Carlsson is not only an old personal friend but also has experience in this field, I can guarantee that he will handle any information given to him according to your instructions as regards confidentiality etc.

³¹ 1988/89:KU 30 bilagedel C.

³² Handlingen citerad från Konstitutionsutskottets betänkande, 1988/89:KU 30, bilagedel C, s. 63.

He will also be able and authorized to answer any of your questions in this case.

I am grateful for all help you can give to Mr Carlsson.

Anna-Greta Leijon

Minister of Justice

Konstitutionsutskottet ansåg att brevet borde ha diarieförts från början och uttalade vidare:³³

I vitboken (regeringens den 1 juli 1988 i anledning av ”Ebbe Carlsson-affären” publicerade redogörelse för vissa händelser, vår anmärkning) framhålls att brevet med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst inte bör betraktas som annat än ett rekommendationsbrev. I brevet sägs emellertid att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag (”on my authority”) har kontaktat den tilltänkta mottagaren av brevet. Anna-Greta Leijon har förnekat att syftet var att ge något uppdrag. Ebbe Carlsson har å sin sida förklarat att han inte uppfattat att han erhållit något uppdrag. Brevets formulering är emellertid sådan att den tilltänkta mottagaren – och varje annan i god tro varande läsare av brevet – måste få uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Oavsett justitieministerns avsikt med brevet måste brevet därför enligt utskottets uppfattning anses innefatta ett uppdrag till Ebbe Carlsson.

Utskottet konstaterade därefter att justitieministern inte haft laglig rätt att ge ett sådant uppdrag som det Ebbe Carlsson fått och att om brevet skulle ha använts som det var tänkt och främmande underrättelsetjänst hade lämnat ut uppgifter, så hade det skett till en person som saknade behörighet att enligt svensk rättsordning företräda svenska staten:³⁴

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att det uppdrag som Anna-Greta Leijon har gett Ebbe Carlsson saknar laglig grund. Det strider mot rättegångsbalkens regler om ledning av förundersökning i brottmål. Genom att besluta i ett ärende som det enligt lag tillkommer en myndighet att bestämma om har hon också handlat i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen.

För utfärdandet av detta brev och för underlåtenheten att diarieföra det förtjänar f. d. justitieminister Anna-Greta Leijon allvarlig kritik.³⁵

³³ 1988/89:KU 30 s. 54 f.

³⁴ 1988/89:KU 30 s. 55.

³⁵ I en socialdemokratisk reservation formulerades kritiken något annorlunda. Reservanterna ansåg att bedömningen inte enbart kunde grundas på den skriftliga formuleringen av handlingen utan att man också måste ta hänsyn till ”statsrådets egen uppfattning om innebörden av och avsikten med den ifrågasvarande handlingen”. Statsrådets uppfattning var att det inte varit fråga om annat än ett rekommendationsbrev. Reservanterna uttalade sammanfattnings-

I frågan om Justitieministern lagt sig i spaningsledningens arbete skrev konstitutionsutskottet i utkastet från sommaren 1988 följande, vilket utskottet sedan vidhöll året därefter:³⁶

Av utredningen framgår att justitieministern bedömt Ebbe Carlssons uppgifter och teorier om mordet vara av sådan karaktär att hon dagen efter sitt cirka nio timmar långa sammanträffande den 27 mars med Ebbe Carlsson och sätomännen Walter K och Jan B ansett sig böra informera statsministern och därefter ta kontakt med rikspolischefen. Enligt utskottet förelåg det inget hinder från konstitutionella utgångspunkter mot att Anna-Greta Leijon genom hänvändelserna till spaningsledningen – rikspolischefen – ville förvissa sig om att de uppgifter hon erhållit från Ebbe Carlsson redan var eller blev kända för de myndigheter som har ansvaret för mordutredningen. Däremot var hon mot bakgrund av såväl det konstitutionella regelsystemet som den ordning för bedrivande av förundersökning i brottmål som gäller enligt rättegångsbalken förhindrad att påverka mordutredningens inriktning och bedrivande i övrigt. Det ankommer på förundersökningsledningen att helt självständigt bedöma sådana frågor.

Granskningen har emellertid visat att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för att Ebbe Carlssons uppgifter kunde ha betydelse för mordutredningen. Sålunda har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen uttalat att uppgifterna i fråga måste kontrolleras. I vilken utsträckning Anna-Greta Leijons handlande påverkat spaningsledningen är svårt att bedöma. Utskottet är emellertid av den uppfattningen att Anna-Greta Leijons uttalanden knappast kan ses som någon obehörig påverkan. Vid denna bedömning fäster utskottet särskilt avseende vid att det redan innan Anna-Greta Leijon fick kännedom om uppgifterna var Åhmanssons (dåvarande rikspolischefens, vår anm.) bestämda uppfattning att en kontroll borde ske och att denne inför utskottet inte påstått att någon obehörig påverkan förekommit. Utskottet vill också peka på att Anna-Greta Leijon vid upprepade tillfällen strukit under att det var spaningsledningen som skulle ansvara för Ebbe Carlssons verksamhet.³⁷

---

vis: ”Anna-Greta Leijon har genom att underteckna ett sådant brev brustit i den omsorg och noggrannhet som ålegat henne som statsråd. För detta kan hon inte undgå kritik.” (1988/89:KU 30 s. 103)

³⁶ 1988/89:KU 30 s. 56.

³⁷ I en reservation (m, fp, c och vpk) formulerades bedömningen på annat sätt. Bl.a. uttalade reservanterna att Anna-Greta Leijon fick anses aktivt ha stött Ebbe Carlssons reseverksamhet och att hennes förhållningssätt för rikspolischefen måste ha framstått som ett stöd för Ebbe Carlssons teorier. ”Sammanfattningvis” ansåg reservanterna ”att Anna-Greta Leijon inte kan undgå kritik i nu berörda avseenden”. (1988/98:KU 30 s. 103)

Utskottet riktade allvarlig kritik mot justitieministern i följande hänseende:³⁸

Utskottet vill erinra om regeringsingripandet den 5 februari 1987 då det uppdrogs åt riksåklagaren att leda förundersökningen. Beslutet hade bl.a. sin grund i de motsättningar som förelåg mellan spaningsledningen och åklagarna.

Anna-Greta Leijon borde mot denna bakgrund i vart fall efter sammanträffandet den 27 mars ha anmodat Ebbe Carlsson att i fortsättningen hänvända sig till förundersökningsledningen. I stället fortsatte hon själv att sammanträffa med Ebbe Carlsson vid flera ytterligare tillfällen utan att åklagarna var informerade och utan att hon försäkrade sig om att information getts till dessa. Anna-Greta Leijon tog initiativ till att Ebbe Carlsson i hennes och Nils Erik Åhmanssons närvaro informerade statssekreterarna Sten Heckscher och Kjell Larsson. Magnus Sjöberg (dåvarande riksåklagaren, vår anm.) har erinrat om att detta skedde utan åklagarnas medverkan och utan deras kännedom. Särskilt under den sedvanliga genomgång som åklagare och spaningsledningen hade den 4 maj med justitieministern åsidosattes åklagarna på ett uppseendeväckande sätt genom att de undanhölls information som andra närvarande besatt.

Den begränsade syn på förundersökningsledningens roll som detta ger uttryck för gäller i högsta grad också utfärdandet av det s.k. rekommendationsbrevet. Anna-Greta Leijon underlät således att upplysa åklagarna om sin avsikt att utfärda brevet och informerade inte heller åklagarna i efterhand om åtgärden.

Enligt utskottets mening har Anna-Greta Leijon inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet på ett tidigare stadium redovisades för åklagarna utan tvärtom i olika avseenden negligerat förundersökningsledningen. Nu angivna omständigheter ger utskottet anledning att rikta allvarlig kritik mot dåvarande justitieministern.³⁹

³⁸ 1988/89:KU 30 s. 59.

³⁹ Enligt en socialdemokratisk reservation borde ingen kritik riktas mot den tidigare justitieministern i denna del. Reservanterna, som inte ansåg att utskottet skulle ta ställning till annat än om justitieministern hade bort underrätta förundersökningsledningen om Ebbe Carlssons verksamhet, skrev bl.a.: "Utskottet har som nämnts tidigare i olika sammanhang behandlat frågan om s.k. informella kontakter mellan regeringskansliet och myndigheterna och har då framhållit att stor återhållsamhet måste iaktas vid sådana kontakter, särskilt i sådana fall då frågan rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag (11 kap. 7 § regeringsformen). Dessa informella kontakter bör enligt vad utskottet uttalat i särskilt hög grad avse informationsutbyte. – Det kan hävdas att det skulle ha varit svårt för justitieministern att informera åklagarna om Ebbe Carlssons verksamhet utan att överskrida de gränser för ingripande i myndighetsutövning som är uppställda i 11 kap. 7 & regerings-

Ytterligare granskningar

Verksamhetens avslöjande ledde till rättsliga efterspel, dels genom de rättegångar tullingripan i Helsingborg resulterade i, dels genom att det uppdagades att olovlig avlyssning redan tidigare förekommit vilket sedermera också ledde till rättegångar. Domarna i dessa de s.k. smuggel- respektive buggningsmålen redovisas nedan.

Det s.k. smugglingsmålet⁴⁰*Bakgrund*

Den 1 juni 1988 omkring kl. 22.30 stoppades Per K i tullen i Helsingborg efter att ha kommit med färja från Helsingör. Per K var den polisman som avdelats att bistå Ebbe Carlsson. När han i bil åkte genom tullen blev han tillfrågad om han hade något att förtulla, vilket han förnekade. Vid kontroll av bilen hittades elektronisk utrustning. På tullpersonalens fråga vad det var för utrustning han medförde svarade han att det var elektronisk avlyssningsutrustning. Han legitimerade sig som polis och visade även ett rekommendationsbrev som han fått av Sune Sandström, som var chef för säkerhetspolisen sedan den 15 september 1987. Efter kontroll med säkerhetspolisen samma natt lämnades tullen besked om att säkerhetspolisen inte hade med avlyssningsutrustningen att göra. Efter att Rikspolisstyrelsens direktion extrainkallats till möte den 2 juni 1988 underrättades tullen om att Rikspolisstyrelsen inte ville befatta sig med utrustningen. Tullen underrättade åklagaren, som inledde förundersökning. Den 8 juni 1989 väcktes åtal mot sex personer.

Rättegången vid Stockholms tingsrätt

De sex som åtalades var förutom Per K även Ebbe Carlsson, Jan B, Walter K, Per J och den person som i vår rapport benämns polisman A.

---

formen. Enligt utskottets bedömning skulle hon dock utan att överskrida dessa gränser ha kunnat upplysa förundersökningsledningen om att rikspolischefen hade information att ge. – Emellertid har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen erinrat rikspolischefen om vikten av att hålla åklagarna underrättade. Hon har haft anledning att anta att hennes erinringar gett resultat.” – På den grunden ansåg reservanterna att ”Anna-Greta Leijon vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att åklagarna hölls underrättade”. (1988/98:KU 30 s. 104)

⁴⁰ Se Stockholms tingsrätts dom och akt i målet B 16-287-89 och Svea hovrätts, avdelning 11, dom och akt i målet B 1720/91.

Ebbe Carlsson, Per K, Walter K, Jan B och polisman A åtalades för grov varusmuggling och försök till grov varusmuggling och Per J åtalades för varusmuggling, allt enligt följande:

Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B, de båda senare i sin tjänst vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, har tillsammans med andra personer inom rikspolisstyrelsen under våren 1988 i Stockholm planerat att medelst tekniska hjälpmedel för återgivning av ljud i hemlighet avlyssna andra personer i spaningssyfte. Härefter har Ebbe Carlsson, Per K, Walter K och Jan B diskuterat hur erforderlig avlyssningsutrustning skulle anskaffas. De har därvid ägt kännedom om att utrustningen måste införas till riket eftersom den inte funnits att tillgå i Sverige. Sedan Ebbe Carlsson ställt medel till förfogande för anskaffandet, har Walter K och Jan B givit Per K i uppdrag att undersöka möjligheterna att införskaffa önskad utrustning. Per K har i sin tur i mitten av mars 1988 givit polisman A i uppdrag att undersöka anskaffningsmöjligheterna. Sedan polisman A meddelat Per K att önskad utrustning gick att köpa av ett företag i Förbundsrepubliken Tyskland har Per K, Walter K, Jan B och Ebbe Carlsson den 4 april 1988 diskuterat vilken utrustning som skulle införas. Samtliga har varit överens om att utrustningen skulle införskaffas i största hemlighet. Per K har den 5 april 1988 för Walter K:s och Jan B:s räkning givit polisman A i uppdrag att införskaffa den önskade utrustningen. Genom förmedling av en okänd mäklare, till vilken i efterhand utbetalats provision med 250 000 kronor för affärens genomförande, har polisman A den 15 april 1988 beställt avlyssnings- och övervakningsutrustning till ett sammanlagt belopp av 487 589 kronor hos företaget i Hamburg.

1.1 Vid beställningstillfället har polisman A genast mottagit en telefonnummerdecoder med bandspelare. Han har därefter på uppdrag av Per K för Walter K:s och Jan B:s räkning den 16 april 1988 utan att ge det tillkänna för tullmyndigheten till riket över Helsingborg infört telefonnummerdecodern med bandspelare. Härigenom har tull och mervärdeskatt till ett sammanlagt belopp av 6 015 kronor undandragits statsverket. Inköpet har förskotterats av polisman A och i efterhand reglerats av Per K genom Ebbe Carlssons försorg. Övrig beställd utrustning skulle enligt beställningsavtalet levereras senare via säljarens dotterbolag i Storbritannien.

1.2 Ebbe Carlsson och Per K har omkring den 20 april 1988 anlitat Per J för betalning av viss del av den beställda utrustningen i London och för transport av denna till Paris, Frankrike, för vidare befordran till Sverige. Per J har därvid genom Ebbe Carlssons försorg erhållit flygbiljett och 175 000 kronor. Sedan det visat sig att transporten över Paris inte gått att realisera har Per J i samråd med polisman A samt på uppdrag av Ebbe Carlsson och Per K för Walter K:s och Jan B:s räkning den 28 april 1988 utan att ge det tillkänna för tullmyndigheten till riket över Arlanda, Märsta kommun, infört 20 radiosändande avlyssningsmikrofoner, två radiomottagare, en bandspelare, en telefonnummerdecoder och ett kassetband.

Härigenom har tull och mervärdeskatt till ett sammanlagt belopp av 72 816 kronor undandragits statsverket.

1.3 Ebbe Carlsson har under maj månad 1988 till gäldande av resterande kostnader för beställd utrustning och provisionsarvode tillhandahållit 580 000 kronor, vilka av Per K överlämnats till polisman A. Polisman A har den 1 juni 1988 i London mottagit resterande beställda varor och har med flyg fört dessa till Kastrup, Danmark, där de enligt överenskommelse överlämnats till Per K. Per K har den 1 juni 1988 omkring klockan 22.30 i samråd med polisman A och på uppdrag av Ebbe Carlsson för Walter K:s och Jan B:s räkning utan att ge det tillkänna hos tullmyndigheten till riket över Helsingborg försökt införa 10 radiosändande dörrkontroller, 12 radiosändande avlyssningsenheter med tillhörande fjärrkontroller samt två radiosändande telefonavlyssningsenheter med två radiomottagare och kringutrustning samt två telefonnummerdecoder. Härigenom skulle om brottet fullbordats tull och mervärdeskatt till ett sammanlagt belopp av 131 027 kronor ha undandragits statsverket.

Införelse och försök till införelse av samtliga under p 2-3 angivna radiosändande enheter har skett utan att tillstånd härtill förelegat.

De av Ebbe Carlsson, Per K, Walter K, Jan B och polisman A förövade varusmugglingsbrotten är att anse som grova särskilt med hänsyn till att de avsett gods av betydande värde och varit av särskilt farlig art.

Vidare åtalades Per J för valutabrott och polisman A för valutabrott och olaga vapeninnehav avseende ett Mauser-gevär, en s.k. pennpistol, en pistol Gabilondos, två instickspipor till skjutvapen, två ljuddämpare till skjutvapen och fem förpackningar tårgasspray.

Tingsrätten höll huvudförhandling i målet under maj 1991. Åklagare i målet var överåklagaren Ola Nilsson, Regionåklagarmyndigheten i Malmö, och chefsåklagaren Jörgen Lindberg, Simrishamns åklagar-distrikt. Under huvudförhandlingen hördes Nils-Erik Åhmansson, Sune Sandström, Per-Göran Näss, "Robban" (skyddad identitet), Jan Danielsson och tre tulltjänstemän som vittnen.

Ostridigt i målet var att polisman A och Per J utan att ge det tillkänna för tullen infört ifrågavarande utrustning i landet och att de båda hade utfört betalningsmedel ur riket och fullgjort betalningar på sätt åklagaren påstått. Ostridigt var också att Per K försökt införa angiven utrustning i landet utan att uppvisa den i tullen. Samtliga tilltalade förnekade dock brott förutom att polisman A erkände gärningen avseende olaga vapeninnehav.

Tingsrätten fann beträffande Walter K och Jan B att det i frågan om anskaffandet av buggningsutrustningen inte styrkts annan delaktighet än att de båda önskat och varit införstådda med att avlyssningsutrustning på något sätt skulle införskaffas från utlandet och att Walter K

dessutom medverkat till att precisera behovet av utrustning. Denna delaktighet kunde enligt tingsrätten varken föranleda ansvar för varusmuggling eller för medverkan till varusmuggling.

Beträffande Per K uttalade tingsrätten att det var ostridigt att han utsetts av Sune Sandström, chef för säkerhetspolisen, att som polisiär följeslagare vara livvakt åt Ebbe Carlsson under dennes förlagsresor i Europa, under vilka resor Ebbe Carlsson också skulle inhämta uppgifter till nytta för utredningen om mordet på Olof Palme. Vidare uttalade tingsrätten att Per K haft fog för sin uppfattning att han såsom polisman stod i lydadsförhållande till Ebbe Carlsson och att han därför varit skyldig att vidta de åtgärder, som haft samband med insmugglingen av avlyssningsutrustningen under största möjliga sekretess, på order närmast av Ebbe Carlsson, men med rikspolischefens och chefens för säkerhetspolisen goda minne. Med hänvisning till bestämmelsen om förmans befallning i 24 kap 6 § brottsbalken friades därför Per K.

Beträffande Per J uttalade tingsrätten att han bibringats uppfattningen att det från säkerhetssynpunkt rådde en för riket allvarlig situation och att han anförtroddes en viktig och farlig uppgift inom säkerhetspolisens utredning av PKK-spåret när han ombads att hämta avlyssningsutrustningen utomlands. Han hade, enligt tingsrätten, fog för sin uppfattning att han haft att lyda order av Ebbe Carlsson, som han uppfattat handlade på order av rikspolischefen. Även Per J friades mot bakgrund av bestämmelsen om förmans befallning.

Vad gällde polisman A:s befattning med avlyssningsutrustningen fann tingsrätten att inget annat utretts i målet än att denne trott sig ha åtagit sig en beställning av avlyssningsutrustning för Rikspolisstyrelsens räkning och också trott att omständigheterna var sådana att största möjliga sekretess skulle gälla, varför införandet av utrustningen och betalningen av den inte fick avslöjas ens för tullen. Enligt tingsrättens mening måste polisman A:s handlande anses försvarligt, varför han mot bakgrund av bestämmelsen om nød friades från ansvar för varusmuggling och valutabrott.

Slutligen uttalade tingsrätten beträffande Ebbe Carlsson att dennes handlande att under största möjliga sekretess skaffa fram behövlig avlyssningsutrustning inför ett eventuellt kommande beslut av högre polischef om buggning fick anses ha skett i en situation som Ebbe Carlsson uppfattat som ett nödläge. Tingsrätten bedömde handlandet vara försvarligt och friade – med hänvisning till bestämmelsen om nød – även Ebbe Carlsson.

Sammanfattningsvis ogillade tingsrätten åtalet mot samtliga (förutom att polisman A dömdes för olaga vapeninnehav till 40 dagsböter, detta straff ansågs dock verkställt genom att polisman A varit berövad

friheten under tiden den 30 juni – 2 juli 1988). Tingsrätten meddelade dom i målet den 6 juni 1991.

Rättegången vid Svea hovrätt

Åklagaren överklagade tingsrättens dom och yrkade att hovrätten skulle bifalla åtalet mot Ebbe Carlsson, Per K och polisman A för grov varusmuggling och försök till grov varusmuggling samt åtalet mot Per J för varusmuggling. De tilltalade bestred åtalet på samma sätt som vid tingsrätten. Samtliga åberopade att de handlat i nöd.

Hovrätten fann att Ebbe Carlsson haft en avgörande och drivande roll i utredningen av det s.k. PKK-spåret och att han ifråga om införandet av avlyssningsutrustningen varit en viktig initiativtagare och pådrivare, som i sak i allt väsentligt hade handlat som åklagaren gjort gällande. Vidare uttalade hovrätten att det kunde hållas för visst att Ebbe Carlsson varit fullt införstådd med att de medåtalade skulle obemärkt och utan att ge det tillkänna för tullen ta in avlyssningsutrustning m.m. till Sverige. Hovrätten ansåg att hans delaktighet i gärningarna var så påtaglig att han skulle anses som anstiftare till smugglingen i dess helhet.

Beträffande Per K fann hovrätten avseende den första leveransen inte någonting som tydde på att han medverkat i polisman A:s införsel; det var polisman A:s eget beslut att ta in utrustningen och detta låg utanför det uppdrag polisman A fått av Per K. Däremot ansåg hovrätten att Per K anstiftat Per J att införa avlyssningsutrustning till Sverige genom att uppdra åt denne att hämta en del av partiet i London och beordra Per J att ta in detta i Sverige samt lämna denne pengar för inköpet och resan m.m.

Beträffande polisman A uttalade hovrätten att det kunde hållas för visst att han varit införstådd med att varken Per J eller Per K för tullen skulle tillkännage de varor som de mottagit av honom. Genom att skaffa varorna och överlämna dem till Per J och Per K hade, enligt hovrätten, polisman A medverkat till deras gärningar.

Vad avsåg frågan om ansvarsfrihet på grund av förmans befallning konstaterade hovrätten först att denna bestämmelse inte var tillämplig i Ebbe Carlssons och polisman A:s fall eftersom dessa inte stått under någon polisiär befälsrätt. Inte heller de två polismännen – Per K och Per J – kunde gå fria från ansvar på denna grund.

När det slutligen gällde invändningen om nöd uttalade hovrätten att det inte hade förebringats någon utredning om hotbilden och att hovrätten därför hade att utgå ifrån att situationen var så allvarlig – överhängande fara för attentat mot kurder i Sverige, en regeringsledamot

och kungahuset – som de tilltalade påstått. Insmugglingen av utrustningen hade dock, enligt hovrätten, endast utgjort ett tidigt förled i verksamheten att röja attentatmäns planer. Hovrätten konstaterade att det inte förelåg ett sådant nära och absolut samband mellan intresset av att avvärja attentatshotet och behovet av att under största möjliga sekretess skaffa utrustningen, att de tilltalade kunde anses ha handlat i nöd.

Sammanfattningsvis dömdes Ebbe Carlsson för anstiftan till varusmuggling och till försök till varusmuggling till 100 dagsböter, Per K för försök till varusmuggling och anstiftan till varusmuggling till 100 dagsböter, Per J för varusmuggling till 40 dagsböter och polisman A för varusmuggling, medhjälp till varusmuggling, medhjälp till försök till varusmuggling och olaga vapeninnehav till 120 dagsböter, varav bötesstraffet till ett antal om 20 dagsböter skulle anses verkställt genom den tid polisman A varit frihetsberövad.

Hovrättens dom meddelades den 21 februari 1992.

Det s.k. buggningsmålet⁴¹

Bakgrund

Under sommaren 1988 föredrog poliskommissarien Walter K en sammanfattning av PKK-spåret för förundersökningsledningen. Walter K hade våren 1987 blivit chef för en mindre grupp under spaningsledningen, med uppgift att bl.a. kontrollera PKK-spåret. Under föredragningen åberopades en ”källa Mats”. Varken Walter K eller dennes kollega Jan B ville berätta vem källan var. Åklagarna blev därför misstänksamma. Under sommaren 1988 framkom vidare, i samband med förhör i den s.k. Ebbe Carlsson-affären, att elektronisk avlyssning med dold mikrofon – s.k. buggning – kunde ha använts i spaningarna efter Olof Palmes mördare. Riksåklagaren beslutade därför den 1 september 1988 att inleda en förundersökning. Vid ett besök hos Riksåklagaren i oktober 1988 erkände Hans Holmér att han hade låtit bugga vissa lägenheter i Stockholmsområdet. Under förundersökningen hördes ett mycket stort antal personer. Åtal i målet väcktes dels den 18 augusti 1989 (avseende bokkaféet), dels den 29 mars 1990 (resterande delar). Förundersökningsprotokollet upptar närmare 4000 sidor.

⁴¹ Se Stockholms tingsrätts dom och akt i målet B 16-654-88 och Svea hovrätts, avdelning 3, dom och akt i målet B 254/91.

Rättegången vid Stockholms tingsrätt

Sex personer åtalades: Per-Göran Näss och Christer Ekberg, som vid tidpunkten för aktuella gärningar båda var operativa chefer vid säkerhetspolisen, Hans Holmér, länspolismästare och spaningsledare i PU fram till den 5 februari 1987, Sture Höglund, chef för den preventiva byrån inom säkerhetspolisen, Sven-Åke Hjälmröth, chef för säkerhetspolisen samt rikspolischefen Holger Romander.

Per-Göran Näss åtalades för olovlig avlyssning vid åtta tillfällen enligt nedan. Vid ett av tillfällena åtalades han alternativt för förberedelse till olovlig avlyssning (p. 3).

1. "Näss har --- från någon dag omkring den 20 augusti till någon dag i senare delen av september 1984 olovligen medelst en ledningsburen mikrofon med tillkopplad bandspelare anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som uppehållit sig i ett inre rum i anslutning till ett bokkafé vid David Bagares gata 12 i Stockholm.

I varje fall har Näss sedan han fått kännedom om avlyssningen underlåtit att sätta stopp för den."

2. "Näss har --- den 10 mars 1986 låtit olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Ismet C:s bostad vid Vargvägen 7 i Haninge och på detta sätt från nämnda dag till den 20 april 1986 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.

I varje fall har Näss sedan han fått kännedom om avlyssningen och att den utfördes av honom underställd personal underlåtit att sätta stopp för den."

3. Näss har tillsammans och i samråd med Christer Ekberg den 12 mars 1986 "låtit olovligen installera mikrofoner försedda med radiosändare i Remazan Y:s och Mehmet Y:s bostad vid Fridhemsgatan 37 och i Mustafa Y:s bostad vid Wergelandsgatan 5, båda platserna i Stockholm, samt på detta sätt – och med en speciell radiomottagare med tillkopplad bandspelare – med början en kort tid efter installeringarna under en okänd tidsrymd likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning vid flera tillfällen av samtal mellan personer som vistats där. Installeringarna av de tekniska hjälpmedlen har skett med uppsåt att olovlig avlyssning skulle äga rum".

4. "Polismän vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning har någon dag omkring den 20 juli 1986 olovligen installerat en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Ismet C:s bostad vid Vargvägen 7 i Haninge och på detta sätt från nämnda dag till den 15 augusti 1986

likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.

Näss har --- sedan han den 4 augusti 1986 eller någon dag senare fått kännedom om avlyssningen underlåtit att sätta stopp för den.”

5. ”Holmér har --- den 4 augusti 1986 eller någon dag senare förmått Näss att --- låta olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Halis I:s bostad vid Malmvägen 5 i Sollentuna, varigenom de under tiden den 2 september – den 13 december 1986 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

6. ”Holmér har --- den 4 augusti 1986 eller någon dag senare förmått Näss att --- låta olovligen installera ledningsburna mikrofoner, som kopplats till bandspelare, i Remazan Y:s och Mehmet Y:s bostad vid Fridhemsgatan 37 i Stockholm, varigenom de under tiden den 25 oktober 1986 – någon dag i slutet av maj 1987 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

7. ”Näss har --- någon dag i senare delen av januari 1987 låtit olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Mehmet M:s bostad i ett hotellhem vid Norra Stationsgatan 99 i Stockholm och på detta sätt från nämnda tidpunkt till sannolikt den 23 mars 1987 likaledes anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

8. ”Näss har --- någon dag i förra delen av april, sannolikt den 7, 1987 låtit olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Chamoun T:s affär vid Malmskillnadsgatan 17 i Stockholm och på detta sätt från nämnda tidpunkt till någon dag kring månadsskiftet maj/juni 1987 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

Christer Ekberg åtalades för olovlig avlyssning i ett fall, se ovan p. 3, eller i andra hand medhjälp till detta alternativt för förberedelse till olovlig avlyssning eller i andra hand för medhjälp till sådan förberedelse på så sätt att han ”i varje fall främjat gärningarna genom att avdela personal för att hjälpa till med installeringarna och sköta avlyssningarna”.

Hans Holmér åtalades för olovlig avlyssning och i andra hand för anstiftan därav i två fall, se ovan p. 5-6.

Sture Höglund åtalades för medhjälp till olovlig avlyssning i ett fall, p. 5, på så sätt att han ”främjat gärningen genom att avdela personal för att utföra installeringen”.

Sven-Åke Hjälmsroth och Holger Romander åtalades båda för olovlig avlyssning och myndighetsmissbruk i ett fall, p. 6, under påstående att de "sedan de senast någon dag i oktober eller november 1986 fått kännedom om avlyssningen och att den utfördes av dem underställd personal underlåtit att sätta stopp för den. Härigenom har de bägge också åsidosatt vad som författningsenligt gällt för myndighetsutövningen. Underlåtenheten att inskrida har för de avlyssnade personerna medfört förfång som ej är ringa".

Samtliga målsägande utom Halis I biträdde åtalet i de delar som var och en berördes av, Remazan Y och Mehmet Y dock med den inskränkningen att deras talan inte omfattade åtalet mot Romander. Remazan Y, Mehmet Y och Mustafa Y yrkade att Per-Göran Näss och Christer Ekberg i anslutning till p. 3 ovan skulle fällas till ansvar för hemfridsbrott. Vidare yrkade Saliba och Salwa T, vilka gemensamt ägde affären i p. 8, att Per-Göran Näss under denna punkt också skulle dömas för olaga intrång i affären.

Tingsrätten höll huvudförhandling i målet under tiden den 3 september – 29 november 1990. Ansvarig åklagare i målet var den nuvarande förundersökningsledaren, chefsåklagaren Jan Danielsson. Under huvudförhandlingen hördes ca 60 vittnen.

Under handläggningen i tingsrätten uppstod särskilda problem eftersom en stor del av materialet i målet omfattades av kvalificerad sekretess. Normalt sett skall parterna i ett mål alltid ha rätt att ta del av allt material, men i detta fall beslöt tingsrätten och senare också hovrätten att målsägandena endast fick ta del av materialet i begränsad omfattning. Dessa beslut kom sedermera att kritiseras av JO.⁴² De uppgifter som sekretessbelades rörde organisation och arbetsmetoder inom säkerhetspolisen och dennas internationella samarbete. Vidare sekretesskyddades namnen på en stor del av vittnena i målet – detta gällde olika befattningshavare inom säkerhetspolisen. Dessa personer erhöi i stället en kodbeteckning. Kodnyckeln sekretessbelades.

Såväl Per-Göran Näss som Hans Holmér vägrade under huvudförhandlingen att medverka vid förhör. Deras inställningar motiverades med att de, när målsägandena var närvarande i salen, inte ville lämna uppgifter i saken som kunde skada rikets säkerhet och – för Hans Holmér del – även den fortsatta utredningen om mordet på Olof Palme. Åklagaren föredrog därför i stället vad Per-Göran Näss och Hans Holmér sagt i förhör under förundersökningen. Därvid framkom att Per-Göran Näss berättat bl.a. att han efter mordet på Olof Palme deltog i spaningsledningen och då var underställd Hans Holmér, att diskussioner förekommit om att använda sig av buggning i spanings-

⁴² JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 29 ff.

arbetet, att han i mars 1986 uppfattat att regeringen givit ett förtäckt klartecken till att använda buggning och att han fått detta klartecken bekräftat av Hans Holmér när buggning kom på tal i augusti samma år.

Under förhandlingen i tingsrätten gjorde samtliga tilltalade gällande att, om avlyssningar förekommit, dessa varit försvarliga eftersom nödsituation rådde och att gärningarna därför skulle vara fria från straff.

Åtalet för olovlig avlyssning i *bokkaféet på David Bagares gata* (p. 1) bestreds av Per-Göran Näss, som förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann den åtalade gärningen inte vara styrkt.

Beträffande *det första* åtalet för avlyssning på *Vargvägen* (p. 2) bestred Per-Göran Näss ansvar och förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann emellertid att han var ansvarig för avlyssningen. Utredningen gav inte något stöd för att regeringen sanktionerat denna. Vad gäller nödinvändningen godtog tingsrätten att nöd kunde anses föreligga för tiden fram till Olof Palmes begravning, men inte för tiden därefter. Tingsrätten fann alltså att Per-Göran Näss hade gjort sig skyldig till olovlig avlyssning för tiden efter begravningen.

Vad därefter gällde åtalet för avlyssningar på *Fridhemsgatan* och *Wergelandsgatan* (p. 3) bestred Per-Göran Näss ansvar och förnekade kännedom om avlyssningarna. Christer Ekberg förnekade gärningarna. Tingsrätten fann att någon nödsituation inte förelåg efter Olof Palmes begravning och dömde Christer Ekberg som ensam ansvarig för gärningarna. Däremot gav utredningen enligt tingsrätten inte något tillförlitligt stöd för att Per-Göran Näss haft någon del i avlyssningarna. Utredningen gav inte heller beträffande denna punkt stöd för att regeringen sanktionerat avlyssningarna. När det gällde frågan om ansvar för hemfridsbrott fann tingsrätten att vad som skett inte kunde föranleda sådant ansvar för Christer Ekbergs del.

Angående *den andra* avlyssningen på *Vargvägen* (p. 4) bestred Per-Göran Näss ansvar och förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann inte att något brott var styrkt.

När det gällde avlyssningarna på *Malmvägen* (p. 5) och *Fridhemsgatan* (p. 6) erkände Hans Holmér att han beslutat om dessa. Per-Göran Näss förnekade kännedom om avlyssningen på Malmvägen. Beträffande avlyssningen på Fridhemsgatan bestred Per-Göran Näss ansvar eftersom han menade att Hans Holmér, som enligt Näss' mening haft regeringens sanktion för åtgärden, beordrat den. Sture Höglund bestred ansvar för avlyssningen på Malmvägen. Tingsrätten fann att avlyssningen såväl på Malmvägen som på Fridhemsgatan hade beslutats av Hans Holmér efter samråd med bl.a. Per-Göran Näss. Med hänsyn till befälsförhållandena och situationen i övrigt hade det, enligt tingsrätten, i realiteten inte varit möjligt för Per-Göran Näss eller Sture

Höglund att vägra utföra Hans Holmér's order. Åtalet mot dem ogillades därför. Någon sanktion från regeringen förelåg inte enligt tingsrätten. När det gällde frågan om nöd förelegat ansåg tingsrätten att det i slutet av sommaren 1986 fanns fog för en sådan uppfattning. I dessa fall hade emellertid beslut om åtgärderna fattats i början av augusti, verkstälts från den 2 september respektive den 25 oktober och därefter pågått ungefär tre och en halv månad respektive fram till slutet av maj 1987. Så utdragna åtgärder kunde, enligt tingsrätten, inte anses försvarliga ens om nya hot hade framkommit. Tingsrätten fann Hans Holmér skyldig till brott i dessa två punkter.

Även Sven-Åke Hjälmsroth och Holger Romander bestred ansvar. De gjorde gällande att avlyssningen varit försvarlig med hänsyn till rådande nödsituation. Sven-Åke Hjälmsroth invände också att han vidtagit den åtgärd som ankommit på honom när han fick kännedom om avlyssningen, genom att anmäla saken till Holger Romander. Holger Romander invände att buggningen beordrats av spaningsledningen och utförts av personal underställd länspolismästaren i Stockholm, vilken således hade att bedöma åtgärdens tillåtlighet. Vidare uppgav han att han kort efter det att han fått kännedom om avlyssningen fick uppfattningen att denna hade upphört. Tingsrätten ogillade åtalen mot både Hjälmsroth och Romander. Sven-Åke Hjälmsroth hade, enligt tingsrätten, gjort på vad honom ankom genom att rapportera saken till Holger Romander. Att Holger Romander inte förde saken vidare kunde med hänsyn till omständigheterna, enligt tingsrätten, inte läggas honom till last.

Vad därefter gällde avlyssningen på *Norra Stationsgatan* bestred Per-Göran Näss ansvar. Han förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann inte visat att Per-Göran Näss var ansvarig för avlyssningen och ogillade åtalet.

Vad slutligen gällde avlyssningen på *Malmskillnadsgatan* ville Per-Göran Näss inte ange någon inställning till åtalet. Tingsrätten fann att det fanns rimligt tvivel om Per-Göran Näss skuld och ogillade åtalet.

Sammanfattningsvis dömdes Per-Göran Näss för olovlig avlyssning i ett fall (p. 2 – efter begravningen) till 70 dagsböter. Hans Holmér dömdes för olovlig avlyssning i två fall (p. 5-6) till 90 dagsböter. Christer Ekberg dömdes för olovlig avlyssning vid två tillfällen (p. 3 – efter begravningen) till 70 dagsböter. I övrigt ogillades åtalen.

Rättegången vid Svea hovrätt

Åklagaren, de flesta av målsägandena, Per-Göran Näss, Hans Holmér och Christer Ekberg överklagade till hovrätten.

Hovrätten höll huvudförhandling i målet under tiden den 21 oktober 1991 – 10 februari 1992. Samtliga tilltalade hördes på nytt, varvid även Per-Göran Näss och Hans Holmér valde att yttra sig, till skillnad mot vad som var fallet vid tingsrätten. En ganska stor del av den skriftliga bevisningen var ny i hovrätten.

Under rubriken ”Befälsförhållandena” konstaterade hovrätten att något formellt riktigt beslut om polisförstärkning inte fattats av Holger Romander eftersom Hans Holmér varken skriftligen eller muntligen hos Rikspolisstyrelsen begärt att få polisförstärkning. Hovrätten fann å andra sidan det utrett att säkerhetspolisens personal följt de beslut som Hans Holmér meddelat i och för mordutredningen. Mot den bakgrunden och då det enligt hovrättens mening måste förhålla sig så att ett meddelat beslut skall åtlydas även om det brustit i någon förutsättning för beslutet fann hovrätten att säkerhetspolisens personal fick anses ha stått under Hans Holmér's befäl och lydnad i den mån personalen under tiden den 6 mars 1986 – 5 februari 1987 hade medverkat i mordutredningen.

Under rubriken ”Sanktionsfrågan” redovisade hovrätten den bedömningen att vad Per-Göran Näss hade anfört om regeringens inställning inte kunde befria honom från ansvar för elektronisk avlyssning i samband med spaningarna efter Olof Palmes mördare.

Under rubriken ”Avlyssningar; var och när och beslut härom” behandlades de olika gärningarna.

Vad först gällde avlyssningen i *bokkaféet* (p. 1) delade hovrätten tingsrättens bedömning att åtalet inte var styrkt.

Beträffande avlyssningen på *Vargvägen* (p. 2) fann hovrätten det vara ställt utom rimligt tvivel att Per-Göran Näss låtit installera buggningsutrustningen och låtit anordna buggningen. (Den andra avlyssningen på *Vargvägen*, där Per-Göran Näss frikändes av tingsrätten, överklagades inte av åklagaren.) Frågan om nöd togs upp efter de olika gärningarna under en särskild rubrik, se nedan.

När det gällde avlyssningarna på *Fridhemsgatan* och *Wergelandsgatan* (p. 3) var det enligt hovrättens mening ställt utom rimligt tvivel att Christer Ekberg olovligen låtit installera buggningsutrustningarna och olovligen låtit anordna avlyssningarna på båda platserna. Hovrätten fann vidare – till skillnad från tingsrätten – att Christer Ekberg gjort sig skyldig till hemfridsbrott avseende lägenheten på *Wergelandsgatan*. Däremot fann hovrätten det inte tillräckligt utrett att Per-Göran Näss medverkat i dessa buggningar och åtalet mot honom i denna del ogillades, liksom det hade gjort vid tingsrätten.

Beträffande avlyssningen på *Malmvägen* (p. 5) fann hovrätten det klarlagt att Hans Holmér ensam beslutat om denna. Vidare fann hovrätten det utrett att Sture Höglund avdelat personal för att utföra

installationen. Denna åtgärd utgjorde enligt hovrätten inte något brott eftersom Sture Höglund måste ha kunnat lita på Hans Holmér och Per-Göran Näss bedömning att det förelåg en nödsituation. Därtill kom, enligt hovrätten, att Per-Göran Näss berättat att Hans Holmér fått sanktion för avlyssningen. Sture Höglund friades således även av hovrätten. Beträffande Per-Göran Näss fann hovrätten utrett att Hans Holmér av Per-Göran Näss begärt att denne skulle låta olovligen installera en ledningsburen mikrofon och därefter anordna hemlig avlyssning av samtal, vilket också skedde. Hovrätten dömde – till skillnad från tingsrätten – Per-Göran Näss för olovlig avlyssning efter att ha ogillat hans invändning om att ha handlat i nöd (se nedan).

Beträffande avlyssningen på *Fridhemsgatan* (p. 6) fann hovrätten även i detta fall visat att Hans Holmér ensam beslutat om buggningen och att han därvid förmått Per-Göran Näss att låta verkställa installationen av avlyssningsutrustningen. Per-Göran Näss invände under denna punkt att han borde vara fri från ansvar på grund av bestämmelsen i 24 kap. 6 § brottsbalken om verkan av förmans befallning. För ansvarsfrihet enligt denna bestämmelse krävs att den beordrade med hänsyn till lydadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att lyda ordern. Hovrätten ansåg att Per-Göran Näss redan av den anledningen att han under aktuell tid innehaft en hög och självständig befattning vid säkerhetspolisen inte kunde gå fri från ansvar på grund av denna bestämmelse. Hovrätten tillade att det inte heller rört sig om en sådan brådskande ordersituation där den beordrade omedelbart haft att ta ställning till huruvida ordern skulle åtgärdas. Vad sedan gällde åtalet mot Sven-Åke Hjälmsroth och Holger Romander uttalade hovrätten att annat inte visats än att såväl Sven-Åke Hjälmsroth som Holger Romander uppfattat att buggningen på *Fridhemsgatan* beslutats av Hans Holmér inom ramen för mordutredningen och att de därför haft skäl för att utgå från att den personal som deltagit i buggningen i detta sammanhang inte var underställd någon av dem. Hovrätten tillade att Sven-Åke Hjälmsroth hade gjort vad som på honom ankom genom att rapportera saken till Holger Romander. Hovrätten fann således – liksom tingsrätten – att åtalen mot Sven-Åke Hjälmsroth och Holger Romander skulle lämnas utan bifall.

Beträffande avlyssningen på *Norra Stationsgatan* (p. 7) fann hovrätten att det var ställt utom rimligt tvivel att den som låtit installera buggningsutrustningen var Per-Göran Näss samt att det även var denne som olovligen låtit anordna den hemliga avlyssningen.

Vad slutligen gällde avlyssningen på *Malmskillnadsgatan* (p. 8) kom hovrätten till samma slut som tingsrätten gjort, nämligen att det

fanns ett visst utrymme för tvivel om Per-Göran Näss ansvar. Åtalet i denna del lämnades därför utan bifall.

Efter att ha gått igenom de skilda gärningarna behandlade hovrätten slutligen under rubriken "Nöd m.m." den generella invändning som hade gjorts om att det förelåg en nödsituation. Hovrätten uttalade därvid bl.a. följande:

Som tidigare har nämnts kan det komma i fråga att tillämpa bestämmelserna i 24 kap 4 § brottsbalken också på gärningar som har begåtts av polismän i samband med tjänsteutövning. Det är sålunda inte helt uteslutet för en polisman att i en situation, som är akut och då fara för liv eller hälsa verkligen föreligger, överskrida gränserna för vad som annars är tillåtet. Däremot torde nödbestämmelsen inte vara tillämplig på polisens handlande när det över huvud taget inte är fråga om någon överhängande fara (---) När det som i detta mål är fråga om att vidta åtgärder som inskränker medborgerliga fri- och rättigheter kan enligt hovrättens mening ett handlande med stöd av 24 kap 4 § brottsbalken endast godtas i mycket sällsynta undantagsfall.

Och vidare:

Emellertid hade det inte kommit fram någon särskild omständighet som speciellt knöt PKK till mordet på Olof Palme. Det gjorde det inte heller därefter under den tid som avlyssningarna under våren 1986 pågick. Över huvud taget fanns det under våren, såvitt hovrätten har funnit av utredningen, ingen konkret hotbild som kunde hänföras till PKK.

Mot bakgrund av de omständigheter som kommit fram finner hovrätten att någon nödsituation i förhållande till PKK inte har förelegat under den tidsperiod som dessa åtalpunkter avser.

Hovrätten fann att avlyssningarna i p. 2 – 3 närmast fick anses som spaningsåtgärder utan samband med något konkret allvarligt hot mot någon viss person eller närmare angiven grupp av personer. Gärningarna kunde, enligt hovrätten, därmed inte anses försvarliga.

Beträffande tiden efter våren 1986 och fram till den 4 augusti samma år, uttalade hovrätten att det inte framkommit något som inneburit någon konkretisering av hotbilden, såsom den tidigare var känd. Någon fara som kunde bedömas ligga omedelbart nära i tiden och som riktade sig mot någon viss person – vilket skulle ha kunnat utgöra grund för att anse att nödsituation förelåg – fanns enligt hovrätten inte heller för tiden därefter. Även de avlyssningar som ägt rum från september 1986 fick därför ses som spaningsåtgärder, syftande till att hålla polisen underrättad om vad som vid olika samtal sades i lägenheterna. Hovrätten ansåg inte heller dessa gärningar försvarliga.

Sammanfattningsvis dömde hovrätten Per-Göran Näss för olovlig avlyssning i fyra fall till villkorlig dom och 60 dagsböter, Hans Holmér för olovlig avlyssning i två fall till 150 dagsböter och Christer Ekberg för olovlig avlyssning vid två tillfällen samt även för hemfridsbrott i samband med avlyssningen på Wergelandsgatan till 120 dagsböter.

Hovrättens dom meddelades den 27 mars 1992.

5.15.4 Särskild genomgång på uppdrag av förundersökningsledningen

Den 1 maj 1992 fick kammaråklagaren Per-Erik Larsson och Palme-gruppen i uppdrag av förundersökningsledaren att göra en förnyad genomgång och en sammanställning av tillgängligt material med anknytning till det s.k. PKK-avsnittet i utredningen. Sammanställningen skulle ha som syfte att göra materialet i denna del mer koncentrerat och överblickbart för att underlätta en slutlig bedömning av avsnittet.

Uppdraget kom att utföras av kriminalinspektörerna Ola B och Bengt F under Per-Erik Larssons ledning. Det redovisades hösten 1993. Förutom en sammanställning av det i denna del befintliga materialet föreslog Per-Erik Larsson att vissa utredningsåtgärder skulle kompletteras. Följande bedömning gjordes av det genomgångna materialet:

Vid övervägande av vad som hittills framkommit under sammanställningsarbetet har inga sådana omständigheter framkommit som med tillräcklig grad av styrka kan anses binda någon person med anknytning till organisationen PKK som skäligen misstänkt för mordet på Olof Palme.

Efter Per-Erik Larssons genomgång har vissa kompletterande utredningsåtgärder vidtagits.

Det har inte fattats något formellt beslut i PKK-delen i anledning av Per-Erik Larssons genomgång. Solveig Riberdahl har emellertid inför kommissionen uppgett att hon inte kan se att man kan komma längre i denna del. Hon har i stället framfört uppfattningen att man egentligen lagt ned alltför mycket arbete på PKK-spåret och att det har tagit alltför stor del i utredningen.

5.15.5 RRV-experternas genomgång

RRV-experterna har för kommissionens räkning gjort en grundlig genomgång av "PKK-spåret" varvid även synpunkter inhämtats från personer som funnit detta spår vara av intresse, bl.a. från Hans Holmér.

Resultatet av genomgången har utförligt redovisats för kommissionen. RRV-experterna gjorde bl.a. följande allmänna bedömningar.

PKK-spåret bygger, enligt vår bedömning, på ett stort antal mer eller mindre starka indicier (flera hundra som tillsammans bildar ett mönster enligt Hans Holmér). Några mer otvetydiga bevis som talar för PKK-spåret har vi inte tagit del av. Ej heller har någon av oss intervjuad uppgivit, eller annat tillgängligt material indikerat, att några sådana bevis skulle föreligga.

Det indiciematerial som finns är omfattande, svårtolkat och ofta tvetydigt. PKK-arna använder ett bildspråk, sannolikt för att försvåra eventuell tolkning av utomstående. Kurdiskan som språk betraktat anses dessutom relativt outvecklat vilket i sig kan ge upphov till olika tolkningar.

Vidare är de flesta indicierna, som de för oss presenterats av Hans Holmér, av typen att vissa nyckelpersoner inom PKK träffats i Sverige under 1985-86 eller kommit in i landet före mordet eller lämnat det efter mordet. De har också sammanträffat eller kommunicerat med andra kurder som ansetts vara östagenter. Många av dessa indicier drar onekligen till sig intresse.

Bl.a. följande resonemang kunde anföras till stöd för PKK-scenariot:

Att attentatet kom att ske den 28 februari av en ren slump, som under lång tid har varit och fortfarande är Palmeutredningens huvudalternativ, torde vara det mest uppseendeväckande i hela attentatet enligt vår uppfattning. Det skiljer sig därmed från alla av oss kända politiska attentat. PKK-scenariot däremot säger att de planerat och följt Olof Palme under en längre tid. Beslutet om skuggning m.m. togs närmare 6 månader före attentatet.

Det skulle förklara det besvärliga faktum att vare sig den omfattande genomgång, som tagit närmare 8 år, av registrerade innehavare i Stockholms län av .357 revolverar, eller den uppföljning av – före mars 1986 – stulna och förkomna .357 revolverar i Sverige, eller den omfattande rundvandring till närmare 450 olika tänkbara köpare och förmedlare av ammunition av aktuell typ, har gett resultat som till dags dato i alla fall inte bidragit till mordets lösning. I PKK-scenariot kan man inte bortse från att såväl vapen som ammunition kan ha förts in i landet speciellt för detta uppdrag. Vi bör då erinra oss att den ´svenska´ andelen av såväl vapen (S&W .357 Magnum) som ammunition (batchen från november 1979) som använts sannolikt är mindre än en procent av det totala antalet i världen av respektive slag.

Scenariot knyter vidare, på ett rätt intressant sätt, ihop olika indicier och ett antal vittnesmål vilket ger ett naturligt flöde i händelseförloppet. Det ger tankeväckande infallsvinklar även vid tolkningen av andra spår i denna kvadrant.

Det fanns dock mycket som talade emot detta scenario, bl.a. följande:

Det är en stor risk som PKK tar om de försöker mörda Olof Palme på detta sätt. Det skulle skada organisationen och dess syften allvarligt om de blev avslöjade. Såväl risk som skadeeffekt måste rimligen PKK:s ledning ha insett och tagit med i sina överväganden. (---)

Motivbilden är vag och dåligt belagd. Frågan är också om inte PKK rimligen måste ha förstått och accepterat den svenska regeringens motiv för "terroriststämpeln" och "kommunarresten". (---)

Tidigare PKK-attentat utanför deras hemområde (Turkiet, Irak, Iran, Syrien och Armenien) har vänt sig mot egna avhoppare eller personer som uppfattats ha svikit PKK. De har då använt knivar eller pistoler, normalt finkalibriga, och skotten placerats i bakhuvudet. Mordet på Olof Palme skulle i så fall ha varit mönsteravvikande. Vad som däremot skulle vara analogt med tidigare mönster vid mordet i Uppsala och Stockholm (Medborgarhuset) är, enligt Hans Holmér's scenario, att en speciell gärningsman (skytt) kommer in i landet för att genomföra mordet och att denne får sitt offer utpekad för sig.

De delar i Hans Holmér's scenario som skulle tala för en inblandning från östblocket borde rimligen ha blivit kända efter östs sammanbrott om de var korrekta. Informationen av denna dignitet skulle om inte annat ha bjudits ut till högstbjudande.

Telefonkontroll- och buggningsmaterialen är vaga. Vissa av de viktigaste avsnitten som vi följt upp från Holmér's scenario via Per-Erik Larssons PM, Analysgruppens rapport ned mot tolkarnas utskrifter leder till frågetecken för såväl urval som tolkning av citaten. (---)

I det scenario som Hans Holmér presenterar är det många personer inblandade. Det måste i så fall öka risken för att det börjar läcka i alla fall någon information efter en tid. Att ingen information, utöver den rätt vaga buggnings- och telekontrollinformationen, skulle ha sipprat ut under 10 år om PKK vore inblandad är förvånande. Även med hänsyn tagen till den risk det innebär att prata bredvid munnen i denna krets och i ett fall som detta.

Bevisläget i övrigt är mycket svagt även om det finns något enstaka indicium som skulle kunna tyda på att PKK vore ansvarigt.

Slutligen gäller att vi i vårt arbete med materialet kunnat konstatera att det scenario som Hans Holmér presenterat för oss visar stor överensstämmelse med innehållet i en SÄK-PM från februari 1988. Den är på ett par hundra sidor. Den utgår just från en arbetshypotes att PKK skulle ha kunnat vara ansvarigt för mordet på Olof Palme. Mot denna hypotes prövas sedan de indikationer som då förelåg. Det får därmed i sina huvuddrag anses ha prövats av Per-Erik Larsson och även av Palmeutredningen.

RRV-experterna analyserade alltså avlyssningsmaterialet. De pekade på flera felkällor i detta. Deras slutsats var att avlyssningsutskriften måste tas med en stor nypa salt, eftersom syftningar och samband ofta är oklara (jfr om språksvårigheterna ovan). Vi har vidare fäst oss vid att RRV-experterna vid sin undersökning av den i PKK-spåret återkommande uppgiften om ett möte i Damaskus, där mordet skulle ha planerats eller beslutats, kommit fram till att själva utgångspunkten för denna uppgift, att det skulle ha förekommit ett möte i Damaskus, är dåligt belagd. Det synes inte finnas någon egentlig källa för denna uppgift (vi bortser då från ”källa Peter”).

5.16 Sammanfattande anmärkningar

5.16.1 Allmänt om bedömningen av utredningsåtgärder i enskilda uppslag⁴³

Beträffande enskilda utredningsuppslag har vi inriktat vårt arbete på redovisning och på bedömning av huruvida uppslagen utifrån de fakta, som framkommer i materialet och som i övrigt är kända för oss, kan betraktas som tillräckligt utredda. Vår bedömning utgår från det perspektiv vi i vår roll haft att anlägga (se kapitel 1). När vi anmärkt att det enligt vår bedömning finns mer att göra i ett uppslag är då vi ansett det tydligt att så är fallet. I övrigt har vi valt att inte genomgående redovisa bedömningar för varje enskilt uppslag utan att i stället inrikta oss på eventuellt återkommande brister eller förhållanden som på annat sätt kan vara värda att lyfta fram.

Några utredningsavsnitt bör emellertid på grund av sin omfattning, det intresse de väckt eller annars på grund av sin betydelse för utredningen bedömas särskilt. Det gäller avsnitten angående Viktor G och PKK.

5.16.2 Viktor G

Viktor G-avsnittet är mycket grundligt utrett. Förundersökningsledningens bedömning är att Viktor G inte haft med mordet att göra. Den bedömningen framstår efter ett studium av utredningsdokumentationen som välgrundad. Uppslaget ter sig snarare överutrett. Allmänt

⁴³ Enskilda uppslag redovisas som framgått även i kapitel 4 och ytterligare enskilda uppslag behandlas i kapitel 6 och 7. De bedömningar som gäller dessa finns i respektive kapitel.

sett ser vi det inte som vår uppgift att kritisera berörda myndigheter för att de eventuellt gjort för mycket i sin strävan att nå ett utredningsresultat. Däremot kan det i vissa sammanhang finnas skäl att fråga sig om utredningsåtgärderna gått för långt, i den betydelsen att något skyddsvärt intresse äventyrats av vidtagna åtgärder. Utredningen avseende Viktor G är ett av de uppslag som reser frågor av det slaget.

Den *första delen av utredningen* – dvs. utredningen fram till den 16 maj 1986 – har tidigare varit föremål för viss granskning av JK och den har behandlats av tidigare kommissioner (se kapitel 1). Den första delen av utredningen och de kontroverser den orsakade har emellertid betydelse för hur den andra delen av utredningen skall bedömas. Det finns dessutom omständigheter från denna tid som vid en granskning i dag framstår i tydligare dager. Det finns därför skäl för oss att anlägga vissa synpunkter även på den delen av utredningen, trots att den alltså redan varit föremål för viss granskning.

En av de saker som uppmärksammades vid den tidigare granskningen är hur den inledande utredningen angående Viktor G hantearades. Den person som fungerade som förhørsledare vid de omfattande och viktiga förhören med Viktor G utsattes sedermera för allvarlig kritik av såväl åklagarna (K.G. Svensson och Claes Zeime) som JK. I en utfrågning inför Juristkommissionen den 10 november 1986 yttrade den dåvarande förundersökningsledaren Claes Zeime enligt Juristkommissionens referat följande (utredningsmannen benämns i citaten utredningsman V):

Till förhørsledare hade utsetts en utredningsman V. Detta ansåg Zeime vara mycket anmärkningsvärt, eftersom utredningsman V har ett välkänt dåligt renommé som förhørsledare. Han är dessutom föremål för en undersökning för att ha fört in osanna uppgifter i ett förundersökningsprotokoll rörande ett annat mord. (---) Utredningsman V är numera avkopplad från utredningen rörande mordet på Olof Palme, men kallar trots detta personer till förhör angående 33-åringen (Viktor G, vår anm.). "Ingen kan få stopp på honom".

Förhören med 33-åringen "gick snett". En viktig orsak härtill var den dåliga förhørsledaren. 33-åringen fick aldrig lämna några riktiga uppgifter. Enligt Zeime borde ett riktigt slutförhör ha kommit till stånd.

I vårt arbete har en del ytterligare framkommit. I en promemoria från 1995 av internutredningsgruppen vid polismyndigheten i det distrikt där utredningsman V tidigare arbetade beskrivs dennes tjänstgöring.⁴⁴

⁴⁴ Promemorian har upprättats efter förfrågningar från den tidigare Palme-kommissionen.

Bl.a. uppges att han under 1983 förekom i en uppmärksam affär vid narkotikaroteln. Utredningsmannen hade lånat pengar av huvudmannen i ett stort narkotikamål såväl under som efter målets avgörande. Vid denna tid pågick också ett ärende mot honom för att han tagit emot pengar för vidare befordran till annan men inte gjort detta. Efter dessa affärer sjukskrev han sig. Han kom sedan inte tillbaka. Nämnas bör också att utredningsmannen, enligt internutredningsgruppen, tidigare hade dömts för misshandel och urkundsförfalskning i samband med tjänsten.

Vi har ställt oss frågan varför en person som misskött sina uppdrag på detta sätt över huvud taget kunnat få fortsatta uppdrag inom kriminalpolisen. Framför allt undrar vi hur det kom sig att en person med denna bakgrund kom att betros med en så viktig uppgift som förhören med den förste huvudmisstänkte för mordet på Olof Palme.

Utredningsmannen tjänstgjorde vid tiden för mordet på Stockholmspolisens våldshotel. Polisintendenten Stig Lennart Pettersson, chef för spaningssektionen, beskrev i utfrågning inför Juristkommissionen den 28 november 1986 utredningsmannens roll i mordutredningen på följande sätt:

Utredningsman V tillsammans med andra polismän från den grupp på våldshoteln, där de egentligen var placerade, arbetade fortsättningsvis vidare med uppgifter rörande 33-åringen. Den utredning som då togs fram ledde till att chefsåklagaren K.G. Svensson, efter föredragning av utredningsman V, beslutade att 33-åringen på nytt skulle hämtas till förhör. Detta skedde den 12 mars 1986. Samma dag förklarades 33-åringen anhallen. Förhören med den misstänkte leddes av utredningsman V. Vid den tidpunkten var utredningsman V helt okänd för Pettersson. Enligt Linder var det dock en bra polisman och Pettersson fann därför inte anledning att göra någon ändring beträffande frågan om vem som skulle sköta förhören med den misstänkte.

Den person som omnämns är poliskommissarie Nils Linder, vid tiden för mordet chef för våldshoteln. Linder ingick liksom Pettersson i Hans Holmérs s.k. ledningsgrupp. Upplysningarna innebär att det fanns kunskap om utredningsmannens person inom polisedningen och att hans kvalifikationer där hade bedömts vara tillfyllest för de uppgifter han anförtroddes.

I en av Juristkommissionens promemorior, daterad den 16 december 1986, finns följande uppgifter:

Kommissarie Helge Eriksson, rikskrim, har vid samtal denna dag lämnat bl.a. följande upplysningar.

Han hade under sin tid som chef för narkotikaroteln ett mycket gott samarbete med polisen i Helsingborgs pd. Genom de kontakter som han då knöt fick han vissa upplysningar rörande utredningsman V dvs man varnade helt enkelt för den mannen. Detta skedde i anslutning till att utredningsman V sökte anställning vid polisen i Stockholm. E (Eriksson, vår anm.) tog därvid kontakt med Wranghult och polisintendenten Torsten Jönsson och informerade dessa om vad som upplysts beträffande utredningsman V. I och med att utredningsman V senare fick anställning i Stockholm var det tal om att placera honom på narkotikaroteln. E vägrade emellertid att ta emot honom. Utredningsman V placerades då på våldshoteln. E informerade därvid Linder om vad som hade upplysts om utredningsman V. Denna information från E:s sida lämnades således lång tid innan mordet på Olof Palme.

Dessa uppgifter bekräftar att de omständigheter som gjorde den aktuella utredningsmannen olämplig var kända inom utredningsorganisationen. Hur det kommer sig att han likväl anförtroddes uppgiften att hålla förhör i Viktor G-delen har vi inte kunnat utröna. Utredningen utsatte sig i alla händelser härmed för risken att dess arbete skulle kunna misstänkliggöras. Den öppnade sig i praktiken för beskyllningar om att utredningen "riggades", eftersom det var handlingar av sådant slag som den aktuella utredningsmannen sedan tidigare gjort sig omtalad för. Utvecklingen kom sedan att visa att hans agerande som förhørsledare för Viktor G allvarligt kunde ifrågasättas. De utredningsåtgärder han ansvarade för kritiserades sedermera av förundersökningsledaren K.G. Svensson, som inför Juristkommissionen förklarade att han försökte få vederbörande utbytt, eftersom han inte "för det minsta" kunde lita på dennes objektivitet.⁴⁵ Av vad K.G. Svensson sammantaget anfört i denna sak framgår att han ansåg sig ha blivit vilseledd av polisen beträffande misstankarna mot Viktor G.

I Juristkommissionens betänkande beskrivs att K.G. Svensson vid ett sammanträffande med Hans Holmér och Hans Wranghult utanför polishuset den 1 april 1986 försökte förmå polisledningen att skilja utredningsmannen från ärendet. Detta vann dock inte gehör, utan denne fick fortsätta att arbeta med utredningen avseende Viktor G.⁴⁶

I den mån polisledningen inte redan tidigare övervägt utredningsmannens lämplighet, hade det funnits anledning att göra det efter det som utspann sig i anslutning till dennes insatser i utredningen och i synnerhet sedan saken påpekats av förundersökningsledaren. Medan det framstår som anmärkningsvärt att utredningsman V överhuvudtaget

⁴⁵ Juristkommissionens utfrågning med K.G. Svensson den 7 januari 1987.

⁴⁶ SOU 1987:72 s. 57

fick utredningsuppgifter i ärendet, ter det sig än märkligare att han fick vara kvar efter det att han i ärendet dokumenterat sin olämplighet.

Den enda förklaring vi kan se till att utredningsmannen anlätades i ärendet är att de allmänna krav som ställdes på professionalism inom kriminalpolisen inte var högre än att han, trots sina brister, kunde anlitas lika väl som någon annan utredare, dvs. att de kompetenskrav som ställdes på en utredningsman inom Stockholmspolisen inte var högre än så och att de fel han tidigare i sin karriär begått mer sågs som utslag av "överambition" än som oförenligt med den polisiära uppgiften. Det kan naturligtvis finnas andra förklaringar, men det bör påpekas att vi inte sett några tecken på att man från polisens sida särskilt valde ut denne utredningsman för att nå ett visst utredningsresultat.

Förklaringen till att utredningsmannen inte skildes från ärendet sedan han visat vad han gick för kan mycket väl vara att kravet härpå från polisens sida kom från fel håll, dvs. från förundersökningsledningen/åklagaren. Det finns som framgått av de tidigare kommissionernas granskning och vår redogörelse i kapitel 1 många exempel på att polisledningen demonstrativt ignorerade önskemål från åklagarhåll. I detta fall gjorde polisledningen alltså detta trots att man själv måste ha gjort samma bedömning som åklagaren avseende utredningsmannens insatser, som ju var uppenbart oförenliga med professionellt polisarbete.

Som vi tolkar skeendet bidrog denne utredningsmans bristande professionalism till att, som det skulle visa sig, ogrundade misstankar kom att riktas mot Viktor G. Det fanns visserligen skäl att noga utreda uppgifterna angående Viktor G, men det var de tvivelaktiga åtgärderna från utredningsmannens sida som låg till grund för anhållandet av Viktor G och den häktningsframställning som ingavs. Styrkan i de misstankar detta föranledde var något som Viktor G sedan kom att få lida av och leva med. Enligt det pressmeddelande K.G. Svensson lät publicera när han lade ned förundersökningen mot Viktor G ansåg han således att denne hade utsatts för "en rättskränkning av allvarlig beskaffenhet". Vi delar den bedömningen. Vi anser det därvid anmärkningsvärt att det aldrig skett någon utvärdering inom polisen av vad det var som gick fel i denna hantering.

Den *andra delen av utredningen mot Viktor G* – efter den 16 maj 1986 – är inte lika väl känd. Uppgifterna kring Viktor G och vad denne gjorde mordkvällen etc. var inför denna andra utredningsomgång redan utredda. Förundersökningen mot honom hade lagts ned; åklagarens bedömning innebar i praktiken att Viktor G hade alibi, om än icke ett vattentätt sådant. Mot den bakgrunden finns det anledning till eftertänk-

samhet inför den fortsatta utredningen, som Viktor G själv och hans omgivning måste ha upplevt som mycket pressande.

Det gäller inte minst den telefonavlyssning som Viktor G var underkastad sommaren och hösten 1987 (det framgår av dokumentationen från avlyssningen att Viktor G misstänkte att han var avlyssnad). Tingsrätten har i och för sig bedömt och godkänt åtgärderna, men det måste likväl sättas i fråga om inte åtminstone avlyssningen under höstperioden – mitten av augusti-mitten av november – pågick längre än det fanns grund för. Telefonkontrollen omfattade i detta fall som mest tolv abonnemang, allt från Viktor G:s föräldrar, mormor och syster till vänner och andra kontakter, t.o.m. en telefon på en bensinmack. Bedömningen av telefonavlyssningen i denna del bör ske med beaktande av den diskussion de tidigare kommissionerna förde angående hur telefonavlyssning bör användas (se kapitel 1, *Tvångsmedelsanvändning*).

De omständigheter som föranledde att utredningen återupptogs skall bedömas i ljuset av att förundersökningen en gång hade nedlagts och på vilka grunder det beslutet hade fattats. Ett av skälen till nedläggningen var att det, efter motstånd från polisens sida, hade klarlagts att Viktor G:s egna uppgifter om att han uppehållit sig på ett kafé till efter klockan 23 kunde bekräftas av vittnen. Detta talade allmänt sett mot Viktor G som gärningsman. (Han hade inte kunnat hinna till Grand för att där invänta Olof Palme. Att han ena stunden skulle sitta på kafé och tala med okända personer för att nästa stund vid ett slumpmässigt möte med statsministern mörda denne förefaller osannolikt.) Av K.G. Svenssons nedläggningsbeslut får anses framgå att han tolkade bevisningen så att Viktor G:s uppgifter inte skulle kunna vederläggas i domstol.

De uppgifter som våren 1987 föranledde att utredningen intensifierades med bl.a. telefonavlyssning tycks lösliga jämförda med de skäl som hade anförts för undersökningens nedläggande ett år tidigare. Det fanns t.ex. ingenting som knöt Viktor G till brottsplatsen, utan det rörde sig om uppgifter om att han skulle ha haft ett vapen och tecken på att han hade kontakter i kriminella kretsar. Av större intresse var uppgifterna från vittnet Eduardo D, som uppgav sig ha stött samman med Viktor G på mordkällan i mordkvarteren. Eduardo D kunde dock sedermera avföras som en person utan trovärdighet. För kommissionen har uppgivits att Eduardo D redan tidigare var känd inom Stockholmspolisen, sedan han lämnat "intressanta" men som det skulle visa sig helt otillförlitliga uppgifter i en tidigare uppmärksam utredning.⁴⁷ Att

⁴⁷ Det gällde det s.k. Cats Falk-ärendet. Uppgiften lämnad vid kommissionens genomgång med spaningsledningen den 23 februari 1999.

PU ändå inledningsvis förlitade sig på uppgifterna från Eduardo D kan tolkas så att man inte förhöll sig normalt skeptisk till de uppseendeväckande och med kända fakta inte alldeles lätt förenliga uppgifter som denne lämnade.

Den andra delen av utredningen mot Viktor G kan som påpekats inte ses isolerad från den första och de kontroverser som där förekom. Nedläggningen av förundersökningen mot Viktor G avslutades med förundersökningsledarens anklagelse mot polisen för att den utsatt den misstänkte för en allvarlig rättskränkning. Polisen var redan tidigare obenägen att lyssna på åklagarens synpunkter i ärendet och ansåg att åklagaren hade gjort fel när denne drog tillbaka häktningssyrkandet och ”släppte” Viktor G. Det låg därför i farans riktning att polisen och de utredningsmän som arbetat med ärendet känslomässigt skulle ha svårt att släppa taget om Viktor G; skulle det kunna visas att Viktor G trots allt hade med mordet att göra, vore det en upprättelse för polisen, efter den kritik den utsatts för.

Den kanske aldrig helt nedlagda och i alla händelser sedermera med kraft upptagna utredningen mot Viktor G torde böra ses i detta ljus. Det som framkom i den andra delen av utredningen var – i vart fall inte av dokumentationen och de uppgifter vi i övrigt inhämtat från PU att döma – inte av den digniteten att det motiverade så långtgående åtgärder som de som kom att vidtas. Det gäller särskilt den omfattande telefonavlyssningen. Det är vårt intryck att den andra delen av utredningen var en förlängning av den första. Den byggde vidare på de misstankar som skapats via de utredningsåtgärder, som enligt den dåvarande förundersökningsledaren hade lett till en allvarlig rättskränkning. Enligt vår mening hade det funnits anledning att ställa särskilda krav på fortsatta åtgärder mot en person som fått utstå det Viktor G utsatts för och som avförts inte bara på grund av att misstankarna inte kunnat styrkas utan på grund av att åtskilligt faktiskt talade för att han inte kunnat begå brottet. Nu kan det ifrågasättas om det inte blev tvärtom, dvs. att tröskeln sattes lägre just därför att han en gång varit misstänkt.

Det förtjänar avslutningsvis att påpekas, att samtidigt som den andra utredningsomgången mot Viktor G tog fart våren 1987 och drog stora resurser större delen av det året, lades uppslaget angående Christer P efter en ofullständig genomgång ad acta (den 24 april 1987, se kapitel 6). En likartad jämförelse kan göras beträffande det intressanta ingångstipset angående GC. Det inkom i augusti 1987 men utreddes i praktiken inte förrän flera år senare (se kapitel 7, *GMP-objekt m.m.*).

5.16.3 PKK

Det råder ingen tvekan om att misstanken att PKK skulle kunna ha haft med mordet att göra är grundligt utredd och att det nu inte är aktuellt med några ytterligare utredningsåtgärder.

Som framgått av redogörelsen för PKK-avsnittet aktualiserades tanken på att PKK kunde ha med mordet att göra omgående i utredningen. Redan de första veckorna hölls mot den bakgrunden ett stort antal förhör och det gjordes även en husrannsakan i en PKK-lokal, varvid personer medtogs till förhör. "PKK-spåret" fanns alltså med i utredningen från första början och det växte sedermera till att bli det s.k. huvudspåret.

Liksom beträffande andra "spår" med internationell anknytning måste utredningen mot PKK betraktas från såväl abstrakt motivsynpunkt som konkret gärningssynpunkt. I det första hänseendet riktas intresset mot motiv, möjlighet och medel medan det i det andra hänseendet riktas mot konkreta tecken i tid och rum på att i detta fall organisationen PKK kan ha haft med gärningen att skaffa.

Den mot PKK inriktade utredningen har utgått från att organisationen kan ha haft ett motiv att angripa den svenske statsministern. Det grundläggande ställningstagandet, som torde ha föranlett redan de inledande åtgärderna, är att PKK i Sverige hade varit utsatt för rättsliga åtgärder som av organisationen måste ha uppfattats som negativa och mycket besvärande, nämligen det faktum att organisationen "terroriststämplats" och att ett antal av dess företrädare i landet hade belagts med s.k. kommunarrest. PKK hade även kommit att betraktas som ansvarigt för två i Sverige begångna mord på avhoppade PKK-medlemmar. Vidare hade PKK:s ledare Öcalan sökt visum till Sverige men förvägrats detta. Dessa senare förhållanden följde dock normala rättsliga rutiner, medan terroriststämpeln och kommunarresten, som var av en mer extraordinär karaktär, av PKK kunde uppfattas som riktade mot just den organisationen. Utredningen kring dessa förhållanden, hur PKK agerat tidigare och i andra sammanhang, vilka möjligheter man haft att utföra ett attentat av detta slag etc. fördjupades successivt. Det finns skäl att anta att en betydande kunskap byggdes upp. Mot detta finns inget att invända; uppslaget som sådant förtjänade en utredning med denna inriktning. Därmed inte sagt att resursanvändningen så som den utvecklades var rimlig – det var den uppenbarligen inte – men ansatsen var riktig.

Resultatet av den motivrelaterade delen av utredningen tycks ha varit att misstankarna mot PKK successivt stärktes. Det kan ifrågasättas om de verkligen gjorde det. Det ter sig för oss som att PKK:s motiv för att begå ett attentat mot Olof Palme står att finna i de omständigheter

som redan från början var kända och föranledde de inledande åtgärderna. Det kan också ifrågasättas om PU i tillräcklig grad beaktade de motindikationer som finns. Även om det är lätt att se att organisationen PKK skulle kunna uppfatta sig som illa behandlad av den svenska staten, framstår ett attentat mot en respekterad ledare i en demokratisk och till den kurdiska saken jämförelsevis vänligt sinnad stat inte som logiskt. Det skulle, om dess bakgrund blivit känd, inte gynna PKK:s sak, såvitt framgån. Om avsikten varit att hemlighålla PKK:s roll i ett sådant attentat är det lika svårt att se logiken; behandlingen av PKK i Sverige var inte ett verk av Olof Palme personligen och det kan inte ha funnits något skäl för organisationens företrädare att tro att ett byte av statsminister skulle innebära att den svenska staten ändrade inställning till PKK. Dessutom finns den tidigt resta invändningen att PKK visserligen legat bakom flera mord, men dessa hade i huvudsak ägt rum inom den egna kretsen; attentat av det här slaget skulle ha inneburit något nytt för PKK. Överväganden av detta slag ändrar inte det förhållandet att PKK var intressant för mordutredningen, men de borde varit ägnade att ge misstankarna mot PKK andra proportioner än de kom att få. Det är också anmärkningsvärt att den misstänkta desinformation som förekom inte mottogs mer kritiskt (jfr avsnittet om ”källa Peter”).

Motivsidan är i alla händelser väl utredd i detta uppslag. En vanlig invändning från PU:s sida när tänkbara motiv för mordet på Olof Palme diskuteras – t.ex. i anslutning till uppslag som Sydafrika eller Bofors – är att det förvisso finns intressanta motiv att begrunda och analysera, men att detta inte tjänar så mycket till ”så länge man inte kan koppla det till händelserna på Sveavägen”. I många uppslag har PU uppenbarligen följt den tågordningen att ett uppslag inte är värt att ta i tu med på allvar förrän det kan kopplas till mordet i tid och rum. Beträffande PKK finns i det hänseendet följande att anteckna.

För det första finns informationen från telefonavlyssningen av PKK-medlemmar m.fl. där de s.k. bröllopssamtalen ingår, liksom de s.k. aggressionssamtalen. Dessa samtal utgör ett tecken i tiden på att PKK kan ha haft med mordet att göra. Bröllopssamtalen är som framgått svårtolkade och bl.a. det faktum att de förekommit även efter mordet talar för att de kan ha syftat på andra ting än statsministermordet. Aggressionssamtalen har inte bedömts komma från personer kapabla att genomföra ett statsministermord. I bägge hänseendena synes det dock ha funnits god anledning att ta informationen på allvar och beakta den inom mordutredningen. För det andra finns uppgifterna från tipsaren Seppo A. De gällde huvudsakligen vapen. De togs med rätta på allvar och utreddes, men kan numera betraktas som ointressanta för utredningen. Härutöver finns en hel del spekulationer som framförts i

olika sammanhang, men inget som betraktats som hållbart i de granskningar och analyser som gjorts. Någon koppling till mordplatsen har aldrig funnits. Beträffande uppgiften om ett möte i Damaskus, där mordet skulle ha beslutats, gäller som framgått att den inte synes kunna knytas till någon källa överhuvudtaget.

Det kan alltså konstateras att PKK-uppslaget i allt väsentligt är motivrelaterat, att en oerhört omfattande utredning i motivdelen inte annat än marginellt lett vidare i förhållande till vad som var känt redan då mordet begicks och att det inte gått att få fram någon "koppling till Sveavägen", men att det finns en indikation i tiden på att PKK kan ha planerat ett attentat (bröllopssamtalen).

Den dåvarande spaningsledningen hyste en hypotes, eller kanske övertygelse, om att PKK låg bakom mordet. Den hoppades att via ett omfattande "tillslag" (operation Alfa) kunna störa organisationen PKK på ett sådant sätt, att människor i och kring organisationen skulle träda fram och ge polisen de bevis de behövde för att styrka sin hypotes. Allt detta misslyckades. Till det som tidigare kommissioner anfört om detta förfarande vill vi lägga att det var rättsvidrigt. De tvångsmedel som ingår i ett "tillslag" kan i en rättsstat inte användas för att "röra om", "skrämma upp" och därigenom vinna kunskap, i synnerhet om det inte finns grundade misstankar om vad slags kunskap man skulle kunna få fram. I detta fall fanns inget annat än löst grundade förhoppningar, utan konkret innehåll. Av detta följer att de berörda personerna, i likhet med Viktor G och denne närstående personer, utsattes för en rättskränkning, som, med den förre förundersökningsledaren K.G. Svenssons ord, var av allvarlig beskaffenhet.

Av den utredning som numera föreligger framgår att de åtgärder som kulminerade med operation Alfa inte var en alltmer pressad mordutrednings sista desperata försök att komma till botten med "PKK-spåret", utan att de var resultatet av en redan sommaren 1986 utarbetad strategi, dvs. handlingssättet var väl överlagt. Det är ett tecken på att delar av denna mordutredning ganska tidigt förflyttade sig utanför rättsstatens ramar.

Ett annat sådant tecken, med ännu tidigare datering, är den olovliga avlyssning som påbörjades redan i anslutning till mordet. Som framgått av redogörelsen för det s.k. buggningsmålet fann domstolarna det styrkt att sådan avlyssning mot PKK-sympatisörer påbörjades redan den 10 mars 1986 (enligt åklagaren hade det förekommit även tidigare). Med tanke på att det skedde så pass omgående vill det synas som att säkerhetspolisen inte var främmande för metoden samt hade utrustning och beredskap för dess användande. I alla händelser illustrerar användningen av olovlig avlyssning inom mordutredningen den attityd till kravet på laglydnad som tidigt utvecklades inom utredningen. Värt att

anmärka är vidare att det tog ända till hösten 1988 innan detta uppdagades, att åtgärderna var sanktionerade på hög nivå inom polisen och att saken helt undgick de granskande kommissionerna.

Samma iakttagelser kan göras beträffande flera av inslagen i den s.k. Ebbe Carlsson-affären, som ju innefattade ett antal lagbrott med inblandning av tjänstemän vid polisen. Affären innefattade även institutionella och konstitutionella aspekter. De enskilda lagbrotten – att en privatperson fick del av hemligt material, att polismän engagerades för smuggling av avlyssningsutrustning m.m. – var naturligtvis allvarliga. Än allvarligare är dock att en informell utredning i statsmaktens hägn kunde utvecklas vid sidan av den rättsenliga och reguljära mordutredningen. Här var det inte bara fråga om att polismakten överskred sina befogenheter och bröt mot lagen, utan om att sätta hela det rättsliga kontrollsystemet ur spel.

5.16.4 Övriga avsnitt

”CIA”. Utredningsavsnittets rubrik rymmer uppslag som i någon mening kan kopplas till CIA, trots att någon utredning med avseende på organisationen CIA knappast kan sägas ha förekommit i PU. Det kan i och för sig ifrågasättas om det förelegat något skäl att försöka utreda om CIA haft med mordet att göra; det finns inga vederhäftiga indikationer i den riktningen i utredningsmaterialet.

I den mån det skulle ha funnits indikationer av det slaget, värda att ta på allvar, kan man fråga sig hur en utredning med den inriktningen hade kunnat gå till. Saken illustreras av den ovan citerade skrivelse som PU våren 1988 lät avsända till UD, med bl.a. förfrågan om det i början av 1986 fanns ”någon anledning för USA och dess underrättelseorgan CIA – utifrån en objektiv bedömning – att i personen och politikern Olof Palme se en sådan fara för de egna intressena, att ett undanröjande av honom låg nära till hands?” Oavsett hur ett uppslag med en sådan utgångspunkt skulle utredas, borde PU ha insett att den valda vägen inte var framkomlig. Skrivelsen synes ju också ha orsakat förvåning hos UD och den lämnades utan avseende.⁴⁸ Bortom denna skrivelse och dess öde, som i sitt historiska sammanhang kan te sig som en kuriositet, finns en svår fråga, som knappast fått sitt svar i denna mordutredning, nämligen hur ett statsmannamord med misstänkt internationell bakgrund över huvud taget skall kunna utredas. En sak torde stå klar, det

⁴⁸ Från UD:s sida har om denna skrivelse och de kontakter som föregick den sagts att polisen inte uppfattades som förtroendeingivande och att UD ”inte ville ta i detta”.

kan inte ske inom ramen för ”en vanlig mordutredning”. I den mån man anser sig ha uppslag värda att utreda som har reell anknytning till exempelvis CIA krävs en helt annan kraft- och kompetenssamling. Till att börja med krävs en basanalys av det slag som i stort sett genomgående saknas i PU-materialet (jfr nedan).

Bortsett från dessa aspekter och från att avsnittets namn på sätt och vis är missvisande – vilket gäller flera avsnitt – har PU i denna del gjort ett tillfredsställande arbete med de uppslag som de facto förts till avsnittet. Uppslagen är ordentligt utredda och utredningsåtgärderna har för det mesta skett i nära anslutning till inkomna tips. Att det i vissa sammanhang tagit lång tid att få fram uppgifter via det internationella polissamarbetet är inget som PU kan lastas för.

Uppslaget om ”*Ivan*” utreddes främst under våren och sommaren 1986 och det illustrerar tydligt den oordning och inkompetens som präglade mordutredningen under det första året. Exempel på detta är att *Ivan* förhördades av tre olika enheter – Stockholmspolisen, rikskriminalen och säkerhetspolisen. Flera av övriga förhörda personer har förhörts både av Stockholmspolisen och av säkerhetspolisen. Många av handlingarna i detta ärende har registrerats i PU först i samband med den genomgång av ärendet som skedde 1992, bl.a. den klargörande promemoria som upprättades av säkerhetspolisen så jämförelsevis tidigt som den 28 oktober 1986. – Genomgången 1992 framstår mot bakgrund av vad säkerhetspolisen sålunda redan hade utrett som onödig. PU höll då flera nya förhör med redan tidigare hörda personer. Eftersom ärendet alltså redan tidigare var mycket väl utrett kan nyttan av dessa nya förhör ifrågasättas. Vi anser att denna utredningsdel, inte minst med tanke på att uppgiftslämnaren kan misstänkas höra till kategorin ”informationssvindlare” (jfr nedan), är ett exempel på ett överutrett uppslag.

”*Iran/Irak*”. Utredningsarbetet har genomgående varit reaktivt. Vad som utretts är inkomna uppgifter, ”tips”. Avsnittets rubricering – ”*Iran/Irak*” – leder tanken till det 1986 rådande krigstillståndet, Olof Palmes medlarroll etc. Någon utredning huruvida mordet skulle kunna ha sin bakgrund i dessa förhållanden förekommer emellertid inte i uppslaget (jfr om basanalys nedan). I stället förefaller rubriken sammanfatta en geografisk, nationell eller etnisk sortering på i övrigt ganska oklara grunder.

Uppslagen har i de allra flesta fall utretts i nära anslutning till inkomna tips och är mycket väl utredda, i vissa fall närmast överutredda (jfr *Salah A* och *Ghazi Z*).

”*Mellanöstern inkl Israel*”. Avsnittet har i huvudsak samma karaktär som avsnittet ”*Iran/Irak*”. Utredningsarbetet har allt igenom varit

reaktivt. Under rubriken har på geografisk, nationell eller etnisk grund insorterats uppslag, som i övrigt inte har någon uppenbar gemensam nämnare. Den politiskt inriktade bakgrund och analys, som man utifrån avsnittets rubricering skulle kunna vänta sig, lyser i allt väsentligt med sin frånvaro (jfr om basanalys nedan).

Beträffande de enskilda uppslagen är följande värt att notera. Uppslaget om *Professor Robert H* talar för sig självt. Robert H måste rimligen betraktas som en "informationssvindlare" och har i denna egenskap fått uppta ett alltför stort utrymme. PU hade på ett ganska tidigt stadium kunnat avföra hans uppgifter. Istället har man fört långa samtal med honom och därmed belastat utredningen. I detta fall, liksom beträffande andra "informationssvindlare", efterlyser vi från polisens sida en mer professionell bedömning angående uppgiftslämnarens informationskapacitet, tillförlitlighet och trovärdighet. I uppslaget *Jocop M* har PU efter tio år hållit förhör med två personer. Förhören synes ha varit befogade men de borde rimligen ha hållits långt tidigare. Uppslaget *Anmälan till Radionämnden* har inte något att göra med mordet på Olof Palme, vilket också noterades när uppslaget i oktober 1987 kom in till PU. I mars 1994 – sju år efter mordet – har PU gjort en registerslagning på den programledare som i det anmälda programmet "Rakt på sak från Religionsredaktionen" rapporterat om Olof Palmes tal i Storkyrkan. Även om det i ett helhetsperspektiv är en detalj finner vi detta anmärkningsvärt. I uppslaget *Brev från polsk dam* redovisas innehållet i ett brev. Detta ärende har inte föranlett någon utredning alls. Vi nämner det som ett exempel på att PU kanske inte alltid hållit en rakt igenom konsekvent utredningsnivå.

"Sydafrika". Det förekom tidigt flera påstötningar till utredningen om att den sydafrikanska regimen eller något organ i dess hägn skulle kunna vara inblandat i mordet. Uppgifterna var delvis konkreta och innefattade namngivna personer, som kunde vara av intresse. Skrivelserna från Sydafrikakännaren Per W och FN-ambassadören Anders Ferm inkom kort efter mordet. Då förelåg även resultatet av Sverker Åströms sonderingar i ämnet. Inget av detta tycks ha föranlett någon aktivitet. Fermes promemoria registrerades inte i utredningen förrän 1992 medan Per W hördes först 1996. Trots att det alltså fanns uppenbara indikationer på att den "sydafrikanska" motivbilden var av intresse utfördes inte någon basanalys (jfr om basanalys nedan).

Att så inte skedde är anmärkningsvärt. Bristen kan inte helt repareras i efterhand. Värdet av en sådan analys är större ju närmare mordet den sker, eftersom förutsättningarna för de fortsatta utredningsåtgärder som kan ligga i analysens förlängning är bättre ju tidigare de kan göras. Detta illustreras tydligt av de svårigheter att komma vidare

som kännetecknar sena uppslag, som fallet "N". Samtidigt måste det framhållas att förutsättningarna allmänt sett var dåliga att 1986 konkret utreda eventuella misstankar som ledde till den sydafrikanska regimen eller till denna knutna organ. Det var ett på många sätt slutet och isolerat land.

När utredningsmöjligheterna sedermera öppnade sig vidtogs åtgärder, bl.a. i anledning av Boris E:s uppgifter. Eugene de Kocks vittnesmål föranledde så småningom mycket omfattande utredning. Det var inte självklart hur den skulle genomföras. Men det kan konstateras att samarbetet mellan PU, UD och regeringen synes ha fungerat väl. Trots att den delvis fick improviseras och att förebilder för hur den skulle genomföras saknades är det vårt intryck att en väl förberedd och effektiv utredningsinsats gjordes. Vi anser också att det förhållandet att förundersökningsledaren Jan Danielsson och spaningsledaren Hans Ölvebro själva skötte denna del av arbetet talar för att det gjordes på ett kompetent sätt av de personer, som var bäst skickade att ta ställning till de konkreta uppgifter som skulle undersökas, i synnerhet som de under uppdraget hade tillgång till utrikespolitisk kompetens i form av såväl ambassadens som värdlandets myndigheters assistans. Därmed inte sagt att insatsen kan jämföras med en "normal" polisutredning av det slag som kan genomföras på svensk mark. De svårigheter som alltid föreligger beträffande brottsutredningar som sträcker sig in över ett annat lands gränser har förelegat även i detta fall, men i jämförelse med vad som hade kunnat göras 1986 har mycket kunnat genomföras och genomförts.

Till det kan läggas att den utredning som gjordes på plats i Sydafrika förenades med en del analyser och annan kompletterande utredning "på hemmaplan". Sedermera gjorde kriminalunderrättelse-tjänsten genom två kriminalinspektörer också en särskild analys av det inhämtade materialet, vilket enligt vår mening var ett riktigt initiativ. Det är dock förvånande att PU inte heller vid detta tillfälle vände sig till extern expertis för biträde med analysarbetet.

Sammantaget framstår "Sydafrika-spåret" idag som jämförelsevis väl utrett. Det innebär inte att det är lika väl utrett som det hade varit om det hade angripits på allvar redan från början, men att det numera och med den kunskap som finns för mordutredningens del ter sig som färdigbearbetat.

Även om det förelåg svårigheter att vidta konkret inriktade utredningsinsatser 1986 kan det diskuteras om PU för den skull hade behövt vänta så länge som till 1996. Det är möjligt att saken hade kunnat väckas något eller några år tidigare, men det hade likväl varit sent; tiden spelar stor roll i början av en mordutredning, men mindre roll efter åtta-tio år. Nu kom utredningen att ske i anslutning till och

parallellt med att den sydafrikanska staten via den s.k. Sanningskommissionens verksamhet kunde påbörja sin egen uppgörelse med det förflutna, vilket ter sig som en naturlig och även lämplig tidpunkt i sammanhanget, bl.a. fanns som framgått svensk polis representerad i Sanningskommissionens utredningsorganisation. Samtidigt måste det påpekas att förloppet är en tydlig illustration till PU:s reaktiva arbetssätt. Det som utlöste insatsen var ju inte att tiderna hade förändrats och därmed förutsättningarna för utredningsinsatser, utan det förhållandet att Eugene de Kock lämnade uppgifter av intresse, uppgifter vars mediala genomslag var sådant att PU vare sig man ville det eller inte tvingades agera. (Det fanns i och för sig ett visst pågående arbete angående Boris E:s uppgifter, men intensiteten i detta kan inte jämföras med det pådrag de Kocks uppgifter föranledde.)

Inledningsvis, de första åren, har *de enskilda uppslagen i Sydafrika-avsnittet* just inte utretts alls, medan de som inkommit under senare år hanterats normalt. – Trots flera konkreta uppslag angående ”W” redan månaderna efter mordet och trots att tipsläsaren antecknat högsta prioritet (”Pri: 3”) på ett av tipsen synes inga åtgärder ha vidtagits. ”W” är exempel på ett uppslag som utretts alldeles för sent och som helt enkelt tycks ha slarvats bort de första åren. Först från 1988 finns spår av en aktiv utredningsinsats i form av den promemoria som redovisats ovan. 1990-1991 synes uppslaget ha diskuterats, dock utan att någon ytterligare åtgärd vidtogs. Förutom att säkerhetspolisen upprättat en handling rörande ”W” 1993 var det inte förrän efter det att ”Sydafrikaspåret” blivit aktuellt hösten 1996 som PU försökte ta tag i uppslaget igen. Utredningen ledde på sitt sätt inte någon vart, eftersom ”W” inte ville låta sig höras. De uppgifter som framkom i förening med det som tidigare var känt synes dock räcka för slutsatsen att inga ytterligare åtgärder är påkallade i dagsläget. – Det detaljerade tips som lämnades av Svenska Dagbladets journalister inför tidningens publicering den 27 maj 1987 – ”Svenska Dagbladets scenario” – har av dokumentationen att döma endast föranlett sporadiska åtgärder innan ”Sydafrikaspåret” blev aktuellt hösten 1996. – Hanteringen av uppgifterna från *Boris E* föranleder inga synpunkter från vår sida; de aktualiserades ju först 1994 och följdes därefter upp så gott det gick, med tanke på att källan fram till september 1996 var helt anonym för PU. Såväl Hans Ölvebro som Jan Danielsson har med emfas uppgivit att de kommit att betrakta uppgiftslämnaren Riian S som en s.k. informationssvindlare. Vi ser ingen anledning att ifrågasätta den bedömningen. – Uppslaget angående ”N” innehåller intressanta uppgifter. De inkom emellertid mycket sent, 1997, och utreddes sedan. Även om det finns obesvarade frågor som hänger kvar är det svårt att se hur utredningsarbetet skulle kunna föras vidare.

"*Vapenhandel Bofors*". Avsnittet har av dokumentationen att döma till och från varit föremål för utredningsåtgärder sedan slutet av 1987, dock med vissa förtätningar 1988 och 1992. Utredningen har huvudsakligen bedrivits reaktivt, även om vissa åtgärder främst under 1992 tillkom på eget initiativ. Någon mera konkret information som knyter an till mordet på Olof Palme finns inte i materialet. Efter PU:s utredning 1992 har förekommande ingångsuppgifter utretts så långt möjligt. Detta innebär dock inte att motivbilden kring Bofors vapenaffärer kan anses tillfredsställande utredd, se vidare nedan.

Avsnittets dokumentation är svårtillgänglig. Svårtillgängligheten synes sammanhålla med att det inte tagits något "samlat grepp" om avsnittet. Motivbilden består av två huvuddelar – Indienaffären och uppgifterna om vapenexport till Iran. Därutöver finns ett antal mindre framträdande uppslag. Materialet hade med fördel kunnat delas in på motsvarande sätt. Det finns förutom den korta sammanställning som upprättades under våren 1990 inte heller någon av PU upprättad sammanställning eller analys av avsnittet eller delar av det. Däremot finns flera utmärkta sammanställningar och analyser om själva Bofors-utredningen registrerade, men dessa anknyter alltså inte till mordutredningen.

Uppslaget om *Karl L* talar för sig självt. Karl L, som från början lämnat ett tips som kunnat härledas till Finland, har allteftersom tiden gått kommit med nya uppgifter och torde få betraktas som en "informationssvindlare". Han har under åren 1990-93 fått ta ett ganska stort utrymme då han vid ca tio tillfällen lämnat uppgifter vid personliga kontakter med PU.

Kommissionen har inhämtat viss ytterligare information om Bofors-ärendet från en utredningsman som arbetat med utredningen kring Bofors vapenhandel och från en utredningsman vid PU.

Kriminalinspektören Bengt P uppgav bl.a. följande. I oktober 1984 började han och en annan utredningsman att i stor hemlighet utreda Bofors affärer. Utredningen kom att pågå under flera år. Mordet på Olof Palme i februari 1986 hade ett tidsmässigt samband med dels Indienaffären, dels påstådd olaglig export av krigsmateriel från Bofors till främst Iran. Efter mordet började tips med anknytning till mordet och Bofors vapenaffärer att komma in till Bofors-utredarna. I anledning härav gjorde Bengt P och en kollega på eget initiativ i ordning en särskild pärm med olika uppgifter som pekade på ett eventuellt samband mellan mordet och Bofors vapenaffärer. De upprättade också en sammanställning i en promemoria upptagandes 21 punkter. Bengt P och hans kollega försökte vid flera tillfällen överlämna detta material till mordutredningen, men Hans Holmér var inte intresserad. De talade också med Tommy Lindström, men inte heller detta ledde till att de

fick överlämna materialet. Under senare delen av november 1986 talade de med sin chef om saken. Även denne tyckte att det var märkligt att man inom mordutredningen inte ville ta del av materialet. Bengt P:s chef kontaktade därför ledningsgruppen och kort därefter hörde någon där av sig med besked att de skulle komma upp till det s.k. Palmerummet för att redovisa materialet. När de någon eller några dagar senare infann sig där var varken Holmér eller Lindström närvarande. Bengt P och hans kollega gjorde en muntlig föredragning för polisöverintendenten Hans Wranghult och polisintendenten Gunnar Severin samt överlämnade materialet. Varken Wranghult eller Severin hade några kommentarer eller ställde några frågor i anledning av föredragningen. Morgonen därpå meddelade man från spaningsledningen att materialet inte varit intressant för mordutredningen och att det därför skulle återlämnas. – Såvitt Bengt P mindes hade han efter mötet i ”Palmerummet” bara haft kontakt med PU någon gång per telefon.

Av omständigheter som kunde vara av intresse i mordutredningen nämnde Bengt P bl.a. följande. Den 15 januari 1986 träffade Olof Palme Rajiv Gandhi (i samband med Olof Palmes besök i Indien). Runt den 20 februari besökte Anders Carlberg, som var verkställande direktör vid Nobel Industrier (Bofors), Olof Palme. Ett par dagar därefter ”öppnades” Pakistan som mottagare av Robot 70. Så sent som i november 1985 hade det ”varit tvärstopp” för leveranser till Pakistan. Det var möjligt att Indienaffären låg bakom den ändrade inställningen avseende Pakistan. – Bengt P lämnade även exempel på andra vapenaffärer under den aktuella tiden som kunde vara av intresse i sammanhanget.

Kriminalinspektören Sören M har inför kommissionen uppgivit bl.a. följande. Han kom att i viss mån utreda Bofors vapenhandel innan Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef. Det hade därvid förvånat honom att Olof Palme varit så aktiv för att Bofors skulle få till stånd affären med Indien. – Sören M förhörde i denna del bl.a. Anders Carlberg och Carl-Johan Åberg. De lämnade emellertid få uppgifter. Även i övrigt hade de som sysslade med Boforsaffären oerhört svårt att få fram information. – Efter omorganisationen i samband med att Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef kom den enhet där Sören M placerades att ha hand om ”konspirationsuppslagen”, där bl.a. Bofors vapenhandel ingick. Sören M hade uppfattningen att spaningsledningen inte var särskilt intresserad av denna del och inte tänkte i banorna att en konspiration skulle kunna ligga bakom mordet. Man ville mer se det som ett ”regelrätt” mord och att det skulle arbetas på vanligt sätt med dörrknackningar etc. När det gäller Bofors vapenhandel gick utredningen inte på djupet.

Vad som sålunda upplysts bekräftar den bild dokumentationen ger, dvs. att uppslaget inte varit prioriterat. I likhet med vad som gäller för flera andra internationella uppslag saknas här en basanalys (jfr nedan) av motivbilden och hur denna skulle kunna materialiseras i termer av motiv, möjlighet och medel. Att döma av de uppgifter kommissionen inhämtat, även från förundersökningsledning och spaningsledning, tycks PU genom åren alltså ha varit ointresserad av denna motivbild som sådan. Vi har dock svårt att förstå detta och ser det som en brist i utredningen.

Därmed inte sagt att vi ser några konkreta tecken på att mordgåtans lösning kan sökas i detta uppslag, men det innefattar förhållanden som enligt vårt synsätt borde ha varit av intresse för mordutredningen. Det var t.ex. känt att Bofors haubitsoffert till Indien inte låg bra till i slutet av 1985, men att detta plötsligt ändrades i början av 1986 sedan Olof Palme varit aktiv i ärendet och bl.a. överlagt med Indiens premiärminister Rajiv Gandhi i saken, liksom att hela affären berörde för den internationella vapenhandeln känsliga frågor om bl.a. agentprovisioner med mycket stora ekonomiska insatser, som eventuellt äventyrades genom det sätt affären kom att genomföras på. Mordet begicks under denna affärs intensiva slutskede. Den motivbild som utgår från "Indien-affären" är på ett allmänt plan av samma intresse som PKK, "Sydafrika-spåret", och vissa förhållanden kring Olof Palmes medlaruppdrag i kriget mellan Iran och Irak. Det gäller även andra aspekter av Bofors vapenhandel från denna tid. I stor utsträckning fanns berörda personer och aktuell information tillgänglig i Sverige. Det borde alltså ha varit möjligt att komma en bra bit med utredningen i detta uppslag, utan att stöta på det slag av praktiska svårigheter som förelegat beträffande en del andra internationella uppslag. Att PU likväl aldrig gjort något samlat försök att angripa denna motivbild finner vi mot den bakgrunden särskilt anmärkningsvärt.

"Kartläggning av offrets personliga förhållanden" har diskuterats i kapitel 3. Det finns inget där förekommande enskilt uppslag som vi bedömt vara i behov av ytterligare bearbetning. Uppslaget beträffande den man som beskrevs som fixerad vid Olof Palme ("M") är, med tanke på de från utredningssynpunkt intressanta omständigheter som framkom, utrett med en påfallande senfärdighet. De personer med hjälp av vilka ett alibi för "M" kunde fastställas, fanns tillgängliga hela tiden och det hade såvitt framgår varit fullt möjligt att spåra upp dem direkt. Utredningen av uppslaget hade då sannolikt kunnat läggas till handlingarna redan 1986, vilket hade gagnat alla inblandade. Nu dröjde det ända till 1991.

Harvardärendet är ännu ouppklarat. Förundersökningsledningen har beskrivit detta som besvärande och som ett störningsmoment. I vart fall någon av de utredningsmän som arbetat med det har uppfattningen att "man nog vet vem det var" (som utförde raderingarna m.m.), "men att det inte gått att bevisa". Faktum är dock just att det inte alls gått att leda dessa misstankar i bevis, vilket framstår som anmärkningsvärt, om det finns grund för misstankarna. Är utredarnas hypotes riktig rör det sig om ett jämförelsevis bagatellartat brott, närmast av karaktären "pojkestreck", som dessutom var preskriberat när de aktuella personerna hördes senast. Det skall ses i förhållande till den skugga saken kastar över mordutredningen så länge den inte klarats ut, något de för denna gärning misstänkta männen för det fall de är skyldiga måste känna av. Är hypotesen riktig reser utredningens tillkortakommande ett frågetecken rörande kriminalpolisens effektivitet. Men även detta ifrågasättande förblir självfallet en hypotes, så länge sakförhållandena inte kunnat klarläggas.

Utredningen av Harvardärendet uppvisar bl.a. följande brister.

Den första utredningsomgången påbörjades först den 25 mars 1986 då förundersökning inleddes efter en formell polisanmälan från länsrätten. Av arbetsmaterialet framgår att polisen redan den 12 mars kallats till länsrätten efter det att det upptäckts att Olof Palmes besvärshandlingar försvunnit och DAFA konstaterat att ärendet raderats. Polis och företrädare för länsrätten kom vid detta tillfälle överens om att en formell polisanmälan skulle avvaktas tills dess att saken utretts internt. Vi anser att polisen mot bakgrund av mordet på eget initiativ borde ha påbörjat utredningen redan när den erhöll kännedom om att Olof Palmes besvär raderats och handlingarna försvunnit, eftersom ett eventuellt samband skulle kunna tänkas föreligga. När utredningen väl kom igång blev den inte så grundligt genomförd som den borde ha blivit, bl.a. inriktades den i stort sett på de personer som flexat ut efter kl. 18.23 (då raderingen skett). Men flexregistreringen kunde inte användas som grund för en sådan prioritering, eftersom det gick utmärkt att gå både in och ut utan att använda flexkort.

Bristerna i den första utredningsomgången uppmärksammades av PU redan under hösten 1987 då en andra utredningsomgång vidtog. Denna utredning synes emellertid av någon anledning ha runnit ut i sanden vid årsskiftet 1987/88.

Först kring årsskiftet 1990/91 påbörjade PU en fördjupad genomgång av ärendet, vilket var uppseendeväckande sent. Eventuella brott skulle komma att preskriberas den 28 februari 1991. PU höll dock dessförinnan förhör med de två yngre män som misstänktes i sammanhanget.

Det är förvånande att det inte förekommit någon utredning angående Annie F i Harvarduppslaget. Hon har över huvud taget inte hörts i utredningen i denna del utan endast i den delen som gäller Christer P. Under förhören där nämnde hon att hon vid tiden för mordet arbetade vid länsrätten och att hon aktuell kväll skulle ha gått från arbetet kring kl. 16.40. Enligt kriminalinspektören Inge L hade han redan i juli 1986 lämnat uppgifter om Annie F till PU. Därefter lämnade han i december 1988, då Christer P aktualiserats i utredningen, samma uppgifter i brev. I arbetsmaterialet finns också en förteckning över länsrättens personal, av vilken framgår att Annie F i mars 1986 var placerad på rotel 21. Enligt PU:s utredning var det den roteln som handlade Olof Palmes besvär. Vi har inte funnit någon indikation på att det via Annie F skulle kunna finnas någon förbindelse mellan utredningen angående Christer P och Harvardhändelsen, annat än just denna personkoppling. Sambandet i tid mellan raderingen m.m. och mordet är emellertid så bestickande att det hade bort föranleda en på Annie F inriktad utredning för att undersöka om hon haft något med händelserna vid länsrätten att göra. Detta har inte utan vidare kunnat uteslutas.

"Tysk terrorism, RAF". Avsnittet om tysk terrorism skiljer sig markant från flertalet andra internationella avsnitt. Som framgår av redovisningen av uppslagen har det tidigt förekommit analyser och hänvändelser till tyska myndigheter. Utifrån tidigare kunskaper, hämtade från Kröcher-utredningen m.m., har en hel del proaktiv utredning förekommit. Denna motivbild/brottsypotes ter sig därmed väl utredd och prövad. Det är uppenbart att detta sammanhänger med att svensk polis sedan tidigare haft kunskap om aktuella organisationer, personer m.m. (jfr PKK) och goda kontakter med de tyska myndigheterna. Det förhållandet att inget "från Sveavägen" pekat mot RAF m.m. har inte hindrat utredarna från att tämligen omgående gå till botten med detta "spår".

"Miro Baresic (HDP)". Det som just sagts beträffande tysk terrorism/RAF gäller även uppslaget angående Miro Baresic, som är väl utrett och även innehåller goda analyser och sammanfattningar. Även här torde det sammanhånga med att det från början fanns en kunskap om aktuella organisationer och personer, varför det också fanns utredningsvägar som tedde sig framkomliga för kriminalpolisen. Tankeväckande i det sammanhanget är att utredningsarbetet visade att utgångshypotesen var än mer innehållsrik än den till en början såg ut att vara. Arbetet i det uppslaget är därmed en illustration till varför motivbilder av detta slag bör göras till föremål för utredning och analys. Innan så skett vet man inte vad det är man avskriver.

I Baresicavsnittet förekom den telefonavlyssning som belutades den 3 mars 1986. Som framgått av redovisningen har det inte i efterhand gått att klarlägga de omständigheter som synes ha legat till grund för beslutet – den man som enligt uppgifterna från 1986 skulle ha setts på brottsplatsen tycks obekant. Det är anmärkningsvärt att det numera framstår som att den åberopade grunden för beslutet aldrig existerat.

Avlyssningsbeslutet har ifrågasatts i olika sammanhang. Vid konstitutionsutskottets granskning fann utskottet inte någon anledning att rikta kritik mot regeringen för detta beslut.⁴⁹ Situationen var i alla händelser säkerligen mycket svårbedömd, även om det tycks oklart vilken beslutets sakliga grund egentligen var. Beslutspromemorian tyder snarast på att avlyssningsbeslutet fattades i utredningens intresse, medan regeringens förklaringskrivelse till konstitutionsutskottet tydligare anger hotet om fler våldsdåd och rikets säkerhet som grund; det ena behöver i och för sig inte utesluta det andra. Att beslutet tillämpades felaktigt står dock klart. Avlyssningen synes ha kommit att omfatta hela anstalten, i vart fall avlyssnades också helt andra samtal än sådana som Baresic deltog i (bl.a. anstaltsledningens privatsamtal). Detta synes ha pågått långt efter det att en hotsituation rimligen kunde åberopas till stöd för avlyssningen. En tillämpning av detta slag får anses ligga i farans riktning när regeringen ingriper på detta extraordinära sätt utan att överblicka konsekvenserna, som i detta fall alltså blev att även icke rättsenlig avlyssning kom att äga rum. Dessutom torde beslutet ha haft betydelse för de spänningar som utvecklades inom brottsutredningen; det var det första tillfället då åklagarsidan kunde uppleva sig åsidosatt och uppfatta regeringen som en klagoinstans dit polisledningen kunde vända sig för stöd när ansvarig åklagare inte levererade det polisledningen förväntade sig. Med facit i hand är det lätt att se det felaktiga i att inte involvera den ansvarige åklagaren i en beslutsprocess som denna.

5.16.5 Generella iakttagelser

Uppslag med internationell anknytning

Det naturliga sättet att gripa sig an de uppslag som man inom ramen för utredningen av mordet på Olof Palme naturligt förknippar med rubriker

⁴⁹ Se 1988/89:KU 30, s 39 ff. En minoritet i KU (m, fp, c och mp) reserverade sig och kritiserade regeringen för att den, enligt minoritetens mening, hade överskridit den befogenhet som den åberopade lagbestämmelsen gav. Minoriteten fann det vidare anmärkningsvärt att beslutet fattades utan kunskap om att det skulle komma att beröra andra helt utomstående personer.

som CIA, Sydafrika, Iran/Irak, Mellanöstern inkl Israel, Vapenhandel Bofors etc. vore, enligt vårt synsätt, att först bilda sig en uppfattning om i vad mån mordet skulle kunna ha sin bakgrund i de respektive förhållanden som åsyftas. I vad mån har organisationen CIA eller personer kring denna haft motiv, möjlighet och medel att begå detta attentat? Finns det några omständigheter kring Bofors vapenhandel som skulle kunna sättas i samband med mordet? och så vidare. Dvs. man får lov att börja med att inhämta allmän kunskap om det som ingår i den aktuella motivbilden eller brottsypotesen, analysera denna kunskap och sätta resultatet i relation till vad som är känt om gärningen. Ett sådant angreppssätt vore elementärt i de flesta sammanhang. Lika elementärt är att resultatet av en sådan process måste dokumenteras, dels i kvalitets-säkringssyfte, dels för att inte arbetet skall behöva göras flera gånger om mordutredningen skulle dra ut på tiden med personalbyten som följd etc., dels för att få en dokumentation som instrument i det praktiska arbetet. Vi kallar ett sådant arbete för en *basanalys*.

Det naturliga hade varit att utifrån resultatet av en sådan basanalys på eget initiativ – proaktivt – vidta de utredningsåtgärder som analysen implicerade. Inkommande tips med bäring på den aktuella motivbilden/brottsypotesen hade därefter kunnat bedömas och utredas utifrån vad som sålunda framkommit. Dvs. basanalysen och den därav föranledda utredningen får utgöra en struktur i vilken senare information kan sorteras in.

Ett förfaringsätt av detta slag hade i och för sig medfört en något tyngre inledande arbetsinsats för varje motivbild. Så länge utredningen är bred och förutsättningslös måste ett sådant arbete emellertid i alla händelser göras – på något sätt måste utredningen tillägna sig denna kunskap, om motivbilden/brottsypotesen bedöms kunna ha någon relevans för utredningen. På sikt är detta även tidsvinnande. Basanalyser av detta slag fungerar på samma sätt som en gärningsmannaprofil och kanske särskilt den typ av brottsanalys⁵⁰ som en sådan grundas på. Det är med andra ord ett instrument för bedömning samt prioritering och styrning av resurser.

Med undantag för avsnitten PKK, tysk terrorism/RAF och Miro Baresic/HDP har något sådant analysarbete knappast alls förekommit. Det finns till och med omständigheter som tyder på att PU avvisat analysmaterial och propåer om hjälp med analyser (se om Bofors ovan och redogörelsen för UD:s roll i utredningen). Proaktiv utredning förekommer bara undantagsvis.

⁵⁰ PU fick tillgång till en dokumenterad brottsanalys först i och med GMP, dvs. 1994.

Det kan i och för sig ifrågasättas när analyser av detta slag skulle ha gjorts. Vår bedömning är att det borde ha gjorts när det stod klart att de inledande utredningsåtgärderna inte pekade klart i någon särskild riktning, parallellt med att utredningen återvände, eller borde ha återvänt, till brottsplatsen, biografen Grand, vapen, offrets person osv, dvs. en eller ett par månader efter mordet. När utredningen sedermera kom att inriktas mot Christer P var det naturligt att krafterna samlades kring denna del. Efter rättegångarna fanns det emellertid åter tid och skäl att i görlig mån reparera dessa brister. I alla händelser borde det vid det här laget ha skett för länge sedan.

Det kan likaledes sättas i fråga om alla de motivbilder som kan associeras till de förekommande rubrikerna förtjänat en basanalys av det slag vi här efterlyser. För att ta ställning till den saken krävs dock just en analys. Om en inledande studie visar att motivbilden saknar relevans är ju så mycket mera vunnet med arbetet. Den lösning PU nu i stället valt – att utreda tips m.m. utifrån en diffus, men såvitt kan bedömas oanalyserad motivbild – är i det hänseendet den sämsta lösningen. Man riskerar att bearbeta tips som utgår från orealistiska hypoteser samtidigt som man riskerar att missa relevanta aspekter av andra tips, eftersom man inte har tillgång till en basanalys av den aktuella motivbilden/brotthypotesen. Enligt vår mening är det uppenbart att grundliga basanalyser hade behövts åtminstone i avsnitten Sydafrika, Iran/Irak och Bofors vapenhandel. I andra delar hade kanske mer översiktliga analyser räckt; det vet man inte förrän de utförts. Det hade i så fall inneburit att en hel del av de uppslag som nu sorterats in under dessa avsnitt hade kunnat rubriceras på ett annat och mer adekvat sätt.

Det har varit svårt för oss att utröna varför basanalyser inte gjorts.⁵¹ De svar vi erhållit från PU:s sida har gett oss intrycket att man där inte delat vårt synsätt angående de behov vi tycker oss iaktta. Generellt synes kriminalpolisen, närmast av tradition, vara skeptisk till dokumenterat analysarbete. Det gäller även t.ex. gärningsmannaprofiler. Från förundersökningsledningens sida har man allmänt instämt i behovet av analysarbete och från tid till annan även uttryckt en ambition att få till stånd mer av detta inom PU. I de konkreta avsnitten har förundersökningsledningen invänt att motivanalyser inte har något värde, så länge det inte finns någon ”koppling till Sveavägen”. Enligt vår mening föreligger dock en tydlig interaktion mellan motivbilder/brotthypoteser och spår i tid och rum. Det ena utesluter alltså inte det andra och det finns inget som säger att en motivbild/brotthypotes blir intressant först

⁵¹ Jämför den diskussion som förts i kapitel 3, bedömningen avseende Utrikespolitisk analys etc.

då den avsatt spår i tid och rum. Det är ju också lätt att konstatera att PU ägnat stora delar av sina resurser till att utreda tips som enbart utgår från motivbilder/brottshypoteser utan att det i tipset funnits någon "koppling till Sveavägen". PKK-spåret är det allt överskuggande exemplet på detta, men det finns som framgått även andra motivrelaterade uppslag som utretts grundligt.

De enligt vår mening troligaste förklaringarna till att basanalyser är så sällsynta i PU är dels att kriminalpolisen saknade vana och kompetens att själva göra sådana, och också var vagt avogt inställd till värdet av arbete av detta slag, dels att utredningen saknat en kraftfull, övergripande ledningsstyrning. I dessa hänseenden vill vi åter hänvisa till den i avsnittet "CIA" redovisade framställning som PU gjorde till UD. Den visar att PU dragit den riktiga slutsatsen att frågor av det slag som förekommer i framställningen behöver besvaras för att behovet av utredningsåtgärder skall kunna bedömas. Men den visar också att PU stått närmast handfallen inför hur detta skulle kunna ske och inte heller lyckats få fram några svar. Det naturliga hade varit att frågeställningar av detta slag gått via förundersökningsledningen, men denna synes överhuvudtaget inte ha befattat sig med denna nivå inom utredningen. Enligt vår mening måste det åvila den för utredningen ansvarige, dvs. förundersökningsledaren, att tillse att analyser av det slag vi här efterlyst kommer till stånd. Att så inte skett är ett tecken på att det varit ett stort, alltför stort, avstånd mellan förundersökningsledningen och den brottsutredande verksamheten i denna utredning.

I brist på basanalyser, som också sakligt skulle avgränsa de aktuella avsnittens innehåll, har PU på oklara grunder sorterat in tips under rubriker som i många fall förefaller missvisande. De uppslag som förts till avsnitten "Iran/Irak" och "Mellanöstern inkl Israel" tycks som framgått många gånger ha insortrats där på geografisk, nationell eller etnisk grund. Detta spelar måhända mindre roll, så länge utredningspersonalen hittar det material man söker, och PU skall kanske inte lastas för att indelningen – som inte är avsedd för offentligt bruk – ger det felaktiga intrycket att det förekommit en omfattande utredning utifrån de motivbilder/hypoteser som rubrikerna i de internationella uppslagen associerar till. Som framgått av den redovisade genomgången förhåller det sig i alla händelser inte så. Som motivbilder/brottshypoteser betraktade är flertalet av dessa avsnitt outhärdliga.

Ser man i stället till ingångsuppgifterna i de enskilda uppslagen är de i allmänhet tillräckligt utredda. Den reaktiva utredning som förekommit är med andra ord tillfredsställande. Den är också, som framgått i redovisningen, omfattande, ingående och oftast också utsträckt i tiden. I någon mån kan det sägas att bristen på basanalys kompenseras av det arbete som nedlagts i utredningen av enskilda

uppslag. I många uppslag är utredningen så långtgående att uppslagen till och med framstår som "överutredda". Från resursprioriteringssynpunkt hade det allmänt sett varit bättre att lägga resurser på analyser än på att – bildligt talat – spänna livrem på uppslag som redan hängde stadigt i hängslen. Vi är dock medvetna om att synpunkter av det slaget lätt kan te sig orättvisa mot dem som varit engagerade i utredningsarbetet. Att exakt dra gränsen för vad som är tillräcklig utredning och vad som eventuellt kan betraktas som "överutredning" är inte så enkelt när man som PU hela tiden varit hårt påpassad och granskad. Det är naturligt om man just velat använda "både hängslen och livrem" för att vara säker på att undgå störande kritik. Två saker vill vi dock uppmärksamma i detta sammanhang.

Det ena gäller förekomsten av det som i utredningssammanhang kallas "informationssvindlare" eller liknande. Med det menas personer som av ett eller annat skäl vänder sig till utredningar av detta slag med "intressant" information, som i själva verket är ovederhäftig. I den här gruppen finns psykiskt instabila personer och mytomaner eller andra som bara söker uppmärksamhet, men också människor som vill erhålla fördelar av något slag i utbyte mot sin ovederhäftiga information, det kan gälla pengar, uppehållstillstånd och annat. Den som studerar ett utredningsmaterial av det slag som föreligger i PU slås av mängden i denna mening otillförlitliga uppgiftslämnare. De misstänkta "informationssvindlarna" är så många att de utgör ett praktiskt problem i utredningen. Samtidigt som det är uppenbart att det finns många uppgiftslämnare i denna kategori är det emellertid förenat med rätt stora svårigheter att i det enskilda fallet med säkerhet peka ut en person som "informationssvindlare". Det kan också te sig oetiskt att stämpla t.ex. den som på grund av psykiska problem förser utredningen med felaktiga uppgifter med ett så förklenande epiteta, som däremot kan passa bra på en uppenbar svindlare som "källa Peter" i PKK-avsnittet. Mellan dessa ytterligheter finns förstås utrymme för flera slags "informationssvindlare". Med dessa reservationer kan det dock med fog hävdas att merparten av uppgiftslämnarna i gruppen Ivan och William H (CIA-avsnittet), Robert H (Mellanöstern), Mr A (Iran/Irak), Karl L (Bofors) samt "W" och Riian S (Sydafrika) i större eller mindre stor grad torde vara att betrakta som informationssvindlare. Flertalet av dessa, liksom andra uppgiftslämnare som kan misstänkas höra till samma kategori⁵²,

⁵² Fler exempel är GA (se kapitel 7, *GMP-objekt m.m.*), Seppo A (se kapitel 5, *PKK-spåret*), Eduardo D (se kapitel 5, *Avsnitt N – "Viktor G"*), B (se kapitel 5, *Avsnitt T – "Kartläggning av offrets personliga förhållanden"*), liksom ett antal uppgiftslämnare som förekommer i resningsmaterialet (se kapitel 6, *Genomgång av resningsmaterialet*).

har dragit stora utredningsresurser, i flera fall för stora för att det egentligen skall anses försvarbart. Vi ifrågasätter om man från utredningens sida ibland inte koncentrerat sig för mycket på de uppgifter som lämnats och kontroll av dessa, på bekostnad av en trovärdighetsbedömning av uppgiftslämnaren. Vi inser att det vore felaktigt att avfärda en uppgift enbart för att den kommer från en person som inte ter sig trovärdig och vi menar inte heller att man skall göra så. Men det kan heller inte vara rimligt att fortsätta ta nya uppgifter från en tvivelaktig uppgiftslämnare på samma allvar, som de inledande uppgifter denne lämnat, när dessa inte lett någon vart. Det är troligt att PU:s utsatta ställning med massmedialt intresse och granskande organ lett utredningen till överdriven försiktighet i dessa hänseenden. Ytterst är det en fråga om hur den övergripande ledningsstyrningen fungerat. I praktiken synes inte förundersökningsledaren lägga sig i om uppslag ”överutreds”. Även i detta hänseende tycker vi att det i denna utredning varit ett för långt avstånd mellan förundersökningsledningen och själva brottsutredningen.

Den andra iakttagelse vi gjort gäller det faktum att så många av de uppslag vi granskat *utretts i flera omgångar och över lång tid*. Det torde ha framgått av redovisningen att ett uppslag mycket väl kan ha utretts, ad acta-lagts, tagits upp igen och ad acta-lagts ånyo för att sedan tas upp ännu en vända, utan att det av dokumentationen framgår att det tillkommit någon ny information som påkallat utredningens återupptagande. Det ter sig snarare som detta är ett resultat av att materialet ”processats” i omgångar och att PU ställt successivt högre och högre krav på fullständig utredning. Utredningen av ett uppslag kan därvid sträcka sig över mycket lång tid, i princip hela den tid mordutredningen pågått. I början av vår granskning såg vi denna typ av återupptagen utredning som tecken på att den inledande utredningen vid senare granskning inte bedömts som hållfast – ibland förhåller det sig uppenbarligen också så, som t.ex. beträffande polisman A i kapitel 4 – och att utredningen på detta sätt så att säga underkände sig själv. Sedan mönstret blivit tydligt för oss har vi i stället kommit att betrakta det i första hand som ett uttryck för den grundlighet och noggrannhet som utvecklades inom PU sedan Hans Ölvebro tog över som spaningsledare 1988. Det är inte rimligt att vända denna ambition mot PU och så snart ett uppslag återupptagits för ytterligare kontroll peka på detta och säga: se där, detta var tydligen dåligt gjort, eftersom utredarna själva väljer att gå på det igen. Det skulle i så fall innebära att det från gransknings-synpunkt hade varit bättre för PU att låta det som en gång ad acta-lagts ligga, till undgående av kritik av det slaget. Det har vidare påpekats för oss, att ett återupptagande av ett uppslag kan ha att göra med att information flutit in i en annan del av utredningen, vilket inte behöver

vara synligt i det återupptagna uppslaget. Även om faktorer av det slaget inte kan förklara hela mönstret visar det på att det i enskilda uppslag kan finnas förklaringar till att ett uppslag återupptagits som inte framgår i det material vi granskat. De synpunkter vi har i detta hänseende är i alla händelser att senare utredningsomgångar i många fall framstår som överflödiga och exempel på "överutredning".

Övriga uppslag

De avsnitt som berör svenska politiska förhållanden saknar i betydande grad en dokumenterad basanalys. Merparten av dessa uppslag har emellertid utretts på ett tidigt stadium och av säkerhetspolisen. Utredningen är i flera delar av mer aktiv karaktär än den som redovisats i uppslagen med internationell anknytning. Det mesta tyder på att de som utförde utredningsåtgärderna i dessa delar hade tillgång till kunskap om de organisationer och personer som aktualiserades. I princip finns det anledning att rikta samma kritik mot utredningen i dessa delar som den som framförts ovan, men det finns anledning att anta att utredningsåtgärderna likväl blev kompetent utförda, sedda avsnitt för avsnitt.

I ett hänseende gäller inte detta. Det politiska motstånd mot Olof Palme som fanns under hans politiska gärning och som i sina yttringer tog sig svårartade och motbjudande former, dvs. det som allmänt kallas "palmehatet", finns såvitt vi kunnat finna inte någonstans i utredningsmaterialet behandlat och analyserat. I en allmän mening har det i och för sig saknats skäl för PU att ge sig in på något sådant; även om "palmehatet" är en tänkbar motivbild är den alltför obestämd för att direkt kunna tjäna som brottsypotes. Däremot hade det enligt vårt synsätt varit naturligt att göra det i anslutning till utredningen av de svenska "politiska" uppslagen. När det gäller de uppslag som nu faktiskt blev föremål för utredning spelade detta kanske mindre roll; de aktuella grupperingarnas och personernas inställning till Olof Palme var ju mer eller mindre känd och många gånger orsak till utredningsåtgärderna. Däremot kan det ha haft större betydelse för vad som inte blev föremål för utredning. Ett exempel på en i den allmänna diskussionen förekommande motivbild som inte återfinns i utredningsmaterialet är "Moskva-resan", dvs. tanken att Olof Palmes förestående och i vissa kretsar kontroversiella besök i Sovjetunionen, som därvid skulle ha betraktas som ett "förräderi", kan ha legat bakom attentatet. Bakom detta låg i sin tur den sedan några år inflammerade "U-båtsfrågan", som lett till öppna konflikter mellan statsledningen och vissa befattningshavare inom försvarsmakten. Detta hade naturligtvis varit en känslig sak att röra vid inom mordutredningens ram – utan "koppling

till Sveavägen”. Det är dock inte ett gångbart argument i sammanhanget och mordutredningen har på goda grunder beträtt flera känsliga områden. Vi kan inte se det som annat än en brist att ytterlighetsformerna av ”palmehatet”, liksom dess mest kraftfulla polemiska former, inte gjorts till föremål för en basanalys av PU.⁵³

Några uppslag i denna del ter sig otillräckligt utredda. Det gäller ”J” och ”K” i EAP-avsnittet. Stor energi lades ned på att utreda vilka personer som hade stått vid Schiller-institutets bokbord i Hallunda centrum den 28 februari 1986, dock utan resultat. Flera av personerna i det som framstår som kärnan i svenska EAP förhöordes de närmaste månaderna efter mordet. Clifford G och hans maka ansågs vara så intressanta att PU med assistans av FBI i mitten av maj 1987 genomförde ett ”förhör” med dem i USA. I ljuset av dessa åtgärder framstår det som inkonsekvent att utredningsåtgärderna angående K – vilken synes vara den enda person i EAP-avsnittet som tidigare hade misstänkts för hot om våld riktat mot det socialdemokratiska partiet – inte varit mera ingående. Efter vissa resultatlösa adresskontroller i mars 1986 skedde ingenting under drygt åtta år. I samband med slagningen den 19 december 1994 antecknades att K ”enligt uppgift” befann sig utomlands. Det synes som det hade varit befogat att vidta snabbare och intensivare utredningsåtgärder beträffande honom.

Ett i viss mån likartat mönster föreligger beträffande J, om vilken det kom ett tips in till PU redan den 1 mars 1986. Senare tipsades PU även om att J hade velat låna pengar för att kunna köpa en pistol och sedan mörda Olof Palme. Som redovisats har försöken att utreda uppgifterna kring J emellertid varit sporadiska och resultatlösa.

⁵³ I gärningsmannaprofilen beskrivs det på flera ställen som en brist att det inte finns en närmare analys av palmehatet (GMP s. 25 och 44). – En kort passage om ”Ubåtsfrågan” avslutas på följande sätt (GMP s. 41): ”När några marinofficerare enskilt och i grupp gick till attack mot Palme under senhösten 1985 gavs intryck att Palme var mjuk i sitt förhållningssätt mot Sovjet och man protesterade mot ett planerat besök i Moskva av Palme under våren året därpå. Det massmediala intrycket torde ha varit att Palme av vissa betraktades närmast som en landsförrädare, åtminstone en potentiell sådan. Detta bedöms dock inte ha något förklaringsvärde för mordet, särskilt inte som en enklare analys torde ha visat att den förväntade effekten av ett eventuellt attentat skulle utebli.” – Vi delar inte den sistnämnda delen av bedömningen; analysen är inte enkel och svaret inte självklart.